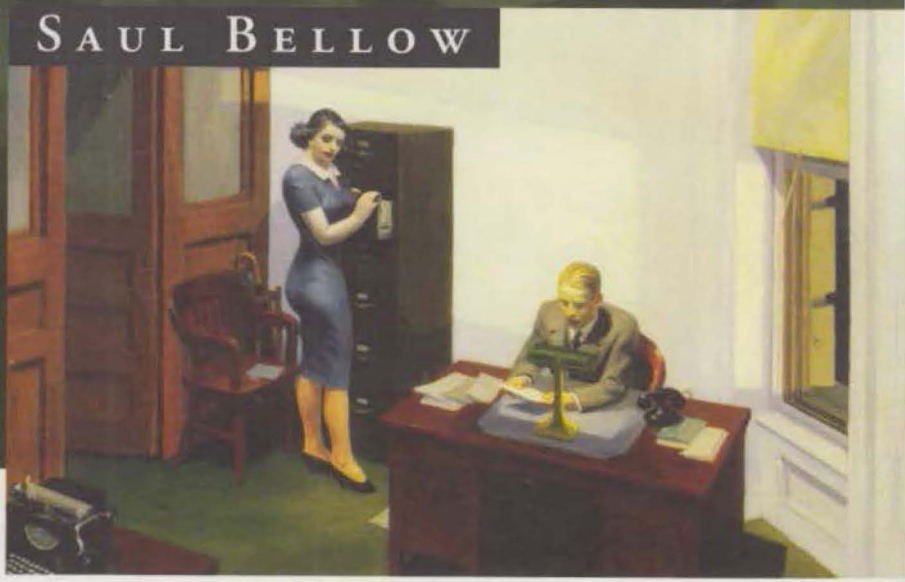
SAUL BELLOW

Herzog

ÇEVİREN
ÖZDE DUYGU GÜRKAN

iletişim

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2008 (1 baskı)
© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Herzog
© 1961, 1963, 1964 The Estate of Saul Bellow
© 1989, 1991, 1992 The Estate of Saul Bellow
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1288 • Dünya Edebiyatı 221
ISBN-13: 978-975-05-0534-8
© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Belce Öztuna
KAPAK Suat Aysu
KAPAKTAKİ RESİM Edward Hopper, "Geceleyin Yazıhane", 1940
© Collection Walker Art Center, Minneapolis
Gift of the T.B. Walker Foundation, Gilbert M. Walker Fund, 1948
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ceren Kınık
BASKI ve CİLT Sena Ofset - SERTİFİKA NO 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAUL BELLOW

Herzog

Herzog

ÇEVİREN *Özde Duygu Gürhan*

iletişim

SAUL BELLOW 10 Haziran 1915'te, ailesinin kısa bir süre önce Rusya'dan göçerek yerleştiği Kanada'nın Quebec şehrinde doğdu. Dokuz yaşındayken ailesiyle beraber Amerika'ya, hayatının büyük bölümünü geçireceği, roman ve hikâyelerinin büyük kısmının ana mekânı olan Şikago'ya göç etti. Küçük yaştan itibaren kitap okumaya meraklı sardı. Chicago Üniversitesi'nde başladığı İngiliz Edebiyatı eğitimini iki sene sonra yarıda bırakarak, Northwestern Üniversitesi'nin antropoloji bölümüne geçti. Bellow romancılık kariyerinden önce geçimini bir süre gazete ve dergilere kitap eleştirileri yazarak sağladı. İlk romanı *Boşlukta Sallanan Adam* 1944'te, ikinci romanı *Kurban* ise 1947'de yayımlandı. 1948'de aldığı Guggenheim burslarıyla iki sene Paris'te ve başka Avrupa şehirlerinde kaldı. Asıl başarı ve ünü, bu iki yıl içinde yazmaya başlayıp 1953'te yayımladığı ve yayımlanır yayımlanmaz Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'ne değer bulunan *Augie March'ın Maceraları* ile elde etti. Ardından 1956'da kısa ama güçlü bir kitap olan dördüncü romanı *Günü Yaşa*'yı yayımladı. 1959'da, 1960'lardan 2000'lere kadar yazacağı kitapların tema ve yaptılarının habercisi olan *Yağmur Kralı* yayımladı. Beş senede yazdığı ve 1964'te yayımladığı en büyük kitabı *Herzog* ile ikinci defa Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Bellow 1970 yılında *Bay Sammler'ın Gezegeni*'ni yayımladı ve bu kitapla beraber üst üste üç kez Ulusal Kitap Ödülü kazanan ilk Amerikan yazarı oldu. 1975'te Pulitzer Ödülü'nü kazanacak olan *Humboldt'un Armağanı*'nı yazdı. 1976'da İsveç Akademisi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Akademi ödül gerekçesinde, Bellow'un "derin bir insanlık kavrayışıyla çağdaş kültürün incelikli bir çözümlemesini eserlerinde birleştirmesine" dikkat çekti. Bellow'un bu tarihten sonra yazdığı kitaplar, sırayla *Dean'in Aralığı* (1982), *Daha Fazla Kalp Kırıklığı Ölümü* (1987), *Bir Hırsızlık* (1989), *Belarus Bağlantısı* (1989), *Beni Hatırlatacak Bir Şey: Üç Hikâye* (1991), *İşin Aslı* (1997), *Ravelstein* (2000) ve *Toplu Hikâyeler* (2001)'dir. 20. yüzyılın en büyük romancılarından biri sayılan Saul Bellow, 5 Nisan 2005'te, doksan yaşında Şikago'da hayatını kaybetti.

Bu kitap, harika bir editör
ve daha da önemlisi alicenap bir dost olan
Pat Covici'ye ithaf edilmiştir.

Aklımı kaçırdıysam bana göre hava hoş, diye düşündü Moses Herzog.

Bazıları onun kafadan çatlak olduğunu düşünüyordu ve bir süreliğine o da biraz kaçık olduğundan şüphelenmişti. Ama şimdi hâlâ tuhaf davranmasına rağmen kendinden emin, neşeli, sağduyulu ve güçlü olduğunu hissediyordu. Son zamanlarda bir büyünün etkisi altına girmişçesine tanıdığı tanımadığı herkese mektup yazıyordu. Kendini bu mektuplara öyle kaptırmıştı ki, haziran sonundan itibaren elinde bir bavul dolusu kâğıtla oradan oraya taşınmaya başlamıştı. Bu bavulu New York'tan Martha's Vineyard'a beraberinde götürmüş ama sonra oradan hemen dönmüş; iki gün sonra Chicago'ya uçmuş, oradan da Massachusetts'in batı kesiminde bir köye gitmişti. Bütün gözlerden uzak olduğu taşrada hiç durmadan, çıldırmışçasına gazetelere, kamu hizmetinde çalışanlara, arkadaşlarıyla akrabalarına ve nihayet ölülere, kimselerin tanımadığı kendi merhum yakınlarına ve son olarak da ünlü ölülere mektuplar yazmıştı.

Berkshires'ta yazın en sıcak zamanlarıydı. Herzog o kocaman, eski evde yalnızdı. Normalde yemek konusunda seçici olmasına rağmen şimdi kâğıt ambalajda Silvercup marka ekmek,

fasulye konservesi ve Amerikan peyniri yiyordu. Ara sıra dikenli çalıları dalgın bir ihtiyatla kaldırarak, yabani otların büründüğü bahçeden ahududu topluyordu. Uyku konusuna gelince, ya çarşafsız bir şiltede –terk edilmiş evlilik yatağıydı bu– ya da hamakta, üstüne paltosunu örterek yatıyordu. Bahçede etrafı upuzun püsküllü otlar, çekirgeler ve akçaağaç fideleriyle çevriliydi. Geceleyin gözlerini açtığında, yıldızlar ona tinsel varlıklar gibi yakın görünüyordu. Ateş topları, elbette; gaz kütleleri –mineraller, ısı, atomlar; fakat sabahın beşinde paltosuna sarınmış halde hamakta yatan bir adam için etkileyici bir manzaraydı bu.

Aklına yeni bir fikir geldiğinde not almak üzere karargâhına, yani mutfağa gidiyordu. Tuğla duvarların üzerindeki beyaz boya pul pul dökülüyordu ve Herzog kimi zaman gömleğinin yeniyle masadaki kurumuş fare dışkılarını temizlerken sakin bir şekilde farelerin neden mum ve parafini böyle tutkuyla sevdiklerini düşünüyordu. Fareler kapakları parafinle sıkıştırılmış konservelerde delikler açıyor, doğumgünü mumlarını dibine kadar kemiriyorlardı. Bir keresinde farenin teki, dilimlerde kendi bedeni şeklinde bir tünel açarak bir paket ekmeği kemirmiş, Herzog da ekmeğin kalan kısmını üzerine reçel sürerek yemişti. Yiyeceğini farelerle paylaşmaya da hazırdı.

Tüm bunlar olurken zihninin bir köşesi hep dış dünyaya açıktı. Sabahleyin kargaların ötüşünü duyuyordu. Kart sesleri kulağına çok tatlı geliyordu. Akşam karanlığı çökerken ardıç kuşlarının seslerini duyuyordu. Geceleyin bir peçeli baykuş peydahlanıyordu. Zihninde yazdığı bir mektup yüzünden heyecanlanmış bir halde bahçede dolaşırken yağmur oluğu boyunca uzanan gülleri görüyor ya da gözü dutlara –dut ağaçlarında karınlarını tıka basa doyuran kuşlara– takılıyordu. Hava gündüzleri sıcak, akşamları da ılık ve tozluydu. Herzog her şeye dikkatle bakmasına rağmen kendini yarı kör gibi hissediyordu.

Arkadaşı –eski arkadaşı– Valentine ve karısı –eski karısı– Madeleine akıl sağlığının bozulduğuna dair bir söylenti yaymışlardı. Bu doğru muydu?

Boş evin etrafında dolaşırken tozlu, örümcek ağıyla kaplı bir pencere camında yüzünün gölgesini gördü. Tuhaf bir şekilde dingin görünüyordu. Alnının ortasından dümdüz burnuna ve dolgun, sessiz dudaklarına doğru parlak bir çizgi iniyordu.

Baharın sonlarına doğru Herzog her şeyi açıklama, içini dökme, yaptıklarını haklı çıkarma, irdeleme, açıklığa kavuşturma, telafi etme arzusuyla yanıp tutuşmaya başlamıştı.

O sıralarda New York'ta bir gece okulunda yetişkinlere yönelik derslere giriyordu. Nisanda gayet aklı başındaydı ama mayıs sonlarında zırvalamaya başlamıştı. Öğrencileri derslerde Romantizmin kökenleri konusunda pek bir şey öğrenemeyeceklerini ama tuhaf şeyler görüp duyacaklarını kesinkes anlamışlardı. Akademik formaliteler birbiri ardından terk edilmişti. Profesör Herzog'da zihni tamamen başka bir şeyle meşgul olan bir adamın gayriihtiyari içtenliği vardı. Dönemin sonlarına doğru derslerde uzun sessizlikler olmaya başlamıştı. Herzog bir anda "Affedersiniz," diyerek konuşmayı bırakıp ceketinin cebinden kalemini alıyordu. Masa gıcırdarken büyük bir sabırsızlıkla önündeki kâğıt parçalarına bastıra bastıra birşeyler yazıyor, gözlerinin etrafında mor halkalar beliriyor, yaptığı işe tamamen gömülüyordu. Bembeyaz kesilen yüzü her şeyi ele veriyordu, her şeyi. Akıl yürütüyordu, tartışıyordu, acı çekiyordu, zekice bir alternatif bulmuştu; cin gibiydi, algısı yavaştı; gözleri, ağzı her şeyi sessizce apaçık gösteriyordu: Özlem, hoşgörüsüzlük, şiddetli öfke. Hepsini görmek mümkündü. Sınıftakiler üç dakika, beş dakika çıt çıkarmadan bekliyordu.

Başlangıçta aldığı notların belli bir düzeni yoktu, fragmanlardan ibarettiler: Anlamsız heceler, ünlemler, çarpıtılmış özdeyiş ve alıntılar veya uzun zaman önce ölmüş olan annesinin konuştuğu Eskenazi dilindeki tabirle *Trepverter*: Aşağı inen merdivenleri çoktan yarıladığınızda, akla çok geç gelen karşılıklar.

Örneğin şöyle yazmıştı: *Ölüm-öl-yeniden yaşa-yeniden öl-yaşa. Kimse yoksa ölüm de yok.*

Ve, *Demek tüm ruhunla dizlerinin üstündesin? Bari bir işe yara da yerleri ovala.*

Sonra, *Akılsıza ahmaklığına uygun karşılık ver yoksa kendini bilge sanır.*

Akılsıza ahmaklığına göre karşılık verme yoksa sen de onun düzeyine inersin.

*Birini seç.**

Ayrıca şöyle de yazmıştı: *Walter Winchell sayesinde J.S. Bach'ın hilise müziği bestelerken siyah eldiven taktığını biliyorum.*

Herzog, bu kargacık burgacık notlar konusunda ne düşüneceğini bilmiyordu. Kendisini bu notları yazmaya iten heyecana boyun eğmişti ve bazen bunun ruhsal bir dağılmanın belirtisi olabileceğinden şüpheleniyordu. Bu onu korkutmuyordu. 17. Cadde'de kiraladığı stüdyo tipi dairedeki kanepede uzanırken kimi zaman, kendisinin bireysel tarih imal eden bir sanayi dalı olduğunu hayal ediyor ve kendini doğumundan ölümüne kadar görüyordu. Bir kâğıt parçasına gönülsüzce şu itirafı yazmıştı:

Kendimi haklı çıkaramıyorum.

Bütün hayatını düşündüğünde her şeyi yanlış yaptığını fark etmişti, her şeyi. Hayatı, tabiri caizse, mahvolmuştu. Ama zaten başından beri pek de matah olmadığından kederlenmesini gerektirecek çok bir şey yoktu. Nahoş kokulu kanepenin üzerinde geçmiş yüzyılları –19., 16., 18. yüzyılları– düşünürken en sonuncusundan sevdiği bir deyiş aklına gelivermişti:

*Keder, Bayım, aylaklığın bir türüdür.***

Kanepeye yüzüstü uzanmış bir halde analize devam ediyordu. Akıllı bir adam mıydı yoksa ahmağın teki mi? Eh, şu noktada akıllı olduğunu iddia edemezdi. Bir zamanlar akıllı birinin niteliklerine sahipti belki ama onun yerine hayalperest biri olmayı seçmişti ve uyanık tipler onu alt etmişti. Başka? Saçları dökülüyordu. Thomas Saç Derisi Uzmanları'nın ilanlarını, inanmayı derinden, umutsuzca arzulayan bir adamın abartılı kuşkuculuğuyla okumuştu hep. Saç derisi uzmanları! Her

(*) Eski Ahit, Özdeyişler, 26. 4-5 – ç.n.

(**) İngiliz edebiyatçı Samuel Johnson'a (1709-1784) gönderme – ç.n

neyse... Bir zamanlar yakışıklı bir adamdı. Yüzü nasıl hırpalandığını ele veriyordu. Ama o da hırpalanmaya davetiye çıkarmış ve kendisine saldıranların gücüne güç katmıştı. Bu, onu karakteri hakkında düşünmeye itti. Nasıl bir karakterdi bu? Modern terminolojiye göre narsist bir karakterdi, mazoşistti, anakronistikti. Klinik durumu depresifti: Çok ciddi bir türü değil, manik depresif değil. Etrafta ondan daha kötü durumda olan hastalar vardı. Görünüşe göre bugünlerde herkes insanın hasta hayvan olduğuna inanıyordu; şayet o da buna inanırsa, bu durumda Herzog korkunç biçimde hasta, istisnai derecede kör, fevkalade sefil biri mi oluyordu? Hayır. Zeki miydi? Güç istemiyle yanıp tutuşan, saldırgan, paranoyak bir karaktere sahip olsaydı zekâsı daha etkin olurdu. Herzog kıskançtı ama istisnai derecede rekabetçi değildi, gerçek bir paranoyak sayılmazdı. Peki ya bilgi dağarcığı? Profesör olacak kadar bilgili olmadığını da teslim etmek durumundaydı. Ah, dürüst olmasına dürüsttü ve muazzam, toy bir içtenliği vardı ama sistemli biri haline gelmeyi asla başaramayacaktı. Doktora teziyle –*17. ve 18. Yüzyıllarda İngiliz ve Fransız Politik Felsefesinde Doğal Durum Kavramı*– çok parlak bir başlangıç yapmıştı. Ayrıca pek çok makaleye ve bir de kitaba –*Romantizm ve Hıristiyanlık*– imza atmıştı. Ne ki diğer iddialı projeleri birer birer tükanmış ve terk edilmişti. Başlangıçta elde ettiği başarılar sayesinde iş bulma ve araştırma bursu alma konusunda hiçbir zaman zorluk çekmemişti. Narragansett Şirketi, Romantizm üzerine araştırmalarını sürdürmesi için ona birkaç yıl boyunca toplam on beş bin dolar ödemişti. Sonuçlar dolaptaki bir bavulun içinde öylece yatıyordu: Odak noktasını asla bulamayan sekiz yüz sayfalık karmakarışık bir argüman. Onu düşünmek bile acı vericiydi.

Yerde, yanı başında, kâğıt parçaları vardı ve Herzog arada sırada birşeyler yazmak için yere eğiliyordu.

Bir kâğıda şöyle yazdı: *"Hayatım, o uzun hastalık"* değil; "hayatım, o uzun nekahat dönemi. Liberal-burjuva revizyonu, ilerleme yanılsaması, umut zehri."*

(*) İngiliz şair Alexander Pope'a (1688-1744) gönderme – ç.n.

Zehir aracılığıyla gelişmeyi öğreten bir sistem kuran Mithridates üzerinde düşündü bir süre. Mithridates düşük dozda zehir kullanma hatasına düşen suikastçılarını atlatıp ölmek yerine sadece biraz zom olmuştu.

*Tutto fa brodo.**

Herzog kendini analiz etmeyi sürdürerek kötü bir koca olduğunu –hem de iki kere– kabul etti. İlk karısı Daisy'ye çok kötü davranmıştı. İkinci karısı Madeleine ise *onu* mahvetmeye çalışmıştı. Oğluna ve kızına karşı müşfik ama kötü bir babaydı. Kendi anne babasına karşı da nankör bir evlat olmuştu. Ülkesine karşı kayıtsız bir vatandaştı. Erkek kardeşlerine ve kız kardeşine karşı sevecen ama mesafeliydi. Arkadaşlarının yanında benlikçiydi. Aşkta tembeldi. Zekâ parlaklığı konusunda sönüktü. Güç konusunda pasifti. Kendi ruhu karşısında kaçımsardı.

Kendi sertliğinden tatmin olmuş, hükmünün katılığından ve gerçekçiliğinden memnun bir halde kanepede yatmayı sürdürüyordu; kollarını geriye doğru havaya kaldırmış, bacaklarını amaçsızca uzatmıştı.

Ama her şeye rağmen hâlâ ne kadar da büyüleyiciyiz.

Babası, zavallı adamcağız, ağaçlardaki kuşları ve bataklıktaki timsahları büyüleyerek kendine çekebiliyordu. Madeleine de muazzam bir çekiciliğe sahipti ve ayrıca güzelliğe ve de parlak bir zekâya. Sevgilisi Valentine Gersbach da büyüleyici bir adamdı fakat daha hantal, daha yabani bir tarzda. Kalın bir çenesi, başından kelimenin tam anlamıyla fışkıran alevimsi bakır rengi saçları vardı (Thomas Saç Derisi Uzmanları'na ihtiyacı yoktu) ve tahta bir bacakla, bir gondolcu gibi zarafetle eğilip dikleşerek yürüyordu. Herzog'un kendisi de az büyüleyici değildi hani. Ne ki cinsel gücü Madeleine yüzünden hasar görmüştü. Kadınları cezbetme becerisi olmaksızın nasıl iyileşebilirdi ki? İşte bu açıdan kendini tam anlamıyla nekahat dönemindeki biri gibi hissediyordu.

Bu cinsel çabaların bayağılığı.

Herzog yıllar önce Madeleine'le hayata yeni bir başlangıç

(*) Birebir çevirisi "Her şey çorbaya katkıda bulunur" olan İtalyanca özlü söz – ç.n.

yapmıştı. Onu Hıristiyan dünyasından geri kazanmıştı: Tanıştıklarında Madeleine Hıristiyanlığa henüz geçmişti. Büyüleyici babasından miras kalan yirmi bin dolarla yeni karısını memnun etmek için son derece saygıdeğer bir akademik pozisyondan istifa edip Massachusetts'in Ludeyville köyünde kocaman eski bir ev satın almıştı. Birkaç arkadaşının (Valentine Gersbach ailesi) yaşadığı Berkshires'ın huzur dolu ortamında Romantiklerin sosyal görüşlerini ele aldığı kitabının ikinci cildini yazmak kolay olsa gerekti.

Herzog, akademik hayatını kötü gittiği için terk etmemişti. Tersine, bu alanda iyi bir üne sahipti. Doktora tezi ilgi uyandırmış, Fransızca ve Almanca'ya çevrilmişti. İlk yayımlandığında pek fark edilmeyen önceki kitabı şimdi pek çok okuma listesinde görülüyordu ve yeni nesil tarihçiler tarafından yeni bir tür tarihe; "*bizi* ilgilendiren" –kişisel, *engagée*–* ve geçmişe, günümüzle bağlantı kurarak bakma ihtiyacını vurgulayan bir tarihe model olarak kabul edilmişti. Daisy'yle evli olduğu sürece Herzog, bir asistan profesörün bütünüyle sıradan, etraftan saygı gören ve tekdüze yaşantısını sürmüştü. İlk yapıtı objektif bir araştırmayla Hıristiyanlığın Romantizm akımındaki yerini ele alıyordu. İkinci yapıtında daha sert, daha iddialı, daha hırslıydı. Aslına bakılırsa karakteri oldukça çetindi. Güçlü bir iradesi ve polemik konusunda yeteneği, tarih felsefesine düşkünlüğü vardı. Madeleine'le evlenip (karısı öyle olması gerektiğini düşündüğü için) üniversiteden ayrılarak Ludeyville'de mevzilenmekle ayrıca tehlikeye ve uç noktalara, aykırılığa ve çetin sınavlara da düşkünlüğü ve yeteneği olduğunu; "Yıkım Şehri" ile arasında ölümcül bir çekim bulunduğunu da göstermişti. Yapmayı planladığı şey 20. yüzyılın devrimlerini ve çalkantılarını gerçekten hesaba katan; de Tocqueville gibi koşulların eşitliğinin evrensel ve sürekli olarak geliştiğini, demokrasinin ilerlediğini kabul eden bir tarih anlayışı yaratmaktı.

Fakat Herzog, bu çalışma konusunda kendini kandıramamış, ondan ciddi biçimde şüphe etmeye başlamıştı. Amaçları muaz-

(*) Bağlantılı (Fr.).

zam bir engelle karşılaşmıştı. Hegel onu epey zorluyordu. On yıl önce Hegel'in uzlaşma ve medenilik konusundaki fikirlerini anladığından emindi ama şimdi birşeyler yanlış gitmişti. Endişeliydi, sabırsızdı, öfkeliydi. Aynı zamanda o da karısı da oldukça tuhaf davranıyorlardı. Karısı halinden memnun değildi. Başlangıçta Herzog'un sıradan bir profesör olmasını istememiş ama taşrada geçen bir yılın ardından fikrini değiştirmişti. Madeleine, Berkshires gibi ücra bir yere gömülüp kalmak için fazla genç, fazla zeki, fazla yaşam dolu ve girişken olduğunu düşünüyordu. Slav dilleri üzerine yüksek lisansını tamamlamaya karar verdi. Herzog iş konusunda Chicago'ya mektup yazdı. Valentine Gersbach'a da iş bulmak durumundaydı. Valentine radyo spikeriydi, Pittsfield'de diskjokeylik yapıyordu. Valentine ve Phoebe gibi insanları bu kasvetli taşra kasabasında yalnız başlarına bırakmak olmaz, demişti Madeleine. Chicago'yu seçmelerinin nedeni, Herzog'un orada büyümüş olması ve sağlam bağlantılarının bulunmasıydı. Böylece Herzog, Downtown Koleji'nde derslere girmeye başladı ve Gersbach da Loop'ta bir radyo istasyonunun eğitim danışmanı oldu. Ludeyville yakınındaki ev kapatılmıştı: Yirmi bin dolarlık ev, içindeki kitaplar ve İngiliz porselenleri ve yepyeni eşyalarla örümceklere, köstebeklere ve tarla farelerine terk edilmişti; Herzog'un babasının binbir güçlüklerle kazandığı bütün o para!

Herzoglar ülkenin orta batı kesimine taşınmışlardı. Ne var ki, bu yeni Chicago hayatını yaklaşık bir yıl sürdürdükten sonra Madeleine her şeye rağmen Moses'la ilişkilerinin yürümediğine karar verip boşanmak istedi. Herzog kabul etmek zorunda kaldı; başka ne yapabilirdi ki? Boşanma oldukça acı vericiydi. Herzog, Madeleine'e âşıktı; küçük kızını bırakmak ona dayanılmaz geliyordu. Ama Madeleine onunla evli kalmayı reddediyordu ve insanların isteklerine saygı duymak lazımdı. Kölelik çoktan ölmüştü.

İkinci boşanmanın gerilimi Herzog için çok fazlaydı. Psikolojik olarak dağıldığını –paramparça olduğunu– hissediyordu ve Herzogların her ikisini de tedavi eden Chicagolu psikiyatr Dr. Edvig, Herzog'un şehri terk etmesinin muhtemelen

en iyi seçenek olduğu fikrini destekledi. Herzog, kendisini daha iyi hissettiğinde işine geri dönebileceği konusunda Downtown Koleji'nin dekanıyla anlaştı ve ağabeyi Shura'dan ödünç aldığı parayla Avrupa'ya gitti. Biraz rahatlamak için Avrupa'ya gitmek, sinir krizinin eşiğinde olan herkese nasip olmaz. Çoğu insan çalışmaya devam etmek zorunda kalır; her gün rapor yazar, metroyu kullanmaya devam eder. Ya da kendilerini içkiye verirler veya sinemaya gidip koltuklarında acı içinde otururlar. Herzog durumuna şükretmeliydi. Tamamen dağılmadığınız sürece her zaman şükredecek birşeyler vardır. Aslına bakılırsa Herzog da şükrediyordu zaten.

Avrupa'da tam olarak aylaklık ettiği de söylenemezdi. Narragansett Şirketi adına kültürel bir tur düzenleyerek Kopenhag, Varşova, Krakov, Berlin, Belgrad, İstanbul ve İsrail'de konferanslar verdi. Fakat martta Chicago'ya geri döndüğünde durumu kasımda olduğundan daha kötüydü. Dekana, New York'ta kalmasının onun için muhtemelen daha iyi olacağını söyledi. Bu ziyaret sırasında Madeleine'i görmedi. Madeleine'e göre, Herzog'un davranışları öyle garip ve korkutucuydu ki, Gersbach aracılığıyla onu Harper Caddesi'ndeki evin yakınına bile gelmemesi için uyarmıştı. Polisin elinde Herzog'un bir resmi vardı ve apartmanın çevresinde gördükleri takdirde onu tutuklayacaklardı.

Kendisi plan yapma becerisinden yoksun olan Herzog, Madeleine'in ondan kurtulmak için ne kadar iyi hazırlandığını gayet açık bir şekilde görmeye başlamıştı. Herzog'u göndermeden altı hafta önce Midway yakınlarında, ayda iki yüz dolara bir ev kiralamasını sağlamıştı. Taşındıklarında Herzog, eve kendi elleriyle raf yapmış, bahçeyi temizlemiş, garaj kapısını tamir etmiş ve dış pencereleri takmıştı. Boşanmak istediğini söylemesinden daha bir hafta önce Madeleine, Herzog'un giysilerini temizletip ütületmiş ama Herzog'un evden ayrıldığı gün hepsini bir kutuya koyup bodrum merdivenlerinden aşağı fırlatmıştı. Dolapta daha çok yere ihtiyacı vardı. Bakış açısına bağlı olarak üzücü, komik veya zalimce olarak nitelendirilebilecek başka şeyler de olmuştu. En son güne kadar Herzog'un Madelei-

ne'le ilişkisinin tonu oldukça ciddiydi; yani fikirlere ve kişiliklere saygı gösterilir, sorunlar karşılıklı konuşulurdu. Örneğin Madeleine, Herzog'a haberi verirken hislerini vakur bir tavırla; o hoş, buyurgan tarzıyla ifade etmişti. Meseleyi bütün açılardan düşündüğünü ve yenilgiyi kabullenmek zorunda olduğuna kanaat getirdiğini söylemişti. Birlikte iyi bir ilişki sürdürmeleri mümkün değildi. Madeleine suçun bir kısmını üzerine almaya hazırdı. Elbette Herzog da buna tamamen hazırlıksız sayılmazdı. Ama o gerçekten de durumun yavaş yavaş iyiye gittiğini düşünmüştü.

Bütün bunlar parlak, serin bir sonbahar günü olmuştu. Herzog arka bahçede dış pencerelerle uğraşıyordu. İlk don şimdiden domatesleri gafil avlamıştı. Çimler sık ve yumuşaktı; sabahları her tarafın kırağı ile kaplandığı, çiyin yoğun ve kalıcı olduğu soğuk günler geldiğinde büründüğü o güzel görünüme kavuşmuştu. Domates dalları kararmış, kırmızı küreler yarılmıştı.

Herzog Madeleine'i üst katın arka penceresinde, June'u yatırırken görmüş, daha sonra da küvetin doldurulduğunu duymuştu. Şimdi mutfak kapısından ona sesleniyordu. Göl tarafından esen ani bir rüzgâr, Herzog'un elindeki çerçeveli camın titremesine neden olmuştu. Herzog camı dikkatlice duvara dayayıp çadır bezinden eldivenlerini çıkarmış ama sanki hemen bir yolculuğa çıkacağını sezmişçesine başındaki bereyi çıkarmamıştı.

Madeleine babasından şiddetle nefret ediyordu ama yaşlı adamın tiyatro yöneticisi oluşu –bazen Amerikan Stanislavski olarak anılırdı– durumla ilgisiz sayılmazdı. Madeleine olayı kendine has bir dehayla hazırlamıştı. Siyah çorap, yüksek topuklu ayakkabı ve Orta Amerika'dan getirtilmiş, Hint brokarlı, eflatun bir elbise giymişti. Opal küpelerini ve bileziklerini takmış, parfüm sürmüştü; saçlarını farklı bir tarafa doğru taramıştı ve iri göz kapakları mavimsi bir makyaj malzemesiyle parlıyordu. Gözleri maviydi ama rengin derinliği, çevresindeki beyazın değişik tonlarından etkilenirdi. Kaşlarının arasından düz ve zarif bir çizgiyle inen burnu, Madeleine heyecanlı olduğunda hafifçe seğirirdi. Herzog için bu tik bile çok değerliydi. Ma-

deleine'e beslediği aşkta bir tür boyun eğme havası vardı. Madeleine hükmedici olduğu ve Herzog da onu sevdiği için bu havayı kabul etmek durumundaydı. Darmadağınık salonlarındaki bu yüzleşmede iki tür egotizm mevcuttu ve Herzog şimdi New York'taki koltuğunda bu türleri düşünüyordu: Madeleine'inki muzafferdi (muhteşem bir an hazırlamıştı; en sevdiği şeyi yapmak, yani darbe indirmek üzereydi); kendi egotizmi ise askıdaydı, yerini tamamen pasifliğe bırakmıştı. Başına gelmek üzere olan şeyi hak ediyordu, uzun süre boyunca ciddi günahlar işlemişti; bu acıya layıktı. Hepsi bu.

Vitrindeki cam raflarda Venedik ve İsveç tarzı küçük cam şişelerden oluşan bir süs koleksiyonu vardı. Eve taşındıklarında bu koleksiyon zaten oradaydı. Şimdi güneş şişelere vuruyordu. İçlerinden ışık okları geçiyordu. Herzog dalgaları, renk ipliklerini, spektrumun kesişen çizgilerini ve özellikle de Madeleine'in arkasındaki duvarın ortasındaki muazzam, beyaz parıltıyı gördü. "Artık birlikte yaşayamayız," diyordu Madeleine.

Konuşması birkaç dakika boyunca devam etti. Cümleleri oldukça düzgündü. Konuşma daha önceden prova edilmişti ve Herzog da sanki bunca zamandır performansın başlamasını bekliyormuş gibi görünüyordu.

Uzun sürebilecek bir evlilik değildi onlarınki. Madeleine onu asla sevmemişti. Herzog'a bunu söylüyordu. "Seni asla sevmediğimi söylemek zorunda kalmak acı verici. Ve asla da sevmeyeceğim," dedi. "Dolayısıyla devam etmemizin bir anlamı yok."

Herzog "Ben seni seviyorum, Madeleine," dedi.

Madeleine üstünlük, zekâ, idrak merdivenlerinde adım adım yükseliyordu. Teni son derece parlak bir hal aldı; kaşları kalktı ve o Bizanslı burnu kıpırdadı; göğsünden ve boynundan yükselerek gitgide koyulaşan kızarıklık sayesinde mavi gözleri iyice belirginleşti. Bir bilinç esrimesi içerisindeydi. Herzog'u öyle kötü yenmiş, gururu öyle tatmin olmuştu ki zihnine aşırı miktarda güç akmıştı; böyle düşündü Herzog. Madeleine'in hayatının en muhteşem anlarından birine tanıklık etmekte olduğunu fark etti.

"Bu duyguya sıkıca sarılmalısın," dedi Madeleine. "Doğru olduğuna inanıyorum. Beni seviyorsun. Ama sanırım bu evlilikte yenilgiyi kabullenmenin benim için ne kadar küçük düşürücü olduğunu da anlıyorsundur. Varımı yoğumu bu evliliğe vermiştim. Bu durum beni harap etti."

Harap mı? Daha önce hiç bu kadar ihtişamlı görünmemişti. Bakışlarında tiyatroya özgü birşeyler vardı ama daha çok tutku hâkimdi.

Ve Herzog, biraz solgun ve kederli de olsa kapı gibi bir adam, bir New York baharının uzayan akşam saatlerinde kanepesinde uzanmış, geri planda şehrin titreşen enerjisi, nehir suyunun kokusu, New Jersey'nin gün batımına güzellik ve dramatik bir etki katan pisliği, inzivaya çekildiği bu köşede gücü kuvveti hâlâ yerinde olan Herzog (sağlıklı olması gerçekten de bir tür mucizeydi zira hastalanmak için elinden geleni yapmıştı) Madeleine'i öyle dikkatli ve düşünceli bir şekilde dinlemek yerine ona bir tokat atmış olsaydı ne olabileceğini hayal etti. Madeleine'i yere serip saçlarından kavramış, o çığlık çığlığa bağırıp debelenirken odada sürüklemiş, kanayana kadar poposuna sopayla vurmuş olsaydı... Yapsaydı ne olurdu ki! Madeleine'in giysilerini parçalayıp kolyesini koparark kafasına bir yumruk indirmeliydi. İç geçirerek bu zihinsel şiddet gösterisine karşı çıktı. İçten içe böyle bir vahşiliğe eğilimi olabileceğinden korktu. Ama ya sadece *ona* evi terk etmesini söylemiş olsaydı? Ne de olsa orası Herzog'un eviydi. Şayet Herzog'la birlikte yaşayamıyorsa neden evi terk etmemişti? Skandal korkusu? Küçük bir skandal yüzünden geri çekilmek gereksizdi. Acı verici, tuhaf bir durum olurdu belki ama sonuçta skandallar bir nevi toplum hizmeti sayılırdı. Ne ki parlayan şişelerle dolu o odada Herzog'un aklına hakkını savunmak hiç gelmemişti. Muhtemelen hâlâ pasifliğin ve kişiliğinin cazibesiyle kazanabileceğini düşünüyordu; ne de olsa o Moses –Moses Elkanah Herzog– idi, iyi bir adam ve Madeleine'in şahsi velinimeti. Her şeyi onun için yapmıştı, her şeyi!

"Bu kararı Doktor Edvig'le konuştun mu?" diye sordu. "O ne düşünüyor?"

"Onun ne düşündüğünden bana ne? O bana ne yapacağımı söyleyemez. Sadece birşeyleri anlamama yardımcı olabilir... Bir avukata gittim," dedi Madeleine.

"Hangi avukata?"

"Şey, Sandor Himmelstein. Çünkü o senin arkadaşın. Yeni düzenini kurana kadar onunla kalabileceğini söyledi."

Konuşma sona ermişti. Herzog, gölgelerle kaplı arka bahçenin nemli çimlerinin üzerindeki dış pencerelere ve kendine has huylarının karmaşık sistemine geri döndü. Sıradışı eğilimlere sahip biri olarak asıl meselenin üstüne çullanabilmek için rastgele gerçeklerin arasında dolaşma sanatını uygulardı. Çoğunlukla asıl meseleyi zekice bir hileyle gafil avlamayı umardı. Fakat donun kuruttuğu, tahta çubuklara bez parçalarıyla bağlanmış domates fidanları arasında, takırdayan pencere camıyla uğraşırken öyle bir şey olmadı. Bitkilerin yaydığı koku keskindi. Pencerelerle uğraşmaya devam etti çünkü kendini kötürüm gibi hissetmesine izin veremezdi. Kendini rahatlatmak için tuhaf alışkanlıklarına daha fazla sığınamadığında yüzleşmek zorunda kalacağı derin hislerden ölesiye korkuyordu.

Öylece yıkılıp kalmış izlenimi veren bir pozisyonda kanepede uzanırken –kollar başın üzerinde amaçsızca terk edilmiş ve bacaklar uzatılmış, zarafet konusunda bir şempanzeden öte değil– normalde olduğundan çok daha parlak gözlerle ve büyük bir soğukkanlılıkla kendini bahçede çalışırken izledi; sanki bir teleskobun ön tarafından küçücük, belirgin bir görüntüye bakıyordu.

Şu çilekeş soytarı.

O halde iki önemli nokta: Herzog çiziktirmelerinin, yazdığı mektupların, gülünç olduğunu biliyordu. İstemsiz bir durumdu bu. Tuhaf huylarının kontrolü altına girmişti.

İçimde biri var. Onun kontrolü altındayım. Onun hakkında konuştuğumda kafamın içinde olduğunu hissediyorum, düzeni sağlamak için beni yumrukluyor. Beni mahvedecek.

Raporlara göre, diye yazdı, *pek çok Rus Kozmonotu takımlar*

halinde kaybolmuş; paramparça olduklarını tahmin ediyoruz. Bir tanesinin "SOS –Dünya, SOS," dediği duyulmuş. Sovyet yetkililer olayı teyit etmemişler.

Sevgili Anneciğim, mezarını neden bu kadar uzun süredir ziyaret etmediğime gelince...

Sevgili Wanda, Sevgili Zinka, Sevgili Libbie, Sevgili Ramona, Sevgili Sono, Jeci şekilde yardıma ihtiyacım var. Dağılmaktan korkuyorum. Sevgili Edvig, gerçek şu ki delilik de benden esirgendi. Sana neden yazdığımı bile bilmiyorum. Sevgili Bay Başkan, milli gelir düzenlemeleri yüzünden muhasebeci bir ulusa döneceğiz. Her vatandaşın hayatı ticaret haline geliyor. Bence bu, insan hayatının anlamı konusunda tarih boyunca görülen en berbat yorum. İnsan hayatı ticaret değildir.

Peki bunu nasıl imzalayacağım? diye düşündü Moses. Öfkeli bir vatandaş? Öfkelenmek öyle yıpratıcı ki bu hissi asıl adaletsizliğe saklamak lazım.

Sevgili Daisy, diye yazdı ilk karısına, *Marco'yu bu yıl kamptaki Ebeveynler Günü'nde ziyaret etme sırasının bende olduğunu biliyorum ama varlığımın onu rahatsız etmesinden korkuyorum. Ona mektup yazıyorum ve aktivitelerini takip ediyorum. Ama maalesef şu bir gerçek ki Madeleine'le ayrılmamız konusunda beni suçluyor ve üvey kız kardeşini de terk ettiğimi düşünüyor. İki boşanma arasındaki farkı anlayabilmek için henüz çok küçük.* Burada Herzog kendi kendine, meseleyi Daisy'yle daha detaylı bir şekilde tartışmanın uygun olup olmayacağını sordu ve Daisy'nin henüz yazılmamış olan bu mektubu okurkenki güzel ve kızgın yüzünü hayal edince uygun olmayacağına karar verdi. *Sanırım Marco için en iyisi beni hiç görmemesi*, diye devam etti. *Son zamanlarda biraz hastayım: Doktor gözetimi altındayım.* Kendini acındırma taktiğini tiksintiyle gözlemledi. Kişiliğin kendine has alışkanlıkların vardır. Zihin bunları onaylamaksızın gözlemleyebilir. Herzog, kendi kişiliğini önemsemiyordu ve belli ki şu noktada dürtüleri konusunda yapabileceği hiçbir şey yoktu. *Gücümü ve sağlığımı yavaş yavaş geri kazanmaya çalışıyorum.* Bu iyileşme haberi (şayet doğruysa) sağlam, pozitif prensiplere, modern ve liberal bir bakış açısına sahip biri olan Daisy'yi memnun ederdi herhalde.

Benzer dürtülerin kurbanı olarak şu anda gazetelerde Herzog'un ölüm ilanını arıyor olmalıydı.

Herzog'un güçlü bünyesi, inatla sağlığı konusundaki abartılı kuruntularının aleyhinde çalışıyordu. Haziranın başlarında; doğanın dirilişinin pek çok kişiyi bunalıma ittiği, dükkân vitrinlerine bile yerleşen taze güllerin insanlara kendi sağlık sorunlarını, kısırlığı ve ölümü hatırlattığı sıralarda Herzog, sağlık kontrolünden geçmeye karar verip yaşlı bir göçmen olan Dr. Emmerich'in Batı Yakası'nda, Central Park'ın karşısındaki muayenehanesini ziyaret etmişti. Üzerine yaşlılığın kokusu sinmiş olan, başında yarım asır önceki Balkan seferinden kalma bir şapka bulunan pasaklı bir kapıcı onu her yanı dökülen bir bekleme salonuna götürmüştü. Herzog muayene odasında –iç sıkıcı, kasvetli yeşil bir tonda döşenmişti– soyunmuştu; koyu renk duvarlar New York'taki eski binalara özgü hastalıktan şişmiş gibi görünüyordu. Herzog, iri yarı bir adam değildi ama sağlam yapılıydı; kasları taşrada yaptığı ağır işler sayesinde gelişmişti. Kaslarıyla, ellerinin büyüklüğü ve gücüyle, teninin pürüzsüzlüğüyle övünüyordu ama bunun da farkındaydı ve kendini yaşlanmakta olan yakışıklı ve kibirli adam rolüne kaptırmaktan korkuyordu. Yaşlı budala, dedi kendi kendine, bakışlarını küçük aynadan, kırlaşan saçlarından, hazzın ve acının bıraktığı çizgilerden öte yana çevirirken. Onun yerine panjurun plastik levhaları arasından parktaki mika kaplı kahverengi kayalara ve haziranın iyimser, hızla büyümekte olan yeşil örtüsüne baktı. Yakında –yapraklar genişleyip New York isi yazın üzerine çöktüğünde– yorulacaktı. Ama bütün ayrıntılarının –sürgünler, küçük dikenler ve sezdirmeden kabaran yeşil şekiller– belirgin olduğu şu sıralar, ayrı bir güzeldi. Güzellik insan icadı değildir. Kambur ama enerjik Dr. Emmerich, Herzog'u muayene etti, göğsünü ve sırtını dinledi, gözlerine ışık tuttu, kanını aldı, prostatını kontrol etti, elektrokardiyografi makinesine bağladı.

"Eh, sağlıklı bir adamsın; yirmi bir yaşında değil belki ama güçlü."

Herzog bunu duyduğuna sevinmişti elbette ama yine de bu

durum karşısında hafif bir memnuniyetsizlik hissetti. Bir süre hastaneye yatmasına neden olacak belirgin bir hastalığının olmasını umut etmişti. Böylece kendisine bakmak zorunda olmayacaktı. Ondan ümidi kesmiş olan erkek kardeşleri öyle ya da böyle ona koşacaklardı ve ablası Helen da belki ona göz kulak olmaya gelecekti. Ailesi giderleri ödeyecek ve Marco ile June'un masraflarını da karşılayacaktı. Bu olasılık şimdi suya düşmüştü. Polonya'da kaptığı önemsiz enfeksiyon haricinde sağlığı yerindeydi ve aslında şimdi iyileşmiş olan o enfeksiyon bile tam olarak teşhis edilebilmiş değildi. Wanda'dan değil de zihinsel durumundan, depresyon veya aşırı yorgunluktan kaynaklanmış da olabilirdi. Korkunç geçen bir gün boyunca bunun bel soğukluğu olduğunu düşünmüştü. Gömlek eteğini öne doğru çekip kol düğmelerini iliklerken Wanda'ya yazması gerektiğini düşündü. *Chère Wanda,** diye başladı, *Bonnes nouvelles. T'en seras contente.*** Bu da Fransızca çapkınlıklarından biriydi. Başka ne sebeple lisede Frazer ve Squair'in eserlerini hatmedip üniversitede Rousseau ve de Maistre okumuştu ki? Başarıları sadece akademik değil, aynı zamanda seksüeldi. Peki bunlar başarı mıydı? Tatmin edilmesi gereken, gururuydu. Bedenine ondan arda kalan düşüyordu.

"Öyleyse derdin ne?" dedi Dr. Emmerich. Kendisi gibi kır saçlı bir adam, ince ve zeki bir yüze sahip yaşlı bir adam Herzog'un gözlerinin içine bakıyordu. Herzog, mesajı anladığına kanaat getirdi. Doktor ona çürümekte olan muayenehanesinde gerçekten güçsüz, tedavi edilemeyecek hastaları, felçli kadınları, ölüm döşeğindeki adamları muayene ettiğini söylüyordu. Öyleyse Herzog ondan ne istiyordu? "Çok heyecanlı görünüyorsun," dedi Emmerich.

"Evet, sorun bu işte. Heyecanlıyım."

"*Miltown**** ister misin? Lohusa otu? Uykusuzluk var mı?"

"Ciddi boyutlarda değil," dedi Herzog. "Düşüncelerim kafamdan fışkırıyor."

(*) Sevgili Wanda (Fr.).

(**) Haberler iyi. Memnun olacaksın (Fr.).

(***) Bir tür sakinleştirici – ç.n.

"Bir psikiyatr önermemi ister misin?"

"Hayır, bana bir ömür boyu yetecek kadar psikiyatri tedavisi gördüm."

"Öyleyse bir tatile ne dersin? Genç bir bayanla birlikte şehir dışına, deniz kenarına git. Massachusetts'teki evin hâlâ duruyor mu?"

"Yeniden açarsam, evet."

"Arkadaşın hâlâ orada mı? Hani şu radyo spikeri olan. O kızıl saçlı, tahta bacaklı, iri kıyım adamın adı neydi?"

"Adı Valentine Gersbach. Hayır, Chicago'ya taşındı; ben – biz– taşındığımız sırada."

"Çok ilginç bir adam."

"Evet. Çok."

"Eşinle boşandığınızı duydum –kim söylemişti? Çok üzüldüm."

Mutluluk arayışı –kötü sonuçlara hazırlıklı olmak lazım.

Emmerich, Ben Franklin gözlüklerini takıp hasta dosyasına birkaç sözcük yazdı. "Çocuk Madeleine'le Chicago'da herhalde," dedi.

"Evet..."

Herzog, Emmerich'e Madeleine hakkında ne düşündüğünü söyletmeye çalıştı. O da bir zamanlar Emmerich'in hastasıydı. Ama Emmerich hiçbir şey söylemedi. Elbette söylemeyecekti, doktorlar hastaları hakkında konuşmamalıydılar. Yine de Moses'a bakışlarından bir fikir edinilebilirdi.

"Saldırgan, isterik bir kadın o," dedi Emmerich'e. Yaşlı adamın dudaklarından cevap vermek üzere olduğunu anladı; fakat sonra Emmerich hiçbir şey söylememeye karar verdi ve insanların cümlelerini onların yerine tamamlamak gibi tuhaf bir alışkanlığı olan Moses, kendi rahatsız edici kişiliği konusunda zihinsel bir not düştü.

Tuhaf bir yürek. Ben kendim bile onu izah edemi yorum.

Emmerich'e Madeleine'i suçlamak veya sadece Madeleine'i tamyan ve ona gerçekçi bir açıdan bakabilen biriyle onun hakkında konuşmak için geldiğini fark etti.

"Ama senin başka kadınlarla birlikte olman lazım," dedi Em-

merich. "Hiç kimse yok mu? Bu akşam yemeğini yalnız mı yemek zorundasın?"

Herzog, Ramona'yla birlikteydi. Ramona çok hoş bir kadındı ama elbette onunla da birtakım sorunları olmuştu: Birtakım sorunlar olmak zorundaydı. Ramona bir iş kadınıydı, Lexington Caddesi'nde bir çiçekçi dükkânı vardı. Genç sayılmazdı –muhtemelen otuzlarındaydı, Moses'a tam yaşını asla söyleınemiştiama son derece çekici, hafif yabancı, kültürlü bir kadındı. İşi miras olarak devraldığında Columbia Üniversitesi'nde sanat tarihi üzerine yüksek lisans yapıyordu. Aslına bakılırsa Herzog'un akşam sınıfına devam ediyordu. Herzog, prensip olarak öğrencilerle ilişkiye girmeye karşıydı; Ramona Donsell gibi, tam da böyle ilişkiler için yaratılmış öğrencilerle bile.

Vahşi bir adamın yapacağı şeyleri yapmak, diye yazdı, *ve tüm bunları yaparken dürüst bir kişi olarak kalmak. Korkutucu derecede dürüst.*

Elbette Ramona'yı çeken de bu dürüstlük olmuştu. Değişik fikirler onu heyecanlandırıyordu. Konuşmayı seviyordu. Ayrıca mükemmel bir aşçıydı ve Pouilly Fuissé eşliğinde servis ettiği özel bir karides yemeği yapıyordu. Herzog haftada birkaç gün onunla akşam yemeği yiyordu. Birlikte kasvetli konferans salonundan çıkıp taksiyle Ramona'nın Batı Yakası'ndaki geniş dairesine giderlerken, Ramona, Herzog'dan kalbinin nasıl çarptığını eliyle hissetmesini istemişti. Herzog, Ramona'nın nabzını hissetmek için bileğine uzanmış ama o "Artık çocuk değiliz, Profesör," deyip Herzog'un elini başka bir yere koymuştu.

Birkaç gün içinde Ramona bunun sıradan bir kaçamak olmadığını söylüyordu. Dediğine göre, Moses'ın kendine has bir durumu olduğunu fark etmişti ama aynı zamanda öyle tatlı, öyle sevecen, öyle sağlıklı ve temelde öyle sağlam bir havası vardı ki –sanki onca korkunç olayı atlatmak onu bütün o nörotik saçmalıklardan kurtarmıştı– belki de mesele baştan beri doğru kadını bulmaktı. Ramona'nın Herzog'a ilgisi çabucak ciddileşmiş ve bunun sonucunda Herzog da onun adına endişelenme-

ye, kara kara düşünmeye başlamıştı. Emmerich'e gittikten birkaç gün sonra Ramona'ya doktorun ona tatile çıkmasını tavsiye ettiğini söyledi. Bunun üzerine Ramona "Elbette tatile ihtiyacın var. Montauk'a gitmeye ne dersin? Orada bir evim var, hem hafta sonları ben de gelebilirim. Temmuzun sonuna kadar orada birlikte kalabiliriz," dedi.

"Bir evin olduğunu bilmiyordum," dedi Herzog.

"Birkaç yıl önce satılığa çıkarılmıştı; aslında tek başıma benim için fazla büyüktü ama Harold'ı yeni boşamıştım ve bir değişikliğe ihtiyacım vardı."

Ramona Herzog'a yazlık evin renkli slaytlarını gösterdi. Herzog gözünü slayt makinesinden ayırmadan "Çok güzelmiş. Ne çok çiçek var," dedi. Ama içini sıkıntı kaplamıştı, kendini berbat hissediyordu.

"Orada harika vakit geçirebiliriz. Ayrıca senin de cidden şöyle iç açıcı yazlık kıyafetler alman lazım. Neden böyle kasvetli şeyler giyiyorsun? Hâlâ gayet dinç bir vücudun var."

"Geçen kış Polonya ve İtalya'da bayağı zayıfladım."

"Saçmalık –neden böyle şeyler söylüyorsun ki! Yakışıklı bir adam olduğunu biliyorsun. Hatta bundan gurur da duyuyorsun. Arjantin'de sana *macho* derlerdi: Erkeksi. Uysal ve yumuşak başlı biri gibi davranmayı seviyorsun ve içindeki şeytanı örtbas ediyorsun. Neden o küçük şeytanı bastırasın ki? Neden onunla arkadaş olmayasın; neden, ha?"

Herzog cevap vermek yerine zihninden şöyle yazdı: *Sevgili Ramona, Çok sevgili Ramona. Senden çok hoşlanıyorum; benim için çok değerlisin, gerçek bir dost. Hatta daha ötesi bile olabilir. Ama neden acaba ben, ders veren biri, bana ders verilmesine dayanamıyorum? Sanırım bilgeliğin beni cezbediyor. Çünkü eksiksiz bir bilgeliğin var. Hatta belki de biraz aşırıya kaçıyor. Düzeltmeleri geri çevirmekten hoşlanmıyorum. Bende düzeltilmesi gereken çok şey var. Neredeyse her şey. Ve ben iyi talihi görür görmez tanırım...* Bu, gerçeğin ta kendisiydi, kelimesi kelimesine. Ramona'dan gerçekten hoşlanıyordu.

Ramona, Buenos Aires'tendi. Soy ağacı farklı milliyetlerden oluşuyordu: İspanyol, Fransız, Rus, Polonyalı ve Yahudi. Oku-

la İsviçre'de gitmişti ve hâlâ hafif bir aksanla –büyüleyici bir aksan– konuşuyordu. Kısa boylu olmasına rağmen etine dolgun, göz dolduran bir vücudu, yuvarlak kalçaları, sıkı göğüsleri vardı. (Tüm bunlar Herzog için önemliydi, kendini ahlakçı olarak görüyor olabilirdi ama yine de bir kadının göğüslerinin biçimi çok önemliydi.) Ramona çenesine tam olarak güvenmiyordu ama o güzel boğazına güveni tamdı; dolayısıyla başını olabildiğince dik tutardı. Hızlı adımlarla, topuklarını Kastilyalılara özgü, enerjik bir tarzda vurarak yürürdü. Herzog bu takırtıyla adeta kendinden geçerdi. Ramona bir odaya daima kışkırtıcı bir edayla, hafifçe sallanarak, sanki jartiyer kayışında bir bıçak varmış gibi bir elini kalçasının üzerine koyunuş vaziyette girerdi. Görünüşe göre Madrid'de moda buydu ve Ramona da sert İspanyol hatunu rolünü oynamaya bayılıyordu –*una navaja en la liga*; Herzog'a bu deyişi o öğretmişti. Ramona'yı üzerinde iç çamaşırlarıyla seyrederken Herzog sık sık bu hayali bıçağı düşünürdü. Ramona'nın iç çamaşırları abartılı ve siyahtı; Merry Widow denen ve beli daraltmaya yarayan, alt tarafı kırmızı kurdelelerle süslü, askısız bir çamaşırı vardı. Lastikli çamaşırın baskı yaptığı yerler koyu renk olurdu. Ayrıca her tarafından ipeğimsi bağcıklar ve jartiyer kopçaları sarkardı. Kahverengi gözlerinin duyarlı ve zeki, erotik ve kurnaz bir görünümü vardı. Ne yaptığını gayet iyi biliyordu. Davetkâr kokusu, yumuşacık kolları, güzel göğüsleri, kusursuz beyaz dişleri ve hafif çarpık bacakları –hepsinin bir fonksiyonu vardı. Mosesacı çekerken bile bunu gösterişli bir şekilde yapıyordu. Şarısı onu asla tamamen terk etmiyordu. Belki de sandığından daha şanslıydı. Ramona ona bunu anlatmaya çalışmıştı. "O kaltak sana iyilik yaptı," demişti. "Onsuz çok daha iyi olacaksın."

Moses! yazdı, ağlarken kazanıyor, kazanırken ağlıyor. Belli ki zaferlere istese de inanamıyor.

Istırabını bir yıldıza iliştir.

Fakat Ramona'yla yüz yüze olduğu; düşünsel bir mektubun dışında herhangi bir yanıt veremediği o sessiz anda şöyle yazdı: *Benim için büyük bir huzur kaynağısın. Az çok sabit, az çok kontrol edilebilir, az çok çılgın şeylerle uğraşıyoruz. Bu doğru.*

Uysal ve yumuşak başlı görünmeme rağmen vahşi bir ruhum var. Sen bu ruhun istediği tek şeyin cinsel zevk olduğunu düşünüyorsun; ona istediği cinsel zevki verdiğimize göre her şey yolunda olmalı, değil mi?

Derken birden Ramona'nın kendini bir tür cinsel profesyonele (ya da rahibeye) dönüştürdüğünü fark etti. Son zamanlarda pespaye amatörlerle uğraşmaya alışmıştı. *Gerçek bir yatak odası sanatçısıyla sevişebileceğimi bilmiyordum.*

Ama çıktığım bu müphem yolculuğun amacı bu mu? Uzun yanılgılardan sonra kendimi kimsenin tanımadığı bir Sodom ve Dionysus evladı -Orfik bir tip– olarak mı görüyorum? (Ramona, Orfik tiplerden bahsetmeye bayılırdı.) Küçük burjuvaya mensup bir Dionysus müridi, öyle mi?

Bütün bu kategoriler cehennemin dibine!

"Birkaç tane yazlık kıyafet alırım muhtemelen," diye cevap verdi Ramona'ya.

Güzel giysileri seviyorum, diye devam etti. *Çocukken rugan ayakkabılarımı margarinle parlatırdım. Rus olan annemin bir keresinde bana "Krasavitz," dediğini duymuştum. Yumuşak ve yakışıklı yüzlü, zamanını kibirli bakışlarla etrafta dolaşarak harcayan genç ve karamsar bir öğrenciyken pantolon ve gömlekler üzerinde uzun uzadıya düşünürdüm. Ancak çok sonra, akademisyen olduğumda kılıksız birine dönüştüm. Geçen kış Burlington Çarşısı'ndan zevksiz bir yelek ve elflerin çizmelerini andıran bir çift İsviçre çizmesi aldım. Yüreği yaralı, ha? Evet*, diye yazmaya devam etti, *ayrıca da özenle giyinip süslenmiş. Ama kibrim artık bana pek yardımcı olmuyor ve doğrusunu söylemek gerekirse kendi kederli yüreğim bile artık beni pek etkilemiyor. O da başka bir zaman kaybı gibi görünmeye başladı.*

Konuyu ciddi bir şekilde düşünen Herzog, Ramona'nın teklifini kabul etmemesinin daha iyi olacağına karar verdi. İnce bir hesaplamayla Ramona'nın otuz yedi-otuz sekiz yaşlarında olduğu tahmininde bulundu; bu da artık bir koca aramaya başladığı anlamına geliyordu. Tek başına düşünüldüğünde bu kötü bir şey değildi; hatta komik bile sayılabilirdi. Temel ve genel insani koşullar en kültürlü görünenlere bile hükmediyordu. Ra-

mona bu erotik maymunlukları bir el kitabından değil; yaşadığı maceralar sırasında, karmakarışık bir halde, kimi zaman endişe içinde, vahşi ve çoğunlukla yabancı kucaklaşmalarla öğrenmişti. Dolayısıyla şimdi uzun süreli bir ilişkinin özlemini çekiyor olmalıydı. Kalbini ilk ve son defa birine vermek, iyi bir adamla dürüst bir ilişki kurmak, Herzog'un karısı olmak ve kolay kadını oynamayı bırakmak istiyordu. Genelde aklı başında bir görünümü vardı. Gözleri Herzog'un içine işliyordu.

Herzog, hiçbir zaman boş durmayan zihin gözüyle Montauk'u gördü: Beyaz kumsalları, kıyıya çarpan iri dalgaları, zırhlarının içinde yok olup giden nal yengeçlerini, kırlangıç balıklarını ve balon balıklarını. Üzerinde mayosuyla öylece uzanıp ağrıyan karnını kumda ısıtmayı çok isterdi. Ama bunu nasıl yapabilirdi ki? Ramona'dan çok fazla iyilik kabul etmek tehlikeliydi. Bunu özgürlüğüyle ödemek zorunda kalabilirdi. Elbette şu anda bu özgürlüğe ihtiyacı yoktu, dinlenmeye ihtiyacı vardı. Yine de dinlendikten sonra yeniden özgür olmak isteyebilirdi. Bundan da emin değildi. Ama yine de böyle bir olasılık vardı.

Tatil yapmak bana daha çok güç verir ve ben de bunu nörotik hayatıma aktarırım.

Yine de Herzog gerçekten de berbat göründüğünü, iyice çöktüğünü düşündü; saçları gittikçe daha çok dökülüyordu ve o bu hızlı yaşlanmayı Madeleine, sevgilisi Gersbach ve tüm düşmanları karşısında yenilgiyi kabullenmek olarak görüyordu. Yüzündeki düşünceli ifadeye bakarak tahmin edebileceğinizden çok daha fazla düşmanı ve kini vardı.

Akşam okulunda dönem sonu yaklaşıyordu ve Herzog yapabileceği en akıllıca hamlenin Ramona'dan da uzaklaşmak olacağı konusunda kendini ikna etti. Vineyard'a gitmeye karar verdi ama tamamen yalnız olmanın kötü olacağını düşünerek eski bir arkadaşına, Vineyard Haven'daki bir kadına (bir zamanlar birlikte bir kaçamak yapmayı düşünmüşlerdi ama bu asla gerçekleşmemişti, onun yerine birbirine değer veren iki dost olarak kalmışlardı) bir telgraf gönderdi. Telgrafta durumu ona açıkladı ve arkadaşı Libbie Vane (Libbie-Vane-Erikson-Sissler; daha yeni üçüncü evliliğini yapmıştı ve Haven'daki ev,

endüstri kimyageri olan kocasına aitti) ona derhal telefon ederek son derece duygusal ve içten bir tonda onu davet edip istediği kadar kalabileceğini söyledi.

"Bana kumsala yakın bir yerde bir oda kirala," diye rica etti Herzog.

"Bizimle kal."

"Hayır, hayır. Bunu yapamam. Daha yeni evlendiniz canım..."

"Ah, Moses, lütfen o kadar romantik olma. Sissler'la üç yıldır birlikte yaşıyoruz."

"Yine de bu bir balayı, öyle değil mi?"

"Ah, saçmalamayı bırak. Burada kalmazsan çok kırılırım. Altı tane yatak odamız var. Hemen buraya geliyorsun, ne kadar zor zamanlar geçirdiğini duydum."

Sonunda Herzog –kaçınılmaz bir şekilde– daveti kabul etti. Fakat yine de yanlış davrandığını hissetti. Telgraf göndermekle kendisini bir bakıma zorla davet ettirmişti. On yıl kadar önce Libbie'ye büyük yardımı dokunmuştu ve ona bunu ödetmemiş olsaydı kendinden daha memnun olurdu. Yardım istemeyecek kadar akıllıydı elbette. Tam bir baş belası gibi davranmıştı –yaptığı korkakçaydı, bayağıydı.

Ama en azından, diye düşündü, durumun daha da kötüleşmesini engelleyebilirim. Libbie'yi kendi sorunlarımla sıkmayacağım ve bütün haftayı onun omzunda ağlayarak geçirmeyeceğim. Onları yemeğe götüreceğim, onu ve yeni kocasını. Hayatın için savaşmak zorundasın. Onu elinde tutmanın temel koşulu bu. O halde bir korkak gibi davranmak niye? Ramona haklı. Kendine hafif, açık renk giysiler al. Abin Shura'dan biraz daha mangır ödünç alabilirsin, bu onun da hoşuna gidiyor ve ayrıca geri ödeyeceğini de biliyor. Toplumun onayladığı prensipler doğrultusunda yaşamak budur işte: Borçlarını ödersin.

Böylece Herzog giysi almak için alışverişe çıktı. *The New Yorker* ve *Esquire*'daki reklamları inceledi. Bunlarda yüzlerinde çizgiler olan daha yaşlı adamların yanı sıra genç yöneticiler ve atletler de vardı. Ardından, her zamankinden daha büyük bir özenle

traş olup saçlarını taradıktan sonra (kendini bir mağazanın parlak, üçlü aynasında görmeye tahammül edebilecek miydi?) otobüse atlayıp şehrin kuzey tarafına gitti. 59. Cadde'den başlayarak Madison Bulvarı boyunca kırklara kadar gelip sonra da Beşinci Bulvar boyunca Plaza'ya doğru yürüdü. Derken yakıcı güneşi çevreleyen bulutlar dağıldı. Vitrin camları parıldadı ve Herzog, utangaç ve heyecanlı bir halde vitrinlere baktı. Yeni moda giysiler ona fazla cüretkâr ve süslü göründü -orta yaşlı veya göbekli erkeklerin üzerinde çok gülünç duracak muslin ceketler ve Kandinsky tarzı bir renk cümbüşünü andıran şortlar. Buruş buruş, acınası dizleri ve bacaklardaki varisleri, pelikan göbekleri ve spor şapkaların altındaki yorgun yüzlerin yakışıksız görüntüsünü sergilemektense ahlakçı bir ölçülülüğe bağlı kalmak daha iyiydi. Tahta bacağının dezavantajlarının üstesinden gelip Madeleine konusunda onu alt eden Valentine Gersbach şüphesiz o güzel, rengârenk çizgili şeyleri giyebilirdi. Valentine züppenin tekiydi. İri bir yüzü ve güçlü bir çenesi vardı; Moses onu her nasılsa Hitler'in piyanisti Putzi Hanfstaengl'a benzetiyordu. Ama Gersbach kızıl saçlı birinde ender rastlanan gözlere sahipti; kahverengi, derin, seksi ve hayat dolu gözler. Kirpikleri de esaslıydı: koyu kızıl, uzun ve çocuksu. Ve o saçlar ayı postu gibi gürdü. Dahası, Valentine dış görünüşüne zarif bir şekilde güveniyordu. Bunu yüzünden anlayabilirdiniz. Feci şekilde yakışıklı bir adam olduğunu biliyordu. Kadınların –bütün kadınların– kendisi için deli olmasını bekliyordu. Pek çoğu da deli oluyordu zaten, değil mi? İkinci Bayan Herzog da dahil.

"Ben mi? Onu mu giyeceğim?" dedi Herzog Beşinci Bulvar'daki dükkânlardan birindeki satıcıya. Ama yine de kırmızı beyaz çizgili bir ceket aldı. Ardından omzunun üzerinden, satıcıya Orta Avrupa'dayken ailesinin yerlere kadar uzanan siyah cüppeler giydiğini söyledi.

Satıcının, gençlikten kalma bir sivilce sorunundan dolayı pürüzlü bir cildi vardı. Yüzü karanfil gibi kırmızıydı ve nefesi köpek nefesi gibi et kokuyordu. Moses'a karşı biraz kabaydı zira ona bel ölçüsünü sorduğunda ve Moses da "Otuz dört," diye cevap verdiğinde "Böbürlenme," demişti. Bu sözcük ağzın-

dan kaçıvermişti ve Moses bunu ona karşı kullanmayacak denli centilmendi. Kalbi, kendini tutmanın verdiği ıstıraplı tatminle çarpıyordu. Gözlerini indirip gri halı üzerinde ayaklarını sürüye sürüye prova kabinine gitti ve orada giysilerini çıkarıp yeni pantolonunu ayakkabılarının üzerinden giymeye çalışırken satıcıya bir not yazdı. *Sevgili Mack. Her gün bir sürü hödükle uğraşıyorsun. Erkeklik gururuyla. Küstahlıkla. Kibirle. Oysa sen kibar ve cana yakın olmak zorundasın. Şans eseri kinci, öfkeli bir karakterin varsa işin zor. New York'taki insanların dürüstlüğü yok mu! Çok şükür sen pek de nazik sayılmazsın. Ama hepimiz gibi sahteliğin hüküm sürdüğü bir ortamdasın. Uygar davranmak durumundasın. Gerçeklerin hüküm sürdüğü bir ortamın hepimize dayanılmaz gelmesi gayet mümkün. Uygar olma sevdası yüzünden şu anda karnımda bir ağrı var. Cüppelere gelince, gördüğüm kadarıyla hemen köşeyi dönünce, Diamond District'te* bir sürü sakal ve cüppe var. Yüce Tanrım!* diye bitirdi, *bütün bu ihlalleri bağışla. Yolumu Penn İstasyonu'na düşürme.*

Herzog üzerinde paçaları kıvrılmış bir İtalyan pantolonu ve ince, kırmızı-beyaz klapalı bir spor ceketle üçlü, ışıklı aynanın kendisini tamamen teşhir edemeyeceği bir pozisyonda dikiliyordu. Bedeni yaşadığı sorunlardan pek de etkilenmemiş gibi görünüyordu, bütün darbeleri atlatmıştı. Harap vaziyette olan yüzüydü, özellikle de gözlerinin çevresi; dolayısıyla kendisini gördüğünde beti benzi atıyordu.

Sessizliğin hüküm sürdüğü giysi rafları arasında işiyle meşgul olan satıcı, Herzog'un ayak seslerini duymamıştı. Kara kara düşünüyordu. İşler kesattı. Yine durgun bir dönem. Fakat Moses bugün para harcayacaktı. Parayı, iyi para kazanan ağabeyinden ödünç almayı düşünüyordu. Shura eli sıkı biri değildi. Aslında diğer ağabeyi Willie de cimri değildi. Ama Moses için az çok kendisi gibi bir günahkâr olan Shura'dan ödünç almak daha saygıdeğer bir adam olan Willie'den ödünç almaktan daha kolaydı.

"Sırt kısmı oturmuş mu?" diye sordu Herzog sırtını dönerek.

(*) Elmas endüstrisi konusunda dünyanın sayılı merkezlerinden biri. Ayrıca mücevher dükkânlarıyla da ünlüdür – ç.n.

"Terzi dikmiş gibi," dedi satıcı.

Umurunda bile değildi. Bu son derece açıktı. İlgisini çekmeyi başaramıyorum, diye düşündü Herzog. Ben de onsuz yaparım, siktirsin gitsin. Kendim karar vereceğim. Bu benim hamlem. Böylece güç kazanmış bir halde aynaların ortasında durup sadece cekete baktı. Beğenmişti.

"Bunu paket yapın," dedi. "Bu pantolonu da alacağım ama bugün istiyorum. Şimdi."

"Bugün yapamayız. Terzi meşgul."

"Ya bugün ya hiç," dedi Herzog. "Şehir dışına çıkmam lazım."

İki kişi bazen bu inatçı oyunu oynar.

"Acilen yaptırabilir miyim bir bakayım," dedi satıcı.

O gittikten sonra Herzog ceketin işlemeli düğmelerini çözdü. Zevküsefa peşinde koşan birinin ceketini süslemesi için bir Roma imparatorunun büstünü seçmişler, diye düşündü. Yalnızlığı fırsat bilerek kendisine dil çıkarıp üçlü aynadan uzaklaştı. Mağazalarda kıyafet denemenin Madeleine'e ne büyük bir zevk verdiğini; aynada kendine bakarken, bedenine dokunup üzerindeki giysiyi düzeltirken ne kadar cesur ve gururlu olduğunu; kocaman mavi gözleri, keskin perçemleri ve madalyon profiliyle yüzündeki coşkulu ama aynı zamanda sert ifadeyi hatırladı. Madeleine'in kendinden duyduğu tatmin muazzamdı, görkemliydi. Yaşadıkları krizlerden biri sırasında Moses'a, banyo aynasının karşısında çırılçıplak durup kendisine yeniden şöyle bir baktığını söylemişti. "Hâlâ gencim; genç, güzel ve hayat dolu," demişti envanter yaparcasına. "Bütün bunları neden senin için harcayayım ki?"

Yok canım, Tanrı korusun! Kâğıt kalemini prova kabininde bırakmış olan Herzog bir not düşmek için kalem aradı. Satıcının not defterinin arkasına *Kanıklarda zamanla hor görü türer*, cümlesini karaladı.

Herzog şimdi, yüreği sanki dipten yukarı doğru yüzüyormuş gibi sessizce kendine gülüyordu. Plaj kıyafeti yığınlarına bakarken, Vineyard için iki tane mayo satın aldı; ardından eski moda hasır şapkaların olduğu bir raf dikkatini çekince bir tane de onlardan almaya karar verdi.

Peki, diye sordu, bütün bunları yaşlı Emmerich ona dinlenmesini salık verdiği için mi alıyordu? Yoksa yeni maskaralıklara mı hazırlanıyordu? Vineyard'da yeni bir aşk ilişkisine gireceğini mi düşünüyordu? Kiminle? Kiminle olduğunu nereden bilsin! Sonuçta her yer kadın kaynıyordu.

Evde satın aldığı şeyleri denedi. Mayolar azıcık dardı. Ama oval hasır şapkayı beğenmişti; yanlarda hâlâ gür olan saçlarının üstünden adeta süzülüyordu. Başında o şapkayla babasının kuzeni Elias Herzog'a benzemişti; yirmilerde General Mills için çalışırken Indiana'nın kuzeyini baştan başa dolaşan un tüccarı Elias Herzog'a. Dürüst, Amerikanlaşmış, traşlı yüzüyle Elias, katı yumurta yer ve yasak dönemine özgü birasını –ev yapımı Polonya birası– içerdi. Yumurtaları verandanın tırabzanına vurarak çatlatır, sonra da kabuklarını titiz bir şekilde soyardı. Gömlek kollarına renkli bağcıklar bağlar ve kendi babası Haham Sandor-Alexander Herzog'unkiyle tıpatıp aynı saç yapısına sahip olan başına Moses'mki gibi bir hasır şapka takardı. Elias'ın babasının ayrıca çok güzel bir sakalı vardı; çenesiyle birlikte cüppesinin kadife yakasını da örten gür ve parlak bir sakal. Herzog'un annesinin güzel sakallı Yahudilere karşı zaafı vardı. Onun ailesinde de bütün yaşlılar gür ve uzun sakallara –dinle dolup taşan sakallara– sahiptiler. Annesi Moses'ın haham olmasını istiyordu; oysa Moses şu anda üzerindeki mayo ve başındaki hasır şapkayla, keder dolu yüzü ve ancak dine adanmış bir hayatın kendisini arındırabileceği mutlak arzudan kaynaklanan o aptal ifadesiyle bir hahamdan feci şekilde uzak görünüyordu. O ağız! Şehvet ve yatışmaz bir öfkeyle yüklü o ağız, kimi zaman korkunç görünen o düz burun, o karanlık gözler! Bedenine ne demeli? Kolları saran ve iki yana sarkmış elleri kaplayan uzun damarlar, kadim bir sistem, Yahudilerin kendilerinden çok daha eski. Tepesi düz olan şapkanın –o hasırdan kabuğun– üzerinde ceketle uyumlu kırmızı beyaz bir şerit vardı. Kollara tıkıştırılmış ince kâğıtları çıkarıp ceketi giydi, kollardaki çizgiler kabardı. Çıplak bacaklarıyla tıpkı bir Hindu'ya benziyordu.

Kır zambaklarına bakın, diye hatırladı, *ne çalışırlar, ne de ip-*

*lik eğirirler, ama bütün görkemine karşın Süleyman bile bunlardan biri gibi...***

Bu sözleri öğrendiğinde sekiz yaşındaydı, Montreal'deki Royal Victoria Hastanesi'nin çocuk bölümündeydi. Hıristiyan bir kadın haftada bir gelip ona yüksek sesle İncil okutuyordu. *Sizde olanı verin, size verilecektir. İyice bastırılmış, silkelenmiş ve taşmış, dolu bir ölçekle kucağınıza boşaltılacaktır.***

Hastanenin çatısından balık dişini andıran, uçlarında berrak su damlaları parlayan sivri buzlar sarkıyordu. Yatağının yanında uzun eteği ve bağcıklı ayakkabılarıyla Hıristiyan kadın oturuyordu. Uzun şapka iğnesi başının arkasından tramvayın elektrik çubuğu gibi görünüyordu. Giysilerinden hamur kokusu yükseliyordu. Sonra ona *Bırakın çocuklar bana gelsin**** bölümünü okutmuştu. Ona iyi bir kadın gibi görünmüştü. Ama yüzü gergin ve ciddiydi.

"Nerede oturuyorsun oğlum?"

"Napoleon Caddesi'nde."

Yahudilerin yaşadığı yerde.

"Baban ne iş yapıyor?"

Babam içki kaçakçısı. Point-St. Charles'ta bir damıtma evi var. Dedektifler peşinde. Hiç parası yok.

Ama tabii ki Moses bunların hiçbirini o kadına hayatta söylemezdi. Beş yaşındayken bile bunu yapmayacak kadar akıllıydı. Annesi iyice tembihlemişti. "Bunu asla söylememen lazım."

Bunda bir parça bilgelik olduğunu düşündü; sanki yalpalayarak dengesini geri kazanabilir veya ufak çaplı bir deliliğe kucak açarak aklını başına toplayabilirdi. Hem, kendisiyle dalga geçmeyi seviyordu. Mesela şimdi parası olmadığı halde aldığı yazlık giysileri çantasına yerleştirmiş, Ramona'dan kaçmaya hazırlanıyordu. Onunla birlikte Montauk'a giderse neler olacağını gayet iyi biliyordu. Ramona onu Easthampton'da evcil bir ayı

(*) Yeni Ahit, Matta 6: 28-29 – ç.n.

(**) Yeni Ahit, Luka 6: 38 – ç.n.

(***) Yeni Ahit, Luka 18: 16 – ç.n.

gibi kokteylden kokteyle sürükleyecekti. Herzog durumu hayal edebiliyordu, gülen, konuşan Ramona'yı; bluzunun açıkta bıraktığı omuzlarını (olağanüstü, feminen omuzları olduğunu kabul etmek zorundaydı), siyah buklelelerini, yüzünü, rujlu dudaklarını, parfümünün kokusunu. Bir erkeğin varlığının derinliklerinde böyle bir parfüme vaklayarak tepki veren bir şey vardı. Vak! Yaş, incelik, bilgelik, deneyim, özgeçmiş, *Wissenschaft, Bildung, Wahrheit** gibi şeylerle alakası olmayan cinsel bir refleks. Hastalıkta olsun sağlıkta olsun parfümlü, feminen tenin kokusuyla birlikte o kadim vak-vak peydahlanıyordu. Evet, Ramona martinisini yudumlayarak yeni pantolonu ve çizgili ceketiyle Herzog'u oradan oraya sürükleyecekti... Martini Herzog'a zehir gibi geliyordu ve havadan sudan konuşmaya da tahammül edemiyordu. Dolayısıyla göbeğini içine çekip ağrıyan bacakları üzerinde öylece dikilecekti; Herzog, esir düşmüş profesör, Ramona, olgun, başarılı, kahkahalar atan, seksi kadın. Vak vak!

Çantası hazırdı. Herzog pencereleri kapatıp panjurları indirdi. Bekâr tatilinden geri döndüğünde dairenin her zamankinden daha fazla rutubet kokacağını biliyordu. İki evlilik ve iki çocuktan sonra şimdi bir haftalığına *bütün kaygılardan uzak* bir tatile çıkıyordu. Çocuklarının onsuz büyümeleri Herzog'un içgüdülerine ve Yahudilikten gelen aile hislerine acı biçimde ters düşüyordu. Ama bu konuda ne yapabilirdi ki? Denize! Denize! Hangi deniz? Gideceği yer bir koydu; Doğu Chop ile Batı Chop arası deniz sayılmazdı, su sakindi.

Yalnız yaşamanın yol açtığı hüzünle mücadele ederek evden çıktı. Göğsü çatlayacak gibi oldu; nefesini tuttu. "Tanrı aşkına ağlama, seni budala! Yaşa ya da öl ama her şeyi zehir etme."

Bu kapıya neden polis kilidi gerektiğini bilmiyordu. Suç oranları artıyordu ama Herzog'un çalınmaya değer hiçbir şeyi yoktu ki. Sadece heyecanlı bir çocuk çalınmaya değer bir şeyi olduğunu düşünüp kafasına bir darbe indirmek için pusuya yatabilirdi. Herzog kilidin metal ayağını yerdeki yuvasına itip anahtarı çe-

(*) Bilim, eğitim ve gerçek (Alm.)

virdi. Ardından gözlüğünü alıp almadığım bir kere daha kontrol etti. Gömlek cebinde duruyordu. Kalemlerini, not defterini, çek defterini ve mendil yerine bir parça kâğıt havlu ile Furadantin tabletlerinin plastik kutusunu da yanına almıştı. Tabletler, Polonya'da kaptığı enfeksiyon içindi. Enfeksiyon geçmişti ama o yine de tedbir olsun diye arada sırada bir hap alıyordu. Krakov'da bir otel odasında belirti ilk defa ortaya çıktığında korkulu anlar yaşamıştı. Bel soğukluğu, diye düşünmüştü; sonunda! Bunca yıldan sonra. Bu yaşta! İçini sıkıntı kaplamıştı.

Gittiği İngiliz doktor onu bir güzel haşlamıştı. "Neler karıştırıyordunuz bakalım? Evli misiniz?"

"Hayır."

"Pekâlâ, bel soğukluğu değil. Pantolonunuzu giyebilirsiniz. Muhtemelen penisilin aşısı olmak isteyeceksiniz. Bütün Amerikalılar ister. Ama yapmayacağım. Şu sulfayı alın bakalım. Alkol yok, unutmayın. Çay için."

Cinsel ihlalleri bağışlamıyorlar. Herifçioğlu kızgın, iğneleyici, burnu havada bir İngiliz doktoruydu. Bense savunmasızdım, suçluluk hissiyle kıvranıyordum.

Wanda gibi bir kadının bana bel soğukluğu bulaştırmayacağını bilmeliydim. O, *içten*, sadık, insan bedenine ve tenine neredeyse tapıyor. Uygar insanların dinine inanıyor –yani zevke, yaratıcı ve çok evreli zevke. Teni mahir, beyaz, ipeksi, capcanlı.

Sevgili Wanda, yazdı Herzog. Ama Wanda Herzog'un dilini bilmiyordu, dolayısıyla Fransızca'ya çevirdi. *Chère Princesse, Je me souviens assez souvent... Je pense à la Marszalkowska, au brouillard.** Biraz görmüş geçirmiş üçüncü, dördüncü veya onuncu sınıf her erkek gibi Herzog da bir kadına Fransızca olarak nasıl kur yapılacağını biliyordu. Ama tipik bir örnek değildi. İfade etmeye çalıştığı duygular samimiydi. Herzog hastalandığında, sıkıntılı anlar yaşadığında Wanda ona çok iyi davranmıştı; iyiliğini daha da değerli kılan şeyse kadının o ışıltılı, dolgun Polonyalı güzelliğiydi. Wanda'nın gür, sarı-kızıl saçla-

(*) Sevgili Prenses, sık sık anımsıyorum... Sisli Marszalkowska'yı düşünüyorum (Fr.).

n vardı. Burnu hafifçe yana yatıktı ama çizgileri çok zarifti; uç kısmı, Wanda gibi iri bir kadına göre inanılmaz derece narin ve düzgündü. Teni beyazdı ama sağlıklı, güçlü bir beyaz. Varşova'daki kadınların çoğu gibi siyah çorap ve ince uzun İtalyan ayakkabısı giyiyordu ama kürkü iyice eskimişti.

Herzog, asansörü beklerken ayrı bir kâğıt parçasına, *O kederli halimle ne yaptığımı biliyor muydum?* yazdı. *Tanrı*, diye ekledi, *inançlı olanları esirger. Öyle biriyle tanışacağımı sezmiştim. Müthiş derecede şanslıydım.* "Şanslı" sözcüğünün altını pek çok kere çizdi.

Wanda'nın kocasını görmüştü. Yoksul, sitemkâr görünümlü, kalp hastası bir adamdı. Herzog'un Wanda'da bulduğu tek kabahat Zygmunt'la tanışmasında ısrar etmiş olmasıydı. Moses henüz bunun ne anlama geldiğini anlamamıştı. Wanda, boşanma önerisini geri çevirmişti. Evliliğinden son derece memnundu. Herhangi bir evliliğin olabileceği kadar iyi bir evlilik olduğunu söylemişti.

Ici tout est gâché.

*Une dizaine de jours à Varsovie –pas longtemps.** Tabii o sisli kış fasılalarına gün denilebilirse. Güneş soğuk bir şişeye hapsedilmişti. Ruhum içime hapsolmuştu. Ağır, keçe perdeler otel lobisine hava girmesini engelliyordu. Tahta masalar lekeliydi, yamuk yumuktu, çay suyu kaplıydı.

Wanda'nın teni beyazdı ve her tür duygu değişimi sırasında da beyazlığını korurdu. Yeşilimsi gözleri Polonyalı yüzüne ince ince işlenmiş gibiydi (doğa, terzilerin terzisi). İri, yumuşak göğüsleriyle ayağındaki zarif, sivri uçlu İtalyan ayakkabı için biraz fazla ağırdı. Ayakkabısız bir halde, siyah çoraplarıyla öylece dikilirken gerçekten de sağlam bir endam sergiliyordu. Herzog onu özlüyordu. Elini tuttuğunda Wanda "Ah, *ne toushay pas. C'est dangeray*,"** demişti. Ama bunu söylerken ciddi değildi. (Anılarını nasıl da seviyordu Herzog! Ne tuhaf bir şehvet kuşuydu! Belki de bir anı sapığıydı? Ama sert tabirler kullanmanın ne anlamı var. Neyse oydu işte.)

(*) Burada her şey mahvolmuş. Varşova'da on gün, çok da uzun sayılmaz (Fr.).
(**) Dokunmayın tehlikeli (Fr.).

Yine de kasvetli Polonya'nın; her köşesi dondurucu, kasvetli ve koyu gri olan Polonya'nın sürekli bilincindeydi. Taşlarda hâlâ savaş zamanı cinayetlerinin kokusu vardı. Herzog sanki kan kokusu alıyordu. Pek çok kere gettonun kalıntılarını ziyarete gitmişti. Wanda ona rehberlik etmişti.

Kafasını salladı. *Onun* yapabileceği ne vardı ki? Asansörün düğmesine bir daha, bu kez Gladstone çantasının köşesiyle bastı. Şafttaki yumuşak hareketin sesini duydu; yağlı raylar, motor, randımanlı siyah çark.

*Guéri de cette petite maladie.** Bundan Wanda'ya hiç bahsetmemeliydi; kızcağız şok olmuş ve kırılmıştı. *Pas grave du tout,*** yazdı Herzog. Onu ağlatmıştı.

Asansör durdu ve Herzog *J'embrasse ces petites mains, amie,**** yazarak bitirdi.

Fransızca'da küçük beyaz yumuk eller nasıl denir?

(*) Önemsiz hastalığını atlattı (Fr.).

(**) Önemli değil (Fr.).

(***) Bu küçük elleri öpüyorum sevgilim (Fr.).

Taksi, sıcağın kavurduğu, tuğladan ve kahverengi kum taşından binaların yoğun olduğu sokaklardan geçerken Herzog'un elleri ön koltuğun arkasındaki çubuğu kavramış, iri gözleri New York manzaralarına sabitlenmişti. Dörtgen şeklindeki yapılar durgun değil aksine capcanlıydı; Herzog'a kaçınılmaz bir hareketlilik, hatta samimiyet hissi veriyorlardı.Her nasılsa kendini bunların tümünün –odaların, dükkânların, kilerlerin– bir parçası olarak hissediyor; aynı zamanda da bu katmerli heyecanların tehlikesini sezinliyordu. Ama iyi olacaktı. Sadece fazla heyecanlanmıştı. Fazlaca gerilmiş, kontrolden çıkmış sinirlerini yatıştırması, içindeki muğlak ateşi söndürmesi gerekiyordu. Atlantik'in özlemini çekiyordu –kumun, deniz havasının, soğuk suyun iyileştirici etkisinin özlemini. Denizde biraz yüzdükten sonra daha iyi düşüneceğini, düşüncelerinin netleşeceğini biliyordu. Annesi de yüzmenin iyi etkilerine inanırdı. Ama çok genç ölmüştü. Herzog ise kendi ölümüne henüz izin veremezdi. Çocuklarının ona ihtiyacı vardı. Yaşamak onun göreviydi. Aklı başında olmak, yaşamak ve çocuklarına bakmak. Şu anda aşırı bir heyecanla ve ağrıyan gözlerle şehirden kaçmasının nedeni de buydu. Bütün yüklerden, gündelik sorunlardan ve ayrıca da Ramona'dan uzaklaşıyordu.

İnsan bazen kaçıp bir deliğe saklanmak istiyor, tıpkı bir hayvan gibi. Connecticut, Rhode Island ve Massachusetts'i geçerken ona mecburi dinlence sağlayacak olan tren dışında (trende giderken koşacak haliniz yok ya) kendisini neyin beklediğini bilmemesine rağmen mantıklı bir şekilde akıl yürütüyordu. Deniz kıyısı deliler için iyidir, tabii aşırı derecede deli olmamaları kaydıyla. Herzog bütünüyle hazırdı. En iyi giysileri ayağının altındaki çantanın içindeydi. Peki ya kırmızı beyaz şeritli hasır şapka? O da kafasındaydı.

Ama birdenbire, taksinin koltuğu güneşte ısınırken, öfkeli ruhunun yine ileri atıldığını ve mektup yazmak üzere olduğunu fark etti. *Sevgili Smithers,* diye başladı. *Geçen gün öğle yemeğinde* –bende dehşet uyandıran o bürokratik öğle yemekleri; kaba etlerim adeta felç olur, kanım adrenalinle dolup taşar; hele kalbim! Doğru düzgün görünmeye çalışırım ama sıkıntıdan yüzüm ölü yüzüne döner, herkesin üstüne çorba ve sos dökme fantezileri kurarım ve çığlık atmak ya da bayılmak isterim– *açılacak yeni dersler için konu önermemizi istediler ve ben de evlilik konusuna ne dersiniz dedim. Rahatlıkla "Kuş üzümü" veya "Bektaşi üzümü" de diyebilirdim.* Smithers kendi kaderinden son derece memnun. Doğum tamamen şansa bağlı bir olay. Ne olacağını kim bilebilir ki? Ama onun kaderi Smithers olmaktı ve bu da büyük şanstı. Kendisi Thomas E. Dewey'e benzer. Ön dişlerinin arasında aynı onunki gibi bir açıklık, aynı muntazam bıyık. *Bak, Smithers, yeni ders konusunda iyi bir fikrim var. Organizasyondan sorumlu olan sizler benim gibi adamlara güvenmek zorundasınız. Akşam sınıflarına gelen insanlar sadece görünürde kültür peşindeler. Onların en büyük ihtiyacı, açlığını çektikleri şey sağduyu, açıklık ve bir nebze de olsa hakikat. İnsanlar gün bitiminde eve götürecekleri gerçek bir şeyin yokluğundan ötürü ölüyorlar; bu bir metafor değil. En çılgınca saçmalığı bile kabul etmeye nasıl da hazır olduklarına baksana.* Ah Smithers, bıyıklı kardeşim benim! Bu semirmiş ülkede ne kadar da büyük bir sorumluluk taşıyoruz! Amerika'nın dünyaya ne ifade edebileceğini bir düşün. Sonra da şu anda ne olduğuna bak. Nasıl bir nesil yetiştirebileceğini

düşün. Ama bir de bize –kendine, bana– bak. Gazeteleri oku, tabii tahammül edebilirsen.

Ne ki taksi şimdi 30. Cadde'den geçmişti. Köşede Herzog'un bir yıl önce girdiği bir tütün dükkânı vardı, bir blok uzakta oturan kayınvalidesi Tennie'ye bir karton Virginia Rounds almak için girmişti oraya. Yukarı geldiğini söylemek için bir telefon kabinine girdiğini hatırladı. İçerisi karanlıktı ve desenli teneke kaplama yer yer kararmıştı. *Sevgili Tennie, belki ben deniz kıyısından döndüğümde seninle oturup konuşabiliriz. Avukat Simkin'le gönderdiğin, artık seni neden ziyaret etmediğimi anlamadığına dair mesajı, en hafif tabirle, anlaşılmaz buldum. Hayatının zorlu olduğunu biliyorum. Kocan yok.* Tennie ve Pontritter boşanmışlardı. Yaşlı tiyatro yönetmeni aktörler için bir okul işlettiği 57. Cadde'de oturuyordu ve Tennie'nin 31. Cadde'de kendine ait iki odası vardı. Bu odalar kurulu bir sahneye benziyordu ve eski kocasının kazandığı zaferleri belgeleyen andaçlarla doluydu. İsmi bütün posterlere hükmediyordu:

PONTRITTER

EUGENE O'NEILL VE ÇEHOV YÖNETMENİ

Artık evli olmamalarına rağmen Tennie ve Pontritter'ın hâlâ bir ilişkileri vardı. Pontritter Tennie'yi Thunderbird'üyle dolaştırırdı. Tennie elli beş yaşında, ince yapılı bir kadındı; Pon'dan birazcık uzundu. Ama Pon sağlam yapılıydı, buyurgandı, esmer yüzünden hırçın bir güç ve zekâ okunuyordu. İspanyol kostümlerini seviyordu; nitekim Herzog onu son gördüğünde üzerinde boğa güreşçilerinin pantolonlarının modelinde beyaz bir pantolon ve ayağında da *alpargata** vardı. Güneşten bronzlaşmış başında tek tük güçlü ve kalın saç telleri göze çarpıyordu. Madeleine onun gözlerini almıştı.

Kocan yok. Kızın yok, yazdı Herzog. Ama sonra baştan başladı: *Sevgili Tennie, Geçenlerde bir meseleyi görüşmek için Simkin'e gittiğimde bana "Kayınvalidenin duyguları incinmiş," dedi.*

(*) Espadril benzeri bir ayakkabı – ç.n.

Simkin ofisinde, hukuk kitaplarıyla dolu kocaman rafların altındaki görkemli Sykes koltuğunda oturuyordu. İnsan yetim kalmak ve arkasında birkaç yetim bırakmak üzere doğar ama şayet almaya gücü yetiyorsa Simkin'inki gibi bir koltuk, müthiş bir teselli kaynağıdır. Simkin oturmaktan ziyade koltuğunda yatıyordu. İri, enli sırtı ve dar kalçalarıyla; sık ve dağınık saçlarla kaplı, enerjik kafasıyla, göbeğinin üstünde kavuşturduğu küçük, ürkek elleriyle Simkin, Herzog'la çekingen, hatta uysal bir tonda konuşuyordu. Ona "Profesör" diyordu ama alaylı bir şekilde değil. Simkin zeki ve son derece zengin bir avukat olmasına rağmen Herzog'a saygı duyuyordu. Kafası biraz karışmış olan idealist insanlara, ahlaki dürtüleri olan Moses gibi insanlara karşı zaafı vardı. Umutsuz vaka! Herzog'a baktığında kendi kendine kederlenen ve onurunu korumaya çalışan, çocuk gibi bir adam görüyordu büyük ihtimalle. Herzog'un dizlerinin üstünde duran kitabı gördü, zira Herzog metroda veya otobüste okumak için yanında hep bir kitap taşırdı. O günkü kitabı hangisiydi? Simmel'ın din üstüne kitabı mı? Teilhard de Chardin mi? Whitehead mi? Okuduğum şeye gerçekten konsantre olabildiğim zamanların üzerinden yıllar geçti. Her neyse, kısa boylu ama sağlam yapılı Simkin gür kaşların çevrelediği gözleriyle ona bakıyordu. Sohbet sırasında sesi oldukça kısık, uysal, neredeyse ürkekti ama sekreterinin verdiği sinyale cevaben interkomu açtığında birden yükselmiş, yüksek ve sert bir sesle "Evet?" demişti.

"Bay Dienstag telefonda."

"Kim? O ahmak mı? O yeminli ifadeyi bekliyorum. Söyle ona, o belgeyi temin etmezse davacı onun ağzına edecek. Bu öğlen o belgeyi alsa iyi olur, şapşal andaval!" Iyice yükselmiş olan sesi gürül gürüldü. Sonra interkomu kapattı ve yeniden takındığı uysal ifadesiyle Moses'a "Of ki ne of! Bu boşanmalardan bıktım artık. Ne rezil bir durum! Gitgide daha çok yozlaşıyor. On yıl önce her şeye rağmen bunlarla başa çıkabileceğimi düşünüyordum. Bunun için yeterince dünyevi –gerçekçi, kuşkucu– biri olduğumu sanmıştım. Ama yanılmışım. Bu kadarı da çok fazla. O ebleh ayak doktorunun evlendiği şirret kadı-

nı bir görsen! Önce çocuk istemediğini söyledi, sonra istediğini, istemediğini, istediğini. Sonunda diyaframını adamın yüzüne fırlattı. Bankaya gitti. Ortak paralarından otuz bin papel çekti. Kocasının onu bir arabanın önüne itmeye çalıştığını söyledi. Kayınvalidesiyle kâh bir yüzük veya kürk, kâh bir tavuk ya da kim bilir ne yüzünden kavga edip durdu. Sonra kocası başka bir adamın ona yazdığı mektupları buldu." Simkin kurnaz, heybetli kafasını küçük elleriyle ovdu. Ardından sanki gülümsemek üzereymişçesine küçük, düzgün, demir gibi sağlam dişlerini gösterdi ama bu esas meseleyi önceleyen bir düşünme süreciydi. Şefkatli bir tavırla iç geçirerek "Profesör, Tennie suskunluğundan biraz incinmiş durumda," dedi.

"Tahmin ederim. Ama henüz oraya gitmeye hazır değilim."

"Çok tatlı bir kadıncağız. Amma da âlem bir aile! Ben sadece mesajı iletiyorum çünkü Tennie benden rica etti."

"Evet."

"Çok iyi kalpli bir kadın şu Tennie..."

"Biliyorum. Bana bir kaşkol örmüş. Bir yılını almış. Bir ay kadar önce posta kutumda buldum. Ona teşekkür etmem lazım."

"Evet, neden etmiyorsun? O düşmanın değil."

Simkin Herzog'u seviyordu, Herzog'un bundan kuşkusu yoktu. Ama pratik bir gerçekçi olarak Simkin gibi bir adam egzersiz yapmak durumundaydı ve belli bir miktar garaz onu formda tutuyordu. Herzog gibi biraz yumuşak başlı veya pratiklikten uzak ama düşünsel açıdan hırslı, hatta biraz kibirli, pohpohlanmış, işe yaramaz bir adam; karısı daha yenilerde son derece komik (Simkin'in şakadan küçük bir dehşet çığlığı koyuvererek minik ellerini kavuşturmasına neden olan ayak doktorunun durumundan çok daha komik) şartlar altında elinden alınmış olan bu adam, Simkin gibi bir yandan acırken bir yandan da alay etmeyi seven biri için karşı konulmazdı. Simkin, bir "Gerçeklik Öğretmeni" idi. Böyle çok insan var. Ben onları açığa çıkartıyorum. Himmelstein da bir başka örnek ama o aynı zamanda zalim. Beni rahatsız eden de bu zalimlik, yoksa gerçekçilik değil. Simkin elbette Madeleine'in, Valentine Gersbach'la ilişkisi hakkında her şeyi biliyordu ve

bilmediklerini de arkadaşları Pontritter'la Tennie muhtemelen ona anlatmışlardı.

Tennie otuz beş yıl boyunca bohem hayatı yaşamış, sanki bir tiyatro dehasıyla değil de bir bakkalla evlenmişçesine kocasını takip etmiş ve uzun bacakları olan sevecen, abla görünümlü bir kadın olarak kalmıştı. Ama zamanla bacakları kötülemiş, boyalı saçları sertleşip keçeleşmişti. Kelebek gözlükler ve "soyut" mücevherler takmaya başlamıştı.

Seni görmeye gelsem ne olacaktı ki? diye sordu Herzog. *Kızının bana yaptıkları yüzünden öfkeden kudururken oturma odanda sana karşı kibar olmaya çalışacaktım. Aynı şeyleri Pontritter da sana yapmıştı ve sen onu affetmiştin.* Tennie yaşlı adamın vergi iadesi işlemleriyle uğraşıyor. Bütün evrak işlerini hallediyor, çoraplarını yıkıyor. Son gittiğimde çorapları Tennie'nin banyosundaki kaloriferin üzerinde kuruyordu. Ve kadıncağız bana boşandıktan sonra ne kadar mutlu olduğunu söylüyordu: Artık kendi yolunda yürüyüp kendi kişiliğini geliştirmekte özgürdü. *Senin adına üzgünüm, Tennie.*

Ama o güzel, buyurgan kızın senin dairene Valentine'le birlikte geldi, değil mi ve seni küçük torununla birlikte hayvanat bahçesine gönderdi; bu arada onlar da senin yatağında seviştiler. Valentine o gür kızıl saçlarıyla üstte, Madeleine de o mavi gözleriyle altta. Ne yapmamı bekliyorsun; gelip seninle oturmamı, tiyatrodan ve restoranlardan konuşmamı mı? Tennie ona muhtemelen Onuncu Bulvar'daki Yunan restoranından bahsedecekti. Şimdiye kadar zaten kaç kere anlatmıştı. "Bir arkadaşım," (tabii ki Pontritter'ın ta kendisi) "beni Marathon'a yemeğe götürdü. Gerçekten çok değişik bir yer. Biliyor musun, Yunanlılar kıyma ve pirince çok ilginç baharatlar katıp asma yapraklarına sararak pişiriyorlar. İsteyen herkes tek başına dans edebiliyor. Yunanlılar çok rahatlar. O şişman adamları, ayakkabılarını çıkarıp bütün o kalabalığın önünde dans ederken görmen lazım." Tennie onunla hep genç kızları andıran bir tatlılık ve sevecenlikle konuşur, içten içe onu pek severdi. Dişleri yedi yaşındaki bir çocuğun yeni yeni çıkmaya başlayan, yamuk yumuk dişlerini andırıyordu.

Ah, evet, diye düşündü Herzog. Onun durumu benimkinden daha kötü. Elli beş yaşında boşanmış, artık çırpı olmalarına bakmaksızın hâlâ bacaklarıyla çalım satıyor. Ve şeker hastası. Ve menapozda. Ve kızından kötü muamele görüyor. Eğer Tennie kendini savunabilmek için çareyi biraz kötü niyetli, iki yüzlü ve kurnaz olmakta bulmuşsa onu nasıl suçlayabilirsin ki? Elbette bize o el işlemeli gümüş çatal bıçak takımını hediye etmiş ya da ödünç vermişti –takım kâh iare, kâh düğün hediyesi oluyordu– ve şimdi de onu geri istiyor. Simkin'le incinmiş duygularına dair mesaj göndermesinin nedeni bu. Gümüşlerini kaybetmek istemiyor. Ayrıca bu tam olarak sinik bir yorum da sayılmaz. Sonuçta hem benimle arkadaş olmak hem de gümüşleri geri almak istiyor. Gümüşler onun hazinesi. *Takım Pittsfield'de kasada duruyor. Chicago'ya taşımak için fazla ağırdı. Geri vereceğim elbette. Yavaş yavaş.* Altın, gümüş gibi değerli şeylere hiçbir zaman dört elle sarılmadım. Ben söz konusu olduğumda para bir araç değil. Ben onun aracıyım. Benden geçip gidiyor: Vergi, sigorta, ipotek, çocukların bakımı, kira, yasal ödemeler. Bütün bu saygın budalalıklar pahalıya patlıyor. Ramona'yla evlenseydim muhtemelen her şey daha kolay olurdu.

Taksi, Garment District'te* kamyonlara takılıp kalmıştı. İmalathanelerdeki elektrikli makineler gürlüyor, bütün sokak titriyordu. Sanki giysiler dikilmiyor da parçalara ayrılıyordu. Sokak bu gürültü dalgalarına gömülmüştü. Bir zenci, kadın paltolarıyla dolu bir tekerlekli konteyneri itiyordu. Güzel bir sakalı vardı ve yaldızlı bir oyuncak trompet çalıyordu. Sesi duyulmuyordu.

Derken trafik açıldı ve taksi şöyle bir titreyerek birinci vitesten ikinci vitese geçti. "Hele şükür, biraz hızlanalım," dedi şoför. Park Bulvarı'na geniş bir dönüş yaparlarken Herzog kırık pencere kolunu kavradı. Pencere açılmıyordu. Zaten açılsaydı da içeri toz dolardı. Binaları yıkıyor ve inşa ediyorlardı. Bulvar betoniyerlerle, ıslak kum ve pudramsı gri çimento kokusuyla doluydu. Aşağıda betonu kıran, döven şahmerdanlar; yukarı-

(*) New York'un moda ve giyim endüstrisinin merkezi – ç.n.

da dur durak bilmeksizin ve büyük bir açlıkla daha serin, daha yumuşak gökyüzüne doğru yükselen çelik yapı iskeletleri. Vinçlerin turuncu direkleri kamıştan çubuklar gibi görünüyordu. Ama otobüslerin ucuz benzinin zehirli egzozunu havaya püskürttüğü ve arabaların iç içe geçtiği sokak boğucuydu, eziciydi; makinelerin velvelesi ve kendilerini umarsız bir şekilde bir amaca kaptırmış kitleler, korkunçtu! Oradan bir an önce çıkıp nefes alabileceği deniz kıyısına gitmeliydi. Keşke uçuş rezervasyonu yaptırsaydı. Ama geçen kış, uçaklardan yeterince çekmişti; özellikle de Polonya hava yollarında. Uçaklar eskiydi. İki motorlu bir LOT uçağının en ön koltuğunda, ayaklarıyla önündeki bölmeden destek alarak ve şapkasını tutarak Varşova hava alanından yola çıkmıştı. Koltuklarda emniyet kemeri yoktu. Kanatlar göçüklerle, motor kapağı da yanık izleriyle kaplıydı. Arkada sağa sola kayan posta torbaları ve sandıkları vardı. Fırıl fırıl dönen öfkeli bulutların arasından geçerek bembeyaz Polonya ormanlarının, tarlaların, maden ocaklarının, fabrikaların, kıvrıla kıvrıla yataklarını takip eden nehirlerin, kahverengi ve beyaz şekillerden oluşan bir arazinin üzerinde ilerlemişlerdi.

Her neyse, tatiller tren yolculuğuyla başlamalıydı, tıpkı çocukluğunda Montreal'de olduğu gibi. Eski, neredeyse parçalanmak üzere olan bir sepete doldurdukları geçkin armutlarla –Jonah Herzog'un Rachel Street Market'ten aldığı, lekelerle kaplı, eşek arılarının saldırısına hazır, çürümenin eşiğinde olan ama aynı zamanda olağanüstü kokan kelepir armutlar– ailece tramvaya binip Grand Trunk İstasyonu'na gitmişlerdi. Trende sert kıllarla kaplı, soluk yeşil koltuklarda otururlarken Baba Herzog, armutları kabzası inci kakmalı Rus bıçağıyla soymuştu. Avrupalı becerikliliğiyle, bıçağı döndüre döndüre soyup kesmişti. Bu arada lokomotif çığlığı koyuvermiş ve demir çivili vagonlar hareket etmeye başlamıştı. Güneş ve putreller, isi geometrik olarak bölüyordu. Fabrika duvarlarının kenarlarında kurumla kaplı otlar vardı. Bira fabrikalarından malt kokusu geliyordu.

Tren, St. Lawrence'ı geçmişti. Moses pedala bastığında leke-

lerle kaplı klozetin deliğinden aşağıda köpüren nehri görmüştü. Sonra pencerenin başına geçmişti. Parıldayan su, kocaman kayaların üzerinden kıvrılarak geçiyor, Lachine Rapids'e geldiğindeyse muazzam girdaplar oluşturup gümbürdeyerek köpüklere boğuluyordu. Diğer kıyıda Kızılderililerin tahta direklerle desteklenen yükseltiler üzerine kulübeler inşa ettikleri Caughnawaga vardı. Sonra yaz güneşinin altında kavrulan kırlık araziler belirmişti. Pencereler açıktı. Kuru otlarla kaplı kırlar, trenin sesini gür bir sakalın ardından geliyormuşçasına yankılıyordu. Tren, alev alev yanan çiçeklerin ve otların üstüne kül ve kurum saçarak ilerliyordu.

Ama bu kırk yıl önceydi. Şimdi bineceği tren hızlı gitmek için dizayn edilmiş; parlak çelikten, segmanlı borularla desteklenmişti. Şimdi ortada ne armut ne Willie ne Shura ne Helen ne de annesi vardı. Taksiden çıkarken Herzog'un gözünün önüne annesi ve mendilini ağzında ıslatıp oğulcuğunun yüzünü silişi geldi. Bunu hatırlamasının anlamsız olduğunu biliyordu. Başında hasır şapkasıyla Grand Central'a yöneldi. Artık yaşı kemale ermişti ve hayatını istediği gibi şekillendirmekte serbestti, tabii yapabilirse. Ama siyah demir ve gösterişli pirinçten yapılmış alçak, boş Kanada istasyonunda o yaz sabahı annesinin mendilindeki tükürük kokusunu hiç unutmamıştı. Bütün çocukların yanakları vardır ve bütün anneler tükürüklerini kullanarak bu yanakları şefkatle silerler. Bu tür şeyler ya önemlidir ya da değildir. Önemli olup olmayışı evrene, evrenin ne olduğuna bağlıdır. Bu yoğun anılar muhtemelen bir bozukluğun belirtisiydi. Herzog'a göre, sürekli olarak ölümü düşünmek günahtı. Arabanı ve sabanını ölülerin kemikleri üzerinde sür.

Herzog en iyi olanı yapma çabalarına rağmen Grand Central İstasyonu'ndaki kalabalığın içinde rasyonelliğini korumayı başaramadı. Motorların derinlerden gelen gürültüsü, bütün o sesler, ayaklar, et suyundaki yağ damlacıklarını andıran ışıklarıyla koridorlar ve New York'un yeraltına has o kesif, boğucu koku

karşısında her şeyin ellerinden kayıp gittiğini hissetti. Gömleğinin yakası sırılsıklam olmuştu; biletini alırken koltukaltlarından ter boşalıyor, kaburgaları boyunca akıyordu. Bir tane *Times* aldı, tam bir tane de Cadburry's Caramello almak üzereydi ki yeni giysilere harcadığı parayı düşünerek vazgeçti; karbonhidratlı şeyler yerse kıyafetler üzerine olmazdı. Kendini salıverip şişman, çifte gerdanlı, asık suratlı, geniş kalçalı ve göbekli, sürekli nefes nefese kalan birine dönüşmesi diğer tarafın zaferi olurdu. Ramona da bundan hiç hoşlanmazdı ve Ramona'nın neden hoşlandığı oldukça önemliydi. Daha az önce Ramona'dan kaçmak için bir bilet almış gibi görünmesine rağmen, Herzog onunla evlenmeyi ciddi ciddi düşünüyordu. Ama şayet Herzog şu anda bu kadar allak bullaksa –hem hayal dünyasında kaybolduğunu hem de zihninin bulanık olduğunu hissediyorsa ve hummalı, çökmüş, öfkeli, kavgacı, dengesiz bir haldeyse– bir süreliğine gitmesi Ramona için de en iyisiydi. Ramona'nın dükkânına telefon edecekti, ama bozukluk olarak sadece beş senti vardı; hiç on sentliği kalmamıştı. Para bozdurması gerekiyordu ama şeker veya sakız almak istemiyordu. Sonra ona telgraf göndermeye niyetlendi ama bu sefer de Ramona'ya zayıf görüneceğini düşündü.

Grand Central'ın bunaltıcı platformunda valizini ayaklarının dibine koyarak sayfalarının köşelerinden kâğıt parçaları sarkan, şişkin *Times*'ı açtı. Posta torbalarıyla yüklü elektrikli posta arabaları sessizce ve aceleyle gidip gelirken Herzog özel bir çaba sarf ederek boş gözlerle haberlere baktı. Siyah harflerin iç içe geçtiği düşmanca bir çorbaya bakıyordu *AyrekabetiBerlinKhrushchkomiteyiuyardıgalaktikXışınıPhouma*. Yirmi adım ötede beyaz ve yumuşak yüzlü, özgür görünen bir kadın gördü. Başını gölgede bırakan parlak, siyah bir hasır şapka takmıştı; gözleri siyah noktacıkların karmaşasını bile delip geçerek kadının asla farkında olamayacağı bir güçle Herzog'u etkilemişti. Bu gözler mavi olabilirdi veya belki de yeşil ya da hatta gri, Herzog bunu asla bilemeyecekti. Ama şirret gözler oldukları kesindi. Herzog'un üzerinde doğrudan cinsel güce sahip olan bir dişi kibrini yansıtıyorlardı; Herzog, tam o saniyede bunu yeniden

tecrübe etti, yuvarlak bir yüz, açık renk şirret gözlerin berrak bakışı, bir çift gururlu bacak.

Zelda Teyze'ye yazmalıyım, diye düşündü aniden. Beni böyle aptal yerine koyduktan, kandırdıktan sonra yaptıklarının yanlarına kâr kalacağını sanmasınlar. Kalın gazeteyi katlayıp alelacele trene gitti. Şirret gözlü kız, diğer raydaydı; ondan kurtulduğu iyi olmuştu. Bir New Haven vagonuna girdi ve havalı menteşelerle tutturulmuş kızıl kahverengi kapı tutuk bir şekilde, gıcırdayarak arkasından kapandı. İçeride hava serindi, klima çalışıyordu. Gelen ilk yolcu oydu ve istediği yeri seçme şansına sahipti.

Valizini, yani seyahat masasını, göğsüne bastırarak kasılmış bir pozisyonda oturup spiralli not defterine çabuk çabuk yazmaya başladı. *Sevgili Zelda, Yeğenine elbette sadık olman lazım. Ben sadece bir yabancıyım. Sen ve Herman aileden biri olduğumu söylemiştiniz. Şayet (bu yaşta) bu tür "samimi" aile saçmalıklarından etkilenecek kadar avanaksam, o zaman layığımı buldum demektir. Herman'ın bana gösterdiği sevgi gururumu okşamıştı çünkü kanun kaçaklarının dünyasında bir sürü eski tanışı vardı. "Münasip" biri olarak kabul edilmenin verdiği gurur ve mutlulukla dolup taşmıştım. Bu demek oluyordu ki zavallı bir kültür neferi olarak, karmakarışık entelektüel hayatım insan ilişkilerimi mahvetmemişti. Romantikler üzerine bir kitap yazmışsam ne olmuş yani? Cook County Demokratları Derneği'ne mensup bir politikacı; sendikayı, paralı adamları, bahis krallarını, Cosa Nostra'yı ve bütün gangsterleri tanıyan bir adam benim iyi bir arkadaş –samimi biri– olduğumu düşünüyor ve beni yarışlara, hokey maçlarına götürüyordu.* Fakat Herman, Sendika'nın gözünde, zavallı Herzog'un pratik dünya karşısında olduğundan daha marjinaldi ve her ikisi de hoş, sıcak bir ortamda kendilerini rahat hissediyor ve Rus hamamına gitmeyi ve çay içmeyi, ardından da tütsülenmiş balık ve ringa yemeyi seviyorlardı. Bu arada asla rahat durmayan kadınlar da evde komplo kuruyorlardı.

Mady'nin iyi kocası olduğum sürece gayet sevimli biriydim. Sonra aniden, sırf Madeleine beni kapı dışarı etmek istediğine karar verdiği için, kuduz bir köpek oluverdim. Polis benim hakkım-

da uyarıldı ve beni bir hastaneye kapatmaktan dem vuruldu. Arkadaşım ve Mady'nin avukatı olan Sandor Himmelstein'ın Dr. Edvig'i arayıp Manteno ya da Elgin'e yatırılacak kadar deli olup olmadığımı sorduğunu biliyorum. Psikolojik durumum konusunda sen de diğerleri gibi Madeleine'in sözüne inandın.

Ama Madeleine'in neler çevirdiğini biliyordun; neden Ludeyville'i bırakıp Chicago'ya geldiğini, neden orada Valentine Gersbach'a bir iş bulmak zorunda kaldığını, Gersbachlar için nasıl fellik fellik ev aradığını ve küçük Ephraim Gersbach'a özel bir okul ayarladığını biliyordun. İnsanların –kadınların– aldatılan bir kocaya besledikleri hisler çok derin ve köklü olmalı, şimdi biliyorum ki Herman'ın beni hokey maçına götürmesini sağlayarak yeğenine yardım ediyordun.

Herzog, Herman'a kızgın değildi -onun komplonun bir parçası olduğuna inanmıyordu. *Blackhawks, Maple-Leafs'e karşı.* Herman Amca, uysal, kibar, zeki, şık, ayağında siyah makosenler, üzerinde spor bir kumaş pantolon, yüksek fötr şapkası itfaiyeci başlığı gibi öne yatık, gömlek cebinin üzerinde minicik bir grotesk figür. Sahada oyuncular eşek arıları gibi birbirlerine giriyorlardı: Hızlı, şişkin, sarı, siyah, kırmızı, buz üstünde oradan oraya seğirten, sopalarını birbirlerine sallayan, döne döne ilerleyen oyuncular. Tütün dumanı sahanın üstüne patlamaya hazır barut bulutu gibi çökmüştü. Yönetim mikrofonla seyircilerden sahaya patenlere takılması için bozuk para atmayı bırakmalarını rica etmişti. Gözlerinin çevresinde halkalar oluşmuş olan Herzog, Herman'ın yanında rahatlamaya çalışıyordu. O gün bir bahis bile kazanmış ve Herman'ı peynirli kek yemeye Fritzel'ın yerine götürmüştü. Chicago'nun bütün büyük isimleri oradaydı. Peki ya Herman Amca ne düşünüyordu? Bir an için Madeleine'le Gersbach'ın birlikte olduğunu onun da bildiğini farz et. New Haven vagonundaki klima soğuğuna rağmen, Herzog yüzünde ter damlacıklarının belirdiğini hissetti.

Geçen mart, sinir bozukluğum yüzünden gittiğim Avrupa'dan dönüp işleri biraz yoluna koymak için elimden geleni yapmak üzere Chicago'ya geldiğimde gerçekten de şapşal bir haldeydim.

Belki de kısmen havadan ve zaman farkından dı. İtalya'da bahar. Türkiye'de palmiye ağaçları. Galilee'de taşlar arasında kırmızı anemonlar. Oysa martta Chicago'da yoğun bir tipi vardı. Beni o kadar yakın zamana dek hâlâ en iyi arkadaşım olan Gersbach karşılamış, yüzüme şefkat dolu bir ifadeyle bakmıştı. Üzerinde su geçirmez palto, siyah çizmeler ve sarı-yeşil bir kaşkol; kucağında da Junie vardı. Bana sarılmıştı. June da yüzüme bir öpücük kondurmuştu. Birlikte bekleme salonuna gitmiştik ve ben çocuklara aldığım oyuncaklarla minik elbiseleri, Valentine için Floransa'dan aldığım cüzdanı ve Phoebe Gersbacb için Polonya'dan getirdiğim kehribar kolyeyi çıkarmıştım. Junie'nin yatma vakti geçtiği ve kar da hızlanmaya başladığı için Gersbach, beni Surf Motel'e götürmüştü. Dediğine göre eve daha yakın, yürüyerek on dakika mesafede olan Windermere'de rezervasyon yaptıramamış. Sabahleyin yerde yirmi beş santim kalınlığında kar vardı. Göl kabarıyordu ve oldukça yakın görünen fırtına grimsi ufkun önünde kar yüzünden pasparlak görünüyordu. Madeleine'i aramıştım ama telefonu yüzüme kapatmıştı, Gersbach'ı aramıştım ama ofisinde değildi, Dr. Edvig'i aramıştım ama bana ertesi güne kadar randevu veremeyeceğini söylemişti. Herzog kendi ailesinden, kız kardeşinden, üvey annesinden uzak duruyordu. Sonunda Zelda Teyze'yi görmeye gitmişti.

O gün ortalıkta taksi yoktu. Herzog üzerindeki kısa pardösü ve ayağındaki ince tabanlı makosenlerle soğuktan donarak otobüse binmişti. Umschandlar şehrin oldukça dışındaki yeni bir banliyöde, Palos Park'ın ötesinde, Forest Koruluğu'nun sınırında oturuyorlardı. Herzog oraya vardığında tipi durulmuştu ama rüzgâr çok keskindi ve ağaçların dallarında birikmiş olan kar, öbekler halinde yere düşüyordu. Dükkânların vitrinleri buzla kaplanmıştı. Alkolle arası pek iyi olmayan Herzog içki dükkânından bir şişe yüzde 86'lık Guckenheimer almıştı. Saat henüz erkendi ama Herzog'un kanı donmuştu. Böylece Zelda Teyze'yle buram buram viski kokan bir ağızla konuşmuştu.

"Ben gidip kahveyi ısıtayım. Buz kalıbına dönmüşsündür herhalde," demişti Zelda Teyze.

Emaye ve bakırdan ibaret olan banliyö tarzı mutfak, dişi bir havası olan beyaz eşyalarla doluydu. Sanki bir kalbi varmış gibi görünen buzdolabı, üstünde mavi alevlerin yaladığı kahve demliğiyle ocak... Zelda makyaj yapmış, altın renginde bir pantolon ve plastik topuklu –şeffaf– bir terlik giymişti. Oturdular. Herzog üst kısmı cam olan masadan Zelda'nın ellerinin, dizlerinin arasında olduğunu görebiliyordu. O konuşmaya başladığında Zelda bakışlarını yere çevirdi. Teni beyazdı ama göz kapakları daha koyu, daha sıcak, daha kahverengiydi; göz kalemiyle çekilmiş kalın, mavi bir çizgi haricinde üzerlerinde makyaj yoktu. Herzog, Zelda'nın üzgün görünüşünü başlangıçta onay ya da sempati olarak yorumlamıştı ama burnuna dikkat ettiğinde ne kadar yanıldığını anladı. Zelda'nın burnu güvensizlik doluydu. Nasıl seğirdiğine bakılırsa Zelda, Herzog'un söylediği her şeyi reddediyordu. Ama Herzog kontrolden çıktığının farkındaydı; daha da kötüsü, geçici olarak aklını yitirmişti. Kendini kontrol altına almaya çalıştı. Yarı düğmelenmiş gömleği, kan çanağına dönmüş gözleri ve traşsız yüzüyle utanılacak haldeydi. Gayet uygunsuz. Zelda'ya olayı kendi açısından anlatıyordu. "Seni bana karşı kışkırttığını biliyorum; senin beynini zehirledi, Zelda."

"Hayır, o sana saygı duyuyor. Sana olan aşkı tükendi, hepsi bu. Kadınların aşkı tükenebilir."

"Aşk? Madeleine bana âşıktı, öyle mi? Bunun sadece bir burjuva zırvası olduğunu biliyorsun."

"Sana deli oluyordu. Bir zamanlar sana taptığını biliyorum, Moses."

"Hayır, hayır! Beni böyle etkilemeye çalışma. Bunun doğru olmadığını biliyorsun. O hasta. Hastalıklı bir kadın o, ben ona baktım."

"Bunu yaptığını kabul ediyorum," dedi Zelda. "Gerçeği kabul etmek lazım. Ama hangi hastalıktan..."

"Ah!" dedi Herzog sertçe. "Demek gerçeği seviyorsun!"

Herzog bunda Madeleine'in etkisini görmüştü, Madeleine durmadan gerçekten bahsederdi. Yalana tahammül edemezdi. Hiçbir şey Madeleine'i yalan kadar çabuk öfkelendirmezdi. Ve

şimdi Zelda'yı da kendine benzetmişti. Talaş gibi kuru görünen boyalı saçları ve tırtılı andıran morumsu çizgiler çektiği göz kapaklarıyla Zelda'yı. Of, diye düşündü Herzog trende, kadınların kendi tenlerine sürdükleri bütün o şeyler... Ve biz de onlara uymak zorundayız; bakmak, dinlemek, dikkate almak, içimize çekmek zorundayız. Ve şimdi yüzü hafifçe kırışık, yumuşak ve güçlü burun delikleri kuşkuyla açılmış, Herzog'un durumuna şaşırıp kalmış olan Zelda (o anda Herzog'da hakiki birşeyler vardı; hatırşinas olduğu zamanlarda görünmeyen birşeyler) tutmuş ona gerçek konusunda nutuk çekiyordu.

"Sana karşı hep dürüst olmadım mı?" dedi. "Ben banliyöde yaşayan sıradan bir ev kadını değilim."

"Herman şu gangsteri, Luigi Boscolla'yı tanıdığını söylediği için mi?"

"Beni anlamıyormuş gibi yapma..."

Herzog Zelda'yı gücendirmek istememişti. Zelda'nın böyle konuşmasına neyin neden olduğu birden açıklığa kavuşmuştu. Madeleine, Zelda'yı da sıradışı biri olduğuna ikna etmişti. Madeleine'e yakın olan herkes, onun hayatının dramasına çekilen herkes, sıradışı, son derece yetenekli, olağanüstü birine dönüşürdü. Bu Herzog'un da başına gelmişti. Madeleine'in hayatından kapı dışarı edilerek karanlığa geri gönderilmesiyle birlikte yeniden bir seyirci oluvermişti. Ama Zelda Teyze'nin artık kendine bambaşka gözlerle baktığını görebiliyordu. Herzog onunla Madeleine arasındaki bu yakınlığı bile kıskanmıştı.

"Şey, buradaki diğer ev kadınları gibi olmadığını biliyorum..."

Mutfağın farklı, İtalyan lambaların, halıların, Fransız mobilyaların, Westinghouse'un, mink kürkün, kulübün, beyin felci için para topladığın bağış kutuların hep farklı.

Samimi olduğuna eminim. Riyakâr değildin. Gerçek riyakârlığa rastlamak kolay değil.

"Madeleine'le ben hep daha çok abla kardeş gibiydik," dedi Zelda. "Ne yaparsa yapsın onu yine de severim. Ama şunu memnuniyetle söyleyebilirim ki şimdiye kadar hep kusursuz ve aklı başında biri oldu."

"Palavra!"

"En az senin kadar aklı başında."

"Bir pasta tabağını ya da banyo havlusunu mağazaya götürüp iade eder gibi kocasını iade etti."

"İlişki yürümedi. Senin de hataların var. Eminim bunu inkâr etmezsin."

"Nasıl edebilirim ki?"

"Buyurgan ve somurtkanmışsın. Çok düşünüyormuşsun."

"Doğru, orası öyle."

"Çok şey istiyormuşsun. Her şey ille de senin dediğin gibi yapılmalıymış. Madeleine sürekli yardım ve destek bekleyerek onu çok yıprattığını söylüyor."

"Bunların hepsi doğru. Dahası da var. Aceleciyim, çabuk parlıyorum, şımartılmışım. Başka?"

"Kadınlar konusunda fazla cüretkârmışsın."

"Madeleine beni kapı dışarı ettiğinden beri, belki. Kendime olan saygımı geri kazanmaya çalışıyorum."

"Hayır, hâlâ evliyken." Zelda'nın dudakları gerilmişti.

Herzog kızardığını hissetti. Göğsü yoğun, sıcak, bulantı veren bir basınçla patlamak üzereydi. Kalbi sıkışmış, alnında birdenbire ter damlaları bitivermişti.

"O da beni biraz zorluyordu. Cinsel açıdan," diye mırıldandı.

"Eee, ondan yaşlı olduğun düşünülürse... Ama bunlar çoktan geçip gitti," dedi Zelda. "Senin en büyük hatan şu projeni –şu zımbırtı konusundaki çalışmanı– bitirebilmek için taşrada inzivaya çekilmendi. Sonuçta da bitiremedin, değil mi?"

"Hayır," dedi Herzog.

"Öyleyse o çalışmanın *amacı* neydi ki?"

Herzog amacının ne olduğunu açıklamaya çabaladı: Çalışmasının modern koşullara dair yeni bir bakış açısı geliştirmeyi, evrensel bağlantıları yenileyerek nasıl bir yaşam sürebileceğimizi göstermeyi, Romantiklerin son hatası olan "Benlik"in biricikliği kavramını tersine çevirmeyi, Batı'nın eskilere dayanan Faustvari ideolojisini yeniden gözden geçirmeyi, "Hiçlik" kavramının toplumsal anlamını sorgulamayı amaçladığını anlatmaya çalıştı. Aslında daha bir sürü şey vardı ama Herzog ken-

dini tuttu çünkü Zelda söylediklerini anlamamıştı ve bu da Zelda'yı gücendirmişti, ne de olsa sıradan bir ev kadını olmadığına inanıyordu. "Çok yüce bir şeye benziyor. Eminim önemli bir çalışmadır. Ama konumuz bu değil. Kendini ve onun gibi genç bir kadını etrafta konuşacak kimsenin olmadığı Berkshires'a hapsetmekle büyük aptallık ettin."

"Valentine Gersbach ve Phoebe haricinde."

"Doğru. Çok kötü bir durum. Özellikle de kışın. Daha sağduyulu davranman gerekirdi. Madeleine o evde bir mahkûmdan farksızdı. Son derece iç karartıcı olmalı: Çamaşır yıka, yemek yap, bir de üstüne bebeği susturmak zorunda kal; yoksa dediğine göre kıyameti koparıyormuşsun. June ağlarken düşünemediğin için bağıra çağıra odandan dışarı fırlıyormuşsun."

"Evet, çok aptaldım –mankafanın tekiydim. Ama aslında bu da ele aldığım sorunlardan biriydi: Günümüzde insanlar özgür olabilirler ama bu özgürlüğün hiçbir içeriği yok. Muazzam bir boşluk gibi. Madeleine'in benimle aynı şeylere ilgi duyduğunu sanıyordum –o da çalışkan biridir."

"Senin tam bir diktatör, bir despot olduğunu söylüyor. Onu eziyormuşsun."

Gerçekten de bir bakıma devrik bir hükümdara benziyorum, diye düşündü Herzog, tıpkı babam gibi, vakur bir göçmen ve başarısız bir içki kaçakçısı olan babam. Ludeyville'de hayat çok kötüydü; berbattı, kabul ediyorum. Ama o evi Madeleine istediği için almadık mı? Ve o istediği için oradan taşınmadık mı? Berkshires'tan hep birlikte ayrılabilelim diye Gersbachlar için bile her şeyi ben ayarlamadım mı?

"Başka nelerden şikâyet etti?" dedi Herzog.

Zelda bunu kaldıracak kadar güçlü olup olmadığını anlamak istercesine bir an Herzog'a baktıktan sonra "Bencilmişsin," dedi.

Ah, o mu! Neden bahsettiğini anlamıştı. Ejaculatio praecox!* Herzog'un gözlerinde şimşekler çakmaya, kalbi hızla atmaya başlamıştı. "Bir süre biraz sorun yaşadım. Ama son iki yılda de-

(*) Erken boşalma – ç.n.

gil. Ve başka kadınlarla neredeyse hiç böyle bir şey olmadı." Bunlar küçük düşürücü açıklamalardı. Zelda bunlara inanmak zorunda değildi ve bu da Herzog'u savunma avukatı konumuna sokuyor, onun aleyhine bir durum yaratıyordu. Söylediklerini ispatlamak için Zelda'yı üst kata davet edecek veya Zinka ya da Wanda'dan yeminli beyan temin edecek hali yoktu. (Herzog hâlâ hareketsiz olan trende otururken bu açıklamaları nasıl da hüsran ve öfke yüklü bir hırsla yapmaya çalıştığını hatırladığında kahkahalar atmak istedi; ne var ki yüzünde sadece ölgün bir gülümseme belirdi.) Ne kadar sahtekârdılar –Madeleine, Zelda... diğerleri. Bazı kadınlar size ne çok zarar verdiklerine hiç aldırmıyorlardı. Zelda'ya göre bir kız, kocasından her gece cinsel tatmin, güvenlik, para, sigorta, kürkler, mücevherler, temizlikçi kadınlar, süslü iç çamaşırları, elbiseler, şapkalar, gece kulüpleri, sosyal kulüpler, otomobiller, tiyatro biletleri bekleme hakkına sahipti!

"Hiçbir erkek kendisini istemeyen bir kadını tatmin edemez," dedi Herzog.

"Böyle diyerek kendi cevabını kendin vermiş olmuyor musun?"

Moses konuşmaya niyetlendi ama yine aptalca bir feryat koparacağım hissetti. Yüzü yine solgunlaştı ve çenesini kapalı tuttu. Korkunç şekilde acı çekiyordu. Öyle kötüydü ki zaman zaman yaptığı gibi acı çekme kapasitesinin yüksekliğiyle övünecek hali bile yoktu. Sessizce oturdu ve aşağı katta çalışan çamaşır kurutma makinesinin sesini dinledi.

"Moses," dedi Zelda, "Bir şeyden emin olmak istiyorum."

"Ne?"

"*Bizim* ilişkimizden." Herzog artık Zelda'nın koyu renk, kalem çekilmiş göz kapaklarına değil; parlak, kahverengi gözlerine bakıyordu. Burun delikleri hafifçe gerilmişti. Herzog'a şefkatli yüzünü gösteriyordu. "Biz hâlâ dostuz," dedi.

"Şey..." dedi Moses. "Herman'ı seviyorum. Seni de."

"Ben senin dostunum. Ve dürüst biriyim."

Herzog trenin penceresinde kendisini gördü, kendi sözlerini net bir şekilde duydu. "Sanırım dürüstsün."

"Bana inanıyorsun, değil mi?"

"İnanmak istiyorum, doğal olarak."

"İnanmalısın. Ben senin iyiliğini de samimi bir şekilde düşünüyorum. Gözüm hep küçük June'un üstünde."

"Bunun için sana minnettarım."

"Ama Madeleine iyi bir anne. Ve endişelenmene gerek yok, erkeklerle falan takılmıyor. Ona sürekli telefon ediyor, sürekli peşinden koşuyorlar. Eh, ne de olsa çok güzel bir kadın ve aynı zamanda çok da zeki olduğundan eşine az rastlanır biri. Boşanmanız Hyde Park'ta duyulduğu anda kimlerin onu aramaya başladığını duysan şaşırır kalırdın."

"Yakın arkadaşlarım, demek istiyorsun."

"Hercai bir kadın olsaydı istediği erkeği seçebilirdi. Ama ne kadar aklı başında biri olduğunu biliyorsun. Hem, Moses Herzog gibi insanlar da ağaçta yetişmiyor hani. Ne kadar zeki ve etkileyici olduğunu düşünürsek senin yerini dolduracak birini bulması kolay değil. Her neyse, sonuçta hep evde oturuyor. Her şeyi–bütün hayatını–gözden geçiriyor. Ayrıca kimseyle de birlikte değil. Bana inanabilirsin."

Elbette benim tehlikeli olduğumu düşündüysen yalan söylemek zorundaydın. Şişmiş yüzüm, kıpkırmızı gözlerim ve çılgın bakışlarımla o sırada biraz kötü göründüğümün farkındayım. Öte yandan, kadınların düzenbazlığı derin bir mesele. Dalaverelerin heyecanı. Kadın dayanışması, komplosu. Hemen oyunun bir parçası olursunuz. Herman'ı ikinci bir araba almaya zorlarken seni izledim ve ne kadar şirret olabileceğini biliyorum! Mady ve Valentine'i öldürebileceğimi düşünüyordun. Peki gerçeği öğrendiğimde neden rehinci dükkânına gidip bir silah satın almadım? Daha da kolayı, babam çekmecesinde bir revolver bırakmıştı. Hâlâ orada duruyor. Ama ben suç işleyebilecek biri değilim, hamurumda yok; sadece kendim için korkutucu olabilirim. Her neyse Zelda, şimdi görüyorum ki sevgiyle dolup taşan bir yürekle yalan söylemek sana müthiş bir zevk vermiş, çifte heyecan duymana neden olmuştu.

Bir anda tren platformdan ayrılıp tünele girdi. Bir süreliğine karanlıkta kalan Herzog kalemini elinde tuttu. Nemli duvar-

lar kayarcasına geçip gidiyordu. Tozlu girintilerde lambalar yanıyordu. Dinî bir fonksiyonu olmaksızın. Derken uzun bir yokuş sonunda tren yeraltından çıktı ve ansızın gelen gün ışığında Park Bulvarı'nın kuzeyindeki gecekonduların yukarısındaki raylarda ilerlemeye başladı. Nineties'in doğu kesiminde bir yangın musluğundan su fışkırıyordu ve vücutlarına yapışmış iç çamaşırlarıyla çocuklar çığlık çığlığa bağırarak hoplayıp zıplıyorlardı. Sonra kasvetli, karanlık, sıcak İspanyol Harlemi geldi ve ardından uzakta sağda Queens, atmosferik bir toz tabakasıyla kaplı, tuğladan yapılmış kalın bir doküman gibi belirdi.

Kadınların ne istediğini asla anlayamayacağım, diye yazdı Herzog. *Ne istiyorlar? Yeşil salata yiyip insan kanı içiyorlar.*

Long Island Sound'un üstünde hava daha açıktı. Yavaş yavaş iyice temizlendi. Mavinin yumuşak bir tonundaki su, oldukça sakin ve durgundu; capcanlı görünen çimenlerin arasında yabani çiçekler –taşların arasında biten bir sürü mersin ve çiçek açmış yabani çilekler– vardı.

Madeleine hakkındaki bütün o komik, çirkin, çarpıtılmış gerçeği biliyorum. Düşünecek çok şey var. Mektubu böylece bitirdi.

Ama Herzog yine aynı hızla bu defa başka bir tarafa yönelerek Chicago'daki eski bir arkadaşına, üniversitede zoolog olan Lucas Asphalter'a yazmaya başladı. *Sana neler oldu böyle? Gazetedeki üçüncü sayfa haberlerini genellikle okurum, ama bunların asla arkadaşlarım hakkında olabileceğini düşünmezdim. Adını Post'ta görmenin beni nasıl sarstığını tahmin edebilirsin. Aklını mı kaçırdın? O maymuna taptığını biliyorum ve ölmesine çok üzüldüm. Ama onu suni teneffüsle hayata döndürmeye çalışmayacak kadar sağduyulu olman gerekirdi. Özellikle de Rocco'nun tüberkülozdan öldüğü ve kürkünün pire kaynadığı düşünülürse.* Asphalter hayvanlarına tuhaf bir şekilde bağlıydı. Herzog onlara insan muamelesi yaptığından şüpheleniyordu. Rocco denen o makak maymunu pek de eğlenceli bir yaratık değildi; soluk renkli, inatçı ve huysuz bir hayvandı, yaşlı ve somurtkan bir Yahudi amcayı andırıyordu. Ama elbette yavaş yavaş verem-

den ölürken iyimser görünmesi beklenemezdi. Gayet neşeli ve maddi konularda son derece kayıtsız olan Asphalter –doktora yapmamış, marjinal sayılabilecek bir akademik karakter– karşılaştırmalı anatomi derslerine giriyordu. Genellikle lekeli bir takım elbise ve kalın, kauçuk tabanlı ayakkabılar giyerdi; saçlarının çoğunu yitirmişti, gençliğini de öyle, zavallı Luke. Saçları birden dökülmeye başladıktan sonra şimdi sadece ön kısımda kalan bir tutam saç, etkileyici gözlerinin ve kavisli kaşlarının daha belirgin, burun deliklerinin de daha koyu ve kıllı görünmesine neden oluyordu. Umarım Rocco'nun bakterisini yutmamıştır. Dediklerine göre yeni, daha ölümcül bir türü ortaya çıkmış ve tüberküloz geri geliyormuş. Asphalter kırk beş yaşında bir bekârdı. Babasının Madison Caddesi'nde dökük bir pansiyonu vardı. Gençliğinde Moses, ziyaret amacıyla oraya sık sık giderdi. On-on beş yıllık bir süre boyunca o ve Asphalter yakın arkadaş değillerdi ama sonra birdenbire ortak pek çok noktaları olduğunu fark etmişlerdi. Aslına bakılırsa Herzog, Madeleine'in neler çevirdiğini ve Gersbach'ın hayatındaki rolünü Asphalter'dan öğrenmişti.

"Sana bunu söylemekten nefret ediyorum, Mose," demişti Asphalter ofisinde, "ama çevren sütü bozuklarla dolu."

Bu konuşma mart ayındaki o tipiden iki gün sonra geçmişti. Havayı gören, aynı hafta içinde korkunç bir kış yaşandığına inanmazdı. Avluya bakan pencere şimdi açıktı. Çamur içindeki kavak ağaçları canlanmış, kırmızı çiçeklerini kılıflarından çıkarmışlardı. Bu çiçekler her yerden sarkıyor, güneş görmeyen gri avluyu güzel bir kokuyla dolduruyordu. Hasta gözleriyle Rocco, kendi hasır sandalyesinde oturuyordu, bakışları cansızdı, üzerinde kavrulmuş soğan renginde bir ceket vardı.

"Kendini harap ettiğini görmeye dayanamıyorum," dedi Asphalter. "Söylesem iyi olacak; senin ufaklığa bakan bir laboratuvar asistanı var ve bana karın hakkında birşeyler anlattı."

"Ne olmuş ona?"

"Valentine Gersbach. Hep oradaymış, Harper Bulvarı'nda."

"Elbette. Biliyorum. Etraftaki tek güvenilir kişi o. Ona güveniyorum. Bana hep çok iyi bir arkadaş oldu."

"Evet, biliyorum –biliyorum, biliyorum," dedi Asphalter. Yuvarlak, solgun yüzü çillerle kaplıydı; iri, nemli, koyu renk gözleri Moses adına üzgün ve hülyalı görünüyordu. "Kesinlikle biliyorum. Valentine, Hyde Park'ın sosyal yaşamı –ya da ondan geri kalan– açısından büyük bir kazanç. Onsuz ne yapıyorduk bilmiyorum. Öyle şen şakrak, yaptığı o İskoç ve Japon taklitleriyle, o kalın sesiyle öyle şamatacı ki! Bütün diğer konuşulanları bastırıyor. Yaşam dolu! Ah, evet, yaşamla dopdolu! Ve onu buraya getiren sen olduğun için herkes onu senin kankan olarak görüyor. Kendisi de öyle söylüyor zaten. Sadece..."

"Sadece ne?"

Asphalter gergin ve alçak bir sesle "Bilmiyor musun?" diye sordu. Yüzü iyice solgunlaşmıştı.

"Neyi bilmem gerekiyor?"

"Zekân bu kadar yüksek–ortalamanın çok üstünde– olduğuna göre mutlaka birşeyler biliyor ya da en azından birşeylerden şüpheleniyorsundur diye düşünmüştüm."

Herzog'un üzerine korkutucu bir şey çökmek üzereydi. Kendini buna hazırladı.

"Madeleine mi demek istiyorsun? Elbette onun da zaman içinde birileriyle olması gerektiğini... olacağını anlarım; sonuçta hâlâ genç bir kadın o."

"Hayır, hayır," dedi Asphalter. "Zaman içinde değil." Baklayı ağzından çıkardı. "Bütün bu süre boyunca."

"Kiminle!"dedi Herzog. Kan bir anda beynine hücum etmiş, sonra yine hızla ve bir anda beynini terk etmişti. "Gersbach'ı mı kastediyorsun?"

"Evet." Asphalter artık yüz sinirlerinin kontrolünü tamamen yitirmişti; hissettiği acı nedeniyle yüz ifadesi iyice gevşemişti. Dudakları çatlamış gibi görünüyordu, üzerlerinde siyah çizgiler vardı.

Herzog bağırmaya başladı: "Böyle konuşamazsın! Böyle şeyler söyleyemezsin!" Öfkeyle Lucas'a baktı. İç sıkıntısı, bulantı ve bitkinlik karışımı bir his çökmüştü üstüne. Bedeni küçülüvermişti sanki; bir anda kurumuş, içi boşalmış, uyuşmuştu. Bilincini yitirmenin eşiğine gelmişti.

"Yakanı aç," dedi Asphalter. "Tanrım, bayılmıyorsun, değil mi?" Herzog'un başını aşağı doğru itmeye başladı. "Dizlerinin arasına," dedi.

"Kes şunu," dedi Herzog ama başı sıcak ve ıslaktı ve Asphalter ona ilk yardım uygularken iki büklüm vaziyette oturdu.

Bütün bunlar olurken iri, kahverengi maymun kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuş, kırmızı ve kuru gözlerle onları izliyor, umarsızlığını sessizce etrafa yayıyordu. Ölüm, diye düşündü Herzog. Tek gerçek. Hayvan ölüyordu.

"Daha iyi misin?" dedi Asphalter.

"Bir pencere açsan yeter. Bu zooloji binaları iğrenç kokuyor."

"Pencere açık. Al, biraz su iç." Moses'a kâğıt bir bardak uzattı. "Şunlardan da bir tane iç. Önce şunu, sonra da yeşil-beyaz olanı. Prozine. Şişenin ağzındaki pamuğu çıkaramıyorum. *Benim* ellerim titriyor."

Herzog hap içmek istemedi. "Luke... Bu gerçekten doğru mu –Madeleine'le Gersbach hakkındaki şey?"

Asphalter son derece gergin, solgun, hararetli bir halde; koyu renk gözleri ve çilli yüzüyle Herzog'a bakarak "Tanrım!" dedi. "Böyle bir şeyi uyduracağımı düşünmüyorsun herhalde. Sanırım pek incelikli davranmadım. Durumu gayet iyi biliyorsundur diye düşünmüştüm... Ama söylediğim şey kesinlikle doğru." Üstünde lekeli laboratuvar gömleğiyle Asphalter, bunu çaresizliğini yansıtan karmaşık bir jestle söylemişti; ben sadece gerçekleri gözlerinin önüne serdim, diyordu bu jest. Nefes alırken zorlanıyordu. "*Hiçbir şey* bilmiyor muydun?"

"Hayır."

"Ama söylediğim şey mantıklı değil mi? Parçalar yerine oturmadı mı?"

Herzog parmaklarını sıkıca kenetleyip ağırlığını masaya verdi. Ağaçlardan sarkan kırmızımsı ve eflatun çiçeklere baktı. Umabileceği tek şey patlamamak, ölmemek, hayatta kalmaktı. "Sana kim söyledi?" dedi.

"Geraldine."

"Kim?"

"Gerry, Geraldine Portnoy. Onu tanıdığını sanıyordum. Mady'nin çocuk bakıcısı. Anatomi laboratuvarından."

"Ne..."

"İnsan anatomisi, tıp okulunda, hemen köşede. Onunla çıkıyorum. Aslında onu tanıyorsun, senin derslerinden birine giriyordu. Onunla konuşmak ister misin?"

"Hayır," dedi Herzog sertçe.

"Sana bir mektup yazmış. Mektubu bana verdi ve sana verip vermeme kararını bana bıraktı."

"Şimdi onu okuyamam."

"Yine de al," dedi Asphalter. "Daha sonra okumak isteyebilirsin."

Herzog zarfı cebine tıkıştırdı.

Saatte yüz on kilometre hızla New York'u terk eden trenin pelüş koltuğunda, önünde masa olarak kullandığı valiziyle otururken Herzog, Asphalter'ın ofisinde neden ağlamadığını düşünüyordu. Kolayca gözyaşlarına boğulabilen biriydi ve Asphalter'dan da çekinmiyordu; ne de olsa çok eski arkadaşlardı ve yaşamları da –kökenleri, alışkanlıkları, mizaçları– birbirine çok benziyordu. Ama Asphalter torbanın ağzını açıp gerçeği ortaya döktüğünde, avluya bakan ofisine kötü bir şey yayılivermişti; cinsellik yüklü, kesif bir koku gibi ya da neredeyse elle tutulacak kadar somut, tuhaf bir insan gerçeği. Gözyaşları duruma alakasızdı. Sebep fazla sapkın, olaya dahil olan herkes için fazla garipti. Hem Gersbach da gözyaşları muazzam bir duygusal güce sahip olan bir ağlayıcıydı. Koyu kahve, alicenap gözlerinden sıcak yaşlar eksik olmazdı. Daha bir iki gün önce Herzog, O'Hare'e inip küçük kızını kucakladığında Gersbach oradaydı; gözlerinde şefkat yaşlarıyla güçlü, sağlam yapılı bir adam. Böylece görünüşe göre benim için ağlama olayının da içine etti, diye düşündü Moses. Bazen sırf onda da var diye bir yüzümün, burnumun, dudaklarımın olmasından nefret ediyorum.

Evet, ölümün gölgesi o sıralar Rocco'nun üzerindeydi.

"Lanet bir durum," dedi Asphalter. Bir iki nefes çektikten sonra sigarasını söndürdü. Küllük uzun izmaritlerle doluydu. Asphalter günde iki üç paket içiyordu. "Hadi birşeyler içelim.

Hatta akşam hep birlikte yemeğe çıkalım. Geraldine'i kuzey yakasındaki Beachcomber'a götürüyorum. Onu kendin değerlendirebilirsin."

Herzog, Asphalter'la ilgili bazı tuhaf gerçekleri düşünmekten kendini alamadı. Onu etkilemiş olmam, duygusallığımın ona geçmiş olması mümkün. O düşünceli, tüylü Rocco'yu tüm kalbiyle seviyordu. O kadar telaşlanması –onu kollarına alıp zorla ağzını açarak suni teneffüs yaptırması– başka türlü nasıl açıklanabilir ki? Luke şu anda çok kötü durumdadır herhalde. Onu olduğu gibi –bütün o tuhaflıklarıyla falan– düşünmeye çalışmam lazım.

Tüberküloz testi yaptırsan iyi edersin. Hiç bilmiyordum senin... Herzog yazmayı bıraktı. Yemek vagonundaki garsonlardan biri öğle yemeği çanı çaldı ama Herzog'un yemek yiyecek vakti yoktu. Başka bir mektuba başlamak üzereydi.

Sevgili Profesör Byzhkovski, Varşova'da bana gösterdiğiniz nezaketten ötürü size teşekkür ederim. Sağlık durumum sebebiyle görüşmemiz sizin için pek tatmin edici geçmemiş olsa gerek. Ben onun dairesinde oturmuş, *Trybuna Ludu*'nun sayfalarıyla şapka ve kayık yaparken adamcağız sohbeti sürdürmeye çalışıyordu. Profesör –bermuda pantolon ve Norfolk ceketinden oluşan kum rengi tüvit av kıyafetiyle o uzun boylu, güçlü adam– şaşkına dönmüş olmalıydı. İyi kalpli biri olduğuna eminim. Mavi gözleri iyiliğini yansıtıyordu. Şişman ama biçimli bir yüz, düşünceli ve erkeğe yaraşır bir ifade. Kâğıt şapkaları katlayıp duruyordum; çocukları düşünüyordum herhalde. Madam Byzhkovski misafirperver bir tavırla eğilerek çayıma reçel isteyip istemediğimi sormuştu. Mobilyalar kalın bir cila tabakasıyla kaplıydı, eskiydi, yitip gitmiş bir Orta Avrupa döneminden kalmaydı; ama sonuçta içinde bulunduğumuz dönem de yitip gidiyor, hatta muhtemelen bütün diğer dönemlerden daha hızlı bir şekilde. *Umarım beni affedersiniz. Geçenlerde Amerika'nın Batı Almanya'yı işgali hakkındaki incelemenizi okuma fırsatı buldum. Bahsettiğiniz gerçeklerin çoğu tatsız.* Ama Başkan Truman ya da Bay McCloy bana hiç danışmadı ki. *İtiraf etmeliyim ki Almanya meselesini gerektiği kadar yakından incelemedim. Bence*

hükümetlerin hiçbiri dürüst değil. Ayrıca monografinizde hiç değinmediğiniz bir Doğu Almanya meselesi de var.

Hamburg'da şehrin fuhuş bölgesine gitmiştim. Yani, bana orayı görmem gerektiği söylenmişti. Fahişelerden bazılarında Alman ordusuna ait postallar vardı ve pencerelerde oturup ellerindeki kırbaçları gelen geçene sallıyorlardı. Kırmızı yüzlü, davetkâr ve sırıtkan kevaşeler. Soğuk, neşeden yoksun bir gün.

Sevgili Bayım, yazdı Herzog. *Kilisenize giren, sarhoş bir halde sızıp kalan, sıralara tuvaletlerini yapan, mezar taşlarında şişe kıran ve daha bir sürü rahatsızlığa neden olan Bowery serserilerine karşı büyük sabır gösterdiniz. Kilise kapısından Wall Street'i görebildiğinize göre bence bir broşür hazırlayıp Bowery'nin burayı nasıl daha da önemli kıldığını açıklayabilirsiniz. Serseri Yatağı da sizinkinin zıddı bir kurum ve bu nedenle de gerekli. Onlara Lazarus'la Dives'i hatırlatın. Lazarus sayesinde Dives sahip olduğu lüksten daha da büyük bir zevk almıştı.* Hayır, Dives'ın da öyle aman aman eğlendiğini sanmıyorum. Ve kendini her şeyden özgür kılmak isteseydi, Serseri Yatağı'nın laneti onu bekliyordu.* Şayet Amerika'da güzel bir yoksulluk, erdemli bir yoksulluk olsaydı bu durum bütün düzeni yıkardı. Dolayısıyla çirkin olmak zorunda. Dolayısıyla serseriler Wall Street için çalışıyor, onun uğrunda eziyet çekiyorlar. Peki ya Peder Beasley? Mangırını o nereden alıyor?

Bunun üzerinde çok az düşünüyoruz.

Ardından şöyle yazdı: *Kredi Departmanı, Marshall Field & Co. Artık Madeleine P. Herzog'un borçlarından ben sorumlu değilim. 10 Mart itibariyle karı koca olarak birlikteliğimiz sona erdi. Dolayısıyla bana artık fatura göndermeyin. Son fatura beni mahvetti, dört yüz doların üstündeydi. Hem de ayrılmamızdan sonraki alışverişlerin faturası. Elbette size daha önce yazmalıydım –kredi sinir merkezi denen yere–* Öyle bir şey var mı? Nerede bulunuyor? *Ama geçici bir süre için pusulayı şaşırmışım.*

Sevgili Profesör Hoyle, Altın Gözenek Teorisi'nin nasıl işlediğini anlayabildiğimi pek sanmıyorum. Ağır metallerin –demir, ni-

(*) Bkz. Yeni Ahit, Luka 16: 19-31, "Dilenci ile Zengin Adam" – ç.n.

kel– dünyanın merkezine nasıl gittiklerini sanırım anlıyorum. Ama hafif metallerin bir araya toplanmasına ne diyeceksiniz? Ayrıca küçük gezegenlerin –trajik dünyamız da dahil– *oluşumuna dair açıklamanızda ayrışık madde yığınlarını bir arada tutan yapıştırıcı niteliğindeki maddelerden söz ediyorsunuz...*

Aşağıda vagonların tekerlekleri hızla dönüyor, ağaçlık alanlar ve çayırlar hızla geçip gidiyordu. Yan hatların rayları pas içindeydi; elektrik direkleri teker teker uzaklaşıyordu ve sağda Sound'un suları az öncekinden daha koyu, daha güçlü bir maviydi. Banliyödeki evlerine dönen insanların cilalı arabaları geçip gidiyordu ve hurda araba yığınları; dar, sade pencereleriyle eski New England değirmenleri; köyler, manastırlar; kabaran bir kumaşı andıran suda ilerleyen römorkörler; toprağın bereketli, kızıl-kahve çam iğneleriyle kaplı olduğu çam korulukları... Demek öyle, diye düşündü Herzog, evreni gözünde canlandırış biçiminin basit olduğunu kabul ederek: novaların patlayışı ve gezegenlerin oluşumu, kütlelerin birbirlerini yörüngede tutmalarını sağlayan görünmez magnetik çemberler. Gökbilimciler gazların bir termos içinde çalkalandığı izlenimini uyandırıyorlardı. Derken milyarlarca yıl, milyarlarca ışık yılı sonra bu çocuksu ama masum olmaktan uzak yaratık ortaya çıkmış, başında hasır bir şapka ve göğsünde yarı saf yarı kötücül bir yürekle bu görkemli ağa dair kendi şüpheli tablosunu oluşturmaya çalışıyordu.

Sevgili Dr. Bhave, diye başladı yine. Observer*'da çalışmanız hakkında bir yazı okuduğumda başlattığınız harekete katılmak istediğimi düşünmüştüm. Ahlaki, faydalı ve aktif bir hayatımın olmasını hep çok istedim ama nereden başlayacağımı bir türlü bilemedim. Tutup da ütopyacı biri olamazsınız. Bu sadece gerçek görevinizin nerede yattığını keşfetmenizi zorlaştırmaya yarar. Öte yandan geniş arazileri olan toprak sahiplerini topraklarının bir kısmını yoksul köylülere vermeye ikna etmek...* Hindistan'ı yayan dolaşan o koyu tenli adamlar. Herzog hayalinde onların parlak gözlerini ve içlerindeki şevk ışığını görebiliyordu. Büyük tarihsel perspektiflerden ziyade herkes için aşikâr olan haksızlıklarla işe başlamak lazım. *Geçenlerde* Father Pan-

chali'yi *seyrettim. O filmi muhtemelen biliyorsunuzdur, zira konusu Hindistan'ın kırsal kesimleri. İki şey beni çok etkiledi: Birincisi, lapayı parmahlarıyla yiyen ve daha sonra ölmek üzere kırlara giden yaşlı kocakarı, ikincisi, küçük hızın yağmur altında ölümü.* Beşinci Bulvar Sineması'nda neredeyse tek başına olan Herzog, histerik ölüm müziği başladığında çocuğun annesiyle birlikte ağlamıştı. Müzisyenin biri yöresel bir kornoyla hıçkırık sesini taklit ederek bir ölüm müziği çalıyordu. Hindistan'ın kırsal kesiminde olduğu gibi New York'ta da yağmur yağıyordu. Herzog'un yüreği sızlıyordu. Onun da bir kızı vardı ve kendi annesi de yoksul bir kadındı. Herzog, un çuvalından bozma çarşafların üstünde yatmıştı. Bu amaç için en iyi marka Ceresota'ydı.

Kafasındaki belli belirsiz niyet Ludeyville'deki evini ve mallarını Bhave'ın öncülüğündeki harekete bağışlamaktı. Ama Bhave o evle ne yapabilirdi ki? Hinduları Berkshires'a mı gönderecekti? Onlar için adil olmazdı bu. Üstelik bir de ipotek vardı. Evi hediye edebilmem için tamamen bana ait olmalı ve bunun için de sekiz bin dolar daha biriktirmem lazım, ayrıca Maliye Bakanlığı da bunun için bana vergi indirimi yapmaz. Yabancılara yapılan bağışlar muhtemelen sayılmıyordur. Bhave ona bir iyilik yapmış olacaktı. O ev Herzog'un en büyük hatalarından biriydi. Harabe halinde olan ama muazzam olasılıklar barındıran bu yeri –kocaman yaşlı ağaçlar, boş zamanlarında eski haline getirebileceği geometrik şekilli çiçek bahçeleri– mutluluk hayalleriyle satın almıştı. Ev yıllardır terk edilmiş vaziyette duruyordu. Ördek avcıları ve sevgililer arada sırada içeri girip ondan faydalanıyorlardı. Herzog orayı satın aldığını ilan ettiğinde sevgililer ve avcılar ona birtakım şakalar yapmışlardı. Bir gece biri içeri girip Herzog'un Romantizm konusundaki notlarını koyduğu masaya, içinde kullanılmış bir âdet pedi olan bir saklama kabı bırakmıştı. Yöre halkı tarafından işte böyle karşılanmıştı. Tren çayırların ve güneşte parlayan çamların arasından hızla geçerken, Herzog'un yüzü bir an kendisine yönelik bir mizah duygusuyla aydınlandı. Sanırım bu meydan okumayı kabul etmiştim. Ludeyville'in yaşlı Yahudisi Mo-

ses olabilirdim; beyaz sakalıyla ve antika orağıyla çamaşır ipinin altındaki çimleri biçen, dağsıçanı yiyen adam.

Beersheba'daki kuzeni Asher'a şöyle yazdı: *Babanın, üzerinde çar zamanının üniformasıyla çektirdiği bir fotoğraftan bahsetmiştim. Ablam Helen'dan o fotoğrafı aramasını istedim.* Asher, Kızıl Ordu'da görev yapmış ve yaralanmıştı. Şimdi bir kaynakçıydı, güçlü dişleri olan karamsar görünümlü bir adam. Moses'la birlikte Ölü Deniz'e gitmişti. Hava çok sıcaktı. Biraz serinlemek için bir tuz madeninin ağzında oturmuşlardı. Asher "Sende babamın bir fotoğrafı yok mu?" diye sorunuştu.

Sevgili Bay Başkan, radyodan en son verdiğiniz iyimser mesajı dinledim ve vergiler konusundaki iyimserliğinizi haklı çıkaracak çok az şey olduğunu düşündüm. Yeni düzenleme oldukça ayrımcı ve pek çok kişi bunun otomasyonu hızlandırarak işsizliği daha da artıracağına inanıyor. Bu da polisin yetersiz olduğu büyük şehir sokaklarına hükmeden yeniyetme çetelerinin sayısının çoğalması anlamına geliyor. Aşırı nüfus artışının yarattığı stres, ırk ayrımı meselesi...

Sevgili Doktor Profesör Heidegger, "sıradan olana düşüş" deyimiyle ne kastettiğinizi bilmek isterdim. Bu düşüş ne zaman gerçekleşti? Bu olduğunda biz nerede duruyorduk?

Sn. Emmett Strawforth, ABD Halk Sağlığı Servisi, yazdı Herzog. *Sevgili Emmett, seni televizyonda kendini tam bir salak durumuna düşürürken izledim. Üniversiteye birlikte gittiğimize göre (M.E. Herzog '38) sana felsefen hakkında ne düşündüğümü açıkça söylemek istiyorum.*

Herzog bu kısmın üstünü çizip mektubu *New York Times*'a yöneltti. *Yine Hükümet için çalışan bilimcilerden biri, Dr. Emmett Strawforth, radyoaktif atık tartışmasında bir Risk Felsefesi ile karşımıza çıktı, ki şimdi bu soruna bir de tarım ilaçları ve yeraltı sularının kirlenmesi gibi sorunlar eklenmiş durumda. Bilim insanlarının sosyal ve ahlaki muhakemeleri beni en az diğer zehirlenme biçimleri kadar endişelendiriyor. Dr. Strawforth'un Rachel Carson konusundaki görüşleri, Dr. Teller'ın radyoaktivitenin genetik etkileri konusundaki görüşleri. Geçenlerde Dr. Teller yeni moda dar pantolonların vücut ısısını artırarak eşeysel bezleri-*

ni radyoaktif atıklardan daha fazla etkileyebilceğini iddia ediyordu. Onların kuşağından olup büyük saygı gören insanların genellikle tehlikeli kaçıklar olduğu ortaya çıkıyor. Mesela Mareşal Haig. Flandra'nın çamurlarında yüz binlerce adamın boğulmasına neden olmuştu. Lloyd George bunu onaylamak zorunda kalmıştı çünkü Haig çok önemli ve saygı gören bir liderdi. Böyle insanların istediklerini yapmalarına izin vermek zorundasınız. Eroin kullanan bir adamın kendisine yaptığı şey yüzünden yirmi yıl hapis cezası alabilmesi ne kadar da çelişkili bir durum... Ne demek istediğimi anlayacaklardır.

Dr. Strawforth radyoaktivite konusundaki Risk Felsefesi'ni benimsememiz gerektiğini söylüyor. Hiroşima'dan beri (ve Sayın Truman, Hiroşima kararını sorgulayan insanları Kanayan Yürekler olarak adlandırıyor) uygar ülkelerde yaşam (çünkü bu ülkeler bir terör dengesi sayesinde hayatta kalıyorlar) risk temeli üzerine kurulu. Dr. Strawforth böyle iddia ediyor. Ama sonra insan hayatını iş dünyasındaki Risk Sermayesi ile kıyaslıyor. Ne fikir ama! Mal stoku üzerine geçenlerde yapılan bir araştırmanın da gösterdiği gibi, büyük ticaret işi asla şansa bırakmaz. Dikkatinizi Tocqueville'in kehanetlerinden birine çekmek isterim. Tocqueville modern demokrasilerin daha az suç, daha çok bireysel ahlaksızlık yaratacağına inanıyordu. Aslında daha az bireysel suç, daha çok kolektif suç demeliydi. Bu kolektif veya organize suçların çoğu tam da risk azaltma amacına yönelik. İki milyarı aşan nüfusuyla bu gezegenin meselelerini halletmenin kolay olmadığını elbette biliyorum. Sırf bu rakamın kendisi bile mucize kabilinden bir durum ve ameli fikirlerimizi demode kılıyor. Çok az entelektüel, bu nicel değişimin arkasında yatan prensipleri kavrayabilmiştir.

Burjuva bir uygarlık bizimkisi. Bu terimi Marksçı anlamıyla kullanmıyorum. Tavuk! Modern sanat ve din sözlüklerine göre, evrenin biz gönül rahatlığıyla kullanalım diye; bize huzur, rahat ve destek sağlaması için yaratıldığı yolundaki görüş bir burjuva görüşüdür. Işık saniyede üç yüz bin kilometre hızla yol alır ki, biz saçlarımızı görerek tarayabilelim ve gazetede jambonun düne göre daha ucuz olduğunu okuyabilelim. De Tocqueville refah eği-

liminin demokratik bir toplumdaki en güçlü itkilerden biri olduğunu düşünüyordu. Aynı itkinin yarattığı yıkıcı güçleri küçümsediği için onu suçlayamayız. Times'a böyle şeyler yazmak için aklını kaçırmış olman lazım! Etrafta ruhları öfkeli yergilerle dolu olan ve sürekli en sert, en zehirli sözcüğü bulmaya çalışan milyonlarca kindar Voltaireci tip var. Bunun yerine bir şiir gönderebilirdin, seni budala. Onlar, sırf örgütlü oldukları için haklı değillerse sen niye sırf ruhsal karmaşa içindesin diye onlardan haklı olasın ki? Onların trenlerine biniyorsun, değil mi? Demiryollarını inşa eden şey ruhsal karmaşa değildi. Hadi durma, bir şiir yaz ve onları kine boğ. Başyazı sayfasına yer doldursun diye küçük şiirler koyuyorlar. Ama yine de mektubuna devam etti. *Nietzsche, Whitehead ve John Dewey, Risk meselesi hakkında yazdılar... Dewey insanlığın kendi doğasına güvenmediğini ve ötede ya da yukarıda, dinde veya felsefede değişmezlik aradığını söyler. Ona göre geçmiş genellikle hatalı anlamına gelir.* Fakat Moses kontrolü ele aldı. Asıl meseleye gel. İyi de asıl mesele neydi? Asıl mesele şuydu ki, etrafta insanlığı yok edebilecek aptal, kibirli, çılgın kimseler vardı ve onlara bunu yapmamaları için yalvarmak gerekiyordu. Hayat düşmanları görevlerinden çekilsinler. Herkes kendi yüreğini sorgulasın. İnançlarımda köklü bir değişim olmadığı sürece ben kendime bir otorite konumunda güvenmezdim. İnsanlığı seviyor muyum? Tüm dünyayı havaya uçurabilecek bir konumda olsaydım insanlığa kıymamayı seçmeme yetecek kadar sevgi var mı içimde? Hadi, hepimiz kefenlerimizi giyip Washington ve Moskova'da yürüyelim. Kadın, erkek, çocuk, hep birlikte yere yatıp "Bırakın da hayat devam etsin –onu hak etmiyor olabiliriz ama bırakın da devam etsin," diye haykıralım.

Her toplumda bir sınıf insan vardır ki toplumun geri kalanı için büyük tehlike teşkil eder. Suçluları kastetmiyorum. Onlar için cezai hükümlerimiz var. Liderleri kastediyorum. Daima en tehlikeli insanlar güç peşinde koşarlar. Bu arada sağduyulu vatandaş da haklı bir öfkeyle için için köpürür.

Sayın Editör, bizi yok etme gücüne sahip olanların kölesi olmak zorundayız. Artık Strawforth'tan bahsetmiyorum. Okuldayken

onu tanıyordum. Reynolds Club'da birlikte pinpon oynardık. Üzerinde birkaç benin olduğu yuvarlak, beyaz bir yüzü ve topu hileli bir şekilde döndürmesini sağlayan şişman, kıvrımlı baş parmakları vardı. Yeşil masada klik-klak. Zekâ seviyesinin öyle aman aman yüksek olduğunu sanmıyorum, tabii belki de yüksekti ama sonuçta oturup deli gibi matematik ve kimya çalışırdı. Bense dışarılarda avare avare keman çalardım. Junie'nin en sevdiği şarkıdaki çekirgeler gibi.

Üç çekirge keman çalmaya çıkmışlar.
Haydi hoppa, hareketsiz durma.
Ev kiralarını ödememişler
Ve bütün gün bükülmüş dirseklerle
Rillabyrillaby diye bir şarkı çalmışlar
Rillabyrill diye bir şarkı çalmışlar.

Moses keyfi yerine gelmiş bir halde sırıttı. Çocukları aklına gelince yüzü hafifçe, şefkatle kırışmıştı. Çocukları sevginin ne demek olduğunu nasıl da iyi anlıyorlardı! Marco babasına karşı sessiz ve mesafeli olduğu bir döneme giriyordu ama Junie tam da küçüklüğünde Marco'nun olduğu gibiydi. Babasının kucağında ayağa kalkarak onun saçlarını tarıyordu. Ayakları Moses'ın bacaklarını eziyordu. Junie'nin soluğu yüzünü gıdıklayarak içindeki en derin duyguları uyandırırken Moses kızının küçük kemiklerini babacan bir şevkle kucaklıyordu.

Midway'de bebek arabasını sürüyor, öğrencileri ve fakülte üyelerini yeşil -çayırlardan ve bomboş çimenliklerden daha yosunumsu bir yeşil– renkli velur şapkasının ucuna dokunarak selamlıyordu. Moses küçük kızın kadife başlığının kıvrımlarının altındaki gözlerinin, babasınınkilere çok benzediğini düşünüyordu. Koyu renk gözleri ve derin kırışıklarıyla ona gülümseyerek bakarken bir yandan da ninni söylüyordu:

"Bir sepet içinde uçan
Yaşlı bir kadın varmış
Aydan tam on yedi kat
Yükseğe uçarmış."

"Daha," diyordu küçük kız.

"Ve nereye gittiğini
Kimsecikler bilmezmiş
Çünkü koltuğunun altında
Bir süpürge taşırmış."

"Daha, daha."

Gölden esen ılık rüzgâr Moses'ı batıya, gri Gotik binaların ötesine yönlendirmişti. Anneyle sevgilisi bir yerlerde bir yatak odasında soyunurken o da en azından çocuğuyla birlikteydi. Ve o şehvet ve ihanet kucaklaşmasında bile yaşam ve doğa şayet onların tarafındaysa Moses sessizce kenara çekilirdi. Evet, yarıştan çekilirdi.

Kondüktör, (kadim, kayıplara karışmakta olan bir soya mensup bu gri yüzlü kondüktör) Herzog'un biletini şapka şeridinden aldı. Bileti zımbalarken bir an bir şey söyleyecek gibi oldu. Belki de hasır şapka onu geçmişe götürmüştü. Ama Herzog mektubunu bitirmekle uğraşıyordu. *Straw Forth filozof-kral bile olsaydı ona yaşamın genetik temelleriyle oynama, dünyanın atmosferini ve sularını kirletme hakkını vermemiz doğru olur muydu? Böyle öfkelenmenin tuhaf olduğunu biliyorum. Ama...*

Kondüktör delinmiş bileti metal koltuk numarasının arkasına sıkıştırıp gittiğinde, Moses hâlâ valizinin üstünde yazıyordu. Masaların olduğu salonlu vagona gidebilirdi elbette, ama o zaman içecek birşeyler alması, insanlarla konuşması gerekirdi. Ayrıca en önemli mektuplarından birini, Chicago'daki psikiyatr Dr. Edvig'e göndereceği mektubunu yazması gerekiyordu.

Demek, Edvig, yazdı Herzog, *sen de sahtekârın tekiymişsin! Ne kadar da acınası bir durum!* Ama mektuba böyle başlamak olmazdı. Baştan aldı. *Sevgili Edvigciğim, sana haberlerim var.* Ah, evet, böylesi çok daha iyiydi. Edvig'in sinir bozucu özelliklerinden biri de sanki bütün haberler kendisindeymiş –küçük kır sakalı; zarif, dalgalı, kabarık saçları ve yuvarlak, tertemiz, parıldayan gözlükleriyle bu sakin Protestan Ku-

zey Avrupalı Anglo-Keltik Edvig'deymiş– gibi davranmasıydı. *Sana geldiğimde kötü durumda olduğumu kabul ediyorum. Madeleine birlikteliğimize devam etmemiz için psikiyatrik tedaviyi şart koşmuştu. Hatırlarsan tehlikeli bir ruh hali içerisinde olduğumu söylemişti. Kendi psikiyatrımı seçmeme izin vardı. Ben de doğal olarak Barth, Tillich, Brunner vs. üzerine yazmış olan birini seçmiştim. Zira Madeleine, Yahudi olmasına rağmen din değiştirmiş bir Katolik olarak bir Hıristiyanlık dönemi geçiriyordu ve ben de onu anlamam konusunda bana yardımcı olabileceğini umuyordum. Fakat bunun yerine sen kendin onun peşine düştün. Bu inkâr edilemez bir gerçek; benden onun güzel, zeki, çatlak ve üstüne bir de dindar biri olduğunu öğrendiğinde aynen öyle yaptın.* Madeleine ve Gersbach benim attığım her adımı planlamışlardı. Bir deli doktorunun beni –istisnai ölçüde nörotik, hatta belki de umutsuz bir hasta adam olarak gördükleri beni– saf dışı bırakmalarına yardımcı olabileceğini düşünmüşlerdi. En azından tedavi beni meşgul eder, kendi durumuma odaklanmamı sağlardı. Haftada dört öğlen benim nerede olduğumu (doktorun kanepesinde) biliyor ve böylece güvenle yatağa giriyorlardı. *Seni görmeye geldiğim gün –yağışlı hava, serpiştiren kar, aşırı sıcak otobüs– sinir krizinin eşiğindeydim.* Kar yüreğimdeki ateşi kesinlikle söndürememişti. Sokak sarı yapraklarla kaplıydı. Yeşil, pelüş şapkalı, yaşlı bir kadın vardı; şapka cırtlak olmayan bir yeşildi, yumuşak kıvrımlarıyla ölümcül bir çuval gibi duruyordu başında. Ama aslında o kadar da kötü bir gün değildi. Edvig'in dediğine göre kafayı yememiştim. Sadece reaktif depresiftim.

"Ama Madeleine benim deli olduğumu söylüyor. Benim..." Herzog heyecanlıydı, titriyordu; yaralı ruhu yüzünü çarpıtıyor, boğazına acı bir yumrunun düğümlenmesine neden oluyordu. Ama Edvig'in sakallı gülümsemesindeki iyiliksever ifade onu cesaretlendirmişti. Sonra Edvig'i konuşturmak için elinden geleni yapmıştı ama Edvig ona sadece depresif kimselerin çılgınca bağlanma eğiliminde olduklarını ve ayrılma durumunda ya da kaybetme tehdidi karşısında histerik duruma geldiklerini söylemişti. "Ve tabii," diye eklemişti, "bana söylediklerine bakılır-

sa sen de suçsuz sayılmazsın. Ve o da zaten sinirli birine benziyor. Kilise'den ne zaman kopmuştu?"

"Emin değilim. O defteri uzun süre önce kapattığını düşünüyordum. Ama geçen Kül Çarşambası'nda alnında kül vardı. Ona 'Madeleine, artık Katolik olmadığını sanıyordum. Fakat gözlerinin arasında ne var öyle? Kül mü?' dedim. Ama o 'Neden bahsettiğini bilmiyorum,' dedi. Bunu benim hayallerimden biriymiş gibi geçiştirmeye çalıştı. Ama hayal değildi. Orada bir benek vardı. En azından yarım bir benek olduğuna yemin edebilirim. Ama o 'senin gibi bir Yahudi bunlardan ne anlar' havalarında görünüyor."

Herzog, Madeleine hakkındaki her sözcüğün Edvig'i büyülediğini görebiliyordu. Başını sallıyor, kafasını kaldırıyor, çenesi her cümlede yükseliyor, düzgün sakalına dokunuyor, gözlükleri parlıyor, Edvig gülümsüyordu. "Onun Hıristiyan olduğunu mu düşünüyorsun?"

"O benim Ferisi olduğumu düşünüyor. Bunu kendisi söylüyor."

"Ya?" diye atıldı Edvig sertçe.

"Ya, ne?" dedi Moses. "Onunla aynı fikirde misin?"

"Nasıl olabilirim ki? Seni doğru düzgün tanımıyorum bile. Ama sorum hakkında ne düşünüyorsun?"

"Sence bir Hıristiyan'ın 20. yüzyılda Yahudi Ferisiler'den konuşmaya hakkı var mı? Ne de olsa Yahudilerin açısından bakıldığında bu sizin en iyi dönemlerinizden biri sayılmazdı."

"Peki eşinin Hıristiyan bakış açısına sahip olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Kendi kendine yarattığı, öte dünyaya odaklanmış bir bakış açısı olduğunu düşünüyorum." Herzog sandalyesinde dikleşti ve kelimelerini belki de biraz kibirli sayılabilecek bir tonda vurgulayarak konuşmaya başladı. "İsa'nın bütün dünyayı hasta ettiği, köle ahlakıyla kirlettiği konusunda Nietzsche'ye katılmıyorum. Nietzsche, tarihi Hıristiyan bakış açısından görüyordu; şimdiki zamanı hep bir kriz süreci, klasik yücelikten düşüş, kurtulunması gereken bir yozlaşma veya kötülük olarak düşünüyordu. Ben buna Hıristiyan bakış açısı diyorum. Ve Madelei-

ne de bundan nasibini fazlasıyla almış. Bir yere kadar hepimizde var bu. Bir şekilde zehirlenmişiz de iyileşmek zorundaymışız gibi düşünüyoruz; kurtarılmaya, günahlarımızın affedilmesine ihtiyacımız olduğuna inanıyoruz. Madeleine bir kurtarıcı istiyor ve ben onun için bir kurtarıcı değilim."

Bu belli ki Edvig'in Moses'tan beklediği türden bir şeydi. Omuz silkerek ve gülümseyerek bunların hepsini analiz malzemesi olarak almıştı, halinden gayet memnun görünüyordu. Adil, ılımlı bir adamdı; omuzlarının ince ama güçlü bir yapısı vardı. Eski moda, neredeyse renksiz denebilecek pembe çerçeveli gözlükleri ona donuk, gösterişsiz, düşünceli bir doktor havası veriyordu.

Nasıl oldu bilmiyorum ama Madeleine yavaş yavaş analizin baş kişisi haline geldi ve tıpkı bana hükmettiği gibi ona da hükmetmeye başladı. Ve sana da hükmetmek üzere geldi. Onunla görüşmek için ne kadar sabırsızlandığını fark etmeye başlamıştım. Durumdaki sıradışı etkenler yüzünden onunla konuşman gerektiğini söylemiştin. Çok geçmeden onunla din üzerine derin sohbetlere dalıyordunuz. Ve sonunda onu da tedavi etmeye başladın. Bana Madeleine'in beni neden böyle büyülediğini anladığını söyledin. Ben de sana "Onun sıradışı biri olduğunu söylemiştim. Kaltak müthiş zeki, korkunç bir şey!" dedim. Böylece en azından (hani derler ya) keçileri kaçırmışsam bunu yapanın sıradan bir kadın olmadığını görmüş oldun. Mady'ye gelince, seni de kandırmayı başararak sicilini daha da zenginleştirdi. Bunların hepsi onun derinliğine derinlik katıyordu. O sırada Rus din tarihi üzerine (sanırım) doktora yaptığı için saati yirmi beş dolar olan seanslarınız onun için uzun aylar süren bir Doğu Hıristiyanlığı dersi yerine geçti. Ve ondan sonra tuhaf belirtiler göstermeye başladı.

Önce Moses'ı onu izlemesi için özel bir dedektif tutmakla suçlamıştı. Bu suçlamaya İngilizlerinkini andıran bir diksiyonla başlamıştı; Moses bunun kesin bir sorun belirtisi olduğunu tecrübelerinden biliyordu. "Böyle bariz bir tipi kiralamayacak kadar zeki olduğunu sanıyordum," demişti Madeleine.

"Kiralamak mı?" demişti Herzog. "Kimi kiralamışım?"

"O korkunç adamı kastediyorum; üstünde spor ceketiyle o iğrenç, şişko adamı." Madeleine kendinden yüzde yüz emin bir tavırla Herzog'a o korkunç bakışlarından birini fırlatmıştı. "Bunu inkâr edemezsin. Ve yaptığın şey hor görmeye bile değmez."

Madeleine'in nasıl bir anda solgunlaştığını gören Moses, kendini temkinli olması ve her şeyden önce İngiliz tavrından bahsetmemesi konusunda uyarmıştı. "Ama Mady, bu sadece bir yanlışlık."

"Yanlışlık falan değil. Böyle bir şey yapabileceğini hayal bile edemezdim."

"Ama neden bahsettiğini bilmiyorum."

Madeleine'in sesi yükselmeye ve titremeye başlamıştı. "Seni orospu çocuğu!" demişti öfkeyle. "Bana aptal numarası yapma. O siktirik numaralarının hepsini biliyorum." Ardından tiz bir sesle "Buna derhal son verilmeli!" diye bağırmıştı. "Dedektifin tekinin peşimde kuyruk gibi dolaşmasına izin veremem!" Herzog'a ters ters bakan muhteşem gözleri kıpkırmızı kesilmişti.

"Ama seni neden takip ettireyim ki Mady? Anlamıyorum. Ne keşfedebilirim ki?"

"O adam beni bütün öğlen F-Field's civarında adım adım takip etti." Madeleine öfkelendiğinde genellikle kekelerdi. "B-bbayanlar tuvaletinde yarım saat bekledim ve dışarı çıktığımda hâlâ oradaydı. Ve sonra da tünelde... ben ç-ç-çiçek alırken."

"Belki de sadece seni tavlamak isteyen herifin tekiydi. Benim bu olayla hiç alakam yok."

"O bir dedektifti!" Madeleine yumruklarını sıkmıştı. Dudakları korkutucu derecede inceydi ve tüm bedeni titriyordu. "Bugün eve döndüğümde yandaki evin verandasının önünde oturuyordu."

Moses solgun bir yüzle "Adamı bana göster, Mady. Hemen yanına gidip... Sen sadece adamı göster," demişti.

Edvig bunu paranoyak bir hadise olarak adlandırmıştı. "Gerçekten mi?" dedi Herzog. Bir saniye durup bunu sindirdikten sonra bir duygu patlamasıyla "Bunun gerçekten bir hayal oldu-

günu mu düşünüyorsun? Söylemeye çalıştığın şey, onun ruhsal bir bozukluğu olduğu mu? Madeleine deli mi?" diye haykırdı iri gözleriyle doktora bakarak.

Edvig temkinli bir tavırla, sözcüklerini ölçüp biçerek "Bu türden tek bir olay deliliğe işaret etmez. Ne dediysem tam olarak onu kastettim: Paranoyak bir hadise," dedi.

"Ama hasta olan o, benden daha hasta."

Ah, zavallı kızcağız! Klinik bir vakaydı. Gerçekten de iyi değildi. Moses hastalara karşı hep özellikle şefkatliydi. Edvig'i "Eğer söylediğin kadar hastaysa adımlarıma dikkat etmem lazım. Ona göz kulak olmaya çalışmalıyım," diyerek temin etti.

Yardımseverlik, sanki bugün ve bu çağda yeterince sorunu yokmuş gibi, hep hastalıklı –sado mazoşist veya bir şekilde sapkın– olduğu kuşkusuna maruz kalacak. Bütün yüksek veya ahlaki eğilimler dolandırıcılık şüphesi altındadır. Bunları sözlerimizle takdir ederiz ama yüreğimizin derinliklerinde inkâr veya ihanet vardır. Öyle ya da böyle, Edvig, Moses'ı Madeleine'e göz kulak olma sözünden ötürü tebrik etmedi.

"Yapmam gereken," dedi Edvig, "onu bu eğilimi konusunda bilgilendirmek."

Ama Madeleine paranoyak hayaller konusunda profesyonel biri tarafından uyarılmaktan pek de rahatsız olmuşa benzemiyordu. Anormal olduğunu öğrenmenin onun için yeni bir haber sayılmadığını söyledi. Aslına bakılırsa bütün bu meseleyi gayet sakin karşılamıştı. "En azından hiçbir zaman sıkılmam," demişti Herzog'a.

Fakat sorun burada bitmemişti. Bir iki hafta boyunca Field's mağazasının eve teslim servisi hemen her gün mücevherler, sigara kutuları, ceketler ve elbiseler, lambalar ve halılar getirip durmuştu. Madeleine bunları satın aldığını hatırlamıyordu. On gün içinde bin iki yüz dolarlık bir fatura gelmişti. Alınan her şey çok seçkin ve güzeldi; biraz da olsa tatmin edici bir durumdu bu. Madeleine dengesiz olduğunda bile zevkliydi. Alınanları geri gönderirken Moses'ın içinde Madeleine'e karşı büyük bir şefkat uyanmıştı. Edvig, Madeleine'in hiçbir zaman gerçek bir psikoza girmeyeceğini, ama hayatının

geri kalanı boyunca dönem dönem bu tür krizler yaşayabileceğini tahmin ediyordu. Herzog için hüzünlü bir durumdu ama iç çekişleri belki biraz tatmin duygusu da ifade ediyordu. Böyle bir şey mümkündü.

Eve teslimler kısa süre sonra durmuş, Madeleine yüksek lisans çalışmalarına geri dönmüştü. Ama bir gece dağınık yatak odasında her ikisi de çıplakken Herzog örtüyü kaldırıp da altındaki eski kitaplar (çok eski bir Rusça ansiklopedinin büyük, tozlu ciltleri) ile ilgili sert bir laf edince Madeleine'in sabrı taşmıştı. Herzog'a çığlık çığlığa bağırarak kendini yatağa atmış; yorganları ve çarşafları yırtmaya, kitapları yere fırlatmaya başlamış ve sonra da tırnaklarıyla yastıklara girişerek vahşi, boğuk bir çığlık koyuvermişti. Şiltenin üzerinde plastik bir kılıf vardı ve Madeleine bunu kavrayıp çekiştirmeye başlamıştı; bir yandan da ağzının kenarlarında beyazımsı bir köpükle, ne dediği anlaşılmaz bir halde, tiz bir sesle Herzog'a sövmeye devam ediyordu.

Herzog ters dönmüş lambayı eline almıştı. "Madeleine, sence birşeyler alman gerekmiyor mu... bunun için?" Sonra aptal gibi elini uzatıp onu sakinleştirmeye yeltenmiş, ama Madeleine bir anda dikleşip onu incitemeyecek kadar beceriksiz bir şekilde Herzog'un yüzüne tokat atmıştı. Derken yumruklarıyla Herzog'un üzerine çullanmıştı; kadın gibi yumruklamaktan ziyade sokak dövüşçüsü gibi yumruk sallıyordu. Herzog ters dönüp yumrukların sırtına gelmesini sağlamıştı. Böyle yapması gerekliydi. Madeleine hastaydı.

Belki de ona vurınamakla iyi ettim. Aksi halde aşkını geri kazanabilirdim. Ama sana şunu söyleyebilirim ki, bu krizler sırasındaki uysallığım onu çıldırtıyordu, sanki ben bunu din oyununda onu yenmek için yapıyormuşum gibi. Onunla dinsel sevgi kavramını ve diğer yüksek idealleri tartıştığınızı biliyorum ama bunların benim içimde de olduğunu gösteren en ufak bir işaret onu kudurtuyordu. Benim numaracı olduğumu düşünüyordu. Çünkü onun paranoyak zihninde ben ilkel öğelerime ayrılmıştım. İşte bu yüzden ona tokadı bassaydım tavrı değişirdi diyorum. Paranoya, vahşilerde muhtemelen normal ruh halidir. Ve benim, bu

zamanla ve bu mekânla çelişen ruhum böyle yüce duyguları tecrübe ediyorduysa bile bunun için takdir kazanamazdım. Özellikle de –iyi niyet konusundaki malum tavırlarınla– senden. Calvin'in psikolojik gerçekçiliği konusundaki yazını okudum. Umarım insan doğasına dair iğrenç, yaltakçı, kinci bir anlayış yansıttığını söylememe darılmazsın. Senin Protestan Freudculuğunu işte böyle görüyorum.

Herzog yatak odasındaki saldırıyı anlatırken, Edvig hafifçe gülümseyerek sakin sakin oturmuştu. Ardından "Sence bu neden oldu?" diye sordu.

"Kitaplarla ilgili bir şeydir belki. Çalışmasına karıştığımı düşünmüştür. Evin leş gibi olduğunu, kötü koktuğunu söylediğimde zekâsını eleştirdiğimi ve onu ev işlerine geri dönmeye zorladığımı düşünüyor. Bir birey olarak haklarına saygısızlık ettiğimi..."

Edvig'in duygusal tepkileri tatmin edici değildi. Herzog duyarlı bir tepkiye ihtiyaç duyduğunda bunu Valentine Gersbach'tan almak zorundaydı. Ama önce Gersbach'ın zilini çalması ve kapıyı açan Phoebe Gersbach'ın soğuk tavrıyla (Herzog bunun sebebini anlayamıyordu) yüzleşmesi gerekiyordu. Phoebe bir deri bir kemik, solgun ve gergindi. Elbette –Connecticut kırları hızla geçiyor, yükseliyor, küçülüyor, enginliğini gözler önüne seriyor ve Atlantik'in suları parıldıyordu– elbette Phoebe, kocasının Madeleine'le yattığını biliyordu. Ve Phoebe'nin hayatta tek bir amacı vardı: Kocasını elinde tutup çocuğunu korumak. Zili duyunca kapıya gelip şapşal, duygusal, acı çeken Herzog'a kapıyı açtı. Herzog arkadaşını görmeye gelmişti.

Phoebe güçlü biri değildi, enerjisi sınırlıydı, durumun ironisini görebilecek noktayı çoktan aşmıştı. Acımaya gelince, neden Herzog'a acısındı ki? Zina yüzünden değil; sorunun bu yönü her ikisi için de ciddiye alınamayacak kadar bayağıydı. Ayrıca sonuçta Phoebe Madeleine'in bedenine sahip olmayı asla önemli bir şey olarak görmemişti. Herzog'un o aptal entelliğine, sorunlarını ulvi kategorilere koymaktaki beceriksizliğine ya da sadece ıstırabına acıyabilirdi. Ama muhtemelen duygula-

rı sadece kendi hayatına yetecek kadardı, daha fazla değil. Moses, Phoebe'nin onu Valentine'in ihtiraslarını –herkesçe tanınan Gersbach; şair, televizyon entelektüeli, Hadassah'ta Martın Buber üzerine konferans veren Gersbach– körüklemekle suçladığını biliyordu. Ne de olsa Valentine'i Chicago'nun kültürel çevresine bizzat Herzog takdim etmişti.

"Val, odasında," dedi Phoebe. "Kusura bakma, çocuğu sinagoga hazırlamam lazım."

Gersbach kitaplık yapmakla meşguldü. Dikkatli, ciddi bir tavırla, yavaş hareketlerle ahşabı ve duvarı ölçerek bu ölçülere göre duvara işaretler koyuyordu. Düzeci ustaca kullanıyor, cıvataları gözden geçiriyordu. İri, kırmızı-esmer, sağduyulu yüzü, geniş göğsü ve meyilli durmasına yol açan takma bacağıyla, matkapla deleceği parçaya odaklanmış bir halde Herzog'u dinliyordu. Herzog, ona Madeleine'in tuhaf saldırısından bahsediyordu.

"Yatağa girmek üzereydik."

"Eee?" Gersbach sabırlı olmaya çalışıyordu.

"İkimiz de çıplaktık."

"Bir şey yapmayı denedin mi?" dedi Gersbach. Sesinde sert bir ton seziliyordu.

"Ben mi? Hayır. Madeleine etrafına Rusça kitaplardan bir duvar örmüş durumda. Kievli Vladimir, Tikhon Zadonski. Benim yatağımda! Atalarıma onca işkence etmiş olmaları yetmezmiş gibi! Kütüphaneyi altüst ediyor. Kitap yığınlarının en altından, son elli yıldır kimsenin almadığı kitapları alıyor. Çarşaflar sarı kâğıt kırıntılarıyla dolu."

"Son zamanlarda yine şikâyet mi ediyordun?"

"Belki biraz etmişimdir. Masanın ve koltuğun altında yumurta kabukları, pirzola kemikleri, konserve kutuları... June için kötü bir şey bu."

"Hatan işte burada! Tam burada: Madeleine o dırdır eden, suçlayan tona tahammül edemiyor. Bu durumu düzeltmene yardımcı olmamı istiyorsan seninle açık konuşmam lazım. O ve sen en sevdiğim insanlarsınız, bu bir sır değil. Dolayısıyla seni uyarmam gerekiyor, *chaver*: Saçma sapan detayları bir ke-

nara bırak. Uyduruk kaydırık işlerle uğraşma ve tamamen dürüst ve ciddi ol."

"Uzun bir kriz yaşadığını biliyorum," dedi Herzog. "Kendini bulmaya çalışıyor. Ve bazen kötü bir tonda konuştuğumu da biliyorum. Edvig'le de bunların üstünde durduk. Ama pazar gecesi..."

"Bir girişimde bulunmadığından emin misin?"

"Evet. Aslına bakarsan dünden önceki gece birlikte olmuştuk."

Gersbach birden aşırı derecede öfkeli göründü. Kıvılcımlar saçan, koyu renk gözlerle Moses'a ters ters bakıp "Sana onu sormadım. Benim sorum sadece pazar akşamı hakkındaydı. Lanet olsun, neyin ne olduğunu öğrenmen lazım! Bana karşı dürüst olmazsan senin için hiçbir halt edemem."

"Neden sana karşı dürüst olmayayım ki?" Moses bu hiddet karşısında; Gersbach'ın sert, ateş püsküren bakışları karşısında şaşırıp kalmıştı.

"Değilsin. Lanet derecede kaçamaklısın."

Moses, Gersbach'ın yoğun kızıl-kahve bakışlarının altında bu suçlamayı düşündü. Gersbach bir peygamberin gözlerine sahipti; bir *Shofat*, evet, İsrail'de bir yargıç, bir kral. Gizemli biriydi Valentine Gersbach. "Önceki gece birlikte olduk. Ama biter bitmez Madeleine lambayı yaktı, o tozlu Rusça kitaplardan birini aldı, göğsünün üzerine koydu ve hemen okumaya başladı. Ben ondan ayrılırken o kitaba uzanmıştı bile. Bir öpücük vermek yok. Son bir kere dokunmak yok. Sadece burnundaki o seğirme var."

Valentine belli belirsiz gülümsedi. "Belki de ayrı odalarda yatsanız daha iyi olur."

"Sanırım çocuğun odasına taşınabilirim. Ama June böyle bile yeterince huzursuz. Geceleri Denton pijamalarıyla etrafta dolanıyor. Uyanıyorum ve onu yanıbaşımda buluyorum. Genellikle ıslak. Gerginliği o da hissediyor."

"Bak şimdi, ufaklığı bir kenara bırak. Bu meselede onu kullanma."

Herzog başını eğdi. Gözyaşlarının tehdidi altında olduğu-

nu hissediyordu. Gersbach iç çekip duvar boyunca yavaşça, bir gondolcu gibi eğilip dikleşerek yürüdü. "Bunu sana geçen hafta açıklamıştım," dedi.

"Bir kere daha anlatsan iyi olur. Kötü durumdayım," dedi Herzog.

"Bak şimdi, beni dinle. Tekrar aynı yerlerden geçeceğiz."

Keder, Herzog'un yakışıklı yüzünü fazlasıyla yıpratmış, hatta gerçek anlamda yaralamıştı. Geçmişte kibriyle incittiği biri şu anda Herzog'un ne kadar harap vaziyette olduğunu görse öcünü aldığını düşünürdü. Suçlama neredeyse gülünçtü. Ve Gersbach'ın çektiği vaaz; öyle ateşli, öyle hararetli, öyle bayağı bir vaazdı ki o da gülünçtü; entelektüelin daha yüce bir anlam, derinlik, nitelik arayışının parodisiydi. Moses pencerenin yanında, güneşin çığ ışığının altında oturmuş dinliyordu. Masanın üstünde tahtalar ve kitaplarla birlikte sırma işlemeli bir de örtü vardı. "Bir şeyden emin olabilirsin, *bruder*," dedi Valentine. "Benim bileyecek bir baltam yok. Bu meselede hiçbir önyargım yok." Valentine Eskenazi deyimleri kullanmayı–daha doğrusu yanlış kullanmayı– severdi. Herzog'un Eskenazi kökeni soyluydu. Valentine'in kasaplara, kamyon şoförlerine, halk tabakasından kimselere özgü aksanını içgüdüsel bir kibirle dinliyor ve kendini bir şey sanıyordu. Tanrım, bütün o eski aile önyargıları, kayıp bir dünyadan kalan saçmalıklar! "Bu *shtick* faslını keselim artık," dedi Gersbach. "Diyelim ki sen tamamen değersiz birisin. Hatta diyelim ki bir suçlusun. Yine de yaptığın hiçbir şey –hiçbir şey!– sana olan dostluğumu sarsamaz. Palavra falan sıkmıyorum ve sen de bunu gayet iyi biliyorsun! Bana yaptığın şeyi kaldırabilirim."

Moses yine şaşkına dönmüş bir halde "Sana ne yaptım ki?" dedi.

"Canı cehenneme. *Hob es in drerd.* Mady'nin bir kaltak olduğunu biliyorum. Belki de şimdiye kadar Phoebe'nin kıçına bir tekme atmayı hiç istemediğimi düşünüyorsundur. O *klippa*! Ama bu, kadınların doğasında var." Gür saçlarını geriye attı. Dip kısımları koyu ateş rengiydi. Arka tarafı oldukça derinden traş edilmişti. "Bir süreliğine ona baktın, tamam, biliyo-

rum. Ama sonuçta iğrenç bir babası varsa ve annesi de tam bir *kvetsch*'se başka ne yapabilirsin ki? Üstelik yaptıklarının karşılığında da hiçbir şey alamıyorsun."

"Şey, tabii. Ama bir yıl gibi bir sürede yirmi bin papel harcadım. Bana kalan bütün mirası. Şimdi Lake Park'ta o iğrenç delikte yaşıyoruz ve bütün gece dibimizden trenler geçiyor. Borular iğrenç kokuyor. Ev çöple ve pislikle ve Rusça kitaplarla ve çocuğun kirli giysileriyle dolu. Ve ben de kola şişelerini geri veriyor, evi süpürüyor, kâğıtları yakıyor ve dana eti kemikleri topluyorum."

"Kaltak seni deniyor. Sen önemli bir profesörsün, konferanslara çağrılıyorsun ve uluslararası bağlantıların var. Onun önemini kabul etmeni istiyor. Sen bir *ferimmter mensch*'sin."

Moses ruhunu kurtarmak istiyorsa bunu duymazdan gelemezdi. "*Berimmter*," dedi usulca.

"Ha *fe* ha *be*, ne fark eder. Belki de sorun ününden çok egotizmin. Gerçek bir *mensch* olabilirdin. Bu içinde var. Ama bu boktan egotizmle her şeyin içine ediyorsun. Bu önemli bir şey –bu kadar değerli birinin aşktan ölmesi. Keder. Bir ton zırva!"

Valentine'le uğraşmak bir kralla uğraşmak gibiydi. İnsanı sımsıkı kavrıyordu. Bir asa taşıyabilirdi. Sahiden de bir *kraldı* o, duyguların kralı ve yüreğinin derinlikleri de krallığıydı. Etrafındaki bütün duyguları kendisine mal ediyordu, sanki buna ilahî ya da ruhani bir hakkı varmış gibi. Duyguları daha iyi değerlendirebiliyordu, bu nedenle de hepsine öylece el koyuveriyordu. Büyük bir adamdı Valentine, gerçeğin dışındaki her şey için fazla büyük. (Yine şu gerçek!) Herzog'un ihtişama zaafı vardı –hatta sahte ihtişama bile. (Bütünüyle düzmece olan bir iht'işam var mıydı ki?)

Temiz kış havasında kafalarını biraz toparlamak için dışarı çıktılar. Gersbach'ın üzerinde su geçirmez paltosu vardı, kemerini bağlamıştı, başı çıplaktı, ağzından buhar çıkıyordu, her daim yere güm güm vuran bacağıyla karda bata çıka ilerliyordu. Moses soluk yeşil velur şapkasının siperini aşağı indirdi. Gözleri parlak ışığa tahammül edemiyordu.

Valentine korkunç bir yenilgiden sonra ayağa kalkmış, çok

az kişinin idrak edebileceği ıstıraplardan sağ çıkmış biri olarak konuşuyordu. Babası sklerozdan ölmüştü. Valentine bu hastalığın onda da çıkacağını ve ölümünün bundan olacağını tahmin ediyordu. Ölümden heybetli bir şekilde –bunu tarif edecek başka sözcük yoktu– bahsediyordu; gözleri fevkalade canlı, iri, derin, coşkun, diye düşündü Herzog ya da ruhunun özü gibi, sıcak ve parlak.

"Bacağımı kaybettiğimde," dedi Gersbach, "yedi yaşındaydım, Saratoga Springs'te, küçük *fifel*'ini çalarak dolaşan baloncunun peşinden koşuyordum. Kestirmeden gitmek için yük treni istasyonuna girmiş, vagonların altından geçiyordum. Neyse ki tekerlek bacağımı koparır koparmaz Frenci beni bulmuştu. Beni paltosuna sarıp hemen hastaneye götürdü. Kendime geldiğimde burnum kanıyordu. Odada yalnızdım." Moses bembeyaz bir yüzle dinliyordu, buz gibi hava yüzünün rengini değiştirmemişti. "Yana doğru eğildiğimde," diye devam etti Gersbach, bir mucizeden bahsediyormuşçasına, "yere bir damla kan düştü ve o sırada yatağın altında düşen kana bakıyormuş gibi görünen küçük bir fare gördüm. Biraz geri çekilip kuyruğunu ve bıyıklarını oynattı. Ve oda parlak güneş ışığıyla doluydu..." (Güneşin kendisinin üzerinde fırtınalar kopuyor ama burada her şey sakin ve ılımlı, diye düşündü Herzog.) "Yatağın altında küçük bir dünya vardı. Sonra bacağımın gittiğini fark ettim."

Valentine gözlerindeki yaşların kendisi için olduğunu muhtemelen inkâr ederdi. Hayır: *Onu* boş ver, derdi. Yaşlar kendisi için değildi. O küçük çocuk içindi. Moses'ın da kendisiyle ilgili yüz kere anlattığı hikâyeler vardı, dolayısıyla Gersbach'ın tekrarcılığından şikâyet edemezdi. Her erkeğin kendi şiir dağarcığı vardır. Ama Gersbach hemen her zaman ağlıyordu ve uzun, kıvrık, bakırımsı kirpikleri ilginç bir şekilde yapışık duruyordu; hassastı ama geniş ve pürüzlü yüzü sık sakalları ve basbayağı yabani çenesiyle sert görünüyordu. Moses'ın kendi kurallarına göre daha çok acı çeken adam daha özeldi ve Gersbach'ın ondan daha çok acı çektiğini, yük vagonunun altındaki ıstırabının Moses'ın şimdiye kadar çektiği acıların hep-

sinden daha derin olması gerektiğini seve seve kabul ediyordu. Gersbach'ın cefalı yüzü mermer gibi beyazdı; parlak kızıl kıllar suratını delip geçiyordu sanki. Alt dudağı üst dudağının altında neredeyse yok olmuştu. O muazzam, o sıcak acı! O ergimiş acı!

Dr. Edvig, yazdı Herzog, *senin düşüncene göre, ki bunu defalarca tekrar ettin, Madeleine'in son derece dindar bir mizacı var. Din değiştirdiği sırada, biz henüz evlenmeden önce, onunla birlikte birden çok defa kiliseye gitmiştim. Çok iyi hatırlıyorum... New York'ta...*

Onun ısrarıyla. Bir sabah Herzog, Madeleine'i taksiyle kilisenin kapısına bıraktığında Madeleine onun da içeri gelmesi gerektiğini söylemişti. Gelmek zorundaydı. Söylediğine göre onun inancına saygı göstermezse aralarında bir ilişki olması mümkün değildi. "Ama ben kiliseler hakkında hiçbir şey bilmiyorum ki," demişti Moses.

Madeleine taksiden inip merdivenleri hızlı hızlı çıkmaya başlamıştı, Moses'ın kendisini takip etmesini bekliyordu. Moses şoföre parasını verip ona yetişmişti. Madeleine çift yönlü kapıyı omzuyla açmış ve sanki tüm hayatı boyunca bunu yapmışçasına elini vaftiz kurnasına batırarak haç çıkarmıştı. Bunu yapmayı filmlerden öğrenmiş olmalıydı. Ama yüzünde seçilen o müthiş şevk ve çarpık tereddüt ve hoşa gitme çabası da neyin nesiydi? Kolları sincap kürkünden olan gri tayyörü, kocaman şapkası ve yüksek topuklu ayakkabılarıyla Madeleine aceleyle ilerlemişti. Moses ise şapkasını çıkarıp siyah beyaz paltosunun yakasını kaldırarak onu yavaşça takip etmişti. Madeleine'in bedeni üst tarafta, göğüs ve omuz kısmında toplanmış gibi görünüyordu ve yüzü heyecandan kızarmıştı. Saçları şapkanın altında sıkıca toplanmıştı ama kaçmayı başaran birkaç tutam saç yanlarda bukleler oluşturmuştu. Küçük, soğuk, karanlık kilise binası yeniydi; meşeden yapılmış sıraların üstünde kalın bir cila tabakası vardı; sunağın yakınında mumların hareketsiz alevleri göze çarpıyordu. Madeleine geçitte diz çökmüştü. Ama diz çök-

menin ötesinde bir şeydi bu. Tüm bedeniyle çökmüştü, kendini yere atmıştı, yere boylu boyunca uzanıp yüreğini ahşap zemine bastırmak istiyordu; Herzog bunu anlamıştı. Yüzünü palto yakasıyla her iki taraftan kapatarak –göz siperi takılmış bir at gibi– sıralardan birinde öylece oturmuştu. Orada ne işi vardı? Bir koca ve bir babaydı. Evliydi, Yahudiydi. Neden bir kilisedeydi?

Derken çanlar çalmıştı. Rahip hızla ve kuru bir tonda Latince birşeyler okumuştu. Sıra karşılık vermeye geldiğinde Madeleine'in yüksek, pürüzsüz sesi diğerlerine önderlik etmişti. Haç çıkarmıştı. Geçitte diz çökmüştü. Az sonra yeniden sokaktaydılar ve Madeleine'in yüzü normal rengine dönmüştü. Gülümseyerek "Hadi kahvaltı için güzel bir yere gidelim," demişti.

Moses taksi şoförüne Plaza'ya gitmesini söylemişti.

"Ama kıyafetim orası için uygun değil," demişti Madeleine.

"O zaman seni Steinberg's Dairy'ye götüreyim, ben de zaten orayı tercih ederim."

Ama Madeleine ruj sürmeye, bluzunu kabartmaya ve şapkasını düzeltmeye başlamıştı bile. Bazen ne kadar da hoş oluyordu! Yüzü neşeli, yuvarlak ve pembeydi; gözlerinin mavisi duruydu. Âdet dönemlerindeki öfke nöbetlerinin o buz gibi bakışlarından, o katil bakışlarından çok farklıydı. Kapıcı, Plaza'nın önündeki süslü sundurmadan koşarak gelmişti. Şiddetli bir rüzgâr vardı. Palmiyeler ve pembemsi halılar, yaldızlı işlemeler, uşaklar...

"Dindar"la ne kastettiğini pek anlamıyorum. Dindar bir kadın sevgilisini ya da kocasını sevmediğini fark edebilir. Ama ya ondan nefret ediyorsa? Ya sürekli olarak onun ölmesini diliyorsa? Ya bunu en çok seviştikleri sırada diliyorsa? Ya kocası seviştikleri sırada onun mavi gözlerinde bu dileğin bir bakirenin duası gibi parladığını görüyorsa? Ben safderun biri değilim, Dr. Edvig. Sık sık keşke olsaydım diyorum. Gerçek bir filozof değilsen kompleks bir zihne sahip olmak pek de iyi bir şey değil. Dindar bir kadının sevimli, uysal bir melek olmasını beklemiyorum. Ama onun son derece dindar olduğuna nasıl karar verdiğini bilmek isterdim.

Nasıl olduysa dinsel bir rekabete karıştım. Sen ve Madeleine ve Valentine Gersbach benimle sürekli din konusunda konuşunca ben de bir deneyeyim dedim. Alçakgönüllülü bir tavırla hareket edince kendimi nasıl hissedeceğimi görmek için. Sanki böyle budalaca bir pasiflik ya da mazoşistçe bir sürünme veya korkaklık, alçakgönüllülükle aynı şeymiş gibi. Mide bulandırıcı! Ah, o sabırlı Griselda Herzog! Ben sevgimin göstergesi olarak dış pencereleri taktım; çocuğumun ihtiyaçlarını karşıladım; kirayı, yakıtı, telefon faturasını, sigorta parasını ödedim ve bavulumu toplayıp gittim. Ama senin melek Madeleine'in ben gider gitmez resmimi polislere gönderdi. Kızımı görmek için verandaya adımımı atacak olursam anında devriye arabasını arayacaktı. Tutuklama emrini hazırlatmıştı. Çocuğu bana Valentine Gersbach getirip götürüyor, bu arada da bana öğüt, teselli ve din dersleri veriyordu. Bana birkaç kitap getirdi (Martin Buber'in kitapları). Onları dikkatle okumamı buyurdu. Oturup sinirden kaynaklanan bir humma içinde Ben ve Sen'i, Tanrı ile İnsan Arasında'yı, İlahi İnanç'ı *okudum. Ardından bunları tartıştık.*

Eminim Buber'in görüşlerini biliyorsundur. Bir insanı (özneyi) bir şeye (nesneye) çevirmenin yanlış olduğunu söylüyor. Tinsel bir diyalog sayesinde Ben-O ilişkisi Ben-Sen ilişkisine dönüşüyor. Tanrı, zaman zaman insanların ruhunda beliriyor. Ve insanlar da zaman zaman birbirlerinin ruhlarında beliriyorlar. Bazen birbirlerinin yataklarında belirdikleri de oluyor. Bir adamla diyalog kuruyorsun. Ardından karısıyla ilişkiye giriyorsun. Zavallı adamın elini tutuyorsun. Gözlerinin içine bakıyorsun. Onu teselli ediyorsun. Ve tüm bunlar olurken onun yaşamını baştan düzenliyorsun. Gelecek yıllardaki bütçesini bile çıkarıyorsun. Onu kızından mahrum bırakıyorsun. Ve her nasılsa bütün bunlar derin bir dindarlık olarak yorumlanıyor. Ve son olarak senin ıstırabın onunkinden daha büyük oluyor çünkü sen daha büyük bir günahkârsın. Böylece onu her açıdan şaka bastırıyorsun. Gersbach'a yönelik düşmanca kuşkularımın temelsiz olduğunu söylemiş, hatta paranoyakça olduğunu ima etmiştin. Onun Madeleine'in sevgilisi olduğunu biliyor muydun? Sana söylemiş miydi? Hayır, yoksa bana öyle demezdin. Özel bir dedektif tarafından takip edilmekten

korkmak için çok iyi bir nedeni vardı. Bunda nörotik hiçbir şey yoktu. Madeleine, senin hastan, sana camının istediği şeyi söylüyordu. Hiçbir şey bilmiyordun. Hiçbir şey bilmiyorsun. Senin ağzından girip burnundan çıktı. Ve sen kendin de ona âşık oldun, değil mi? Tam da planladığı gibi. Benden kurtulmasına yardımcı olmam istedi. Bunu öyle veya böyle yapacaktı. Ama seni faydalı bir maşa olarak gördü. Bana gelince, ben senin hastandım...

Sevgili Vali Stevenson, yazdı Herzog, hızla ve savrularak ilerleyen trende yerine sıkıca tutunarak. Size sadece bir iki çift laf ım olacak, dostum. 1952'de sizi destekliyordum. Diğer pek çok kişi gibi bu ülkenin dünyadaki altın çağına hazır olabileceğini ve zekânın kamu işlerinde nihayet öne çıkacağını düşünüyordum: Emerson'ın Amerikan Bilgini tipinden insanların artacağını, entelektüel kesimin hak ettiği yere ulaşacağını. Ama halk içgüdüsel olarak zekâyı ve zekânın yarattığı imge ve fikirleri geri çeviriyor; bunlara yabancı gözüyle bakıp şüpheyle yaklaşıyordu. Elle tutulur avantajlara güvenmeyi tercih ediyordu. İşler öteden beri böyle yürür zaten: Çok düşünenler hiçbir şey yapmaz ve hiç düşünmeyenler görünüşe göre her şeyi yapar. Oldu olacak siz de onlar için çalışabilirdiniz. Eminim Coriolanus rolünü oynamak, seçmenlerin kıçını yalamak –özellikle de New Hampshire gibi soğuk eyaletlerde– sizin için hayli sancılı olmuştur. Belki de "hümanist"in eski moda şevkini, toplum hizmeti için feda ettiği özel yaşamının kaybından dolayı acı çeken "zeki adam" imajını ortaya koyarak son on yılda topluma bir katkıda bulunmuşsunuzdur. Pöh! Seçimi general kazandı çünkü düşük kaliteli, evrensel bir patates-sevgi ifade etmişti.

Eee Herzog, ne istiyorsun ki? Gökten bir melek mi? Bu tren onu ezip geçerdi.

Sevgili Ramona, sırf kısa süreliğine toz oldum diye seni önemsemediğimi düşünmemelisin. Önemsiyorum! Çoğu zaman seni yakınımda hissediyorum. Geçen hafta, o partide seni çiçekli şapkan ve parlak yanaklarına dökülen saçlarınla odanın karşısında gördüğümde, sana âşık olmanın nasıl bir şey olabileceğini şöyle bir hissettim.

İçinden "Evlen benimle! Karım ol! Dertlerime bir son ver!" diye haykırdı ve ivecenliği, zayıflığı ve böyle bir patlamanın karakteristik niteliği karşısında –çünkü bunun ne kadar nörotik ve tipik olduğunu görebiliyordu– afalladı. Neysek o olmak zorundayız. Bu bir gereklilik. Peki neyiz biz? İşte oracıkta, bir yandan Ramona'dan kaçarken bir yandan da ona tutunmaya çalışıyordu. Ve onu kendisine bağladığını düşünürken aslında kendi kendisinin elini ayağını bağlıyordu, bu zekice budalalığın sonucunda muhtemelen kendi kendisini tuzağa düşürecekti. Bireysel gelişim, kendi potansiyelini gerçekleştirmek, mutluluk; bütün o delilikler bu etiketler altında yapılıyordu. Ah, zavallı adamcağız! Ve Herzog bir an için objektif dünyaya katılıp kendine horgörüyle baktı. O da Herzog karşısında tebessüm edebilir ve onu küçümseyebilirdi. Ama gerçek hâlâ ortadaydı. *Ben* Herzog'um. Ben o adam *olmak* zorundayım. Bunu yapacak başka kimse yok. Tebessüm ettikten sonra kendi Ben'ine geri dönüp işin üstesinden gelmesi gerekiyordu. Ama beyin fırtınasının azizliği işte, üçüncü Bayan Herzog! Bebeklikteki saplantılar, erken travmalar insanı bu hale getiriyordu; bir adamın bunları, ağustos böceğinin deri değiştirip eski deriyi çalılıklarda boş halde bıraktığı gibi geride bırakması mümkün değildi. Yaşamayı, ölmeyi becerebilen gerçek bir birey şimdiye dek yaşamamıştır. Yalnızca kimi zaman bir ideale iradeyle, ona duydukları muazzam arzu sayesinde erişebileceklerini uman hastalıklı, trajik ya da mutsuz ve gülünç budalalar. Çoğu zaman da bunu, bütün insanlığı kendilerine inanmaya zorlayarak yapmaya çalışıyorlardı.

Pek çok açıdan Ramona gerçekten de arzu edilir bir eşti. Anlayışlıydı. Eğitimliydi. New York'ta iyi bir konumdaydı. Paralıydı. Ve cinsellik konusunda doğal bir şaheserdi. O ne göğüs-

ler! Güzel, yapılı omuzlar. Hafif bir göbek. Bacaklar kısa ve biraz çarpık ama tam da bu yüzden özellikle çekici. Hepsi oracıktaydı. Ne ki Herzog'un başka bir yerde bitmemiş bir aşk ve nefret meselesi vardı. Yarım kalmış bir işi vardı.

Sevgili Zinka, Geçen hafta seni rüyamda gördüm. Rüyamda birlikte Lyublyana'da yürüyorduk ve benim Trieste'ye bilet almam gerekiyordu. Gideceğim için üzgündüm. Ama gitmem senin için daha iyiydi. Kar yağıyordu. Aslında kar gerçekten de yağdı, sadece rüyamda değil. Venedik'e gittiğimde bile. Bu yıl dünyanın yarısını dolaştım ve sayısız insan gördüm; bana öyle geliyor ki ölülerin dışında herkesi gördüm. Muhtemelen aradığım şey ölülerdi. *Sevgili Bay Nehru, Sanırım size söylememgereken çok önemli bir şey var. Sevgili Bay King, Alabamalı Zenciler içimi hayranlıkla doldurdu. Beyaz Amerika depolitize olma tehlikesiyle karşı karşıya. Umalım da zencilerin ortaya koyduğu örnek çoğunluğun hipnotik transını bozsun. Modern demokrasilerde politik sorun, herkesçe sorulan soruların gerçekliği. Bunların tümü fanteziye dönüşecek olsaydı eski politik düzen sona ererdi. Ben kendi adıma grubunuzun ahlaki saygınlığını takdir ettiğimi yazılı olarak dile getirmeye devam etmek istiyorum. Beyaz demagoglar kadar yozlaşmış olan Powelllarınkini ya da felsefelerini nefret üzerine inşa eden Müslümanlarınkini değil.*

Sevgili Vekil Wilson, Geçen sene Narkotik Konferansı'nda yanımızda oturmuştum. Herzog, tıknaz bir adam, koyu renk gözler, boğazda bir yara, kır saçlı, üzerinde Sarmaşık Ligi tarzı bir takım elbise (karısı tarafından seçilmiş), kötü bir kesim (benim gibi biri için fazla genç işi). *Polis gücünüz hakkındaki birkaç gözlemimi dile getirmeme bilmem izin verir misiniz? Bir toplumda sivil düzenin sağlanamaması tek bir kişinin hatası değildir. Ama ben endişeliyim. Jackson Park'ın yakınlarında oturan küçük bir hızım var ve siz de benim kadar iyi biliyorsunuz ki parklarda yeterince polis memuru yok. Serseri çeteleri oraya girmenizi gerekli kılıyor. Sevgili Bay Alderman, Ordu'nun Nike misil sahasının Point'ta olması şart mı? Bence bu son derece gereksiz, demode ve boşuna yer kaplıyor. Şehirde başka bir sürü alan var. Neden bu gereksiz çöpü bir çöküntü bölgesine taşımıyorlar?*

Çabuk, çabuk, daha çok! Tren kırların içinden hızla ilerliyordu. New Haven'a girmesiyle çıkması bir oldu. Bütün gücüyle Rhode Island'a doğru gitmeye başladı. Lekeli, açılmayan, kilitli pencereden artık hemen hiç bakmayan Herzog; şevk dolu, adeta uçan ruhunun içinden fışkırdığını, konuştuğunu, her şeyi delip geçtiğini, net yargılara vardığını, son açıklamaları yaptığını, sadece gerekli sözcükleri söylediğini hissetti. Baş döndürücü bir esrime hali içerisindeydi. Aynı zamanda öyle hissetti ki yargıları zihninin sınırsız, temelsiz despotluğunu ve inatçılığını, beynine kazınmış olan dırdırları apaçık gözler önüne seriyordu.

Sevgili Moses E. Herzog, Ne zamandan beri toplumsal sorunlarla, dış dünyayla böyle ilgileniyorsun? Yakın geçmişe kadar masum bir tembellik içinde yaşıyordun. Ama birdenbire üzerine Faustvari bir memnuniyetsizlik ve evrensel reform isteği çöktü. Azarlıyorsun. Sövüp sayıyorsun.

Sevgili Baylar, Bilgi Servisi bana Belgrad'dan kışlık giysiler içeren bir paket gönderme nezaketini gösterdi. Uzun paçalı iç donumu İtalya'ya –sürgünlerin cenneti– götürmek istememiştim. Sonradan buna pişman oldum. Venedik'e gittiğimde kar yağıyordu. Valizimle küçük vapura binemedim.

Sevgili Bay Udall, Geçenlerde bir Northwest uçağında tanıştığım bir petrol mühendisi, bana ülkemizdeki petrol rezervlerinin neredeyse tükendiğini ve hidrojen bombası kullanarak kutupların alt tabakalarındaki petrole ulaşma planlarının yapıldığını söyledi. Buna ne dersiniz?

Shapiro!

Herzog'un Shapiro'ya açıklaması gereken çok şey vardı ve Shapiro da kesinlikle bu açıklamaları bekliyordu. Shapiro yumuşak huylu biri değildi ama yüzünde yumuşak huylu bir ifade vardı. Burnu sivri ve kızgın görünümlüydü, dudakları öfkeden gülümsüyor gibiydi. Yanakları beyaz ve dolgundu; seyrek saçları dümdüz geriye taranmıştı ve yirmilerin Rudolph Valentino ya da Ricardo Cortez tarzında parlıyordu. Paspal bir tipi vardı ama şık giyiniyordu.

Yine de bu defa Shapiro haklıydı. *Shapiro, sana daha önce yazmalıydım, düşündüklerimi söylemek... özür dilemek... durumu telafi etmek için.* Ama çok iyi bir mazeretim var: dertlerim, hastalık, ruhsal rahatsızlık, ıstırap. *Çok iyi bir monograf yazmışsın. Umarım eleştirimde bunu açıkça ifade edebilmişimdir. Haftzam beni bir noktada bütünüyle terk etti, Jorachim da Floris konusunda tamamen haklıydım.* Sen ve Jorachim beni affetmelisiniz. Korkunç bir durumdaydım. Sorun patlak vermeden önce Shapiro'nun çalışması üzerine bir eleştiri yazacağına söz vermiş olan Herzog, sonradan bundan kurtulamamıştı. Bütün Avrupa'yı valizinde o ağır kitapla dolaşmıştı. Bu durum belinin feci şekilde ağrımasına neden olmuş, Herzog fıtık olmaktan korkmasının haricinde bir de bavulu kilo sınırını aştığı için yüklüce bir miktar para ödemek zorunda kalmıştı. Kitabı sırf disiplin adına ve giderek artan bir suçluluk hissiyle okumuştu. Belgrad'da yatakta, Metropol'de, şişelerce vişne suyu eşliğinde, dondurucu gecede tramvaylar yanıbaşından vızıldayarak geçerken. *En sonunda Venedik'te oturup eleştirimi yazdım.*

Şimdi her şeyi yüzüme gözüme bulaştırmış olmamın mazereti geliyor:

Sanırım –Madison, Wisconsin'de oturduğuna göre– *geçen ekim Chicago'da tozuttuğumu duymuşsundur. Ludeyville'deki evi bir süre önce terk ettik. Madeleine, Slav dilleri üzerine doktorasını tamamlamak istedi. Alması gereken on kadar dilbilim dersi vardı ve ayrıca Sanskritçe'yle de ilgilenmeye başlamıştı. Bazı konularda –ilgi alanları, tutkuları– istediğini almak için nasıl çabaladığını muhtemelen tahmin edebilirsin. İki yıl önce taşraya bizi ziyarete geldiğinde Chicago hakkında konuştuğumuzu hatırlıyor musun?* O gecekonduda yaşamanın güvenli olup olmayacağı hakkında.

İnce çizgili takım elbisesi ve sivri uçlu ayakkabılarıyla özel bir akşam yemeği için giyinmiş izlenimi veren Shapiro, Herzog'un çimlerinin üzerinde oturuyordu. İnce yapılı bir adamın profiline sahipti. Burnu sivriydi ama gerdanı ve yanakları biraz sarkmıştı. Shapiro son derece kibardı. Ve Madeleine'den de etkilenmişti. Onun çok güzel, çok zeki olduğu-

nu düşünüyordu. Eh, gerçekten de öyleydi. Sohbet oldukça canlıydı. Shapiro görünüşte Herzog'dan "öğüt" almak –aslında bir iyilik istemek– için gelmişti ama Madeleine'le konuşmaktan memnundu. Madeleine onu heyecanlandırmıştı ve o da tonigini içerken bir yandan gülüyordu. Sıcak bir gündü ama Shapiro konservatif kravatını çıkarmamıştı. Siyah, sivri uçlu ayakkabıları parlıyordu; ayrıca şişman, üst tarafları etli ayakları vardı. Moses eski püskü taşlanmış pantolonuyla kendi kestiği çimlerin üzerinde oturuyordu. Madeleine yüzünden heyecanlanmış olan Shapiro özellikle canlıydı, güldüğünde neredeyse çığlık atıyordu ve kahkahaları sıklaşıyor, giderek daha vahşi ve nedensiz hale geliyordu. Aynı zamanda konuşma tarzı da gittikçe daha teklifli, ölçülü, sağduyulu oluyordu. Uzun cümlelerle konuşuyordu; kendisi Proustvari olduğunu düşünebilirdi ama aslında Cermen dillerini andıran cümlelerdi bunlar ve inanılmaz derecede tumturaklıydılar. "Her şey göz önüne alındığında, eğilimin değerini daha olgun bir düşünme sürecinden geçirmeksizin tartma girişiminde bulunmazdım," diyordu. Zavallı Shapiro! Amma da hayvanıydı! O hırlamayla karışık, vahşi kahkahası ve herkese saldırırken dudaklarında beliren o beyaz köpük... Madeleine de onun varlığıyla oldukça heyecanlanmış ve en asil tavrını takınmıştı. Birbirlerini fazlasıyla uyarıcı buluyorlardı.

Madeleine evden üzerinde şişeler, bardaklar, peynir, ciğer ezmesi, kraker, buz ve ringa olan bir tepsiyle geldi. Üzerinde mavi pantolonu ve sarı, Çin usulü bluzu; başında da ona Beşinci Bulvar'dan aldığım hasır Çinli şapkası vardı. Güneş çarpmasına maruz kalacağını söylemişti. Madeleine hızlı adımlarla, tepsideki şişe ve bardakları takırdatarak evin gölgesinden çıkıp parıldayan çimenlere gelirken kedi sıçrayarak yolundan çekildi. Acele ediyordu çünkü sohbetin bir kelimesini bile kaçırmak istemiyordu. Madeleine elindekileri yer masasına yerleştirmek için eğildiğinde Shapiro, gözlerini pamuklu kumaştan yapılma dar pantolonun sıkıca sardığı kalçalarından ayıramamıştı.

"Ormana tıkılıp kalmış olan" Madeleine, akademik sohbetlere açtı. Shapiro her alandaki eserleri biliyordu, yayımlanmış

bütün her şeyi okuyordu; dünyanın her yerindeki kitapçılarda hesabı vardı. Madeleine'in sadece güzel olmakla kalmayıp aynı zamanda Slav dilleri üzerine doktora sınavına da hazırlandığını duyduğunda "Ne kadar da hoş!" dedi. Chicago'nun Batı Yakası'ndan olan bir Rus Yahudisi için bu "Ne kadar da hoş!" cümlesinin uygunsuz kaçtığını kendisi de gayet iyi biliyor ve bildiğini de yapmacıklı tavrıyla açığa vuruyordu. Kenwoodlu bir Alman Yahudisi –eski para, 1880'den beri manifatura işinde– belki bunu yutturabilirdi. Ama Shapiro'nun babasının parası yoktu, South Water Caddesi'nde seyyar arabasıyla çürük elma satardı. O lekeli, çürük elmalarda; at ve at dışkısı kokan yaşlı Shapiro'da, bütün o malumatlı göndermelerden daha çok hayati gerçek vardı.

Madeleine ve vakur ziyaretçi; Rus Kilisesi, Tikhon Zadonski, Dostoyevski ve Herzen hakkında konuşuyorlardı. Shapiro bir yığın malumatlı gönderme yapıyor; Fransızca, Almanca, Sırpça, İtalyanca, Macarca, Türkçe ya da Danimarka dilinde olsun bütün kelimeleri doğru telaffuz ediyor; sözcükleri tokat gibi yapıştırıp sonra da bir kahkaha koyuveriyordu: ıslak dişleri, geriye meyletmiş başıyla attığı o kuvvetli, höpürtülü, hırıltılı, kontrolsüz kahkahasını. Aha! Çalılar çatırdamıştı. ("Akılsızın gülmesi kazanın altındaki çalıların çatırtısı gibidir.")* Bir sürü ağustos böceği hep bir ağızdan ötüyordu. O yıl topraktan çıkmışlardı.

Böyle bir teşvik karşısında Mady'nin yüzü tuhaf şeyler yapmaya başlamıştı. Burnunun ucu seğiriyor; kozmetiklerin yardımına ihtiyacı olmayan kaşları sinirli bir şevkle, sanki görüşünü netleştirmeye çalışıyormuş gibi sürekli kalkıp iniyordu. Dr. Edvig bunun paranoyanın tipik bir belirtisi olduğunu söylemişti. Devasa ağaçların altında; Berkshire bayırlarıyla çevrili, yakınlarda manzarayı bozacak tek bir evin bile olmadığı o yerde, çimenler taze ve yoğundu; ince ve sağlıklı haziran çimi. Kırmızı gözlü ağustos böceklerinin çömelmiş gibi görünen parlak renkli bedenleri, deri değiştirme sonrasında ıslak ve hareketsizdi; ama kuruduklarında sürünüp hoplamaya, takla atıp uç-

(*) Eski Ahit, Vaiz (Derlemeci) 7: 6 – ç.n.

maya başlıyor ve yüksek ağaçlarda hiç kesilmeyen tüz bir şarkı tutturuyorlardı.

Kültür –düşünceler– Mady'nin yüreğinde (tuhaf bir organ olmalıydı bu yürek!) Kilise'nin yerini almıştı. Herzog Ludeyville'deki çimenlerde kendi düşüncelerini düşünerek oturuyordu; üzerinde eski püskü taşlanmış pantolonu, ayakları çıplak ama yüzü, ince dudakları ve koyu renk gözleriyle eğitimli bir Yahudi beyefendisinin yüzü. Madeleine, Shapiro'ya zihninin zenginliklerini sergilerken Herzog üzerine titrediği (ama üzgün, kızgın bir yürekle; alın size bir garip yürek daha) karısını seyrediyordu.

"Rusçam o kadar da iyi değil," dedi Shapiro.

"Ama benim konum hakkında ne kadar da çok şey biliyorsunuz," dedi Madeleine. Çok mutluydu. Coşan kanı yanaklarını kızartmıştı, mavi gözleri sıcak ve parlaktı.

Yeni bir konu açtılar: 1848 Devrimi. Shapiro kolalı yakasının altında terliyordu. Ancak gözünü para bürümüş bir Hırvat çelik işçisi öyle bir çizgili gömlek alırdı. Peki Bakunin ve Kropotkin hakkındaki görüşleri neydi? Comfort'un eserlerini biliyor muydu? Biliyordu. Poggioli'yi tanıyor muydu? Evet. Poggioli'nin kimi önemli şahsiyetlere biraz haksızlık ettiğini düşünüyordu: Mesela Rozanov'a. Rozanov bazı meselelerde –örneğin Yahudilerin ayin banyosu konusunda– biraz çatlaktı ama yine de büyük bir şahsiyetti ve erotik gizemciliği oldukça orijinaldi –oldukça. Her şeyi Ruslara bırakın. Batı Uygarlığı için neler yapmadılar ki; hem de aslında Batı'yı reddeder, onunla alay ederken! Herzog Madeleine'in neredeyse tehlikeli derecede heyecanlandığını düşünüyordu. Sesinin kaval gibi çıkmaya, boğazının tam bir klarnet sesi vermeye başlamış olmasından Madeleine'in fikir ve duygu yüklü olduğunu anlamıştı. Ve şayet Moses sohbete katılmazsa; orada öylece, Madeleine'in deyişiyle bir dallama gibi, sıkkın ve küskün bir halde oturup durursa onun zekâsına saygı duyınadığını göstermiş olacaktı. Oysa Gersbach sohbetlerde daima gümbür gümbür konuşurdu. Öyle vurgulu bir tarzda konuşur, öyle etkileyici bakışlar atar, öyle akıllı görünürdü ki, söylediklerinin anlamlı olup olmadığını sorgulamayı unuturdunuz.

Çimenlik, tarla ve orman manzaralı bir yükseltinin üzerindeydi. Büyük bir gözyaşı biçimindeki çimenliğin sivri ucunda bir karaağaç vardı, mantar hastalığından ölmekte olan bu muazzam ağacın kabuğu morumsu gri renkteydi. Öyle büyük bir ağaca göre çok az yaprağı vardı. Dallarından gri bir kalp şeklinde bir sarıcık yuvası sarkıyordu. Tanrı'nın örtüsü nesnelerin üstünü örterek her şeyi bir muammaya dönüştürüyor. Bu kadar kendine has, detaylı ve zengin olmasalardı onlardan biraz rahat bulabilirdim. Ama ben bir algı mahkûmuyum, mecburi bir tanığım. Her şey fazla heyecan verici. Bu arada sıkıcı tahtalardan yapılmış şu evde oturuyorum. Herzog o karaağaç için endişeleniyordu. Onu kesmeli miydi acaba? Bunu yapmakta tereddüt ediyordu. Bu sırada ağustos böcekleri karınlarındaki bir bobini, vücutlarının özel bir boşluğundaki sert bir arka bandı titretiyorlardı. Etraflarını saran ağaçlardan milyarlarca kırmızı göz temkinle onlara bakıyor ve aşırı yüksek ses dalgaları yaz ikindisini boğuyordu. Herzog'un şimdiye dek bu toplu, kesintisiz cırıltı kadar güzel bir şey duyduğu çok enderdi.

Shapiro, Soloviev'den –genç olandan– bahsediyordu. Gerçekten de bütün yerlerin içinde gidip de British Museum'da mı bir tür aydınlanma tecrübe etmişti? Tesadüf bu ya, Madeleine de genç Soloviev üzerine bir araştırma yapmıştı ve işte şimdi bunu kullanma fırsatını bulmuştu. Artık Shapiro'ya onunla rahatça –samimi bir şekilde, takdir edersiniz– konuşacak kadar güveniyordu. Bu ölü Rus'un kariyeri ve düşünceleri üzerine kısa bir konferans verdi. Gücenik bakışı Moses'ın üzerinden geçip gitti. Moses'ın onu gerçekten dinlemediğinden şikâyetçiydi. Hep *kendisi* parlamak istiyordu. Ama aslında durum öyle değildi. Moses, Madeleine'in bu konudaki konferansını defalarca dinlemişti, hem de gecenin geç saatlerine kadar. Uykusunun geldiğini söylemeye asla cüret edememişti. Hem sonuçta bu şartlar altında –ücra Berkshire'da tıkılıp kalmış olduklarından– bir nevi "al gülüm ver gülüm" durumu söz konusuydu zira Moses da Madeleine'le Rousseau ve Hegel'in felsefelerinin karmaşık kısımlarını tartışmak zorundaydı. Onun entelektüel yargılarına bütünüyle bel bağlamış durumdaydı. Madeleine

Soloviev'den önce sadece ve sadece Joseph de Maistre hakkında konuşuyordu. Maistre'dan önceyse –Herzog bir liste çıkardı– Fransız Devrimi, Aquitaineli Eleanor, Schliemann'ın Troya kazıları, duyu dışı algılama, sonra tarot kartları, sonra Hıristiyan Bilimi, ondan önce Mirabeau; yoksa dedektif romanları (Josephine Trey) ya da bilimkurgu muydu (Isaac Asimov)? Ve daima son derece hararetliydi. Madeleine'in sürekli ilgi duyduğu bir şey varsa o da cinayet romanlarıydı. Günde üç dört tane okuduğu olurdu.

Yeşilliğin altında siyah ve sıcak olan toprak nemini dışarı veriyordu. Herzog bunu çıplak ayaklarında hissediyordu.

Mady Soloviev'den doğal olarak Berdyaev'e döndü ve *Kölelik ve Özgürlük*'ten bahsederken –*Sobornost* kavramı– salamura ringa kavanozunu açtı. Shapira'nın ağzının suyu akmıştı. Katlanmış mendilini çabucak ağzının kenarlarına bastırdı. Herzog onu iştahlı biri olarak hatırlıyordu. Okulda birlikte oturdukları küçük bölmede soğanlı çavdar ekmeği ile yapılmış sandviçlerini ağzını aça aça çiğnerdi. Baharat ve sirke kokusu yüzünden şimdi gözleri sulanmıştı ama buna rağmen mendilini traşlı çenesine bastırırken vakur, yumuşak huylu, sivri burunlu, zarif görünümünü korumayı başarmıştı. Elleri tüysüz ve etliydi; parmakları titriyordu. "Hayır, hayır," dedi, "çok teşekkür ederim Bayan Herzog ama bir mide sorunum var." Sorunmuş! Ülseri vardı. Kibir onu bu gerçeği söylemekten alıkoyuyordu, ne de olsa hastalığın ruhsal kökenli oluşu pek de gururlanılacak bir durum değildi. Shapiro o akşamüstü daha sonra lavaboya kusmuştu. Pisliği temizlemek zorunda kalan Herzog, kalamar yemiş olmalı, diye düşünmüştü. Neden klozeti kullanmamıştı ki? Eğilmek için çok mu şişmandı?

Fakat bu, ziyaretin sonrasındaydı. Moses'ın hatırladığına göre bundan önce Gersbachlar, Valentine ve Phoebe, onları ziyaret etmişti. Küçük arabalarını katalpa ağacının altına park etmişlerdi, geçen seneden kalan kabuklar hâlâ dallardan sarkmasına rağmen ağaç o sıralar çiçekliydi. Valentine arabadan çıkıp her zamanki gibi sallanarak yürümeye başlamış, yılın her mevsiminde olduğu gibi yine solgun görünen Phoebe de arkasın-

dan yakınan bir sesle "Val-Va-al," diye seslenmişti. Bu ziyaretler Herzog'a sebebini açıklayamadığı, iç sıkıcı bir his veriyordu. Madeleine katlanan sandalye getirmesi için Herzog'u eve göndermişti. Belki de onu rahatsız eden şey katalpanın beyaz çanlarının baygın kokusuydu. Belli belirsiz pembe çizgileri olan, içlerindeki polenlerle ağırlaşmış çiçekler çakıl taşlarının üzerine düşüyordu. Haddinden fazla güzel görünüyorlardı! Küçük Ephraim Gersbach çanlardan bir tepecik yapıyordu. Moses sandalyeleri almak için evin rutubet kokan dağınıklığına; bodrumun sağır, güvenli ortamına gittiğine memnundu. Sandalyeleri alırken olabildiğince oyalandı.

Döndüğünde Chicago hakkında konuşuyorlardı. Traşlı yüzü ve sık, bakır renkli derinliklerini gösteren kabarık saçlarıyla, elleri arka ceplerinde ayakta duran Gersbach, ona göre bu ölü yerden bir an önce cehennem olup gitmek gerektiğini söylüyordu. İnsaf yani, tepelerdeki Saratoga Savaşı'ndan beri ilginç hiçbir şey olmamıştı burada. Yorgun ve solgun görünen Phoebe hafifçe gülümseyerek ve muhtemelen rahat bırakılmayı umarak sigarasını içiyordu. İddialı, bilgili ya da belagatli insanların arasında kendi kaba sabalığını ve yetersizliğini daha çok hissediyor gibiydi. Aslında hiç de aptal değildi. Güzel gözleri ve göğüsleri, düzgün bacakları vardı. Bir de gamzelerinin disiplinci kırışıklara dönmesine izin vererek kendi kendisini başhemşire kılıklı bir kadına çevirmeseydi...

"Chicago, kesinlikle!" dedi Shapiro. "Yüksek lisans için gidilecek yer orası. Ayrıca o eski şehrin de Bayan Herzog gibi genç bir kadına ihtiyacı var."

O koca ağzını ringayla doldur, Shapiro! diye düşündü Herzog ve kendi siktirik işine bak. Madeleine kocasına göz ucuyla baktı. Gururu okşanmıştı, mutluydu. Şayet kocası bunu unutmuşsa, başka insanların kendisine ne çok değer verdiğini ona hatırlatmak istiyordu.

Her neyse, Shapiro, sonuçta Joachim da Floris ve İnsanın gizli kaderi için uygun bir ruh hali içinde değildim. Hiçbir şey bana gizli gibi görünmüyordu; her şey acı verecek ölçüde açıktı. Bak, bana uzun süre önce, genç bir öğrenciyken –ki daha o zaman-

dan kurumluydun– ileride bir gün "münakaşa edeceğimizi" söylemiş; bununla o zaman bile aramızda önemli farklılıklar olduğunu kastetmiştin. Sanırım her şey o Proudhon konferansında ve yaşlı Larson'la uygarlığın dinî temellerinin çürüyüşü üzerine yaptığımız uzun tartışmalar sırasında başlamıştı. Bütün gelenekler tükendi mi? İnançların işi bitti mi? Kitlelerin bilinci bir sonraki gelişme için henüz hazır değil mi? Çözülmenin getirdiği korkunç bir kriz mi bu? Ahlaki duyguların öldüğü, vicdanın yok olduğu; özgürlüğe, yasaya, görgü kurallarına ve diğer her şeye duyulan saygının çökerek yerini korkaklığa, yozlaşmaya, kana bıraktığı o iğrenç an geldi mi? Yaşlı Proudhon'un karanlık ve kötülük vizyonları görmezden gelinemez. Ama dâhilerin vizyonlarının nasıl da çabucak entelektüellerin konserve besinleri haline geldiğini de unutmamalıyız. Spengler'in "Prusya Sosyalizmi"nin konserve lahana turşusu; Çorak Ülke tarzı bakış açısının klişeleri; Yabancılaşmanın ucuz uyarıcı hapları; Sahtelik ve Umutsuzluk üzerine sarfedilen boş lafların ikiyüzlülüğü ve tumturaklılığı. Bu saçma budalalığı kabul edemem. Burada insanlığın tüm yaşamından söz ediyoruz. Böyle zayıflıklar ve korkaklıklar için fazla önemli, fazla derin bir konu bu; fazla önemli, fazla derin, Shapiro. Bu kadar yanlış bir yola girmiş olman beni çıldırasıya üzüyor. Modern tarihin sadece estetik bir kritiği! Bütün o savaşlardan ve toplu katliamlardan sonra! Sen bunun için fazla zekisin. Zengin bir kan miras aldın. Baban seyyar arabasıyla elma satıyordu.

Öte yandan, kendi pozisyonumun kolay olduğunu iddia etmiyorum. Bizler bu çağın felaketzedeleriyiz, dolayısıyla ilerlemeye dair teoriler bize uymuyor çünkü bunun nelere mal olduğunu yakinen biliyoruz. Bir felaketzede olduğunun bilincine varmak tam bir şok. Böyle bir elemenin bilincine vardığında gözyaşlarına boğulacak gibi oluyorsun. Ölüler kendi yollarına giderken onlara seslenmek istiyorsun ama onlar yüzlerden, ruhlardan oluşan siyah bir bulut halinde ayrılıyorlar. İmha bacalarından duman olup uçuyorlar ve seni tarihî başarının –Batı'nın teknik başarısının– çığ ışığı altında bırakıyorlar. O zaman damarlarındaki kan birden coşuyor ve insanlığın yavaş yavaş başardığını anlıyorsun –sel gibi akan kan nehirlerine rağmen görkemli bir şekilde başarıyor. Kor-

kunç savaşlar sayesinde birleşen; barbarca aptallığı içinde devrimlerden ve "ideologlarca" (Marks ve Hegel'in vârisleri; "aklın marifeti" geleneği çerçevesinde eğitilenler) yürütülen planlı kitliklardan ders alan modern insanlık belki de (bu mümkün mü?) neredeyse imkânsız olanı yapmış, yani birşeyler öğrenmiştir. Sen de biliyorsun ki, uygarlığın gerileyişi ve akıbeti artık klasik çağı taklit etmeyi reddediyor. Eski imparatorluklar çoktan parçalandı ama bir zamanlar hüküm süren bu güçler şu anda hiç olmadıkları kadar zenginler. Almanya'nın gelişip zenginleşmesi üzerinde düşümnenin bütünüyle hoş bir şey olduğunu söylemiyorum. Ama bu bir gerçek; hem de Hitler'in şeytani nihilizminin onu harap etmesinin üzerinden yirmi yıldan az bir süre geçmişken. Peki ya Fransa? İngiltere? Hayır, klasik dünyanın gerileyişi ve çöküşü bize uygun bir kıyas unsuru değil. Şu anda başka bir şey oluyor ve bu şey Spengler'ın vizyonundansa Comte'unkine –akılcı bir şekilde örgütlenmiş iş gücü– daha yakın. Spengler'ın eski, burjuva Avrupası'ndaki standartlaştırmanın kötü yönleri içinde muhtemelen en kötüsü Spenglercıların kendilerinin standart ukalalığıydı –Gymnasium'da, eski moda bir bürokrasinin yönetimindeki kültürel talimden doğan o bayağı kabadayılık.

Taşrada Romantizm tarihi üzerine bir bölüm daha yazmayı planlamıştım: Modern Avrupa'da halk tabakasına özgü bir kıskançlık ve hırstan doğan bir biçim olarak Romantizm. Yükselen halk tabakası elbette yiyecek, güç, cinsel eşitlik için savaşıyordu. Ama aynı zamanda, modern çağda gerilemeden bahsetme hakkını kendinde gören eski rejimlerin aristokratik vakarını miras almak için de savaşıyordu. Kültür dünyasında yeni yeni yükselen eğitimli sınıflar, estetik ve ahlaki yargıların birbirine karışmasına neden oluyordu. Endüstriyel faaliyetlerin doğal alanları (Ruskin'in İngiliz "Tempe Vadileri") katletmesine duydukları öfkeyi ifade ederek işe başladılar ama sonra Ruskin ve onun gibilerin eski moda ahlaki karakteristiklerini gözden yitirdiler. En sonunda da endüstrileşmiş, "banalleşmiş" kitlelerin insanlığını bütünüyle inkâr etme noktasına geldiler. Çorak Ülke'cilerin totaliter bir bakış açısına asimile edilmeleri kolaydı. Burada sanatçıların sahip olduğu sorumluluk hâlâ değerlendirilmeyi bekliyor.

Örneğin dilin bozulmasını ve itibardan düşmesini insanın insanlığını yitirmesiyle eşdeğer görmek direkt olarak kültürel faşizme önayak olmuştu.

Ayrıca uygarlık tarihindeki örnek alma meselesini, imitatio kavramını incelemeyi planlamıştım. Ancien régime üzerine uzun bir araştırma yaptıktan sonra sarayın yüksek geleneklerinin, politik entrikaların, 14. Louis sahnesinin Fransız (ve dolayısıyla Avrupalı) karakteri üzerindeki etkilerine dair bir teori ortaya koymaya hazırdım. Modern çağda burjuva mahremiyetini mümkün kılan koşullar, bireyleri içlerinde Büyük Tutkular barındırma imkânından mahrum bırakmıştı ve Romantikler'in en büyüleyici ama aynı zamanda en aşırı eğilimleri de tam da bu noktadan doğdu. (Bu tür bireysel dramaların sonuçlarından biri de şu ki, Batı Uygarlığı kendini sömürge dünyası karşısında Aristokratik olarak dramatize etti.) Sen bizi ziyarete geldiğinde "Amerikan Beyefendisi" adını verdiğim bir bölüm üzerinde çalışıyordum: Sosyal tırmanışın kısa bir tarihi. Ve işte ben kendim de orada, Ludeyville'de, Taşra Beyefendisi Herzog olarak yaşıyordum. Berkshires'ın Graf Pototsky'si. Kaderin komik bir cilvesiydi bu, Shapiro. Siz Madeleine'le başlarınızı geriye atıp fingirdeşirken, kendinizi methedip sivri beyaz dişlerinizi gösterirken –pek bilgili insanların o hafif, şakacı sohbeti– ben pozisyonumun ne olduğunu anlamaya çalışıyordum. Madeleine'in amacının entelektüel dünyada benim yerimi almak olduğunu anlamıştım. Beni alt etmek istiyordu. Entelektüellerin kraliçesi olarak, demir gibi bir kadın akademisyen olarak nihai hedefine ulaşıyordu. Ve arkadaşın Herzog da onun sivri, zarif topuğunun altında kıvranıyordu.

Ah, Shapiro, Waterloo fatihi ölüler (kendi emriyle katledilenler) için acı gözyaşları dökmek üzere bir kenara çekilmişti. Ama benim eski hatun böyle bir şey yapmaz. Birbiriyle çelişen iki Ahit arasında yaşamaz o. Wellington'dan daha güçlüdür. Valéry'nin tabiriyle hummalı meslekler içinde yaşamak ister, bu ticaret dalında temel enstrüman insanın kendisi hakkındaki görüşüdür ve hammadde de itibarı ya da mevkisidir.

Kitabına gelince, içinde çok fazla hayali tarih var. Çoğu basbayağı ütopik kurgudan ibaret. Yine de bin yılcılık ve paranoya ko-

nusundaki fikirlerinin oldukça iyi olduğunu düşündüm. Bu arada, Madeleine beni cezbederek entelektüel dünyadan dışarı sürükledi, içeri kendisi girdi, kapıyı çarparak kapattı ve hâlâ da orada, benim hakkımda dedikodu yapıyor.

Shapiro'nun bu fikri öyle aman aman orijinal değildi ama sonuçta iyi iş çıkarmıştı. *Eleştirimde klinik psikologların çok etkileyici tarihler yazabileceklerini savunmaya çalıştım. Profesyonelleri işsiz bırakabileceklerini. Firavunların ve otokratların megalomanisi. Ortaçağ'da melankoli. 18. yüzyılda şizofreni. Sonra bütün güç mücadelelerini paranoyak mantalite çerçevesinde gören şu Bulgar, Banowitch* –tuhaf, ürperti veren bir zihniyet; deliliğin daima dünyaya hükmettiğine ikna olmuş. Diktatör, yaşayan kitlelere ve ayrıca ceset kitlelerine gereksinim duyar. İnsanlığı, sürüler halinde oradan oraya koşan, anlamsız sözler geveleyen, kendi işledikleri cinayetlere ağıt yakan, yaşayan dünyayı ölü dışkıya dönüştüren yamyamlar olarak görmek. Kendini çocukça şiirlerle ve Anne Kaz masallarıyla kandırma, sevgili Moses Elkanah. Tarih ucuz ve cılız bir iyilikseverlikle ya da yapış yapış bir patates-sevgiyle çarpan yürekler tarafından yazılmadı. Shapiro'nun hırlayan dişleri, salya akıtan açgözlülüğü, midesindeki ülser hançeri de ona gerçek sezgiler veriyor. Yeni kazılmış mezarlardan fışkıran insan kanı fıskiyeleri! Sınırsız katliam! Ben bunu hiç anlayamamışım!

Geçenlerde bir psikiyatrdan paranoya belirtilerini içeren bir liste aldım –bunları benim için yazmasını rica etmiştim. Birşeyleri anlamama yardımcı olabileceğini düşünüyordum. Bunu seve seve yaptı. Üstü yazılı kâğıdı cüzdanıma koydum ve Mısır'ın musibetlerine çalışır gibi o listeye çalıştım. Tıpkı Haggadah'taki "DOM, SFARDEYA, KINNİM" gibi. Listede "Kibir, Öfke, Aşırı 'Akılcılık,' Homoseksüel Eğilimler, Rekabetçilik, Duygulara Güvensizlik, Eleştiri Kaldıramama, Düşmanca Tasarılar, Yanılsamalar" yazıyordu. Hepsi orada –hepsi! Her bir kategoride Mady'yi düşündüm ve portre henüz tamamlanmamış olmasına rağmen küçücük bir çocuğu ona bırakamayacağımı biliyorum. Mady, Daisy gibi değil. Daisy sert, aksi bir kadın ama güvenilir biri. Marco tehlikeyi atlattı.

Herzog, Shapiro'ya yazdığı mektubu bırakıp –zihninde acı veren çok fazla düşünce uyanmıştı ve bu da tatilin getireceği yararları yok etmek istemiyorsa kesinlikle kaçınması gereken bir şeydi– ağabeyi Alexander'a döndü. *Sevgili Shura*, yazdı, *sanırım sana 1500 papel borçluyum. Şunu yuvarlak 2000 yapsak nasıl olur? Buna ihtiyacım var. Kendimi toparlama sürecim için gerekli.* Shura cömert bir ağabeydi. Herzogların birtakım karakteristik aile sorunları vardı ama cimrilik onların niteliklerinden biri değildi. Moses zengin adamın bir düğmeye basıp sekreterine "Şu kaçık Moses Herzog'a bir çek gönder." diyeceğini biliyordu. Paha biçilmez takım elbisesi, vikonya paltosu, İtalyan şapkası, milyon dolarlık traşı ve kocaman yüzüklerle dolu pembe, manikürlü elleriyle limuzininin penceresinden prenslere yaraşır bir kibirle bakan yakışıklı, iri yarı, beyaz saçlı ağabeyi. Shura herkesi tanırdı, herkese rüşvet verirdi, herkesi hor görürdü. Aile hissiyatı Moses'a duyduğu küçümsemeyi yumuşatıyordu. Shura, Thomas Hobbes'un gerçek bir müridiydi. Evrensel meselelerle uğraşmak budalalıktı. Leviathan'ın midesinde zenginleşmekten başka bir şey isteme ve toplum için hedonistçe bir örnek teşkil et. Kardeşi Moses tarafından böylesine sevilmek Shura'yı pek şaşırtıyordu. Moses akrabalarını açıktan açığa ve hatta elinde olmadan severdi. Ağabeyi Willie'yi, ablası Helen'ı, hatta kuzenlerini. Bunun çocukça olduğunu biliyordu. Mizacının bu önemli tarafının böyle az gelişmiş olması karşısında ancak göğüs geçirebiliyordu. Bazen, kendi sözcükleriyle, bu yönünün onun arkaik, tarih öncesi yönü olup olmadığını düşünüyordu. Bilirsiniz işte, kabile yaşamına has bir yön. Atalara tapma ve totemcilikle ilintili.

Bir de, bu ara bazı yasal sorunlar yaşıyorum ve bana bir avukat tavsiye edebilir misin diye soracaktım. Mesela Shura'nın kendi hukuk personelinden biri, hizmetleri için Moses'tan para almayacak biri.

Herzog şimdi kafasında Sandor Himmelstein'a; geçen sonbahar Madeleine tarafından kapı dışarı edildikten sonra ona göz

kulak olan Chicagolu avukata bir mektup yazmaya başlamıştı. *Sandor! Sana en son Türkiye'den yazmıştım. Onca yerin içinde!* Ama aslında bu bir bakıma Sandor'a uygundu, burası Binbir Gece Masalları'nın ülkesiydi ve Belediye'nin bir üst sokağındaki Burnham Binası'nın on dördüncü katında bulunan ofisindeki bütün o eşyalara bakılacak olursa Sandor'un kendisi de her an bir çarşıdan çıkabilirdi. Herzog bir keresinde ona Randolph'la Wells'in kesiştiği köşedeki Postl'un Sağlık Kulübü'nde buhar banyosunda rastlamıştı. Sandor kısa boylu bir adamdı, göğsünün bir kısmını yitirmiş olduğundan bedeni biraz biçimsizdi. Normandy'de oldu, derdi hep. Orduya yazıldığında büyük ihtimalle iri kıyım bir cüceydi. Demek insan cüce olmasına rağmen askerî savcı olarak göreve gelebiliyordu. Astımı yüzünden Deniz Kuvvetleri'nden çıkarılmış ve hiç savaş görmemiş olması muhtemelen Herzog'u rahatsız ediyordu. Oysa bu kambur cüce köprü başındaki bir mayın yüzünden sakatlanmıştı. Yara onu bir kambura dönüştürmüştü. Her neyse, bu Sandor'du işte: Gururlu, zeki, yakışıklı yüzü; solgun dudakları ve teni; görkemli burnu ve seyrek kır saçlarıyla Sandor. *Türkiye'deyken üzgün bir haldeydim.* Yine, bir bakıma, hava muhalefeti. Bahar gelmeye çalışıyordu ama rüzgârlar birden değişmişti. Gökyüzü beyaz camilerin üzerinde kapadıkça kapamıştı. Kar yağmıştı. Pantolonlu, erkeksi Türk kadınları sert yüzlerini örtmüşlerdi. Onları öyle güçlü adımlarla yürürken görmeyi hiç beklemiyordum. Sokağa kömür yığılmıştı ama onu kürekle içeri taşımak için işçi gelmemişti, dolayısıyla kalorifer yanmıyordu. Herzog kafede erik kanyağı ve çay içip ellerini ovuşturuyor, kan dolaşımının devamını sağlamak için ayakkabıları içinde ayak parmaklarını kıpırdatıyordu. O sıralar dolaşımı konusunda endişeliydi. Erken çıkan çiçeklerin karla kaplandığını görmek hüznünü artırıyordu.

O geç kalmış notu sana ve Bea'ye bana evinizi açtığınız için teşekkür etmek amacıyla göndermiştim. Sonuçta birbirimizin sadece tanışıydık, eski arkadaş değildik. Eminim korkunç bir misafirdim. Hasta ve aç, o berbat keder yüzünden yıkılmış. Uykusuzluğum için ilaç alıyordum ama hâlâ uyuyamıyordum, etrafta

sersem gibi dolaşıyordum ve viski de bende çarpıntı yapıyordu. Akıl hastanesindeki yastıklı hücrelerden birine konmalıydım. *Minnet! Derin bir minnet duyuyordum.* Ama zayıflıktan doğan ihtiyatlı bir minnet, acı çeken fakat içten içe öfkeden köpüren birinin minneti. Sandor idaremi üzerine aldı. Ben bunu yapabilecek halde değildim. Beni hayli güneyde, Illinois Central'a on blok uzaklıkta olan evine taşıdı. Mady Junie için, onu hayvanat bahçesine falan götürmek için ihtiyacı olduğunu öne sürerek arabaya el koymuştu.

Sandor "İçkilerin yanında uyumaktan rahatsız olmazsın herhalde," dedi zira portatif karyola barın yanına kurulmuştu. Oda, Carmel Himmelstein'ın liseli grubuyla tıka basa doluydu. Sandor yeni yetmelere tiz bir sesle "Çıkın dışarı!" diye bağırdı. "Kahrolası sigara dumanından hiçbir şey görünmüyor! Izmaritle dolu şu kola şişelerine bak." Sandor klimayı açtı ve soğuk nedeniyle yüzü hâlâ kırmızı ama gözlerinin altı beyaz olan Moses elinde valiziyle –şu anda dizinde duran valizin ta kendisi– öylece durdu. Sandor birkaç raftaki bardakları kaldırıp "Valizini boşalt bakalım evlat," dedi. "Eşyalarını buraya koy. Yemeği yirmi dakika sonra yiyoruz. Güzel bir yemek. *Sauerbraten.* Bea'nin spesiyalitesi."

Moses itaatkâr bir tavırla eşyalarını –diş fırçası, tıraş makinesi, Desenex pudra, uyku hapı, çoraplar, Shapiro'nun monografi ve Blake'in şiirlerini içeren eski basım bir cep kitabı– yerleştirdi. Dr. Edvig'in paranoya belirtilerini yazdığı kâğıt parçasını kitap ayracı olarak kullanıyordu.

Himmelsteinların oturma odasındaki o ilk akşam, yemekten sonra, Herzog Sandor'un misafirperverliğini kabul etmekle yine tipik bir hata yapmış olduğunu gönülsüzce fark etmeye başladı.

"Bunu atlatacaksın. Her şey yolunda. Üstesinden geleceksin," dedi Sandor. "Senin üstüne bahse girebilirim. Sen benim adamımsın."

Siyah saçları ve rujа ihtiyaç duymayan güzel, pembe dudaklarıyla Beatrice de "Moses, neler hissettiğini anlıyoruz," dedi.

"Kaltaklar gelir, kaltaklar gider," dedi Sandor. "Benim nere-

deyse bütün mesleğim bu kaltaklardan ibaret. Ne işler çevirdiklerini ve bu Chicago denen şehirde neler olup bittiğini bir bilsen..." Epey ağır görünen başını salladı ve dudakları duyduğu tiksintinin baskısıyla bir araya geldi. "Gitmek istiyorsa siktirsin gitsin! Bırak gitsin! Sen iyi olacaksın. Enayi durumuna düştüysen düştün! Ne fark eder ki! Her erkek belli bir tip orospu karşısında enayi durumuna düşer. Ben şahsen hep mavi gözlülerden çektim. Ama sonunda bu güzel kahverengi gözlere âşık olacak basirete de sahiptim. Harika biri, değil mi?"

"Kesinlikle öyle." Bunu söylemek zorundaydı. Ve aslına bakılırsa o kadar da zor bir şey değildi. Kırk küsur yıl yaşadıktan sonra böyle anlarını üstesinden gelmeyi öğrenmişti. Katı ahlak kurallarına göre yaşayanlar arasında bu, yalan söylemeye girer ama medeni insanlar arasında sadece medeni bir davranıştır.

"Benim gibi bir enkazda ne bulduğunu hiçbir zaman anlayamayacağım. Her neyse, Moses, sen bir süreliğine bizimle kal. Böyle bir zamanda arkadaşsız kalmaman lazım. Elbette bu şehirde kendi ailen de var, biliyorum. Fritzl'de abilerini görüyorum. Hatta geçen gün ortanca abinle konuştum."

"Willie."

"Fevkalade biri, ayrıca Yahudi hayatında da oldukça aktif," dedi Sandor. "O *macher* Alexander gibi değil. Alexander sürekli skandallara karışıyor. Bir gün sahtekâr tefecilerle, öbür gün Jimmy Hoffa'yla yakınlaşıyor; sonra bir bakıyorsun Dirksen çetesiyle samimi olmuş. Tamam, abilerin kodaman tipler. Ama kendi kendini yiyip bitirmene neden olurlar. Burada sana hiç kimse soru sormaz."

"Bizimleyken kendini rahat bırakabilirsin," dedi Beatrice.

"Bu olan biteni hiç anlayamıyorum," dedi Moses. "Mady'yle ilişkimizde başlangıçtan beri iniş çıkışlar olmuştu. Ama durum iyiye gidiyordu. Geçen bahar evliliğimizi ve devam edecek kadar iyi geçinip geçinmediğimizi tartışmıştık. Derken konu pratik bir meseleye gelmişti: Uzun süreli bir kira kontratıyla kendimi bağlamamın iyi olup olmayacağı meselesine. Madeleine, tezini bitirir bitirmez bir çocuk daha istediğini söylemişti..."

"Bak ne diyeceğim," dedi Sandor. "Bana sorarsan bu aynı zamanda senin de hatan."

"Benim mi? Ne demek istiyorsun?"

"Çünkü sen bir entelsin ve entel bir hatunla evlendin. Her entelektüelin içinde bir yerlerde aptal bir orospu çocuğu vardır. Siz enteller daha kendi sorularınızı cevaplayamıyorsunuz. Ama yine de senin için bir umut görüyorum, Moses."

"Ne umudu?"

"Sen üniversitedeki diğer sahte aydınlardan değilsin. Sen bir *mensch*'sin. O boktan sivri zekâlılar ne işe yarar ki! O ipek çoraplı, kalın kafalı Yale tayfasının ofislerinde Learned Hand'in portresi asılı olabilir ama iş Trumbull Park'ta toplanmaya veya Deerfield'de o korkaklarla savaşmaya ya da Tompkins gibi bir adamın tarafını tutmaya gelince..." Sandor, Tompkins davasında oynadığı rolden, posta servisinde görev yapan bu zenciyi savunmuş olmaktan gurur duyuyordu.

"Sanırım Tompson'ın işini bitirmeye çalışmalarının nedeni zenci olmasıydı," dedi Herzog. "Ama ne yazık ki o da alkolikmiş. Bunu bana sen kendin söylemiştin. Ayrıca iş konusundaki yeterliği de tartışılırmış."

"Bunu öyle ulu orta tekrar edip durma," dedi Sandor. "Yanlış şekillerde kullanılabilir. Sana sır olarak söylediğim bir şeyi herkese yayacak mısın? Bu bir adalet meselesiydi. Memur olarak çalışan beyaz alkolik yok mu? Hiç olur mu canım!"

"Sandor –Beatrice. Kendimi berbat hissediyorum. Yine bir boşanma, yine sokaktayım, hem de bu yaşta. Buna dayanamıyorum. Bilmiyorum... ölmüş gibiyim."

"Şişşt, neler diyorsun öyle!" dedi Sandor. "Çocuk yüzünden acıklı bir durum ama bunu atlatacaksın."

O sıralarda, sen benim yalnız kalmamam gerektiğini söylediğinde ve ben de buna katıldığımda, belki de aslında yalnız kalmam gerekiyordu, yazdı Herzog.

"Bak, ben bütün meseleyi senin yerine halledeceğim," diyerek Herzog'a güvence verdi Sandor. "Bu çöplükten mis gibi kokarak çıkacaksın. Her şeyi bana bırak, tamam mı? Bana güvenmiyor musun? Sana karşı dürüst olmadığımı mı düşünüyorsun?"

Qadrangle Club'da bir oda tutmalıydım.

"Seni kendi haline bırakamam," dedi Sandor. "Sen öyle biri değilsin. Bir insan! Bir *mensch*! Yüreğine sıçtılar. Ve pratik sezgin, benim ufaklığınkinden –on yaşındaki Sheldon'ınkinden– fazla değil, zavallı hergele."

"Bu ruh halini silkip atacağım. Kurban durumuna düşmeyeceğim. Kurban rolünden nefret ederim," dedi Moses.

Himmelstein ayaklarını kısa gövdesinin altında toplamış, yüksek arkalıklı sandalyesinde oturuyordu. Uzun kirpiklerle çevrili, yeni kesilmiş bir salatalık rengindeki gözleri nemliydi. Ağzında bir puro vardı. Çirkin tırnakları cilalıydı. Manikürünü Palmer House'ta yaptırıyordu. "İradeli bir kaltak," dedi. "Feci şekilde çekici. Karar vermeyi seviyor. Bir kere karar verdi mi de tam veriyor. O ne irade gücü. Bu da bir insan tipi."

"Yine de bir zamanlar seni sevmiş olmalı, Moses," dedi Bea. Çok, çok yavaş konuşuyordu; onun tarzıydı bu. Koyu kahve gözleri güçlü bir göz kemiğiyle çevriliydi. Dudakları pembe ve diriydi. Moses onunla göz göze gelmek istemiyordu, uzunca bir süre dürüst bir ifadeyle bakması gerekecekti ve sonuçta da hiçbir şey olmayacaktı. Bea'nin kendisine sempati duyduğunu ama onu asla onaylayamayacağını biliyordu.

"Beni sevdiğini sanmıyorum," dedi Moses.

"Eminim sevinıştir."

Orta tabakaya ait kadınların dayanışmasıydı bu: İyi bir kızcağızı içten pazarlık ve ahlaksızlık suçlamalarına karşı savunmak. İyi kızlar âşık oldukları için evlenirler. Ama aşkları tükenecek olursa başka birine âşık olmakta özgür olmalılar. Hiçbir medeni koca yüreğin söylediklerine karşı gelmez. Şu anda gelenek bu. Bütünüyle kötü değil. Ama yeni bir gelenek. Her neyse, diye düşündü Moses, Beatrice'le tartışacak pozisyonda değildi. Onun evindeydi, onun tarafından avutuluyordu.

"Madeleine'i bilmiyorsunuz," dedi. "Onunla tanıştığımda gerçekten yardıma ihtiyacı vardı. Sadece bir kocanın verebileceği türden bir yardıma..."

Birtakım dertleri olduğunda insanların anlattığı hikâyelerin ne

kadar uzun –sonsuz– olduğunu biliyorum. Ve herkes için ne kadar can sıkıcı olduğunu.

"Ben onun iyi biri olduğunu düşünüyorum," dedi Bea. "Başlangıçta kibirli görünüyor ve pek samimi davranmıyordu ama onu tanımaya başladığımda sıcakkanlı ve çok iyi biri olduğunu gördüm. Temelde iyi bir insan olmalı."

"Kahretsin! İnsanların çoğu iyi. Onlara bir şans vermen lazım," dedi Sandor, solgun ve yakışıklı.

"Mady her şeyi planlamıştı," dedi Herzog. "Neden ben kira kontratını imzalamadan önce benden ayrılmadı?"

"Çünkü çocuğun başının üstünde bir çatı olmasını sağlamak zorunda," dedi Sandor. "Ne bekliyordun ki?"

"*Ne* mi bekliyordum?" Söyleyecek bir söz bulmaya çalışan Herzog ayağa kalktı. Yüzü bembeyazdı; göz bebekleri kocaman olmuş, bir noktaya kitlenmişti. Küçük topukları şişkin göbeğinin altında toplanmış, sultan gibi oturan Sandor'a bakıyordu. Sonra Beatrice'in o güzel, sakin bakışıyla Sandor'u kızdırmaması için onu uyardığını fark etti. Kendisine karşı çıkıldığında Sandor'un kan basıncı tehlikeli biçimde fırlama eğilimindeydi.

Arkadaşlığın için sana müteşekkirdim. Bununla birlikte, kötü bir durumdaydım. İnsanın büyük, hatta imkânsız taleplerde bulunduğu durumlardan biri. Öfkenin etkisi altındayken insanlar diktatör kesiliyorlar. Tahammül edilmesi zor bir hale geliyorlar. Orada kapana kısılmıştım. Barın yanında uyurken. Yüreğim zavallı Tompkins'e gitmişti. Sandor onun davasını üstlendiğinde kendini içkiye vermesine şaşmamak lazımdı.

"Çocuğun vesayeti için savaşmayacaksın, değil mi?" dedi Sandor Herzog'a.

"Yaparsam ne olur?"

"Bir avukat olarak konuşacak olursam," dedi Sandor, "jürinin karşısındaki durumunu görebiliyorum. Önce Madeleine'e bakacaklar, gençlik dolu ve güzel; sonra sana bakacaklar, bitkin ve kır saçlı; ve bam! Vesayet davan kapanmıştır. Jüri sistemi böyle işliyor işte. O piç kuruları mağara adamlarından daha aptallar. Bunu duymanın senin için kolay olmadığını biliyo-

rum ama söylesem daha iyi. Bizim yaşımızdaki erkekler gerçeklerle yüzleşmeli."

"Gerçekler!" dedi Herzog, yarı baygın, nutku tutulmuş, öfkeli.

"Biliyorum," dedi Sandor. "Ben senden on yaş büyüğüm. Ama kırk yaşından sonra hepsi aynı. Haftada bir kalkmasını sağlayabiliyorsan şükretmelisin."

Beatrice, Sandor'u zapt etmeye çalıştı ama Sandor "Kapa çeneni," dedi. Sonra tekrar Moses'a döndü, sallamakta olduğu başı yavaş yavaş biçimsiz göğsüne doğru inerken beyaz gömleğinin içinden belirginleşen kürek kemikleri göründü. "Gerçeklerle yüzleşmek hakkında *o* ne bok bilir ki. Tek istediği herkesin onu sevmesi. Aksi halde avaz avaz bağırıp haykıracak. Pekâlâ! D-Günü'nden sonra o kahrolası İngiliz hastanesinde tüm bedenim iflas etmiş bir halde yatıyordum—bir sakat. Tanrım! Oradan kendi gücümle yürüyüp gitmek zorundaydım. Peki ya arkadaşı Valentine Gersbach? İşte *o* gerçek bir erkek! O kızıl kafalı topal, gerçek acının ne olduğunu biliyor. Ama aynı zamanda gününü gün ediyor; altı bacaklı üç adam o kahrolası tahta bacağın yaptığını yapamaz. Merak etme, Bea, Moses bunu kaldırabilir. Yoksa o da bir Profesör Hödük olurdu. Orospu çocuğuyla uğraşmazdım bile."

Herzog öfkesi nedeniyle saçmalamaya başlamıştı. "Ne demek istiyorsun? Saçım yüzünden öleyim mi yani? *Peki ya* çocuk?"

"Orada öyle lanet olası bir budala gibi dikilip ellerini oğuşturmayı bırak; Tanrım, budalalardan nefret ederim," diye bağırdı Sandor. Yeşil gözleri korkunç derecede berraktı ve dudakları sürekli geriliyordu. Herzog'un ruhundan yanılsamanın ezici ağırlığını kaldırdığına ikna olmuş olmalıydı ve uzun beyaz parmakları, başparmakları ve işaret parmakları sinirli bir faaliyet halindeydi.

"Ne! Ölmek mi? Saç mı? Ne zırvalıyorsun öyle! Ben sadece çocuğu genç anneye vermeyi tercih edeceklerini söyledim."

"Bunları söylemeni Madeleine istedi. Bu dümen de onun marifeti. Dava açmamı engellemek için."

"O *hiçbir şey* yapmadı. Bunları senin kendi iyiliğin için söylüyorum. Bu seferlik onun borusu ötüyor. Kazanan o, kaybeden sensin. Belki başka birini istiyordur."

"Öyle mi? Sana söyledi mi?"

"Bana hiçbir şey söylemedi. *Belki* dedim. Şimdi sakinleş. Ona bir içki ver, Bea. Kendi şişesinden. Scotch sevmiyor."

Beatrice, Herzog'un yüzde 86'lık Guckenheimer'ını almaya gitti.

"Şimdi," dedi Sandor, "zırvalamayı kes. Soytarı durumuna düşme be koçum." Bakışları değişti ve içinden bir parça şefkatin Herzog'a doğru akmasına izin verdi. "Eh, acı çektiğinde gerçek anlamda acı çekiyorsun. Samimi, eski moda bir Yahudi tiplemesisin; hani şu duyguları eşeleyip çözümleyen türden. Bu konuda hakkını vermek lazım. Seni anlıyorum. Hatırlarsan ben de bir Yahudinin hâlâ bir Yahudi olduğu zamanlarda Sangamon Caddesi'nde büyüdüm. Acı çekmenin ne olduğunu bilirim, sonuçta aynı zincirin halkalarıyız."

Yolcu Herzog şöyle yazdı: *Ne yaparsam yapayım bir türlü anlayamıyordum. Öfke nöbetine gireceğimi, patlayacağımı düşünüyordum sık sık. Sen beni teselli ettikçe ölümün kapısına daha da yaklaştım. Ama ne yapıyordum? Neden senin evindeydim?*

Istırap çekerken komik görünüyordum herhalde. Odamdan arka bahçedeki yapraksız otlara bakıp duruyordum. Kahverengi, ince gövdeleriyle yabani otlara. Boş kabukları açık halde duran ipek otlarına. Ya da televizyonun koyu gri ekranına.

Pazar sabahı erken saatlerde Sandor, Herzog'u oturma odasına çağırdı. "Birader," dedi, "sana feci güzel bir sigorta buldum."

Barın yanındaki yatağından kalkıp sabahlığının kuşağını bağlayarak kapıya doğru ilerleyen Herzog bir şey anlamamıştı.

"Ne?"

"Sana çocuğu da kapsayacak müthiş bir sigorta yaptırabiliriz."

"Bu da nereden çıktı?"

"Geçen hafta bahsetmiştim ama herhalde o sırada başka şeyler düşünüyordun. Hastalanacak, kaza geçirecek, gözünü kaybedecek, hatta kafayı yiyecek olursan Junie korunacak."

"Ama ben Avrupa'ya gidiyorum ve seyahat sigortam da var."

"O ölürsen geçerli. Ama bunda, sinir krizi geçirip hastaneye yatmak zorunda kalırsan bile çocuk aylık parasını alacak."

"Benim sinir krizi geçireceğimi kim söylüyor?"

"Bak, sence bunu kendim için mi yapıyorum? Ben burada orta noktadayım," dedi Sandor, çıplak ayağını kalın halıya sertçe vurarak.

Gölden gelen gri sisin etrafı kapladığı ve yük gemilerinin suyun taşıdığı sığırlar gibi ilerlediği bir pazar günü. Gemilerin boş gövdelerinin sesini duyabiliyordunuz. Herzog, Duluth'a giden bir geminin tayfası olmak için her şeyini verirdi.

"Benim hukuki tavsiyelerimi iste ya da isteme," dedi Sandor. "Ben hepiniz için en iyi olanı yapmak istiyorum. Doğru mu?"

"Eh, bunun karşılığı olarak ben varım. Beni evine aldın."

"Tamam, öyleyse mantıklı konuşalım. Madeleine konusunda sorunun olmaz. Nafaka almayacaktır. Yakında evlenir zaten. Geçenlerde onu öğle yemeğine çıkarıp Fritzel'ın yerine götürmüştüm, yıllardır Sandor H.'ye saati bile söylemeyen tipler çadırı kurmuş bir halde, ayakları birbirine dolanarak yanımıza koştular. Bizim sinagogun hahamı da dahil. Madeleine leziz bir parça."

"Sen delisin. Ve onun ne olduğunu biliyorum."

"Ne demek istiyorsun, o çoğu kadından daha az orospu. Bu dünyada hepimiz orospuyuz, bunu unutma. *Ben* bir orospu olduğumu gayet iyi biliyorum. Ve sen de tam bir saftiriksin, bunun da farkındayım. En azından okuldaki sivri zekâlılar bana öyle söylüyor. Ama seninle takım elbisesine bahse girerim ki sen de bir orospusun."

"Kitle adamının ne olduğunu biliyor musun, Himmelstein?"

Sandor kaşlarını çattı. "Nasıl yani?"

"Kitle adamı. Kalabalığın adamı. Sürünün ruhu. Eleştirileriyle herkese haddini bildiren kişi."

"Sürünün ruhu da neymiş! Kasıntı kasıntı konuşma. Gerçekleri söylüyorum, boktan palavralar değil."

"Ve sence pis olan neyse gerçek de o."

"Gerçekler *zaten* pis."

"Pis oldukları için doğru olduklarını düşünüyorsun."

"Ve sen –bütün bunlar senin için çok fazla. Senin bir prens olduğunu kim söyledi? Annen çamaşırları kendi elleriyle yıkıyordu, evinizde pansiyonerler kalıyordu; senin ihtiyar beş para etmez bir içki kaçakçısıydı. Siz Herzogları ve *Yiches*'inizi* gayet iyi biliyorum. Bu kasıntı tavırları bırak. Ben kendim de adi bir Yahudiyim ve diplomamı iğrenç bir gece okulundan aldım. Tamam mı? Şimdi ikimiz de bu zırvaları bir kenara koyalım, hayalci çocuk."

Sinmiş ve hayli sarsılmış olan Herzog'un verecek bir cevabı yoktu. Buraya neden gelmişti? Yardım almak için mi? Öfkesini kusacak bir forum bulmak için mi? Uğradığı haksızlıklar sonucu kapıldığı infiali dile getirmek için mi? Ama burası Sandor'un forumuydu, onun değil. Fırlak dişli, yüzü derin çizgilerle dolu vahşi cüce. Asimetrik göğsü, yeşil pijama üstünün içinden görünüyordu. Ama bu, Sandor'un kötü, öfkeli hali, diye düşündü Herzog. Bazen çekici de olabiliyordu; cömert, neşeli, hatta nüktedan. Belki de yüreğindeki lav kaburgalarını biçimsizleştirmiş ve o cehennemî dili dişlerinin dışa doğru fırlamasına neden olmuştu. Pekâlâ, Moshe Herzog; şayet merhamet bekliyorsan, yardım ve destek istiyorsan, kendini daima, kaçınılmaz olarak bu öfkeli ruhların ellerine bırakmak zorunda kalacaksın. Seni "gerçek"leri'yle mahvedecekler. Mazoşizm dediğin şey de bu işte, *mein zisse n'shamele*. İyiler diğer insanların algılarını cazip bulur ve kendileri adına düşünmezler.** Algının kapılarını kendini tanıyarak ve deneyim yoluyla açmalısın. Ayrıca gerçek dostluk karşı çıkmaktır.*** Bana öyle söylediler.

"Çocuğuna bakmak istiyorsun, değil mi?" dedi Sandor.

"Tabii ki istiyorum. Ama bana geçen gün onu unutmamı, büyüdükçe bana tamamen yabancılaşacağını söylemiştin."

"Doğru. Seni bir dahaki görüşünde tanımayabilir bile."

Sandor kendi çocuklarını, o küçük hemstırları düşünüyordu; benim kızım öyle değil, daha iyi bir hamurdan. *O* beni unutmayacak. "Buna inanmıyorum," dedi Herzog.

(*) Aile prestiji – ç.n.

(**) William Blake, *Masumiyet ve Deneyim Şarkıları*'ndan – ç.n.

(***) William Blake, *Cennet ve Cehennemin Evliliği*'nden – ç.n.

"Avukat olarak çocuğa karşı toplumsal bir sorumluluğum var. Onu korumak zorundayım."

"*Sen* mi? Onun babası benim."

"Sen kafayı üşütebilirsin. Ya da ölebilirsin."

"Mady'nin ölme şansı da benimkiyle aynı. Neden sigortayı onun adına yaptırmıyoruz?"

"Buna asla izin vermez. Kadının anlaşmasının bir parçası değil bu. Erkeğin anlaşmasına giriyor."

"Bu erkeğin değil. Madeleine gücünü bir erkek gibi kullanıyor. Çocuğu alma ve beni kapı dışarı etme kararlarını hep o verdi. Hem anne hem de baba olabileceğini düşünüyor. *Onun* adına yapılacak sigortanın primlerini öderim."

Sandor birden bağırmaya başladı. "O benim sikimde değil. Sen de benim sikimde değilsin. Ben o çocuğu koruyorum."

"İlk benim öleceğimden nasıl böyle emin olabilirsin?"

"Ve bu senin sevdiğin kadın, öyle mi?" dedi Sandor daha alçak bir sesle. Görünüşe göre tehlikeli derecede yüksek olan kan basıncını hatırlamıştı. Solgun gözlerinden ve dudaklarından okunan, çenesinin çukurlaşmasına neden olan tafsilatlı bir efor sarf ettikten sonra daha sakin bir sesle "Fiziksel testi geçebilecek olsam o sigortadan ben kendim yaptırırdım," dedi. "Nalları dikip Bea'mı geride zengin bir dul olarak bırakmak beni memnun ederdi. Buna sevinirdim."

"Böylece Miami'ye gidip saçını boyatabilirdi."

"Aynen öyle. Ben tabutumda eski bir peni gibi yeşile dönerken o istediğiyle yatabilir. Bunu ona çok görmüyorum."

"Pekâlâ Sandor," dedi Herzog. Bu konuşmaya son vermek istiyordu. "Şu anda ölümümle ilgili ayarlamalar yapmak istemiyorum."

"O kahrolası ölümünün nesi bu kadar önemli?" diye bağırdı Sandor. Bedenini dikleştirdi. Onun tiz sesinden biraz ürkmüş olan ve kocaman açılmış gözlerle ev sahibinin yüzüne bakan Herzog'a çok yakın duruyordu. Güçlü çizgileri olan, yontulmamış ama yakışıklı bir yüzdü bu. Küçük bıyığı dikleşti; gözlerine delici bir yeşil, donuk bir zehir karıştı; ağzı çarpıklaştı. "Bu davayı bırakıyorum!" diye bağırmaya başladı.

"Derdin ne senin!" dedi Herzog. "Beatrice nerede! Beatrice!"

Ama Bayan Himmelstein yatak odasının kapısını kapatmakla yetindi.

"Kendine düzenbaz bir avukat bulacak!"

"Tanrı aşkına bağırmayı bırak."

"Seni öldürecekler."

"Sandor, keş şunu."

"Elini kolunu bağlayacaklar. Canını çıkaracaklar."

Herzog kulaklarını tıkadı. "Buna dayanamayacağım."

"Bağırsaklarını düğümleyecekler. Orospu çocuğu. Burnunun üzerine bir sayaç koyup aldığın her nefes için para ödetecekler. Kapana kısılacaksın. İşte o zaman ölüm hakkında düşüneceksin. Ölmek için dua edeceksin. Tabut sana spor arabadan daha güzel görünecek."

"Ama Madeleine'i ben terk etmedim."

"Bunu bazı adamlara ben kendim yaptım."

"Ona ne zararım dokundu."

"Mahkeme bunu umursamaz. Bir sürü kâğıt imzaladın, onları okudun mu?"

"Hayır, senin sözüne güvenmiştim."

"Mahkemede suçu sana atacaklar. Madeleine anne, bir kadın. Memeler onda. Senin suyunu çıkaracaklar."

"Ama ben hiçbir şeyden suçlu değilim ki."

"Senden nefret ediyor."

Sandor artık bağırıp çağırmıyordu. Normal sesiyle konuşmaya başlamıştı. "Tanrım! Hiçbir şey bilmiyorsun," dedi. "Eğitimli adam, öyle mi? Neyse ki benim pederin yeterince mangırı yoktu da beni Chicago Üniversitesi'ne gönderemedi. Davis Store'da çalıştım ve John Marshall'a gittim. Eğitim mi? Saçmalığın daniskası! Neler olup bittiğini bilmiyorsun."

Moses sarsılmıştı. Her şeyi bir daha düşünüp "Tamam," dedi.

"Ne tamam?"

"Kendi adıma hayat sigortası yaptıracağım."

"Bana iyilik olsun diye değil!"

"İyilik olsun diye değil..."

"Büyük bir lokma: Dört yüz on sekiz papel."

"Parayı bulacağım."

"Pekâlâ, oğlum," dedi Sandor. "Sonunda mantıklı konuşmaya başladın. Şimdi kahvaltıya ne dersin, yulaf lapası pişireceğim." Üzerinde yeşil yün pijaması ve uzun, terliksiz ayaklarıyla mutfağa yollandı. Onun ardından koridorda yürümeye başlayan Herzog, Sandor'un mutfak lavabosunun başında bir çığlık koyuverdiğini duydu. "Şu pisliğe bak! Temiz tek bir tencere, tek bir tabak, tek bir kaşık yok. Çöp kokuyor. Tam bir lağım!" Aşırı şişman ve tüysüz olan yaşlı köpek korku içinde, tırnakları parke üzerinde tık-tık-tık-tık diye ses çıkararak kaçtı. "Savurgan kaltaklar!" diye bağırdı evin kadınlarına. "Kahrolası parazitler! Tek bildikleri mağazalarda kıçlarını sallayarak dolaşıp önlerine gelenle fingirdeşmek. Sonra da eve gelip midelerini pastayla dolduruyor ve çikolatayla sıvanmış tabakları lavabonun içine bırakıyorlar. Yüzlerindeki sivilcelerin nedeni de bu zaten."

"Sakin ol, Sandor."

"Çok şey mi istiyorum? Yaşlı, sakat gazi belediye binasında bir aşağı bir yukarı dolanıyor, o mahkemeden mahkemeye koşuyor; ta Yirmi Altıncı Cadde'yle California Caddesi'nin kesiştiği yere gidiyor. Onlar için! Küçücük bir iş alacağım diye bir sürü adi herife yağcılık yapmak zorunda kalmışım, kimin umurunda!" Sandor lavaboyu boşaltmaya başladı. Yumurta ve portakal kabuklarıyla kahve telvesini çöp kovasının yanındaki köşeye fırlattı. Kendi kendini doldurușa getirip tabak çanakları kırmaya başladı. Bir kambura yaraşır uzunluktaki parmakları tabakları kavrıyor ve yemek kalıntılarına bulaşıyordu. Hareketlerindeki estetiği yitirmeksizin –şaşılacak şey!– onları duvara fırlatıp tuzla buz etti. Bulaşıklığı ve bulaşık deterjanını devirdi ve sonra da öfkeden ağlamaya başladı. İçinde böyle duygular olduğu için kendisine de öfkelenmişti. O açık ağız ve fırlak dişler! Biçimsiz göğsünden uzun tüyler fışkırıyordu.

"Moses, beni öldürüyorlar! Babalarını öldürüyorlar!"

Kendi odalarındaki kızlar olan biteni yataklarından dinliyorlardı. Küçük Sheldon izci koluyla birlikte Jackson Park'taydı. Beatrice ortalıkta görünmüyordu.

"Yulaf lapası yemek zorunda değiliz," dedi Herzog.

"Hayır, şimdi bir tencere yıkarım." Hâlâ ağlıyordu. Manikürlü parmakları tazyikli suyun altında bulaşık teliyle alüminyum tencereyi ovmaya başladı.

Biraz sakinleştiğinde "Biliyor musun, Moses, ben bu kahrolası bulaşıklar yüzünden bir psikiyatra gittim," dedi. "Bana saati yirmi papele patladı. Moses, çocuklarımla ne yapacağım ben. Sheldon iyi olacak gibi. Tessie de çok kötü sayılmaz. Ama Carmel! Onunla nasıl baş edeceğimi bilmiyorum. Korkarım erkekler külodunun altına el atmaya başladılar bile. Prof., burada olduğun sürece senden hiçbir şey istemiyorum," (yatak ve yemek karşılığında, demek istemişti) "ama onun ruhsal gelişimiyle biraz ilgilensen çok memnun olurdum. Bu onun bir entelektüeli, ünlü birini, bir otoriteyi tanıma şansı. Onunla konuşacak mısın?"

"Ne konuda?"

"Kitaplar, fikirler. Onu yürüyüşe çıkar. Onunla birşeyler tartış. Lütfen Moses, sana yalvarıyorum!"

"Şey, tabii ki onunla konuşurum."

"Bunu hahamdan istemiştim, ama bu reform hahamları ne işe yarar ki? Kaba herifin teki olduğumu biliyorum, Patlamaya Hazır Bay Bomba. Bu çocuklar için çalışıyorum..."

Yoksulların suyunu çıkarıyor. Güney Yakası'ndaki orospulara taksitle fantezi eşyalar satan tüccarlardan menkul teminatlı kredi alıyor. Ve ben kızımdan feragat ederken hava hoş ama onun küçük hemstırları eğitici dersler almalı.

"Carmel biraz daha büyük olsaydı onunla evlen derdim."

Bir anda irkilen ve rengi atan Moses "Carmel çok çekici bir kız. Ama tabii ki fazlasıyla genç," dedi.

Sandor uzun kolunu Herzog'un beline dolayıp onu kendine çekti. "Böyle yersiz yurtsuz, sürekli dolaşan biri olmayı bırak, Prof. Normal bir hayat yaşamaya başla. Gitmediğin cehennem kaldı mı: Canada, Chicago, Paris, New York, Massachusetts. Abilerin buracıkta, bu şehirde gayet iyi idare ettiler. Ama tabii Alexander ve Willie için gayet iyi olan, senin gibi bir *macher* için yeterince iyi değil. Moses E. Herzog: Bankada beş kuruş parası yok ama adını kütüphanede araştırabilirsiniz."

"Madeleine'le birlikte yerleşik bir hayat kurabileceğimizi düşünmüştüm."

"Taşrada mı? Saçmalama. Hem de o piliçle? Dalga mı geçiyorsun? Memleketine geri gel. Sen bir Batı Yakası Yahudisisin. Sen daha çocukken seni Yahudi Halkı Enstitüsü'nde görürdüm. Biraz yavaşla. Kendini harap etmeyi bırak. Seni kendi kahrolası ailemden daha çok severim. Bana hiçbir zaman o Harvard numaralarını çekmedin. Basit insanlara –temiz yüreklere– bağlı kal. Sevgiye bağlı kal. Tanrım! Ne diyorsun?" Herzog'un gözlerinin içine bakmak için büyük, yakışıklı, solgun suratını geri çekti ve Herzog bir şefkat dalgasının yine onları çevrelediğini hissetti. Himmelstein'ın uzun sarı çizgilerle dolu yüzü sevinçliydi. "Berkshires'taki evi satabilir misin?"

"Olabilir."

"Tamamdır, o zaman her şey ayarlandı. Gerekirse zararına sat. Hyde Park'ı mahvettiler ama o uzun saçlı andavallarla birlikte yaşamayı zaten istemezsin. Bu çevreden bir yer kirala."

Tükenmiş olmasına ve bir aptal gibi acı çekmesine rağmen, Herzog söylenenleri masal dinleyen bir çocuk gibi dinliyordu.

"Yaşı senin yaşına daha yakın olan bir hizmetçi tut. Yatakta da iyi olan birini. Bunun nesi yanlış ki? Ya da senin için muhteşem bir siyahi hizmetçi buluruz. Artık sana Japon yok."

"Ne demek istiyorsun?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun. Veya belki de ihtiyacın olan, konsantrasyon kamplarından sağ kurtulmuş ve iyi bir ev için sana şükredecek bir kızdır. Ve ikimiz birlikte hayatın tadını çıkartırız. North Bulvarı'ndaki Rus hamamına gideriz. Omaha Plajı'nda bana saldırdılar ama, siktir et hepsini, ben yine de gidiyorum. Günümüzü gün ederiz. Ortodoks bir sinagog buluruz –bu reform sinagogu saçmalıkları yetti artık. Sen ve ben, birlikte iyi bir kantor keşfederiz..." Dudaklarını, neredeyse görünmez olan bıyıkları ince bir çizgi halinde belirecek şekilde büzen Sandor "*Mi pnei chatoenu golino m'artzenu,*" diye söylenmeye başladı. Ve günahlarımız yüzünden topraklarımızdan sü-

rüldük. "Sen ve ben: Bir çift eski moda Yahudi." Moses'ı şebnem yeşili gözleriyle esir aldı. "Sen benim oğlumsun. Benim masum, iyi kalpli oğlum."

Sandor, Moses'ı öptü. Moses patates-sevgiyi hissetti. Biçimsiz, kabaran, aç, rastgele, korkakça bir patates-sevgi.

"Ah, seni enayi," diye bağırdı Moses trende, kendi kendine. "Enayi!"

Sana acil durumlar için para bırakmıştım. Hepsini kıyafet alsın diye Madeleine'e verdin. Onun avukatı mıydın yoksa benim avukatım mı?

Kadın müşterileri hakkında nasıl konuştuğuna ve bütün erkeklere nasıl saldırdığına bakarak her şeyi anlayabilirdim. Ama –Tanrım! bütün bunlara nasıl karıştım? Neden ona bulaştım sanki? Başıma böyle absürd şeylerin gelmesini istemiş olmalıyım. Aptallık konusunda öyle ileri gitmiştim ki onlar, o Himmelsteinler bile benden çok şey biliyorlardı. Ve bana hayatın gerçeklerini gösterdiler ve hakikati öğrettiler.

Gururlu budalalıklarımın intikamını nefretle aldın.

Daha sonra, ılık ikindinin sonlarına doğru, Woods Hall'da okyanusun kıyısında feribotu beklerken Herzog, yeşil bir karartıyı andıran suyun dibindeki parlak yansımaların oluşturduğu ağa baktı. Güneşin gücü hakkında, ışık hakkında, okyanus hakkında düşünmeyi seviyordu. Havanın saflığı onu etkilemişti. Küçük balık sürülerinin yüzdüğü suda tek bir leke yoktu. Herzog göğüs geçirdi ve kendi kendine "Tanrı'ya şükürler olsun, Tanrı'ya şükürler olsun," dedi. Nefes alışı rahatlamıştı. Açık ufuk, parlak renkler, Atlantik'in yosunlardan ve yumuşakçalardan yükselen iyodumsu kokusu; beyaz, ince, zengin kum, ama en çok da altın çizgilerle dokunmuş taşlı dibe bakarken gördüğü yeşil saydamlık Herzog'un kalbinin daha hızlı çarpmasına neden olmuştu. Dipteki altın çizgiler asla sabit durmuyordu. Şayet ruhunun böyle parlak, böyle tatlı bir yansıması olsaydı Tanrı'ya kendisini bu şekilde kullanması için dua edebilirdi. Ama bu çok basit olurdu. Ama bu çok çocukça olurdu. Gerçek dünya böyle berrak değil; çalkantılı, öfkeli. Muazzam bir insan faaliyeti sürüp gidiyor. Ölüm tetikte. Dolayısıy-

la şayet mutluysan bunu gizle. Ve yüreğin dolup taştığında da çeneni kapalı tut.

Aklının başında olduğu anlar vardı ama dengeyi uzun süre koruyamıyordu. Feribot geldi; denizden esen rüzgârda şapkasını sıkıca tutarak, bir tatil anının tadını çıkardığı için biraz mahcup bir ifadeyle feribota bindi. Herzog yukarıdaki güverteden aşağı bakarken arabalar bir kum ve marn bulutu içinde feribota yüklendi. Yolculuk sırasında Herzog ayaklarını yerde dik duran valizinin üzerine uzatıp bir yandan güneşlenirken bir yandan da yarı açık göz kapakları arasından gemileri seyretti.

Vineyard Haven'da limandan taksiye bindi. Taksi sağa dönerek rıhtımın paralelinde, kenarlarında büyük ağaçlar olan ana caddeye girdi; deniz, sağda yelkenliler ve aralarından güneş ışınları sızan yapraklar altında geçip giden yol. Mağazaların kırmızı tabelalarının üzerinde büyük, yaldızlı harfler parlıyordu. Alışveriş merkezi, kurulu bir sahne kadar göz alıcıydı. Taksi, sanki yaşlı motorunun bir kalp sorunu varmışçasına yavaş yavaş gidiyordu. Halk kütüphanesini, kenarlarında sütunlar olan yolları, arpı andıran biçimleriyle kocaman karaağaçları ve kabukları yer yer beyaz olan çınarları geçtiler. Herzog çınarlara özellikle dikkat etmişti. Bu ağaçlar hayatında önemli bir yere sahipti. Akşam yeşilimsi tonuyla çöküyordu ve gözlerinizi çimenliklerdeki gölgelerden denize çevirdiğinizde suyun mavisi giderek daha soluk görünüyordu. Taksi yeniden sağa, sahile doğru döndü ve Herzog arabadan indi; parayı öderken şoförün kendisine verdiği direktiflerin yarısını duymamıştı bile. "Merdivenlerden in, sonra yine çık. Anladım. Tamam." Libbie'nin, üzerinde parlak renkli bir elbiseyle verandada kendisini beklediğini gördü. Libbie, Herzog'a bir öpücük gönderdi.

Herzog birden hata yaptığını anladı. Vineyard Haven ona göre değildi. Çok hoş bir yerdi ve Libbie de büyüleyiciydi, dünyanın en büyüleyici kadınlarından biri. Ama buraya asla gelmemeliydim. Bu doğru bir şey değil, diye düşündü. Yokuştaki tahta merdivenleri arıyor gibi görünüyordu; tereddütlüydü: Çanta-

sına, öne doğru pas atmak üzere olan bir futbolcu gibi iki eliyle birden sarılmış olan, sağlam yapılı bir adam. Elleri büyük ve damarlıydı; zihne yönelik bir işi olan birinden ziyade doğuştan duvarcı veya boyacı olan birinin elleri. Meltem ince giysilerini önce şişirdi, sonra da bedenine yapıştırdı. Ve o ne bakıştı öyle, o ne yüz! Tam o anda varlık durumu öyle tuhaftı ki bunu fark etmeye mecbur kalmıştı; heyecanlı, kederli, gerçek dışı, tehlikeli, çılgın ve ölümcül derecede "komik". İnsanı, benliğin ve bireysel gelişimin bu muazzam, ezici yükünü omuzlarından kaldırması için Tanrı'ya dua etmeye ve başarısızlığa uğramış biri olarak ilkel bir şifa bulmak için kendini insanlığa geri vermeye itebilecek bir durum. Ama bu artık herhangi bir insanın hayatına bakmanın güncel ve neredeyse sıradan bir şekli haline gelmeye başlamıştı. Bu görüşe göre beden, iki kolu ve dikey uzunluğuyla çarmıha benzetiliyordu; burada insan, bilincin ve ayrı bir benliğin acısını çekiyordu. Bu durumda Herzog; Madeleine, Sandor ve diğerlerinde o ilkel şifayı bulmuştu. Böylece son zamanlardaki şanssızlıkları, kendisinin de katıldığı kolektif bir proje olarak götülebilirdi: Onun kibrini ve bireysel bir hayat sürme iddialarını yok etmeyi amaçlayan bir proje. Böylece o da diğer pek çokları gibi dağılacak, nefret edecek, acı çekecekti; çarmıh kadar seçkin bir yerde değil de Rönesans sonrası, hümanizm sonrası, Dekart sonrası çözülmenin bataklığında, Hiçliğin kapı komşusu olarak. Herkes oyuna dahildi. "Tarih" herkese karşılıksız şans tanıyordu. Hayatlarında metafizik üzerine tek bir kitap bile okumamış olan Himmelsteinler, sanki satılabilir bir gayrimenkulmüş gibi Hiçliğe müşteri bulmaya çalışıyorlardı. Bu küçük şeytan modern fikirlere gebeydi ve bunlar içinde özellikle biri o küçük korkunç yüreğinin heyecanla çarpmasına neden oluyordu: O zavallı, ciyaklayıp duran, kısıtlı bireyselliğini –ki bu bireysellik zaten (psikoanalitik açıdan bakıldığında) kalıcı bir çocukluk megalomanisinden veya (Marksçı bir açıdan bakıldığında) iğrenç bir küçük burjuva mülkiyetinden başka bir şey olmayabilir– tarihsel gerekliliğe feda etmek zorundasın. Ve gerçeğe. Ve gerçek sadece insanlığa daha çok utanç ve umutsuzluk getirdiği müddetçe gerçektir, kötülük dı-

şında herhangi bir şey yansıtıyorsa gerçek değil yanılsamadır. Ama tabii o, Herzog, tahmin edilebileceği gibi bu tür eğilimlere direnerek tipik bir şekilde, inatla, meydan okurcasına, körlemesine ama yeterli cesarete ya da zekâya sahip olmaksızın *harikulade* bir Herzog olmaya çalışmıştı –belli belirsiz idrak edilen harikulade nitelikleri (muhtemelen beceriksizce) yaşamaya çalışan bir Herzog. Kabul, biraz fazla ileri gitmiş, yeteneklerini ve gücünü aşan bir noktaya gelmişti ama bu, güçlü dürtüleri, hatta inancı olmasına rağmen açık ve net fikirlere sahip olmayan bir adamın zalim çıkmazıydı. Başarısızlığa uğramışsa ne olmuş yani? İnancın, cömertliğin, kutsal bir niteliğin olmadığı anlamına mı geliyordu bu? Sıradan, mütevazı bir Herzog mu olmalıydı? Hayır. Hem Madeleine öyle bir tiple asla evlenmezdi. Onun yerde gökte aradığı şey tam da hırslı bir Herzog'du. Ona çelme takmak, onu yere düşürmek, boylu boyunca yerdeyken bütün gücüyle ona vurmak ve ölümcül bir kaltak tekmesiyle beynini patlatmak için. Ah, işleri nasıl da karıştırmıştı, ne çok zekâ ve duygu israfına neden olmuştu! Flörtün ve evliliğin bitmek tükenmek bilmeyen o tedirgin edici sıkıntısını; birtakım ayarlamalara –basit günlük ihtiyaçlara, trenlere ve uçaklara ve otellere ve mağazalara, bankalara, hastanelere, doktorlara ve ilaçlara, borçlara– yatırdığı paraları; amansız bir uykusuzlukla geçen geceleri, sarı ve sıkıcı ikindileri, seks savaşlarındaki zorlu anları ve tüm bunlardaki o korkunç egomaniyi düşündükçe hayatta kalmış olmasına şaşıp kaldı. Hatta hayatta kalmak istemiş olmasına bile şaştı. Onun kuşağından başkaları kendilerini mahvetmiş; kalp krizinden, kanserden ölmüş; muhtemelen kendi ölümlerine isteyerek davetiye çıkarmışlardı. Ama Herzog, tüm hatalarına rağmen, o kocaman hantal ellerine rağmen demek ki aslında becerikliydi. Hayatta kalmıştı. Peki ne için? Neden buralarda oyalanıyordu? *Özel ilişkiler* konusundaki kariyerini gücü son damlasına kadar tükenene dek sürdürmek için mi? Bu alanda müthiş bir başarı elde edip bütün kalplerin fatihi olmak için mi? Aşkı arayan ve Wandalarını, Zinkalarını, Ramonalarını birbiri ardına kucaklayan âşık Herzog, öyle mi? Ama bu kadınlara yaraşan bir uğraş. Bu sarılmalar ve kırık kalpler kadınlar

için. Erkeğin uğraşı görevlerinde, işe yaramakta, toplumsallıkta, Aristotelesçi bir politik yaşamda yatıyor. O halde buraya, Vineyard Haven'a, hem de *tatil* için neden geldim? Kırık kalbım, süslü giysilerim, İtalyan pantolonum, dolmakalemlerim ve kederimle buraya zavallı Libbie'yi sıkıp bezdirmek; bana olan sevgisini sömürmek; sırf eski kocası Erikson tozutup onu bıçaklamaya kalktığı zaman kibar ve yardımsever bir tavır sergiledim diye ona bunu ödetmek için mi? Evet, o sırada ona bayağı yardımcı olmuştum. Ama o bu kadar güzel ve seksi olmasaydı ve bana açıkça ilgi duymasaydı öyle hevesli bir arkadaş ve yardımcı olur muydum? Ve şu anda onu, birkaç aylık bir gelini, kendi sorunlarımla rahatsız etmem pek de gurur duyulacak bir şey değil. Yaptıklarımın karşılığını almaya mı geldim? Arkanı dön, Moshe-Hanan ve bir sonraki feribotla geri git. Tek ihtiyacın bir tren yolculuğuymuş. İşe yaradı.

Libbie onu karşılamak için patikanın başına geldi ve ona bir öpücük verdi. Akşam için turuncu ya da gelincik renginde bir kokteyl elbisesi giymişti. Duyduğu kokunun yakındaki şakayık tarhından mı yoksa Libbie'nin boynuyla omuzlarından mı geldiğine karar vermek Moses'ın fazladan bir iki saniyesini aldı. Libbie onu gördüğüne içtenlikle sevinmişti. Öyle ya da böyle Moses onu arkadaş olarak kazanmıştı.

"Nasılsın?"

"Burada kalmayacağım," dedi Herzog. "Bu doğru olmaz."

"Neden bahsediyorsun? Saatlerdir yoldasın. İçeri gel ve Arnold'la tanış. Oturup birşeyler iç. *Cidden* komiksin."

Libbie, Herzog'a bakıp güldü ve Herzog da onunla birlikte gülmek durumunda kaldı. Ellilerinde bir adam olan Sissler, salaş ve uykulu ama neşeli bir halde verandaya çıktı ve kalın sesiyle karşılama babında birşeyler söyledi. Üzerinde bol, pembe, belden büzgülü bir spor pantolon vardı.

"Daha şimdiden geri döneceğini söylüyor, Arnold. Sana komik biri demiştim."

"O kadar yolu bize bunu söylemek için mi geldin? İçeri gir, içeri gir. Ben de ateşi yakmak üzereydim. Bir saate kadar hava soğur, ayrıca insanlar da yemeğe gelecek. Bir içkiye ne der-

sin? İskoç ya da Amerikan viskisi? Belki de biraz yüzmek istersin, ha?" Sissler siyah gözleri ve yüzünde kocaman, sıcak, kırışık bir gülümsemeyle Herzog'a baktı. Gözleri küçük, dişlerinin arası açık ve kafası keldi; sırtı kıllıydı ve ağaç gövdelerinin yosunlu taraflarında biten büyük mantarlar gibi gövdesine çıkıntı yapıyordu. Libbie rahat, akıllı bir yaşlı kurtla evlenmişti –sonradan hep büyük bir anlayış ve insanlık rezervine sahip olduğu ortaya çıkan tipte biriyle. Evin denize bakan tarafının daha parlak ışığında son derece iyi ve mutlu görünüyordu, yüzü bronzlaşmış ve pürüzsüzdü. Dudaklarında gelincik renginde bir ruj, kolunda altın bir bilezik, boynunda da kalın bir altın zincir vardı. Birazcık yaşlanmıştı; otuz sekiz ya da otuz dokuz olmalı, diye tahmin etti Moses, ama bakışlarının sıvımsı ve birbirine karışıyormuş gibi görünmesine neden olan yanaşık ve koyu renk gözleri (ayrıca ince ve çok hoş bir burnu vardı) her zamankinden çok daha berraktı. Libbie kalıtımın geç eylemlerinin başladığı, ataların kusurlarının yavaş yavaş ortaya çıktığı çağdaydı: Yüzde beliren bir lekenin ya da derinleşen çizgilerin başlangıçta kadının güzelliğine güzellik kattığı çağda. Ölüm denen sanatçının yavaşça ilk fırça darbelerini vurduğu çağda. Tabii Sissler için bunun en ufak bir önemi yoktu. Bunu zaten kabullenmişti, Rus aksanıyla gümbür gümbür konuşmaya ve ölene dek aynı dürüst iş adamı olarak kalmaya devam ediyordu. O an geldiğinde sırtındaki sık kıllar yüzünden yan yatmış vaziyette ölmek zorunda kalacaktı.

Dünyanın nüfusunu azaltan fikirler.

Fakat Herzog bir içki kabul edip kendini net bir sesle teşekkür ederken duyduğunda ve basma desenli koltuğa otururken gördüğünde, hayalinde beliren bu kişinin Sissler değil de karısı olan başka biri olabileceği yolunda bir psikolojik yorumda bulundu. Hatta bu fantezide ölen kişi kendisi bile olabilirdi. Eskiden onun da bir karısı –iki karısı– vardı ve o da böyle ölüm aromalı fantezilerin objesi olmuştu. Şimdi: Bir insanın istikrarlı olmasının ilk şartı bu kişinin var olmayı gerçekten arzu etmesidir. Spinoza öyle söylüyor. Mutluluk (*felicitas*) için bu şarttır. Yaşamak istemediği takdirde iyi davranması (*bene agere*) ya da

iyi yaşaması (*bene vivere*) mümkün değildir. Ama şayet psikolojinin söylediği gibi zihinsel olarak öldürmek doğalsa (günde bir düşünce cinayeti, uzak tutar psikiyatristi) o zaman var olma arzusu iyi bir yaşamı destekleyecek kadar sağlam değil demektir. Ben var olmak mı istiyorum yoksa ölmek mi? Fakat başka insanlarla birlikte olduğu şu anda böyle sorulara bir cevap vermeyi bekleyemezdi, dolayısıyla onun yerine içindeki buzların şıngırdadığı bardaktan buz gibi bir yudum viski almakla yetindi. Viski göğsünü düğümlerle dolu ateşten bir ip gibi yakıp hoş bir his bırakarak midesine doğru indi. Moses aşağıda küçük kabarcıklarla dolu kumsalı ve suyun üzerinde alev alev gün batımını gördü. Feribot geri dönüyordu. Güneş batarken geminin gövdesi birden elektrik ışıklarıyla doldu. Sakin gökyüzünde bir helikopter Kennedylerin yaşadığı Hyannis Port'a doğru süzüldü. Bir zamanlar orada büyük işler yapılmıştı. Ulusun gücü. Bunun hakkında ne biliyoruz ki? Moses merhum başkanı düşününce ani bir ıstırap duydu. (Gerçek bir konuşmada bir devlet başkanına ne derdim merak ediyorum.) Annesinin Zipporah Hala'ya onun hakkında övünürken söyledikleri aklına gelince hafifçe gülümsedi. "O küçük dilini bir görsen... Moshele, Başkan'la bile konuşabilir." Ama o sırada başkan Harding'di. Yoksa Coolidge miydi? Bu arada sohbet de sürüyordu. Sissler, Moses'ın kendini evindeymiş gibi hissetmesini sağlamaya çalışıyordu –herhalde açıkça sarsılmışa benziyordum– ve Libbie de end'işeli görünüyordu.

"Ah, benim için endişelenmeyin," dedi Moses. "Sadece olan bitenlerden biraz heyecanlandım." Güldü. Libbie ve Sissler birbirlerine göz ucuyla baktılar ama tavırları biraz rahatladı. "Eviniz çok güzelmiş. Kirada mısınız?"

"Benim evim," dedi Sissler.

"Öyle mi. Harika bir yer. Sadece yaz için, değil mi? Kolayca kışlık bir yer haline getirebilirdiniz."

"On beş bin papele, hatta belki daha da pahalıya patlar," dedi Sissler.

"O kadar çok mu? Bu adada iş gücü ve malzeme daha pahalı herhalde."

"Elbette işi kendim yapabilirdim," dedi Sissler. "Ama buraya dinlenmeye geldik. Anladığım kadarıyla senin de bir evin var."

"Ludeyville, Mass," dedi Herzog.

"Orası nerede?"

"Berkshires'ta. Eyaletin Connecticut tarafına yakın."

"Güzel bir kırlık bölge olmalı."

"Güzel olmasına güzel de biraz fazla ücra. Her şeyden çok uzak."

"Bir içki daha alır mısın?"

Sissler muhtemelen alkolün onu sakinleştireceğini düşünüyordu.

"Moses herhalde yolculuğundan sonra yıkanmak falan istiyordur," dedi Libbie.

"O zaman ona odasını göstereyim."

Sissler, Herzog'un valizini yukarı taşıdı.

"Ne güzel ve eski bir merdiven," dedi Moses. "Aynısını bugün binlerce dolara yaptıramazsın. Bir yazlığa göre bayağı emek vermişler buraya."

"Altmış yıl önce piyasada hâlâ ustalar vardı," dedi Sissler. "Şu kapılara bir bak: Benekli akçaağaç. Odan burası. Sanırım her şey var: havlu, sabun. Akşam birkaç komşumuz gelecek. Biri bekâr bir hanım. Şarkıcı. Bayan Elisa Thurnwald. Boşanmış."

Oda geniş ve rahattı, ayrıca körfeze bakıyordu. Doğu Chop ve Batı Chop'un mavimsi fenerleri yakılmıştı.

"Çok güzel bir manzara," dedi Herzog.

"Eşyalarını yerleştir. Kendini evinde hisset. Gitmek için acele etme. Başı dertte olduğu zaman Libbie'ye iyi bir arkadaş olduğunu biliyorum. Onu o üşütük Erikson'dan nasıl koruduğunu bana anlattı. Zavallı yavrucağı bıçaklamaya bile kalkmış. Libbie'nin gidebileceği senden başka kimsesi yokmuş."

"Aslına bakarsan Erikson'ın da başka kimsesi yoktu."

"Ne fark eder ki?" dedi Sissler; yüzünü hafifçe çevirmişti ama bunu sırf küçük keskin gözlerinin Herzog'u tam olarak görebilmesi için gereken doğru açıyı yakalamak amacıyla yapmıştı. "Onu savundun. Benim için en önemli şey bu. Sadece yavrucağı sevdiğim için de değil; etrafta bir dolu sürüngen olduğu için.

Bir derdin var, bunu görebiliyorum. Yüreğin ağzına geliyor. Bir ruhun var, değil mi Moses." Sissler başını sallayıp sararmış parmaklarını dudaklarına bastırarak sigarasından bir nefes çekti ve gümbür gümbür sesiyle "Orospu çocuğundan kurtulamıyoruz, değil mi?" dedi. "Şu ruh denen şey feci bir engel."

Moses alçak bir sesle "Bende o şeyden hâlâ olup olmadığından bile emin değilim," diye cevap verdi.

"Bence var. Eh..." Güneşin son ışıklarının yardımıyla altın saatini görebilmek için bileğini çevirdi. "Biraz dinlenmek için vaktin var."

Sissler gitti ve Moses bir süre yatağa uzandı; rahat bir yatak, temiz bir yorgan. Bir çeyrek saat boyunca düşünmeksizin, dudakları aralık, kolları ve bacakları açık, yavaşça soluk alır halde uzanıp karanlıkta kaybolmaya kadar duvar kâğıdındaki desenlere baktı. Ayağa kalktığında bunu yıkanıp giyinmek için değil, akçaağaçtan çalışma masasının üzerinde bir veda notu yazmak için yaptı. Çekmecede kâğıt kalem vardı.

Geri dönmek zorundayım. Şu sıra bana yapılan iyiliğe tahammül edebilecek gibi değilim. Duyguların, kalbim, her şey tuhaf bir durumda. Bitmemiş bir işim var. Çok teşekkürler. Ve mutluluklar. Hakkımı daha sonra kullanmama izin verirseniz yaz sonuna doğru belki görüşürüz. Minnetlerimle, Moses.

Evden gizlice çıktı. Sisslerlar mutfaktaydılar. Sissler buzlukları vurarak gürültü yapıyordu. Moses çabucak aşağı indi ve kendini can havliyle, sessizce tel kapının dışına attı. Çalıların içinden geçip komşu bahçeye girdi. Patikayı tırmanıp Feribot iskelesine geri gitti. Oradan havaalanına gitmek için bir taksiye atladı. O saatte bulabildiği tek uçuş Boston'aydı. Biletini aldı ve Boston Havaalanı'nda Idlewild'a giden bir uçağa yetişti. Akşam on birde kendi yatağında uzanmış, ılık süt içip fıstık ezmeli sandviç yiyordu. Bütün bu yolculuk ona pahalıya patlamıştı.

Gergaldine Portnoy'un mektubu daima yatağının yanındaki küçük masanın üzerinde duruyordu ve Herzog uykuya dalmadan önce mektubu alıp bir kere daha okudu. Onu biraz gecik-

meden sonra Chicago'da ilk defa okuduğu zaman neler hissettiğini hatırlamaya çalıştı.

Sevgili Bay Herzog, Ben Geraldine Portnoy, Lucas Asphalter'ın arkadaşı. Beni belki hatırlarsınız... Belki hatırlamak mı? Moses okumasını hızlandırmıştı (yazı feminendi, şu ilerici okullardan birinde öğrenildiği belli olan harflerin el yazısına dönüşmüş şekli; i'lerin noktaları da küçük şaşkın halkalardan ibaretti); bütün mektubu bir anda yutmaya çalışıyor, meselenin özünün anlatıldığı altı çizili bir yer var mı diye sayfaları çeviriyordu. *Aslına bakarsanız Sosyal Filozoflar Olarak Romantikler dersinizi almıştım. Rousseau ve Karl Marks konusunda sizinle hemfikir değildim. Ama sonradan Marks'ın insanlığın geleceğine dair metafizik umutlar taşıdığı yolundaki görüşünüzü kabul ettim. Marks'ın materyalizm konusunda söylediklerini, fazlasıyla harfiyen anlamışım.* Benim görüşüm! Bu gayet yaygın bir görüş; ayrıca beni neden böyle sallantıda bırakıyor, neden ağzındaki baklayı çıkarmıyor? Bir kez daha asıl noktayı bulmaya çalışmış ama bütün o küçük halkalar kar taneleri gibi görüşünü engelleyip mesajı gizlemişti. *Siz beni muhtemelen fark etmemişsinizdir ama ben sizi çok seviyordum ve Lucas Asphalter'ın bir arkadaşı olarak –kendisi size tapıyor, sizin insani nitelikler açısından tam bir ziyafet olduğunuzu söylüyor– hakkınızda elbette çok şey duydum; Lucas'ın mahallesinde büyüdüğünüzü, Division Caddesi'ndeki eski güzel Chicago günlerinde Oğlanların Cumhuriyet Kardeşliği'nde basketbol oynadığınızı öğrendim. Amcalarımdan biri –Jules Hankin– takımın koçlarından biriydi.* Sanırım Hankin'i hatırlıyorum. Mavi bir hırka giyer ve saçlarını ortadan ayırırdı. *Yanlış anlamanızı istemem. Özel meselelerinize karışmak istemiyorum. Ve Madeleine'e düşman değilim. Onu da anlıyorum. Son derece hayat dolu, zeki, büyüleyici biri ve bana karşı da hep çok sıcak ve açık sözlüydü. Uzunca bir süre ona hayranlık besledim ve genç bir kadın olarak benimle sırlarını paylaştığı için ondan çok memnundum.* Herzog bu noktada kızarmıştı. Madeleine'in sırları kendisinin cinsel utancını da içeriyor olmalıydı. *Ve eski bir öğrenciniz olarak özel hayatınız hakkında birşeyler duymak ilgimi çekiyordu ama aynı zamanda Madeleine'in ko-*

nuşurken sergilediği rahatlık ve heves beni şaşırtıyordu. Kısa süre sonra bilmediğim bir sebeple benim gönlümü kazanmaya çalıştığını anladım. Lucas ortada lezbiyenlik türünden birşeyler olabileceği yolunda beni uyardı ama zaten aynı cinsiyetten kişiler arasındaki yoğun duygular hep haksız yere şüphe altına girer. Aldığım bilimsel eğitim bana genelleme yaparken daha dikkatli olmayı ve sıradan davranışları sinsi bir psikanalizden geçirme eğilimine direnmeyi öğretti. Buna karşın Madeleine beni gerçekten de kendi tarafına çekmek istiyordu, ne ki her şeyi bir anda sayıp dökmeyecek kadar da kurnazdı. Bana çok iyi insani ve entelektüel niteliklere sahip olmanıza rağmen aynı zamanda bir nörotik olduğunuzu ve tahammül edilemez öfkenizin onu sık sık korkuttuğunu söyledi. Bununla birlikte, bazen harika biri olabildiğinizi ve iki kötü, sevgisiz evliliğin ardından muhtemelen kendinizi olması gerektiği gibi çalışmalarınıza vereceğinizi ekledi. Dediğine göre duygusal ilişkiler konusunda pek de başarılı değilmişsiniz. Madeleine'in kendini zekâ veya duygular yönünden üstün olmayan birine asla vermeyeceği kısa süre içinde belli olmuştu. Bana hayatında ilk defa ne yaptığını açık ve net olarak bildiğini söyledi. Dediğine göre şimdiye dek her şey karmakarışıkmış ve hatta hatırlayamadığı bazı zaman dilimleri bile varmış. Sizinle evlenmekle bu karmaşanın içine dalmış ve ayrılmış olmasaymışsınız şimdi muhtemelen hâlâ orada olacakmış. Onunla konuşmak son derece heyecanlı; insan kendini önemli bir karşılaşma yaşamış, hayatın ta kendisiyle yüzleşmiş gibi hissediyor, kendi kaderini ellerine almış güzel, zeki bir kadın. Deneyimleri zengin –ya da gebe... Bu da nesi, diye düşünmüştü Herzog. Yoksa bana Madeleine'in bir çocuğu olacağını mı söyleyecek? Gersbach'ın çocuğu! Hayır! Ne kadar harika, benim için ne büyük şans. Evlilik dışı bir çocuğu olursa Junie'nin vesayetini almak için dilekçe verebilirim. Sayfanın geri kalanını hevesle okuyup arka sayfaya geçmişti. Ama hayır, Madeleine hamile değildi. Zaten bunun olmasına izin vermeyecek kadar zekiydi. Hayatta kalmasını zekâsına borçluydu. Kurnaz olmak, hastalığının bir parçasıydı. Pekâlâ, demek hamile değildi. Ben sadece çocuğun bakımına yardımcı olan bir yüksek lisans öğrencisi değil, aynı zamanda bir sırdaştım. Küçük kızınız bana

derinden bağlı ve ben de onun olağanüstü bir çocuk olduğunu düşünüyorum. Gerçekten istisnai bir çocuk. Junie'ye, insanın bu şekilde tanıştığı çocuklara duyduğu sıradan sevgiden daha büyük, çok daha büyük bir sevgi besliyorum. İtalyanların Batı'daki en çocuk düşkünü kültür olarak görüldüğünü biliyorum (İtalyan tablolarındaki çocuk İsa figürlerini bir düşünün) ama şu da gayet açık ki Amerikalıların da kendi çaplarında bir çocuk psikolojisi çılgınlığı var. Görünüşte her şey çocuklar için yapılıyor. Dürüst olmak gerekirse Madeleine'in temelde küçük June'a kötü bakmadığını düşünüyorum. Biraz otoriter bir tavrı var. Evde müphem bir pozisyonu olan Bay Gersbach çocuk açısından genel olarak hayli eğlenceli biri. Junie ona Val Amca diyor ve Bay Gersbach da onu sık sık omzuna alıyor ya da havaya atıyor. Herzog bu noktada tehlike kokusu almış ve öfkeyle dişlerini sıkmıştı. *Fakat pek hoş olmayan bir olayı size anlatmam gerekiyor, ki bunu Lucas'la da konuştum. Olay şu: Geçen gece Harper Bulvarı'ndaki eve giderken çocuğun ağlamasını duydum. Gersbach'ın arabasının içindeydi, dışarı çıkamıyordu ve zavallı küçük şey hem titriyor hem ağlıyordu. Oyun oynarken kendini yanlışlıkla içeri kitlediğini düşündüm ama hava çoktan kararmıştı ve neden yatma vaktinde tek başına dışarıda olduğunu anlayamamıştım.* Bu sözcükleri okuduğunda Herzog'un kalbi tehlikeli bir şekilde, güm güm atmaya başlamıştı. *Onu sakinleştirmem gerekti ve ardından annesiyle Val Amca'nın içeride kavga ettiklerini ve Val Amca'nın Junie'yi elinden tutup arabaya getirerek ona bir süre içeride oynamasını söylediğini öğrendim. Onu içeri kilitleyip eve geri dönmüş.* Junie korku içinde bağırırken onun merdivenleri çıktığını görebiliyorum. Bunun için onu öldüreceğim, öldürmezsem ne olayım! Mektubun son satırlarını yeniden okudu. *Luke bu tip şeyleri bilmeye hakkınız olduğunu söylüyor. Size telefon edecekti ama ben bunu telefonda duymanızın sizin için çok daha üzücü ve zararlı olacağını düşündüm. Mektup insana olayları etraflıca düşünme, ölçüp biçme ve daha dengeli bir karara varma şansı veriyor. Aslına bakarsanız Madeleine'in kötü bir anne olduğunu düşünmüyorum.*

Herzog sabahleyin yine mektup yazma işine dönmüştü. Pencerenin önündeki küçük çalışma masasının siyahı, yangın merdiveninkiyle rekabet ediyordu. Korkuluk demirleri ziftle, kalın bir plastik boya tabakasıyla kaplıydı; birbirinden eşit uzaklıkta olan ama perspektif kurallarına göre görünen demirler. Herzog'un yazması gereken mektuplar vardı. Meşguldü; ancak şimdi, o da belli belirsiz anlamaya başladığı şeyleri kurcalamakla meşguldü. Bugünkü ilk mesajı –ki onu yazmaya henüz tam uyanamamışken, yarı bilinçli bir halde başlamıştı– Monsenyör Hilton'a, yani Madeleine'i Kilise'ye getiren rahibeyeydi. Üzerinde yünlü sabahlığıyla Herzog sade kahvesinden bir yudum alarak gözlerini kısıp boğazını temizledi; içinde kabaran öfkenin, gittikçe yayılan isyanın şimdiden farkındaydı. Monsenyör, işlerine karıştığı insanların hayatlarında ne gibi bir etkisi olduğunu bilmeliydi. *Ben Hıristiyan yaptığınız genç bir kadının, ünlü tiyatro yönetmeninin kızı Madeleine Pontritter'in kocası, daha doğrusu eski kocasıyım. Belki hatırlarsınız, birkaç yıl önce sizden Hıristiyanlık eğitimi almış ve sonra da tarafınızdan vaftiz edilmişti. Yeni bir Radcliffe mezunu ve çok güzel bir kadın...* Madeleine gerçekten de o kadar güzel miydi yoksa onu kaybetmiş olmak Herzog'u, Madeleine'in güzelliğini abartmaya mı itmişti?

Çektiği acıyı daha mı dikkate değer kılıyordu bu? Güzel bir kadın tarafından terk edilmiş olmak onu teselli mi ediyordu? Ama bunu o yaygaracı, abartılı, pandikçi, kaba Gersbach için yapmıştı. Kadınların cinsel tercihleri konusunda hiçbir şey yapılamaz. Kadim bir hikmettir bu. Erkekler için de aynı şey. Ama Madeleine gayet objektif bir şekilde güzeldi. Vaktiyle Daisy de öyleydi. Ben kendim de bir zamanlar yakışıklıydım ama kibrimle yakışıklılığımı bozdum... *Pembe ve sağlıklı bir yüz, koyu renk, gür saçlar geride topuz yapılmış, alında bir perçem, ince uzun bir boyun, koyu mavi gözler ve alından dümdüz inen bir Bizanslı burnu. Kâhülleri muazzam bir entelektüel güce, şeytani bir iradeye* –veya basbayağı psikolojik bir bozukluğa– *sahip bir alnı gizliyordu. Son derece zevkliydi. Hıristiyanlık eğitimi almaya başlar başlamaz bir sürü haç, madalyon, tespih ve uygun giysiler satın almıştı. Ama sonuçta sadece üniversiteden yeni mezun olmuş genç bir kızdı. Yine de pek çok şeyi benden daha iyi anladığına inanıyorum. Ve bilmenizi isterim ki, Monsenyör, bu mektubu Madeleine'i teşhir etmek ya da size saldırmak amacıyla yazmıyorum. Sadece insanlar kendilerini nihilizmden* –*sanırım doğru sözcük bu*– *kurtarmak istediklerinde neler olabileceğini ya da gerçekten olduğunu öğrenmek isteyeceğinizi düşünüyorum.*

Pekâlâ, neler olur? Gerçekten ne oldu? Herzog, Vineyard'dan kaçarak her zamanki gibi sığındığı tuğla duvarlara bakıyor, anlamaya çalışıyordu. Philadelphia'da bir odam, bir yıllık da bir işim vardı ve Marco'yu ziyaret amacıyla haftada üç dört kere Pennysylvania trenine atlayıp New York'a gidiyordum. Daisy boşanmayacağına yemin ediyordu. Bir süre Sono Oguki'yle birlikte oldum ama bana pek yaramadı. Yeterince *ciddi* değildi. Doğru düzgün çalışamıyordum. Philadelphia'da rutin dersler. Onlar benden sıkılmıştı, ben de onlardan. Babam sefih hayatım hakkında birşeyler öğrenmişti ve bana kızgındı. Daisy mektupla ona her şeyi anlatmıştı ama aslında babamı ilgilendiren bir durum değildi bu. Gerçekten ne oldu? Belli bir amacı olan, kanunlara saygılı, düzenli bir hayattan vazgeçtim çünkü bundan sıkılmıştım ve bunun basbayağı tembel birinin yaşam tarzı olduğunu düşünüyordum. Sono onun evine taşınma-

mı istedi. Ama ben, bunun beni karı kılıklı bir erkek yapacağını düşündüm. Dolayısıyla kâğıtlarımı ve kitaplarımı, siyah örtülü Remington ofis daktilomu, plaklarımı ve obuamı ve müziğimi Philadelphia'ya götürdüm.

Trenle bir ileri bir geri giderek kendini harap etmek –yapabileceği en iyi fedakârlık buydu. Küçük oğlunu ziyarete gidiyor ve eski karısının öfkesiyle yüzleşiyordu. Daisy kayıtsız görünmeye çalışıyordu ve bu durum güzelliğini fazlasıyla bozuyordu. Moses'ı merdivenlerin başında, kollarını göğsünde kavuşturmuş; kendini yeşil gözlü ve kırpık saçlı dörtgen bir kütleye dönüştürmüş; ona Marco'yu iki saat içinde eve geri getirmesini söylemeyi bekler vaziyette karşılıyordu. Bu görüşmeler Herzog için bir korkuya dönüşmüştü. Elbette Daisy daima onun ne yaptığını ve kiminle çıktığını biliyor, zaman zaman "Japonya nasıl?" ya da "Papa nasıl?" gibi şeyler söylüyordu. Hiç komik değildi. Daisy'nin iyi nitelikleri vardı ama bunlar arasında mizah anlayışı yoktu.

Moses, Marco'yla yapacağı gezintiler için hazırlanıyordu. Aksi halde zaman geçmek bilmiyordu. Trende İç Savaş hakkında birtakım bilgiler –tarihler, isimler, muharebeler– hatırlamaya çalışıyordu ki, Marco hep gittikleri hayvanat bahçesinin kafeteryasında hamburgerini yerken konuşacak birşeyleri olsun. "Şimdi sıra geldi Beauregard'a," diyordu Marco'ya. "Bu kısım çok heyecanlı." Ama elinden zihnini General Beauregard'a ya da 10 Numaralı Ada'ya veya Andersonville'e odaklamaya çalışmaktan ötesi gelmiyordu. Madeleine için terk etmekte olduğu Sono Oguki'ye –Herzog'a bir terk ediş gibi geliyordu bu– durumu nasıl anlatacağını düşünüyordu. Kadının kendisinden telefon beklediğini biliyordu. Ve Madeleine Kilise'yle çok meşgul olduğu için kendisini görmeyi reddettiğinde sık sık Sono'ya sadece konuşmak amacıyla uğramak için güçlü bir istek duyuyordu. Bu kafa karışıklığı çirkindi ve Herzog bunu yarattığı için kendini hor görüyordu. Bir erkeğin yapabileceği bütün iş bu muydu?

Öz saygısını yitirmek! Net düşüncelerden yoksun olmak!

Marco'nun, şaşkın babasına anlayış gösterdiğini görebiliyor-

du. Moses'in oyununu oynayarak İç Savaş'la ilgili sorular sormaya devam ediyordu, çünkü bunun, babasının ona verebileceği tek şey olduğunu biliyordu. Çocukcağız onun bu iyi niyetli hediyesini geri çevirmiyordu. Bu harekette sevgi vardı, diye düşündü Herzog, üzerinde yünlü sabahlığı, önünde soğumakta olan kahvesi. Bu çocuklarla birbirimizi seviyoruz. Ama onlara ne verebilirim ki? Marco ona berrak gözleriyle bakıyordu; yüzü solgun çocuk yüzü, çilli Herzog yüzü, saçları kendi isteğiyle asker traşlı ve biraz yabancı. Babaannesinin ağız yapısını almıştı. "Şey, pekâlâ evlat, şimdi Philadelphia'ya geri dönmek zorundayım," dedi Herzog. Oysa aksine Philadelphia'ya dönüşü konusunda en ufak bir zorunluluk görmüyordu. Philadelphia bütünüyle bir hataydı. O trene binmesine ne gerek vardı? Örneğin Elizabeth ve Trenton'ı görmesi şart mıydı? Kendilerine bakması için onu mu bekliyorlardı? Tek kişilik yatağı onu mu bekliyordu? "Trenin kalkma vakti neredeyse gelmiş, Marco." Babasının yirmi yıl önce hediye ettiği cep saatini çıkardı. "Metroda dikkatli ol. Mahallede de öyle. Morningside Parkı'na gitme. Çeteler var orada."

Bir telefon kabinine girip Sono Oguki'nin numarasını çevirme dürtüsünü bastırıp metroya binerek Penn İstasyonu'na gitti. Omuzlarda dar ve ceplerine tıkıştırdığı kitaplar nedeniyle biçimsiz görünen uzun kahverengi paltosuyla yeraltı tünelindeki dükkânların önünden geçti; çiçekler, çatal bıçak takımları, viski, tatlı çörek ve ızgara sosis, portakal şurubunun keskin serinliği. Güçlükle apaydınlık istasyona çıkan merdivenleri tırmandı, büyük pencereler sonbahar güneşini –esvap mahallesinin kambur omuzlu güneşi– tozlu bir şekilde bölüyordu. Ciklet makinesinin aynası Herzog'a ne kadar solgun, sağlıksız olduğunu gösterdi: Paltosunun yakasından ve yün kaşkolundan, şapkasının altından ve kaşlarından fışkıran ince tutamlar fazlasıyla parlak olan ışıkta alev alev görünüyor ve geriye doğru savrularak yüzünü –duygularını belli etmemeye çalışan bir adamın yüzü– açığa çıkarıyordu. Herzog yaşamının daha erken dönemlerine ait olan bu surete gülümsedi: Kurban Herzog, müstakbel bir âşık olarak Herzog, dünyanın, tarihi değiştirecek ve uygar-

lığın gelişimini etkileyecek bir entelektüel çalışma konusunda kendisine güvendiği adam olarak Herzog. Philadelphia'da yatağının altındaki kutular dolusu sararmış kâğıt onu bu son derece önemli sonuca götürecekti.

Böylece Herzog, bir elinde delinmemiş bileti, yazıları altın rengi harflerle yazılmış kırmızı tabelalı demir kapıdan geçerek trene doğru ilerledi. Ayakkabılarının bağcıkları açıktı. Eski bir fiziksel gururun hayaleti hâlâ çevresindeydi. Kırmızı, tozlu vagonlar alçak hatta bekliyordu. Herzog geliyor muydu yoksa gidiyor muydu? Bazen cevabı bilmiyordu.

Cebindeki kitaplar Pratt'in İç Savaş'ı anlatan kısa tarihi ile birkaç Kierkegaard'dan ibaretti. Tütünü bırakmış olmasına rağmen yine de sigara içilen vagona yöneldi. Dumanı seviyordu. Kirli, pelüş koltuklardan birine oturarak bir kitap çıkarıp okumaya başladı. *Zira ölmek her şeyin bitmesi anlamına gelir ama ölümü yaşamak onu tecrübe etmek demektir.* Herzog bunun ne demek olabileceğini anlamaya çalıştı. Eğer... Evet... Hayır... öte yandan, eğer var oluş bulantıysa o zaman inanç şüphe götürür bir kurtuluştur. Ya da acı içinde kıvranarak tüken ki seni iyileştiren Tanrı'nın gücünü hissedebilesin. Bunalımda olan biri için çok güzel bir okuma doğrusu! Çalışma masasında oturmakta olan Herzog gülümsedi. Başının ellerine düşmesine izin verirken neredeyse sessizce gülüyordu. Ama trendeyken büyük bir gayret ve ciddiyetle anlamaya çalışıyordu. Yaşayanların hepsi umutsuzluk içinde.(?) Ve bu da ölüme *giden* hastalık.(?) Bu hastalık, insanın olduğu şeyi olmayı reddetmesi.(?)

Tren, New Jersey'nin hurda yığınlarına vardığında kitabı kapattı. Başı alev alevdi. Yaka göğsündeki büyük Stevenson rozetini yanağına bastırarak yüzünü biraz serinletti. Vagondaki duman tatlı, mayhoş ve yoğundu. Deri'n bir nefes alıp havayı ciğerlerine çekti dalga dalga bir pislik; eski pipolardan çıkan yapışkan havayı kendinden geçercesine soludu. Tekerlekler keskin bir gürültüyle, rayları aşındırarak, hızla gidiyordu. Soğuk güz güneşi New Jersey değirmenlerinin üzerinde parlıyordu. Volkanı andıran şekilleriyle mucur tepeleri, sazlar, artık yığınları, rafineriler, ölgün ışıklar ve hemen ardından tarlalar ve

ağaçlık alanlar. Kısa meşeler metal gibi parlıyordu. Tarlalar yavaş yavaş maviye döndü. Radyo kulelerinin her biri, içinde bir damla kan olan birer iğne deliğine benziyordu. Elizabeth'in soluk renkli tuğlaları geride kaldı. Alacakaranlıkta Trenton bir kömür ateşinin orta yeri gibi yaklaştı. Herzog kent tabelasını okudu: TRENTON ÜRETİR, DÜNYA TÜKETİR!

Gece çökerken soğuk bir elektrik parıltısıyla Philadelphia geldi.

Zavallı adamcağız, sağlığı hiç de iyi değildi.

Herzog o sıralarda aldığı ilaçları ve geceleri içtiği sütü düşünürken sırıtıyordu. Philadelphia'daki yatağının yanında genellikle bir yığın şişe olurdu. Midesini yatıştırmak için süt içiyordu.

Şimdiki zamanla, hâlihazırdaki Amerikan koşullarıyla pek de alakalı olmayan yüce fikir ve kavramların arasında yaşamak. Bakın, Monsenyör, siz Katolik Kilisesi'nin kadim cüppesi içinde televizyonda konuşurken en azından yeterli sayıda İrlandalı'nın, Polonyalı'nın, Hırvat'ın salonlarda oturup sizi izlediğini ve anladığını biliyorsunuz. Zarif kollarını göğe doğru uzatarak sanki bir sessiz film yıldızıymış gibi –Richard Barthelmess ya da Conway Tearle– gözlerinin içine bakıyorlar. Katolik Kilisesi'ne mensup işçi sınıfı onunla büyük gurur duyuyor. *Fakat bilgili bir düşünce tarihi uzmanı olan benim duygusal karmaşa yüzünden ellerim kollarım bağlıydı... Bilimsel düşüncenin değer üzerine kurulu bütün görüşleri kaosa sürüklediği yolundaki argümana direniyordum... Evrensel uzayın boyutunun insanın değerini azaltmadığına, gerçeklerin dünyasıyla değerlerin dünyasının birbirinden bütünüyle bağımsız olmadığına inanıyordum... Ve (Yahudi) zihnime şu tuhaf fikir düşüverdi: Bunu hep birlikte göreceğiz! Benim hayatımı tamamen farklı bir şey kanıtlayacaktı. Bu uygarlıkta sadece Batı dinlerinin ve düşüncesinin en büyük umutlarının yenilgisini, Heidegger'in tabiriyle insanın gündelik ya da sıradan olana İkinci Düşüşünü gören tarihsel bakış açısının modern biçiminden fazlasıyla bıkmıştım. Hiçbir filozof "sıradan"ın ne olduğunu bilmiyor; hiçbiri onun yeterince derinlerine düşmüş değil. Pek çok konuda ayrılan Montaigne ve Pascal'ın her ikisinin de açıkça gördüğü gibi, gündelik insan deneyimi meselesi modern çağların en önemli*

meselesi. Bir insanın erdeminin gücünün ya da tinsel kapasitesinin o kimsenin gündelik hayatıyla ölçülmesi.

Öyle ya da böyle, zihnime çılgınca olduğu şüphe götürmeyen bir fikir, benim kendi hareketlerimin tarihsel bir öneme sahip olduğu fikri düşmüş ve bu (yanılsama?) da bana zarar veren insanların mühim bir deneyi sekteye uğrattıkları izlenimini yaratmıştı.

Philadelphia'da trajik bir tutumla sütünü yudumlayan, midesini yatıştırmak ve huzursuz düşüncelerini bastırmak için süt kutusunu kafasına diken, uykuya kur yapan Herzog; kırılgan, umutlu bir çatlak. Marco'yu, Daisy'yi, Sono Oguki'yi, Madeleine'i, Pontritter ailesini ve zaman zaman da Hegel'e göre eski ve modern trajedi arasındaki farkı; yüreğin içsel deneyimini ve modern çağda bireysel karakterin derinleşmesini düşünüyordu. Kendi bireysel karakteri bazen hem gerçeklerden hem de değerlerden kopabiliyordu. Ama modern karakter değişken, bölünmüş, kararsız, arkaik insanın kaya gibi kesinliğinden yoksun; ayrıca 17. yüzyılın sağlam fikirlerinden, net ve değişmez teoremlerden de mahrum bırakılmış.

Moses insanlığın durumunu iyileştirmek için elinden geleni yapmak istiyordu, en azından kendi varlığını korumak için bir uyku hapı alabilirdi. Herkes için en iyisi. Ama sabahleyin sınıfa girdiğinde ders notlarını zar zor görebiliyordu. Gözleri şişmiş ve zihni de hâlâ uykuda oluyor ama huzursuz kalbi her zamankinden hızlı çarpıyordu.

Madeleine'in babası –güçlü bir kişilik, birinci sınıf bir zekâ ama New York'un dramatik dünyasının tuhaf ve grotesk kibirlerinden çoğu da kendisinde mevcuttur– bana Madeleine üzerinde çok olumlu bir etkim olabileceğini söylemişti. Şöyle demişti: "Eh, artık ibnelerle takılmayı bırakmasının vakti geldi. Üniversiteye giden bir sürü entelektüel kız gibi onun da arkadaşlarının hepsi eşcinsel. Ayaklarının dibinde Jeanne d'Arc'tan daha çok homo var. Seninle ilgilenmesi iyi bir işaret." Ama yaşlı adam aynı zamanda onun küçük bir balık olduğunu düşünüyordu. Bu psikolojik gerçek bir sır değildi. Herzog, Pontritter'ı stüdyosunda görmeye gelmişti zira Madeleine ona "Babam seninle konuşmak konusunda ısrar ediyor. Keşke ona bir uğra-

saydın," demişti. Pontritter'ı samba ya da çaça (Herzog ikisini birbirinden ayırt edemiyordu) yaparken bulmuştu. Yanında özel öğretmeni, bir zamanlar ünlü bir tango ikilisine (Ramon ve Adelina) dahil olan, orta yaşlı bir Filipinli kadın vardı. Adelina vücudunun orta kısımlarından biraz kilo almıştı ama uzun bacakları inceydi. Makyajı esmer yüzünü pek açmamıştı. Pontritter, bronzlaşmış kafasında tek tük beyaz teller olan bu devasa adam (bütün kış güneş lambası kullanırdı); yelken bezinden, hasır tabanlı terlikleriyle küçük adımlar atıyordu. Geniş kalçalarını salladıkça ağ kısmı düşük, bol pantolonu da bir o yana bir bu yana dönüyordu. Mavi gözleri sertti. Müzik çalmaya devam ediyordu; tıslayan ve vuran, mini mini, tıp tıp eden, kulak tırmalayan metal davul ritimleri. Müzik durduğunda Pontritter belli belirsiz bir ilgiyle "Sen Moses Herzog musun?" dedi.

"Evet."

"Kızıma âşık mısın?"

"Evet."

"Gördüğüm kadarıyla sağlığına pek yaramamış bu."

"Son zamanlarda pek iyi değildim, Bay Pontritter."

"Herkes bana Fitz der. Bu Adelina. Adelina –Moses. Kızımla yatıyor. Bugünleri hiç göremeyeceğimi sanıyordum. Eh, tebrikler... Umarım Uyuyan Güzel uyanır."

"*Allo, guopo,*" dedi Adelina. Bu selamda kişisel hiçbir şey yoktu. Adelina'nın gözleri sigarasını yakmaya odaklanmıştı. Pontritter'ın elinden bir kibrit aldı. Herzog, stüdyonun tavan penceresinin altında bu kibrit oyununu ne kadar yüzeysel bulduğunu hatırladı. Sıcaklık ya yapay oluyordu ya hiç olmuyordu.

O gün ilerleyen saatlerde Tennie Pontritter'la da konuşmuştu. Kızından bahsederken Tennie'nin gözleri kolayca doluveriyordu. Yüzünde yumuşak ve uzun zamandır acı çekiyormuş gibi bir ifade vardı, gülümserken bile ağlamaklıydı ve ona şans eseri rastladığınızda hep son derece kederli görünüyordu. Nitekim Moses, ona Broadway'de rastlamış ve kendisine doğru gelmekte olan iri, yumuşak, şefkatli ve ağız çevresi çektiği acının marifeti olan kalıcı kırışıklarla kaplı yüzünü görmüştü. (Ten-

nie'nin boyu ortalamanın üstündeydi.) Tennie, Herzog'u Verdi Meydanı'nda –etrafı bir çitle kapatılmış ve çevresindeki banklarda daima ölmekte olan yaşlı adam ve kadınlardan, sakat dilencilerden, kamyon şoförü gibi dayılanan lezbiyenlerden ve saçları boyalı, kulakları küpeli ürkek zenci eşcinsellerden oluşan bir kalabalığın oturduğu o zavallı çimenlikte– kendisiyle birlikte oturmaya davet etmişti.

"Kızımın üzerinde pek fazla etkim yok. Elbette onu çok seviyorum. Durum pek kolay değildi. Fitz'e destek olmak zorundaydım. Uzun yıllar kara listede kaldı. Ona vefasızlık edemezdim. Ne de olsa o büyük bir sanatçı."

"Buna inanıyorum..." diye mırıldandı Herzog. Tennie bunu onaylaması için beklemişti.

"O bir dev," dedi Tennie. Böyle şeyleri tam bir inançla söylemeyi öğrenmişti. Ancak iyi, kültüre saygı duyan bir aileden gelen bir Yahudi kadın –Tennie'nin babası terziydi ve Arbeiter-Ring'e üye bir Eskenazi dili uzmanıydı– onun yaptığı gibi hayatını büyük bir sanatçı için feda edebilirdi. "Bir kitle toplumu!" dedi Tennie. Ona hâlâ kardeşçe bir şefkat ve yakarışla bakıyordu. "Bir para toplumu!" Herzog buna şaşırdı. Anne babasına karşı gayet kindar olan Madeleine, ona yaşlı adamın yılda elli bine ihtiyacı olduğunu ve yaşlı şeytanın ne yapıp edip bu parayı kadınlardan ve sahne büyüsüne kapılan enayilerden almayı başardığını söylemişti. "Dolayısıyla Mady onu yüzüstü bıraktığımı düşünüyor. Beni anlamıyor –babasından nefret ediyor. Şunu söyleyebilirim ki Moses, insanlar size içgüdüsel olarak güveniyor olmalı. Mady'nin güvendiğini biliyorum, ki normalde hiç de güvenen biri *değildir*. Dolayısıyla size âşık olmalı diye düşünüyorum."

"*Ben* ona âşığım," dedi Moses duygusal bir tonda.

"Âşık olmalısınız, sanırım öylesiniz... Her şey çok karışık."

"Ondan yaşlı olduğum –evli olduğum– için mi? Söylemek istediğiniz bu mu?"

"Onu incitmeyeceksiniz, değil mi? O ne düşünürse düşünsün ben onun annesiyim. İçimde bir anne yüreği var, o ne derse desin." Tennie sessizce ağlamaya başladı. "Ah, Bay Her-

zog... Sürekli ikisinin arasında kalıyorum. Geleneksel anne babalardan farklı olduğumuzu biliyorum. Mady onu gerçek dünyanın ortasına koyuverdiğimi düşünüyor. Ve *benim* yapabileceğim hiçbir şey yok. Her şey size bağlı. Çocukcağıza, ona yardım edebilecek tek şeyi vermelisiniz." Tennie süslü gözlüklerini çıkardı; artık ağladığını gizlemeye çalışmıyordu. Yüzü, burnu kızarmış; Moses'a sahte gibi gelen bir yakarış pozisyonu alan gözleri gözyaşlarıyla dolduğundan etrafı görmez olmuştu. Tennie'nin tarzında bir parça ikiyüzlülük ve içten pazarlık vardı ama bunun arkasında kızı ve kocasına beslediği samimi hisler, bu samimi hislerin de arkasındaysa daha da anlamlı ve ciddi bir şey vardı. Herzog gerçekliğin sayısız katmanlarının (iğrençlik, kibir, yalancılık ve ardından –Tanrı yardımcımız olsun!– gerçeğin ta kendisi) gayet iyi farkındaydı. Madeleine'in endişeli annesi tarafından ustalıkla yönlendirildiğini biliyordu. Otuz yıl boyunca bu bohem eş, bohem ideolojisinin beylik lafları çoktan bayatladığı halde, yaşlı Pontritter tarafından alaycı bir tavırla sömürüldüğü halde, donuk gümüşten "soyut" mücevherlerine zincirlenmiş sadık bir eş olarak kalmıştı.

Fakat Tennie aynı şeyin kızının da başına gelmemesi için elinden geleni yapacaktı. Ve Madeleine de bunun olmaması konusunda kararlıydı. Ve Moses işte bu noktada devreye girmiş, Verdi Meydanı'ndaki banka oturmuştu. Yüzü traşlıydı, gömleği temizdi, tırnakları temizdi, üstlerde biraz kalın olan bacaklarını üst üste atmıştı ve (beyni çalışmayı bırakmış birine göre) oldukça düşünceli bir tavırla Tennie'yi dinliyordu. Zihni büyük projelerle öyle doluydu ki herhangi bir şey hakkında net düşüncelere sahip olması imkânsızdı. Elbette Tennie'nin onu ağına düşürmeye çalıştığını ve kendisinin de tam bu tür bir oyuna gelecek bir enayi olduğunu biliyordu. Herzog'un iyilik yapmak konusunda bir zaafı vardı ve Tennie bu zaafı kullanarak ondan, kızı olacak o inatçı ve yanlış yola sapmış çocuğu kurtarmasını istiyordu. Sabır, sevgi dolu bir şefkat ve erkeklik bu meseleyi çözerdi. Ama Tennie onu daha da üstü kapalı bir şekilde pohpohlamaya devam etti. Şimdi Moses'a, bu

nörotik kızın hayatının dengeye girmesini sağlayıp kararlılığıyla onu iyileştirebileceğini söylüyordu. Yaşlı, sakat, ölmekte olan insanlardan oluşan bu kalabalık ve Tennie'nin kendisinden yardım istemesi, Moses'ın bütünüyle saf olmayan acıma hissini yoğun bir şekilde tetiklemişti. Tiksinti verici bir şekilde. Yüreği sıkıntıyla dolmuştu. "Madeleine'e tapıyorum, Tennie," dedi. "Endişelenmenize gerek yok. Mümkün olan her şeyi yapacağım."

Heyecanlı, aceleci, kendine odaklı ve komik biri.

Madeleine'in eski bir binada bir dairesi vardı ve Herzog şehre geldiğinde onda kalıyordu. Açılır kapanır, maroken bir kanepede birlikte yatıyorlardı. Herzog, Madeleine'in bedenini bütün gece ateşli, coşkulu bir şekilde kucaklıyordu. Madeleine o kadar ateşli değildi ama ne de olsa daha yeni Hıristiyan olmuştu. Ayrıca sevgililerden biri diğerinden hep daha heyecanlı olur. Madeleine'in gözlerinde bazen öfke ve ıstırap yaşları beliriyor ve günahkârlığından şikâyet ediyordu. Yine de bunu o da istiyordu.

Sabah yedide Madeleine saatin hemen bir saniye sonra çalacağını tahmin etmişçesine kasıldı, alarm çaldığında bastırılmış bir öfkeyle "Kahretsin!" diye bağırıp banyoya doğru gitmeye başlamıştı bile.

Dairenin demirbaşı eskiydi. Bunlar 1890'ların lüks daireleriydi. Soğuk su, geniş ağızlı musluklardan şelale gibi akıyordu. Madeleine pijamasının üstünü çıkarıp atarak beline kadar çıplak kaldı ve vücudunu bir bezle yıkamaya, kendini ölkeli bir enerjiyle pislikten arındırmaya başladı. Mavi gözlü yüzü kızarmış, göğüsleri pembeleşmişti. Herzog üzerinde sabahlık görevi gören yağmurluğu ve çıplak ayaklarıyla sessizce banyoya girdi ve küvetin köşesine oturup onu seyretmeye başladı.

Fayanslar soluk bir vişne rengiydi ve diş fırçası rafıyla diğer demirbaş oldukça süslü, eski bir nikel kaplamaydı. Su musluktan fışkırırken Herzog, Madeleine'in kendini daha yaşlı bir kadına dönüştürüşünü izledi. Madeleine, Fordham'da çalışıyordu ve ona göre Kilise'de ilk şart ciddi ve olgun görünmekti. Herzog'un açık merakı, banyoyu onunla paylaştığı gerçeği, yağ-

murluğunun altındaki çıplaklığı, Viktorya döneminin bu gözden düşmüş lüksünü geri plan edinmiş solgun, uykulu yüzü; hepsi onu rahatsız ediyordu. Hazırlanırken Herzog'a bakmadı. Sütyeniyle kombinezonunun üstüne boğazlı bir kazak giydi ve kazağın omuzlarını korumak, makyaj malzemelerinin yüne bulaşmasını engellemek için omuzlarına naylondan küçük bir pelerin örttü. Sonra yüzüne makyaj yapmaya başladı –tuvalet masasının üzerindeki raflar binbir çeşit şişe ve pudrayla doluydu. Yaptığı her şeyi tereddütsüz bir hız ve hünerle, çabucak ve ancak bir uzmanın hissedebileceği bir güvenle yapıyordu. Oymacılar, hamur işi aşçıları, trapezdeki akrobatlar da bu şekilde çalışırdı. Herzog onun fazla dikkatsiz olduğunu düşündü; fazla hızlı gidiyordu, neredeyse bulaştıracaktı, ama öyle bir şey olmadı. Önce yanaklarına bir krem sürüp dümdüz burnuna, çocuksu çenesine ve yumuşak boynuna iyice yedirdi. Gri bir kremdi bu, mavimtrak bir inci rengi. Temeli oluşturan bu kremi bir havluyla yelpazeledikten sonra üzerine makyajını yaptı. Pamuk parçaları kullanarak saç çizgisinin altına, göz çevresine, yanaklarının üst kısmına ve boğazına gerekli işlemleri yaptı. Feminen tenin yumuşak halkalarına rağmen bu uzun boğazda gözle görülür şekilde amirane birşeyler vardı. Herzog'a yüzünü aşağı doğru okşatmaz, bunun yüz kasları için kötü olduğunu söylerdi. Herzog, lüks küvetin kenarına oturmuş vaziyette pantolonunu giyip gömleğini içine soktu. Madeleine ona aldırmıyordu, gündüz hayatı başlarken ondan bir an önce kurtulmaya çalışıyordu.

Pudra pomponuyla yüzüne beyazımsı bir pudra sürdü; yine aynı telaşlı hızla, gözü dönmüşçesine. Ardından eserini incelemek için çabucak bir o yana bir bu yana –sağ profil, sol profil– dönerek; ellerini, başını destekliyormuşçasına ama aslında dokunmaksızın yüzünün altına koyarak aynaya baktı. Pudradan memnun kalmıştı. Göz kapaklarına bir parça vazelin sürdü. Kirpiklerini küçücük bir rimelle boyadı. Moses bunların hepsine yoğun bir şekilde, sessizce dahil olmuştu. Madeleine yine duraksamadan ve tereddüt etmeden gözlerinin dış köşelerine birer parça siyah dokundurdu ve yüzüne ağırbaşlı bir

hava vermesi için kaş çizgilerinin üstünden geçerek düzleştirdi. Sonra büyük bir terzi makası alıp kâküllerine girişti. Ölçüp biçmeye ihtiyacı yokmuş gibi görünüyordu; sureti, iradesinde sabitti. Madeleine kâküllerini bir silahı boşaltıyormuşçasına keserken Herzog içgüdüsel olarak irkildi ve bir an donakaldı. Kararlılığından büyülenmiş, aynı zamanda bu büyülenmede kendi çocukça tutumunu keşfetmişti. Herzog; gücü kuvveti yerinde bir adam; iç yüzeyi, pişmiş ravendi ya da saç tellerini andıran çiziklerle dolu eski, gösterişli bir küvetin kenarına oturmuş; büyük bir dikkatle Madeleine'in yüzünün geçirdiği değişimi izliyordu. Madeleine dudaklarına önce cila sürüp ardından kahverengiye çalan kırmızı bir rujla boyayarak yaşına yaş kattı. Bu cilalı dudaklar son noktayı hemen hemen koymuştu. Parmağını diliyle ıslatıp son rötuşları da yaptı. İşlem tamamdı. Düz kaşlı bir ciddiyetle aynaya baktığında sonuçtan memnun görünüyordu. Evet, tam kıvamında olmuştu. Bacaklarını gizleyen uzun, ağır bir tüvit etek giydi. Yüksek topuklu ayakkabıları ayak bileklerinin hafifçe meyletmesine neden olmuştu. Ve şimdi de sıra şapkadaydı. Gri, alçak, geniş siperlikli. Parlak saçlarının üstüne şapkayı da geçirince kırk yaşında bir kadına –kilise sıralarının beyaz, histerik, diz çöken hipokondriyaklarından birine– dönüştü. Endişeli alnının üzerindeki geniş siper, çocuksu ciddiyeti, korkusu, dinsel iradesi –ne acıklı bir durum! Diğer taraftaysa Herzog vardı; onun kurtuluşunu riske sokan yıpranmış, traşsız, günahkâr Yahudi. Herzog'un yüreği acımıştı. Ama Madeleine ona doğru düzgün bakmıyordu bile. Kolları sincap kürkünden olan mantosunu giymişti ve omuz vatkalarını düzeltiyordu. O şapka yok mu! Yaklaşık yarım inç genişliğinde tek bir uzun, gri ipin yılan gibi kıvrılarak sarılmasıyla yapılmıştı ve Montreal'deki hastanede Herzog'la birlikte İncil okuyan Hıristiyan bayanın şapkasına benziyordu. "Yel dilediği yerde eser ve sen sesini işitirsin..."* Şapka iğnesi bile vardı. Görev tamamlanmıştı. Madeleine'in yüzü yumuşak ve orta yaşlıydı. Sadece göz kürelerine dokunulmamıştı ve

(*) Yeni Ahit, Yuhanna 3: 8 – ç.n.

onlardan da sanki yaşlar fışkırmak üzereymiş gibiydi. Madeleine öfkeli –hiddetli– görünüyordu. Herzog'un orada olmasını geceleri istiyordu. Hatta ikisi de uyumak üzereyken biraz da kinle Herzog'un elini kendi göğsünün üzerine bile koyuyordu. Ama sabahleyin onun yok olmasını istiyordu. Ve Herzog buna alışkın değildi, daima el üstünde tutulmaya alışıktı. Ama şu anda yeni bir kadın kuşağıyla muhataptı ve kendine de aynen böyle söylüyordu. Madeleine'in gözünde babacan, yaşlanmakta olan, sabırlı bir ayartıcıydı o (buna inanamıyordu!). Fakat roller dağıtılmıştı bir kere. Madeleine, Hıristiyanlığa geçmiş birinin beyaz yüzüne sahipti ve Herzog da onun karşıtı olan rolünü oynamak zorundaydı.

"Kahvaltı yapman lazım," dedi Herzog.

"Hayır. Geç kalırım."

Sürdüğü makyaj malzemeleri yüzünde kurumuştu. Boynuna kocaman bir piskoposluk haçı taktı. Sadece üç aydır Katolikti ama şimdiden Herzog yüzünden günah çıkartmaya gidemiyordu, en azından Monsenyör'e.

Din değiştirmek Madeleine için tiyatrovari bir olaydı. Tiyatro; zıpçıktıların, fırsatçıların, sözde aristokratların sanatı. Monsenyör'ün kendisi de bir aktördü. Tek bir rol ama hacimli bir rol. *Elbette dinî duygulara sahipti ama olayın sahte parlaklığı ve toplumsal merdiveni tırmanmak daha önemliydi. Siz, ünlülerin dinini değiştirmekle isim yapmış birisiniz ve Madeleine de size geldi.* Mady'miz daima en iyi olanı seçer. *Bir Yahudinin alicenap Hıristiyan hanımefendi ya da beyefendiyi yorumlayış biçimi toplumsal tiyatronun tarihinde ilginç bir bölüm teşkil ediyor.* Sürekli aşağıdan takviye edilen Yüce Şahsiyetler. Seçkin kimseler halk tabakasından gelmeyecek de nereden gelecek? Aşkın bir hıncın verdiği bir adanmışlık ve ateşle. *Bunun benim için de çok şey yaptığını inkâr etmiyorum. Böyle bir meseleye dahil olmak insanların benim hakkımdaki izlenimini gayet olumlu yönde etkiledi.*

"İşe boş mideyle giderek kendini hasta edeceksin. Benimle kahvaltı yaparsan Fordham'a kadar taksi paranı öderim."

Madeleine kararlı ama beceriksiz bir görünüm sergileyerek banyodan çıktı; o çirkin, uzun eteği doğru düzgün adım atma-

sını engelliyordu. Uçmak istiyordu ama o tekerlek gibi şapkayla, o tüvit etekle, dinî madalyonlarla, kocaman piskoposluk haçıyla ve içini kaplayan o sıkıntıyla yerden yükselmek pek de kolay değildi.

Herzog, sunakların üstüne asılan türden, yaldızlı, yeşil ve kırmızı ağırlıklı Flaman tablolarını geçerek Madeleine'in peşinden aynalarla kaplı odaya gitti. Kapı tokmakları ve kilitler, üzerlerindeki katman katman boya yüzünden işlevlerini yitirmişti. Madeleine sabırsız bir tavırla tokmağa asıldı. Arkasından gelen Herzog, evin beyaz ön kapısını iterek açtı. Bir zamanlar lüks olan halıya çöp torbalarının bırakıldığı bir koridoru geçip köhne asansörle aşağı indiler. Asansörün havasız ortamından çıkıp rutubetli, somaki lobiye ve oradan da kalabalık sokağa çıktılar.

"Gelmiyor musun? Ne yapıyorsun öyle?" dedi Madeleine.

Herzog, muhtemelen hâlâ tam olarak uyanabilmiş değildi. Balıkçıdan gelen keskin kokuya kapılarak bir an için dükkânın önünde duraksamıştı. Zayıf, kaslı bir zenci vitrine kova kova dövülmüş buz dolduruyordu. Balıklar kavisli sırtları üste gelecek şekilde istif edilmişti; unufak, üzerinden dumanlar çıkan buzda yüzüyormuş gibi görünüyorlardı –kırmızımsı bronz, parlak siyah-yeşil, gri-sarı balıklar. Istakozlar, duyargaları kıvrılmış bir halde cam akvaryuma doldurulmuştu. Sabah havası ılık, gri, nemli, taze ve nehir kokusuyla yüklüydü. Kaldırım asansörünün metal kapısının üzerinde duraksayan Moses, ayakkabılarının ince tabanlarından çeliğin kabartısını hissetti; tıpkı Braille gibi. Ama o, bundan herhangi bir mesaj çıkarmadı. Balıklar beyaz, dumanlar saçan dövülmüş buzun içinde sanki canlıymış gibi duruyordu. Sokak kasvetli, ılık ve gri, mahrem ve pisti; kirli nehrin kokusu, insanın cinsel arzularını uyandıran o tuzlu koku, içine işlemişti.

"Seni bekleyemem, Moses," dedi Madeleine omzunun üzerinden, kesin bir tavırla.

Restorana girdiler ve sarı formika masaya oturdular.

"Ne diye öyle oyalanıyordun?"

"Şey, annem aslen Baltık ülkelerinin kırsal kesimindendi. Balığı çok severdi."

Ama bu nostaljik beyefendinin ruhu annesine ne kadar bağlı olursa olsun, Madeleine yirmi yıl önce ölüp gitmiş olan Herzog Anne'yle hiç ilgilenmiyordu. Durum üzerinde düşünen Moses kendi aleyhinde yargıya vardı. Madeleine'in gözünde o bir baba figürüydü; dolayısıyla ondan *kendi* annesini düşünmesini bekleyemezdi. Moses'ın annesi *ölü* ölülerden biriydi, yeni kuşak üzerinde hiçbir etkisi yoktu.

Sarı masanın üzerinde kırmızı bir çiçek vardı. Boynuna kadar metal vazonun daracık ağzına gömülmüştü. Onun da plastik olup olmadığını merak eden Herzog çiçeğe dokundu. Gerçek olduğunu fark edince parmaklarını hemen geri çekti. Madeleine onu izliyordu.

"Acelem olduğunu *biliyorsun*," dedi.

Madeleine küçük İngiliz ekmeklerini seviyordu. Herzog onlardan sipariş verdi. Madeleine garson kızın arkasından "Benimkini koparark bölün. Lütfen dilimlemeyin," diye seslendi. Moses'a doğru çenesini kaldırıp "Moses, makyajım olmuş mu; boyun kısmı falan?" dedi.

"Seninki gibi bir yüzle bunların hiçbirine ihtiyacın yok."

"Peki pütürlü görünüyor mu?"

"Hayır. Seni daha sonra görecek miyim?"

"Emin değilim. Fordham'da bir iki kokteyle davet edildim, misyonerlerden biri için."

"Ama ondan sonra, Philly'ye geç bir trenle gidebilirim."

"Anneme söz vermiştim... Bizim ihtiyarla başı yine dertte."

"Her şeyin ayarlandığını sanıyordum, boşanmanın yani."

"Kadın tam bir köle!" dedi Madeleine. "İhtiyarı bir türlü bırakamıyor. İhtiyar da aynı şekilde. Tabii bu onun çıkarına. Annem hâlâ ders saatlerinin dışında o iğrenç oyunculuk okuluna gidip onun hesap kitap işlerine bakıyor. Babam onun hayatındaki en büyük olay –ikinci bir Stanislavski. Kendini onun için feda etti. O büyük bir dâhi değilse bütün bunlar ne içindi! Demek ki *gerçekten de* bir dâhi..."

"İnsanların onun ne kadar parlak bir yönetmen olduğunu söylediklerini duydum."

"Onda *bir şey* olduğunu kabul ederim," dedi Madeleine. "Ne-

redeyse feminen sayılabilecek bir sezgi. Ve insanları resmen uyutuyor, bunu rezil bir şekilde yapıyor. Tennie'nin dediğine göre sırf kendisi için yılda elli bin harcıyormuş. Bütün dehasını o parayı yakıp kül etmek için kullanıyor."

"Annen o hesap kitap işlerine senin için bakıyormuş gibi geldi bana, senin için ne biriktirebilirse biriktirmeye çalışıyor olmalı."

"Ihtiyar davalardan ve borçlardan başka hiçbir şey bırakmayacak..." Dişlerini kızarmış ekmeğe geçirdi –genç kızlara has, kısa dişlerdi bunlar– ama sonra yemekten vazgeçti. Ekmeği elinden bıraktı ve gözleri kendine özgü, tuhaf bir şekilde doldu.

"Neyin var? Yesene."

Fakat Madeleine tabağı önünden itti. "Fordham'dayken bana telefon etmemeni istemiştim. Beni altüst ediyor. Bu iki şeyi birbirinden ayrı tutmam lazım."

"Özür dilerim. Bir daha olmaz."

"Çılgına döndüm. Günah çıkartmak için Monsenyör'e gitmeye utanıyorum."

"Başka bir rahip olmaz mı?"

Üzerindeki belirgin çatlağıyla hantal restoran porseleninden fincanını masaya bıraktı. Kenarında soluk bir ruj lekesi kalmıştı. "Son gittiğim rahip senin yüzünden beni feci şekilde haşladı. Bana dedi ki, *ne zamandır* Kilise'ye dahilmişim? Madem birkaç ay içinde böyle davranacakmışım, öyleyse neden vaftiz olmuşum!" Kendini dönüştürdüğü orta yaşlı kadının iri gözleri Herzog'a suçlayarak bakıyordu. Kendi eseri olan kaşları beyaz yüzünü enlemesine kesiyordu. Moses'a boyanın altından gerçek çizgiyi seçebiliyormuş gibi geldi.

"Tanrım! Özür dilerim," dedi Moses. Yaptığından pişman görünüyordu. "Sorun çıkartmak istemiyorum." Bu kesinlikle doğru değildi. Aksine, sorun çıkartmaya kararlıydı. Tek amacın zor durumlar yaratmak olduğunu düşünüyordu. Madeleine, Moses'la Monsenyör'ün kendisi için mücadele etmelerini istiyordu. Bu, cinsel heyecanı artırıyordu. Moses, Madeleine'in din değiştirme süreciyle yatakta savaşıyordu. Ve Monsenyör de

o yakıcı gözleriyle hiç şüphesiz pek çok kadını dininden döndürüyordu.

"Kendimi perişan hissediyorum, perişan," dedi Madeleine. "Kül Çarşambası yaklaşıyor ve ben günah çıkartana kadar Aşai Rabbani ayinine katılamam."

"Bu tuhaf bir durum..." Moses onun duygularını gerçekten anlıyordu ama yarıştan çekilmeye de niyeti yoktu.

"Hem, evlilik konusu ne olacak? Nasıl evleneceğiz?"

"Bir çözüm bulunur. Kilise eski ve bilge bir kurum."

"Ofiste Joe DiMaggio'yu konuşuyorlar, Marilyn Monroe'yla evlenmek istediğinde olanları. Sonra Tyrone Power davasını: Son nikâhlarından birini Kilise'nin üst düzey bir yetkilisi kıymış. Geçen gün Leonard Lyons da Katolik boşanmalarıyla ilgili bir yazı yazmıştı." Madeleine bütün dedikodu yazarlarını okuyordu. Aziz Augustine'in ve dua kitabının arasındaki kitap ayraçları, *Post* ve *Mirror*'dan kestiği yazılardan ibaretti.

"Olumlu mu?" diye sordu Herzog, ekmeğini ikiye katlayıp bastırarak; arasına çok fazla yağ sürülmüştü.

Madeleine'in iri, menekşe rengi gözleri şiş görünüyordu. Pek çok kere analiz edilmiş olan bu zorluklar onu germişti. "İnancı Yayma Derneği'nden İtalyan bir rahiple randevum var. Kendisi Kilise kanunları konusunda uzman. Ona dün telefon ettim."

Kilise'de daha on iki hafta geçirmişti ve şimdiden her şeyi biliyordu.

"Daisy beni boşasa daha kolay olurdu," dedi Herzog.

"Seni boşamak *zorunda*." Madeleine'in sesi birden yükselmişti. Herzog kendini, şehrin kuzey tarafındaki Cizvitler için hazırlanmış bir yüze bakarken buldu. Fakat bir şey olmuştu, Madeleine'in içinde bir ip gerilip göğsünü sıkıştırmış ve bedeni de birden katılaşmıştı. Elleriyle masanın ucuna bastırıp ateş püskürerek Herzog'a bakarken parmak uçları bembeyaz kesilmiş; incelen dudaklarının rengi, yüzünü hastalıklı bir beyaza boyayan makyajının altında iyice koyulaşmıştı. "Seninle hayat boyu sürecek bir beraberlik istediğimi de nereden çıkardın? Ben hareket istiyorum."

"Ama Mady, neler hissettiğimi biliyorsun..."

"Hissetmek mi? Bana hisler hakkında basmakalıp laflar etmeye kalkma. Duygulara inanmıyorum. Tanrı'ya, günaha, ölüme inanıyorum; dolayısıyla bana o duygusal saçmalıkları satma."

"Hayır, beni dinle." Herzog fötr şapkasını taktı, sanki ondan biraz otorite tedarik edebilmeyi umuyordu.

"Ben evlenmek istiyorum," dedi Madeleine. "Gerisi martaval! Annem bohem hayatı yaşamak zorunda kaldı. Pontritter sağda solda kırıştırırken o çalıştı. Onu orospularından biriyle gördüğümde bana rüşvet olarak bozuk para verirdi. Okuma yazmayı nasıl öğrendim biliyor musun? Lenin'in *Devlet ve Devrim*'inden. Bu insanlar zırdeli!"

Büyük ihtimalle öyle, diye içinden ona katıldı Herzog. Ama Madeleine beyaz Noeller ve Paskalya tavşanları ve bisküvi fabrikasında kırıntıları süpüren istikrarlı bir İrlandalı kocayla Queens semtinin sıkıcı, hayattan yoksun ortamında Kilise cemaatine ait o tuğladan, yarı müstakil evlerden birinde oturup Aşai Rabbani ayininde giyeceği elbise üzerinde uzun uzadıya düşüneceği bir hayat sürmek istiyordu.

"Belki de geleneksel şeyler konusunda fanatiğin teki olup çıkmışımdır," dedi Madeleine. "Ama başka türlüsünü kabul etmiyorum. Sen ve ben Kilise'de evlenmek zorundayız; aksi halde ben yokum. Çocuklarımız vaftiz edilecek ve Kilise'ye bağlı olarak büyüyecek." Moses başını sessizce, belli belirsiz salladı. Madeleine'e kıyasla kendini dingin, sakin hissediyordu. Madeleine'in yüzündeki pudra kokusu onu heyecanlandırıyordu (sanata, her türden sanata beslediğim şu hayranlık, diye düşünüyordu şimdi).

"Çocukluğum grotesk bir kâbustu," diye devam etti Madeleine. "Baskı gördüm, saldırıya uğradım, ta-ta-ta..." diye kekeledi.

"Taciz?"

Madeleine evet anlamında başını salladı. Bunu Herzog'a daha önce de söylemişti. Herzog onun bu sırrını gün ışığına çıkaramamıştı.

"Yetişkin bir adamdı," dedi. "Bana bunu kimseye söylememem için para verdi."

"Kimdi o?"

Madeleine'in küskün gözleri dolmuştu, güzel ağzı umutsuzca hınçlı ama sessizdi.

"Bu çok, pek çok kişinin başına geliyor," dedi Herzog. "Koca bir hayatı bunun üzerine kuramazsın. O kadar da büyük bir mesele değil."

"Ne yani, koca bir yılı kapsayan bir amnezi o kadar da büyük bir mesele değil mi? On dördümde olduğum yıl tamamen silinmiş durumda."

Madeleine, Herzog'dan bu geniş fikirli teselliyi kabul edemezdi. Muhtemelen bu ona bir tür kayıtsızlık gibi görünmüştü. "Anne babam az kalsın beni tamamen mahvediyordu. Her neyse; artık bunun bir önemi yok," dedi. "Ben kurtarıcıma, İsa Mesih'e inanıyorum. Artık ö-ölümden korkmuyorum, Moses. Pon bana hepimizin öldüğünü ve mezarda çürüdüğünü söylemişti. Altı yedi yaşında bir kıza böyle bir şey söylemek... Bunun için cezalandırılmalı. Ama artık yaşamaya devam etmeye ve çocuk doğurmaya istekliyim çünkü bana ölüm ve mezar hakkında soru sorduklarında onlara söyleyecek birşeylerim var. Ama herkes gibi gevşek, kuralsız bir yöntem izlememi bekleme. Hayır! Kurallar illa ki de olacak."

Moses onu sanki suya gömülmüş gibi izliyor; görüşü sanki camsı, derin bir su tabakasınca çarpıtılıyordu.

"Beni duyuyor musun?"

"Şey, evet," dedi. "Evet. Duyuyorum."

"Şimdi gitmem lazım. Peder Francis asla bir dakika geç kalmaz." El çantasını alıp aceleyle yürümeye başladı; yanakları, adımlarının sertliği yüzünden titriyordu. Ayakkabılarının topukları çok yüksekti.

Bu sabahlardan birinde metroya doğru koşar adım giderken ayakkabısının topuğu eteğinin kenarına dolanmış ve Madeleine yere düşüp belini incitmişti. Topallaya topallaya sokağı geçip ofise taksiyle gitmiş ama Peder Francis onu doktora göndermişti. Doktor belini sıkıca sarıp ona eve gitmesini söyle-

mişti. Eve gelen Madeleine karşısında hâlâ yarı giyinik bir halde ve düşünceli bir tavırla kahve içmekte olan Moses'ı bulmuştu. (Moses sürekli düşünüyordu ama bundan asla net bir sonuç çıkmıyordu.)

"Yardım et!" demişti Madeleine.

"Ne oldu?"

"Metroda düştüm. Canım acıyor." Sesi insanın içine işliyordu.

"Uzansan iyi olur," demişti Herzog. Madeleine'in şapka iğnesini çözmüş, dikkatle paltosunun ve hırkasının düğmelerini açmış, eteğini ve kombinezonunu çıkarmıştı. Boynunun bitimindeki makyaj çizgisinin altında bedeninin rengi sağlıklı bir pembeydi. Sonra piskopos haçını da çıkarmıştı.

"Bana pijamalarımı getir." Madeleine titriyordu. Geniş sargılardan keskin bir ilaç kokusu yükseliyordu. Herzog onu yatağa götürüp ısıtmak ve rahatlatmak için kendisi de yanına yatmıştı, tam da Madeleine'in istediği şeydi bu. O kasvetli günde dışarıda mart karı yağıyordu. Herzog o gün Philadelphia'ya geri dönmemişti.

"Kendimi günahlarım için cezalandırdım," diye tekrarlamıştı Madeleine.

Hıristiyanlığa geçen takipçilerinizden birinin gerçek geçmişini öğrenmenin ilginizi çekebileceğini düşündüm, Monsenyör. Kil'isenin kadıncıkları; sırma işlemeli jüponlar, inleyen org nağmeleri. Gerçek dünya –sınırsız evrenden bahsetmiyorum bile– daha sert, daha erkeksi bir karakter talep ediyor.

Kiminki gibi, diye düşündü Herzog. Örneğin benimki mi? Ve Monsenyör'e yazdığı mektubu tamamlamak yerine, kendi yararına, June'un en sevdiği çocuk şarkılarından birinin sözlerini yazdı.

Minik pisiyi çok severim, kürkü pek sıcak tutar
Ben onu incitmezsem, o da bana vermez zarar.
Ateşin yanına oturup ona yemek vereceğim,
Ve pisicik de beni sevecek çünkü ben iyi kalpliyim.

Böylesi daha doğru, diye düşündü. Evet. Hayal gücünle kendini de hedef alınalı, tam on ikiden vurmalısın.

Fakat neticede Madeleine ne kilisede evlenmiş ne de kızını vaftiz ettirmişti. Katoliklik de santurlar ve tarot kartlarıyla, ekmek pişirme hevesi ve Rus uygarlığı merakıyla aynı kaderi paylaştı. Ve taşrada yaşama isteğiyle.

Herzog, Madeleine'den önce de taşrada yaşama girişiminde bulunmuştu. Büyük şehirde doğup büyümüş bir Yahudi'ye göre taşra yaşamına ilginç bir şekilde tutkundu. *Romantizm ve Hıristiyanlık* adlı kitabını yazarken Daisy'yi doğu Connecticut'ta dondurucu bir kışa katlanmaya zorlamıştı. Kaldıkları küçük çiftlik evinde borulardaki suların mumlarla eritilmesi gerekiyordu ve Herzog, Rousseau üzerinde düşünür ya da obua çalarken dondurucu rüzgârlar ince, tahta duvarlardan içeri giriyordu. Söz konusu obua ona Chicago'daki oda arkadaşı Aleck Hirshbein'in ölümünden sonra kalmıştı ve tuhaf bir saygı anlayışına sahip olan Herzog (yüreğinde bol miktarda hüzünlü sevgi vardı, kederi hemen geçip gitmiyordu) aleti çalmayı kendi kendine öğrenmişti. Düşününce, o hazin müzik Daisy'ye aylarca kalkmayan soğuk sisten daha çok sıkıntı vermiş olmalıydı. Muhtemelen Marco'nun karakteri de bu deneyimden etkilenmişti; bazen melankolik bir tutum sergiliyordu.

Fakat Madeleine'le her şey tamamen farklı olacaktı. Madeleine, Kilise'den ayrılmış ve Moses bir süre Daisy'yle mücadele ettikten sonra Tennie ile Madeleine'in de baskılarıyla boşanıp yeniden evlenmişti. Düğün yemeğini Phoebe Gersbach pişirmişti. Çalışma masasında otururken bir yandan da muazzam bulut kitlelerini seyretmekte olan Herzog (hava New York'a göre alışılmadık ölçüde açıktı) Yorkshire pudingini ve ev yapımı pastayı hatırladı. Phoebe eşsiz muzlu pastalar yapıyordu; hafif, ıslak, beyaz kremalı muzlu pasta. Üzerine oyuncak bir gelin ve damat koymuştu. Ve Gersbach, gümbür gümbür konuşması ve abartılı kahkahalarıyla durmadan viski ve şarap doldur-

muş, masaya vurarak tempo tutmuş ve topallaya topallaya gelinle dans etmişti. Üzerinde favori gömleklerinden biri olan bol bir spor gömlek vardı, düğmeleri geniş göğsünü gösterecek şekilde açıktı ve omuzlarından yumuşak bir biçimde kayıyordu. Erkek dekoltesi. Başka misafir yoktu.

Ludeyville'deki ev, Madeleine hamile kaldığında satın alınmıştı. Herzog'a *Tinin Görüngübilimi*'nde karşılaştığı sorunları –Batı geleneğinde "yüreğin yasası"nın önemi, ahlaki duygusallığın kaynağı ve Hegel'le aynı fikirde olmadığı diğer meseleler– çözmek için ideal bir yer gibi gelmişti. Konuyu –şimdi bunu gizli gizli gülümseyerek kabul ediyordu– bir sonuca bağlayacak, bütün diğer akademisyenleri hezimete uğratacak, şok edecek, onlara neyin ne olduğunu gösterecek, ne kadar yavan şeylerle uğraştıklarını gözler önüne serecekti. Ama onu motive eden şey sadece basit bir kibir değil, aynı zamanda bir sorumluluk duygusuydu. Bu konuda hakkını vermek lazımdı. *Bien pensant** bir tipti o. Henrich Heine'in Rousseau'nun sözlerinin Robespierre'in kanlı politika çarkına dönüştüğü ve Kant ile Fichte'nin ordulardan daha ölümcül oldukları yolundaki görüşünü ciddiye alıyordu. Bir vakıftan ufak bir aylık alıyordu ve babasından kalan yirmi bin dolarlık miras da taşradaki eve gitmişti.

Herzog zamanla evin hizmetlisi haline gelmişti. Bu işe kolları sıvamasaydı yirmi bin dolar ve hatta daha da fazlası –babasının Amerika'da çektiği yirmi yıllık sıkıntısını temsil eden birikiminin tamamı– çöpe gitmiş olacaktı. Bunun nasıl mümkün olabildiğini anlamıyorum, diye düşündü çalışma masasında oturan Herzog. Çeki yazdığında kendimde değildim. Eve doğru düzgün bakmamıştım bile.

Kâğıtlar imzalandıktan sonra evi sanki ilk kez inceliyormuş gibi incelemişti. Ev boyasızdı; çürümekte olan, Viktorya dönemine ait süslemeleriyle kasvetliydi. Zemin katta mermi çukuruna benzeyen koca bir delik dışında hiçbir şey yoktu. Sıva dökülüyor, sıva tirizlerinden küflü, ip gibi, mide bulandırıcı birşeyler sarkıyordu. Eski tip elektrik tesisatı tehlikeliydi. Tuğlalar temel duvarlarından düşüyordu. Pencerelerden su giriyordu.

(*) İyi/doğru düşünen– ç.n.

Herzog duvar örmeyi, cam takmayı, boru tesisatı yapmayı öğrendi. Geceleri geç vakitlere kadar oturup *Kendin Yap Ansiklopedisi*'ni okuyor ve histerik bir tutkuyla boya ve yama yapıyor, olukları katranlıyor, gedikleri sıvayla dolduruyordu. Eski ve hayli pürüzlü ahşabın üstündeki iki kat boyadan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Banyoda çiviler tam çakılmamıştı ve başları vinil döşemenin arasından çıkıyordu, dolayısıyla döşeme oyun kâğıdı gibi gevşekti. Gazlı radyatör boğucuydu. Elektrikli ısıtıcı sigortayı attırıyordu. Küvet tam bir tarihî eserdi, dört metal ayak üzerinde duruyor ve oyuncağı andırıyordu. İçinde çömelerek yıkanmanız gerekiyordu. Buna rağmen Madeleine, Sloane'un Banyo Mağazası'ndan lüks banyo takımları, tarak kabuğu şeklinde gümüş sabunluklar, kalıp kalıp *Ecusson*'lar ve kalın Türk havlularıyla dönmüştü. Herzog klozetin kir pas içindeki sifonunu tamir etmeye, vanayı ve sifon kolunu düzeltmeye çalışmış, sonra geceleyin sifonun boşalmasına neden olan damlama sesini duymuştu.

Bir yıllık uğraş evi yıkılıp gitmekten kurtarmıştı.

Bodrumda kalın duvarlarıyla yeraltı sığınağını andıran bir banyo daha vardı. Yazın cırcır böcekleri en çok burayı seviyorlardı ve Herzog da öyle. Burada kelepire konduğu on sentlik Dryden ve Pope üzerinde uzun uzadıya düşünüyordu. Bir yarıktan yaz ortasının yakıcı sabahını; dikenli, hain sarmaşıkları; yabani güllerin gergin, biçimli başlarını ve ön taraftaki devasa karaağacı, sarıcıkları barındıran ama göz göre göre ölmekte olan bu gri, kalp şeklindeki ağacı görebiliyordu. "Oturduğumuz yer Kew, Kral'ın köpeğiyim," diye okudu Herzog. Ama boynunda hafif bir artrit vardı ve taş bölme de fazla rutubetli bir hal almıştı. Herzog kulak tırmalayan bir sesle sifonun üst kısmını kaldırdı ve lastik ipi çekerek suyun boşalmasını sağladı. Paslı ve inatçı bir sifondu bu.

> Oturduğumuz yer Kew, Kral'ın köpeğiyim,
> Söyler misiniz bana, sizin sahibiniz kim?*

(*) Alexander Pope– ç.n.

Sabahlarını zihin işlerine ayırmaya çalışıyordu. *Abhandlungen der Königlich Sachsischen Gesellschaft der Wissenschaft*'ı alabilmek için Widener Kütüphanesi'ne mektup yazmıştı. Çalışma masası ödenmemiş faturalar ve cevaplandırılmamış mektuplarla doluydu. Para biriktirebilmek için angarya işler yapıyordu. Üniversite yaymevleri Herzog'a profesyonel bir yargıda bulunması için birtakım metinler gönderiyordu. Paketler üst üste yığılmış ve açılmamış halde bekliyordu. Güneş iyice yakmaya başlamıştı, toprak nemli ve siyahtı, Herzog umutsuzluk içinde bitkilerin büyüyüp serpilen, bereketli yaşamına baktı. Bütün o kâğıtlarla uğraşması gerekiyordu ve ona yardımcı olabilecek kimse yoktu. Ev de ilgi bekliyordu: kocaman, çürük, ihmale gelmez. QUOS VULT PERDERE DEMENTAT* yazdı masayı kaplayan toza. Tanrılar onunla uğraşıyorlardı ama henüz onu yeterince delirtmemişlerdi.

Monograflar hakkında yorum yazarken Moses'ın kendi eli isyan ediyordu. Beş dakika mektup yazmaya görsün, eline hemen yazar krampı giriyordu. Boş boş bakmaya başlıyordu. Sıraladığı mazeretler tükeniyordu. *Gecikme için özür dilerim. Kötü bir zehirli sarmaşık vakası beni bir süre çalışma masamdan uzak tuttu.* Moses, dirsekleri kâğıtların üzerinde, yarı boyalı duvarlara, boyası gitmiş tavana, kirli pencerelere bakıyordu. Eskiden çalışmaya devam edebiliyordu ama şimdi yüzde iki verimlilikle çalışıyor, her bir sayfayı beş on kere eline alıp bırakıyor ve her şeyi yanlış yere koyuyordu. Bu çok fazlaydı! Battıkça batıyordu.

Obuayı eline aldı. Sarmaşıkların sinekliği sardığı karanlık çalışma odasında Handel ve Purcell çalmaya başladı. *Jig*'ler, *bourrée*'ler, *contradanse*'lar birbirini izlerken Herzog'un yüzü şişiyor, parmakları deliklerin üzerinde kayıyor, müzik kâh sıçrayıp kâh tökezliyor, dalgın ve hüzünlü, yoluna devam ediyordu. Aşağıda çamaşır makinesi çalışıyordu: İki adım ileri, bir adım geri. Mutfak, içinde farelerin türemesine yetecek derecede kirliydi. Yumurtaların beyazları tabakların üzerinde kuruyor, bardaklarda kalan kahve yeşilimsi bir renk alıyordu; formika tez-

(*) (Tanrı) Yok etmek istediği kimseleri delirtir (Latince) – ç.n.

gâhın üstü ekmek parçaları, mısır gevreği, kemik artıklarında türeyen kurtçuklar, meyve sinekleri, ev sinekleri, ıslak kâğıt paralar, posta pulları ve kuponlarla doluydu.

Madeleine, Herzog'un müziğinden uzaklaşmak için önce evin tel kapısını, ardından da arabanın kapısını çarparak kapattı. Motor gürledi. Studebaker'ın susturucusunda bir arıza vardı. Araba yokuş aşağı gitmeye başladı. Direksiyonu sağa kırmayı hatırlamadığınız takdirde egzoz borusu taşlara sürtünüyordu. Herzog bu sesi beklerken daha yavaş çalmaya başladı. Yakın zamanda o susturucu tamamen kopuverecekti ama Herzog bunu Madeleine'e söylemeyi bırakmıştı. Bu türden bir sürü mesele vardı. Bunlar Madeleine'i öfkelendiriyordu. Herzog sinekliğin içeri doğru göçmesine neden olan bir hanımeli tabakasının arasından Madeleine'in yokuşun ikinci eğiminde belirişini izledi. Hanımelilik hatlarını biraz kalınlaştırmıştı ama hâlâ güzeldi. Böyle bir güzellik erkekleri damızlık hayvanlara ve hizmetkârlara çevirir. Madeleine arabayı sürerken görüşünü engelleyen kâküllerinin altında burnu istemsizce seğiriyordu (hepsi direksiyon sanatının bir parçası). Kimileri zarif, kimilerinin tırnakları yenmiş olan parmakları akik direksiyonu kavramıştı. Herzog hamile bir kadının araba kullanmasının güvenli olmadığını belirtmişti. En azından ehliyet alması gerektiğini düşünüyordu. Ama Madeleine şayet trafik polisi tarafından durdurulursa onu tatlı dille atlatabileceğini söylemişti.

Madeleine gittiğinde Herzog obuayı kuruladı, sazlıklara göz gezdirdi; küf kokulu, pelüş kaplı kutuyu kapattı. Boynunda bir dürbün asılıydı. Arada sırada bir kuş incelemeye çalışıyordu. Genellikle o dürbünü odaklayamadan kuş gitmiş oluyordu. Terk edilmiş bir halde çalışma masasında –dövme demirden ayaklar üzerine yerleştirilmiş, pürüzsüz ahşaptan bir kapı– oturmaya devam etti. Lambasının dibinde biten bir sarmaşık demir çubuğa dolanmıştı. Lastik bir bantla üzerinde boya lekeleri olan camdaki at sineklerine kâğıt topakları fırlattı. Usta bir boyacı değildi. İlk başta sprey tabancasını, son derece güçlü bir üfleyici olan elektrik süpürgesinin arkasına bağlayarak boya yapmaya çalışmıştı. Ciğerlerini korumak için yüzünü bezlerle

sarıp tavanları spreyle boyamıştı ama bu arada tabanca pencerelere ve tırabzanlara da boya sıçratmış, dolayısıyla Moses fırçaya geri dönmüştü. Merdiveni ve kovaları ve bezleri ve tineri peşinden sürükleyerek, spatulasıyla kazıyarak yamamış ve boyamış; sola, sağa, yukarı, şu bölüme, biraz ötesine, daha da ilerisine, ta köşeye, pervazın oraya uzanmış; kâh geniş fırça darbeleri savuran, kâh ince dokunuşlarla eziyet çeken gergin eli düz bir çizgide ilerleme mücadelesi vermişti. Kendine gelir gibi olduğunda her tarafı boyayla kaplanmış ve ter içinde kalmış bir halde bahçeye çıkıyor, giysilerini çıkarıp çırılçıplak hamağa uzanıyordu.

Bu arada Madeleine de Phoebe Gersbach'la antika dükkânlarını turluyor ya da Pittsfield süpermarketlerinden eve bir dolu yiyecek taşıyordu. Moses para konusunda onu yakın takibe almıştı. Başlangıçta şikâyet ederken sesini alçak tutmaya çalışıyordu. Patlamasına neden olan, hep önemsiz bir şeydi: karşılıksız olduğu için iade edilen bir çek, buzdolabında bozulan bir tavuk, yer bezine dönüştürülen bir tişört gibi. Zamanla duyguları oldukça sert bir hal almıştı.

"Eve bu çöpleri –bu kırık dökük sandalyeleri ve çıkrıkları– getirmeyi ne zaman bırakacaksın Madeleine?"

"Evi döşememiz lazım. Bu boş odalara tahammül edemiyorum."

"Bütün para nereye gidiyor? Çalışmaktan hasta olacağım." İçinde müthiş bir öfkenin kabardığını hissediyordu.

"Faturaları ödüyorum, ne yaptığımı sanıyorsun?"

"Paranın nasıl idare edileceğini öğrenmen gerektiğini söylemiştin. Kimse sana güvenmiyordu. Şimdi sana güveniyorlar ama çekler karşılıksız çıkıyor. Az önce mağazadan aradılar: Milly Crozier. Hamile giysisi için beş yüz dolar. Kim doğacak, Louis Quatorze mu?"

"Evet, biliyorum, o sevgili annen un çuvalı giyiyordu."

"Park Bulvarı'ndaki doğum uzmanlarına ihtiyacın yok. Phoebe Gersbach, Pittsfield Hastanesi'nde doğum yaptı. Seni buradan New York'a nasıl götürebilirim ki? Üç buçuk saatlik yol."

"On gün öncesinden gideceğiz."

"Bütün bu işler ne olacak?"

"Hegel'ini şehre götürebilirsin. Zaten aylardır tek bir kitabı çözebilmiş değilsin. Her şey sinir bozucu bir karmaşa içinde. Her tarafta bir sürü not. Korkunç derecede düzensizsin. Başka herhangi bir tür bağımlıdan hiçbir farkın yok, soyutlamalarla bozmuşsun. Hegel'e de lanet olsun, bu iğrenç eski eve de. Buraya en az dört hizmetçi lazım ve sen her şeyi benim yapmamı istiyorsun."

Herzog içinden durmadan, neredeyse hissizleşinceye kadar kendisinin de delirtici biri olduğunu tekrarladı. Bu doğruydu ve o da bunun farkındaydı. Görünüşe göre her şeyin nasıl gitmesi gerektiğini biliyordu, hem de en ince detayına kadar ("Özgür Somut Zihin" kategorisinin altında, evrensel olanın gelişmekte olan bilinç tarafından yanlış algılanması –"yüreğin yasası"na karşı gelen gerçeklik, bireysellikle korkunç bir çatışmaya giren dışsal zorunluluk, *undsoweiter**). Ah, Herzog hatalı olduğunu kabul ediyordu. Ama ona öyle geliyordu ki bütün istediği, anlamlı bir hayat yaşamaya yönelik çabalarında –ki bu çabalar herkesin yararı içindi– kendisine biraz işbirliği gösterilmesiydi. Hegel'in görüşleri son derece kayda değerdi ama aynı zamanda tamamen absürttü. Elbette. Bütün mesele de buydu zaten. Spinoza'nın 37. önermesi çok daha basitti ve dolambaçlı metafizik saçmalıklardan muaftı: İnsan, herkesin kendisi gibi düşünüp yaşamasını sağlamaktan ziyade kendisinin hazzettiği iyi bir şeyden başkalarının da hazzetmesini sağlamak ister –*ex ipsius ingenio*.

Herzog, Ludeyville'de tek başına evinin duvarlarını boyar, sıcak ve yeşil Berkshire yazında Versailles'ı ve Kudüs'ü inşa ederken işte bu fikirler üzerine düşünüyordu. Ara sıra merdivenden inip telefona bakmak zorunda kalıyordu. Madeleine'in yazdığı çekler karşılıksız çıkıyordu.

"Tanrım!" diye bağırdı. "Yine mi, Mady!"

Koyu yeşil hamile bluzu ve diz altı çoraplarıyla Madeleine, Moses'la yüzleşmeye hazırdı. Epeyce kilo almıştı. Doktor onu

(*) Ve benzeri – ç.n.

şeker yememesi konusunda uyarmıştı ama Madeleine gizlice o kocaman Hersheyleri, otuz sentlik olanları, büyük bir açgözlülükle mideye indiriyordu.

"Toplama çıkarma yapamıyor musun! Bu çeklerin geri dönmesi için hiçbir kahrolası neden yok." Moses'ın gözlerinden kıvılcımlar çıkıyordu.

"Ah, işte yine dönüp dolaşıp o önemsiz meseleye geldik."

"Hiç de önemsiz değil. Son derece ciddi..."

"Herhalde şimdi yetiştiriliş biçimime veriştirmeye başlayacaksın; rezil, otlakçı, dolandırıcı, bohem aileme. Oysa sen bana kendi dürüst soyadını verdin. Bunların hepsini ezbere biliyorum."

"Demek kendimi tekrar ediyorum? Ama sen de bu çeklerle aynı şeyi yapıyorsun, Madeleine."

"Ölü babanın parasını harcamak... Sevgili Babacığım! Böyle tıkanmana neden olan işte bu. Ama o *senin* babandı. Ben senden *benim* korkunç babama ortak çıkmanı istemiyorum. Dolayısıyla senin ihtiyarla beni boğmaya kalkma."

"Böyle bir evde biraz düzene ihtiyacımız var."

Madeleine çabucak, kararlı ve isabetli bir şekilde "Sen asla *kendi* istediğin gibi bir eve kavuşamazsın," dedi. "O evler 12. yüzyılda bir yerlerde kaldı. Eski yuvan ve üzerinde Latince kitabının durduğu muşamba örtülü mutfak masan için ağlayıp duruyorsun. Tamam –şu eski, içler acısı hikâyeni duyalım bakalım. Bana zavallı annenden bahset. Ve babandan. Ve kiracınız olacak şu ayyaştan. Ve eski sinagogdan ve içki kaçakçılığından ve Zipporah Hala'ndan... Of, ne boktan martavallar!"

"Sanki senin de kendine ait bir geçmişin yokmuş gibi."

"Bir dolu martaval! Şimdi de beni nasıl KURTARDIĞINI dinleyeceğiz. Hadi bir kere daha dinleyelim. Ne kadar da ürkmüş bir köpeciktim. Hayatla yüzleşmek için ne kadar da zayıftım. Ama sen o kocaman yüreğinle bana SEVGİ verdin ve beni rahiplerden kurtardın. Evet, kusursuz hizmetlerinle âdet sancılarımı geçirdin. Beni KURTARDIN. Özgürlüğünü FEDA ETTİN. Ben seni Daisy'den ve oğlundan, bir de o Japon kaltaktan ayırdım. Değerli zamanından ve parandan ve konsantrasyonundan

ettim." Vahşi, öfke dolu bakışları öyle keskindi ki mavi gözleri adeta biçimsizleşmişti.

"Madeleine!"

"Hay sıçayım!"

"Sadece düşün bir dakika."

"Düşünmek mi? Sen düşünmek hakkında ne bilirsin ki?"

"Belki de seninle kendi bakış açımı geliştirmek için evlenmişimdir!" dedi Herzog. "Birşeyler öğreniyorum."

"Merak etme, ben sana öğretirim!" dedi güzel, hamile Madeleine, dişlerinin arasından.

Herzog favori bir kaynaktan şu sözleri hatırladı: *Gerçek dostluk karşı çıkmaktır. Evini, çocuğunu; insan bilgelik için her şeyini verir.**

Ruh güzelliğine sahip bir koca, istisnai karısı, melek gibi çocukları ve mükemmel arkadaşları hep birlikte Berkshires'ta yaşıyorlardı. Bilgili profesör çalışmalarının başında oturuyordu... Eh, bunu gerçekten de kendisi istemişti. Çünkü dürüstlüğü kendi yüreğinin pırpır etmesine neden olan o saf kişi olmakta ısrar etmişti –*zisse n'shamele*, küçük tatlı bir can, demişti Tennie, Moses için. Kırk yaşında böyle yavan bir ün kazanmak! Herzog'un alnı terden ıslandı. Böyle bir aptallık daha sert bir cezayı –hastalık ya da hapis cezası– hak ediyordu. Bir kez daha sadece "şanslı"ydı (Ramona, yemekler ve şaraplar, deniz kenarına davetler). Bununla birlikte kendini abartılı şekilde aşağılamak da Herzog'a pek ilginç gelmiyordu. Yapılabilecek en uygun şey değildi. Bir budala *olmamak*, bu takdirde karşılaşabileceği zorluklara değmeyebilirdi. Hem, kim budala değildi ki? Halkı kendi isteklerine boyun eğdiren güçsever mi? Milyarlık bütçeleri idare eden bilimsel entelektüel mi? Keskin gözleri, sağlam kafası, etkili politik zekâsıyla örgütsel gerçekçi mi? Bunlardan biri olmak hoş olmaz mıydı yani? Ama Herzog farklı kriterlere göre çalışıyor, geleceğin işi olduğuna inandığı bir iş yapıyordu. 20. yüzyılın devrimleri, kitle-

(*) Eski Ahit, Eyüp 2: 4'e gönderme – ç.n.

lerin seri üretim sayesinde özgürleşmesi insana özel bir yaşam sunuyor ama onu dolduracak hiçbir şey vermiyordu. İşte bu noktada sahneye Herzog çıkıyordu. Uygarlığın ilerlemesi –hatta varlığını sürdürmesi– Moses E. Herzog'un başarısına bağlıydı. Ve ona bu şekilde davranmakla Madeleine büyük bir projeye zarar vermişti. Moses E. Herzog'un gözünde Moses E. Herzog'un deneyimini böyle grotesk ve acınası kılan da işte buydu.

Sadece çok özel bir tür haçık kendi prensiplerini telkin etmeye çalışır. Sandor Himmelstein, Valentine Gersbach, Madeleine P. Herzog, Moses'ın kendisi. *Gerçeklik öğretmenleri. Böyle tipler size Gerçek'i öğretmek, sizi Gerçek'le cezalandırmak isterler.*

Resim biriktirmeyi seven Moses, Madeleine'in on iki yaşında, binici giysisi içindeki bir resmini saklamıştı. Madeleine binmek üzere olduğu atın yanında poz vermişti: Uzun saçlı, tıknaz, şişman bilekli, gözlerinin altında umutsuzluğunu yansıtan, çektiği acının ve intikam arzusunun erken bir göstergesi olan koyu gölgeler seçilen bir kız. Binici ayakkabıları ve şapkasıyla, çok geçmeden çekici bir kadına dönüşeceğini ve başkalarını incitme gücüne erişeceğini bilen bir kız çocuğunun kibrine sahipti. İşte bu, zihinsel politika. Kötülük yapma gücü, saltanat anlamına geliyor. On iki yaşındaki Madeleine benim kırk yaşında bildiğimden çok şey biliyordu.

Öte yandan Daisy çok farklı tipte bir insandı; daha soğukkanlı, daha düzenli, geleneksel bir Yahudi kadını. Herzog'da onun da birkaç fotoğrafı vardı, yatağın altındaki ayakkabı kutusunda duruyordu, ama Herzog'un resimleri incelemesine gerek yoktu, istediği anda Daisy'nin yüzünü zihninde canlandırabiliyordu: hafif çekik, iri, yeşil gözler; kıvırcık, sarı ama donuk saçlar, pürüzsüz bir cilt. Tavrı genelde utangaç ama aynı zamanda da oldukça inatçıydı. Herzog hiç zorlanmadan onu bir yaz sabahı Chicago'da, 51. Cadde'deki tren üst geçidinin altında gördüğü haliyle gördü: Elinde iğrenç ders kitapları olan –Park ve Burgess, Ogburn ve Nimkoff– bir üniversite öğrencisi. Elbisesi sadeydi; yeşil beyaz, ince çizgili, kare yakalı bir elbise. Yeni yıkanıp ütülendiği belli olan elbisesinin altına kü-

çük beyaz bir ayakkabı giymişti, bacakları çıplaktı ve saçı bir tokayla tepeden toplanmıştı. Gecekondu mahallerinden batıya doğru giden kırmızı tramvay madeni bir ses çıkararak, titreyerek, yalpalayarak, raylardan kocaman yeşil kıvılcımlar saçarak, çevresindeki kâğıt parçalarını havalandırarak gelmişti. Daisy kondüktöre transfer biletini verirken Moses onun arkasında, fenol kokan platformda durmuş; Daisy'nin çıplak boynundan ve omuzlarından gelen yaz elması kokusunu içine çekmişti. Daisy taşralı bir kızdı, Zanesville yakınlarında büyümüş bir Ohiolu. Her konuda çocukça sistematikti. Moses bazen onun o her durumu kapsayan, eciş bücüş yazılarla kaplı kartoteks kartlarını düşünüp gülüyordu. Tuhaf organizasyon biçimlerinin kendine göre bir çekiciliği vardı. Evlendikten sonra Daisy, Moses'ın cep harçlığını, bütçe planlaması amacıyla alınmış yeşil, metal bir dosyada duran bir zarfa koymaya başlamıştı. Hatırlatma amaçlı notlar, faturalar, konser biletleri raptiyelerle evdeki panoya asılıyordu. Takvimler bir hayli önceden işaretleniyordu. Değişmezlik, simetri, düzen ve kontrol Daisy'nin gücüydü.

Sevgili Daisy, Sana söylemek istediğim birkaç şey var. Düzensizliğim ve zihnimin dağınıklığı yüzünden Daisy'nin en kötü taraflarını açığa çıkardım. Çoraplarının dikiş çizgilerinin o kadar düzgün olmasına ve düğmelerin simetrik bir şekilde iliklenmesine *ben* neden oldum. O kolalı perdelerin arkasında ve kare halıların altında *ben* vardım. Her pazar çamur gibi, ekmekli bir içle doldurulmuş dana göğüs rosto yememizin sebebi benim dengesizliklerim, düşünce tarihine duyduğum muazzam –muazzam ama belli ki aynı zamanda belli bir sonuç getirmeyen– ilgiydi. Daisy ciddi bir işle meşgul olduğu konusunda Moses'ın söylediklerini kabul etmişti. Elbette bu kafa karıştırıcı ve çoğunlukla can sıkıcı Herzog'a destek olmak bir eşin göreviydi. Daisy bunu ağır bir soğukkanlılıkla yapıyor; karşı çıktığında da bunu sadece bir kere belirtmekle yetiniyordu. Gerisi sessizlikten ibaretti: Moses'm Connecticut'ta *Romantizm ve Hıristiyanlık*'ı bitirirken hissettiğine benzeyen ağır bir sessizlik.

"Romantikler ve Coşkuncular" adlı bölüm az daha Herzog'un işini bitiriyordu, neredeyse ikisini de mahvediyordu. (İnançları askıya almak doğrultusundaki bilimsel zihniyete karşı Coşkun bir tepki–belli bir kesim bu zihniyeti sanatsal ihtiyaçlarıaçısındankabuledilemez buluyordu.) Bu noktada Daisy alelacele toparlanıp giderek Moses'ı Connecticut'ta yalnız bırakmıştı. Ohio'ya geri gitmesi gerekmişti. Babası ölüm döşeğindeydi. Moses çiftlik evinin mutfağında, nikel kaplı ocağın yanında Coşkuncu akımın eserlerini okumuştu. Kızılderililer gibi battaniyeye sarınmış bir halde radyo dinleyip kendi kendine Coşkunluk'un artı ve eksi yönlerini tartışmıştı.

Her tarafın kaya gibi buz tuttuğu bir kıştı. Göl dev bir kaya tuzu kitlesini andırıyordu; insanın ayaklarının altında acı bir şekilde yankılanan yeşil, beyaz, kalıcı buz. Değirmeni döndüren küçük, ırmak barajı kıvrımlı sütunlar halinde donmuştu. Devasa arplara benzeyen karaağaçlar çatur çutur sesler çıkarıyordu. Gözlerden uzak, buz gibi karargâhında kendini medeniyete karşı sorumlu hisseden, soba söndüğünde başında bir pilot kaskıyla yatakta uzanan Herzog; bir yandan Bacon ve Locke'u diğer yandan da Metodizm ve William Blake'i birbirine bağlamaya çalışıyordu. En yakın komşusu, Bay Idwal, bir din adamıydı. Herzog'un Whippet'i tamamen donduğunda Idwal'in arabası, bir Model A Ford, çalışıyordu; dolayısıyla markete beraber gidiyorlardı. Bayan Idwal çikolata jöleli turta pişirip iyi bir komşunun yapacağı gibi Moses'ın masasının üstüne bırakıyordu. Moses, donmuş göl üstündeki ve ormandaki yalnız gezintilerinden döndüğünde karşısında büyükçe bir payreks tabağa konmuş bir turta buluyor, soğuktan uyuşan yanaklarını ve parmak uçlarını tabağın sıcaklığıyla ısıtmaya çalışıyordu. Sabahları jöleli turtayla kahvaltı ederken, metal çerçeveli gözlükleri ve uzun paçalı donuyla yatak odasında lobutlarını bir o yana bir bu yana savuran ve diz çökme hareketleri yapan ufak tefek, pembe yüzlü Idwal'i görüyordu. Karısı ellerini kucağında kavuşturmuş vaziyette salonda oturuyor, dantelli tüllerden sızan güneş ışığı, yüzüne örümcek ağına benzer gölgeler düşürüyordu. Pazar akşamları Moses, civardaki çiftlikler-

de yaşayan ve Idwallerde toplanan komşular ilahiler söylerken obuasıyla Bayan Idwal'in akordeonuna eşlik etmeye davetliydi. Peki bu komşular çiftçi miydi? Hayır, bunlar kırsal kesimin yoksullarıydı; ufak tefek işlerle geçinmeye çalışan insanlar. Küçük salon sıcak ve havasızdı, ilahiler Moses ve obuası sayesinde Yahudi melankolisiyle yüklüydü.

Moses'ın Peder'le ve Bayan Idwal'le ilişkisi çok iyiydi, ta ki vaiz ona Hıristiyanlığa geçen Ortodoks hahamlara dair belgeler göstermeye başlayıncaya dek. Kürk şapkalı ve sakallı hahamların resimleri, turtalarla birlikte masaya bırakılıyordu. Bu adamların kocaman gözleri ve özellikle de gür sakallarının altından pörtleyen dudakları, ona çılgınca görünmeye başlayınca Moses, kar yüzünden dünyayla ilişkisi iyice kesilen o çiftlik evinden uzaklaşma vaktinin geldiğini düşündü. Bu şekilde yaşamaya devam ederse akıl sağlığının bozulacağından korkuyordu, özellikle de Daisy'nin babasının ölümünün ardından. Yaşlı adamı gördüğünü, ona ormanda rastladığını sanmaya başlamıştı; kapıları açtığında, masanın yanında durmakta ya da banyoda oturmakta olan kayınpederini o kendine has tavrıyla, capcanlı bir halde karşısında buluyordu.

Herzog, Idwal'in hahamlarını reddetmekle hata etmişti. Bu sayede vaizin onu dininden döndürmek konusundaki kararlılığı artmış ve Daisy dönene kadar her öğleden sonra teoloji hakkında konuşmak üzere ona uğramıştı. Daisy: hüzünlü, parlak gözlü, çoğunlukla suskun, direngen. Yine de bir eş. Ve çocuğu! Buzlar erimeye başlamıştı: Kardan adam yapmak için ideal zaman. Moses ve Marco araba yolunun kenarını kardan adamlarla doldurmuşlardı. Küçük, kömürden gözler yıldızların ışığı altında bile parlıyordu. Baharda gecenin karanlığı yavru kuşların tiz sesleriyle dolduğunda Herzog'un yüreği taşraya ısınmaya başlamıştı. Kış mevsiminin kan rengi gün batımları ve yalnızlık geride kalmıştı. Onları sağ salim atlattığı için artık ona o kadar da kötü görünmüyorlardı.

Hayatta kalmak! diye yazdı Herzog. *Neyin ne olduğunu anlayana dek. Şans olumlu bir etki ortaya koyana dek.* (Batı kültürünün bir parçası olan ve kaynağını Ahitlerden, Eski ve Ye-

ni Ahit'ten alan, tarihe karşı kişisel bir sorumluluk hissi; insan hayatının bu dünyada sürekli geliştiği görüşü. Herzog'un gülünç tutkusunu başka ne açıklayabilirdi ki?) *Tanrım, Senin kutsal davan uğruna savaşmak için koştum ama tökezleyip durdum ve savaş alanına bir türlü ulaşamadım.*

Fakat Herzog, bunun yanlışlığını da görebiliyordu. Hiç olmadı, böyle bir görüşü tatminkâr bulmasına izin vermeyecek kadar çok hastalığı vardı. New York'ta orta yükseklikte bir daireden aşağı bakan, islı camda yürüyen karıncaları andıran öğle vakti kalabalığını seyreden, kırışık sabahlığına sarınmış halde soğuk kahvesini yudumlayan, daha büyük başarılar uğruna kendini hep sıradan işlerden uzak tutan ama şu anda seçilmişliğine güven duymayan Herzog, çalışmasına geri dönebilmek için tekrar tekrar çaba sarf ediyordu. *Sevgili Dr. Mossbach, T.E. Hulme'ın Romantizm tanımı ("içi boşaltılmış din") üzerine yazdıklarını tatmin edici bulmadığınız için üzgünüm. Onun bu görüşü hakkında söylenmesi gereken şeyler var. Hulme her şeyin açık, kuru, öz, saf, objektif ve katı olmasını istiyordu. Sanırım bunu hepimiz anlarız. Romantik hislerin –onun deyimiyle– "yaş" ve taşkın mizacını ben de itici buluyorum. Rousseau'nun ne kadar rezil ve dejenere olduğunu görebiliyorum. (Nezaketsiz olduğundan şikâyet etmiyorum zira bu bana göre değil). Fakat "*Je sens mon coeur et je connais les hommes"* * *dediğinde ona ne cevap verebileceğimizi bilmiyorum. Muhafazakâr prensipler üzerine kurulu, şişelenmiş din –amacı yüreği böyle güçlerden mahrum bırakmak mı? Böyle mi düşünüyorsunuz? Hulme'ın takipçileri acizliklerini kabul edip sterilliği kendi gerçekleri yaptılar. Bu, onların tutkusuydu.*

Hâlâ savaşa devam eden Herzog, polemikte hakikaten oldürücüydü. Kibar cümleleri çoğunlukla bolca hınç yüklüydü. Uysal tarzı, alçakgönüllü tavrı; kendini kandırmıyordu. Haklı olduğunun bilinci, bir güç nehri, bağırsaklarından yükseliyor, ba-

(*) "Kendi yüreğimdekini hissediyor ve insanlığı anlıyorum." Rousseau'nun *İtiraflar*'ından – ç.n.

caklarını yakıyordu. Pek tuhaf oluyor öfkenin şu gösterişli zaferleri! Herzog'un içinde tutkulu bir hicivci vardı. Buna rağmen, asıl istediğinin hatayı imha etmek olmadığını biliyordu. Son zamanlarda kazanmaktan, sınırsız otonominin zaferlerinden korkmaya başlamıştı. *İnsanın bir doğası var ama ne? Hobbes, Freud vb. gibi, insan doğasını kendilerinden emin bir şekilde tanımlayanlar, bize "aslında" ne olduğumuzu söyleyenler bizim en büyük velinimetlerimiz değil. Bu Rousseau için de geçerli. Hulme'ın, Romantiklerin insani şeylere Mükemmellik kavramını getirmelerine saldırmasını anlıyorum ama onun dar görüşlü baskıcılığından da hazzetmiyorum. İnsan doğasını tanımlamakla ilgilenmeyen ve sadece araştırma eylemini bilen modern bilim, en önemli sonuçlarına anonim bir şekilde varıyor ve sadece zihnin muazzam işleyişini tanıyor. Bilimin bulduğu gerçekler yaşam prensibi olarak benimsenecek şeyler olmayabilir ama insan doğasına dair tanımları şimdilik bir kenara bırakmak muhtemelen en iyisi.*

Herzog bu konuyu tipik bir şekilde aniden yarım bıraktı.

Sevgili Nachman, yazdı. *Geçen pazartesi 8. Cadde'de gördüğüm kişinin sen olduğunu biliyorum. Benden kaçtın.* Herzog'un yüzü gölgelendi. *O sendin. Neredeyse kırk yıl önceki arkadaşım –Napoleon Caddesi'nde oyun arkadaşıydık. Montreal'in gecekondu mahallelerinde.* Yeşil renk göz boyası sürmüş, aslan yelesi gibi sakalları olan eşcinsellerin cirit attığı sokağın galeyanı içinde Herzog, birdenbire başında bir bitnik şapkasıyla çocukluk arkadaşını görmüştü. Büyükçe bir burun, beyaz saçlar, kalın ve kirli camlı gözlükler. Kambur şairin Moses'a bakmasıyla koşarak uzaklaşması bir olmuştu. Bu acil durum karşısında sıska bacaklarıyla bana mısın demeden sokağın karşı tarafına tüymüştü; yakasını yukarı kaldırıp peynir dükkânının vitrinine bakmaya başlamıştı. *Nachman! Bana borçlu olduğun parayı isteyeceğimi mi düşündün? Ben onu çoktan silmiştim. Savaş'tan sonra Paris'te o para benim için önemsiz bir miktardı. O zamanlar param vardı.*

Nachman şiir yazmak için Avrupa'ya gelmişti. Rue St. Jacques'taki Arap gecekondu mahallesinde oturuyordu. Herzog, Rue Marbeuf'ta konfor içinde yaşıyordu. Bir sabah Nachman, giy-

sileri buruş buruş ve kirli, burnu ağlamaktan kızarmış, kırışık yüzü ölüm döşeğindeki bir adamın yüz ifadesine bürünmüş halde Herzog'un kapısında belirmişti.

"Ne oldu böyle!"

"Moses, karını benden aldılar, küçük Laura'mı."

"Dur bir dakika, neler oluyor?" Herzog o an muhtemelen biraz soğuk davranmıştı zira böyle abartılı tepkiler ona itici geliyordu.

"Babası. Kaplama işindeki ihtiyar. Onu kaçırdı. Yaşlı büyücü. Ben olmadan Laura ölür. Çocuk da bensiz yaşamaya katlanamaz. Ve ben de onsuz yaşayamam. New York'a geri gitmem lazım."

"İçeri gel. İçeri gel. Bu lanet koridorda konuşamayız."

Nachman küçük misafir odasına girdi. Yirmilerin tarzında – ve nispet yaparcasına doğru bir şekilde– döşenmiş bir daireydi bu. Nachman çamur içindeki pantolonuyla oturmaya tereddüt ediyor gibi görünüyordu. "Bütün hava yolu şubelerine uğradım. *Hollandia*'da yarın için yer var. Bana ödünç para vermezsen mahvolduğumun resmidir. Sen Paris'teki tek arkadaşımsın."

Doğrusunu istersen durumunun Amerika'da daha iyi olacağını düşünmüştüm.

Nachman ve Laura, Avrupa'da bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyorlardı. Rimbaud'nun ülkesinde hendeklerde uyuyor, Van Gogh'un mektuplarını ve Rilke'nin şiirlerini yüksek sesle birbirlerine okuyorlardı. Laura'nın da kafası pek sağlam sayılmazdı. Zayıf, ince yüzlü bir kadındı; solgun ağzının köşeleri aşağı bakıyordu. Belçika'da şifayı kapıp grip olmuştu.

"Her kuruşunu geri ödeyeceğim." Nachman ellerini ovuşturuyordu. Parmakları romatizmadan yumru yumru olmuştu. Yüzü yıpranmış; hastalık, acı ve absürtlüklerle uğraşmaktan sarkmıştı.

Seni New York'a geri göndermenin bana uzun vadede daha ucuza geleceğini hissetmiştim. Paris'te benim başıma kalacaktın. Görüyorsun ya, fedakârca davrandığımı iddia etmiyorum. Belki de, diye düşündü Herzog, *benim* görüntüm *onu* korkutmuş-

tur. Ondan bile daha mı çok değiştim acaba? Nachman, Moses'ı görmekten dehşete mi düşmüştü? *Ama öyle ya da böyle sokaklarda birlikte oynamıştık.* Alef-bet'i *baban Reb Shika'dan öğrenmiştim.*

Nachman'ın ailesi, Herzogların karşısındaki apartmanda oturuyordu. Beş yaşındaki Moses, Napoleon Caddesi'ni geçip eğri büğrü tahta merdivenlerden çıkardı. Kediler köşelere siner ya da sessizce yukarı süzülürlerdi. Kurumuş dışkıları karanlıkta yavaş yavaş ufalanırken baharatlı bir koku yayardı. Reb Shika'nın teni sarımtıraktı, Moğol kökenliydi; ufak tefek, yakışıklı bir adamdı. Siyah, saten bir takkesi ve Lenin'inki gibi bir bıyığı vardı. Dar göğsünü kışlık bir atlet –Penman'ın yünlülerinden– örterdi. Kaba kumaştan masa örtüsünün üzerinde kutsal kitap hep açık dururdu. Moses İbranice harfleri net bir şekilde görürdü: DMAI OCHICHO –kardeşinin kanı. Evet, doğru. Tanrı'nın Kabil'le konuşması. Kardeşinin kanı topraktan bana sesleniyor.*

Saat sekizde Moses ve Nachman sinagogun bodrumunda aynı sırada oturuyor olurlardı. Tevrat'ın sayfalarından küf kokusu yükselirdi ve oğlanların kazakları nemlenirdi. Kısa bir sakalı; kocaman, yumuşak görünümlü bir burnu ve büyük, siyah burun delikleri olan haham onları sürekli azarlardı. "Sen, Rozavitch, seni tembel. Burada Potifar'ın karısı için ne diyor: *V'tis-pesa-yu b'vigdi...*"

"Ve o, şeyi ele geçirdi.."

"Neyi? *Beged.*"

"*Beged.* Palto."

"Giysi, seni küçük hırsız. *Mamzer!*** Baban için üzgünüm. Ne väris ama! *Ne Kaddish!**** Adamcağızın bedeni daha mezara girmeden domuz eti ve pastırması yemeye başlarsın eminim. Ve sen, Herzog, behemot gözlü olan: *V'yaizov bigdo b'yodo.*"

"Ve onu ellerine bıraktı."

"Neyi?"

(*) Eski Ahit, Yaratılış 4: 10 – ç.n.

(**) Piç (İbranice) – ç.n.

(***) Yakın bir akrabanın ölümünden sonra sinagogda okunan bir dua – ç.n.

"*Bigdo*, giysiyi."

"Adımlarına dikkat et, Moses Herzog. Annen senin büyük bir *lamden* –haham– olacağını düşünüyor. Ama ben seni tanıyorum, ne kadar tembel olduğunu biliyorum. Annelerin yürekleri sizin gibi *mamzeirim* yüzünden sızlıyor! Söyle bakalım, seni tanıyor muymuşum, Herzog? Hem de nasıl."

Tek kaçış yeri, pisuvarın yeşil olduğunda dezenfektan kâfur toplarının biriktiği, çapaklı, neredeyse kör gözlerle sinagogdan gelen yaşlı adamların iç geçirerek, dua kitaplarından birşeyler mırıldanarak idrar keselerinin boşalmasını bekledikleri tuvaletti. İdrarın paslandırdığı, yeşilimsi bir tabakayla kaplı piririç. Açık bir bölmede Nachman pantolonu ayaklarına inmiş vaziyette mızıka çalardı: *It's a Long, Long Way to Tipperary, Love Sends a Little gift of Roses*. Takkesinin tepesi yamuktu. Nachman içine çekip üfledikçe teneke enstrümanın deliklerindeki tükrüğün sesini duyabilirdiniz. Melon şapkalı yaşlılar ellerini yıkayıp parmaklarıyla sakallarını tararlardı. Moses onları gözlerdi.

Şurası hemen hemen kesindi ki, Nachman eski arkadaşının hatırasının gücünden kaçmıştı. Herzog kendi hatırasıyla herkese eziyet ederdi. Korkunç bir işkence aleti gibiydi bu.

Son görüştüğümüzde –kaç yıl önceydi sahi?– seninle birlikte Laura'yı ziyarete gitmiştik. O sıralar Laura bir akıl hastanesindeydi. Herzog ve Nachman yedi sekiz kere otobüs değiştirmişlerdi. Long Island'da bin tane otobüs durağı vardı. Hastanede, pamuklu yeşil elbiseleri ve yumuşak ayakkabılarıyla kadınlar kendi kendilerine birşeyler mırıldanarak koridorlarda dolaşıyorlardı. Laura'nın bilekleri bandajlıydı. Moses'ın bildiği üçüncü intihar girişimiydi bu. Kollarıyla kendine sarılmış vaziyette bir köşede oturuyor, sadece Fransız edebiyatı hakkında konuşmak istiyordu. Yüzü dalgındı ama dudakları hızlı bir şekilde hareket ediyordu. Moses, Valéry'nin imgelerinin biçimine dair hiç anlamadığı bir fikre katılmak zorunda kalmıştı.

Günbatımına doğru o ve Nachman, Laura'dan ayrılıp sonbahar yağmurunun ıslattığı beton bahçeyi geçmişlerdi. Hastane binasında bir grup yeşil üniformalı hayalet, ayrılmakta olan

ziyaretçileri seyrediyordu. Laura parmaklığın ardından bandajlı, ölgün elini kaldırmıştı. Güle güle. Uzun, ince ağzı sessizce "Güle güle," diyordu. "Güle güle." Düz saçları yanaklarının yanlarından dökülüyordu –kadınsı çıkmtıları olan inatçı bir çocuk figürü. "Benim masum sevgilim. Gelinim. Onu oraya kapattılar –gaddar insanlar, *macher*'lar, efendilerimiz. Onu hapsettiler. Sanki beni sevmesi deli olduğunu kanıtlıyormuş gibi. Ama ben aşkımızı korumaya yetecek kadar güçlü olacağım," diyordu sıska, alnı derin kırışıklarla kaplı Nachman, boğuk bir sesle. Yanakları sarkmıştı. Gözlerinin altında derisi sarı renkti.

"Neden durmadan kendini öldürmeye çalışıyor?" dedi Moses.

"Ailesinin eziyeti yüzünden. Ne sandın? Westchester'ın burjuva dünyası! Düğün ilanları, keten kumaşlar, açık hesaplar: Anne babasının ondan beklediği bunlardı. Ama o, sadece saf ve temiz şeyleri anlayan saf ve temiz bir insan. O ailede bir yabancı. Ailesi sadece bizi ayırmak istiyor. New York'ta da oradan oraya dolaşıyorduk. Geri döndüğümde –sayende; ve borcumu geri ödeyeceğim, çalışacağım!– oda kiralayacak paramız yoktu. Nasıl iş bulabilirdim ki? Sonra ona kim bakardı? Böylece arkadaşlarımız bize kalacak bir yer verdi. Ve yemek. Uyuyabileceğimiz bir yatak. Ve sevişebileceğimiz."

Herzog oldukça meraklanmıştı ama sadece "Öyle mi?" demekle yetindi.

"Bunları senin dışında kimseye anlatmam, eski dost. Dikkatli olmak zorundaydık. Esrime anlarımızda daha ölçülü olmak için birbirimizi uyarıyorduk. Kutsal bir ayin gibiydi bu, tanrıları kıskandırmamak lazım..." Nachman titreyen, monoton bir sesle konuşuyordu. "Hoşçakal, benim kutsal ruhlu sevgilim; canım benim, hoşçakal." Yürek burkan bir tatlılıkla pencereye öpücükler gönderdi.

Otobüse doğru yürürlerken Nachman yol boyunca o gerçeklikten kopuk tarzıyla ateşli ve sıkıcı bir vaaz çekti. "Yani her şeyin arkasında burjuva Amerika var. Süslü giysilerden ve dışkıdan oluşan yavan bir dünya. Kendi yontulmamışlığına tapan kibirli, tembel bir uygarlık. Sen ve ben eski zamanların yoksul-

lugunda büyüdük. Kanada'daki eski günlerden beri ne ölçüde Amerikalı'ya dönüştüğünü bilmiyorum –burada uzun süre yaşadın. Ama ben asla şişko tanrılara tapmayacağım. Hayır efendim. Marksçı değilim, biliyorsun. Benim yüreğim William Blake ve Rilke'yle. Ama Laura'nın babası gibi bir adam! Anlıyorsun ya! Las Vegas, Miami Beach. Laura'nın Fountainblue'dan bir koca bulmasını istiyorlardı: Paralı bir koca. Kıyametin eşiğinde, son insanın mezarının yanıbaşında bile kâğıtlarını saymaya, dua ederken hesap dökümlerine bakmaya devam edecekler..." Nachman sıkıcı, inatçı bir güçle konuşmaya devam etti. Dişlerinin bir kısmını kaybetmişti, çenesi daha küçüktü, solgun yanakları kıllarla kaplıydı. Herzog hâlâ onu altı yaşındaki haliyle görebiliyordu. Aslında iki Nachman'ın yan yana görüntüsünü aklından çıkaramıyordu. Ve gerçek olan; sağlıklı yüzü, arası açık ön dişleri, düğmelenmiş hırkası ve kısa pantolonuyla çocuk Nachman'dı; bu sıska, çatlak, vaaz veren Nachman değil. "Belki de," diyordu Nachman, "insanlar hayatın son bulmasını istiyorlardır. Onu kirlettiler. Cesaret, onur, dürüstlük, dostluk, görev bilinci, hepsi kirletildi. Lekelendi. Bu yüzden boş bir var oluşu uzatan rızıktan tiksiniyoruz. Bir zamanlar insanlar doğar, yaşar ve ölürdü. Ama bunlara insan denir mi? Biz sadece yaratıklarız. Ölümün kendisi bile bizden sıkılmış olmalı. Ölümü Tanrı'nın huzuruna çıkıp 'Ne yapabilirim? Artık Ölüm olmanın hiçbir görkemi kalmadı. Beni bu bayağılıktan kurtar, Tanrım,' derken hayal edebiliyorum."

Moses ona "Durum senin gördüğün kadar da kötü değil, Nachman," diye cevap verdiğini anımsadı. "İnsanların çoğu şiirsellikten uzak ve sen de bunu ihanet kabul ediyorsun."

"Eh, çocukluk arkadaşım, sen yaşamın karmaşık koşullarını kabullenmeyi öğrenmişsin. Ama benim hüküm verme konusunda güçlü bir vizyonum var. Ben en başta kötürümlerin inatçılığını görüyorum. Kendimizi sevmiyoruz ama inatçılığımızdan ayak diriyoruz. Her insan inatla, inatla kendisidir. Her şeyin ötesinde ve zamanın sonuna dek kendisidir. Bu yaratıkların her biri gizli bir niteliğe sahip ve bu nitelik için her şeyi yapabilir. Evreni tepetaklak etmek pahasına da olsa bu niteli-

gini bir başkasına vermeyecektir. Dünya unufak olup toz haline gelsin daha iyi. İşte benim şiirlerimin konusu da bu. Benim Yeni Zebur'um hakkında iyi şeyler düşünmüyorsun. Körsün sen, eski dost."

"Belki de."

"Ama iyi bir insansın, Moses. Kendi kişiliğine saplanmış durumdasın. Ama iyi bir kalbin var. Annen gibi. Müşfik bir mizaç. Bunu ondan almışsın. Aç olduğumda beni doyururdu. Ellerimi yıkayıp beni masaya oturturdu. Gayet iyi hatırlıyorum. Ayyaş Ravitch Amca'ya da bir tek o nazik davranırdı. Arada sırada onun için dua ediyorum."

*Yiskor elohim es nishmas Imi...** annemin ruhunun.

"Öleli çok oldu."

"Ve senin için de dua ediyorum, Moses."

Devasa lastikler üzerinde ilerleyen otobüs, günbatımı rengindeki su birikintilerinin, yaprakların ve aylandız ağacı dallarının üzerinden geçiyordu. Alçak, tuğla yapılarla dolu banliyölere özgü o meskûn genişliğin içinden geçen yol sanki sonsuzdu.

Ama on beş yıl sonra 8. Cadde'de Nachman, Herzog'dan kaçmıştı. Peynir dükkânına doğru koşarken yaşlı, terk edilmiş, kambur, çökmüş görünüyordu. Karısı neredeydi? Açıklama yapmaktan kurtulmak için tabanları yağlamış olmalıydı. O çılgın nezaket anlayışı ona böyle bir karşılaşmadan kaçınmasını söylemişti muhtemelen. Yoksa her şeyi unutmuş muydu? Ya da unutmak mı istiyordu? Oysa ben, *benim* hafızamla –bütün ölüler ve deliler benim korumam altında; sözde unutulmuş olanların lanetiyim ben. Diğer insanları kendi duygularıma bağlıyor ve onlara eziyet ediyorum.

Ravitch gerçekten amcan mıydı yoksa sadece bir komşu mu? Bundan hiçbir zaman emin olamadım.

Ravitch, Herzogların Napoleon Caddesi'ndeki evinde pansiyoner olarak kalıyordu. Sarhoşlara özgü kırmızı burnu ve alnındaki damarlara baskı yapan melon şapkasıyla Eskenazi sahnesindeki trajik aktörlere benzeyen Ravitch, 1922'de üze-

(*) Tanrı adını hatırlasın (İbranice) – ç.n.

rinde bir önlükle Rachel Caddesi'nin yakınlarındaki bir manavda çalışıyordu. Sıcaklık sıfırın altındayken manavın önündeki talaş ve kar karışımını süpürürdü. Şekilleri eğrelti otuna benzeyen iri buzlarla kaplanan vitrinin hemen gerisinde kırmızı portakallar ve kahverengimsi elmalar olurdu. İşte melankolik Ravitch buydu: Yanakları içkiden ve soğuktan kızarmış. Hayattaki en büyük amacı hâlâ Rusya'da olan karısıyla iki çocuğunu oradan almaktı. Önce onları bulması gerekiyordu çünkü Devrim sırasında kaybolmuşlardı. Ara sıra kendine çeki düzen verip ayık vaziyette İbrani Göçmenlere Yardım Kurumu'na giderek bir soruşturma yapardı. Ama bunlardan hiçbir sonuç çıkmadı. Ravitch, kazandığı parayı içkiye yatırıyordu; bir *shicker*. Kimse kendini onun kadar sert yargılayamazdı. Meyhaneden çıktığında sendeleyerek caddede durur, trafiği yönetir, atların ve arabaların arasında çamurlu karın içine düşerdi. Polisler onu nezarete atmaktan bıkmıştı. Onu eve, Herzogların evinin girişine getirip içeri itiyorlardı. Gecenin bir vakti Ravitch buz gibi merdivenlerde ağlamaklı bir sesle şarkı söylüyordu.

"Alein, alein, alein, alein
Elend vie a shtein
Mit die tzen finger –alein."

Jonah Herzog yataktan kalktı ve mutfağın ışığını yakıp dinlemeye başladı. Üzerinde keten bir Rus geceliği vardı, önü pileli olanlardan: Jonah'ın Petersburg'dan gelen kibar giysilerinden kalan son parça. Kuzine sönmüştü ve aynı yatakta yatan Moses, Willie ve Shura yorganın kalın kıvrımları altında doğrulup babalarına baktılar. Jonah, ucunda Alman migferlerindeki gibi sivri bir çıkıntı olan ampulün altında duruyordu. Kalın tungsten lamba teli parlıyordu. Yuvarlak kafası ve kahverengi bıyığıyla Herzog Baba rahatsızlık ve acıma karışımı bir duyguyla yukarı doğru bakıyordu. Gözlerinin arasındaki düz çizgi bir görünüp bir kayboluyordu. Jonah başını sallayıp derin düşüncelere daldı.

"Yalnız, yalnız, yalnız, yalnız
Bir taş kadar arkadaşsız
On parmağımla –yapayalnız."

Herzog Anne odasından "Yonah –onu içeri al," dedi.

Herzog Baba "Tamam," dedi ama beklemeye devam etti.

"Yonah... Yazık adamcağıza."

"Bize de yazık," dedi Herzog Baba. "Lanet olsun. Uyuyorsun, bir süreliğine sefaletten uzaksın ve bu adam gelip seni uyandırıyor. Yahudi bir ayyaş! *Bunu* bile doğru düzgün yapamıyor. İçtiğinde neden *freilich* ve neşeli olmuyor, ha? Yo, illaki ağlayıp sızlanarak insanın yüreğini sızlatacak. Lanet olasıca herif." Herzog Baba yarı gülerek yüreğine de lanet okudu. "Sefil bir *shicker*'a oda kiralamak zorunda kalmam yeterince kötü zaten."

"*Al tastir ponecho mimeni*
Cebimde yok tek bir peni.
Saklama bizden suretini
Bunu kimse reddedemez hani."

Ravitchahenksiz ve ısrarcı bir şekilde karanlık, buz gibi merdivenlerde inlemeye devam ediyordu.

"O'Brian
Lo mir trinken a glesele vi-ine
Al tastir ponecho mimeni
Cebimde yok tek bir peni
Bunu kimse reddedemez hani."

Herzog Baba, sessiz ve alaylı, bıyık altından güldü.

"Yonah, yalvarırım. *Genug schon.*"

"Ona biraz zaman tanı. Neden onun için onca zahmete gireyim?"

"Bütün mahalleyi ayağa kaldıracak."

"Eminim üstü başı kusmuk içindedir ve pantolonu da doludur."

Ama yine de gitti. Değişen statüsünün sembollerinden biri olmasına rağmen Ravitch'e o da acıyordu. Petersburg'dayken hizmetçileri vardı. Herzog Baba, Rusya'da bir beyefendiydi. Birinci Lonca'ya mensup olduğuna dair sahte belgeleri olan bir beyefendi. Ama pek çok beyefendinin böyle sahte belgeleri vardı.

Çocuklar hâlâ boş mutfağa bakıyorlardı. Duvara dayalı, siyah kuzine sönmüştü; ikili bek plastik bir hortumla gaz saatine bağlıydı. Japon usulü hasır bir örtü, duvarı yemek pişirirken sıçrayabilecek yağlardan koruyordu.

Babalarının sarhoş Ravitch'i ayağa kalkmaya ikna etme çabalarını işitmek oğlanları eğlendiriyordu. Bir aile tiyatrosuydu bu. "*Nu, landtsman?* Yürüyebiliyor musun? Hava buz gibi. Hadi, o melun ayağını basamağa koy –*schneller, schneller.*" Herzog Baba yüksek sesle nefes vererek güldü. "Eh, şu *dreckische* pantolonunu burada bıraksak iyi olacak galiba. Üf!" Oğlanlar soğukta gülüşerek birbirlerine sokuldular.

Herzog Baba, Ravitch'e –kirli paçalı donu, kırmızı yüzü, iki yanından sarkmış kolları, melon şapkası ve kapalı gözlerinin sarhoş hüznüyle Ravitch'e– mutfağa kadar destek oldu.

Benim talihsiz babam J. Herzog'a gelince, iri yarı bir adam değildi, ince kemikli Herzoglardandı: biçimli bir vücut, yuvarlak bir kafa, tez canlı, sinirli, yakışıklı. Sık sık görülen öfke nöbetleri sırasında oğullarını iki eliyle birden süratle tokatlardı. Her şeyi çabucak, düzgün bir şekilde, Doğu Avrupalılara özgü ustalıklı jestlerle yapardı: Saçını tarayışı, gömleğini ilikleyişi, kemik saplı usturalarını bileyişi, kalemlerin ucunu başparmağına dayayarak açışı, ekmek somununu göğsüne dayayarak kendine doğru dilimleyişi, paketleri küçük düzgün düğümlerle bağlayışı, hesap defterine bir sanatçı edasıyla yazışı hep böyleydi. Hesap defterinde iptal edilmiş olan sayfalar dikkatle çekilmiş bir çarpı işaretiyle kaplıydı. Süslü çizgilerle yazdığı 1'ler ve 7'ler, başarısızlık rüzgârında dalgalanan flamalar gibi görünürdü. Herzog Baba önce Petersburg'da başarısızlığa uğramış, bir yıl içinde aldığı iki drahomayı batırmıştı. Mısır'dan soğan ihraç ediyordu. Pobedonostsev zamanında yasadışı ikâ-

met ettiği gerekçesiyle polis tarafından yakalanmış, yargılanıp cezaya çarptırılmıştı. Dava, kalın yeşil kâğıda basılı Rus gazetelerinden birine haber olmuştu. Herzog Baba bazen gazeteyi açıp bütün aileye yüksek sesle okur, Ilyona Isakovitch Gerzog'a karşı başlatılan muameleleri tercüme ederdi. Kendisine verilen cezayı hiçbir zaman çekmedi. Kaçtı. Çünkü sinirli, aceleci, inatçı, asi biriydi. Kız kardeşi Zipporah Yaffe'nin yaşadığı Kanada'ya geldi.

1913'te Quebec'teki Valleyfield'in yakınlarında bir arazi satın aldı ve çiftçi olarak başarısızlığa uğradı. Ardından şehre geldi ve fırıncı olarak başarısızlığa uğradı, manifatura işinde başarısızlığa uğradı, toptancılıkta başarısızlığa uğradı, başka hiç kimsenin başarısızlığa uğramadığı savaş sırasında çuval imalatçısı olarak başarısızlığa uğradı. Eski eşya satıcısı olarak başarısızlığa uğradı. Ardından evlilik tellalı oldu ve başarısızlığa uğradı; bu iş için fazla sabırsız ve dobraydı. Şimdi de içki kaçakçısı olarak başarısızlığa uğramıştı, sürekli eyaletin İçki Komisyonu'ndan kaçıyordu. Ailenin geçimini zar zor sağlıyordu.

Herzog Baba aceleyle ve meydan okurcasına, aydınlık ve gergin bir yüzle, yarı umutsuz yarı gösterişli bir tavırla, ağırlığını biraz tuhaf bir şekilde bir topuğunun üzerine vererek yürürdü. Kenarları bir zamanlar tilki kürkünden olan paltosu şimdi kuru ve keldi, kırmızı derisi çatlak çatlaktı. O yürürken –ya da tek kişilik Yahudi geçit törenini yaparken– paltosunun önü açılır; Papineau, Mile-End, Verdun, Lachine ve Point St. Charles'ı kapsayan Montreal turu boyunca içtiği Caporallerin kokusu giysilerine sinerdi. Onu yasadışı pozisyonundan kurtaracak iş fırsatları arıyordu: iflaslar, parti malları, birleşmeler, yangında hasara uğramış mal satışları, üretimler. Yüzdeleri aklından hızlı bir şekilde hesaplayabiliyordu ama başarılı bir işadamının üçkâğıtçılığa yönelik hayal gücünden yoksundu. Böylece boş arazilerinde keçilerin otladığı Mile-End'de küçük bir damıtma evi kurmuştu. Tramvayla dolaşıyordu. Orada burada bir şişe içki satıyor ve asıl talih kuşunu bekliyordu. Malları sınıra kadar götürebildiğiniz takdirde Amerikalı içki kaçakçıları bunları her fiyata satın alıyor ve parayı da hemen

oracıkta peşin ödüyorlardı. Bu arada Herzog Baba tramvayların soğuk platformlarında sigara içiyordu. Maliye onu yakalamaya çalışıyordu. Dedektifler peşindeydi. Sınıra giden yollarda gaspçılar vardı. Napoleon Caddesi'nde beslemesi gereken beş boğaz vardı. Willie ve Moses'ın bünyeleri sağlıksızdı. Helen piyano çalıyordu. Shura şişman, açgözlü, itaatsiz, sürekli birtakım işler çeviren bir çocuktu. Kiranın, geçmiş ayların kirasının, vakti gelen senetlerin, doktor faturalarının ödenmesi gerekiyordu ve Herzog Baba'nın İngilizcesi yoktu, arkadaşı yoktu, nüfuzu yoktu, mesleği yoktu, damıtma evi dışında hiçbir mülkü yoktu: Koca dünyada ona yardımcı olacak hiçbir şey yoktu. St. Anne'de yaşayan kız kardeşi Zipporah zengin, çok zengindi ama bu, durumu daha da kötü kılmaktan başka işe yaramıyordu.

O zamanlar Herzog Dede hâlâ hayattaydı. Herzogların görkemli olana erişme içgüdüsüyle 1918'de Kış Sarayı'na sığınmıştı (Bolşevikler bir süre buna izin vermişlerdi). Yaşlı adam İbranice uzun mektuplar yazmıştı. Ayaklanma sırasında değerli kitaplarını kaybetmişti. Artık araştırma yapması imkânsızdı. Kış Sarayı'nda bir *minyan** bulabilmek için bütün gün bir aşağı bir yukarı dolaşmanız gerekiyordu. Tabii bir de açlık sorunu vardı. Daha sonra Devrim'in başarısızlığa uğrayacağı tahmininde bulunarak çar dönemi parası biriktirmeye başlamıştı; böylece Romanoflar yönetime geri geldiğinde bir milyoner olacaktı. Herzoglara torba torba değersiz rubleler geliyordu ve Willie'yle Moses büyük paralarla oynuyorlardı. Görkemli paraları ışığa tuttuğunuzda filigranlı gökkuşağı kâğıdında Büyük Petro'yu ve Katerina'yı görüyordunuz. Herzog Dede seksenlerindeydi ama hâlâ güçlüydü. Zihni gayet iyi işliyordu ve İbranice hüsnühatta ustaydı. Yazdığı mektuplar Montreal'de Herzog Baba tarafından yüksek sesle okunurdu: don, bit salgını ve kıtlık haberleri, bulaşıcı hastalıklar, ölümler... Yaşlı adam "Çocuklarımın yüzünü bir daha görebilecek miyim? Peki şimdi beni kim gömecek?" yazardı. Herzog Baba bir sonra-

(*) Musevilik'te toplu duaların okunabilmesi için gereken, 13 yaşını doldurmuş en az on Musevi erkekten oluşan cemaat – ç.n.

ki cümleye iki üç kere yaklaşırdı ama sesi tam olarak çıkmazdı. Sadece bir fısıltı duyulurdu. Gözleri yaşla dolar ve elini birden bıyıklı ağzının üstüne koyarak alelacele odadan çıkardı. İri gözleriyle Herzog Anne çocuklarıyla birlikte güneş almayan, ilkel mutfakta öylece otururdu. Nuh nebiden kalma siyah kuzine, demir lavabo, yeşil dolaplar ve bek, mutfağa bir mağara görünümü veriyordu.

Herzog Anne, mevcut durumu bakışlarını yarı yarıya başka yöne çevirerek karşılardı. Sol tarafı durumla yüzleşir ama bazen sağ tarafı ondan kaçınıyor gibi görünürdü. Bu içe dönük tarafının hülyalı, melankolik bir bakışı vardı ve Eski Dünya'yı – ünlü bir *misnagid* olan babasını, trajik bir karakter olan annesini, yaşayan ve ölmüş olan erkek kardeşlerini, kız kardeşini ve Petersburg'daki hizmetçilerini, süslü iç çamaşırlarını, Finlandiya'daki çiftlik evini (hepsi Mısır soğanları üzerine kurulu)– görüyormuş gibi görünüyordu. Şimdi Napoleon Caddesi'ndeki gecekonduda aşçı, çamaşırcı ve terziydi. Saçları kırlaşmış, dişleri dökülmüş, tırnakları bile buruşmuştu. Ellerine lavabo kokusu sinmişti.

Ne ki Herzog şimdi annesinin, çocuklarını şımartacak gücü nereden bulduğunu düşünüyordu. Beni şımarttığı kesin. Bir keresinde, karanlık çökerken, beni incecik bir karla kaplı buzun üzerinde kızakla çekiyordu. Ocak ayının kısa günlerinden biriydi ve saat muhtemelen dört civarıydı. Bakkalın yakınlarında şala sarınmış bir ihtiyarla karşılaşmıştık ve ihtiyar, anneme "Neden onu çekiyordun, kızım!" demişti. Annemin gözlerinin altı kapkaraydı. Yüzü incecik ve soğuktu. Nefes nefese kalmıştı. Üzerinde eski püskü, fok derisinden bir palto; başında kırmızı bir bere ve ayağında ince, bağcıklı botlar vardı. Dükkânda kurutulmuş balık salkımları asılıydı; açık kapıdan korkunç bir yiyecek kokusu dalgası geliyordu: ekşimtrak bir şeker kokusu, peynir, sabun. Bobin tele bağlanmış bir çan ileri geri sallanıyor ve çınlıyordu. "Kızım, kendini çocuklar için helak etme," demişti şallı ihtiyar, sokağın dondurucu alacakaranlığında. Ama ben kızaktan kalkmamış, anlamamış gibi yapmıştım. Hemen anladığın bir şeyi anlamamış gibi yapmak hayattaki en

zor işlerden biri. Sanırım ben bunu başarmıştım, diye düşündü Herzog.

Annemin kardeşi Mikhail, Moskova'da tifodan öldüğünde, mektubu postacıdan ben alıp yukarı götürmüştüm; kapının dışarıdan açılmasını sağlayan uzun ip tırabzan kolunun altındaki deliklerden geçerek uzanıyordu. Çamaşır günüydü. Bakır kazan pencereyi buhar yapmıştı. Annem büyükçe bir leğende çamaşırları durulayıp sıkıyordu. Haberi okuduğunda bir çığlık koyuverip bayılmıştı. Dudakları bembeyaz olmuştu. Kolu giysisinin koluyla birlikte suyun içine öylece batmıştı. Evde sadece ikimiz vardık. Onu öyle bacakları açık, uzun saçı dağılmış, göz kapakları kahverengi, dudakları beyaz, ölü gibi yatarken görmek beni dehşete düşürmüştü. Neden sonra ayağa kalkıp yatağa uzanmaya gitmişti. Bütün gün ağlamıştı. Ama sabahleyin her şeye rağmen yulaf ezmesini pişirmişti. Erkenden kalkmıştık.

Kadim zamanlar. Mısır'dan daha uzak. Şafaksız, sisli kışlar. Karanlıkta lambayı yakıyorduk. Soba soğuk olurdu. Babam ızgarayı sallayıp küllü bir toz bulutunun yükselmesine neden olurdu. Izgara homurdanıp gıcırdardı. Küçük kürek altta şıngırdardı. Caporaller babamı kötü öksürtüyordu. Tepesinde miğferiyle baca rüzgârı emip içeri getirirdi. Sonra kızağıyla sütçü gelirdi. Kar; gübre ve çöple, sıçan ve köpek cesetleriyle kirlenir ve pis kokardı. Üzerinde pösteki paltosuyla sütçü, çanına vururdu. Pirinç bir çandı bu, saatlerdeki kurma kolu gibi. Helen kapı mandalını açıp elinde bir maşrapayla süt almak için aşağı inerdi. Derken Ravitch kalın yün kazağı (vücuduna daha iyi yapışsın diye kazak askısı takardı), melon şapkası, kırmızı yüzü ve suçlu bakışlarıyla akşamdan kalma vaziyette odasından çıkardı. Oturmadan önce davet edilmeyi beklerdi.

Sabahın aydınlığı kendini kasvetten ve ayazdan kurtaramazdı. Sokak boyunca tuğla binalardaki pencereler karanlık olurdu ve okul çağındaki kız çocukları siyah etekleriyle ikili gruplar halinde rahibe manastırına yollanırlardı. At arabaları, kızaklar, yük arabaları, titreyen atlar, kurşuni bir yeşile bürünen hava, dışkıyla sıvanmış buz, kül şeritleri... Moses'la ağabeyleri takkelerini takıp birlikte dua ederlerdi:

"*Ma tovu oheleha Yaakov...*"
"Çadırların ne güzel, ey İsrail."

Çürüyen, oyuncak gibi, çılgın ve pis, şaşkın, sert hava koşullarının hırpaladığı Napoleon Caddesi ve içki kaçakçısının kadim dualar okuyan oğulları. Moses'ın kalbi buna büyük bir güçle bağlıydı. Burada, daha sonraları başka yerlerde bulabildiğinden çok daha geniş bir duygu yelpazesi vardı. İnsanlığın çocukları asla teklemeyen bir mucizeyle birbirini izleyen çağlar boyunca gözlerini garip garip dünyalara açarak her birinde aynı duayı okudular ve karşılarında buldukları şeyi coşkuyla sevdiler. Napoleon Caddesi'nin ne eksiği vardı yani? diye düşündü Herzog. İstediği her şey oradaydı. Annesi yas tutarken bir yandan da çamaşır yıkıyordu. Babası umutsuzdu ve korkuyordu ama yine de inatla savaşıyordu. Samimiyetsiz, fal taşı gibi açılmış gözlerle etrafa bakan ağabeyi Shura dünyaya hükmetme, milyoner olma planları yapıyordu. Diğer ağabeyi Willie astım krizleriyle cebelleşiyordu. Nefes almaya çalışırken masayı kavrayıp ötmek üzere olan bir horoz gibi ayak parmaklarının ucunda dikiliyordu. Ablası Helen'ın, bol köpüklü suda yıkadığı uzun beyaz eldivenleri vardı. Bunları, elinde piyano rulosuyla konservatuvardaki derslerine giderken giyiyordu. Diplomasını çerçeveleyip duvara asmışlardı. *Mlle. Hélène Herzog... avec distinction.** Piyano çalan yumuşak, ağırbaşlı ablası.

Bir yaz akşamı Helen oturmuş piyano çalıyor, berrak notalar pencereden sokağa taşıyordu. Düz piyanonun üzerinde pamuklu kadifeden bir örtü vardı; yosun yeşili rengi sayesinde piyanonun kapağı büyük yassı bir taş gibi görünüyordu. Örtünün cevizi andıran top saçakları vardı. Moses, Helen'ın arkasında duruyor, art arda çevrilen, Haydn ve Mozart'la dolu sayfalara bakıyor, bir köpek gibi inlemek istiyordu. Ah, müzik! diye düşündü Herzog. New York'ta sinsi nostalji belasıyla savaşıyordu –insanı yumuşatan, yüreğini paralayan, bir saniyeliğine tatlı gelen ama geride tehlikeli bir asidik tortu bırakan duygular,

(*) Bayan Hélène Herzog... farkla (Fr.).

hassas noktalar. Helen çalmaya devam ediyordu. Üzerinde denizci bluzu ve pileli etek vardı ve sivri uçlu ayakkabıları pedalların üstündeydi: Titiz, gururlu bir kız. Çalarken kaşlarını çatıyor, babasının kaşlarının arasındaki derin çizgilerin aynısı onda da beliriyordu. Sanki tehlikeli bir iş yapıyordu. Müzik sokakta yankılanıyordu.

Zipporah Hala bu müzik meselesine pek sıcak bakmıyordu. Helen gerçek bir müzisyen değildi. Sadece aileyi duygulandırmak için çalıyordu. Ve muhtemelen bir koca cezbetmek için. Zipporah Hala'nın karşı çıktığı şey, annemin çocuklarına dair yüksek idealleriydi çünkü annem bizim avukat, beyefendi, haham ya da sanatçı olmamızı istiyordu. Ailenin bütün kolları sınıfsal bir *yichus** çılgınlığının etkisi altındaydı. Hiçbir hayat hayalî payelere, müstakbel onurlara, gelecekte erişilecek özgürlüğe dair umutlar taşımayacak kadar kısır ve yoksun değildir.

Zipporah, annemi zapt etmek istiyordu, çıkarımında bulundu Herzog ve babamın Amerika'da başarısızlığa uğramasının suçunu o beyaz eldivenlerle piyano derslerine yüklüyordu. Zipporah güçlü bir karaktere sahipti. Zeki ve kinciydi, herkesle savaş halindeydi. Yüzü ince ve kırmızı, burnu biçimli ama dar ve sivriydi. Eleştirel, kırıcı, genizden gelen bir sesi vardı. Kalçaları genişti ve kocaman, ağır adımlarla yürürdü. Parlak saçları sırtında kalın bir örgü halinde uzanırdı.

Halbuki Yaffe Amca, Zipporah'nın kocası, alçak sesle konuşan, nüktedan ama kendini geride tutan biriydi. Ufak tefek ama güçlüydü. Omuzları genişti ve Kral Beşinci George'unki gibi siyah bir sakalı vardı. Kahverengi yüzü bu sık, kıvırcık sakalla kaplıydı. Burnu kemerliydi. Dişleri iriydi ve bir tanesi altın kaplamaydı. Dama oynarlarken Moses, amcasının nefesinin ekşimtrak kokusunu duyardı. Yaffe Amca dama tahtasına bakarken kıvırcık, siyah saçlı ve hafifçe kel olan kocaman başı biraz titrek dururdu. Hafif bir sinirsel titremeden mustaripti. Geçmişten çıkıp gelen Yaffe Amca, yeğenini tam şu anda bulmuş ve ona zeki, duygulu, alaycı bir hayvanın iri kahverengi gözleriy-

(*) Nesep, soy – ç.n.

le bakıyor gibiydi. Gözleri kurnazca parlarken küçük Moses'ın hatalarına çarpık bir memnuniyetle gülümsüyordu. Şefkatli bir tavırla bana ağzımın payını veriyordu.

Yaffe'nin St. Anne'deki hurdalığında, metal tepeciklerinden su birikintilerine kan gibi pas akardı. Kapıda bazen çöpleri karıştırarak geçimini sağlayan insanlardan oluşan bir kuyruk olurdu. Çocuklar, yeni göçmenler, yaşlı Irlandalı kadınlar ya da Ukraynalılar ve Caughnawaga koruma bölgesinden Kızılderililer, süpermarket arabalarıyla getirdikleri şişe, çaput, elektrikli cihaz, hırdavat, kâğıt, lastik ve kemik gibi şeyleri satarlardı. Yaşlı adam üzerinde kahverengi hırkasıyla kamburunu çıkararak eğilir ve güçlü, titreyen elleri satın aldığı şeyleri ayırırdı. Sırtını düzleştirmeksizin hurda parçalarını ait oldukları yere atabiliyordu; demir buraya, çinko şuraya, bakır sola, kurşun sağa ve beyaz metal kulübenin yanına. Yaffe ve oğulları savaş sırasında iyi para kazanmışlardı. Zipporah Hala ev satın almıştı. Şimdi onlardan kira alıyordu. Moses, halasının göğsünde bir para rulosu taşıdığını biliyordu. Ruloyu görmüştü.

"Eh, *sen* Amerika'ya gelmekle hiçbir şey kaybetmedin," demişti babam ona.

Zipporah Hala'nın ilk cevabı ona dik dik ve uyarırcasına bakmak olmuştu. Ardından "Bizim bu işe nasıl başladığımız sır değil," demişti. "Amelelik yaparak. Biraz para biriktirmeyi başarana kadar Yaffe kazma kürekle demiryolunda çalıştı. Ama sen! Hayır, sen ipek gömlekle doğdun." Ardından anneme bir bakış fırlatıp devam etmişti. "Petersburg'da hizmetçiler ve arabacılarla gösterişli bir hayata alışmıştınız. Hâlâ sizi Halifax'ta trenden inerkenki halinizle görebiliyorum –o toy göçmenlerin arasında, iki dirhem bir çekirdek giyinmişsiniz. *Gott meiner!* Devekuşu tüyleri, ipekli etekler! *Greenhorns mit strauss federn!** Şimdi tüyleri ve eldivenleri unutma zamanı. Şimdi–"

"Bunların üzerinden sanki bin yıl geçti," demişti annem. "Hizmetçileri çoktan unuttum. Şimdi hizmetçi benim. Die *dienst bin ich*."

(*) Devekuşu tüyü takan toy göçmenler – ç.n.

"Herkes çalışmak zorunda. Seviye düştün diye hayatın boyunca acı çekmen anlamsız. Neden senin çocukların ille de konservatuvara, Baron de Hirsch okuluna, bütün o lüks yerlere gidecekmiş? Bırak işe gitsinler, benimkiler gibi."

"Onların avam olmalarını istemiyor," demişti babam.

"Benim oğullarım avam değil. *Gemara*'nın bir sayfasını ezbere biliyorlar. Ayrıca bizim en büyük Hasidik hahamlardan geldiğimizi de unutma. Reb Zusya! Herschele Dubrovner! Bunu aklından çıkarma."

"Kimse öyle bir şey demek..." demişti annem.

Geçmişte böyle dolaşmak, ölüleri sevmek! Moses bunun cazibesine fazla kapılmaması, karakterinin bu tuhaf zayıflığına yenik düşmemesi konusunda kendisini uyardı. Depresif biriydi o. Depresif tipler çocukluklarından –ve hatta çocukluk acılarından bile– vazgeçemezler. Moses meselenin psikolojik yönünü anlıyordu. Ama yüreği bir şekilde hayatının bu bölümüne ait sayfaları açmıştı ve o da şimdi bu sayfaları kapatacak kadar güçlü değildi. İşte yine bir kış günü St. Anne'de, Zipporah Hala'nın mutfağındaydı: Yıl 1923. Zipporah Hala'nın üzerinde kırmızı bir krepdöşin şal; şalın altında da bir erkek atleti ve bol, sarı bir şalvar vardı. Kızarmış bir yüzle fırının yanında oturuyordu. Genizden gelen sesi sık sık ironi, sahte bir dehşet veya korkunç bir mizah anlayışıyla yüklü, iğneleyici küçük bir çığlığın tiz perdesine yükseliyordu.

Neden sonra Mikhail dayımın öldüğünü hatırlayıp anneme "Şey... kardeşin konusunda... sorun neydi?" dedi.

"Bilmiyoruz," dedi babam. "Evde kim bilir ne korkunç bir yıl geçiriyorlardır." (Petersburg onlar için hep *der heim*'dı, diye hatırlattı Herzog kendine.) "Bir grup çapulcu zorla evine girmiş. *Valuta* ararken her şeyi kırıp dökmüşler. Ondan sonra tifo ya da kim bilir ne kapmış."

Annemin eli gözlerinin üzerindeydi, sanki onları güneşten korumaya çalışıyordu. Hiçbir şey söylemedi.

"Ne kadar iyi bir adam olduğunu hatırlıyorum," dedi Yaffe Amca. "*Gan-Eden*'de huzur bulsun."

Lanetlerin gücüne inanan Zipporah Hala'ysa "Lanet olsun o

Bolşeviklere," dedi. "Dünyayı *horav*'a çevirmek istiyorlar. Elleri ayakları kırılır inşallah. Peki ama Mikhail'in karısıyla çocukları nerede?"

"Kimse bilmiyor. Mektup, Mikhail'i hastanede gören bir kuzenden geldi. Onu zar zor tanıyabilmiş."

Zipporah birkaç dindarca söz daha etti ve ardından daha normal bir tavırla "Eh, Mikhail bayağı hareketli biriydi. Zamanında çok parası vardı. Kim bilir Güney Afrika'dan nasıl bir servet getirmişti," diye ekledi.

"Parasını bizimle paylaştı," dedi annem. "Kardeşim eli açık biriydi."

"Kolay kazanılan paraydı o," dedi Zipporah. "Onun için çok çalışması gerekmemişti."

"Nereden biliyorsun?" dedi Herzog Baba. "Dilinin gemi azıya almasına izin verme, kardeşim."

Ama artık Zipporah'yı tutmak mümkün değildi. "O sefil siyah kâfirlerin sırtından para kazandı! Kim bilir nasıl! Böylece Shevalovo'da bir çiftlik evi aldınız. Yaffe askerde, Kafkaslar'daydı. Bakmam gereken hasta bir çocuğum vardı. Ve sen, Yonah, Petersburg'da dolanarak iki drahoma harcamakla meşguldün. Evet! İlk on bin rubleyi bir ay içinde kaybettin. Bir on bin daha verdi. Onun başka ne işler karıştırdığını bilemeyeceğim: Tatarlar, çingeneler, orospular, at eti yemeler... Nasıl iğrençliklerin döndüğünü Tanrı bilir."

"İçinde nasıl bir kin var böyle?" dedi Herzog Baba öfkeyle.

"Mikhail'le hiçbir alıp veremediğim yok. Bana bir zararı dokunmadı," dedi Zipporah. "Ama o veren bir erkek kardeşti, dolayısıyla ben de vermeyen bir kız kardeş oluyorum."

"Kimse öyle bir şey demedi," dedi Herzog Baba. "Ama ayakkabı sana uyuyorsa giyebilirsin."

Kendini iyice kaptırmış bir halde sandalyesinde kıpırtısızca oturan Herzog, ölülerin ölü kavgalarını dinliyordu.

"Ne bekliyorsun ki?" dedi Zipporah. "Dört çocuğum varken size para verip kötü alışkanlıklarınızı körüklemeye kalkarsam bunun sonu gelmez. Yoksul olman benim suçum değil."

"Amerika'da yoksul bir adamım, bu doğru. Bana bir bak. Me-

teliğe kurşun atıyorum. Kendi kefenimin parasını ödeyecek durumum yok."

"Kendi zayıflığını suçla," dedi Zipporah. "*Az du host a schwachen natur, wer is dir schuldig?* Tek başına ayakta duramıyorsun. Önce Sarah'nın kardeşine dayandın, şimdi de bana dayanmak istiyorsun. Yaffe, Kafkaslar'da askerlik yaptı. *A finsternish!* Hava öyle soğuktu ki köpekler uluyamıyordu. Tek başına Amerika'ya geldi ve sonra beni de yanına aldı. Ama sen--sen *alle sieben glicken* istiyorsun. Lüks içinde yolculuk ediyorsun, devekuşu tüyleriyle. Sen bir *edel-mensch*'sin. Ellerini kirletmek mi? Yok canım, sen yapmazsın."

"Doğru. *Der heim*'da gübre küremedim. O işi Kolomb'un ülkesinde yaptım. Ama sonuçta yaptım. Bir ata nasıl koşum takılacağını öğrendim. Sabahın üçünde, ahırda hava eksi yirmi dereceyken."

Zipporah bunu geçiştirdi. "Ve şimdi damıtma evinle ne yapıyorsun? Çarın polislerinden kaçmak zorunda kaldın. Şimdi de maliyeden kaçıyorsun. Ve illaki bir de ortağın olacak – bir *goniff*."

"Voplonski dürüst bir adam."

"Kim, o *Alman* mı?" Voplonski Polonyalı bir nalbanttı. Zipporah ona askerlere has sivri bıyıkları ve Alman kesimi paltosu yüzünden Alman diyordu. Voplonski'nin paltosu yere değiyordu. "Senin bir nalbantla ne ortak yönün var ki? Herschel Dubrovner'in neslinden gelen sen! O ise kızıl bıyıklı, Polonyalı bir *schmid*! Bir sıçan! Kızıl, sivri bıyıklı; uzun, çarpık dişli; yanmış toynak kokan bir sıçan! Pöh! Ortakmış. Bekle de gör sana neler yapıyor."

"Ben öyle kolay kolay kandırılacak biri değilim."

"Öyle mi? Lazanski seni dolandırmadı mı? Seni tam anlamıyla Türk usulü benzetti. Kemiklerini de bir güzel kırmadı mı?"

Bahsettiği Lazanski fırıncıydı, aslen Ukraynalı devasa bir kamyon şoförü. Kocaman, cahil bir adam olan Lazanski –rızkı için şükredecek kadar bile İbranice bilmiyordu; dar, yeşil dağıtım arabasında hantal bir şekilde oturur, küçük atına "Garrap," diye homurdanıp kırbacını şaklatırdı. Kaba sesi bovling topu

durum onun için fazlasıyla zor, kendini şımarık prensler ve prensesler için harap ediyor."

Bu konuda babamı kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Babamın yardım ihtiyacı gerçekten derin, hatta dipsizdi.

"Çocukları sevmediğimden değil," dedi Zipporah. "Buraya gel, küçük Moses ve *tante*'nin* kucağına otur. Ne tatlı bir küçük *yingele*."** Moses, halasının şalvarının üzerinde otururken Zipporah'nın kırmızı elleri onu belinden kavramıştı. Sert bir şefkatle gülümseyip Moses'ın boynunu öptü. "Bu çocuk benim elime doğdu." Sonra annesinin yanında duran Shura'ya baktı. Shura'nın bacakları kalın, kütük gibiydi ve yüzü çillerle kaplıydı. "Peki ya sen?" dedi Zipporah ona bakarak.

"Ne oldu ki?" dedi Shura, korkmuş ve gücenmiş bir tavırla.

"Eve biraz para getirmek için çok küçük değilsin."

Herzog Baba, Shura'ya dik dik baktı.

"Zaten yardım etmiyor muyum?" dedi Shura. "Şişeleri teslim etmiyor muyum? Etiketleri yapıştırmıyor muyum?"

Herzog Baba'nın sahte etiketleri vardı. Neşeli bir tonda "Eee, çocuklar, hangisi olsun –White Horse? Johnnie Walker?" derdi. Sonra hepimiz kendi favorimizi söylerdik. Yapıştırıcı kavanozu masanın üstünde olurdu.

Zipporah gözlerini ona çevirdiğinde Herzog Anne gizlice Shura'nın eline dokunmuştu. Moses bunu görmüştü. Soluk almakta güçlük çeken Willie dışarıda kuzenleriyle oynuyordu; kardan bir kale yapmış, birbirlerine kartopu atıp cıyak cıyak bağırıyorlardı. Güneş alçaldıkça alçalıyordu. Ufuktaki kırmızı kurdeleler buzlu kar tepeciklerini kıvrıla kıvrıla sarıyordu. Çitin mavi gölgesinde keçiler otluyordu. Bu keçiler yanda oturan soda satıcısı adama aitti. Zipporah'nın tavukları tüneklerine çekilmek üzereydi. Bazen Montreal'e bizi ziyarete geldiğinde bir yumurta getirirdi. Tek bir yumurta. Çocuklardan biri hasta olabilirdi. Taze bir yumurtanın dünya kadar gücü vardı. Sinirli ve tenkitçi bir tavırla, kaba ayakları ve geniş kalçalarıyla Napoleon Caddesi'ndeki evin merdivenlerini çıkardı –gümbür

(*) Hala/Teyze – ç.n.

(**) Küçük (çocuk) – ç.n.

gibi yuvarlanırdı. At Lachine Kanalı'nın kıyısı boyunca tırıs giderdi. Arabanın üzerinde LAZANSKI – PATISSERIES DE CHOIX yazılıydı.

Herzog Baba "Evet, beni dövdüğü doğru," dedi.

Zipporah ve Yaffe'den borç almaya gelmişti. Bir kavganın içine çekilmek istemiyordu. Zipporah bu ziyaretin amacını kesinlikle tahmin etmişti ve borç isteğini daha kolay reddedebilmek için Herzog Baba'yı öfkelendirmeye çalışıyordu.

"Bak işte!" dedi Zipporah. Son derece kurnaz bir kadındı, yetenekleri bu küçük Kanada köyünde harcanıyordu. "Dolandırıcıların, hırsızların ve gangsterlerin sırtından bir servet kazanabileceğini sanıyorsun. Sen ha? Sen kibar bir yaratıksın. Neden Yeshivah'da kalmadığını hiç bilmiyorum. Zengin bir beyefendicik olmak istedin. Ben bu kabadayıları ve *razboinik*'leri tanırım. Senin gibi narin derileri, dişleri, parmakları yoktur onların; kösele gibi derileri, sivri dişleri, pençeleri vardır. Bu kamyon şoförleriyle ve kasaplarla asla baş edemezsin. Bir adamı silahla vurabilir misin?"

Herzog Baba sessizdi.

"Maazallah, birini vurmak zorunda kalsaydın..." diye bağırdı Zipporah. "Onu bırak, birinin kafasına bile vurabilir miydin? Hadi! Düşün bakalım. Cevap ver, *gazlan*. Birinin kafasına darbe indirebilir miydin?"

Bu noktada Herzog Anne onunla aynı fikirdeymiş gibi görünüyordu.

"Ben zayıf biri değilim," dedi Herzog Baba, enerjik yüzü ve kahverengi bıyığıyla. Ama tabii, diye düşündü Herzog, babamın bütün saldırganlığı hayatının dramasına, aile içi mücadelelere ve duygusallığa gidiyordu.

"O serseriler senden istediklerini alırlar," dedi Zipporah. "Biraz kafanı kullanmanın vakti gelmedi mi? Bir kafan var sonuçta –*klug bist du*. Yasal bir şekilde hayatını kazan. Bırak da Helen'ın ve Shura'n işe gitsinler. Piyanoyu sat. Masrafları kıs."

"Zekâları ve yetenekleri varsa çocuklar neden okumasın ki?" dedi Herzog Anne.

"Şayet zekiyseler abim için çok daha iyi," dedi Zipporah. "Bu

gümbür bir kadın, Kader Tanrıçası'nın kızı. Çabucak ve sinirli bir şekilde parmak uçlarını öpüp *mezuzah*'ya* dokunurdu. İçeri girer girmez annemin ev kadınlığını teftiş ederdi. "Herkes iyi mi?" derdi. "Çocuklara bir yumurta getirdim." Kocaman çantasını açıp bir Eskenazi gazetesinden (*Der Kanader Adler*) koparılmış bir kâğıda sarılı hediyeyi çıkarırdı.

Zipporah Hala'nın ziyaretleri askerî teftişleri andırırdı. Sonrasında annem gülerek başlar ve genellikle ağlayarak devam ederdi. "Neden bana düşman? Benden ne istiyor? Onunla savaşacak gücüm yok." Annem bu düşmanlığın mistik bir şey olduğunu düşünüyordu: Ruhlarla ilgili bir mesele. Annemin zihni eskiye aitti; kadim efsanelerle, melekler ve iblislerle doluydu.

Elbette Zipporah, bu gerçekçi kadın, Herzog Baba'yı reddetmekte haklıydı. Herzog Baba kaçak viskiyi sınıra kaçırıp kısa yoldan köşeyi dönmek istiyordu. O ve Voplonski tefecilerden ödünç para alıp bir kamyonu kasalarla doldurdular. Ama Rouses Point'a hiç ulaşamadılar. Saldırıya uğrayıp soyuldular, dayak yediler ve bir hendekte öylece terk edildiler. Herzog Baba daha kötü dayak yedi çünkü direnmişti. Saldırganlar giysilerini yırtmış, dişlerinden birini kırmış ve onu yerde tekmeleyerek dövmüşlerdi.

O ve nalbant Voplonski Montreal'e yürüyerek döndüler. Herzog Baba üstüne başına çeki düzen vermek için Voplonski'nin dükkânına uğradı ama şişmiş, kanlı gözü konusunda yapabileceği pek bir şey yoktu. Dişlerinin arasında bir boşluk vardı. Paltosu yırtık pırtık olmuştu ve gömleğiyle atletine kan bulaşmıştı.

Napoleon Caddesi'ndeki karanlık mutfağa girdiğinde işte bu haldeydi. Hepimiz oradaydık. Kapalı bir mart günüydü, ki zaten güneş ışığı o mutfağa pek ender girerdi. İçerisi bir mağara gibiydi. Hepimiz mağara adamları gibiydik. "Saralı!" dedi babam. "Çocuklar!" Kesik içindeki yüzünü gösterdi. Giysilerindeki yırtıkları ve onların altından çıkan beyaz tenini görmemiz için kollarını iki yana açtı. Ardından ceplerini ters çevir-

(*) Tevrat'ın bazı bölümlerinin yazılı olduğu, evlerin kapılarının üstüne konan rulo – ç.n.

di: Bomboş. Bunu yaptıktan sonra ağlamaya başladı ve etrafını saran çocukları da hep birden ağladılar. Herhangi birinin ona –bir baba, kutsal bir varlık, bir kral– saldırdığını görmek benim dayanma gücümün üstündeydi. Evet, bizim için bir kraldı o. Yüreğim bu korkunç olay karşısında boğulacak gibi olmuştu. Oracıkta öleceğimi sandım. Onları sevdiğim kadar kimi sevdim şimdiye dek?

Sonra Herzog Baba hikâyesini anlattı.

"Bizi bekliyorlardı. Yol kapatılmıştı. Bizi kamyondan çıkardılar. Her şeyi aldılar."

"Neden onlara direndin?" dedi Herzog Anne.

"Sahip olduğumuz her şey... ödünç aldığım bütün para!"

"Seni öldürebilirlerdi."

"Yüzlerine mendil bağlamışlardı. Bir tanesini tanır gibi..."

Annem buna inanmamıştı. "*Landtsleit*? İmkânsız. Hiçbir Yahudi başka bir Yahudiye böyle bir şey yapamaz."

"Öyle mi?" diye bağırdı babam. "Nedenmiş o! Kim söylüyor! Neden yapmasınmış!"

"Yahudiler yapmaz! Asla!" dedi annem. "Asla. Asla! Buna yürekleri el vermez. Asla!"

"Çocuklar, ağlamayın. Zavallı Voplonski, yatağına sürünerek zar zor gidebildi."

"Yonah," dedi annem. "Bu işi bırakmalısın."

"Sonra nasıl yaşarız? Yaşamak zorundayız."

Hayat hikâyesini anlatmaya başladı babam, çocukluğundan bugüne. Anlatırken ağlıyordu. Dört yaşındayken evden uzağa, okumaya gönderilmişti. Bitler onu yiyip bitirmişti. Küçük bir oğlanken Yeshivah'ta sürekli açlık çekmişti. Traş olmuş, modern bir Avrupalı'ya dönüşmüştü. Genç bir adamken Kremenchug'da teyzesi için çalışmıştı. Petersburg'da on yıl boyunca sahte belgelerle geçici ve sahte bir mutluluk yaşamıştı. Sonra hapse girip adi suçlularla aynı hücreyi paylaşmıştı. Amerika'ya kaçmıştı. Açlıktan ölme sınırına gelmişti. Ahır temizlemişti. Dilenmişti. Korku içinde yaşamıştı. Hep bir *baalchov*'du, daima birilerine borcu vardı. Polis tarafından takip ediliyordu. Evine ayyaş kiracılar alıyordu. Karısı bir hizmet-

çiydi. Ve şimdi evine, çocuklarına getirdiği şey buydu. Onlara ancak bunu gösterebiliyordu: paçavraya dönmüş giysilerini, yaralarını.

Ucuz, yünlü sabahlığına sarınmış olan Herzog hülyalı gözlerle düşünüyordu. Çıplak ayaklarının altında ince bir halı vardı. Dirseklerini pek de sağlam olmayan çalışma masasına dayamıştı ve başı aşağı sarkıyordu. Nachman'a sadece birkaç satır yazmıştı.

Sanırım, diye düşündü, Herzogların bu hikâyesini yılda on kere dinlerdik. Bazen annem anlatırdı, bazen babam. Yani keder konusunda iyi bir eğitim aldık. Ruhun bu haykırışlarını hâlâ gayet iyi biliyorum. Göğsümde ve boğazımda duruyorlar. Ağzım ardına kadar açılıp onları salıvermek istiyor. Ama bunların hepsi artık antika; evet, kutsal kitapla, kutsal kitaptaki kişisel deneyim ve kader anlayışıyla başlayan Yahudi antikaları. Savaş sırasında olanlar Herzog Baba'nın normalin üstünde acı çektiğini iddia etme hakkını elinden aldı. Şimdi insanlıktan daha uzak bir standardımız var, yeni bir sınır standardı, bireylere karşı kayıtsız. İnsan ruhunun enerjik bir şekilde, hatta neşeyle içine aktığı yok etme programının bir parçası. Bu kişisel tarihler; eski zamanlardan kalan, hatırlamaya değmeyebilecek eski hikâyeler... Ben hatırlıyorum. Hatırlamak zorundayım. Ama başka kim, kime bir şey ifade edebilir ki bu? Milyonlarca insan –muazzam kitleler– korkunç acılar içinde yok olup gidiyor. Ve bugünlerde ahlaki acılara da yer yok. Kişilikler sadece insanları güldürüp rahatlatmaya yarıyor. Ama ben hâlâ babamın acısının esiriyim. Kendinden bahsediş şeklini düşünüyorum da! Onu duyan biri kahkahalara boğulabilirdi. "*Ben*"i işte öylesine vakurdu.

"Bırakmalısın," diye bağırdı annem. "Buna mecbursun!"

"Peki ne yapayım? Cenaze cemiyetinde mi çalışayım? Yetmiş yaşındaki bir adam gibi? Sadece ölüm döşeklerinin başında oturmaya yarayan biri gibi? *Ben*? Ölü yıkayayım, öyle mi? *Ben*? Yoksa mezarlığa gidip ölüleri için yas tutanlardan bozuk para mı dileneyim? *El malai rachmamim* okuma hizmeti karşılığında. *Ben*? Yer yarılsın da dibine gireyim daha iyi!"

"Hadi, Yonah," dedi annem o içten, ikna edici tarzıyla. "Gözünün üstüne kompres koyayım. Hadi, yat şöyle."

"Nasıl yatabilirim?"

"Hadi ama, buna mecbursun."

"Çocuklar ne yiyecek?"

"Hadi, bir süre yatmak zorundasın. Şu gömleği de çıkar."

Herzog Anne sessizce yatağın yanında oturuyordu. Biçimli alnı, düzgün burnu, kahverengi bıyığıyla Herzog Baba kasvetli odada, demir karyolada yatıyordu; üzerinde eski kırmızı bir Rus battaniyesi vardı. Moses tıpkı o gün o karanlık koridordan seyrettiği gibi şimdi de bu iki figürü seyrediyordu.

Nachman, diye yazmaya başladı ama sonra durdu. Nachman'a mektupla nasıl ulaşacaktı ki? *Village Voice*'a ilan verse daha iyiydi. Peki ama yazdığı diğer mektupları kime gönderecekti?

Nachman'ın karısının ölmüş olması gerektiği sonucuna vardı. Evet, sorun bu olmalıydı. O zayıf, ince bacaklı kız; koyu renk kaşları sık sık yükselip sonra yeniden gözlerinin üstünde kıvrılan ve kenarları aşağıyı gösteren geniş bir ağzı olan o kız intihar etmişti ve Nachman da Moses'tan kaçmıştı çünkü (kim onu suçlayabilirdi ki) aksi halde Moses'a her şeyi anlatması gerekecekti. Zavallı şey, zavallı şey; demek o kızcağız da şimdi mezarlıktaydı.

Telefon çaldı: beş, sekiz, on kere. Herzog saatine baktı. Neredeyse altı olduğunu görünce çok şaşırdı. Koca gün nereye gitmişti? Telefon çalmaya, beynini matkap gibi delmeye devam ediyordu. Herzog açmak istemiyordu. Ama sonuçta iki çocuğu vardı, sonuçta o bir *babaydı* ve cevap vermek zorundaydı. Dolayısıyla alete uzandı ve Ramona'yı duydu, New York'un cızırtılı telefon hattından onu haz dolu bir hayata çağıran Ramona'nın neşeli sesini. Hem, bu basit bir haz da değildi; metafizik, aşkın bir hazdı: İnsan var oluşuna dair bulmacayı çözen bir haz. Ramona böyleydi işte: Amerikan tarzına uyarlanmış İspanyol giysileri, çiçekleri, inci gibi dişleri, kırmızı yanakları ve gür, dalgalı, insana heyecan veren siyah saçlarıyla sadece bir hazcı değil aynı zamanda bir teorisyen, hatta neredeyse bir rahibeydi.

"Merhaba –Moses? Orası neresi acaba?"

"Ermeni Yardım Derneği."

"Ah, Moses! Sensin işte!"

"Tanıdığım erkekler içinde Ermeni Yardım Derneği'ni hatırlayabilecek kadar yaşlı olan tek kişi benim."

"Geçen defa Şehir Morgu demiştin. Bu sefer daha neşelisin galiba. Ben Ramona..."

"Elbette." Başka kimin sesi böyle rahat bir şekilde ve yabancı bir aksanın büyüsüyle inceldikçe incelebilir ki? "İspanyol bayan."

"*La navaja en la liga.*"

"İtiraf edeyim, Ramona, bir bıçağın beni hiç bu kadar az korkuttuğu olmamıştı."

"Sesin pek neşeli geliyor."

"Bütün gün kimseyle konuşmadım."

"Seni arayacaktım ama dükkân çok yoğundu. Dün neredeydin?"

"Dün? Neredeydim, dur bir düşüneyim..."

"Toz olduğunu sandım."

"Ben mi? Öyle bir şey nasıl olabilir ki?"

"Yani beni bırakıp gitmeyeceğini mi söylüyorsun?"

Güzel kokulu, seksi, idealist Ramona'yı bırakıp gitmek mi? Asla. Ramona sefahat cehenneminden geçip hazzın ciddiyetine ulaşmıştı. "Biz uygar yaratıklar ne zaman gerçekten ciddi olacağız?" demişti Kierkegaard. Ancak cehennemi kıyılı köşeli tanıdığımızda. Bu olmadığı sürece hedonizm ve boş şeyler, cehennemi bütün hayatımıza serpiştirecekler. Öte yandan, Ramona sadece bedene, ruhun tek ve gerçek tapınağına, karşı işlenen günaha inanıyor.

"Ama dün şehir dışına çıkmışsın," dedi Ramona.

"Nereden biliyorsun? Peşime bir dedektif mi taktın?"

"Bayan Shwartz seni Grand Central'da elinde bir valizle görmüş."

"Kim? Dükkânındaki o küçük Bayan Shwartz mı?"

"Evet."

"Vay be, neyle karşılaşacağın hiç belli olmuyor..." Herzog bu konuda daha fazla konuşmak istemiyordu.

"Belki de trende güzel bir kadın seni korkutmuştur ve sen de Ramona'na geri dönmüşsündür," dedi Ramona.

"Hay Allah..." dedi Herzog.

Ramona'nın oyununun teması, Herzog'u mutlu etme gücüydü. Herzog onun sarhoş edici gözlerini ve diri göğüslerini, kısa ama güzel bacaklarını, kumazca ayartıcı Carmen havalarını ve

yataktaki becerisini (görünmez rakipleri alt edişini) düşününce, Ramona'nın durumu abartmadığını hissetti. Gerçekler Ramona'nın iddiasını destekliyordu.

"Eee, kaçıyor muydun?" dedi.

"Neden kaçayım ki? Sen harika bir kadınsın, Ramona."

"Bu durumda sen de epey tuhaf oluyorsun, Moses."

"Şey, sanırım ben türümün tuhaf örneklerinden biriyim."

"Ama ben gururlu ve ısrarcı olmamam gerektiğini biliyorum. Hayat bana alçakgönüllü olmayı öğretti."

Moses gözlerini kapatıp kaşlarını kaldırdı. İşte başlıyoruz.

"Belki de eğitimin yüzünden doğal bir üstünlük hissediyorsundur."

"Eğitimim mi! Ama ben hiçbir şey bilmiyorum ki..."

"Başarıların. *Kim Kimdir*'desin. Ben sadece bir tüccarım, küçük burjuva tiplemesi."

"Buna gerçekten inanmıyorsun, Ramona."

"O zaman niye kendini geride tutup beni peşinden koşturuyorsun? Anlaşılan aynı anda birkaç kişiyi birden idare etmek istiyorsun. Büyük hayal kırıklıklarından sonra bunu ben kendim de yapmıştım, egomu güçlendirmek için."

"İdealist, entelektüel bir ahmak; geri kafalı..."

"Kim?"

"Kendimi kastediyordum."

Ramona devam etti. "Ama insan kendine güvenini geri kazandığında yalın arzuların yalın gücünü keşfediyor."

Lütfen Ramona, demek istedi Moses; çok hoşsun, güzel kokulusun, seksisin, sana dokunmak çok güzel vesaire. Ama bu vaazlar yok mu! Tanrı aşkına Ramona, çeneni kapat. Ama Ramona devam etti. Herzog tavana baktı. Örümcekler pervazları yoğun bir şekilde işlemişlerdi, tıpkı Rhine'ın kıyıları gibi. Ama burada üzüm yerine sarılıp sarmalanmış böcek salkımları sarkıyordu.

Ramona'ya hayat hikâyemi –mütevazı bir başlangıçtan katıksız bir felakete nasıl yükseldiğimi– anlatmakla bu belayı başıma ben kendim sardım. Ama bu kadar çok hata yapan bir adam arkadaşlarının düzeltmelerini dinlemek zorunda. Sandor gibi ar-

kadaşlar: O kambur sıçan. Ya da Valentine: Kendini İsrail'de bir peygamber sanan o ahlaki megalomanyak. İnsanın bütün bu tipleri dinlemesi lazım. Azarlanmak hiç yoktan iyidir. En azından karşında seninle konuşan biri oluyor.

Ramona duraksadı ve Herzog "Doğru, öğrenmem gereken çok şey var," dedi.

Ama geyretliyim. Sorunun üzerinde çalışıyorum ve istikrarlı bir gelişme gösteriyorum. Ölüm döşeğindeyken tam da kıvama gelmiş olurum herhalde. İyiler genç ölür ama bana kendimi geliştirme şansı bahşedildi ki son nefesimde altın gibi olabileyim. Kıdemli ölüler benimle gurur duyacaklar... Ölümsüzlerin Y.M.C.A.'sına katılacağım. Yalnız, tam da şu anda sonsuzluğu elimden kaçırıyor olabilirim.

"Beni dinliyor musun?" dedi Ramona.

"Tabii ki."

"Az önce ne söyledim?"

"İçgüdülerime daha çok güvenmem gerektiğini."

"Bana akşam yemeğine gelmeni istediğimi söylemiştim."

"Öyle mi..."

"Keşke kaltağın teki olsaydım! O zaman ağzımdan çıkan her lafı ne biçim dinlerdin."

"Ama ben de sana şey diyecektim... Benimle İtalyan restoranına gelir misin diyecektim." Herzog beceriksizce uyduruyordu. Bazen acımasızca dalgın olabiliyordu.

"Alışveriş yaptım bile," dedi Ramona.

"Ama o meraklı Bayan Shwartz mavi gözlüklerinin arkasından beni Grand Central'da kaçarken gördüyse nasıl..."

"Yemeğe gelebileceğini düşündüm, öyle mi? Bir günlüğüne New Haven'a gitmen gerektiğini tahmin ettim –Yale Kütüphanesi'ne ya da öyle bir yere... Lütfen gel. Bana yemekte eşlik et. Gelmezsen yalnız yemek zorunda kalacağım."

"Niye? Halan nerede?"

Ramona'nın babasının yaşlıca kız kardeşi Ramona'yla birlikte oturuyordu.

"Hartford'daki kuzenleri ziyarete gitti."

"Haa... anladım." Yaşlı Tamara Hala, yeğeninin isteği üzerine

çabucak hazırlanıp bu tür yolculuklara çıkmaya alışık herhalde, diye düşündü Herzog.

"Halam halden anlayan biri," dedi Ramona. "Ayrıca seni de çok seviyor."

Ve benim iyi bir koca adayı olduğumu düşünüyor. Ayrıca, insan kocasız ve aşk hayatı sorunlu olan bir yeğen için biraz fedakârlık yapmalı. Herzog'la tanışmadan hemen önce Ramona, George Hoberly adında bir yardımcı yönetmenden ayrılmıştı; Hoberly o sırada çok kötü, acınası bir durumdaydı: Histeri krizinin eşiğindeydi. Ramona'nın dediğine göre Tamara Hala ona büyük sempati duyuyordu; ona öğütler vermiş, yaşlı bir kadının yapabildiği kadarıyla onu teselli etmişti. Aynı zamanda Herzog konusunda da en az Ramona'nın kendisi kadar heyecanlıydı. Tamara Hala'yı düşününce, Herzog şimdi Zelda Teyze'yi daha iyi anladığına karar verdi. Kadınların gizlilik ve çift taraflı oynama tutkusu. Çünkü meyvemizi kurnaz yılanın ağzından yemek zorundayız.

Yine de Herzog, Ramona'nın içten bir aile duygusuna sahip olduğunu gözlemlemişti ve bunu onaylıyordu. Ramona halasını gerçekten seviyor gibi görünüyordu. Tamara; Polonyalı, çar taraftarı, orduda şu veya bu mevkide görevli (general desek ne olur ki?) bir adamın kızıydı. Ramona onun hakkında "Son derece *jeune fille Russe*"* demişti, çok yerinde bir tasvir. Tamara Hala, uysal, duyarlı, genç kız tavırları olan, fevri davranan biriydi. Ne zaman Papa ve Mama'dan, öğretmenlerinden ve *Conservatoire*'dan bahsetse düz göğsü dolar ve köprücük kemikleri belirginleşirdi. Hâlâ babasının dileğine karşı gelerek bir konser müzisyeni olarak kariyer yapıp yapmamakta kararsız görünüyordu. Onu ciddi bakışlarla dinleyen Herzog, yaşlı kadın Salle Gaveau'da bir resital vermiş miydi yoksa vermek mi istemişti, anlayamamıştı. Boyalı saçlı ve anlamsız broşlar takan Doğu Avrupalı yaşlı kadınlar Herzog'da kolayca şefkat uyandırıyordu.

"Eee, geliyor musun gelmiyor musun?" dedi Ramona. "Neden bir cevap için beni bu kadar uğraştırıyorsun?"

(*) Rus genç kız (Fr.).

"Dışarı çıkmamam lazım, yapacak çok işim var, yazacak bir sürü mektup."

"Ne mektubu! Amma da gizemli bir adamsın. O önemli mektuplar da neymiş? İş mi? Eğer işse belki de meseleyi benimle tartışman iyi olur. Ya da bir avukatla, eğer bana güvenmiyorsan. Ama sonuçta yemek yemek zorundasın. Veya belki de yalnız başınayken yemek yemiyorsundur."

"Tabii ki yiyorum."

"Eee, o zaman?"

"Tamam," dedi Herzog. "Birazdan oradayım. Bir şişe de şarap getiririm."

"Hayır, hayır! Öyle bir şey yapma sakın. Ben buzluğa bir tane koydum bile."

Herzog telefonu kapattı. Ramona şarap konusunda ısrarlı konuşmuştu. Belki de Herzog onda biraz cimri olduğu izlenimini bırakmıştı. Ya da onda bir korumacılık hissi uyandırmıştı, ki bu sık sık olurdu. Bazen içten içe kaderle bir anlaşma yaptıklarına inanan insanlardan oluşan bir sınıfa ait olduğunu düşünürdü: Uysallık ya da samimi bir iyi niyet karşılığında hayatın en kötü gaddarlıklarına karşı korunma. Gerçekten de yıllar önce böyle bir anlaşma –psişik bir teklif– yapmaya karar verip vermediğini düşünürken, Herzog'un yüzüne yumuşak ama çarpık bir gülümseme yayıldı: Ayrıcalıklı muameleye karşılık yumuşak başlılık. Böyle bir anlaşma feminendi ya da ağaçlara, hayvanlara, çocuksu insanlara sunulurdu. Kendisine yönelik bu yargıların hiçbiri Herzog'u dehşete düşürmüyordu; insanın kendi benliğiyle kavga etmesi yararsızdı. İşte buradaydı: Doğal güçlerin ve kendi ruhunun karmaşık, mistik başarısı. Yünlü Hong Kong sabahlığının önünü açıp çıplak vücuduna baktı. Çocuk değildi. Ve Ludeyville'deki ev bütün diğer yönlerden tam bir felaket olmasına rağmen onu formda tutmuştu. Mirasını kurtarma çabasıyla o eski harabeyle mücadele etmek kol kaslarını geliştirmişti. Narsizmle yaptığı kontratın süresini biraz uzatmıştı. Ona geniş kalçalı bir kadını kucağında yatağa taşıyacak gücü vermişti. Ah evet, hâlâ arada sırada birkaç saniyeliğine genç ve parlak tüylü bir aygıra dönüşebiliyordu; gerçekte

hiçbir zaman olmadığı bir aygıra. Eros'un Moses Elkanah Herzog'dan daha sadık kulları vardı.

Ama Ramona şarap konusunda neden o kadar kesin konuşmuştu? Belki de Moses'ın Kaliforniya şarabı alıp gelmesinden korkmuştu. Ya da hayır, kendi şarabının afrodizyak gücü olduğuna inanıyordu. Bak bu olabilirdi. Veya belki de Moses para konusunun üzerinde sandığından daha çok duruyordu. Son bir olasılık da Ramona'nın Moses'ı lükse boğmak istemesiydi.

Herzog ne yaptığını ya da amacını bilen biri edasıyla saatine baktı ama zamanı zihninde bir yere oturtamadı. Ne ki çatıların ve duvarların üzerinden doğru açıyı yakalamak için pencereye doğru biraz eğilerek gözkyüzünün kızarmakta olduğunu gözlemledi. Koca bir günün birkaç mektup çiziktirerek geçmiş olması onu hayrete düşürmüştü. Ve ne kadar da gülünç, kızgın mektuplar! İçerdikleri bütün o kin ve taşkın öfke! Zelda! Sandor! Onlara neden yazmıştı ki? Ve Monsenyör! Herzog'un mektubunun satır aralarında Monsenyör sadece deli, kendi kendine sonuçlara varan bir yüz görecekti; tıpkı Moses'ın, şu duvarlardaki siyah zift katmanları arasında bulunan tuğlaları gördüğü gibi. Sonsuz tekrar insanın akıl sağlığını tehdit eder.

Farz et ki ben tamamen haklıyım ve Monsenyör, örneğin, tamamen haksız. Ben haklıysam dünyanın bütünlüğü ve bunu sağlama sorumluluğu tamamen bana ait demektir. Moses E. Herzog kendi işine bakarsa dünya nasıl idare eder? Hayır, bu işi neden ben üstleneyim ki? Kilise evrensel bir anlayışa sahip. Ben bunu zararlı bir yanılsama olarak görüyorum, Prusyalı yanılsaması. Bütün soruları cevaplamak için atılmak aptallığın şaşmaz işaretidir. Valentine Gersbach herhangi bir konuda cahil olduğunu hiç kabul etti mi? Gersbach tam bir Goethe'ydi. Bütün cümlelerinizi tamamlıyor, düşüncelerinizi farklı biçimlerde ifade ediyor, her şeyi açıklıyordu.

... bilmenizi isterim ki, Monsenyör, bu mektubu Madeleine'i teşhir etmek ya da size saldırmak amacıyla yazmıyorum. Herzog mektubu yırttı. Yalan! Monsenyör'ü hor görüyordu ve Madeleine'i öldürmek istiyordu. Evet, onu öldürme kapasitesine sahipti. Ne ki, içi korkunç bir öfkeyle dolu olduğu halde aynı za-

manda traş olup giyinmeyi, şehirde zevke ayrılmış bir geceye hazırlanan uygar bir vatandaş olmayı, süslenip püslenmeyi, kokular sürünmeyi ve alacağı öpücükler için yüzüne tatlı bir ifade yerleştirmeyi de gayet iyi beceriyordu. Cinayet fantezilerinden ürkmüyordu. Beni durduran, ceza almanın kaçınılmazlığı, diye düşündü Herzog.

Temizlenme vakti. Herzog çalışma masasına ve öğle sonrasının koyulaşan ışığına sırtını dönüp sabahlığını çıkararak banyoya girdi ve lavabonun musluğunu açtı. Fayans döşeli, serin odanın belirsizliğinde sudan biraz içti. Bir metropolise göre New York'un suyu dünyanın en tatlı suyuydu. Ardından yüzünü sabunlamaya başladı. Güzel bir akşam yemeği umut edebilirdi. Ramona yemek pişirmeyi ve sofra kurmayı iyi biliyordu. Masada mumlar olacaktı, kumaş peçeteler, çiçekler. Belki de çiçekler şu anda, akşam trafiğinde alelacele dükkândan eve götürülüyordu. Ramona'nın yemek odasının pencere kenarına güvercinler tünerdi. Havalandırma deliğinden kanat sesleri duyulurdu. Mönüye gelince, bunun gibi bir yaz akşamında muhtemelen soğuk patates çorbası ve ardından New Orleans usulü karides olacaktı. Beyaz kuşkonmaz. Soğuk bir tatlı. Romlu ve üzümlü dondurma? *Brie* ve kraker? Daha önceki akşam yemeklerinden yola çıkarak tahminde bulunuyordu. Kahve. Kanyak. Ve fonda da sürekli yan odadaki gramofondan gelen Mısır müziği –Muhammed El Bakkar'ın santur, darbuka ve tefle çaldığı Port Said. O odada bir Çin kilimi vardı, yeşil lambanın ışığı derin ve loştu. Ramona burada ayrıca taze çiçek bulundururdu. Ben bütün gün bir çiçekçide çalışıyor olsaydım çiçek kokusunun geceleri de beni takip etmesini istemezdim. Kahve sehpasında sanat kitapları ve yabancı dergiler vardı. Paris, Rio, Roma, hepsi bu dergilerde mevcuttu. Ayrıca Ramona'nın hayranlarından gelen son hediyeler de mutlaka sergilenirdi. Herzog o küçük kartları hep okurdu. Ramona onları başka ne sebeple ortaya bırakmış olabilirdi ki? Geçen bahar birkaç kere özel karides yemeğinden pişirdiği George Hoberly ona hâlâ eldivenler, kitaplar, tiyatro biletleri, opera gözlükleri yolluyordu. Aşk çılgınlığıyla New York'ta bir aşağı bir yukarı attığı turları, al-

dığı şeylerin markalarına bakarak takip edebilirdiniz. Ramona onun ne yaptığını bilmez halde olduğunu söylüyordu. Herzog onun için üzülüyordu.

Mavimtrak yeşil halı, Magribi süsleri ve süslemeleri, geniş ve rahat divan, kuş tüylerini andıran deseniyle Tiffany lamba, pencerelerin yanındaki derin koltuklar, Broadway, ve Columbus Meydanı'yla şehir manzarası. Yemekten sonra kahve ve kanyakla buraya yerleştiklerinde Ramona, Herzog'a ayakkabılarını çıkarmak istemez misin diye soracaktı. Neden olmasın? Bir yaz akşamında çıplak ayaklar insanı rahatlatır. Ve yavaş yavaş, hep yaptığı gibi, Herzog'a neden böyle dalgın olduğunu soracaktı; çocuklarını mı düşünüyordu? Bunun üzerine Herzog da... şimdi aynaya hemen hiç bakmadan, sakalın uzadığı yerleri el yordamıyla bularak traş oluyordu... Herzog da artık Marco konusunda fazla endişeli olmadığını söyleyecekti. Oğlanın sağlam bir karakteri vardı. Herzogların psikolojik açıdan daha istikrarlı olan koluna mensuptu. Derken Ramona ona küçük kızı hakkında mantıklı öğütler verecekti. Moses çocukcağızı nasıl o psikopatlara bırakabileceğini soracaktı. Ramona onların psikopat olduğundan şüphe edebilir miydi? Geraldine'den gelen o mektuba –neler yaptıklarını anlatan o ürkütücü mektuba– bir daha bakmak ister miydi? Ve yine Madeleine'den, Zelda'dan, Valentine Gersbach'tan, Sandor Himmelstein'dan, Monsenyör'den, Dr. Edvig'den ve Phoebe Gersbach'tan konuşmaya başlayacaklardı. Herzog hiç istemediği halde –tıpkı alışkanlığını yenmeye çalışan ama başaramayan bir bağımlı gibi– nasıl kandırıldığını, aldatıldığını, kullanıldığını, parasının elinden alındığını, borca sürüklendiğini; güveninin karısı, dostu, doktoru tarafından suistimal edildiğini anlatacaktı yine. Şayet Herzog şimdiye dek *belli bir* var oluşun iğrençliğini hissetmişse, ayrı ayrı ruhların kurtarılabilmesi için *bütün*'ün gerekli olduğunu hissetmişse bu hep imkânsızı deneyerek ıstırabını hikâyesi aracılığıyla paylaşmaya çalıştığı sırada olmuştu. Ama sonra, hikâyenin ortasında, bunları anlatmaya, başkasına acı vermeye hakkı olmadığını; onaylanma, yardım bulma, haklı çıkma arzusunun faydasız oldu-

günu fark ederdi. Daha da kötüsü, temiz olmayan bir arzuydu bu. (Nedense Fransızca kelime ona daha uygun göründü ve "*Immonde!*"* dedi; ardından da daha yüksek sesle "*C'est immonde!*"** diye tekrarladı.) Öte yandan, Ramona onu şefkat ve anlayışla karşılıyordu. Şüphesiz ona gerçekten acıyordu; halbuki mazlum olanlar, kökeni ilkel zamanlara dayanan nedenlerle, itici ve hatta gülünçtürler. Ne ki tinsel karmaşanın hüküm sürdüğü bir çağda Herzog'un hissettiği gibi hisseden bir adam belli bir ayrıcalığı olduğunu iddia edebilirdi. Herzog o kendine has ileriyi görme yetersizliğinin, gerçekçilikten yoksunluğunun ve bariz içtenliğinin ona yüksek bir statü bahşettiğini görmeye başlıyordu. Belli ki Ramona'ya göre bunlar onu büyülü bir cazibeyle sarmalıyordu. Herzog *macho* olarak kaldığı sürece onu parlayan gözler ve artan, gitgide artan bir şefkatle dinliyordu. Ramona Herzog'un ıstıraplarını cinsel heyecanlara dönüştürüyordu ve –hakkını vermek lazım– kederini de faydalı bir yöne çeviriyordu. Hobbes'un, ortada korku uyandıran, muazzam bir güç olmadığı sürece insanların o refakatten haz (*voluptas*) almadıkları, sadece derin bir hüzün (*molestia*) duydukları yolundaki görüşüne katılamayacağım. Ortada daima korku uyandıran, muazzam bir güç vardır: İnsanın kendi içindeki dehşet hissi. Fakat bu teorik konuları bir kenara bırakacak olursak, Herzog anlatmayı bitirdiğinde –ki bu sırada, sokağın Porto Riko karmaşasından çok uzakta, Venedik sürahisinden dört beş bardak Armagnac içmiş olacaktı– sıra Ramona'ya gelecekti. Sen benim sırtımı sıvazlarsan ben de seninkini sıvazlarım.

Herzog kör bir adam gibi, el yordamıyla ve ses –sakalının ve usturanın sesi– yardımıyla traş olmaya devam ediyordu.

Ramona erkekleri memnun etmek konusunda oldukça tecrübeliydi. Karides, şarap, çiçekler, mumlar, parfümler, soyunma ritüelleri, inleyen ve tınlayan Mısır müziği, ziyadesiyle pratik yaptığının işaretiydi ve Herzog onun bu şekilde yaşamak zorunda kalmış olmasına üzülüyordu ama aynı zamanda Ramo-

(*) İğrenç (Fr.).
(**) Bu iğrenç (Fr.).

na'nın yaptıkları gururunu okşuyordu. Herhangi bir kadının Moses'da kusur bulması Ramona'yı hayrete düşürüyordu. Herzog ona Madeleine'leyken sık sık büsbütün çuvalladığını söylemişti. Belki de performansını geliştiren şey, Mady'ye duyduğu öfkeyi dışa vurmuş olmasıydı. Ramona bu lafın üzerine haşinleşmişti.

"Bilmem, belki de sebep *benimdir*; bunu hiç düşündün mü?" demişti. "Zavallı Moses, bir kadınla başın dertte olmadığı sürece ilişkinin ciddi olabileceğine inanamıyorsun."

Herzog yüzünü acı fındık özüyle durulayıp yanaklarını şişirdi. Lavabonun üzerindeki cam rafta duran küçük, transistörlü radyoda çalan Polonya dans müziğine tempo tutarak ayaklarını pudraladı. Ardından bir süre dans etme, lekeli fayansların üzerinde hoplayıp zıplama dürtüsüne teslim oldu; o zıplarken fayansların birkaçı çıkınca onları küvetin altına itelemek zorunda kaldı. Yalnızken birden şarkı söyleyip dans etmeye başlamak, her zamanki içtenliğine sadık kalarak garip şeyler yapmak Herzog'un tuhaflıklarından biriydi. Araya Polonyaca bir reklam ("Ochyne-pynch-ochyne, Pynch Bulvarı, Flushing") girinceye kadar dans etmeyi sürdürdü. Fayans kaplı, fildişiyle sarı arası bir renkte olan banyonun –Herzog eski tabiri tercih ederek kademhane diyordu– kasveti içinde spikeri taklit etti. Tam yeni bir polkaya hazırdı ki, nefes nefese koltuk altlarından ter damlacıklarının yuvarlanmaya başladığını fark etti; bir dans daha ederse duş yapması şart olacaktı. Bunun içinse ne sabrı ne de zamanı vardı. Kurulanma faslını düşünmeye bile tahammül edemiyordu, hep nefret ettiği angaryalardan biriydi bu.

Temiz iç çamaşırı ve çorap giydi. Çoraplı ayaklarıyla ayakkabılarının burun kısmını şöyle bir parlattı. Ramona, Herzog'un ayakkabı konusundaki zevkinden hoşlanmıyordu. Madison Bulvarı'ndaki Bally'nin vitrininde ona bilek seviyesinde bir İspanyol botu gösterip "İşte ihtiyacın olan bu: Şu belalı siyah botlar," demişti. Ardından başını kaldırıp gülümsemiş, böylece Herzog da onun parlak gözleriyle yüz yüze gelmişti. Ramona'nın harikulade, hafifçe bombeli beyaz dişleri vardı. Dudak-

ları ayrılır ve sonra yine bu güzel dişlerin üzerinde kenetlenirdi. Burnu kısa ve kıvrıktı; bir Fransız burnu, küçük ve biçimli. Ela gözler; gür, parlak, siyah saçlar. Yüzünün ağırlığı alt tarafta toplanmıştı. Herzog'a göre küçük bir kusurdu bu. Ciddi bir durum yoktu.

"Benim Flamenko dansçıları gibi giyinmemi mi istiyorsun?" demişti Herzog.

"Giysiler konusunda hayal gücünü biraz kullanman, karakterinin belli yönlerini öne çıkartman lazım."

Duyan da –Herzog'un yüzüne geniş bir gülümseme yerleşmişti– onun kötü bir yatırıma kurban gitmiş bir insan sermayesi olduğunu sanırdı. Herzog, Ramona'yı muhtemelen bir hayli şaşırtarak ona katıldığını söylemişti. Neredeyse neşeli bir tavırla söylemişti bunu. Kendisine verilmiş olan kuvvet, zekâ, duygular, fırsatlar boşa harcanmıştı. Fakat kavrayamadığı şey, bu İspanyol ayakkabılarının –ki çocukça bir zevke sahip olan Herzog'a pek güzel görünmüşlerdi– onun karakterini geliştirecek oluşuydu. Ve bizler gelişmeye mecburuz. Mecburuz!

Herzog pantolonunu giydi. İtalyan pantolonunu değil ama: Onunla yemekten sonra rahat edemezdi. Sırada yeni aldığı poplin gömleklerden biri vardı. Bütün iğneleri çıkardı. Ardından ince bir ceket giydi. Küçük banyo penceresinden görebildiği kadarıyla limanı görmek için eğildi. Doğru düzgün bir şey seçemiyordu. Sadece beton yığınına dönmüş adayı saran su hissi. Bu daha çok bir intibak hareketiydi, tıpkı kendisine zamanı söylemeyen kol saatine bakması gibi. Sonra sıra kendisine, kare aynadaki görüntüsüne bakmaya geldi. Nasıl görünüyordu? Ah, müthiş; mükemmel görünüyorsun, Moses! Fevkalâde! İnsan denen yaratığın kendi benliğine bağlılığı, o tatlı benlik içgüdüsü, öyle derin ve eskiydi ki, hücresel bir kökeni olabilirdi. Herzog nefes alırken bile onun farkındaydı: Usul ama geniş kapsamlı, bütün bedenini dolaşan, en uzak sinirlerine erişen hoş bir açlık. *Sevgili Profesör Haldane...* Hayır, Herzog'un şu anda yazmak istediği adam o değildi. *Sevgili Peder Teilhard de Chardin, elementlerin içsel yönlerine dair görüşlerinizi anlamaya çalıştım. Duyu organlarının, hatta ilksel duyu organlarının bile, mekanikçilerin durgun olarak ni-*

teldiği moleküllerden gelişemeyeceğini söylüyorsunuz. Bu nedenle belki de maddenin kendisinin de evrim geçi en bilinç olarak incelenebileceğini öne sürüyorsunuz... Karbon molekülünün yapısında düşünce mi var?

Aynadaki traşlı, kendi kendine mırıldanan yüz; gözlerin altında muazzam gölgeler. Sorun yok, diye düşündü Herzog; ışık çok parlak olmadığı sürece hâlâ gayet gösterişli bir adamsın. Bir süre daha istediğin kadını elde edebilirsin. Belki güzel yüzlü, belki de kocakarı suratlı olan o kaltak –Madeleine– haricinde hepsini. Hadi öyleyse, git; Ramona seni besleyecek, sana şarap verecek, ayakkabılarını çıkaracak, seni pohpohlayacak, sinirlerini yatıştıracak, seni öpecek, dişleriyle dudağını ısıracak. Sonra yatak örtüsünü kaldıracak, ışıkları kapatacak ve esas meseleye girecek...

Herzog yarı zarif, yarı paspaldı. Bu hep onun tarzı olmuştu. Kravatını özenle bağlamışsa ayakkabısının bağcığı çözülürdü. Terziden çıkma giysileriyle daima kusursuz görünen, traş ve manikür için Palmer House'a giden ağabeyi Shura, Herzog'un bunu bilerek yaptığını söylüyordu. Belki de bir zamanlar bunu çocukça bir isyan duygusuyla yapıyor olabilirdi ama artık bu durum Moses E. Herzog'un gündelik komedisinin yerleşmiş bir parçası haline gelmişti. Ramona ona sık sık "Sen gerçek, tutucu bir Amerikalı değilsin. Tensellik konusunda yeteneğin var. Ağzın seni ele veriyor," derdi. Dudaklarından bahsedildiğinde Herzog parmaklarını ağzının üstüne koymaktan kendini alamazdı. Ama sonra gülüp geçerdi. Kafasını kurcalamaya devam eden şey, Ramona'nın onu bir Amerikalı olarak görmemiş olmasıydı. Bu onu incitmişti! Amerikalı değilse başka neydi ki? Askerdeyken de arkadaşları onu bir yabancı olarak görüyordu. Chicagolular onu kuşkuyla sorguluyordu. "State ve Lake'te ne var? Austin Bulvarı ne kadar batıda?" Çoğu banliyölerden gelmişe benziyordu. Moses şehri onlardan çok daha iyi biliyordu ama bu bile onun aleyhinde kullanılmıştı. "Hmm, her şeyi aklında tutmuşsun. Sen bir casussun. Bu kanıtlanmış oldu. O zeki Yahudilerden biri. İtiraf et, Mose; seni paraşütle atacaklar, di mi?" Hayır, Moses iletişim sorumlusu olmuş, fakat son-

ra astım yüzünden terhis edilmişti. Tatbikat sırasında Meksiko Körfezi'nde her yer sise boğulduğunda sesi gittiği için bağlantıyı yitirmişti. Bütün alayın, onun "Kaybolduk! Şimdi sıçtık!" diye inleyişini duyduğunu saymazsak tabii.

Ama 1934'te Chicago'da McKinley Lisesi'nin mezuniyet gününde sınıf sözcüsü olarak konuşma yapmış, kaynak olarak da Emerson'ı seçmişti. O gün İtalyan tamircilerin, Bohemyalı fıçı yapımcılarının, Yahudi terzilerin önünde konuşurken sesi gitmemişti. *Dünyanın ihtişama ulaşmak için en birinci teşebbüsü ... bir insanın yetiştirilmesi olmalıdır. Tek bir insanın özel yaşamı, tarihteki bütün krallıklardan ... daha görkemli bir monarşi olacaktır. Şunu kabul edelim ki yaşantımız, şimdiki haliyle, sıradan ve bayağı... Güzel ve mükemmel insanlar değiliz şu anda... İçinde yaşadığımız toplum, her insanın esrikliğe ya da ilahî bir aydınlanmaya açık olması gerektiğini duymak bile istemiyor.* Herzog, Biloxi yakınlarında bir yerde birkaç gemi ve tayfa kaybetmişse; bu, güzellik ve mükemmellik konusunda samimi olmadığı anlamına gelmezdi. Amerikan kimliğinin yerli yerinde olduğuna inanıyordu. Gülerek, ama aynı zamanda biraz da acıyla, Alabama'dan bir astsubayın ona "İngilizce gonuşmayı nerde öörendin –Boilitz Okulu'nda mı?" diye sorduğunu hatırladı.

Hayır, Ramona'nın demek istediği, Herzog'un sıradan bir Amerikalı'nın yaşadığı hayatı yaşamamış olduğuydu; ki bunu bir kompliman olarak söylemişti. Herzog'un tuhaflıkları en başından itibaren ona hükmetmişti. Herzog bunun herhangi bir değeri ya da sosyal açıdan bir ayrıcalığı olduğunu düşünüyor muydu? Eh, madem ki bu tuhaflıklara katlanmak zorundaydı, bu durumda onlardan birazcık faydalanmaması için bir neden yoktu.

Ama söz sıradan Amerikalılardan açılmışken, Ramona nasıl bir anne olurdu acaba? Küçük bir kızı Macy'nin geçit törenine götürebilir miydi? Moses, Ramona'yı, Isis'in bu rahibesini, tüvit bir takım içinde geçit törenini izlerken hayal etmeye çalıştı.

Sevgili McSiggins, "Amerikan İş Dünyasının Etik Görüşleri" adlı monografını okudum. McSiggins için bir tatbikat günü. *Oldukça ilginç. Amerikan muhasebe sistemindeki aleni ve gizli ri-*

yakarlığı daha yakından incelemiş olmanı dilerdim. Amerikalı bireyi istediği kadar çok erdemde hak iddia etmekten alıkoyacak hiçbir şey yok. Popülist felsefede iyilik, yavaş yavaş hava gibi bedava veya metro yolculuğu gibi neredeyse bedava bir metaya dönüştü. Herkes için her şeyin en iyisi, buyur sen de al. Hiç kimse pek umursamıyor. Ben Franklin'in, iş dünyasında faydalı bir araç olarak tavsiye ettiği dürüst görünümünü kaderci, Kalvinist bir zemini var. Başka bir adamın seçimine şüphe gölgesi düşürmezsin çünkü bunu yaparsan o kimsenin kredi notunu azaltabilirsin. Lanetlenmeye inanç yok olurken geride "Güvenilir Görünümler"in somut oluşumlarını bırakıyor.

Sevgili General Eisenhower, Muhtemelen özel yaşantınızda, başkan olarak düşünmeye belli ki vakit bulamadığınız meseleler üzerinde düşünecek vakte ve hevese sahipsinizdir. Soğuk Savaş'ın baskısı... Şimdilerde pek çok insan o dönemi politik bir histeri dönemi olarak görüyor. Perspektiflerin sürekli değiştiği bu çağda Bay Dulles'un yolculukları ve konuşmaları hızlı bir şekilde daha önceki diplomasi görünümünden sıyrılıp Amerikan müsrifliği görünümüne bürünüyor. Nükleer savaşı aceleye getirmenin riskleri üzerine konuşma yaptığınız gün ben de tesadüfen BM'deki basın locasındaydım. O gün İkinci Bulvar'da bir avizenin, daha doğrusu bir havagazı lambasının peşinatını yatırmıştım. Ludeyville'e harcanan on dolar daha. Hükümet başkanı Kruşçev ayakkabısıyla masaya vurduğunda da oradaydım. Böyle krizlerin ortasında ve böyle bir atmosferde, benim ilgilendiğim türden genel sorulara ayrılacak vakit olmadığı ortadaydı. Hayatımı adadığım sorulara. Ama onun bu konuda ne yapmasını istiyorsun ki? Ne ki Bay Hughes'un kitabına ve ona yazdığınız, "tinsel değerler" konusundaki endişelerinizi ifade eden mektuba bakarak dikkatinizi sizin kendi Ulusal Hedefler Komitenizin, sizin yönetiminizin sonunda sunduğu rapora çekmekle vaktinizi boşa harcamış olmayacağımı düşünüyorum. Bu komiteye atadığınız insanların –korporasyon avukatları, yüksek düzey yöneticiler, şimdi Endüstriyel Politikacılar olarak bilinen grup– bu iş için en uygun kişiler oldukları konusunda şüphelerim var. Bay Hughes sizin can sıkıcı görüşlerden nasıl korunduğunuza, nasıl adeta izole edildiğinize değiniyor. Muh-

temelen kendinize bunları yazan kişinin kim olduğunu soracaksınız; bir liberal mi, sivri zekâlının teki mi, yüreği kan ağlayan biri mi, yoksa bir çeşit deli mi? Cevap olarak, vatandaşların topluma katkıda bulunabileceğine inanan düşünceli biri diyelim. Hiçbir şeyi etkileyemeyen zeki insanlar, gerçek bir politik ya da sosyal güce sahip olan veya olduğunu sanan insanların horgörüsünü yansılayarak kendilerini hor görürler. Her şeyi açıkça, birkaç kelimeyle anlatamaz mısın? Adamın uzun, karmaşık dokümanlardan nefret ettiğini herkes biliyor. *İhtiyacımız olan şey, komünist düşmana karşı verilen mücadelede bizi şevke getirecek vatansever ve yardımsever bildiriler değildi. Pascal'ın (1623-1662), insanın bir saz, ama düşünen bir saz olduğu yolundaki önermesi, demokratik toplumun modern vatandaşı tarafından farklı bir vurguyla yorumlanabilir. İnsan düşünür ama kendini, bir merkezden çıkan rüzgârlar karşısında eğilip bükülen bir saz gibi hisseder.* Bu, Ike'ın ilgisini kesinlikle çekmezdi. Herzog başka bir yaklaşım denedi. *Tolstoy (1828-1910) "Krallar tarihin köleleridir," demişti. İnsan güç merdiveninde ne kadar yüksekteyse, eylemleri de o kadar dış koşulların kontrolündedir. Tolstoy'a göre özgürlük tamamen kişiseldir. Yalın ve dürüst –yani gerçek– bir yaşantısı olan insan özgürdür. Özgür olmak, tarihsel sınırlamadan kurtulmak demektir. Öte yandan, GWF Hegel (1770-1831) insan hayatının anlamının tarihten geldiğini düşünüyordu. Tarih, hafıza –bizi insan yapan bunlardır; bunlar ve bir de ölümün bilincinde olmak: "İnsanla birlikte geldi ölüm." Çünkü ölümün bilincinde olmak bizi, başka insanların hayatı pahasına kendi hayatımızı uzatmak istemeye iter. Güç mücadelesinin temelinde işte bu yatar.* Ama bu tamamen yanlış! diye düşündü Herzog, mizahtan bütünüyle yoksun olmayan bir umutsuzlukla. Bütün bu insanları çileden çıkarıyorum; Nehru'yu, Churchill'i ve şimdi de (görünüşe göre Büyük Kitaplar konusunda eğitmek istediğim) Eisenhower'ı. Yine de burada da büyük ölçüde içten duygular söz konusuydu. *Uygar bir düzen ya da insanlığın gelişimi değil. Ama sonuçta amaç özgürlüktür. Ve birey devlete ne borçludur? İşte komitenizin Ulusal Hedefler üzerine yazdığı raporu okuduktan sonra kafamda bu tür düşünceler belirdi* ve bunları birilerine aktarma –ya da tuhaf

bir projeyle aktarma girişiminde bulunma– arzusuyla yanıp tutuşmaya başladım. Veya gizli bir tutkuyla, SHAEF'nin* kumandanına Ölüm ve Tarih konusundaki bu görüşleri sunmayı kafama koydum; tıpkı hummanın ve eyleme geçirilmemiş şiddetin hüküm sürdüğü topraklarda yetişen çiçeklerle alay eder gibi. Farz edelim ki biz de sadece bir hayvan türüyüz, güneşin etrafında dönen bu mineral kitlesine has bir tür. O zaman bunca kibir, bunca yüksek standart niye? *...ve Gresham'ın ünlü Yasasının bir varyasyonu aklıma geldi: Toplumsal hayat, özel hayatı dışlar. Toplumumuz daha politik (en kapsamlı anlamıyla "politik" –bütünlük saplantısı, dürtüsü) bir hale geldikçe bireysellik daha da kayboluyormuş gibi görünüyor. Görünüyor diyorum çünkü bireyselliğin milyonlarca gizli kaynağı var. Daha sade bir dille, şu anda ulusal hedef, insan hayatı için zaruri olmayan ama ülkenin politik varlığını sürdürebilmesi için şart olan malların üretimine odaklanmış durumda. Hepimiz gayri safi millî hasıla olgusunun içine çekildiğimizden, kısa süre öncesine kadar ısrarcı işportacılar ve herkesçe hor görülen kimseler –sahte şifacılar– tarafından savunulmakta olan absürdlükleri'n ya da yalanların kutsal olduğunu kabul etmeye mecbur bırakılıyoruz. Öte yandan, iş gününün on dört saat olduğu bir asır öncesine göre daha çok "özel hayat"ımız var. Bu mesele son derece önemli zira burada söz konusu olan, özel yaşamın (cinsel yaşam da dahil) sömürü ve hükmetme teknikleriyle istila edilmesi.*

Trajik halefi bunlarla ilgilenebilirdi ama Ike değil. Lyndon da değil. Hükümetleri entelektüeller –fizikçiler, istatistikçiler– olmadan işleyemez ama bunlar büyük sanayicilerin ve milyarder yöneticilerin ellerinde kaybolup gidiyorlar. Kennedy de bu durumu düzeltmek üzere falan değildi. Sadece böyle bir durumun mevcut olduğunu –alenen olmasa da– kabul etmişti.

Moses'ın aklına yeni bir fikir düştü. Pulver'a, 1939'da öğretmeni olan ve şimdi de *Atlantic Civilization*'ın editörlüğünü yapan Harris Pulver'a bir taslak sunacaktı. Evet, ürkek ve coşkun mavi gözleri, çoğu dökülmüş olan dişleri, Robinson'un *İlk Çağ*

(*) Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force (Sefer Gücü Yüksek Müttefik Komutanlığı) – ç.n.

Tarihi'nde resmedildiği şekliyle Giza'nın mumyasınınkine benzeyen profili, yer yer veremlilerinki gibi kızarıklarla kaplı gergin derisiyle ufak tefek, sinirli Pulver. Herzog bu adamı o ölçüsüz, taşkın tarzıyla seviyordu. *Dinle, Pulver*, yazdı, *"esinlenme durumu" üzerine yazılması farz olmuş bir deneme için harika bir fikir buldum! Maddi evrenin üstüne çıkmanın yanı sıra altına inmeye de inanıyor musun? (Bu ifadeleri ilk olarak Jean Wahl kullanmıştı.) Deneyüstünün imkânsızlığını kabul etmeli miyiz? Bunların tümü tarihsel analiz içeriyor. Ben derim ki, bizler şimdiyi geçmişle kıyaslayarak yeni, ütopik bir tarih, bir mutluluk tablosu yarattık çünkü şu haliyle dünyadan nefret ediyoruz. Şimdiki zamana duyduğumuz bu nefret tam olarak anlaşılmış değil. Bu kitle uygarlığında, ortaya çıkmakta olan bilincin ilk talebi muhtemelen ifadeye yönelik. Bayağı bir dilsizlikten kurtulan ruh, dışkı tükürüyor ve uzun çağlar boyunca biriken bir ıstırapla uluyor. Atalarımız olan balıklar, semenderler ve hantalca seğirten o korkunç memeliler de muhtemelen kendi sesleriyle kendi uzun deneyimlerini bu çığlığa ekliyorlar. Evrimin, doğanın kendi kendinin bilincine varması olduğu yolundaki önermeyi ele alalım: Şu noktada insandaki özbilinç, daha genel doğal güçlerin kaybolduğu, içgüdülerin zayıfladığı, özgürlüğün ve dürtülerin feda edildiği (yabancılaşmaya neden olan işler vesaire) hissiyle el ele gidiyor. İnsan gelişiminin şu safhasının draması, hastalığın ve insanın kendinden aldığı intikamın draması gibi görünüyor. Özel bir komedi çağı. Görmekte olduğumuz şey, de Tocqueville'in tahmin ettiği gibi bir eşitlenmeden ziyade evrimsel özbilincin ilkel bir safhası. Muhtemelen kitlelerin, tüm insanlığın, narsist eğilimleri (ama aynı zamanda da özgürlük istemleri) nedeniyle bireylerden intikam alması kaçınılmaz. Kitlelerin bu yeni iktidarında özbilinç bize kendimizi bir canavar gibi gösterme eğiliminde. Bu hiç şüphesiz politik bir olgu; bireysel dürtüye ya da yeterli ölçüde serbestlik yolundaki bireysel talebe karşı yapılan bir hareket. Birey "güç" kavramını politikadaki anlamıyla tanımlamak ve bunun kişisel sonuçlarını kendisi çözmek zorunda bırakılıyor ya da bu konuda baskı görüyor. Böylece kendisinden intikam almaya kışkırtılıyor; kendini alay, horgörü ve deneyüstünün inkârı olarak gösteren bir intikam.*

Bu sonuncusu, söz konusu inkâr, insan hayatına dair eski görüşler veya şu anda sürdürülmesi imkânsız olan bir insan imajı üzerine kurulu. Ama benim gördüğüm kadarıyla sorun, insan niteliklerinin tanımı değil de bütünüyle yeni baştan düşünülmesi. Hatta belki de niteliklerin keşfedilmesi. Hâlâ keşfedilmeyi bekleyen insan nitelikleri olduğundan eminim. Tanımlar insanlığı gurur (veya mazoşizm) seviyesinde tutarak böyle bir keşfi ya da kaybolanın yerine konmasını engellemekten çok, yüksek iddialarda bulunarak sonuçta bireyin kendinden nefret etmesine neden olmaktan başka işe yaramıyor.

Ama şimdi muhtemelen "esinlenme durumu"na ne olduğunu merak ediyorsundur. Buna sadece negatif olarak ulaşılabileceği düşünülüyor ve gerek felsefe ve edebiyatta, gerek cinsel deneyimde, gerekse uyuşturucu yardımıyla veya "felsefi", "nedensiz" suçlar ve diğer korkunç yöntemleraracılığıyla bu doğrultuda aranıyor. (Görünüşe göre bir başka insana iyi davranmanın da "nedensiz" olabileceği böyle "suçlu"ların aklına gelmiyor.) Zeki gözlemciler eskiden adalet, cesaret, itidal, merhamet gibi niteliklere ayrılmış olan "tinsel" onur ya da saygının artık negatif bir formda grotesk niteliklere bahşedilebildiğine işaret ediyorlar. Ben sık sık bu gelişmenin, "değer" olgusunun büyük kısmının teknoloji tarafından yutulmuş olmasıyla bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Ilkel bir bölgeye elektrik vermenin "iyi" olduğu söyleniyor. Teknolojik gelişim, uygarlığı ve hatta ahlakı ima ediyor. Aç olana ekmek vermek, çıplak olanı giydirmek iyi değil mi? Peru'ya ya da Sumatra'ya makineler nakletmekle İsa'ya itaat etmiş olmuyor muyuz? Üretim ve taşıma araçları iyi olanı kolayca yapıyorlar. Erdem onlarla rekabet edebilir mi? Yeni teknikler kendiliğinden bien pensant ve sadece akılcılığı değil aynı zamanda inayeti de temsil ediyorlar. Böylece bir bien pensant kitlesi veya sürüsü nihilizme sürüklendi, ki bugün nihilizmin Hıristiyan ve ahlaki bir kökeni olduğu ve en azgın taşkınlıkları için "yapıcı" bir gerekçe öne sürdüğü gayet iyi biliniyor. (Bkz. Polyani, Herzog ve diğerleri.)

Romantik bireyler (koca bir kitle) bu kitle uygarlığını güzelliğe, asalete, dürüstlüğe, duygu yoğunluğuna ulaşmalarını engellemekle suçluyor. Romantik terimini hor görmek istemiyorum. Ro-

mantizm "esinlenme durumu"nu korudu; şiirsel, felsefi ve dinî öğretileri, deneyüstüne ait öğreti ve kayıtları, insanlığın en cömert fikirlerini muhafaza etti –hem de değişimlerin en büyüğü ve en lüzlısı sırasında, modern bilim ve tekniğin en süratli bir şekilde geliştiği çağda.

Son olarak, Pulver, esinlenmiş durumda yaşamak, gerçeği bilmek, özgür olmak, başka bir insanı sevmek, var oluşu mükemmelleştirmek, ölümü açık bir bilinçle kabul etmek –ki bu olmazsa, insan ölümden kaçınmak için alabildiğine koşar ve onu görmezden gelirse, ruh nefesini tutar ve ölümsüz olmayı umar çünkü hiç yaşamamıştır– artık sadece belli bir kesimin ulaşabileceği bir hedef değil. Makinelerin iyilik kavramını temsil etmesi gibi, yok etme teknolojisi de metafizik bir karaktere kavuştu. Böylece pratik meseleler aynı zamanda en önemli meseleler haline geldi. Yok etmek artık bir metafor değil. İyi ve Kötü gerçek. Bu nedenle esinlenme durumu, doğaüstü bir sezgiye sahip olmayı gerektirmiyor. Tanrılara, krallara, şairlere, rahiplere, tapınaklara has bir durum olmaktan ziyade tüm insanlığa ve tüm var oluşa ait. Ve bu yüzden...

Bu yüzden Herzog'un düşünceleri, dün taksideyken esvap mahallesinde trafiğe takıldığında duyduğu o makineler gibi sürekli –sonsuz!– bir açlıkla, elektrik gücüyle takırdayıp gürlüyor, bitmek bilmeyen bir enerjiyle birşeyler dokuyordu. Üzerinde çizgili ceketiyle tekrar oturmuş, dizlerinin arasından çalışma masasının ayaklarını kavramıştı. Dişleri sıkılıydı ve hasır şapkası alnını kesiyordu. *Us diye bir şey var! Us...* yazdı ve yıkılmakta olan duvar kesitleri'nin yumuşak, boğuk gümbürtüsünü, parçalanan tahtaların ve kırılan camların sesini duydu. *Ve usa dayalı inanç. Bu olmadan dünyadaki karmaşa sırf organize olmakla asla kontrol edilemez. Eisenhower'ın Ulusal Hedefler raporunda benim parmağım olsaydı, rapor en başta Amerikalıların özel ve içsel varlıklarına odaklanırdı... Makalemin bu raporun bir eleştirisi olmasını planladığımı söylemiş miydim?* Yoğun, derin bir şekilde düşündükten sonra: *...Her bireyin kendi hayatını değiştirmesi için. Değişmesi için!* yazdı.

Böylece Moses E. Herzog'un nasıl değiştiğini görmeni istiyorum. Değişen yüreğinin mucizesine tanık olmanı. Nasıl bir

yandan yan bloktaki gecekondu yıkımının sesini dinler ve başkalaşan New York'un durgun havasına karışan beyaz tozları izlerken bir yandan da bu dünyanın güçlüleriyle iletişim kurduğuna; intikal ve kehanet yüklü sözler söylediğine; aynı zamanda da yemek, müzik, şarap, sohbet ve cinsellikten ibaret rahat ve eğlenceli bir akşam geçirmeyi planladığına tanıklık etmeni. Deneyüstü olsun ya da olmasın. Hiç oyun oynamadan sürekli çalışmak zararlı. Ike alabalık avlamaya ve golfe gidiyordu, benim ihtiyaçlarım farklı. (Herzog'un çocuksu garazına daha uygun ihtiyaçlar.) Cinsel baskının hastalıkla, savaşla, mülkiyetle, parayla ve totaliter düzenle bağlantısını anlayan, özgürleşmiş bir toplumda erotizm artık hak ettiği yere gelmeli. Aslına bakılırsa birileriyle yatmak sosyal açıdan yapıcı ve faydalıdır, bir vatandaşlık görevidir. Dolayısıyla ben de alacakaranlığın yavaş yavaş çöktüğü şu sırada sırtımda çizgili ceketimle oturmuş, temizlenip traş olduktan ve pudralandıktan sonra tekrar terliyor, Ramona'nın yapacaklarını öncelercesine alt dudağımı sinirli bir şekilde ısırıyorum. Devasa bir endüstri'yel uygarlığın; tinsel gayeleri, ahlaki ıstırabı, iyi ve doğru olana ulaşma arzusuyla Herzog denen adama yaptığı hazcı şakayı reddedecek gücüm yok. Öte yandan tüm bunlar olurken yureğim *rezil bir şekilde* sızlıyor. Moses bu yüreği silkeleyip kendine getirmek ya da göğsünden söküp atmak istiyordu. Zorla söküp atmak. Yürek acısının küçük düşürücü komedisinden nefret ediyordu. Ama düşünce, insanı var oluş dediğimiz rüyadan uyandırabilir mi? Şayet o da ikinci bir karmaşa dünyasına, daha komplike bir rüyaya, zihnin rüyasına, topyekûn *açıklamalarla* örülü bir yanılsamaya dönüşürse, hayır.

Herzog bir keresinde Daisy'nin annesi Polina'dan önemli bir uyarı almıştı. O sırada Japon arkadaşı Sono'ya âşık olmuştu ve Polina, kadınlara oy hakkı için mücadele veren bu yaşlı Rus Yahudisi –elli yıldır Ohio'daki Zanesville'de modern bir kadın olarak yaşıyordu (Daisy'nin babası 1905'ten 1935'e kadar orada bir soda kamyonu sürmüştü)– Herzog'un üstüne çullanmıştı. O zamanlar Polina da Daisy de Sono Oguki hakkında hiçbir şey bilmiyordu. (Amma da çok aşk macerası, diye düşündü Herzog.

Birinin ardından diğeri. Acaba bunlar benim gerçek kariyerim miydi?) Ama... Kır saçlı ve geniş kalçalı Polina, elinde örgüsünü koyduğu torbasıyla uçarak sahneye dalmıştı; zarif, kararlı bir kadın. Herzog'a yulaf ezmesi kutusuna koyduğu bir elmalı turta da getirmişti. Herzog bu turtadan mahrum kalmanın acısını hâlâ çekiyordu, gerçekten de nefisti. Ama Herzog turta konusundaki açgözlülüğünün çocukça olduğunu, yetişkinlere has meselelerin çözülmeyi beklediğini biliyordu. Polina'da kendi jenerasyonunun özgürlüğe kavuşmuş kadınlarına has bir sertlik ve ciddiyet vardı. Bir zamanlar çok güzel olmasına rağmen şimdi –sekizgen biçiminde altın çerçeveli gözlükleri ve ağzının köşelerinde yaşlı kadınlarda görülen o beyaz, seyrek tüylerle– oldukça kuru bir görünümü vardı.

Eskenazi dilinde konuşmuşlardı. "Ne olmayı düşünüyorsun?" demişti Polina, "*ein ausvurf -ausgelassen*?" Bir serseri – sefih biri? Yaşlı kadın Tolstoycu'ydu, katı ahlak kuralları vardı. Fakat et yiyordu ve tam bir despottu. Tutumlu, sıkıcı, temiz, saygıdeğer ve otoriter biriydi. Ama onun kahverengi şeker ve yeşil elmayla yapılmış turtası kadar mayhoş, tatlı, yumuşak ve güzel kokulu bir şey yoktu. Pişirme işine ne büyük bir şehvet katıyordu, hayretti doğrusu. Ve Daisy'ye turtanın tarifini asla vermemişti. "Eee, ne diyorsun?" demişti Polina. "Önce bir kadın, sonra bir başkası, ardından bir başkası. Nerede son bulacak bu? Böyle kadınlar -orospular– için karını ve oğlunu terk edemezsin."

Ona hiçbir "açıklama" yapmamalıydım, diye düşündü Moses. Düşüncelerimi herkese açıklamak benim için bir onur meselesi miydi? Ama nasıl açıklayabilirdim ki? Ben kendim bile hiçbir şey anlamıyordum, en ufak bir fikrim yoktu.

Herzog birden irkildi. Artık yola çıksa iyi olacaktı. Saat geç oluyordu. Şehrin kuzey yakasında bekleniyordu. Ama henüz çıkmaya hazır değildi. Yeni bir sayfa alıp *Sevgili Sono* yazdı.

Sono uzun süre önce Japonya'ya dönmüştü. Ne zaman dönmüştü sahi? Herzog geçen süreyi hesaplamaya çalışırken göz-

lerini yukarı çevirdi ve Wall Street ile limanın üzerinde kayıp giden beyaz bulutları gördü. *Eve döndüğün için seni suçlamıyorum.* Sono varlıklı biriydi. Ayrıca kırsal kesimde de bir evi vardı. Herzog renkli fotoğrafları görmüştü: tavşanları, tavukları, domuzları ve Sono'nun ara sıra girdiği, kendisine ait bir sıcak su kaynağıyla Uzak Doğu'ya has bir kırsal yöre. Ona masaj yapmaya gelen kör adamın da bir fotoğrafı vardı. Sono masajı seviyor, iyileştirici gücüne inanıyordu. Sık sık Moses'a masaj yapardı ve Moses da ona masaj yapardı.

Madeleine konusunda haklıydın, Sono. Onunla evlenmemeliydim. Seninle evlenmeliydim.

Ama Sono İngilizce konuşmayı hiç öğrenmemişti. İki yıl boyunca o ve Moses Fransızca konuşmuşlardı –*petit nègre. Ma chère, Ma vie est devenue un cauchemar affreux. Si tu savais!** yazdı Herzog. Fransızca'yı McKinley Lisesi'nde, Bayan Miloradoviç diye bir kalıktan öğrenmişti. Aldığım en faydalı ders.

Sono, Madeleine'i sadece bir kere görmüştü ama bir kere yeterliydi. Onun o kırık Morris sandalyesinde otururken beni uyarmıştı. "*Moso, méfie toi. Prend garde, Moso.*"**

Sono'nun yumuşak bir kalbi vardı ve Herzog mektupta hayatının ne kadar hüzünlü olduğunu anlatacak olsa kadının kesinlikle ağlayacağını biliyordu. Bir anda beliriveren yaşlar. Batılılara has giriş seremonileri olmaksızın. Göğüsleri bedeninin yüzeyinden nasıl yükseliyorsa siyah gözleri de aynen o şekilde yanaklarının yüzeyinden yükselirdi. Hayır, ona üzücü şeyler yazmayacaktı. Onun yerine kendine, Sono'nun şu anki halini tahminen hayal etme izni verdi (Japonya'da şimdi sabahtı): Üzerinden buharlar çıkan sıcak su kaynağında banyo yapar ve aralanmış küçük ağzıyla şarkı söylerken. Sono sık sık banyo yapar ve yıkanırken şarkı söylerdi; gözleri yukarı çevrili, dudakları ince ve titrek. Söylediği şarkılar tatlı ve tuhaftı, ince, keskin, kimi zaman kedi sesini andıran bir ses.

Daisy'yle boşanma işlemlerinin sürdüğü o zor dönemde Her-

(*) Küçük zenci. Sevgilim, hayatım korkunç bir kâbusa dönüştü. Bir bilsen! (Fr.).
(**) Kendini sakın. Kendini koru, Moso (Fr.).

zog, Sono'nun Batı Yakası'ndaki dairesine geldiğinde, Sono hemen küçük küvetin musluğunu açar ve içini Macy'nin banyo tuzlarıyla doldururdu. Moses'ın gömleğinin düğmelerini çözer, giysilerini çıkarır ve onu çalkalanan, köpüren, güzel kokular yayan suya soktuktan sonra ("Yavaş ol bakalım, su sıcak") kombinezonundan sıyrılıp kendisi de küvete girerek o tinsel müziğini söylerdi.

"Chin-chin
Je te lave le dos
*Mon Mo-so."**

Sono genç bir kızken Paris'te yaşamaya gitmiş ve o sıralarda Savaş patlak vermişti. Amerikan birlikleri oraya girdiğinde zatürreden yatağa düşmüştü ve Trans Sibirya Demiryolu'yla ülkesine geri gönderilirken hâlâ hastaydı. Dediğine göre artık Japonya'yı pek umursamıyordu; Batı, onu Tokyo'da yaşayamayacak kadar şımartmıştı ve zengin babası da New York'ta dizayn okumasına izin vermişti.

Herzog'a, Tanrı'ya inanıp inanmadığından emin olmadığını ama şayet Herzog inanıyorsa kendisinin de inanmaya çalışacağını söylemişti. Öte yandan Herzog bir komünistse o da komünist olmaya hazırdı. Çünkü *"Les Japonaises sont très fidèles. Elles ne sont pas comme les Américaines. Bah!"*** Yine de Amerikan kadınları onu eğlendiriyordu. Göçmen Bürosu'nda ona sponsor olan Protestan kadınları sık sık dairesinde ağırlardı. Onlar için karides veya çiğ balık ya da özel çay seremonisi hazırlardı. Bazen hanımlar ayrılmakta geciktiklerinde Moses karşı apartmanın önündeki kahverengi kum taşından duvarın üstünde oturup beklerdi. Sono büyük bir keyifle –entrikalara (kadın gizliliğinin derinlikleri!) bayılırdı– pencereye gelip bitkilerini suluyormuş gibi yaparak ona işaret gönderirdi. Yoğurt kaplarında küçük ginkgo ağaçları ve kaktüsler yetiştiriyordu.

(*) Sırtını yıkıyorum Mo-so'm (Fr.).

(**) Japon kadınlar çok sadıktır. Amerikalılar gibi değildirler (Fr.).

Sono'nun Batı Yakası'ndaki dairesi yüksek tavanlı üç odadan ibaretti, arka tarafta bir aylandız ağacı yetişiyordu ve pencerelerden birinde dev bir klima vardı, en az bir ton çekiyor olmalıydı. Daire, On Dördüncü Sokak'tan alınma kelepir eşyalarla doluydu: içi biraz fazla doldurulmuş bir kanepe, bronz panolar, lambalar, naylon örtüler, balmumundan çiçekler, işlenmiş demirden ve bükülmüş tellerden ve camdan yapılmış süs eşyaları. Sono burada çıplak ayaklarıyla, topuklarının üzerine sağlam bir şekilde basarak bir aşağı bir yukarı koşuşturur dururdu. O güzelim vücudu, dizlerinin altına kadar, Yedinci Bulvar'ın yakınlarındaki tezgâhlardan aldığı ve üstünde pek de güzel durmayan kelepir sabahlıklardan biriyle örtülmüş olurdu. Her alım sırasında başka kelepir avcılarıyla bir mücadeleye girişirdi. Heyecanla yumuşak boğazını tutarak ve tiz çığlıklar atarak Herzog'a neler olduğunu anlatırdı. *"Chéri! J'avais déjà choisi mon tablier. Cette femme s'est foncée sur moi. Woo! Elle était noire! Moooan dieu! Et grande! Derrière immense. Immense poitrine. Et sans soutien-gorge. Tout à fait comme Niagara. En chair noire."** Yanaklarını şişirip tüm bedeni yağa gömülmüşçesine kollarını iki yana açarak göbeğini iyice öne çıkarır, sonra da poposunu sergilerdi. *"Je disais..."** 'Hayır, hayır, hanfendi. İlk ben geldi.' *Elle avait les bras comme ça--enflés. Et quelle gorge! Il y avait du monde au balcon."*** "'Hayır!' *je disais.* 'Hayır, hayır, hanfendi.'" Sono gururla burun deliklerini açıp ciddi ve tehlikeli bir bakış fırlatırdı. Otururken bir eli kalçasında olurdu. Herzog da Katolik Değerlendirme Bürosu'ndan alınma kırık Morris sandalyesinden "İşte bu, Sono! On Dördüncü Cadde'de kimse samurayları itip kakamaz," derdi.

Yataktayken, Herzog gülümseyerek uzanmakta olan Sono'nun göz kapaklarına dokunurdu merakla. O ilginç, karma-

---

(*) Sevgilim, sabahlığımı çoktan seçmiştim. Bu kadın üzerime saldırdı. Zenciydi. Tanrım. Iriydi. Poposu kocamandı. Göğüsleri kocamandı. Tıpkı Niagara gibiydi. Eti de karaydı (Fr.).

(**) Dedim ki (Fr.).

(***) Kolları bu kadardı, şişmiş gibi. Ya boynu! Balkonda insanlar vardı (Fr.).

şık, yumuşak, solgun göz kapakları dokunuşun izini uzunca bir süre korurdu. *Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç o kadar güzel bir deneyimim olmamıştı,* yazdı. *Ama öyle bir sevinci kaldıracak karakter gücüne sahip değildim.* Bu bir şaka değildi. Bir erkek, göğsündeki kafesten bütün o siyah kuşların uçup gittiğini hissettiğinde özgür olduğunu, hafifl ediğini duyumsar. Ve akbabalarını geri alma arzusuyla yanıp tutuşmaya başlar. Alışageldiği mücadeleleri, isimsiz, boş işlerini, öfkesini, ıstıraplarını ve günahlarını ister. Uzak Doğu'ya has bir lüksün hüküm sürdüğü bu salonda prensipli –*prensipli*, dikkatinizi çekerim– bir şekilde hazzın, Moses E. Herzog'a göre beden denen bulmacayı çözen bu hayat iksirinin, peşinden koşar ve dünyevi mutluluğu reddeden ölümcül bir bozukluğu, bu Batı'ya has hastalığı, bu zihinsel cüzzamı tedavi ederken amacına ulaşmış gibi görünürdü. Ama çoğunlukla Morris sandalyesinde somurtkan, bunalımlı bir halde oturuyordu. Aman, lanet olsun öyle kedere! Ama Sono bunu bile seviyordu. O beni aşkın gözleriyle görüyor ve *"Ah! T'es mélancolique–c'est très beau!"** diyordu. Belki de suçluluk hissi ve hüzün benim Uzak Doğulu gibi görünmeme neden oluyordu. Somurtkan, öfkeli bakışlar, dudağın üst kısmında geniş bir boşluk –insanların bir zamanlar *Chinese Gleep* dediği türden. Bunlar Sono için *beau* idi. Ve benim komünist olabileceğimi düşünmesine şaşmamak lazım. Dünya, âşıkları sevmeli, teorisyenleri değil. Asla teorisyenleri değil! Onlara kapıyı gösterin. Bayanlar, bu iç karartıcı piç kurularını dışarı atın! Dışarı, iğrenç melankoli! Zifiri karanlık çöllerde kal ebediyen.**

Sono'nun kızılımsı kahverenginin hâkim olduğu dairesindeki yüksek tavanlı üç odasında, filmlerdeki Uzak Doğu imajına benzer şekilde şeffaf, kelepir perdeler asılıydı. Odaların içlerinde pek çok bölme vardı. En diptekinde, nane ya da soluk klorofil yeşili çarşaflarıyla dağınık yatak bulunuyordu; burada her şey karmakarışıktı. Moses'ın vücudu banyodan sonra kıpkırmızı olurdu. Sono onu kurulayıp pudraladıktan son-

(*) Çok hüzünlüsün, çok güzel (Fr.).

(**) John Milton'ın "L'allegro" adlı şiirinden – ç.n.

ra, halinden memnun ama hâlâ birazcık gönülsüz olan, beyaz ırka mensup oyuncak bebeğine bir kimono giydirirdi. Moses yastıkların üzerinde otururken kimononun sert kumaşı koltuk altlarını sıkardı. Sono ona en iyi fincanlarıyla çay getirirdi. Moses onun konuşmalarını dinlerdi. Sono, Tokyo basınındaki en son skandalları anlatırdı. Kadının biri kendisine ihanet eden sevgilisinin bazı organlarını kesmiş ve kimonosunun kuşağına sakladığı kayıp parçalarla yakalanmıştı. Makinistin teki uyukladığı için bir işareti görmemiş ve yüz elli dört kişinin ölümüne neden olmuştu. Sono'nun babasının kuması şu anda bir Volkswagen kullanıyordu. Arabayı evin kapısında park ediyordu çünkü avluya girme izni yoktu. Ve Herzog "Bu gerçekten mümkün mü? İbrani disiplininin bütün o gelenekleri, tutkuları, feragatleri, erdemleri, cevherleri, başyapıtları ve geri kalan her şey –çoğu retorikten ibaret ama içlerinde gerçekler de var– beni bu dağınık, yeşil çarşaflara ve bu dalgalı şilteye mi getirdi?" diye düşünürdü. Sanki onun burada ne yaptığını umursayan varmış gibi. Sanki bu durum dünyanın kaderini bir şekilde etkiliyormuş gibi. Bu sadece onu ilgilendiren bir meseleydi. "Buna hakkım var," diye fısıldardı Herzog; fakat yüzü ne değişir ne de kıpırdardı. Çok iyi. Hayli uzun bir süre boyunca Yahudiler dünyayı yabancılamışlardı ve şimdi de dünya onları yabancılıyordu. Sono bir şişe getirip Herzog'un çayına birkaç damla kanyak veya Chivas Regal katardı. Kendisi de şişeden birkaç yudum aldıktan sonra oyunbaz bir edayla bir hırıltı koyuverirdi. Herzog bunun karşısında gülmeden edemezdi. Derken Sono parşömenlerini çıkarırdı. Bu parşömenlerde şişko tüccarlar, kendilerine teslim olurken komik bir şekilde başka bir tarafa bakan incecik genç kızlarla sevişirdi. Moses ve Sono yatakta bağdaş kurmuş vaziyette otururdu. Sono göz kırparak, haykırarak birşeylere işaret eder, yuvarlak yüzünü Moses'ınkine bastırırdı.

Sono'nun balık ve soya sosu, yosunlu tel şehriye, bayat çay yaprağı kokan karanlık bir bölmeden ibaret olan mutfağında daima birşeyler pişer veya demlenirdi. Lavabolar genellikle tıkalı olurdu. Sono, Herzog'dan, hizmet talep ettiğinde kendisi-

ne gülmekle yetinen zenci apartman görevlisiyle konuşmasını isterdi. Sono'nun iki kedisi vardı, kedilerin kapları asla temiz olmazdı. Herzog onu görmeye gelirken daha metroda Sono'nun evindeki kokuları duymaya başlardı. Bu kokuların karanlığı yüreğine nüfuz ederdi. Sono'yu şiddetle arzular ve yine aynı şiddetle oraya gitmek istemezdi. Şimdi bile o ateşi hissediyor, kokuları hatırlıyor, yaşadığı zorluğu yeniden yaşıyordu. Zili çaldığında ürperirdi. Zincir tıngırdar, Sono büyük kapıyı açıp kollarını Herzog'un boynuna sarardı. Yüzünde özenli bir makyaj olurdu ve mis gibi kokardı. Kediler kaçmaya çalışırlardı. Sono onları yakalar ve ardından *"Moso! Je viens de rentrer!"** diye haykırırdı --daima aynı haykırış.

Sono nefes nefese olurdu. Herzog'la buluşmak, ondan birkaç saniye önce evde olabilmek için hep koşturmak zorunda kalırdı. Neden? Neden hep son dakikada yetişmek zorundaydı? Muhtemelen Herzog'a bağımsız ve aktif bir hayatı olduğunu, evde oturup onu beklemediğini göstermek için. Üst kısmı yuvarlak olan büyük kapı Herzog'u içeri kabul ederdi. Sono kapıyı kilitleyip zinciri takarak tekrar güvenliği sağlardı (yalnız yaşayan bir kadının önlemleri; ama o, kapıcının kapıyı çalmadan içeri girmeye çalıştığını söylüyordu). Herzog hızla çarpan kalbine rağmen sakin bir yüzle içeri girer ve solgun yüzlü bir ağırbaşlılıkla duvarlarda asılı olan dekoratif kumaşlara (tuğla rengi, kırmızı, yeşil), son alınanların paket kâğıtlarıyla dolu şömineye, Sono'nun ödevlerini yaptığı ve kedilerin tünediği teknik resim masasına bakardı. Oldukça şevkli görünen Sono'ya gülümseyip Morris sandalyeye otururdu. Sono *"Mauvais temps, eh chéri?"*** deyip hemen onu neşelendirme çalışmalarına başlardı. Herzog'un ayakkabılarını çıkarıp ona nereye gittiğini anlatırdı. Hıristiyan Bilimi'nden birkaç tatlı bayan onu Cloisters'taki konsere davet etmişti. Thalia'da iki film birden seyretmişti: Danielle Darrieux, Simone Signoret, Jean Gabin ve Harry Bowwow. Japon-Amerikan Derneği tarafından davet edildiği Birleşmiş Milletler binasında Haydarabad Nizamı'na çiçek takdim et-

(*) Moso! Eve döndüm (Fr.).

(**)Kötü günündesin, değil mi canım? (Fr.).

mişti. Bir Japon ticari misyonu sayesinde ayrıca Nasser ve Sukarno'yla, dışişleri bakanı ve başkanla tanışmıştı. Akşam Venezüella'nın dışişleri bakanıyla bir gece kulübüne gitmek zorundaydı. Herzog ondan şüphe etmemeyi öğrenmişti. Sono üzerinde kısa bir elbiseyle güzel ve gülümser çıktığı bir gece kulübü fotoğrafı çıkarıp göstermeyi daima başarıyordu. Mendès-France'ın imzasını taşıyan bir mönüsü vardı. Herzog'dan kendisini Copacabana'ya götürmesini asla istememişti. Bu, Herzog'un derin ciddiyetine beslediği saygının bir göstergesiydi. *"T'es philosophe. O mon philosophe, mon professeur d'amour. T'es très important. Je la sais."** Onu krallardan ve başkanlardan üstün tutuyordu.

Sono, Herzog'a çay yapmak için çaydanlığın altını yakarken mutfaktan avazı çıktığı kadar bağırarak o günün olaylarını anlatmayı asla ihmal etmezdi. Üç bacaklı bir köpek kamyonunun tekinin direksiyon kırarak bir el arabasına çarpmasına neden olmuştu. Bir taksi şoförü ona papağınını vermek istemişti ama kediler kuşu öldürürdü. Böyle bir sorumluluğu kabul edemezdi. Yaşlı bir dilenci kadın –*vieille mendiante*– ona bir *Times* aldırmıştı. Zavallıcığın istediği tek şey buydu: O sabahın *Times*'ı. Bir polis memuru Sono'ya dikkatsiz yürüdüğü için ceza keseceğini söylemişti. Metrodaki sütunlardan birinin arkasında adamın teki kendini teşhir etmişti. *"Ooooh, c'était honteux –quelle chose!"*** Elleriyle kendi vücudu üzerinde ölçüm yaparak "Bir *fut, Moso. Très laide,"**** derdi.

*"Ça t'a plu,"***** derdi Moses gülümseyerek.

"Ah, hayır! Moso, hayır! *Elle était vilain."****** Ama yine de hoş bir biçimde heyecanlanmış olurdu. Moses kırık sandalyede zarifçe arkasına yaslanmış vaziyette ona yumuşak ve belki biraz da şüpheli bir ifadeyle bakardı. Gelirken hissettiği ateş, ar-

---

(*) Sen filozofsun. Benim filozofum, benim aşk profesörüm. Çok önemlisin, biliyorum (Fr.).

(**) Çok utanç verici, ne manzara ama! (Fr.).

(***) Sütun, Moso. Çok çirkin (Fr.).

(****) Hoşuna mı gitti? (Fr.).

(*****) Çok çirkindi (Fr.).

tık hafiflemeye başlamış olurdu. Kokular bile beklediği kadar kötü gelmezdi. Kediler onu daha az kıskanırdı. Okşanmak için yanına gelirlerdi. Onların Siyam kedileri'ne özgü, kulağa Amerikan kedilerininkinden daha tutkulu ve aç gelen miyavlamalarına alışmıştı.

Sonra Sono *"Et cette blouse –combien j'ai payé? Dis-moi,"** derdi.

"Ona... bir düşüneyim... ona üç papel ödemişsindir."

"Hayır, hayır," diye bağırırdı Sono. "Atmış sen. *Solde!*"**

"İmkânsız. Baksana, o şey en az beş papel eder. Sen New York'taki en sıkı pazarlıkçı olmalısın."

Sono tatmin olmuş bir halde, parıldayan gözlerle Moses'a göz kırpar ve çoraplarını çıkarıp ayaklarını ovardı. Ona çay getirip içine iki ölçek Chivas Regal katardı. Ona her şeyin en iyisini ayırırdı. *"Veux-tu**** sohanda yumurta, *chéri-koko. As-tu faim?"*** Soğuk bir yağmur terk edilmiş New York'u yeşil, buz gibi mızraklarıyla öldürüyordu. *Northwest Orient Hava Yolları'nın önünden geçerken hep Tokyo biletlerinin fiyatını sormayı düşünüyorum.* Sono yumurtanın üstüne soya sosu dökerdi. Herzog yiyip içerdi. Yemeklerin hepsi tuzlu olduğundan bolca çay yuvarlardı. Sono "Biz banyo yapar," deyip Herzog'un gömleğinin düğmelerini açmaya başlardı. *"Tu veux?"*****

Çay ve banyo. Kaynayan suyun buharı duvar kâğıdını arkasındaki yeşil sıvadan ayırmıştı. Kocaman konsol radyosunun sırmalı hoparlöründen Brahms'ın müziği yükselirdi. Kediler sandalyelerin altındaki karides kabuklarıyla oynarlardı.

*"Qui –je veux bien,"****** derdi Moses.

Sono musluğu açmaya giderdi. Moses onun suya leylak tozu ve banyo köpüğü katarken şarkı söylediğini duyardı.

Şimdi onu kimin keselediğini merak ediyorum.

(*) Peki ya bu bluz, ona ne ödedim? Tahmin et (Fr.).

(**) İndirimli (Fr.).

(***) İstermisin? (Fr.).

(****) Aç mısın? (Fr.).

(*****) İstermisin? (Fr.).

(******) Tabii isterim (Fr.).

Sono benden büyük fedakârlıklar beklemedi. Onun için çalışmamı, evini döşememi, çocuklarına bakmamı, yemeklere dakik bir şekilde gelmemi ya da lüks mağazalarda ona hesap açtırmamı istemedi; sadece zaman zaman onunla birlikte olmamı istedi. Ama bazı insanlar hayattaki en iyi şeylerle savaş halindeler ve onları fantezilere ve düşlere çeviriyorlar. Konuştuğumuz İbrani Fransızcası komik ama masumdu. O bana kendi dilimde duyduklarıma benzer saptırılmış gerçekler ve pis yalanlar söylemedi, benim objektif cümlelerim de ona fazla zarar vermiş olamaz. Başka erkekler tam da böyle bir şeyin arayışı içinde Batı'yı terk ettiler. Bu bana New York City'de sunulmuştu.

Banyoda ara sıra bir sınama faslı olmuyor değildi. Bazen Sono, Herzog'un vücudunu inceleyip sadakatsizliğini ele veren bir işaret arardı. Sevişmenin erkekleri zayıflattığına dair güçlü bir kanısı vardı. "Ah!" derdi. *"Tu as maigri. Tu fais amour?"** Herzog bunu inkâr ederdi ama Sono başını sallardı ve gülümsemeye devam ettiği halde yüzü şişkin ve haşin bir hal alırdı. Herzog'a inanmayı reddederdi. Ama sonunda onu affederdi. Neşesi yerine gelince Herzog'u küvete sokar ve ardından da kendisi girerdi. Şarkı söyler ya da Herzog'a Japonca olarak şakadan askeri emirler verirdi. Ama huzur geri gelmiş olurdu. Birlikte banyo yaparlardı. Sono sabunlaması için ayağını Herzog'a doğru uzatırdı. Plastik bir kaba su doldurup Herzog'un başından aşağı dökerdi. En sonunda da küveti boşaltıp köpükleri durulamak için duşu açar ve ikisi birlikte gülümseyerek akan suyun altında dururlardı. *"Tu seras bien propre, cheri-koko."***

Evet, beni oldukça temiz tuttu. Herzog hüzünle karışık bir keyifle her şeyi hatırlıyordu.

On Dördüncü Cadde'den alınmış Türk havlularıyla kurulanırlardı. Sono, Herzog'a kimono giydirip göğsünü öperdi. Herzog da onun avuçlarını öperdi. Sono'nun gözleri yumuşak ve cin gibiydi; kimi zaman bu gözlerden tutumlu bir ışık yayılırdı. Sono tenselliğini nereye yatırıp nasıl artıracağını iyi biliyor-

(*) Zayıflamışsın. Sevişiyor musun? (Fr.).

(**) Tertemiz olacaksın (Fr.).

du. Herzog'u yatağa oturtup orada ona çay ikram ederdi. Herzog onun erkek kapatmasıydı. Bağdaş kurmuş vaziyette yatakta oturup küçük fincanlarından çaylarını yudumlar ve parşömenlere bakarlardı. Kapı kilitlenmiş, telefon fişten çekilmiş olurdu. Sono'nun titreyen yüzü Herzog'unkine yaklaşır ve dolgun dudakları yanağına dokunurdu. Üzerlerindeki Uzak Doğu giysilerini çıkarmada birbirlerine yardımcı olurlardı. *"Doucement, chéri. Oh, lentement. Oh!"** Sono gözlerini yukarı çevirirdi; öyle ki Herzog sadece göz aklarını görürdü.

Bir keresinde bana dünyanın ve diğer gezegenlerin, hareket halindeki bir yıldız tarafından güneşten emildiğini açıklamaya çalışmıştı. Tıpkı bir köpeğin bir çalılığın yanından geçerek pek çok dünyayı özgür kılması gibi. Ve bu dünyalarda hayat ortaya çıkmıştı ve bu hayatın içinde de bizler: Ruhlarımız. Ve bizden bile ilginç yaratıklar, demişti. Bunları dinlemek hoşuma gitmişti ama onu pek iyi anlamamıştım. Onu Japonya'ya dönmekten alıkoyduğumu biliyordum. Benim uğruma babasına karşı gelmişti. Annesi öldüğünde Sono bana haftalarca bundan bahsetmedi. Ve bir keresinde *"Je ne crains pas la mort. Mais tu me fais souffrir, Moso,"*** demişti. Bir ay boyunca onu aramamıştım. Yine zatürre olmuştu. Kimse onu görmeye gelmemişti. Zayıf ve solgun görünüyordu; ağlamış ve *"Je souffre trop,"**** demişti. Ama Moses'ın onu teselli etmesine izin vermemişti; onun Madeleine Pontritter'la görüştüğünü duymuştu.

Buna karşın ona *"Elle est méchante, Moso,"***** demişti. *"Je suis pas jalouse. Je ferai amour avec un autre. Tu m'as laissée. Mais elle a les yeux très, très froids."******

Sono, haklıydın. Bunu bilmek isteyebileceğini düşündüm. Gözleri çok soğuk, yazdı Herzog. Yine de bunlar onun kendi gözle-

(*) Yavaş, canım. Nazikçe (Fr.).

(**) Ölümden korkmuyorum. Bana acı veriyorsun, Moso (Fr.).

(***) Çok acı çekiyorum (Fr.).

(****) O, çok kötü Moso (Fr.).

(*****) Kıskanmıyorum. Bir başkasıyla sevişeceğim. Sen beni bıraktın. Onun gözleri çok ama çok soğuk (Fr.).

ri, bu konuda ne yapabilir ki? Kendisinden nefret etmek onun için pek de pratik olmazdı. Neyse ki Tanrı bunu onun yerine yapacak birini gönderiyor: Bir koca.

Ah, insan böyle uyanışların ortasında bir teselliye ihtiyaç duyuyor. Herzog bir kere daha Ramona'ya gitmek üzere yola koyuldu. Elinde polis kilidinin uzun metal gövdesiyle kapıda dururken hafızası bir şarkı adı arıyordu. Aradığı isim *Just One More Kiss* miydi? Hayır, o değildi. *The Curse of an Aching Heart* da değildi. *Kiss Me Again*. İşte buydu. Şarkının adı ona çok komik gelmiş, kahkaha atmaksa dünyevi mallarını korumak için kullandığı karmaşık kilidi kurmada beceriksizleşmesine neden olmuştu. Dünyada üç bin milyon insan var ve her birinin *bir miktar* malı; her biri bir mikrokozmos, her biri sınırsızca değerli, her biri kendine has bir hazineye sahip. Tuhaf nesnelerin yetiştiği uzak bir bahçe var ve orada, yeşil renkli hoş bir alacakaranlıkta Moses E. Herzog'un yüreği bir şeftali gibi asılı duruyor.

Kafamda açılacak bir deliğe ne kadar ihtiyacım varsa bu gezintiye de o kadar ihtiyacım var, diye düşündü anahtarı çevirirken. Yine de gidiyordu, değil mi? Anahtarı cebine koyuyordu. Şimdi de asansörü çağırıyordu. Motorun ve titreyen kabloların seslerini dinledi. Tek başına aşağı inerken bir yandan *Kiss Me*'yi mırıldanıyor, bir yandan da kaygan, ince bir ipi tutmaya çalışırmışçasına bu eski şarkıları hatırlamasının nedenini anlamaya çalışıyordu. Görünen nedeni aramıyordu. (Yüreği sızlıyordu; öpülmek üzere gidiyordu.) Gizli nedeni arıyordu (bulmaya değer bir şeyse tabii). Açık havaya çıktığına, nefes alabildiğine memnundu. Hasır şapkasının ter bandını mendiliyle kuruladı, asansörün içi oldukça sıcaktı. Sahi, kim böyle bir şapka ve böyle bir spor ceket giyiyordu? Tabii ki Lou Holtz, şu yaşlı vodvil komedyeni. "Sadece *şeftali* yetişir dedikleri aşk bahçesinden bir limon kopardım," diye şarkı söylerdi. Herzog'un yüzü yine bir gülümsemeyle canlandı. Chicago'daki o eski Oriental Sineması. Azıcık bir paraya üç saatlik eğlence.

Herzog yıkım yapan işçileri seyretmek için köşede durakladı. Kocaman metal top duvarlara çarpıyor, tuğlalardan kolayca geçiyor, odalara dalıyor, mutfaklarda ve salonlarda tembel tembel dolaşıyordu. Dokunduğu her şey sallanıp parçalanıyor, yere dökülüyordu. Beyaz, dingin bir alçı tozu bulutu yükseliyordu. İkindi bitmek üzereydi ve gitgide genişleyen yıkım sahasında, enkazla beslenen bir ateş vardı. Moses hafifçe alevlere doğru çekilen havayı duyuyor, sıcaklığı hissediyordu. Ateşe tahta yığan işçiler pervaz parçalarını mızrak gibi fırlatıyorlardı. Boya ve cila tütsü gibi kokuyordu. Eski döşemeler minnettar bir şekilde yanıyordu: Tükenmiş nesnelerin cenazesi. Pembe, beyaz, yeşil kapıların desteklediği yapı iskeleleri, altı tekerli kamyonlar düşen tuğlaları taşırken titriyordu. Artık New Jersey'ye ve batıya doğru yola çıkmakta olan güneş, atmosfer gazlarından oluşan göz kamaştırıcı bir karışımla sarmalanmıştı. Herzog insanların kırmızı lekelerle kaplandığını ve kendisinin de kollarıyla göğsünün benek benek olduğunu gözlemledi. Yedinci Bulvar'ı geçip metroya girdi.

Ateşten ve tozdan uzaklaşarak hızlı adımlarla, tren seslerini dinleyerek, parmaklarıyla cebindeki bozuklukları inceleyip bir metro jetonu bulmaya çalışarak yeraltına indi. Beton kokusunu, keskin ve ekşi sidik kokusunu, pas ve yağ kokusunu içine çekti; muhtemelen kendi içindeki dürtüyle, telaşla çağlayan kendi enerjisiyle bağlantılı olan bir ivedilik ve hız dalgasının, sonsuz bir arzu dalgasının varlığını hissetti. (Tutku? Belki de histeri? Ramona onu cinsel yollarla rahatlatabilirdi.) Derin bir nefes alıp küf kokulu, nemli havayı durmadan içine çekti; göğsü iyice şişerken omuzlarına ağrı saplanmasına rağmen devam etti. Sonra havayı yavaşça, çok yavaşça dışarı bıraktı; aşağı, daha aşağı, karnına doğru. Bunu tekrar tekrar yaptı ve kendini daha iyi hissetti. Jetonunu, içeriden ışıklandırılmış ve camdan dolayı normalden büyük görünen bir sürü jetonun olduğu deliğe attı. Sayısız yolcu, kalçalarıyla turnikenin tahtasını parlatmıştı. Bundan bir birlik duygusu yükseliyordu --kardeşlik olgusunun en ucuz biçimlerinden biri. Bu ciddi bir durum, diye düşündü Herzog turnikeden geçerken. Bireyler (benim de

bildiğim yöntemlerle) gitgide yok edildikçe bütünlük arzuları daha da kötü bir hal alıyor. Daha da kötü çünkü topluma tedirgin ve başarısızlıklarından dolayı kızgın bir şekilde dönüyorlar. Kardeş olarak değil de yozlaşmış kişiler olarak. Çılgınlık derecesine varan bir patates-sevgi tüketimini tecrübe eden yoz kişiler. Böylece zaten yeterince bulanıklaşmış olan, sendeleyen, çırpınan ilahî suretin ikinci tahrifatı gerçekleşiyor. Asıl mesele! Herzog raylara bakarak orada öylece dikiliyordu. En gerçek mesele!

Kalabalığın en yoğun olduğu saatler geçmişti. Neredeyse boş olan vagonlarda huzur ve dinlence hâkimdi, kondüktörler gazete okuyordu. Herzog kuzeye giden ekspresi beklerken platformda bir tur atıp parçalanmış posterlere baktı: siyaha boyanmış dişler, kalemle çizilmiş bıyıklar, rokete benzeyen komik cinsel organlar, gülünç sevişme pozisyonları, sloganlar ve uyarılar. *Müslümanlar, düşmanımız Beyazlardır. Goldwater'ı siktir edin, Yahudiler! İspanyollar* BOK *yiyor. Telefon, sesini beğenirsem sana oral seks yapacağım.* Ve akıllı bir sinik şöyle yazmıştı: *Seni döverlerse, öbür yüzünü dön.* Pislik, kavgacı bir delilik, kalabalığın duaları ve zekice esprileri. Ölüm'ün ikincil yapıtları. *Trans-descendence*: Bunun için kullanılan yeni moda terim buydu. Herzog böyle yazıları hep dikkatle inceleyip kendi kamuoyu yoklamasını yapardı. Bilinmeyen sanatçıların ergenlik çağındaki gençler olduğu tahmininde bulundu. Otoriteye sataşan gençler. Toyluk, yeni bir politik kategori. Eğitimsiz ve iş bulabilmek için gerekli niteliklerden yoksun kitlenin giderek artan zihinsel özgürleşmesiyle bağlantılı problemler. The Beatles dinle daha iyi. Herzog bu boş anında oyalanacak birşeyler daha bularak bozuk parayla çalışan tartıya baktı. Ayna, tellerle sağlamlaştırılmıştı, ancak son derece becerikli bir manyak tarafından kırılabilirdi. Banklar yere zincirlenmişti, şeker makinelerine asma kilit vurulmuştu.

Aktör Willie'ye, şu anda ömür boyu hapis cezasını çekmekte olan ünlü banka soyguncusuna bir not. *Sevgili Bay Sutton, Uzmanlık alanı kilitler.* Mekanik aletler ve Yanki dehası... Yeniden başladı: *Yalnızca Houdini'den sonra geldiği söylenebilir.*

Willie asla silah taşımadı. Bir defa, Queens'te, oyuncak tabanca kullandı. Western Union kuryesi kılığında girdiği bankayı oyuncak silahıyla kontrol altına aldı. Olayın zorluğu karşı konulmaz bir ayartıydı. Mesele aslında para değildi, içeri girme ve akabinde de kaçma sorunuydu. Dar omuzları, çökük yanakları, güve yeniğine benzeyen ince bıyığı ve mavi, altları torba torba olmuş gözleriyle Willie yatağında uzanırken bankaları düşünürdü. Brooklyn'deki yatağında ağzında sigarası, başında şapkası ve ayağında sivri uçlu ayakkabılarıyla uzanırken birbirine uzanan çatıların, elektrik hatlarının, kanalizasyon bağlantılarının, tünellerinin hayalini kurardı. Bütün kilitler onun tek bir dokunuşuyla açılırdı. Dâhiler dünyayı rahat bırakamaz. Willie ganimetini teneke kutulara koyup Flushing Meadows'a gömmüştü. Emekliye ayrılabilirdi. Ama bir yürüyüşe çıktı ve bir banka gördü: Yaratıcı bir fırsat. Bu sefer yakalandı ve hapse girdi. Fakat büyük bir kaçış planladı; zihninde detaylı bir harita çıkarıp esaslı bir plan yaptı, borularda sürünerek ilerledi, duvarların altını kazdı. Neredeyse başarıyordu. Yıldızları görmeye başlamıştı. Ama yeraltından çıktığı noktada gardiyanlar bekliyordu. Onu geri götürdüler –bu önemsiz kişiyi, kaçış sanatkârını, en iyilerden birini. *Üstelik Houdini'nin fazla gerisinde de sayılmaz. Motivasyon: Bütün insan sistemlerinin gücü ve bütünlüğü sürekli olarak, özgürlük ve yaşam pahasına test edilmeli, alt edilmeli.* Şimdi ömür boyu hapse mahkûm. Dediklerine göre bir Büyük Kitaplar serisi varmış ve Piskopos Sheen'le yazışıyormuş.

Sevgili Dr. Shrodinger, Hayat Nedir? *adlı kitabınızda tüm doğada sadece insanın acı çektirmede tereddüt ettiğini söylüyorsunuz. Yok etmek evrimin yeni türler üretmesine neden olan temel metot olduğuna göre, acı çektirme konusundaki gönülsüzlük doğa kanununu engellemeye yönelik insan iradesini ifade ediyor olabilir. Hıristiyanlık ve onu doğuran din, ürkütücü ters yüz etmelerle geçen birkaç kısa bin yıl...* Tren durmuştu, Herzog kendine gelip kıl payı içeri süzüldüğünde kapılar kapanmaya başlamıştı bile. Tutunma kayışlarından birini yakaladı. Ekspres hızla şehrin kuzeyine doğru gitmeye başladı. Times Meydanı'nda boşaldı ve

yeniden doldu ama Herzog oturmadı. Koltuktan kalkıp tekrar kapıya ulaşmak çok zordu. Şimdi, nerede kalmıştık? *Entropi konusundaki söyleminizde... Organizmanın kendisini ölüme karşı –ya da sizin deyiminizle termodinamik dengeye karşı– nasıl koruduğu... Maddenin kararsız bir organizasyonu olan beden, bizden uzaklaşmaya çalışıyor. Bizi terk ediyor. O, gerçek. O! Biz değil! Ben değil! Kendi formunu koruma ve çevresinden ihtiyaç duyduğu şeyleri emme gücüne sahip olan bu organizma negatif bir entropi akımını, kullandığı diğer şeylerin varlıklarını kendine doğru çekiyor ve artıkları dünyaya daha basit bir formda geri veriyor. Dışkı. Azotlu artıklar. Amonyak. Fakat acı çektirme konusundaki gönülsüzlük yiyip yutma ihtiyacıyla birleştiğinde... sonuçta tuhaf bir insani hile ortaya çıkıyor: Kötülükleri aynı anda hem kabul etmek hem de reddetmek. Hem insani hem de insani olmayan bir hayata sahip olmak. Aslına bakılırsa, her şeye sahip olmak, bütün elementleri büyük bir hüner ve açgözlülükle birleştirmek. Isırmak, yutmak. Aynı zamanda da yediğin şeye acımak. Duygulara sahip olmak. Aynı zamanda da vahşice davranmak. Bazıları acı çektirme konusundaki gönülsüzlüğün aslında tenselliğin aşırı bir biçimi, pek tatlı bir biçimi olduğunu (neden olmasın!) ve olaya ahlaki bir merhamet katmak suretiyle acının zevkini artırdığımızı söylüyor. Böylece iki taraflı çalıştığımızı. Bununla birlikte, ahlaki gerçekliklerin varlığı moleküler ve atomik gerçekliklerin varlığı kadar kesin,* diye temin etti Herzog bütün dünyayı, hızla giden trende kayışına tutunarak. *Ne ki bugünlerde en kötü olasılıkları açıkça ele almak zorundayız. Aslına bakılırsa bu konuda başka seçeneğimiz yok...*

İneceği istasyona gelmişti. Merdivenleri koşarak çıktı. Turnikelerin kolları ve kastanyolaları, arkasında takırdamaya devam etti. İçinde koyu çay rengindeki bir ışığın altında oturan bir adamın olduğu jeton kulübesinin yanından aceleyle geçip iki sıra merdivenden çıktı. Metronun çıkışında durup biraz soluklandı. Tepesinde desenli cam vardı, telli ve gri; Broadway alacakaranlıkta boğucu ve mavimtrak, neredeyse tropikaldi; yokuşluk Eighties'in sonunda Hudson Nehri cıva kadar yoğun görünüyordu. New Jersey'deki radyo kulelerinin uçlarındaki kırmızı

ışıklar küçük kalpler gibi atıyor ya da titreşiyordu. Yolun ortasındaki yeşillik alanlarda, banklarda yaşlı insanlar: Yüzlerde, kafalarda çürümenin güçlü izleri: Kadınların kalın bacakları ve erkeklerin lekeli gözleri, içe göçmüş ağızlar ve kapkara burun delikleri. Yarasaların (Ludeyville) ya da Herzog'a yarasaları anımsatan kâğıt parçalarının (New York) genelde sarhoş gibi uçuştukları saatti. Firar eden bir balon, batınm turuncu tozuna doğru giden siyah ve aceleci bir sperm gibi ilerliyordu. Herzog, ızgara tavuk ve sosis dumanlarından kaçınmak için bir çember çizerek sokağın karşısına geçti. Kalabalık bir kitle geniş kaldırımda sallana sallana dolaşıyordu. Moses, şehrin kuzey kesiminin halkına, dramatik ruhuna, oyuncularına büyük ilgi duyuyordu: kadın gibi giyinmiş ve son derece orijinal bir biçimde boyanmış homoseksüeller, peruklu kadınlar, tıpatıp erkek gibi göründüklerinden gerçek cinsiyetlerini anlayabilmek için yanınızdan geçmelerini bekleyip arkadan görmeniz gereken lezbiyenler, her tonda saç boyaları. Geçen hemen her yüzde kadere dair derin bir fikir ya da yorum, metafizik beyanlar barındıran gözler. Ve hatta hâlâ kadim ödevin patikasında yürüyen, helal et satın alan yaşlı kadınlar.

Herzog, Ramona'nın kendisinden önceki arkadaşı olan George Hoberly'yi pek çok kere görmüş, civardaki kapıların birinden veya diğerinden çıkarken onu gözleriyle takip etmişti. Hoberly ince, uzun ve Herzog'dan daha genç ti; Sarmaşık Ligi Madison Bulvarı tarzına uygun giyinir ve ince, hüzünlü yüzüne siyah gözlükler takardı. Ramona "sadece" sözcüğünü vurgulayarak onun için sadece acıma hissettiğini söylüyordu. Hoberly'nin iki intihar girişimi Ramona'nın muhtemelen ona karşı ne kadar kayıtsız olduğunu fark etmesini sağlamıştı. Moses, Madeleine'den, bir kadının bir erkekle işi bittiğinde tamamen bittiğini öğrenmişti. Fakat bu akşam, Ramona erkek modasına düşkün olduğuna ve sık sık Moses'ın da seçimlerini yönlendirmeye çalıştığına göre Hoberly'nin de onun seçtiği giysileri giyiyor olabileceği aklına geldi. Hoberly eski mutluluğunun ve aşkının tuzağına sıkışıp kalmış halde boşu boşuna yalvarıyordu, tıpkı hayal kırıklığı deneyindeki eğitilmiş fare gibi. Gecenin bir ya-

rısı polisten telefon alıp Hoberly'nin yanında olmak için Bellevue'ya koşmak bile artık Ramona'ya sıkıcı geliyordu. Duygu ve heyecan borsası birden fırlamıştı; şok ve skandal, ortalama bir adamın gücünün yetmeyeceği fiyatlara çıkmıştı. Biraz gaz solumaktan ya da bilekleri kesmekten daha fazlasını yapmak zorundaydınız. Para? Sıfır! Papatya taçları? Değersiz! Zamparalık? Şehevilik öncesi çağlara ait müzelik bir sözcük! Gelir araştırması, seçim hakkı vergisi ve okur yazarlık sınavı yerine sadece umutsuz olduğuna dair kanıtın insana oy kullanma hakkı vereceği gün hızla yaklaşıyor, diye düşündü Herzog, başmakale yazarı edasıyla. Ümitsiz olmanız lazım. Eskinin kötü alışkanlıkları, şimdinin sağlık önlemleri. Her şey değişiyor. Bir zamanlar yanlış giden hiçbir şey yokmuş gibi katlanılmış olan her bir derin yaranın alenen itiraf edilmesi. İyi bir konu: Katı ahlakçı toplumlarda itidalin tarihi. Ürkütücü bir lanetin kurbanı olduğunu hisseden her bireyin seçilmişlerden biri gibi davranmak zorunda olduğu bir dönem. Bütün bu tarihî dehşetler –ruhun bütün acıları– artık serbest bırakılmalı. Herzog Hoberly'yi görmek; ıstırabın, uykusuzluğun, uyku haplarıyla ve içkiyle ve dualarla geçen gecelerin yıprattığı o yüze, siyah gözlüklerine, siperliksiz sayılabilecek şapkasına bir kere daha bakmak için neredeyse heveslenmeye başlamıştı. Karşılıksız aşk. Bugünlerde histerik bir bağlılık olarak adlandırılıyor. Ramona'nın Hoberly'den büyük bir sevecenlikle bahsettiği zamanlar da oluyordu. Bir keresinde Hoberly'nin gönderdiği mektup veya hediyelerden birini alınca ağladığını söylemişti. Hoberly, Ramona'ya sürekli cüzdan, parfüm ve günlüğünden uzun alıntılar gönderiyordu. Nakit olarak yüklü bir miktar para gönderdiği bile olmuştu. Ramona parayı Tamara Hala'ya vermiş, yaşlı kadın da Hoberly adına bir tasarruf hesabı açarak paranın en azından biraz faiz getirmesini sağlamıştı. Hoberly yaşlı kadına derinden bağlıydı. Moses da seviyordu onu.

Moses, Ramona'nın zilini çaldı ve otomatik anında dış kapıyı açtı. Ramona işte böylesine düşünceliydi. Bir ince ihtimam daha. Sevgilisinin gelişi onun için asla sıradan bir olay değildi. Asansör, içindekileri salıverdi: tek gözü kapalı, sert bir pu-

ro içen, ciddi görünümlü bir adam; iki şivavası ve köpeklerin tasmalarına uyan kırmızı ojeleri olan bir kadın. Ve muhtemelen rakibi iki cam kapının ardından, sokağın savrulan buharları içinden onu seyrediyordu. Moses asansöre binip yukarı çıktı. On beşinci katta Ramona'nın kapısı aralık, zinciri takılıydı. Yanlış adam tarafından baskına uğramak istemiyordu. Moses'ı gördüğünde zinciri çıkarıp elini tutarak onu kendine çekti ve yüzünü uzattı. Herzog bu yüzün dolgun ve çok sıcak olduğunu hissetti. Ramona'nın parfümü birden üzerine atıldı. Beyaz, saten bir bluz giymişti; üzerine şal örtülen, göğüsleri ortaya çıkaran türden bir bluz. Yüzü kızarmıştı, allığın katacağı renge ihtiyacı yoktu. "Seni gördüğüme sevindim, Ramona. Çok sevindim," dedi Herzog. İçinde ani bir arzunun, bir temas kurma açlığının varlığını keşfederek ona sarıldı, onu öptü.

"Demek beni gördüğüne sevindin, ha?"

"Evet! Evet!"

Ramona gülümseyerek kapıyı kapatıp zinciri yeniden taktı. Elinden tutup Herzog'u koridordan geçirdi, yerlerde halı olmadığından ayakkabılarının topukları asker postalları gibi ses çıkarıyordu. Bu ses Herzog'u heyecanlandırmıştı. "Şimdi," dedi Ramona, "şık giysileri içinde Moses'a bir göz atalım." Yaldızlı, süslemeli aynanın önünde durdular. "Harika bir hasır şapkan var. Ve nefis bir ceket, Joseph'in çizgili ceketlerinden."

"Onaylıyor musun?"

"Kesinlikle. Çok güzel bir ceket. Koyu teninle onun içinde Hintli gibi görünüyorsun."

"Bhave grubuna katılabilirim."

"Hangi grup o?"

"Büyük arazileri yoksullara paylaştırıyorlar. Ludeyville'i onlara bağışlayacağım."

"Yeni bir bağışlama programı başlatmadan önce bana danışsan iyi edersin. Birer içki içelim mi? Ben içkileri getirirken sen de elini yüzünü yıkamak istersin belki."

"Evden çıkmadan traş olmuştum."

"Sıcaklamış gibi görünüyorsun, sanki buraya koşarak gelmişsin gibi; ayrıca yüzünde de kurum var."

Metro sütunlarından birine yaslanmış olmalıydı. Veya belki de enkaz ateşinden is bulaşmıştı. "Tamam, anladım."

"Sana bir havlu getireyim, canım," dedi Ramona.

Banyoda Herzog kravatını boynunun gerisine attı ki lavaboda ıslanmasın. Burası küçük, lüks, dolaylı aydınlatmalı bir banyoydu (yorgun yüzler için bir jest). Uzun musluk parlıyordu, su tazyikle akmaya başladı. Herzog sabunu kokladı. *Muguet*. Su tırnaklarına çok soğuk geldi. Eski bir Yahudi ritüeli olan tırnak yıkama ve Haggadah'taki *"Rachatz!"* sözcüğü aklına geldi. "Yıkanacaksın." Mezarlıktan döndüğünüzde de yıkanmak zorunluydu (*Beth Olam* –Yığınların Meskeni). İyi de şimdi mezarlıkları, cenazeleri düşünmek niye? Tabii şayet... geneleve giden bir Shakespeare dönemi aktörüyle ilgili şu eski fıkra. Aktör pantolonunu indirdiğinde yataktaki orospu bir ıslık koyuverir. Bunun üzerine aktör de "Madam, buraya Sezar'ı gömmeye geldik, övmeye değil," der. Okul çağında anlatılan fıkralar insana nasıl da sımsıkı yapışıyor!

Herzog musluğun altında ağzını açtı ve bir yandan zevkle inlerken suyun kapalı gözlerinin üstünden akmasına izin verdi. Göz kapaklarının altında büyük, yanardöner diskler yuzüyordu. Spinoza'ya şöyle yazdı: *Nedensel olarak bağlantılı olmayan düşüncelerin acıya neden olduğunu söylemiştiniz. Durumun gerçekten de böyle olduğunu gördüm. Rastgele çağrışım, zihin pasif olduğunda, bir tür esaret. Veya daha doğrusu bu sırada her tür esaret mümkün. 20. yüzyılda rastgele çağrışımın, tinin en derin sırlarını açığa çıkardığına inanıldığını bilmek ilginizi çekebilir.* Ölülere yazmakta olduğunu fark etti. Büyük filozofların gölgelerini bugüne getirmek için. İyi de neden ölülere yazmasındı ki? Yaşayanlarla olduğu kadar ölülerle de birlikte yaşıyordu, hatta belki daha da fazla; hem yaşayanlara yazdığı mektuplar giderek tamamen zihinsel mektuplara dönüşüyordu. Ayrıca, Bilinçaltı için ölüm ne ifade ediyordu ki? Rüyalar ölümü tanımıyordu. *Aklın karmaşadan uyuma doğru istikrarlı bir gelişme kaydedebileceğine ve kaosu fethetme girişiminin her gün yeniden başlamasına gerek olmadığına inanmak.* Bunu ne çok isterdim! Böyle olmasını ne çok isterdim! Moses bunun için nasıl da dua ediyordu!

Ölülerle olan ilişkisine gelince, gerçekten de kötüydü. Ölülerin kendi ölülerini gömmesi gerektiğine* samimiyetle inanıyordu. Ve hayatın, ancak bir ölme süreci olarak algılandığında hayat olduğuna. Büyük ilaç dolabını açtı. Eski New York'ta her şeyi muazzam boyutlarda yapıyorlardı. Büyülenmiş bir şekilde Ramona'nın şişelerini incelemeye başladı: nemlendirici, östrojenli deri altı losyonu, Bonnie Belle deodorandı. Sonra üzerinde kırmızı bir reçete olan bir şişe: Mide bulantısı için günde iki kere. Herzog ilacı kokladı ve içinde güzelavratotu olması gerektiğini düşündü; mideyi yatıştıran, göz bebeklerinin büyümesine neden olan bir madde. Zehirli itüzümünden elde edilir. Ayrıca âdet sancıları için de haplar vardı. Nedense Ramona'nın o tip bir kadın olmadığını düşündü. Madeleine çığlıklar atardı. Herzog onu bir taksiye bindirip St. Vincent'a götürmek zorunda kalırdı ve orada Madeleine kendisine bir Demerol iğnesi yapmalarını haykırırdı. Bu maşa görünümlü şey kirpikleri kıvırmaya yarıyor olmalı, diye düşündü. Fransız restoranlarındaki salyangoz maşalarına benziyordu. Ovma eldivenini kokladı. Özellikle dirsekler ve topuklar için, diye düşündü, pürüzleri gidermek için. Sifon koluna ayağıyla bastı; sifon sessiz bir güçle çalıştı, oysa yoksulların tuvaletleri daima gürültü yapardı. Saçının kuru kalan iki tarafına biraz briyantin sürdü. Gömleği tabii ki nemliydi ama Ramona ikisine de yetecek kadar parfüm sürmüştü. Peki onun haricinde nasıldı? Her şey göz önüne alındığında çok da kötü sayılmazdı. Güzellik kaçınılmaz bir şekilde bozulmaya mahkûm. Zamanmekân süreğenliği güzelliğin elementlerini geri istiyor, insanı parça parça alıp götürüyor ve sonra yine boşluk geliyor. Ama daima aynı numaraları yapan, aynı rezillikleri tekrarlayan iflah olmaz bir karakterin neden olduğu işkence ve sıkıntıdansa boşluk daha iyi. Ama bu rezillik ve acı anları sonsuzmuş gibi görünebilir; böylece insan bu acı dolu anların sonsuzluğunu ele geçirip onlara başka bir içerik verebilirse bir devrim yapmış olur. Nasıl ama!

(*) Yeni Ahit, Luka 9: 60'ta İsa, ona katılmadan önce babasını gömmek isteyen bir adama "Bırak ölüleri, kendi ölüleri gömsün," der– ç.n.

Herzog bir berber gibi havluyu avcuna sıkıca sarıp ensesindeki nemi kuruladı. Şimdi de tartılacaktı. Önce tuvaleti kullandı ki biraz hafiflesin. Sonra eğilmeden ayakkabılarını çıkardı ve yaşlılar gibi iç geçirerek tartıya çıktı. Parmaklarının arasında tartının göstergesi 77'yi geçti. Avrupa'da verdiği kiloları geri alıyordu. Ayaklarını yeniden ayakkabılarının içine girmeye zorladı ve topuk kısmının üstüne basarak Ramona'nın oturma odasına –oturma ve yatak odası– geri döndü. Ramona iki bardak Campari ile onu bekliyordu. İçkinin tadı acı-tatlıydı ve kokusu da biraz gazı andırıyordu, ana borudan gelen gazı. Ama bütün dünya onu içiyordu ve Herzog da içti. Ramona bardakları buzlukta soğutmuştu.

"*Salud.*"

"*Sdrutch!*" dedi Herzog.

"Kravatın sırtından sarkıyor."

"Öyle mi?" Kravatı tekrar önüne çekti. "Unutkanlık işte. Bir keresinde ceketimi pantolonumun arkasına sıkıştırmıştım ve tuvaletten öyle çıkıp ders anlatmaya sınıfa girmiştim."

Ramona, Herzog'un kendisiyle ilgili böyle bir hikâye anlatmasından hayrete düşmüş gibiydi. "Korkunç bir durum değil miydi?"

"Pek iyi değildi tabii. Ama öğrenciler üzerinde çok rahatlatıcı bir etki yapmış olsa gerek. Öğretmen ölümlü. Ayrıca bu utanç öğretmeni öldürmedi. Bu, dersin kendisinden daha değerli bir bilgiydi muhtemelen. Aslına bakarsan genç bayanlardan biri daha sonra bana çok insani olduğumu söyledi. Hepimiz için müthiş bir rahatlamaydı..."

"Komik olan, her soruyu böyle tam olarak cevaplandırman. Komik bir adamsın sen." Çekici bir sevecenlik. Ramona güzel, iri dişleri ve siyah çizgilerin belirginleştirdiği yumuşak, koyu renk gözleriyle ona gülümsedi. "Ama sert ya da pervasız biri gibi –Chicagolu bir adam gibi– konuşmaya çalışman bundan bile daha eğlenceli."

"Neden eğlenceli?"

"Çünkü bu bir rol. Kabadayı rolü. Gerçek sen değil." Herzog'un bardağını yeniden doldurup mutfağa gitmek üzere aya-

ğa kalktı. "Pilava bakmam lazım. Seni neşelendirmesi için Mısır müziği koyayım." Kalın bir rugan kemer belini iyice ortaya çıkarıyordu. Gramofonun üzerine eğildi.

"Yemek çok güzel kokuyor."

Muhammed El Bakkar ve grubu darbuka ve teflerle başladı, ardından telli çalgılar ve kulak tırmalayan üflemeli çalgılar girdi. Genizden gelen cılız bir ses "Mi Port Said..." diye şarkı söylemeye başladı. Tek başına kalan Herzog kitaplara ve tiyatro programlarına, dergilere ve resimlere göz gezdirdi. Ramona'nın küçüklük fotoğrafı bir Tiffany çerçevede duruyordu; peluş kaplı bir banka yaslanmış, parmağını alnına dayamış, yedi yaşında, bilge bir çocuk. Herzog bu pozu hatırlıyordu. Bir jenerasyon önce buna bayılıyorlardı. Küçük Einsteinlar. Çocuklardaki olağanüstü bilgelik. Delik kulaklar, bir madalyon, başın tepesinde bir bukle ve Herzog'un gayet iyi hatırladığı, küçücük kızlara has bir erken tensellik.

Tamara Hala'nın saati çalmaya başladı. Herzog onun odasına gidip saatin eski moda yüzüne, kedi bıyığını andıran yaldızlı, uzun kollarına baktı ve canlı, ivedi notaları dinledi. Alt tarafta kurma anahtarı vardı. Böyle bir saate sahip olmak için insanın düzenli alışkanlıklarının olması lazımdı: Kalıcı bir ikametgâhının. Çerçeveli Venedik manzaraları ve dostça bir görünümü olan ufak tefek Hollanda porselenleriyle dolu bu küçük Avrupa odasının penceresindeki jaluziyi kaldırdığınızda Empire State binasını, Hudson'ı, yeşil-gümüşi akşamı, yarısı ışıklandırılmış olan New York'u görüyordunuz. Herzog düşünceli bir edayla jaluziyi tekrar indirdi. Bu –bu sığınak sadece istemesiyle onun olabilirdi. O halde neden istemiyordu? Çünkü bugünün sığınağı yarının zindanı olabilirdi. Ramona'ya bakılırsa her şey son derece basitti. Herzog'un ihtiyaçlarını Herzog'un kendisinden daha iyi anladığını söylüyordu ve haklı da olabilirdi. Ramona düşüncelerini açıkça söylemekte hiç tereddüt etmezdi ve bazı konuşmalarında sınır tanımayan, adeta operavari bir hava vardı. Opera. Savacılık. Herzog'a beslediği hislerin derin ve olgun olduğunu, ona yardım etmeyi gerçekten çok arzuladığını söylemişti. Herzog'a, aslında sandığından daha iyi bir adam ol-

duğunu söylemişti. Derin, güzel (Herzog bunu duyunca yüzünü buruşturmuştu) ama üzgün bir adam; yüreğinin gerçekten istediği şeyi alamayan, Tanrı tarafından sınanan, onun ihsanına kavuşmayı arzuladığı halde çoğu zaman hemen yanı başında olan kurtuluşundan paldır küldür kaçan bir adam. Bu Herzog, pek çok yeteneğe sahip olan bu adam her nedense yatağına soğuk, sıradan, erkekliğini sarsan bir kadın almış, ona adını vermiş ve onun başka bir hayat yaratmasını sağlamıştı. Madeleine ise, kendini alçaltığı ve kendi değerini düşürdüğü için, kendine yalan söyleyerek Madeleine'e zorla âşık olduğu ve ruhunun potansiyeline ihanet ettiği için onu cezalandırmak istercesine ona küçümseme ve zulümle karşılık vermişti. Moses'ın gerçekten yapması gereken, diye devam etmişti Ramona aynı operavari tarzıyla (bu kadar akıcı konuşmaktan utanmamasına hayret etmişti Herzog), kendisine verilen muazzam armağanlar için –zekâsı, büyüleyiciliği, eğitimi için– borcunu ödemek ve hayatın anlamını aramak üzere kendini özgür kılmaktı. Bunu da ölüm aracılığıyla değil de (çünkü cevabı orada asla bulamazdı) entelektüel çalışmalarını alçakgönüllülükle ama aynı zamanda da gururla sürdürerek yapabilirdi. O, Ramona, Herzog'un hayatına zenginlik katmak ve yanlış yerlerde aradığı şeyi ona vermek istiyordu. Bunu aşk sanatı aracılığıyla yapabileceğini söylüyordu: Ruhun ulvi başarılarından biri olan aşk sanatı aracılığıyla. Zenginlikten kastı aşktı. Herzog'un ondan öğrenmesi gereken şey –hâlâ vakti varken, gücü kuvveti hâlâ yerindeyken– ruhu, ten (içinde ruhun dinlendiği o kıymetli araç) vasıtasıyla nasıl yenileyebileceğiydi. Ramona –sağ olsun– bu vaazlarında, en az dış görünümünde olduğu kadar süslü bir stile sahipti. Ah, ne tatlı bir hatipti! Ama nerede kalmıştık? Evet, tamam, hayatın anlamını bulmayı amaçlayarak çalışmalarını sürdürmesi gerekiyordu. O, Herzog, hayatın anlamını keşfedecekmiş! Elleriyle yüzünü kapatıp yüksek sesle güldü.

Ama (ciddileşerek) bu tür konuşmalara davetiye çıkaranın kendi tavırları olduğunu biliyordu. Neden küçük Sono *"O mon philosophe –mon professeur d'amour!"* diye haykırıyordu? Çünkü Herzog sadece en yüce şeylerle –yaratıcı zekâ, kötülüğün

nasıl iyiliğe dönüştürülebileceği ve eski kitaplardaki bütün o bilgelik– ilgilenen bir filozof gibi davranıyordu. Çünkü inanç hakkında düşünüyor ve onu önemsiyordu. (İnanç olmadan insan hayatının sadece teknolojik dönüşümün, modanın, pazarlamacılığın, endüstrinin, politikanın, ekonominin, deneylerin, özdevimin ve bunun gibi daha pek çok şeyin hammaddesi olduğu görüşündeydi. İnsanın, ölümle birlikte sona ermesine sevindiği bir yığın rezillik.) Evet, Sono'nun filozofu gibi görünüyor ve davranıyordu.

Hem, sonuçta neden buradaydı? Buradaydı çünkü Ramona da onu ciddiye alıyordu. Herzog'un hayatına yeniden düzen ve sağduyu getirebileceğini düşünüyordu ve bunu yaparsa onunla evlenmek mantıklı olurdu. Veya –Ramona'nın tarzına uygun bir şekilde– onunla birleşmeyi arzulardı. Ve bu, gerçekten de birleştirici bir birlik olurdu. Masalar, yataklar, odalar, para, çamaşırlar ve arabalar, kültür ve seks tek bir ağ oluşturacak şekilde dokunurdu. Nihayet her şey bir anlam kazanırdı, demeye getiriyordu Ramona. Mutluluk, gerçekten kapsamlı olmadığı sürece absürd ve hatta zararlı bir fikirdi; ne ki bu istisnai ve şanslı vakada her iki taraf da en kötü zorlukları yaşamış ve mucize eseri, kesinlikle dinî olması gereken bir yaşama ve zevk alma güdüsüyle bunları atlattığı için (Ramona hayatı hakkında sadece Magdalane Hıristiyanlığı çerçevesi içinde konuşabileceğini söylüyordu) kapsamlı bir mutluluk mümkündü. Hatta bu durumda bir ödevdi; mutluluk karşıtı suçlamaları (mutluluğun korkunç ve bencilce bir yanılsama, absürd bir olgu olduğu yolundaki söylemleri) yanıtlamayı reddetmek korkakçaydı, kötülüğe boyun eğmekti, ölüm içgüdüsüne teslim olmaktı. Ortada ölüp de dirilmenin ne demek olduğunu bilen bir adam vardı: Herzog. Ve o, Ramona, o da ölümün ve hiçliğin ne kadar acı olduğunu biliyordu. Evet, o da! Ama Herzog'la gerçek bir Paskalya tecrübe etmişti. Dirilişin ne olduğunu biliyordu. Herzog tensel zevkleri hor görüyor olabilirdi ama Ramona'yla birlikteyken, giysilerini çıkardıklarında, bunun ne demek olduğunu anlıyordu. Hiçbir yüceltim bu erotik mutluluğun, bu bilginin yerini tutamazdı.

Herzog en ufak bir gülümseme ayartısı bile hissetmeksizin, samimiyetle, başını öne eğmiş vaziyette Ramona'yı dinlemişti. Söylediklerinin bir kısmı üniversitelerde dönen muhabbetlerde ya da ucuz kitaplarda rastlanan gevezeliklerden, bir kısmı da evlilik propagandasından ibaretti ama aleyhine bunlar işlendikten sonra Ramona'nın içten olduğunu teslim etmek lazımdı. Herzog onu anlıyordu, ona saygı duyuyordu. Söyledikleri yeterince gerçekti. Yüreğinde içtenlik vardı.

Herzog içten içe bu Dionysosçu canlanışla dalga geçtiğinde, alay ettiği kişi aslında kendisiydi. Herzog! *Macho* giysileri içinde erotik Rönesans'ın prensi! Peki ya çocuklar? Yeni bir üvey anneye ne derlerdi acaba? Ve Ramona, Junie'yi Noel Baba'yı görmeye götürür müydü?

"Bak sen, demek buradaydın," dedi Ramona. "Çarcı müzesiyle ilgilendiğini bilse Tamara Hala çok gururlanırdı."

"Şu eski zaman evleri..." dedi Herzog.

"Dokunaklı, değil mi?"

"İnsanı aşırı duygusallıkla sarhoş ediyorlar."

"Kadıncağız sana pek düşkün."

"Ben de onu seviyorum."

"Senin evi aydınlattığını söylüyor."

"*Ben* mi?" Herzog gülümsedi.

"Neden olmasın? Yumuşak, güven dolu bir yüzün var. Bunu duymaya dayanamıyorsun, değil mi? Neden ki?"

"Buraya geldiğimde kadıncağız gitmek zorunda kalıyor," dedi Herzog.

"Yanılıyorsun. Bu gezintileri seviyor. Şapka takıp güzelce giyiniyor. Tren istasyonuna gitmek onun için büyük bir olay. Her neyse..." Ramona'nın ses tonu değişti. "George Hoberly'den uzaklaşması gerekiyor. Adam şimdi de onun problemi haline geldi." Ramona bir an için kederli göründü.

"...Üzüldüm," dedi Herzog. "Son zamanlarda durumu kötü mü?"

"Zavallı adam... Onun için çok üzülüyorum. Ama hadi, Moses, yemek hazır ve şarabı açmanı istiyorum." Yemek odasında Herzog'a şişeyi –Pouilly Fuissé, iyi soğutulmuş– ve Fran-

sız tirbuşonunu verdi. Herzog becerikli elleri ve azmiyle şişe mantarını çekip çıkardı, sarf ettiği çaba yüzünden boynu kızarmıştı. Ramona mumları yakmıştı. Masa uzun bir tabağa konmuş dikenli, kırmızı glayöllerle süslenmişti. Pencere eşiğinde güvercinler kıpırdanıp gurulduyordu, kanatlarını çırpıp tekrar uykuya dalıyorlardı. "Dur sana şu pilavdan koyayım," dedi Ramona. Kobalt çerçeveli, kaliteli ince porselen tabağı aldı. (Ünlü ekonomist Sombart diğer belirlemelerinin yanı sıra, lüksün 15. yüzyıldan itibaren toplumun bütün tabakalarına girdiği gözleminde bulunmuştu.) Ama Herzog açtı ve yemek de çok lezizdi. (Bugünden sonra perhizkâr olacaktı.) Karidesi tattığında gözlerinde tuhaf, neden olduğu belirsiz yaşlar belirdi. "Korkunç derecede lezzetli. Tanrım, ne kadar lezzetli!" dedi.

"Bütün gün bir şey yemedin mi?" diye sordu Ramona.

"Bir süredir böyle güzel bir yemek görmemiştim. Prosciutto ve İran kavunu. Bu ne? Su teresi salatası. Tanrım!"

Ramona memnun olmuştu. "Eh, öyleyse ye bakalım," dedi.

Karides ve salatadan sonra Ramona peynir ve kraker, romlu dondurma, Georgia eriği ve taze yeşil üzüm ikram etti. Ardından kanyak ve kahve geldi. Yan odada Muhammed El Bakkar, ileri geri hareket ettirilen elbise askılarının sesine benzer bir ses ve darbuka, tef, mandolin ve gayda eşliğinde kıvrak, genzel, büyüleyici şarkılarını söylemeye devam ediyordu.

"Neler yaptın bakalım?" dedi Ramona.

"Ben mi? Binbir çeşit şey..."

"Trenle nereye gittin? Benden mi kaçıyordun yoksa?"

"Senden değil. Ama sanırım kaçıyordum."

"Hâlâ benden biraz korkuyorsun, değil mi?"

"Korkmak demeyelim... Kafam karışık. Dikkatli olmaya çalışıyorum."

"Zor kadınlara alışmışsın. Mücadele etmeye. Belki de seni üzmelerinden hoşlanıyorsundur."

"Bütün hazineler ejderhalar tarafından korunur. Değerli olduklarını bu sayede bilirsin... Yakamı açmamın sakıncası var mı? Atar damarlardan birine baskı yapıyor sanırım."

"Ama hemen geri döndün. Belki de benim yüzümden dönmüşsündür."

Moses ona yalan söylemek, "Evet Ramona, sebep sendin" demek için güçlü bir ayarı duydu içinde. Gerçeğe katı bir şekilde ve harfi harfine bağlı kalmak abes bir oyundu; hatta nahoş bir nörotik hastalık bile olabilirdi. Moses, Ramona'ya büyük bir sempati besliyordu; otuzlarında, iş konusunda başarılı, bağımsız ama yine de erkek arkadaşlarına böyle yemekler hazırlayan bir kadın. Ama böyle zamanlarda bir kadın kendi yüreğini nasıl tatmin edebilir ki? Özgürleşmiş New York'ta erkek ve kadın birbirleriyle, kendilerini gizleyen abartılı kılıkları içinde, düşman kabilelere mensup iki vahşi gibi yüzleşiyorlar. Erkek aldatmak ve sonra da ilişkiden sıyrılmak istiyor; kadının stratejisiyse onu savunmasız kılıp alıkoymak. Ve bu, Ramona, kendine nasıl bakacağını bilen bir kadın. Gencecik bir kız için durumun nasıl olduğunu siz düşünün: Rimelli gözlerini gökyüzüne doğru kaldırıp "Tanrım, dolgun vücuduma kötü bir adamın yaklaşmasına izin verme," diye dua eden bir kızcağız.

Ayrıca Moses fark etti ki Ramona'nın karidesini yiyip şarabını içtikten sonra onun salonunda oturup Muhammed El Bakkar ile Port Said ustalarının müziğindeki avare şehvete kulak verirken böyle şeyler düşünmek pek de tavsiye edilir bir hareket değildi. *Ve Monsenyör Hilton, papazların bekâret yemini nedir ki? İşe koyulup kadınları ziyaret etmek, modern dünyanın cinselliği nasıl yaşadığını görmek çok daha güçlü bir disiplin gerektiriyor. Bazı eski görüşler günümüzle ne kadar da alakasız...*

Ama en azından bir şey açıklığa kavuşmuştu. Mutluluğu bir başkasında, bir ilişkide aramak feminen bir oyundu. Ve yüreği idealizmle, saf sevgiye ulaşma arzusuyla sızladığı halde kadından kadına koşan bir erkek de kadınların sahasına girmiş demekti. Yenilgiye uğradıktan sonra Napolyon, bu hırslı genç adam, güç dürtüsünü yatak odasına taşımıştı. Ve orada kadınlar kumandayı ele alıyorlardı. Madeleine'in yaptığı gibi; Wanda'nın da istese kolaylıkla yapabileceği gibi. Ramona'ya ne de-

meli? Ve Herzog, önceden şapşal bir genç olan, şimdiyse şapşal bir ihtiyara dönüşmeye başlayan Herzog, *özel hayat* tertibini (gücü elinde tutanlarca onaylanan bir tertip) kabul ederek kendini kapatma gibi bir şeye dönüştürmüştü. Sono, Doğu'ya has yöntemleriyle bunu açık seçik göstermişti. Hatta Herzog bu konuda Sono'yla şakalaşıyor, Sono'ya yaptığı ziyaretlerin neticede ne kadar kazançsız göründüğünü açıklamaya çalışıyordu. "*Je bêche, je sème, mais je ne récolte point.*"* Şakalar yapıyordu; ama hayır, Herzog kapatma değildi, hem de hiç değildi. Çetin, huysuz bir adamdı. Sono'ya gelince, onu eğitmeye, ona bir erkeğin bir kadına nasıl davranması gerektiğini öğretmeye çalışıyordu. Tavuskuşunun gururu, keçinin şehveti ve aslanın hiddeti, Tanrı'nın görkemi ve bilgeliğidir.

"Elinde valizinle her nereye gidiyorduysan, temelde sağlıklı olan içgüdülerin seni geri getirdi. Onlar senden daha bilge," dedi Ramona.

"Belki de..." dedi Herzog. "Hayata bakış açım değişiyor."

"Neyse ki henüz mirasını yok etmedin."

"Şimdiye kadar hiç gerçekten bağımsız olmadım. Hep başkaları için, çok sayıda kadın için çalıştığımı fark ettim."

"Şu İbrani ahlakçılığının üstesinden gelebilirsen..."

"Kaçak köle psikolojisine girdim."

"Bu senin kendi hatan. Hükmedici kadınlar arıyorsun. Sana, bu defa farklı türden bir kadınla karşılaştığını anlatmaya çalışıyorum."

"Bunu biliyorum," dedi Herzog. "Ve sana büyük değer veriyorum."

"Bundan şüpheliyim. Anladığını sanmıyorum." Ramona bu noktada biraz gücenmiş göründü. "Bir ay kadar önce bana bir seks sirki işlettiğimi söylemiştin. Sanki akrobat falanmışım gibi."

"Ama Ramona, o söylediğimin hiçbir anlamı yoktu."

"Çok fazla erkekle birlikte olduğumu ima ediyordu."

"Çok fazla mı? Hayır, Ramona. Ben olaya o açıdan bakmıyorum. Aksine, bu durum benim kendime olan saygımı korumama çok yardımcı oluyor."

(*) Kazıyorum, ekiyorum ama hiç ürün alamıyorum (Fr.).

"İşte, sırf bu koruma düşüncesi bile seni ele veriyor. Bunu söylediğini duyunca çok kızıyorum."

"Biliyorum. Beni daha yüksek bir seviyeye koymak ve içimdeki Orfik* öğeleri açığa çıkarmak istiyorsun. Ama gerçeği söylemek gerekirse ben hep sıradan bir insan olmaya çalıştım. İşimi ve üstüme düşeni yaptım, sorumluluklarımı yerine getirdim ve yaptıklarımın karşılığını almak için bekledim. Doğal olarak, beni bekleyen şey kafama yiyeceğim bir darbeydi. Hayatla beni en kötü olaylardan esirgeyeceği konusunda gizli bir anlaşmaya vardığımı sanıyordum. Tam bir burjuva düşüncesi. Bir yandan da ufak ufak deneyüstüyle flört ediyordum."

"Madeleine gibi bir kadınla evlenmenin ya da Valentine Gersbach gibi biriyle arkadaş olmanın sıradan bir tarafı yok bence."

Herzog içinde kabaran isyan duygusunu kontrol etmeye çalıştı. Ramona düşünceli davranıp ona, hislerini dile getirerek içindeki kini kusma fırsatı veriyordu. Ama Herzog bunun için gelmemişti. Hem, artık saplantılarından iyice sıkılmaya başlamıştı. Ayrıca Ramona'nın da kendine göre sorunları vardı. Şair** de isyan duygusunun bir tür mutluluk olduğunu söylemişti, ama acaba haklı mıydı? Konuşulacak zaman var, susulacak zaman var. Meselenin gerçekten ilginç olan tek yanı, indirilen darbenin kişisel tertibiydi; özel olarak hedefe göre ayarlandığı ve insanın ta içine işlediği gerçeğiydi. Nefretin neredeyse sevecenliğe varan bir ölçüde kişisel olması hayret verici. Bıçak ve yaranın birbirleri için yanıp tutuşması. Elbette pek çok şey hedefin acı çekme kapasitesine bağlı. Kimileri çığlık çığlığa bağırır, kimileri darbeyi sessizce kabullenir. Bu ikinci grup hakkında insanlığın içsel tarihi yazılabilir. Babam, Voplonski'nin o saldırganlarla işbirliği yaptığını öğrendiğinde neler hissetmişti? Asla söylemedi.

(*) Orfizm: Kübizm akımı içinde renge öncelik tanıyan eğilim. Adını 1912'de şair Guillaume Apollinaire koymuştur. Apollinaire orfik sözcüğüyle hem simgeci ressamların Paul Gauguin'in renk düzenlemesini anımsatarak kullandıkları orfik terimine hem de efsanevi şair Orpheus'a gönderme yapmıştı.

(**) W.B. Yeats – ç.n.

Herzog bu gece bütün bunları içinde tutmayı başarıp başaramayacağını merak ediyordu. Başaracağını umuyordu. Ama Ramona onu teslim olmaya teşvik ediyordu. Sadece yemek hazırlamakla kalmıyor, aynı zamanda Herzog'u şarkı söylemeye davet ediyordu.

"Onların pek de sıradan bir çift olduğunu düşünmüyorum," dedi Ramona.

"Bazen üçümüzü bir komedi grubu olarak görüyorum," dedi Herzog. "Ben dürüst adam rolündeyim. İnsanlar Gersbach'ın beni taklit ettiğini söylüyor; yürüyüşümü, tabirlerimi. İkinci bir Herzog o."

"Ama sonuçta Madeleine'i, orijinalinden daha üstün olduğuna ikna etti," dedi Ramona. Bakışlarını yere çevirdi. Göz bebekleri biraz kıpırdanıp göz kapaklarının altında dinlenme durumuna geçti. Herzog mum ışığında Ramona'nın yüzündeki bu anlık endişeyi yakalamıştı. Ramona muhtemelen patavatsızca konuştuğunu düşünmüştü.

"Bence Madeleine'in en büyük ihtirası âşık olmak. Onun hakkındaki esprinin en derin kısmı işte bu. Sonra o görkemli tarzı var. Tikleri. Kaltağa hakkını vermek lazım, gerçekten de güzel. Tüm ilginin odak noktası olmaya tapıyor. Üzerinde şu kenarları kürklü takımlarından biriyle, kızarmış yüzü ve mavi gözleriyle kasıla kasıla sahneye çıkar. Ve seyircisi olup da birilerini büyüleme işine giriştiğinde, avucuyla karşısındakine pas verir gibi bir hareket yapar; burnu, uçakların kuyruklarındaki minik kanatçıklar gibi seğirir; derken kaşlarından biri de gösteriye katılıp yükselmeye, yükselmeye başlar."

"Onu öyle bir anlatıyorsun ki kulağa, tapılası biri gibi geliyor," dedi Ramona.

"Birlikte yüksek bir seviyede yaşadık, hepimiz. Phoebe hariç. O sadece bize uydu."

"O nasıl biri?"

"Çekici hatları var ama çok ciddi görünüyor. Başhemşire gibi bir havası var."

"Senden hoşlanmıyor muydu?"

"...Kocası sakattı. Valentine o çarpıcı hıçkırık numaralarıyla

duygusal olarak bundan en iyi şekilde yararlanmasını biliyordu. Phoebe onu ucuza almıştı çünkü Valentine fabrikadan defolu çıkmıştı. Yeni ve kusursuz olsaydı Phoebe'nin gücü böyle bir lükse asla yetmezdi. Bunu o da, Valentine de biliyordu ve biz de biliyorduk. Çünkü yaşadığımız çağ içgörü çağı. Eğitimli insanların hepsi psikoloji yasalarını biliyor. Her neyse, Valentine sadece tek bacaklı bir radyo spikeriydi ama Phoebe'ye aitti. Sonra Madeleine'le ben geldik ve Ludeyville'de büyüleyici bir yaşam başladı."

"Valentine'in seni taklit etmeye başlaması Madeleine'i rahatsız etmiş olmalı."

"Evet. Ama şayet beni aldatacaklarsa en iyi yöntem işi benim kendi tarzımla yapmaktı. İlahî adalet. Tarzı tanımlayan, felsefi inançtır."

"İlk ne zaman fark ettin?"

"Mady, Ludeyville'den uzak durmaya başlayınca. Birkaç kere Boston'da saklandı. Yalnız kalıp düşünmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Çocuğu da aldı. Junie henüz bebekti. Ve ben de Valentine'den oraya gidip onu ikna etmeye çalışmasını istedim."

"Sana o vaazları vermeye o zaman mı başlamıştı?"

Herzog, kaynağına dokunulmuş olan, kabarmaya hazır garazını gülerek geçiştirmeye çalıştı. Onu kontrol edemeyebilirdi. "Hepsi vaaz veriyordu. Herkes vaaz veriyordu. İnsanlar konuşarak sürekli yeni yeni kanunlar çıkarıyorlar. Madeleine'in Boston'dan yazdığı mektuplar bende. Gersbach'tan gelen mektuplar da var. Bir yığın doküman. Madeleine'in annesine yazdığı bir deste mektup bile var. Postayla geldiler."

"Peki Madeleine mektuplarında ne diyordu?"

"Müthiş bir yazardır kendisi. Leydi Hester Stanhope gibi yazar. Her şeyden önce, benim çok fazla yönden babasına benzediğimi söylüyordu. İkimiz bir odada beraberken bütün havayı *ben* içime çekip yutuyormuşum ve ona nefes alacak hava bırakmıyormuşum. Zorbaymışım, çocuk gibiymişim, çok fazla şey istiyormuşum, alaycıymışım ve psikosomatik bir kabadayıymışım."

"Psikosomatik mi?"

"Ona hükmetmek için karın ağrısı geliştirmişim ve hasta olarak istediğimi yaptırıyormuşum. Bunu hepsi söylüyordu, üçü de. Madeleine'in evliliğin tek dayanağına dair bir vaazı daha vardı. Evlilik, kaynağını taşkın duygulardan alan hassas bir ilişkiymiş, bunun gibi şeyler işte. Eşler arasındaki cinsel münasebetin nasıl olması gerektiğine dair bir vaaz bile vermişti."

"İnanılmaz."

"Muhtemelen Gersbach'tan öğrendiklerini tarif ediyordu."

"Detaylara girmene gerek yok," dedi Ramona. "Eminim bunu olabildiğince acı verici bir hale getirmiştir."

"Bu arada benden de şu çalışmamı bir an önce bitirip kendi jenerasyonumun Lovejoy'u olmam bekleniyordu. Bunlar akademik insanların saçma sapan laflarıydı, Ramona, ben hiç de öyle düşünmüyordum. Madeleine'le Gersbach bana vaaz vermeye devam ettikçe ben de tek amacımın sakin, düzenli bir hayat sürmek olduğuna daha da çok ikna oluyordum. Madeleine bu sakinliğin benim numaralarımdan biri olduğunu söylüyordu. Beni 'saman altından su yürütmekle' suçluyor ve yeni bir taktikle onu kontrol altında tutmaya çalıştığımı söylüyordu."

"Ne kadar ilginç! Ne yapman gerekiyormuş ki?"

"Onunla 'kurtarılmak' için evlendiğimi ve şimdi de o işini yapmadığı için onu öldürmek istediğimi düşünüyordu. Dediğine göre beni seviyormuş ama istediğim şeyi yapamazmış çünkü bu son derece fantastikmiş; dolayısıyla şimdi her şeyi derinlemesine düşünmek ve bu evliliği kurtarmanın bir yolunu bulmak için bir kere daha Boston'a gidiyormuş."

"Anladım."

"Bir hafta kadar sonra Gersbach, Madeleine'in eşyalarından bazılarını almak üzere eve geldi. Madeleine ona Boston'dan telefon etmişmiş. Giysilerine ihtiyacı varmış. Bir de paraya. Gersbach'la ormanda uzun bir gezinti yaptık. Sonbaharın başlarıydı; güneşli, tozlu, harikulade bir hava... melankolik. Gersbach'in inişli çıkışlı toprakta yürümesine yardımcı olmuştum. O bacağı sırık gibi kullanarak yürür hep..."

"Söylemiştin. Bir gondolcu gibi. Peki sana ne dedi?"

"Dünyada en çok sevdiği iki insan arasındaki bu korkunç sorunun etkilerini nasıl atlatacağını bilmediğini söyledi. Karısından ve çocuğundan bile daha çok şey ifade eden iki insan, diye tekrarladı. Dediğine göre bu durum onu mahvediyormuş. Her şeye duyduğu inanç paramparça olmak üzereymiş."

Ramona güldü ve Herzog da ona katıldı.

"Sonra?"

"Sonra?" dedi Herzog. Gersbach'ın koyu kırmızı, güçlü yüzündeki titremeyi hatırladı. Duygularının derinliğini ve karmaşıklığını anlamaya başlayıncaya kadar insana acımasız görünen, bir kasabın suratı gibi görünen o yüz. "Sonra eve geri gittik ve Gersbach Madeleine'in eşyalarını bavula koydu. Ve asıl almaya geldiği şeyi: Madeleine'in diyaframını."

"Ciddi olamazsın!"

"Tabii ki ciddiyim."

"Ama sanki durumu kabul etmişsin gibi..."

"Kabul ettiğim şey, aptallığımın onlara ilham vermiş ve onları sapıklığın doruklarına çıkarmış olduğu."

"Madeleine'e bunun ne demeye geldiğini sormadın mı?"

"Sordum. Bana cevap alma hakkımı yitirdiğimi söyledi. Yine önemsiz, ufak tefek şeylerle uğraşıyormuşum. Sonra ona Valentine'le sevgili olup olmadıklarını sordum."

"Eee, nasıl bir cevap aldın?" Ramona'nın merakı iyice uyanmıştı.

"Gersbach'ın bana verdiği şeyi anlayamadığımı söyledi. O sevgiyi, o duyguları. 'Ama o malum zımbırtıyı ecza dolabından aldı,' dedim. Bunun üzerine o da 'Evet ve Boston'a geldiğinde de June ve benimle kalıyor ama sonuçta onu hiç sahip olmadığım abim olarak görüyorum, hepsi bu,' dedi. Ben bunu kabul etmekte tereddüt edince Madeleine 'Aptallık etme, Moses,' diye ekledi. 'Onun ne kadar kaba olduğunu sen de biliyorsun. Kesinlikle benim tipim değil. Samimiyetimiz tamamen başka bir türden. Düşünsene, Boston'daki küçük dairenin tuvaletini kullandığında bütün tuvalet onun bıraktığı leş gibi kokuyla doluyor. Bokunun nasıl koktuğunu biliyorum. Boku öyle kokan birine kendimi verir miyim sanıyorsun!' Cevabı buydu işte."

"Ne kadar ürkütücü, Moses! Gerçekten böyle mi dedi? Ne kadar tuhaf bir kadın. Tuhaf, çok tuhaf bir yaratık."

"Eh, bu olay birbirimiz hakkında bildiklerimizin derecesini gösteriyor, Ramona. Madeleine sadece bir eş değil aynı zamanda bir eğitimdi. İnsan hayatının bir inceleme konusu, başka bir sürü şey gibi bir inceleme konusu olduğunu düşünen Herzog gibi iyi, tutarlı, umutlu, akılcı, çalışkan, onurlu, çocuksu bir adama bir ders vermek lazım. Onuru, şu eski moda insan onurunu ciddiye alan herkes mutlaka boyunun ölçüsünü alır. Belki de onur Fransa'dan ithal edilmiştir. On dördüncü Louis. Tiyatro. Güç. Otorite. Öfke. Bağışlayıcılık. *Majesté*. Köylülerin, burjuva sınıfının amacı bunları miras almaktı. Şimdi hepsinin yeri müze."

"Ama ben Madeleine'in kendisinin her zaman çok onurlu olduğunu düşünmüştüm."

"Her zaman değil. Bazen kendi büyüklenmelerine cephe alabiliyordu. Ve unutma ki Valentine de müthiş bir karakter. Modern bilincin kendi pozlarını yıkmak gibi şiddetli bir ihtiyacı var. İnsan hakkındaki gerçekleri öğretiyor. Bütün büyüklenmelere ve uydurmalara bok atıyor. Gersbach gibi bir adam neşeli olabilir. Masum. Sadist. Hora tepen. İçgüdüsel. Kalpsiz. Arkadaşlarını kucaklayan. Ebleh. Şakalara gülen. Derin de olabilir. 'Seni *seviyorum*!' ya da 'Buna *inanıyorum*!' diye bağırabilir. Ve bu '*inançlar*'ın etkisi altındayken seni soyup soğana çevirir. Hiç kimsenin anlayamayacağı gerçeklikler üretir. Bir radyo astronomu on milyar ışık yılı ötedeki uzayda olup bitenleri, Gersbach'ın beyninde ürettiği şeylerden daha kolay anlar."

"Bu konuda biraz fazla heyecanlısın," dedi Ramona. "Benim tavsiyem, ikisini de unut gitsin. Bu saçmalık ne kadar sürdü?"

"Yıllar. En azından birkaç yıl. Bu olaydan bir süre sonra Madeleine'le yeniden bir araya geldik. Ve ondan sonra Valentine'le Madeleine hayatımı benim yerime yönettiler. Benim hiçbir şeyden haberim yoktu. Bütün kararları onlar veriyordu; nerede yaşadığım, nerede çalıştığım, kiraya ne kadar ödediğim. Ruhsal sorunlarımı bile onlar belirliyordu. Bana ev ödevimi veriyorlardı. Ve gitmem gerektiğine karar verdiklerinde bütün detay-

ları ayarladılar: Mülkiyet devrini, nafakayı, çocuğun masraflarının karşılanmasını. Eminim Valentine benim için en iyi olanı yaptığını düşünüyordu. Madeleine'i zaptetmiş olmalı. Kendisinin iyi bir adam olduğunu biliyor. Seni anlıyor ve sen de anladığında daha çok acı çekiyorsun. Daha yüksek sorumlulukların var, acıyla birlikte gelen sorumluluklar. Ben karıma bakamadım, zavallıcık. Gersbach baktı ona. Ben kendi çocuğumu yetiştirebilecek kapasitede değildim. O, bunu benim yerime yapmak zorunda kaldı, bana beslediği dostluktan, acıma hissinden ve sırf yüce gönüllülüğünden. Madeleine'in bir psikopat olduğuna bile katılıyor."

"Hayır, ciddi olamazsın!"

"Ciddiyim. 'Zavallı çatlak kaltak,' diyordu. 'Yüreğim o kaçık hatun için nasıl da sızlıyor!'"

"Yani o da gizemli biri. Ne tuhaf bir çift!" dedi Ramona.

"Elbette öyle," dedi Moses.

"Moses," dedi Ramona. "Hadi, bu konudan konuşmayı bırakalım lütfen. Bunun yanlış olduğunu hissediyorum... Bizim açımızdan yanlış. Hadi, şimdi..."

"Henüz hepsini duymadın. Daha Geraldine'in mektubu var, çocuğa nasıl kötü davrandıklarını anlatan mektup."

"Biliyorum. Okudum. Moses, daha fazla anlatma."

"Ama... Evet, haklısın," dedi Herzog. "Tamam, bu konuyu kapattım. Masayı toplamana yardım edeyim."

"Gerek yok."

"Bulaşıkları yıkayayım."

"Hayır, bulaşıkları kesinlikle yıkamıyorsun. Burada misafirsin. Onları yarın yıkamak üzere lavaboya koymayı düşünüyorum."

Tam olarak anladığım şeyi değil de ancak yarın yamalak anladığım şeyi bir neden olarak kabul etmeyi tercih ederim, diye düşündü Herzog. Tamamen net olan bir açıklama bana göre sahtedir. Ama sonuçta June'a göz kulak olmam lazım.

"Hayır, hayır, Ramona, bulaşık yıkamak bende sakinleştirici bir etki yapıyor. En azından arada sırada." Lavabonun tıpasını taktı, içine bulaşık deterjanı döktü, suyu açtı, ceketini dolabın tutamacına astı, gömleğinin kollarını sıvadı. Ramo-

na'nın verdiği önlüğü geri çevirdi. "Bu işte deneyimliyim. Üstüme sıçratmam."

Ramona'nın parmakları cinsellikte hünerliydi ya, Herzog onun sıradan işleri nasıl yaptığını görmek istiyordu. Ama bardakları ve gümüşleri kurulamakta kullandığı havlu elinde oldukça doğal duruyordu. Demek ki evcimenliği sadece bir pozdan ibaret değildi. Herzog zaman zaman o karides yemeğini evden sıvışmadan önce Tamara Hala'nın hazırlamış olabileceğini düşünmüştü. Ama hayır. Ramona yemekleri kendisi pişiriyordu.

"Geleceğin hakkında düşünmen lazım," dedi Ramona. "Önümüzdeki sene ne yapmayı planlıyorsun?"

"Bir işe girebilirim."

"Nerede?"

"Doğuda, oğlum Marco'nun yakınında mı olayım yoksa Chicago'ya dönüp June'a mı göz kulak olayım karar veremiyorum."

"Bak, Moses, pratik olmak ayıp değil. Net bir şekilde düşünmemek senin için bir onur meselesi falan mı yoksa? Kendini feda ederek mi kazanmak istiyorsun? İşler öyle yürümüyor, ki bunu şimdiye kadar sen de öğrenmiş olmalıydın. Chicago'ya gitmen büyük bir hata olur. Orada sadece acı çekersin."

"Muhtemelen. Acı çekmek de başka bir kötü alışkanlık işte."

"Şaka mı yapıyorsun?"

"Hiç de değil," dedi Moses.

"Daha mazoşistçe bir durum hayal edemiyorum. Chicago'daki herkes hikâyeni çoktan öğrendi. Her şeyin ortasına düşeceksin. Kavgalar, tartışmalar, incinmeler. Bu senin gibi bir adam için çok küçük düşürücü olur. Kendine yeterince saygı duymuyorsun. Yerden yere vurulmak mı istiyorsun? Küçük June için yapmak istediğin şey bu mu?"

"Hayır, hayır. Bunun ne faydası olur ki? Ama çocukcağızı o ikisine nasıl bırakırım? Geraldine'in yazdıklarını okudun." Mektubu ezbere biliyordu ve Ramona'ya aktarmaya hazırdı.

"Ama sonuçta çocuğu annesinden alamazsın."

"O bana çekmiş. Benim genlerimi taşıyor. Bir Herzog. O ikisi ruhen ona yabancı tipler."

Herzog yine gerginleşmişti. Ramona onu bu konudan uzaklaştırmaya çalıştı.

"Arkadaşın Gersbach'ın Chicago'da tanınan biri haline geldiğini söylememiş miydin?"

"Evet, evet. İşe eğitim amaçlı bir radyoda başladı ve şimdi her yerde boy gösteriyor. Komitelerde, gazetelerde. Hadassah'a konferanslar veriyor... kendi şiirlerini okuyor. Sinagoglarda. Standard Club'a katılıyor. Televizyona çıkıyor! İnanılmaz! O kadar taşralı bir tipti ki Chicago'da tek bir demiryolu istasyonu olduğunu sanıyordu. Şimdiyse müthiş bir makiniste dönüştü –Lincoln Continental'ı ve somon renkli tüvit ceketiyle bütün şehri bir baştan bir başa dolaşıyor."

"Bunu sadece düşünmek bile seni altüst ediyor," dedi Ramona. "Gözlerin çakmak çakmak oluyor."

"Gersbach bir salon kiraladı, söylemiş miydim?"

"Hayır."

"Bir şiir dinletisi düzenleyip bilet satmış. Bana da arkadaşım Asphalter söyledi. Ön koltuklar beş papel, arka koltuklar üç papel. Bir çöpçü olan dedesiyle ilgili bir şiirini okurken kendini kaybedip ağlamış. Kimse dışarı çıkamamış. Kapılar kilitliymiş."

Ramona buna gülmeden edemedi.

"Hah ha!" Herzog suyu boşaltıp bulaşık süngerini sıktı, bulaşık deterjanı serptiği lavaboyu ovalayıp duruladı. Ramona balığımsı kokuyu çıkartsın diye ona limon getirdi. Herzog limonu ellerine sıktı. "Gersbach!"

"Yine de akademik çalışmalarına geri dönmen lazım," dedi Ramona içtenlikle.

"Bilmiyorum. Bu işe saplanıp kalmışım gibi hissediyorum. Ama yapabileceğim başka ne var ki?"

"Şu anda sinirli olduğun için böyle söylüyorsun. Sakinleştiğinde başka türlü düşüneceksin."

"Belki de."

Ramona, Moses'ı salona götürdü. "Şu Mısır müziğinden biraz daha çalayım mı? İyi bir etki yapıyor." Gramofona gitti. "Sen de ayakkabılarını çıkarsana, Moses. Bu havada ayakkabılarını çıkarmayı seversin, biliyorum."

"Ayaklarımı rahatlatıyor. Çıkarayım bari. Zaten bağcıkları çözülüydü."

Ay, Hudson'ın üzerinde yükselmişti. Pencere camının ve yaz havasının çarpıttığı, kendi beyaz gücü tarafından bükülmüş gibi görünen ay, nehrin dalgalarının arasında da yüzüyordu. Aşağıdaki dar çatıların rengi soluktu; ayın altındaki uzun, dar figürler. Ramona plağı çevirdi ve bir kadın Bakkar'ın grubunun müziği eşliğinde şarkı söylemeye başladı: "*Viens, viens dans mes bras – je te donne du chocolat.*"

Herzog'un yanındaki diz yastığına oturan Ramona onun elini tuttu. "Ama seni inandırmaya çalıştıkları şey," dedi, "kesinlikle doğru değil."

Bu, Herzog'un ondan duymaya can attığı şeydi. "Ne demek istiyorsun?"

"Erkekleri tanırım. Seni görür görmez ne kadar büyük bir kısmının kullanılmamış olduğunu fark etmiştim. Erotik anlamda yani. Dokunulmamış bile denebilir."

"Bazen feci bir fiyaskoydum. Tam bir fiyasko."

"Bazı erkeklerin koruma altına alınması lazım... gerekirse yasalar aracılığıyla."

"Balıklar ve av hayvanları gibi mi?"

"Şaka yapmıyorum," dedi Ramona. Herzog onun ne kadar şefkatli olduğunu açıkça görebiliyordu. Ramona, Herzog'un üzüntüsünü paylaşıyordu. Onun acı içinde olduğunu biliyordu, acısının ne olduğunu biliyordu ve ona bir teselli sunuyordu, ki Herzog da görünüşe göre zaten bunun için gelmişti. "Senin kendini yaşlı ve işi bitmiş bir adam gibi hissetmeni sağlamaya çalıştılar. Ama bir gerçeği açıklamama izin ver. Yaşlı bir adam yaşlı kokar. Her kadın bunu bilir. Yaşlı bir adam bir kadını kollarına aldığında kadın bayat, tozlu bir koku alır, havalandırılmaya ihtiyacı olan eski kıyafetlerin kokusu gibi. Eğer kadın işlerin bir hayli ileri gitmesine izin verir ve adamın gerçekten de bayağı yaşlı olduğunu anlar (insanlar kendilerini iyi gizliyorlar ve gerçeği tahmin etmek zor olabiliyor) ama yine de onu küçük düşürmek istemezse muhtemelen oyuna devam edecektir. Ve bu korkunç bir şey! Ama Moses, sen kimya-

sal olarak gençlik dolusun." Çıplak kollarını Herzog'un boynuna doladı. "Teninin çok hoş bir kokusu var... Madeleine ne bilir ki. O sadece paketlenmiş bir güzellik."

Herzog hayatını ne büyük bir başarıya dönüştürdüğünü düşündü. Giderek yaşlanan, kibirli, feci ölçüde narsist, gerekli vakardan yoksun bir şekilde acı çeken, aslında kendisi de pek huzurlu olmadığı için onsuz yapamayan birinden teselli alan bir adam. Ramona'yı yorgun, üzgün ve güçsüz olduğu zamanlarda, gözlerine koyu gölgeler düştüğünde, eteği üzerinde iyi durmadığında ve elleri soğuk olduğunda, dişlerini örten soğuk dudakları ayrıldığında, kanepede yatarken görmüştü. Ufak tefek bir kadın, oldukça dolgun vücutlu ama ne kadar da olsa nefesinde bitkinliğin kül gibi kokusu olan yorgun, kısa boylu bir kadın. O zaman hikâye kendi kendini anlatmıştı: Mücadeleler ve hayal kırıklıkları; temelinde ihtiyacın, bir kadının ihtiyaçlarının basit gerçekleri yatan incelikli bir teori ve belagat sistemi. Benim aile için uygun olduğumu seziyor. Çünkü bende aile adamı tipi var ve o da beni kendi ailesi için istiyor. Aile ilişkilerine dair görüşü hoşuma gidiyor. Ramona, Herzog'un dudaklarını kendisininkilerle ileri geri çekiştiriyordu. Onu (biraz saldırgan bir şekilde) nefretten ve içindeki çılgın mücadeleden uzaklaştırıyordu. Başını geri atmış, hızlı hızlı nefes alıyordu; heyecanla, hünerle, kararlı bir şekilde. Dudağını ısırmaya başlayınca Herzog birden geri çekildi ama sadece gafil avlandığından. Ramona dudağına sıkı sıkı yapışıp gittikçe daha büyük bir kısmını ağzına almaya başladı ve neticede Herzog'un cinsel isteği aniden uyanıverdi. Ramona, Herzog'un gömleğinin düğmelerini açmaya başladı. Eli Herzog'un tenindeydi. Diz yastığının üzerinde dönerek öteki eliyle de sırtına uzanıp bir yandan da bluzunun arkasını açmaya çalışıyordu. Birbirlerine sarıldılar. Herzog, Ramona'nın saçlarını okşamaya başladı. Ağzından ruj ve ten kokusu geliyordu. Ama birden öpüşmeye ara verdiler. Telefon çalıyordu.

"Of, Tanrım!" dedi Ramona. "Tanrım, Tanrım!"

"Bakacak mısın?"

"Hayır, arayan George Hoberly. Herhalde buraya geldiğini gördü ve işimizi bozmak istiyor. Ona izin vermemeliyiz..."

"Bunun taraftarı değilim," dedi Herzog.

Ramona telefonu ters çevirip altındaki bir düğmeye basarak sesini kıstı. "Dün beni yine ağlattı."

"Son duyduğumda sana bir spor araba vermeye çalışıyordu."

"Şimdi beni, onu Avrupa'ya götürmem için sıkıştırıyor. Yani ona Avrupa'yı dolaştırmamı istiyor."

"O kadar çok parası olduğunu bilmiyordum."

"Yok zaten. Birilerinden ödünç alması gerekecekti. Grand Hotellerde kalınca olay on bin dolara patlar."

"Acaba ne anlatmaya çalışıyor?"

"Ne demek istiyorsun?" Ramona, Herzog'un tonunda şüphe sezmişti.

"Hiçbir şey... hiçbir şey. Sadece, senin böyle bir tura çıkacak kadar paran olduğunu düşünüyor olmalı."

"Paranın bununla hiçbir ilgisi yok. Kısacası ilişkide artık hiçbir şey kalmadı."

"En başta ne vardı ki?"

"Birşeyler olduğunu sanmıştım..." Ramona'nın ela gözleri Herzog'a tuhaf bir bakış fırlattı, ona sitem ediyorlardı sanki ya da daha çok üzgün bir şekilde ona neden böyle garip şeyler söylediğini soruyorlardı. "Bunu bir sorun haline mi getirmek istiyorsun?"

"Sokakta işi ne?"

"Bu benim hatam değil."

"Senin için büyük atışını yaptı ve ıskaladı, dolayısıyla şimdi lanetlenmiş olduğunu düşünüyor ve kendini öldürmek istiyor. Eve gidip kanepesinde bira içerek Perry Mason izlese daha iyi eder."

"Çok acımasızsın," dedi Ramona. "Belki de onu senin yüzünden bıraktığımı düşünüyorsun ve bu da seni rahatsız ediyor. Onu dışarı attığını ve onun yerini doldurmak zorunda kalacağını sanıyorsun."

Herzog bir süre durup düşündü ve sandalyesinde arkaya yaslandı. "Belki de," dedi. "Ama sanırım sorun, New York'ta içerideki adamken Chicago'da sokakta kalan adam oluşum."

"Ama sen kesinlikle George Hoberly gibi değilsin," dedi Ra-

mona, sesini tam da Herzog'un sevdiği gibi, şarkı söylercesine yükselterek. Göğsünden gelip de boğazında ton değiştirdiğinde Ramona'nın sesi Herzog'a büyük bir zevk veriyordu. Başka bir adam olsa bu sesteki kasti şehvete tepki vermeyebilirdi ama Herzog veriyordu. "George'a acımıştım. Bu yüzden ilişkimiz geçici bir ilişki olmanın ötesine asla geçemezdi. Ama sen, sen bir kadının acıyacağı türden bir adam değilsin. Ne olursan ol, zayıf değilsin. Gücün var..."

Herzog başını salladı. İşte yine ona vaaz veriliyordu. Ve aslına bakılırsa bundan rahatsız değildi. Hizaya getirilmeye ihtiyacı olduğu açıktı. Ve buna; ona sığınak, karides, şarap, müzik, çiçek, sempati ve hani derler ya, ruhunda bir yer veren, son olarak da bedeninin kucaklayışını sunan bir kadından çok kimin hakkı vardı ki? Merhametin, şefkatin, sevginin (*biraz-cık* bencillikle karışık olsa bile) ve bütün o az bulunur şeylerin –küçük bir azınlığın verdiği pek çok insani mücadelede büyük zorluklarla kazanılan erdemlerin; nadiren kalıcı oldukları için sonuçlarına asla fazla güvenilmemesi gereken zaferlerin– bütün şüpheci nesiller tarafından çoğunlukla alaya maruz bırakıldığı, bir kenara itildiği, reddedildiği irrasyonel bir dünyada birbirimize yardımcı olmalıyız. Akıl ve mantık bile insanı, gerçek iyiliğin en ufak bir göstergesi karşısında diz çöküp teşekkürlerini sunmaya teşvik ediyor. Müzik çalmaya devam ediyordu. Yaz çiçekleriyle ve güzel hatta lüks nesnelerle bezenmiş olan odada, lambanın yumuşak yeşil ışığı altında Ramona, Herzog'la dürüstçe konuşuyordu. Herzog onun samimi yüzüne, yüzünün olgun rengine baktı. Ötede, sıcak New York; ayın gücüne gerek duymayan, aydınlık bir gece. Akıp giden desenleriyle oryantal halı insana büyük sorunların çözülebileceği umudunu veriyordu. Herzog, Ramona'nın yumuşak, serin kolunu parmakları arasında tutuyordu. Gömleği göğsünün üzerinde açıktı. Onu dinlerken hafifçe gülümsüyor, başını sallıyordu. Ramona'nın söyledikleri'nin çoğu tamamen doğruydu. Zeki bir kadındı Ramona ve daha da iyisi, değerli bir kadın. İyi bir yüreği vardı. İçinde de siyah, dantelli iç çamaşırları. Herzog bundan emindi.

"Yaşam konusunda müthiş bir kapasiten var," diyordu Ramona. "Ve son derece sevecen bir adamsın. Ama kinden uzak durman lazım. Yoksa seni yiyip bitirir."

"Sanırım bu doğru."

"Biliyorum, her şeyi fazlaca kuramsallaştırdığını düşünüyorsun. Ama ben kendim de az darbe yemedim, korkunç bir evlilik ve bir sürü kötü ilişki. Bak, iyileşme gücüne sahipsin ve bunu kullanmaman günah. Bu gücü şimdi kullan."

"Demek istediğini anlıyorum."

"Bu belki de biyolojiyle ilgilidir," dedi Ramona. "Senin güçlü bir sistemin var. Biliyor musun, dün fırıncı kadın bana çok değişmiş göründüğümü söyledi; yüzüm, gözlerim çok değişmiş. 'Bayan Donsell, âşık oldunuz herhalde,' dedi. Ben de bunun senin yüzünden olduğunu fark ettim."

"Gerçekten de değişmiş görünüyorsun," dedi Moses.

"Daha mı güzel?"

"Çok güzel."

Ramona'nın yüzü daha da kızardı. Herzog'un elini alıp bluzunun içine soktu ve hülyalı bir hal alan gözlerini ona dikti. Tanrı ondan razı olsun! Herzog'a ne büyük bir zevk veriyordu. Bütün o kendine has huyları (Fransız-Rus-Arjantinli-Yahudi huyları) onu mest ediyordu. "Hadi, senin ayakkabılarını da çıkaralım," dedi Herzog.

Ramona yatağın yanındaki yeşil lamba hariç bütün ışıkları kapattı. "Hemen geliyorum," diye fısıldadı.

"Şu inleyen Mısırlı'yı da susturabilir misin lütfen? Dilini bulaşık beziyle silmek lazım."

Ramona gramofonu bir dokunuşuyla durdurdu ve "Sadece birkaç dakika," deyip kapıyı usulca kapattı.

"Birkaç dakika" lafın gelişi söylenmiş bir şeydi. Ramona'nın hazırlıkları uzun sürerdi. Herzog beklemeye alışmıştı, sebebini biliyordu ve bu yüzden artık sabırsızlık etmiyordu. Ramona'nın dönüşü her zaman dramatik olurdu ve beklemeye değerdi. Ne ki aslında Ramona'nın ona bir şey öğretmeye çalıştığını ve kendisinin de ondan öğrenmeye çalıştığını (zira öğretmene itaat alışkanlığı çok güçlüydü) anlıyordu. Ama bu dersi

nasıl betimleyebilirdi ki? Betimleme kendi vahşi içsel karmaşasıyla ya da hatta titremekte olduğu gerçeğiyle başlayabilir. Peki neden? Çünkü bütün dünyanın ona baskı yapmasına izin verdi. Örneğin? Şey, örneğin, erkek olmanın ne demek olduğu hakkında. Şehirde. Bu yüzyılda. Bir geçiş döneminde. Kitleler içinde. Bilim sayesinde değişen kitleler. Organize gücün yönetimi altında. Akıl almaz kontrollere maruz kalarak. Makineleşmenin getirdiği şartlar altında. Radikal umutların bir kere daha boşa çıkmasının ardından. Birlik bilinci olmayan ve bireyin değerini yoksayan bir toplumda. Sayıların giderek artan ve benliğin görmezden gelinmesini mümkün kılan gücü sayesinde. Yabancı düşmanlara karşı milyarlar harcayan ama yurtta düzenin sağlanması için ödenek ayırmayan bir toplum. Kendi büyük şehirlerinde vahşete ve barbarlığa izin veren bir toplum. Aynı zamanda, ortak çaba ve düşüncelerin nelere kadir olduğunu keşfetmiş olan milyonlarca insanın baskısı. Megatonlarca suyun okyanusun dibinde organizmalar oluşturması gibi. Dalgaların taşları cilalaması gibi. Rüzgârların kayalıkları oyması gibi. Sayısız insan için yeni bir hayat başlatan enfes bir süper-mekanizma. Onların var olma haklarını ellerinden alır mıydın? Sen o leziz, eski moda Değerlerin tadını çıkarırken onlardan hem çalışıp hem de aç gezmelerini ister miydin? Sen... sen kendin de bu kitlenin bir çocuğu ve diğer herkesin kardeşisin. Aksi halde nankörün, gösteriş budalasının, dangalağın tekisin demektir. İşte, Herzog, diye düşündü, madem örnek istedin, al bakalım sana örnek. Üstüne üstlük, yaralı bir yürek ve üzerine ham benzin dökülen sinirler. Ve tüm bunlara Ramona ne cevap veriyor? Sağlığına yeniden kavuş, diyor. *Mens sana in corpore sano.* Kaynağı ne olursa olsun bünyedeki gerilimden kurtulmak için cinsel tatmin gerekli. Bir adamın yaşı, özgeçmişi, durumu, bilgisi, kültürü, gelişim seviyesi ne olursa olsun ereksiyon olur. Her yerde geçen, iyi para. İngiltere Bankası'nca bile tanınıyor. Hatıraların seni neden incitecekmiş ki? Güçlü mizaca sahip kimseler, demişti F. Nietzsche, üstesinden gelemedikleri şeyleri unutabilirler. Tabii bunun yanı sıra geri emilen spermanın yaratıcılık için müthiş bir yakıt

olduğunu da söylemişti. Frengililer cinsel perhiz üzerine vaaz verdiklerinde onlara şükret.

Ah, ne çok isterdi bakış açısının değişmesini, gerçekten değişmesini!

Ama bu konuda kendisini kandırması mümkün değildi. Ramona işi tam yapmasını, sonuna dek götürmesini istiyordu (*pecca fortiter!*).* Herzog neden sevişme konusunda böyle ahlakçı biri kesiliyordu? Ramona'ya son zamanlardaki hayal kırıklıklarının ardından basit misyoner pozisyonunun üstesinden gelmenin bile onu memnun ettiğini söylemişti. Ramona'ysa bu tutumun onu New York'ta ender rastlanan bir tip yaptığını söylemişti. Kadınların bu konuda işi zordu. Kibar görünümlü erkeklerin çoğunlukla oldukça özel beğenileri vardı. Ramona Herzog'a, Herzog'un isteyebileceği her şekilde zevk vermek istiyordu. Herzog'sa onun yaşlı bir ringayı yunusa dönüştüremeyeceğini söylüyordu. Ramona'nın kimi zaman porno dergilerindeki o hatunlar gibi davranması tuhaftı; ki o, bunun için son derece ulvi nedenler öne sürüyordu. Eğitimli bir kadın olarak, Catullus'tan ve tüm zamanların büyük aşk şairlerinden alıntılar yapıyordu. Ve psikoloji klasiklerinden. Ve son olarak da Mystical Body'den. Böylece şimdi yan odada neşeyle hazırlanıyor, soyunuyor, parfüm sürüyordu. Herzog'u memnun etmek istiyordu. Herzog'un tek yapması gereken memnun olmak ve bunu Ramona'ya göstermekti; sonrasında Ramona yalınlaşırdı. Nasıl da bayıla bayıla değişirdi! Herzog "Ramona, bütün bunlara ne gerek var?" deseydi Ramona nasıl da rahatlardı! Ama sonra, onunla evlenmem mi gerekirdi?

Evlilik düşüncesi Herzog'u tedirgin ediyordu ama bu konuyu etraflıca düşünmüştü. Ramona'nın içgüdüleri iyiydi; pratik, becerikli bir kadındı ve Herzog'a zarar vermezdi. Kocasının parasını har vurup harman savuran bir kadın –psikologlar bu konuda hemfikirdi– adamı kuvvetten düşürmeye kararlı demekti. İşe pratik açıdan baktığında –ki pratik düşüncelere sahip olmak Herzog'u çok heyecanlandırıyordu– bekâr hayatının dü-

(*) Korkmadan işlenen günah (Lat.).

zensizliğine ve yalnızlığına dayanamıyordu. Temiz gömlekleri, ütülü mendilleri, hafif topuklu ayakkabıları seviyordu; bunların hepsi de Madeleine'in tiksindiği şeylerdi. Tamara Hala, Ramona'nın kendine bir koca bulmasını istiyordu. Yaşlı kızcağızın hafızasında birkaç İbranice sözcük kalmış olmalıydı: *shiddach, tachliss*. Her Herzog erkeği gibi Moses da bir aile reisi olabilirdi. Şimdilerde aile adamının, babanın, can veren kişinin, geçmişle gelecek arasındaki köprünün, gizemli yaradılışın aracısının modası geçmişti. Babalar demode mi olmuştu yani? Sadece erkeksi kadınlar için; zavallı, acınası entelektüel kadınlar. (Böyle kurnazca düşünmek insanı nasıl da canlandırıyordu!) Ramona'nın akademisyenlik konusunda, Herzog'un, kitapları ve ansiklopedi makaleleri, doktorası, Chicago Üniversitesi konusunda ne kadar hevesli olduğunu ve Frau Profesör Herzog olmayı isteyeceğini biliyordu. Herzog epey neşelenmiş bir halde, birlikte Hotel Pierre'deki fraklı partilere gittiklerini hayal etti; kollarında uzun eldivenlerle Ramona, o büyüleyici, yüksek sesiyle Moses'ı takdim ediyordu: "Bu benim kocam, Profesör Herzog." Ve kendisi, Moses, değişmiş bir adam olarak mutluluk saçıyor, vakar içinde yüzüyor, herkese nazik davranıyordu. Saçının arkasına şöyle bir dokunuyordu. Ne kadar da nadide bir çift olurlardı, Ramona kendi tikleriyle ve Moses da kendininkilerle! Ne müthiş bir vodvil olurdu! Ramona bir zamanlar kendisine zor anlar yaşatan insanlardan intikamını alırdı. Ya Herzog? O da düşmanlarına yaptıklarını ödetirdi. *Yemach sh'mo!* Adları dünya üzerinden silinsin! Benim ayağımı kaydırmak için tuzak kurdular. Önüme bir çukur açtılar. Onların ağızlarındaki dişleri kır, ya Rab!

Yüzü, özellikle de gözleri, koyu, dalgın görünen Herzog pantolonunu çıkardı ve gömleğinin düğmelerini biraz daha açtı. Çiçek işine girmeyi teklif etse Ramona'nın ne diyeceğini merak etti. Neden olmasın? Hayatla daha sıkı bir temas, müşterilerle tanışmak. Akademik tecridin neden olduğu mahrumiyetler onun mizacında bir adam için çok fazlaydı. New York'ta bir odaya tıkılmış halde, yalnız yaşayan insanların yardım için polisi aramayı âdet edindiklerini okumuştu geçenlerde. "Bir dev-

riye arabası gönderin, Tanrı aşkına! Birilerini gönderin! Beni birileriyle hapse atın! Beni kurtarın. Bana dokunun. Buraya gelin. Lütfen, birisi buraya gelsin!"

Herzog araştırmasını bitirmeyeceğini kesin bir şekilde söyleyemiyordu. "Romantik Ahlakçılık" üzerine yazdığı bölüm oldukça iyi gitmişti ama "Rousseau, Kant ve Hegel" adlı bölümde takılıp kalmıştı. Gerçekten çiçekçiliğe başlasa ne olurdu? İnsafsızlık derecesinde yüksek fiyatların döndüğü bir işti ama bu, onun problemi değildi. Kendini çizgili bir pantolon ve süet ayakkabılar içinde gördü. Toprak ve çiçek kokusuna alışmak zorunda kalacaktı. Otuz küsur yıl önce zatürre ve peritonitten ölmek üzereyken kırmızı güllerin mayhoş kokusu, Herzog'un soluğunu adeta zehirlemişti. Gülleri o zamanlar Peel Caddesi'ndeki çiçekçide çalışan ağabeyi Shura göndermiş, muhtemelen çalmıştı. Herzog artık güllere katlanabileceğini düşündü; o hoş kokulu güzelliğe, biçimli kırmızılığa, o menhus şeye. Böyle şeylere tahammül edebilmek için güçlü olmanız lazım yoksa yoğunluklarıyla sizi içten içe delip geçerler ve kan kaybından ölürsünüz.

Tam bu sırada Ramona belirdi. Kapıyı açıp eşikte durdu ve Herzog'un onu banyo fayanslarının aydınlık çerçevesi içinde görmesine izin verdi. Parfümlenmişti ve kalçalarına kadar çıplaktı. Kalçalarında şu siyah dantelli iç çamaşırı vardı: Göbeğinin epey altındaki tek giysi. Sekiz santimlik ince topuklu ayakkabıların üzerinde duruyordu. Sadece bunlar, bir de parfüm ve ruj. Simsiyah saçları.

"Hoşuna gitti mi, Moses?"

"Ah, Ramona! Tabii ki! Bunu nasıl sorabilirsin! Bayıldım!"

Bakışlarını yere çeviren Ramona alçak sesle bir kahkaha attı. "Hmm, evet. Hoşuna gittiğini görebiliyorum." Çıplaklığının Herzog üzerindeki etkisini –göğüslerine ve dişi kalçalarına nasıl tepki verdiğini– inceleyebilmek için alnındaki perçemini geri çekti. Ardına kadar açılmış olan gözleri simsiyahtı. Herzog'u kalın damarlı bileğinden tutup yatağa doğru çekti. Herzog onu öpmeye başladı. Asla anlayamıyorum, diye düşündü. Bu bir muamma.

"Gömleğini çıkarsana. Ona pek ihtiyacın olmayacak, Moses."

İkisi de güldü; Ramona Moses'ın gömleğine, Moses da Ramona'nın kılığına. Ne komik bir durum! Giysilerin Ramona için o kadar önemli olmasına şaşmamak lazımdı; kıyafetler o değerli mücevherin, çıplaklığının mahfazasıydı. Herzog'un kahkahası sessiz, içsel bir kahkahaya dönüşürken daha da derinleşti. Ramona'nın siyah dantelli külodu saçmalığın daniskası olabilirdi ama istenen sonucu yaratmıştı. Ramona'nın yöntemleri incelikten yoksun olabilirdi ama hesapları doğru çıkmıştı. Herzog gülüyordu ama baştan çıkmıştı. Mizah anlayışı gıdıklanmıştı ama bedeni yanıyordu.

"Dokun bana, Moses. Ben de dokunayım mı?"

"Ah, lütfen, evet."

"Benden kaçmadığıma memnun değil misin?"

"Evet, evet."

"Bu nasıl..."

"Tatlı. Çok, çok tatlı."

"İçgüdülerine güvenmeyi bir öğrenebilsen... Lambayı da kapatayım mı? Karanlığı mı tercih edersin?"

"Hayır, lambayı boş ver şimdi, Ramona."

"Moses, sevgili Moses. Benim olduğunu söyle. Söyle hadi!"

"Seninim, Ramona!"

"Sadece benim."

"Sadece!"

"Senin gibi biri var olduğu için şükürler olsun. Göğüslerimi öp. Canım Moses. Ah! Şükürler olsun."

İkisi de derin bir uyku çekti. Ramona deliksiz uyumuştu. Moses bir jet uçağı –korkunç bir yükseklikte müthiş bir güçle kükreyen bir araç– yüzünden bir kere uyandı. Uyku sersemi yataktan çıkıp kendini çizgili sandalyeye bıraktı ve hemen bir mesaj daha yazmaya davrandı, muhtemelen George Hoberly'ye. Ama uçağın gürültüsü geçtiğinde aklındaki düşünce de uçup gitti. Gözleri durgun, sıcak, kıpırtısız geceyle dolmuştu; şehirle, ışıklarıyla.

Ramona'nın sevişme ve uyku nedeniyle rahatlamış olan yüzünün parlak bir rengi vardı. Bir eliyle ince pikenin fırfırlı kenarını kavramıştı ve başı yastıkların üzerinde düşünme vaziyetinde gibiydi. Herzog'a yan odadaki fotoğraftaki düşünceli çocuğu anımsattı. Bir bacağı örtünün altından çıkmıştı; uyluğunun iç tarafındaki cömert, yumuşak, yüzeyi hafifçe dalgalı, cinsellik kokan derisi. Ayağının üst kısmının çok hoş, dolgun bir kıvrımı vardı. Burnu da kıvrımlıydı. Sonra bir de dolgun ayak parmakları vardı; birbirine yapışık, büyükten küçüğe sıralanmış. Herzog Ramona'nın bu görüntüsü karşısında gülümseyip uykunun verdiği sersemlikle yatağa geri döndü. Ramona'nın kalın telli, siyah saçlarını okşadı ve uykuya daldı.

Kahvaltıdan sonra Herzog, Ramona'yı dükkânına götürdü. Ramona'nın üzerinde dar, kırmızı bir elbise vardı ve taksi de birbirlerine sarılıp öpüşüyorlardı. Moses'ın içi kıpır kıpırdı, sık sık kahkaha atıyordu ve birkaç kere kendi kendine "Ne kadar da hoş bir kadın! Ve ben de bu işi kıvırıyorum," demişti. Lexington Bulvarı'nda Ramona'yla birlikte arabadan çıktı ve kaldırımda kucaklaştılar. (Orta yaşlı erkekler ne zamandan beri insan içinde böyle ateşli davranıyorlardı?) Ramona'nın allığı lüzumsuzdu; yüzü parlıyor, hatta yanıyordu ve Moses'ı öperken göğüsleriyle ona yaslandı; hem beklemekte olan taksi şoförü hem de Bayan Shwartz, Ramona'nın yardımcısı, onları izliyordu.

Yaşamanın yolu bu mu acaba? diye düşündü Herzog. Yeterince sorun yaşamış, acı çekme konusunda borcunu ödemiş ve böylece başkalarının ne düşündüğünü umursamama hakkını mı elde etmişti yoksa? Ramona'ya daha da sıkı sarıldı; onun adeta kabardığını, patlamak üzere olduğunu hissetti; yüreği bedeninde, bedeni daracık kırmızı elbisenin içinde. Ramona Herzog'a parfümlü bir öpücük daha verdi. Dükkânın vitrininin önündeki kaldırımda papatyalar, leylaklar, küçük güller, içinde domates ve biber fidanları olan saksılar vardı; hepsi de yeni

sulanmıştı. Delikli, pirinç ağzıyla yeşil sulama kabı orada duruyordu. Betonun üzerindeki su damlacıkları ilginç şekiller almıştı. Havayı iğrenç kokulu gazlarla dolduran otobüslere rağmen Herzog toprağın taze kokusunu aldı ve yoldan geçen kadınların topuklarının sert kaldırımda seri bir şekilde çıkardığı sesleri duydu. Böylece taksi şoförünün hoşnut bakışlarıyla Bayan Shwartz'ın yaprakların arkasından bakan gözlerinin bariz tenkidi arasında Ramona'nın makyajlı, hoş kokulu yüzünü öpmeye devam etti. Lexington Bulvarı'nın o kocaman açık arkı içinde otobüsler zehir kusuyor ama çiçekler buna rağmen yaşıyordu; lal rengi güller, beyaz leylaklar, beyazın saflığı, kırmızının gösterişi ve New York'un her şeyi sarmalayan altınımsı loşluğu. Herzog burada, sokağın ortasında, karakteri ve mizacı el verdiğince, şayet sadece sevecen bir yaratık olsaydı sürebileceği hayatı şöyle bir tatmıştı.

Ama gürleyen takside tek başına kalır kalmaz yine kaçınılmaz Moses Elkanah Herzog oluvermişti işte. Ah, nasıl bir şeyim ben böyle; nasıl bir *şey!* Şoför, Park Bulvarı'ndaki ışıkları hızla geçti ve Herzog durumun nasıl olduğunu düşündü: Hayatın dikenlerinin üzerine düşüyorum, kanıyorum. Sonra? Hayatın dikenlerinin üzerine düşüyorum, kanıyorum. Peki ya sonra? Birileriyle yatıyorum, kısa bir tatile çıkıyorum ama çok kısa bir süre sonra, acıdan haz alarak ya da mutluluktan acı çekerek –bu karışımın ne olduğunu kim bilebilir!– yine aynı dikenlerin üstüne düşüyorum. İçimde iyi olarak nitelendirebileceğim, kalıcı olan ne var? Doğumla ölüm arasında, bu sapkınlıktan elde edebileceğim şeyin haricinde hiçbir şey yok mu? Sadece karmaşık duyguların merhametli dengesi mi? Özgürlük yok mu? Sadece dürtüler mi? Peki ya yüreğimdeki onca iyilik, hiçbir anlamı yok mu? Bir şakadan mı ibaret? İnsanın, kendisinin değerli olduğu yanılgısına kapılmasına yol açan sahte bir umuttan? Böylece insanın mücadeleye devam etmesini sağlıyor, öyle mi? Ama ben bu iyiliğin sahte olmadığını biliyorum. Biliyorum. Yemin ederim.

Herzog yine fazla heyecanlanmıştı. Dairesinin kapısını açarken elleri titriyordu. Bir şey yapması gerektiğini düşündü –

pratik ve faydalı bir şey– ve bunu hemen yapmalıydı. Ramona'yla geçirdiği gece ona yeni bir güç vermiş ve bu gücun kendisi, korkularını –bütün diğer korkularının yanı sıra ruhsal çöküntüye girme, bu güçlü duygular yüzünden bütünüyle dağılma korkusunu– uyandırmıştı.

Ayakkabılarını ve ceketini çıkardı, yakasını gevşetti, ön odaların pencerelerini açtı. Limanın hafifçe kirli kokusunu taşıyan sıcak hava dalgaları eski püskü perdelerin ve jaluzilerin havalanmasına neden oldu. Bu hava akımı Herzog'u biraz sakinleştirmişti. Hayır, yüreğindeki iyiliğin görünüşe göre pek bir değeri yoktu, zira şu noktada, kırk yedi yaşında, dışarıda geçirdiği bir geceden dudağında ısırmaların ve öpüşmelerin neden olduğu bir yarayla dönmüştü, sorunları olduğu gibi duruyordu. Sanık kürsüsünde kendi lehinde başka ne gösterebilirdi? İki karısı olmuştu, iki çocuğu vardı; bir zamanlar bir akademisyendi ve dolabındaki eski valiz, içindeki yarım bırakılmış notlarla pullu bir timsah gibi şişmişti. O yazmayı ertelerken başkaları aynı fikirleri öne sürüyordu. İki yıl önce Mermelstein adında bir Berkeley profesörü ondan önce davranıp onun yapmayı planladığı gibi alanındaki herkesi şaşkına çevirmiş, hayrete düşürmüş, şok etmişti. Mermelstein zeki bir adam ve mükemmel bir akademisyendi. En azından kişisel dramadan muaf ve dünyaya bir düzen emsali verebilecek kapasitede olmalıydı; bu yüzden de insan toplumunda bir yeri hak ediyordu. Oysa o, Herzog, muazzam bir sentezin peşinden koşarken kendi yüreğine karşı bir günah işlemişti.

Bu ülkenin ihtiyacı olan şey, beş kuruşluk güzel bir sentez.

Ne müthiş bir hata kataloğu! Örneğin cinsel mücadelelerini ele alalım. Tamamen yanlış. Kendine kahve yapmaya giden Herzog dereceli kapta suyu ölçerken kızardı. Hayatının güçgüçsüzlük, erk-erksizlik, sağlık-hastalık gibi aşırı antitezlerle kutuplaşmasına ancak histerik bir birey izin verir. Kendisine meydan okunduğunu ama sosyal adaletsizlikle mücadele edemeyecek kadar zayıf olduğunu hisseder; dolayısıyla da kadınlarla, çocuklarla, kendi "mutsuzluğuyla" mücadele eder. Zavallı George Hoberly gibi birinin durumunu ele ala-

lım; Hoberly, şu sulu gözlü dallama! Herzog kahve bardağındaki halka şeklindeki izi yıkadı. Hoberly neden samimi hediyeler, Ramona'ya duyduğu hayranlığı ifade eden şeyler almak için hummalı bir şekilde New York'un lüks dükkânlarına dalıyordu? Çünkü başarısızlığa uğramak onu mahvetmişti. Bir adamın bütün hayatını nasıl saplantılı bir amaç uğruna feda edebileceğini, kendi seçtiği alanda kendini çoğu zaman nasıl felce uğratabileceğini ve hatta öldürebileceğini gözlerinizle görün. Hoberly'nin durumunda bu alan politik olamayacağına göre cinsel. Belki de Hoberly Ramona'yı yatakta tatmin edememiş olduğunu düşünüyordu. Ama bu da pek olası görünmüyordu. Kamışla ilgili bir sorun, hatta *ejaculatio praecox** bile Ramona gibi bir kadını vazgeçiremezdi. Bu tür küçük düşmeler onu olsa olsa kamçılar ya da ayartır, cömertliğini açığa çıkarırdı. Hayır, Ramona insancıl biriydi. Sadece bu çaresiz karakterin *bütün* yüklerini ona yıkmasını istemiyordu. Hoberly gibi bir adamın ruhsal anlamda dağılmak suretiyle bireysel var oluşun yenilgisini kanıtlamayı planlamış olması mümkündür. Bunun *yürüyemeyeceğini* kanıtlamaya çalışır. Aşkı sonsuza dek gözden düşürmek için absürtlük noktasına getirir. Ve bu yolda kurum canavarına daha da büyük bir sadakatle hizmet etmeye hazırlanır. Ama bir diğer olasılık da, görmezden gelinen ihtiyaçlar ve zaruretlerle, eylem ve kardeşlik arzularıyla dolmuş olan; gerçekliğe ve Tanrı'ya ulaşma özlemiyle yanıp tutuşan bir adamın daha fazla bekleyemeden çılgınca kendini umudu andıran herhangi bir şeyin üzerine atmış olmasıydı. Ramona gerçekten de umuda benziyordu, benzemeyi *seçmişti*. Herzog bunun nasıl bir şey olduğunu biliyordu, zira bazen onun da insanlara umut verdiği olmuştu. Gizli bir mesajla: "*Bana güven.*" Bu muhtemelen sadece bir içgüdü, sağlık ya da canlılık meselesiydi. Bir erkeği yalandan yalana sürükleyen ya da başkalarına umut vermeye iten şey canlılıktı. (Yıkıcılığın ürettiği yalanlar da vardı ama bu başka bir konuydu.) Görünüşe göre benim yaptığım şey, diye düşündü Herzog, kendimi kendi dramamla, alaylarla, başarısız-

(*) Erken boşalma (Lat.).

lıklarla, çarpıtmalarla tahrik etmek; cinsel hazzın doruğuna erişinceye kadar kendimi şehvetle, estetik bir biçimde tahrik etmek. Ve bu doruk pek çok "ulvi" sorunun da çözümü ve cevabı gibi görünüyor. Ramona'ya yenilikçi kadın rolünde güvenebileceğim kadarıyla bu böyle. Ramona, Marcuse'u, N.O. Brown'u, bütün o yeni Freudcuları okudu. Bedenin tinsel bir gerçek, ruhun aracı olduğuna inanmamı istiyor. Ramona değerli bir kadın ve de insanın ta içine dokunuyor ama bu tür teoriler üretmek tehlikeli bir ayartı. İnsanı ancak başka idealist hatalara götürür.

Herzog kahvenin kubbeli filtre kahve makinesinde dövülüşünü seyretti (kendi kafatasındaki düşüncelerle kıyaslanabilirdi bu). Kahve yeterince koyu bir renk aldığında bardağını doldurdu ve çıkan buharları içine çekti. Daisy'ye mektup yazıp Ebeveynler Günü'nde Marco'yu ziyaret edeceğini söylemeye, zayıflığım bahane etmemeye karar verdi. Bu hasta ayakları yetmişti artık! Ayrıca avukat Simkin'le de konuşması gerektiğine karar verdi. Bir an önce.

Simkin'in alışkanlıklarını bilen biri olarak ona daha önceden telefon etmeliydi. Kırmızı yüzlü, iri kıyım, Makyavelci yaşlı bekâr; annesi, dul kız kardeşi ve bir sürü yeğeniyle birlikte Central Park West'te yaşıyordu. Dairenin kendisi lükstü ama Simkin en küçük odada bir ordu karyolasında uyuyordu. Başucu sehpası, üst üste dizilmiş hukuk kitaplarından ibaretti ve Simkin gecenin geç vakitlerine kadar burada okuyup çalışıyordu. Duvarlar tabandan tavana soyut-dışa vurumcu, çerçevesiz tablolarla kaplıydı. Saat altıda Simkin karyolasından kalkar ve Thunderbird'üne atlayıp küçük bir Doğu Yakası restoranına giderdi. Hep en otantik yerleri keşfederdi: Çin, Yunan, Birmanya restoranları, New York'taki en karanlık mahzenler. Herzog pek çok kereler onunla yemeğe gitmişti. Soğanlı ekmek ve Nova Scotialı* bir kahvaltının ardından Simkin, ofisindeki Nau-

(*) Şekerle terbiye edilmiş somon balığı – ç.n.

gahyde* kanepeye uzanarak annesinin örd üğü bir yün örtüyle üstünü örtüp Palestrina ve Monteverdi eşliğinde hukuki ve iş stratejileri üzerine düşünmekten hoşlanırdı. Saat sekiz civarında kocaman yanaklarını Norelco'yla traş eder ve çalışanlarına birtakım talimatlar vererek dokuz gibi ofisten çıkıp sanat galerilerinin ve açık artırmaların yolunu tutardı.

Herzog numarayı çevirdi ve Simkin'i ofisinde buldu. Simkin anında şikâyet etmeye başladı. Bu onun için bir ritüeldi. Haziran ayındaydılar, yani düğün ayı, şirketin yardımcı avukatlarından ikisi izindeydi. Balayı izni. Ne budalalar! "Eee, Profesör," dedi Simkin. "Uzun zamandır görüşmüyoruz. Kafanda neler var?"

"Öncelikle, Harvey, bana tavsiye verip veremeyeceğini sormam lazım. Ne de olsa Madeleine'in ailesinin bir dostusun."

"Onlarla bir ilişkim var desek daha iyi. Sana karşı şefkat besliyorum. Pontritterlardan hiçbirinin benim şefkatime ihtiyacı yok, hele de Madeleine denen o kaltağın."

"Olayın dışında kalmak istiyorsan bana başka bir avukat önerebilirsin."

"Avukatlar pahalı olabilir. Herhalde para içinde yüzmüyorsundur."

Elbette, diye düşündü Herzog, Harvey meraklı. Durumum hakkında olabildiğince çok şey bilmek istiyor. Mantıklı bir iş mi yapıyorum? Ramona onun avukatına danışmamı istiyor. Ama bu beni yine başka bir sorumluluk altına sokar. Ayrıca avukatı Ramona'yı benden korumak isteyecektir. "Ne zaman boşsun, Harvey?" dedi Herzog.

"Dinle, Pachich diye Yugoslavyalı bir ilkelin iki tablosunu aldım. Adam Brezilya'daydı, buraya yeni geldi."

"Öğle yemeğinde buluşabilir miyiz?"

"Bugün olmaz. Son zamanlarda Ölüm Meleği kontrolü ele aldı..." Herzog, Simkin'in pek sevdiği Yahudi komedisinin o kendine has tınılarını ayırımsamıştı; onun o özenle hazırlanmış dehşet şovlarını, sahte kozmik umutsuzluğunu. "Kaza-

(*) Döşemecilikte kullanılan bir yapay deri markası – ç.n.

nıp harcayarak güçlerimi çarçur ediyorum..."* diye devam etti Simkin.

"Yarım saat."

"Macario'nun yerinde akşam yemeği yiyelim. Daha önce adını bile duymadığına iddiaya girerim... Biliyordum. *Tam* bir taşralısın." Sekreterine sert bir sesle "Bana Earl Wilson'ın Macario hakkında yazdığı şu makaleyi getir. Beni duydun mu, Tilly?" diye bağırdı.

"Bütün gün meşgul müsün?"

"Mahkemeye gitmem lazım. Ben burada *Moloch-ha-movos*'la** tek başıma savaşırken o hödükler yeni karılarıyla birlikte Bermuda'dalar. Macario'nun yerinde bir porsiyon *spaghetti al burro*'nun ne kadar olduğunu biliyor musun? Tahmin et."

Onu idare etmem lazım, diye düşündü Herzog. Şakaklarını baş ve işaret parmaklarıyla ovdu. "Üç elli?"

"Senin pahalı anlayışın bu mu? Beş dolar elli sent!"

"Tanrım, içine ne koyuyorlar ki?"

"Üzerine peynir değil altın rendesi serpiyorlar. Hayır, gerçekten, bugün bir davaya bakmam lazım. Ben, kendim. Üstelik mahkeme salonlarından iğrenirim."

"Seni taksiyle alıp şehir merkezine bırakayım. Hemen gelirim."

"Ama burada müvekkilimi bekliyorum. Bak ne diyeceğim, daha sonra sana ayırabileceğim birkaç dakikam olursa... Sesin çok tedirgin geliyor. Kuzenim Wachsel bölge başsavcısının ofisinde. Ona mesaj bırakırım... Eh, adamım daha gelmediğine göre bana meselenin neyle ilgili olduğunu biraz anlat bakalım."

"Mesele kızımla ilgili."

"Vesayet davası açmak mı istiyorsun?"

"Bu şart değil. Onun için endişeleniyorum. Çocuğun nasıl olduğunu bilmiyorum."

"Bunun yanı sıra muhtemelen intikam almak istiyorsundur."

"Onun bakımında payıma düşen parayı her ay gönderiyorum ve hep June'un nasıl olduğunu soruyorum ama tek kelime

(*) William Wordsworth'un "The World Is Too Much With Us" adlı şiirine gönderme – ç.n.

(**)Ölüm Meleği – ç.n.

cevap alamıyorum. Himmelstein, Chicago'daki avukat, vesayet davasmda en ufak bir şansımın olmadığını söylemişti. Ama kızımın nasıl yetiştirildiğini bilmiyorum. Onları rahatsız ettiğinde çocuğu arabaya kapattıklarını biliyorum. Acaba ne kadar ileri gidiyorlar?"

"Madeleine'in kötü bir anne olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Tabii ki öyle düşünüyorum ama alelacele çocukla annesinin arasına girmekte de tereddüt ediyorum."

"Dostun olacak şu adamla birlikte mi yaşıyor? Geçen sene Polonya'ya kaçarken vasiyetini hazırladığını hatırlıyor musun? Onu vasin ve June'un yasal koruyucusu olarak göstermiştin."

"Öyle mi? Evet... Şimdi hatırladım. Galiba öyle yapmıştım."

Avukatın öksürdüğünü duyabiliyordu ve bunun sahte bir öksürük olduğunu da biliyordu, Simkin gülüyordu. Onu suçlamak zordu. Herzog'un kendisi bile "en yakın dostlar"a yönelik aşırı duygusal inancını bir bakıma komik buluyordu ve ahmaklığıyla Gersbach'ın zevkine zevk katmış olması gerektiğini düşünmeden edemiyordu. Besbelli, diye düşündü Moses, ben de kendi çıkarlarımı koruma kapasitesinden yoksundum ve yetersizliğimi de her gün kanıtladım. Salak dallama!

"Onu seçtiğine biraz şaşırmıştım," dedi Simkin.

"Neden? Bir şey biliyor muydun ki?"

"Hayır ama adamın bakışlarında, giysilerinde, yüksek sesinde ve o uyduruk İbranicesinde birşeyler vardı. Ve o ne gösterişçilikti öyle! Seni kucaklayış biçimi hiç hoşuma gitmemişti. Hatta seni öpmüştü bile, hatırladığım kadarıyla..."

"Bu onun taşkın Rus karakteri."

"Ben de onun homo falan olduğunu söylüyor değilim," dedi Simkin. "Eee, Madeleine bu muhteşem koruyucuyla birlikte mi yaşıyor? En azından bunu soruşturabilirdin. Neden özel dedektif tutmuyorsun?"

"Bir dedektif! Doğru ya!"

"Bu fikir aklına yattı mı?"

"Kesinlikle! Ben neden düşünemedim ki?"

"Bu iş için yeterli paran var mı? Burada *cidden* çok paradan söz ediyoruz."

"Birkaç ay içinde çalışmaya yeniden başlıyorum."

"Öyle olsa bile ne kadar kazanabilirsin ki?" Simkin, Moses'ın kazancından hep hüzünlü bir tonda bahsederdi. Zavallı entelektüeller, çok kötü bir muameleye maruz kalıyorlardı. Herzog'un bu duruma neden içerlemediğini merak ediyor gibiydi. Ama Herzog hâlâ Bunalım standartlarını kabul ediyordu.

"Borç alabilirim."

"Özel dedektif tutmak korkunç bir paraya mal oluyor. Sana açıklayayım." Bir an durdu. "Büyük şirketler mevcut vergi sisteminin altında yeni bir aristokrasi yarattılar. Arabalar, uçaklar, otel süitleri; ek imkân ve avantajlar. Ayrıca restoranların, tiyatroların vesaire, iyi özel okulların ücretleri düşük gelirli birinin asla gücünün yetmeyeceği rakamlara ulaştı. Fuhuşun ücreti bile öyle. Vergiden düşülebilen ilaç masrafları psikiyatrları zengin etti, dolayısıyla şimdi acı çekmek bile daha pahalı. Sigorta, emlak vesaire işlerinde dönen dolapları da sana anlatabilirim. Artık her şey daha incelikli. Büyük kurumların kendi C.I.A.'leri var. Diğer şirketlerin sırlarını çalan bilimsel casuslar. Dedektifler bu taşımacılık işinden her ihtimalde büyük paralar kazanıyorlar, dolayısıyla da siz düşük gelirli adamlar sahneye çıktığınızda bu meslekteki en kötü tiplerle uğraşmak zorunda kalıyorsunuz. Bir sürü şantajcı kendisine özel dedektif diyor. Bu konuda sana faydalı bir öğüt verebilirim. İster misin?"

"Evet, evet, isterim. Ama..." Herzog tereddüt etti.

"Ama benim bundan kârın ne?" Simkin, Herzog'un sormaya niyetlendiği soruyu onun yerine sormuştu. "Herhalde Madeleine'in bana nasıl düşman kesildiğini New York'ta bilmeyen bir tek sen varsındır, ne iftiralar attı! Üstelik ben onun amcası gibiydim. Çocukcağız tavan aralarında, o tiyatrocu tiplerin arasında ürkmüş bir yavru köpek gibiydi. Mady'ye acıdım. Ona oyuncak bebekler verdim, onu sirke götürdüm. Radcliffe'e girecek kadar büyüdüğünde bütün giysilerinin parasını ben ödedim. Ama sonra şu monsenyör olacak adam onu Hıristiyan yapınca onunla konuşmaya çalıştım ve o da bana ikiyüzlü sahtekâr dedi. Benim toplumda yükselmeye çalışan biri olduğumu, babasının bağlantılarını kullandığımı ve ca-

hil Yahudi'nin teki olduğumu söyledi. Cahil! 1917'de erkek lisesinde Latince madalyası aldım ben. Her neyse. Ama sonra benden küçük olan bir kuzenimi incitti. Kuzenim saralıdır; kendisine bakabilmekten âciz, hastalıklı, naif, masum, güçsüz bir fareciği andıran bir kadıncağız işte. Korkunç detayları boş ver."

"Ne yaptı?"

"O da başka bir uzun hikâye."

"Öyleyse artık Madeleine'i korumuyorsun. Senin aleyhinde söylediklerini duymadım."

"Belki de hatırlamıyorsundur. Bende oldukça derin yaralar açtı, inan bana. Neyse, boş ver. Ben açgözlü, yaşlı bir para avcısıyım; azizliğe aday olduğumu iddia etmiyorum ama... Eh, bu da dünyanın cinneti işte. Belki Herr Goethe gibi doğru, iyi ve güzel şeylere odaklanmış olduğundan her zaman bunun farkına varmıyorsundur, Profesör."

"Tamam, Harvey. Gerçekçi biri olmadığımı biliyorum. Bir adamın gerçekçi olabilmek için yapması gereken bütün o değerlendirmeleri yapacak gücüm yok. Bana ne öğüt verecektin?"

"Düşünmemiz gereken şöyle bir nokta var, o rezil müvekkilim gelmediği sürece tabii. Şayet gerçekten de dava açmak istiyorsan..."

"Himmelstein jürinin kır saçlarıma şöyle bir bakıp anında benim aleyhimde karar vereceğini söyledi. Belki de saçımı boyatabilirim."

"Büyük şirketlerden birinden eli yüzü düzgün bir Hıristiyan avukat tut. Mahkemede bir sürü Yahudi'nin bağırıp çağırmasına izin verme. Davanın vakur olmasını sağla. Sonra Madeleine'e, Gersbach'a, Bayan Gersbach'a, bütün baş oyunculara mahkeme celbi gönder ve onları yeminli olarak tanık kürsüsüne çıkar. Yalancı tanıklık konusunda onları uyar. Sorular doğru şekilde sorulursa –ki bu konuda eli yüzü düzgün avukatına koçluk yapıp bütün davayı perde arkasından yönetebilirim– tek bir saç teline dokunmana gerek kalmaz."

Herzog alnında biriken teri gömleğinin koluyla sildi. Birden epeyce terlemişti. Derisine diken gibi batan sıcaklık aynı za-

manda kendi vücuduna sinmiş olan Ramona'nın kokusunu da salıvermişti. Ramona'nın kokusu kendi kokusuna karışmıştı.

"Beni dinliyor musun?"

"Dinliyorum, devam et," dedi Herzog.

"Gerçekleri itiraf etmek zorunda kalacaklar ve kendi dilleriyle davayı senin kazanmanı sağlayacaklar. Gersbach'a Madeleine'le ilişkisinin ne zaman başladığını ve onu Midwest'e götürmen konusunda seni nasıl ikna ettiğini sorabiliriz; bunu yaptın, değil mi?"

"Ona işini ben buldum. Evlerini onlar için ben kiraladım. Mutfak lavabosuna çöp öğütme makinesinin takılmasını ben ayarladım. Phoebe, Massachusetts'ten perdelerini getirip getirmeyeceğine karar verebilsin diye pencerelerin boylarını ölçtüm."

Simkin hayretini gösteren o kendine has nidalarından birini koyuverdi. "Eee, şimdi hangi kadınla birlikte yaşıyor?"

"Bunu gerçekten de bilmiyorum. Onunla kendim yüzleşmek isterdim, mahkemede soruşturmayı ben yönetebilir miyim?"

"Bu pek mümkün değil. Ama avukat sorularını senin yerine sorabilir. O kötürümü çarmıha gerebilirsin. Ve Madeleine, şimdiye kadar her şey onun istediği gibi oldu. Senin de bazı haklarının olduğu aklının ucundan bile geçmiyor. Güm diye yere çakılınca aklı nasıl da başına gelecek!"

"Madeleine ölürse kızımı geri alabilirim, diye düşünüyorum sık sık. Bazen Madeleine'in cesedine hiçbir acıma duymadan bakabileceğimi düşünüyorum."

"Onlar *seni* öldürmeye çalıştılar," dedi Simkin. "Yani, bir anlamda buna niyetlendiler." Herzog Madeleine'in ölümü hakkındaki sözlerinin Simkin'i heyecanlandırdığını ve daha çok şey öğrenme arzusuyla doldurduğunu sezdi. Kendimi, her ikisini de gerçekten öldürebilecek kapasitede hissettiğimi söylememi istiyor. Eh, bu da doğru. Zihnimde bunu silahla, bıçakla denedim ve korkuya ya da suçluluk hissine kapılmadım. Hem de hiç. Ki bundan önce böyle bir suç işlemeyi hayal bile edemezdim. Yani muhtemelen istesem onları öldürebilirim. Ama Harvey'ye böyle bir şey söylemeyeceğim.

Simkin devam etti: "Mahkemede, gayrimeşru bir ilişkilerinin olduğunu ve çocuğun buna maruz kaldığını kanıtlaman lazım. Cinsel münasebetin tek başına bir önemi yok. Bir keresinde Illinois mahkemelerinden biri çocuğun sorumluluğunu telekız olan anneye vermişti çünkü kadın her ne yapıyorsa bunu otel odalarına saklıyordu. Mahkemelerin halihazırdaki cinsel devrimi tamamen durdurmak gibi bir beklentisi yok. Ama düzüşme faslı evde, çocuğun her an görebileceği bir yerdeyse mahkemenin tavrı değişiyor. Ufaklığın psikolojisine zarar verme meselesi."

Herzog gözlerinde sert bir ifadeyle pencereden bakarak dinliyor, bir yandan da midesindeki kasılmaların, kalbindeki çarpıntı ve düğümlenme hissinin üstesinden gelmeye çalışıyordu. Telefon ritmik, sulanmış, hızla akan, kafatasının içinde çalkalanan kanının tınısını yakalamış gibiydi. Muhtemelen sadece kulakzarının sinirsel bir refleksiydi bu. İnce zarlar titreşiyordu sanki.

"Şunu bil ki," dedi Simkin, "bu olay bütün Chicago gazetelerinde çıkacak."

"Kaybedecek hiçbir şeyim yok. Chicago'da hemen hemen unutulmuş durumdayım. Skandal beni değil Gersbach'ı sarsar," dedi Herzog.

"Nereden biliyorsun?"

"Yükselmek için her yerde deli gibi uğraşıyor ve bütün önemli kişilerle arkadaş olmaya çalışıyor; din adamları, gazeteciler, profesörler, televizyoncular, federal yargıçlar, Hadassahlı kadınlar. Tanrım, asla vazgeçmiyor. Televizyonda yeni kombinasyonlar ayarlıyor. Mesela Paul Tillich ve Malcolm X ve Hedda Hopper'ın hepsi bir programda."

"Onun şair ve radyo spikeri olduğunu sanıyordum. Kulağa daha çok televizyon yönetmeni gibi geliyor."

"Kitle iletişiminde bir şair."

"Seni cidden fena oyuna getirdi, değil mi... Seni can damarından vurduğuna bahse girerim."

"Bir gün uyanıp da bütün o samimi çabalarının sadece uyurgezerlikten ibaret olduğunu görmek senin hoşuna gider miydi?"

"Ama bu Gersbach'ın numarasını anlayamadım."

"Anlatayım. O elit tabakanın sirk sunucusu, çığırtkanı, aracısı. Ünlüleri kollarından tutup halkın önüne çıkarıyor. Ve bütün insanlara aradıkları şeyin onda olduğunu hissettiriyor. Kurnaz olanlar için kurnazlık. Sıcakkanlı olanlar için sıcaklık. Kaba tipler için kabalık. Üçkâğıtçılar için ikiyüzlülük. Zalimler için zulüm. Yüreğin ne arzuluyorsa. Bütün sistemlerde dolaşabilen duygusal plazma."

Herzog, Simkin'in böyle bir patlamadan müthiş keyif aldığını biliyordu. Avukatın onu dolduruşa getirdiğinin, tahrik ettiğinin bile farkındaydı. Ama bu onu durdurmadı. "Onu bir tip olarak görmeye çalıştım. Bir Korkunç Ivan mı? Bir Rasputin özentisi mi? Fukara Cagliostro'su mu? Ya da bir politikacı, hatip, demagog, epik şair? Veya Sibiryalı bir şaman? Bunlar genellikle karşı cins gibi giyinen ya da çift cinsiyetli tiplerdir..."

"Yani tek bir Valentine Gersbach'ın onca yıl okuduğun filozofları bozguna uğrattığını mı söylemek istiyorsun?" dedi Simkin. "Spinoza'yla, Hegel'le geçen bütün o yılları?"

"Benimle alay ediyorsun, Simkin."

"Özür dilerim, iyi bir şaka değildi."

"Önemli değil. Dediğin doğru gibi görünüyor. Ne diyeyim, filozoflar adına cevap veremem. Belki güç felsefesi, Thomas Hobbes, onu analiz edebilirdi. Ama Valentine'i düşündüğümde felsefeyi düşünmüyorum, küçükken Fransız ve Rus devrimleri hakkında okuduğum kitapları düşünüyorum. Ve sessiz filmleri, mesela *Mme. Sans Gêne* –Gloria Swanson. Ya da Çar yanlısı general rolünde Emil Jannings. Her neyse, saraylara ve kiliselere dalıp Versailles'ı yağmalayan, krem tatlıların içinde debelenen ya da kamışlarının üstüne şarap döken, mor kadifeden giysiler giyen; kral taçları, piskoposluk taçları ve haçlar çalan halk kitleleri gözümün önüne geliyor..."

Herzog böyle konuştuğuna göre yine onu ele geçiren o eksantrik, tehlikeli gücün kontrolü altına girmiş olduğunu gayet iyi biliyordu. Bu güç şu anda iş başındaydı ve Herzog bükülmekte olduğunu hissetti. Her an bir kırılma sesi duyabilirdi. Buna bir son vermeliydi. Simkin'in kendi kendine hafifçe ve

kesintisizce güldüğünü duydu. Muhtemelen kendini tutabilmek için küçük ellerinden birini şişko göğsünün üzerine koymuştu ve çalı gibi kaşlarla çevrili gözleriyle kıllı kulaklarının çevresinde neşeli bir alaycılığın oluşturduğu kırışıklıklar vardı. "Delilikle sonuçlanan bir özgürleşme. Muazzam bir ham enerjiyle binbir çeşit rolden istediğini seçip oynamak için sınırsız bir özgürlük."

"Ben hiçbir filmde kamışına şarap döken bir adam görmedim, sen ne zaman gördün?" dedi Simkin. "Modern Sanat Müzesi'nde falan mı? Ayrıca kafanda kendini Versailles veya Kremlin'le, eski rejimle ya da onun gibi bir şeyle özdeşleştirmiyorsun, değil mi?"

"Hayır, hayır, tabii ki özdeşleştirmiyorum. Bu sadece bir metafor ve pek de iyi bir metafor değil galiba. Ben sadece Gersbach'ın hiçbir şeyi pas geçmediğini, her şeyi denediğini söylemeye çalışıyordum. Örneğin, karımı benden alması yetmiyormuş gibi benim acımı benim yerime çekmek de zorunda mıydı? Sırf bunu bile benden daha iyi yapabildiği için? Sonra, kendi gözünde böyle müthiş bir trajik aşk figürü, neredeyse bir yarı tanrı olduğu yetmiyormuş gibi bir de babaların ve aile erkeklerinin en iyisi de olmak zorunda mı? Karısı onun ideal bir koca olduğunu söylüyordu. Tek şikâyeti Gersbach'ın fazla azgın oluşuydu. Dediğine göre her gece üstüne çullanıyormuş. Phoebe ona ayak uyduramıyormuş."

"Kime şikâyet etti ki?"

"Kime olacak, en iyi arkadaşı Madeleine'e tabii ki. Ve gerçek şu ki Valentine diğer şeylerin yanı sıra bir aile adamı. Çocuğum hakkında neler hissettiğimi bir tek o biliyordu ve bana her hafta yazıp onun hakkında rapor verdi; sadakatle, gerçek bir şefkatle. Ta ki ben, beni teselli etmesine neden olan kederi onun yarattığını öğreninceye kadar."

"O zaman ne yaptın?"

"Onu bulmak için Chicago'nun altını üstüne getirdim. Sonunda şehri terk ederken havaalanından ona bir telgraf yolladım. Onu gördüğüm anda öldüreceğimi söylemek istemiştim ama Western Union öyle mesajları kabul etmiyor. Dolayısıyla

ben de dört sözcük yazdım: Öfke Lekeledi Ümidin Masumiyetini. Baş harfleri birleştirince ölüm kelimesi çıkıyor."

"Eminim bu tehditten şaşkına dönmüştür."

Herzog gülümsemedi. "Bilmiyorum. Gersbach batıl inançlı biri. Ama dediğim gibi, bir aile adamı. Ev aletlerini tamir eder. Çocuğun kar kıyafetine ihtiyacı olduğunda kıyafeti o alır. Hillman'ın dükkânına gidip alışveriş çantasında küçük ekmekler ve ringa turşusuyla döner. Bunlara ek olarak sporcudur -dediğine göre tahta bacağına rağmen Oneonta'da üniversite boks şampiyonuymuş. Bezikçilerle bezik oynar, hahamlarla Martin Buber'den konuşur, Hyde Park Madrigal Topluluğu'yla madrigal söyler."

"Eh," dedi Simkin, "yükselmek için her şeyi yapabilecek psikopatın teki işte, övüngen ve gösterişçi. Belki biraz klinik bir vaka ama sonuçta bariz bir Yahudi tiplemesi. Şu kalın sesli, gürültücü hilebazlardan biri. Bu organizatör şair ne tür bir araba kullanıyor?"

"Bir Lincoln Continental."

"Heh he..."

"Ama Continental'inin kapısını kapatır kapatmaz Karl Marks gibi konuşmaya başlar. Onu Auditorium'da iki bin kişilik bir seyircinin önünde konuşurken duymuştum. Irkçılık karşıtı bir sempozyumdu ve Gersbach refah toplumuna feci şekilde verip veriştirmişti. Durum bundan ibaret işte. İyi bir işin, yıllık on beş bin civarında gelirin, sağlık sigortan ve emeklilik fonun, hatta belki biraz da hisse senedin varsa neden sen de bir radikal olmayasın? Okumuş insanlar kitaplarda bulabildikleri en iyi şeyleri çalıp kendilerini bunlarla süslüyorlar, aynen bazı yengeçlerin deniz yosunlarıyla güya kendilerini güzelleştirmeleri gibi. Sonra bir de seyirci var tabii, kendi işleri'ni ve uzmanlık alanlarını gayet iyi yürüten ama diğer bütün konularda kafaları karışık gibi görünen geleneksel iş adamları ve profesyonellerden oluşan rahat bir seyirci kitlesi. Kendisini güvenle, vurgulu ve ateşli bir tarzda, belli bir doğrultuda ve güçlü bir şekilde ifade edebilen bir konuşmacıyı dinlemeye gelmişler. Gersbach'ın başı alev alev yanan bir ocağı, sesi bir bovling

pistini andırıyor; tahta bacağıyla yere tak tak vuruyor. O benim için bir merak konusu, tıpkı *Aida*'yı söyleyen bir mongol gibi. Oysa *onlar* için..."

"Hay allah, sen iyice dolmuşsun anlaşılan," dedi Simkin. "Neden birden opera hakkında konuşmaya başladın? Tarif ettiğin kadarıyla herifçioğlunun bir aktör olduğu çok açık ve Madeleine'in de bir aktris olduğunu gayet iyi biliyorum. Bunun her zaman farkındaydım. Ama biraz sakinleş. Durumu böyle abartman senin için zararlı. Kendini yiyip bitiriyorsun."

Moses sessiz kaldı, bir an için gözlerini kapattı. Sonra "Eh, belki de öyledir..." dedi.

"Biraz bekle, Moses, sanırım müvekkilim geldi."

"Tamam o zaman, seni tutmayayım. Kuzeninin numarasını alayım, daha sonra seninle şehir merkezinde buluşuruz."

"Bu mesele bekleyemez, ha?"

"Hayır, bugün bir karara varmam lazım."

"Peki, biraz vakit yaratmaya çalışacağım. Şimdi yavaştan kapat artık."

"On beş dakikaya ihtiyacım var," dedi Herzog. "Sorularımın hepsini hazırlamış olacağım."

Moses, Wachsel'ın numarasını alırken yapabileceği en iyi şeyin muhtemelen insanlardan öğüt ve yardım istemeyi bırakmak olduğunu düşündü. Sadece bu bile bütün tabloyu değiştirebilirdi. Wachsel'ın numarasını not defterine daha okunaklı bir şekilde yazdı. Arka planda Simkin'in müvekkiline kaba bir sesle bağırdığını duydu. Karıncayiyen lafı mı geçmişti?..

Herzog gömleğinin düğmelerini çözdü ve sırtından banyonun zeminine düşmesine izin verdi. Sonra lavabonun musluğunu açtı. Kaba, oval biçimli yalak, gri ışıkta pürüzsüz ve güzel görünüyordu. Parmak uçlarıyla neredeyse homojen olan beyazlığa dokundu ve suyun kokusuyla su borusundan yükselen o belli belirsiz pis kokuyu içine çekti. Güzelliğin beklenmedik, davetsiz sokuluşları. Hayat böyle işte. Herzog başını eğerek akan musluğun altına sokup önce suyun şokundan, sonra da zevkten iç çekti. *Sevgili M. de Jouvenel, Şayet politik felsefenin amacı sizin dediğiniz gibi gücü medenileştirmek, vahşi insanı etki-*

lemek, tavırlarını geliştirmek ve enerjisini yapıcı işlere kullanmasını sağlamaksa, şunu söylemek isterim ki, artık de Jouvenel'a hitap etmiyordu, *geçen gece televizyon programınızda James Hoffa'yı görmek, öfkeli bir azmin ne kadar korkunç bir güç olabileceğini fark etmemi sağladı. Panelinize katılan ve Hoffa'nın çig çig yediği zavallı profesörlere acıdım. Ben olsam Hoffa'ya ne derdim, size söyleyeyim. "Size gerçekçiliğin vahşi olması gerektiğini düşündüren nedir?"* Herzog'un elleri muslukların üzerindeydi; sol eli sıcak suyu tamamen kesti ve sağ eli soğuk suyun tazyikini artırdı. Su başına ve boynuna dökülürken Herzog düşünce ve duygularının aşırı şiddetiyle titriyordu.

Sonunda sular damlayan başını kaldırıp havluya sardı ve biraz sakinleşme çabasıyla bir süre ovalayıp salladı. Bunu yaparken, kendini toparlamak için banyoya gitmenin onda bir alışkanlık olduğunu fark etti. Burada daha becerikli, kendine daha hâkim olduğunu hissediyor gibiydi. Aslına bakılırsa, Ludeyville'de birkaç hafta boyunca Madeleine'den banyo zemininde sevişmelerini istemişti. Madeleine kabul etmişti ama Herzog, eski fayansların üzerine yattığında onun ne kadar öfkeli olduğunu görebiliyordu. Bundan da çok iyi sonuçlar doğabiliyordu. Gerçek bir meşguliyeti olmadığında o her şeye gücü yeten insan zihni kendini işte böyle meşgul ediyor. Herzog şimdi de Ludeyville'deki yarı boyalı evine gökyüzünden düşen kasım yağmurunu hayal ediyordu. Sumaklar, kırmızı Çin kâğıdına benzer yapraklarını döküyorlardı ve ormanda, rüzgârdan kıpırdanan ağaçların arasında avcılar geyiklere ateş ederek –bam! bam! bam!– ölü hayvanları arabalarına yükleyip eve dönüyorlardı. Moses yerde yatmakta olan karısının içten içe ona lanet ettiğini biliyordu. Şehvetini komik bir hale getirmeye, bütün bunların ne kadar absürd olduğunu –kolaylıkla insan mücadelesinin en zavallı biçimi, köleliğin özü olarak nitelendirilebileceğini– göstermeye çalışıyordu.

Derken birdenbire bundan bir ay kadar sonra Gersbach'ın, Barrington'ın hemen dışındaki evinde yaşanan oldukça farklı bir olayı hatırladı. Gersbach küçük oğlu Ephraim için Hanuka mumları yakarak İbranice takdisi yalan yanlış mırıldanmış,

sonra da oğlanla dans etmişti. Ephraim'in pijaması boydan boya iliklenmişti, Gersbach da topallığına rağmen güçlüydü, sakatlığı onu yıldırmıyordu; o müthiş cazibesi de buradan geliyordu. Sakat olduğu için somurtmak mı? Boş versene! Gersbach dans ediyor, hora tepiyor, ellerini çırpıyor, boyun kısmı daima vahşice traş edilmiş olan alev gibi saçları yukarı aşağı salınıyor, oğluna fanatik bir şefkatle, koyu ve ateşli gözleriyle bakıyordu. Ne zaman böyle baksa yüzünün kırmızımsı rengi tamamen kahverengi gözlerine çekilmiş gibi görünür ve bu da yanaklarının neredeyse gözenekli görünmesine neden olurdu. Mady'nin bakışından, içtenlikle kahkaha atarken ağzından fışkırıveren nefesinden durumu anlamalıydım. Derin bir bakıştı bu. Garipti. Bastırılarak açılmış bir kâğıt klipsi gibi bir bakış. Mady o aktörü seviyor.

İnsanın benliği düpedüz grotesk! Herzog bunu ani bir dürtüyle ama aynı zamanda da acıyla söylemiş, bu arada zihni de hemen en azından biçimsel bir dengeye ulaşabilmek için (bir yandan traş bıçağına jilet takıp traş fırçasını köpürtürken) Profesör Hocking'in son kitabıyla ilgili birtakım fikirler yakalamaya başlamıştı. *Bu dünyada adalet; genel, sosyal bir olgu olabilir mi yoksa her bireyin kendi yüreğinden mi gelmeli? Bireysel hunharlık toplum tarafından, yararlı görevler aracılığıyla alt edilmeli, düzeltilmeli. Ve sizin de belirttiğiniz gibi mazoşizm, kendi halinde acı çekmeye dönüştürülmeli. Ama bunu zaten biliyoruz. Biliyoruz, biliyoruz, biliyoruz! Yaratıcı ıstırap, sizin de düşündüğünüz gibi... Hıristiyan inancının merkezi.* İyi de bu ne demek? Herzog kendini daha açık olmaya zorladı. Aklımda tam olarak ne var? Muhtemelen şu: O ikisini yeminli olarak kürsüye çıkarıp onlara işkence edecek, ayaklarına pürmüz tutacak mıyım? Neden? Birbirlerine sahip olma hakları var, hatta birbirlerine aitlermiş gibi görünüyorlar. Boş ver, rahat bırak onları. Peki adalet ne olacak? Adalet! Adalet isteyene de bakın! İnsanlığın çoğu adaletten yoksun –tamamen yoksun!– olarak yaşadı ve öldü. Milyarlarca insan çağlar boyunca ter döktü, dolandırıldı, köleleştirildi, boğuldu, ölesiye kan kaybetti, ancak sığırlar kadar adaletli bir şekilde gömül-

dü. Ama acı ve öfkeyle avazı çıktığı kadar böğüren Moses E. Herzog hakkını almak zorunda. Bu, bastırdığı onca şeyin karşılığında ona ödenmesi gereken bir bedel, "Masum Taraf" olarak onun hakkı. *Minik pisiyi çok severim, kürkü pek sıcak tutar. Ateşin yanına oturup ona yemek vereceğim ve pisicik de beni sevecek çünkü ben iyi kalpliyim.* Oysa şimdi öfkesi öyle büyük ve derin, öyle ölümcül, kana susamış, düpedüz çılgınca ki kolları ve parmakları onları boğma arzusuyla yanıp tutuşuyor. O çocuksu yürek sallığı meselesi kapanmıştır. Bütün beceriksizliğine ve kötülüğüne rağmen toplumsal örgütlenme benden daha çok şey başardı ve benden daha çok iyilik içeriyor çünkü o en azından adaletin yerini bulmasını sağlıyor. Ben perişan bir haldeyim ve adaletten bahsediyorum. Beni yaratan güçlere bir insan hayatı borçluyum. Ve o nerede! Yaşamaya devam etmemi haklı çıkarabilecek tek şey olan o insan hayatı nerede! Kendim adına gösterebileceğim neyim var? Sadece bu! Yüzü, önündeki lekeli aynadan ona bakıyordu. Traş köpüğünden bir sakalı vardı. Şaşkın, hiddetli gözlerini görünce işitilir bir şekilde feryat etti. *Tanrım! Bu yaratık da kim böyle? Kendisini insan olarak görüyor. Ama gerçekte ne? Bu haliyle bir insan değil. Ama insan olma özlemini içinde taşıyor. Rahatsız edici bir rüya, ısrarcı bir hayalet gibi bir özlem. Bir arzu. Bu nereden geliyor? Ve tam olarak ne? Ve ne olabilir! Ebedi bir özlem değil. Hayır, tamamen fâni; ama insanca.*

Herzog gömleğini giyerken Ebeveynler Günü'nde oğlunu ziyaret etme planları yaptı. Catskill'e giden Trailways otobüsü Batı Yakası Terminali'nden sabah yedide ayrılıyordu ve Thruway'e üç saatten kısa bir sürede varıyordu. İki yıl önce tozlu oyun sahasında çocuklar ve anne babalarıyla amaçsızca bir aşağı bir yukarı gezinişini hatırladı; barakaların kalın tahtalarını, yorgun keçi ve hemstırları, yapraksız çalıları ve kâğıt tabaklarda verilen spagettiyi. Öğlen bir civarında tamamen pestili çıkmış olacaktı ve otobüsün kalkışından önceki saatler zor ve hüzünlü geçecekti ama Marco için mümkün olan her şeyi yapma-

lıydı. Daisy'ye gelince, bu ziyaret onu bir yolculuktan kurtarmış olacaktı. Onun da kendi sorunları vardı; yaşlı annesi iyice bunamıştı. Herzog bunu pek çok kaynaktan duymuştu ve eski kaymvalidesinin; kelebek gözlükleri ve gür, kır saçlarıyla o çekici, despot kadınlara oy hakkı verilmesini tüm kalbiyle savunan "modern kadın"ın kendi kontrolünü yitirmiş olduğunu duymak onu tuhaf bir şekilde etkilemişti. Polina, her nasılsa Moses'ın Daisy'yi vesikalı bir sokak kadını olduğu için boşadığı fikrine kapılmıştı; yanılsamaları içinde Polina yeniden bir Rus'a dönüşmüştü. Daisy'ye "erkeklerle flört etmeyi" bırakması için yalvardığında, Zanesville-Ohio'da geçen elli yıl yok olup gitmişti. Zavallı Daisy her sabah oğlanı okula gönderdikten sonra işe gitmek için evden çıkarken bunları dinlemek zorunda kalıyordu. Tamamen istikrarlı, güvenilir bir kadın; aşırı katı olarak nitelendirilebilecek kadar sorumluluk sahibi. Daisy Gallup Poll'da istatistikçiydi. Marco için evi neşeli bir yer haline getirmeye çalışıyordu ama buna yeteneği yoktu; çiçekler ve akvaryum balıkları ve Braque ile Klee'nin Modern Sanat Müzesi'ndeki canlı tablolarının reprodüksiyonları, evin hüznünü daha da artırıyordu sanki. Aynı şekilde, düzenliliğiyle, çoraplarının dikiş çizgilerinin düzgünlüğüyle, pudralanmış yüzü ve daha güçlü bir ifade versin diye kalemle üzerinden geçilmiş kaşlarıyla Daisy karamsarlığının üstesinden asla gelememişti. Kuşun kafesini temizledikten ve bütün o küçük hayvanlarını besleyip çiçekleri suladıktan sonra bir de antrede bunak annesiyle uğraşmak zorunda kalıyordu. Polina ona bu utanç dolu hayatı bırakmasını emrederdi. Sonra "Daisy, sana yalvarıyorum," demeye başlardı. En sonunda da zorlukla yere çökerek dizlerinin üstünde yalvarırdı; geniş kalçalı yaşlı bir kadın, beyaz saç örgüleri iki yanından sarkıyor, kül rengindeki başı uzun ve ince – bu başın biçiminde hâlâ epeyce kadınsı zarafet vardı– ve kelebek gözlüğü ipek kordonun ucunda sallanıyor. "Böyle devam edemezsin, çocuğum."

Daisy onu yerden kaldırmaya çalışırdı. "Tamam, anne. Değişeceğim. Söz veriyorum."

"Erkekler sokakta seni bekliyorlar."

"Hayır, hayır, anne."

"Evet, erkekler. Bu toplumsal bir kötülük. Bir hastalık kapacaksın. Korkunç bir şekilde öleceksin. Bundan vazgeçmelisin. Bunu yaparsan Moses geri döner."

"Tamam. Lütfen ayağa kalk, anne. Vazgeçeceğim."

"Hayatını kazanmanın başka yolları da var. Lütfen, Daisy, sana yalvarıyorum."

"Yeter artık, anne. Hadi, otur şöyle."

Yaşlı Polina titreyerek ve beceriksizce, hareketini zorlaştıran kalçaları ve güçsüz bacaklarıyla yerden kalkar ve Daisy de onu koltuğuna götürürdü. "Hepsini göndereceğim. Hadi, anne. Sana televizyonu açayım. Yemek pişirme okulunu seyretmek istermisin? Diane Lucas'ı ya da Kahvaltı Kulübü'nü?" Güneş, jaluzi perdeden içeri süzülürdü. Ekrandaki cızırdayan, titreşen şekiller sarı görünürdü. Ve saçları ağarmış, soylu Polina; yüksek prensipli, özünde demir gibi olan bu yaşlı kadın bütün gün televizyonun karşısında örgü örerdi. Komşular eve uğrayıp onu kontrol ederlerdi. Arada bir Bronx'tan kuzen Asya gelirdi. Perşembeleri temizlikçi kadın evde olurdu. Ama artık seksenlerinde olan Polina'nın en sonunda Long Island'da bir yerdeki bir yaşlılar evine yerleştirilmesi gerekmişti. Demek en güçlü karakterlerin bile sonu böyle oluyor!

Ah, Daisy, bu konuda çok üzgünüm. Ona acıyorum...

Bir üzücü olayın ardından bir diğeri, diye düşündü Herzog. Yanmakta olan traşlı yanaklarını acı fındık özüyle ovup parmaklarını gömlek eteğine kuruladı. Şapkasını, ceketini ve kravatını alıp kasvetli merdivenlerden alelacele aşağı inerek sokağa çıktı; asansör onun için fazla yavaştı. Taksi durağında, parlak siyah saçlarını bir cep tarağıyla düzelten Porto Ricolu bir taksici vardı.

Moses kravatını taksinin arka koltuğunda bağladı. Taksici ona bakmak için arkasına döndü. Onu dikkatle inceledi.

"Nereye, ahbap?"

"Şehir merkezine."

"Tesadüf müdür nedir, bak bugün ne oldu..." Doğu istikametinde, Broadway'e doğru ilerliyorlardı. Taksici arabayı kulla-

nırken bir yandan da aynadan Herzog'u gözlüyordu. Herzog da öne doğru eğilip taksimetrenin yanındaki ismi okudu: Teodoro Valdepenas. "Sabah erken saatlerde," dedi Valdepenas, "Lexington Bulvarı'nda senin gibi giyinmiş bir tip gördüydüm, aynı bu ceketten vardı üzerinde. Ve de şapkadan."

"Yüzünü gördün mü?"

"Hayır... yüzünü görmedim." Taksi hırıltıyla Broadway'e girdi ve Wall Street'e doğru hızla gitmeye başladı.

"Lexington'da nerede?"

"Altmışların oralar."

"Ne yapıyordu?"

"Kırmızı elbiseli bir hatunu öpüyordu. Yüzünü de ondan göremedim. Ama hatunu harbiden de *öptü* hani! Yoksa o sen miydin?"

"Bendim muhtemelen."

"Buna ne buyurulur!" Valdepenas direksiyonu kırdı. "Vay be! Milyonlarca kişi içinden. La Guardia'dan, Triboro'yla East River Drive'ın oradan bir adamı alıp Yetmiş İkinci Cadde'yle Lexington'ın oraya bıraktım. Seni bir hatunu öperken gördüm ve iki saat sonra da benim arabaya bindin işte."

"Kraliçenin yüzüğünü yutan balığı yakalamak gibi," dedi Herzog.

Valdepenas hafifçe arkasına dönüp omzunun üzerinden Herzog'a baktı. "Harbiden de güzel hatundu. Fıstık gibi! Tam bir afet! Karın mıydı?"

"Hayır. Evli değilim. O da değil."

"Vay be, sıkı adammışsın. Yaşlandığımda ben de aynı senin gibi yapacağım. Neden duralım ki! Ve yeminle söylüyorum, ben şimdiden genç piliçlerden uzak duruyorum. Yirmi beşin altındaki hatunlarla sadece vakit kaybedersin. Onlardan vazgeçtim ben. Otuz beşin üstündeki hatunlar ancak ciddileşmeye başlamış oluyor. En büyük marifetler onlarda... Nereye gidiyorsun?"

"Adliye Sarayı'na."

"Avukat mısın? Aynasız?"

"Böyle bir ceketle nasıl dedektif olabilirim ki?"

"Dedektifler artık kadın giysileriyle bile dolaşıyorlar, birader. Bana ne! Bak ne diyeceğim. Geçen ay genç bir pilice fena halde abayı yakmıştım. Ama kızın ağzında sakız, elinde bir dergi, yatakta öylece yatıyor. Sanki 'Beni eğlendir!' diyor. Ben de ona dedim ki 'Bak, Teddy burada. Ne bu sakız? Ne bu dergi?' O da dedi ki 'Tamam, hadi şu işi bitirelim.' Ne biçim tavır o öyle! Ben de dedim ki 'Ben sadece benim taksside acele ederim. Böyle konuşmakla suratının ortasına bir tokadı hak ediyorsun.' Ve sana bir şey söyleyim mi, yatakta da hiç iyi değildi. On sekizindeki bir kız daha sıçmayı bile bilmez!"

Herzog daha çok şaşkınlıktan bir kahkaha koyuverdi.

"Doğru değil mi ama?" dedi Valdepenas. "Sen de çocuk değilsin hani."

"Hayır, değilim."

"Kırkın üstündeki bir kadın senin kıymetini harbiden bilir..." Broadway ve Houston'a gelmişlerdi. Ayyaşın teki –sakallı, güçlü ve kibirli bir çene yapısı olan bir adam– leş gibi bir bez parçasıyla yoldan geçen arabaların ön camlarını silmek üzere bekliyor, bahşiş almak için elini uzatıyordu. "Şuradaki serserinin nasıl iş gördüğüne bak," dedi Valdepenas. "Camı pislikle sıvıyor. Semiz tipler ona para veriyorlar. Korkudan tir tir titriyorlar. Para vermemeye cesaret edemiyorlar. Bu Bowery serserilerinin arabaların üstüne tükürdüğünü bile gördüm. Benim taksiye dokunmaya kalkmasalar iyi olur. Hemen şurada bir krikom var. Orospu çocuğunun kafasına küt diye indiririm!"

Eğimli Broadway'in üzerine yazın ağır gölgesi düşüyordu. Kaldırıma ikinci el masalar ve döner iskemleler; eski, yeşil dosya dolapları dizilmişti; akvaryum yeşili, salatalık turşusu yeşili. Derken New York'un finansal yüzü, ciddi ve güneşsiz, yaklaştı. Hemen aşağıda Trinity Kilisesi vardı. Herzog, Marco'ya Alexander Hamilton'ın mezarını göstermeye söz verdiğini hatırladı. Ona Burr'la yaptıkları düelloyu, Hamilton'ın kanlı bedeninin bir yaz sabahı bir teknenin zemininde geri getirilişini anlatmıştı. Marco solgun ve ciddi bir ifadeyle, çilli Herzog yüzü pek az şey ele vererek dinlemişti onu. Marco babasının kafasındaki o muazzam (o korkunç!) bilgi koleksiyonuna asla şa-

şırmış görünmüyordu. Akvaryumda Herzog ona balık pullarının sınıflandırılışını anlatırdı: "*cotenoid, placoid...*" *Coenacanth*'ın nerede çıktığını, ıstakozun mide anatomisini biliyordu. Bunların hepsini oğluna sunuyordu –buna bir son vermeliyiz, diye düşündü– suçluluk psikolojisinden kaynaklanan bir tutum, aşırı duygusal bir baba, kötü bir örnek. Onun üstüne fazla gidiyorum.

Moses parayı öderken Valdepenas hâlâ konuşuyordu. Moses'a neşeli bir tonda ama otomatik bir cevap verdi. Onu dinlemeyi bırakmıştı. Hatiplere özgü bir aşırılık, kısa süre için eğlendirici. "Para biriktirmeye devam, ahbap."

"Görüşürüz, Valdepenas."

Herzog kocaman gri mahkeme binasına doğru döndü. Geniş merdivende toz birikintileri küçük anaforlar oluşturuyordu, beton yıpranmıştı. Yukarı çıkmaya başlayan Herzog merdivenlerde bir menekşe demeti buldu, bir kadının elinden düşmüştü. Muhtemelen bir gelinin. Menekşelerin çok az bir kokusu kalmıştı ama ona Massachusetts'i, Ludeyville'i hatırlatmışlardı. Şu sıra şakayıklar iyice açmış, ful çalıları da etrafa koku saçmaya başlamış olurdu. Madeleine tuvalete ful kokulu deodorant sıkardı. Bu menekşeler Herzog'a kadın gözyaşları gibi kokmuştu. Hayal kırıklığına uğramış bir elden düşmediklerini umarak onları bir çöp kutusuna defnetti. Dört bölmeli döner kapıdan geçerek lobiye girdi ve gömleğinin cebinde Wachsel'in telefon numarasının yazılı olduğu kâğıt parçasını aramaya başladı. Telefon etmek için hâlâ çok erkendi. Simkin'le müvekkilinin şehir merkezine gelmelerine yetecek kadar zaman geçmemişti.

Boş vakti ve yapacak hiçbir şeyi olmayan Herzog üst kattaki karanlık, muazzam koridorlarda dolaştı; bu koridorlardaki küçük oval pencereli, çift yönlü kapitone kapılar mahkeme salonlarına açılıyordu. Herzog bunlardan birine göz attı; geniş, maun koltuklar dinlendirici görünüyordu. İçeriye girip saygılı bir tavırla şapkasını çıkardı ve hâkime selam verircesine başını salladı ama hâkim ona aldırmadı. Cüsseli ve kel, kocaman yüzlü, boğuk sesli, yumruğu birtakım dokümanların üzerinde duran

Sayın Yargıç. Süslemeli tavanıyla salon çok büyüktü, duvarlar kahverengimsi bir sarı renkte olmasına rağmen kasvetliydi. Polis memurlarından biri sanık kürsünün ardındaki kapıyı açınca gözaltı hücrelerinin parmaklıkları görünüyordu. Herzog bacak bacak üstüne attı (kendine özgü bir tarzda: Zarafet onu kaşınırken bile bütünüyle terk etmezdi) ve olan biteni dinlemeye hazırlanırken siyah, ilgili gözleriyle yüzünü hafifçe başka yöne çevirdi: Annesinden geçen bir huy.

Başlangıçta çok az şey oluyormuş gibi görünüyordu. Avukatlardan ve müvekkillerden oluşan küçük bir grup neredeyse sohbet ediyormuşçasına birşeyler konuşuyor, detayları ayarlıyordu. Derken hâkim sesini yükselterek araya girdi.

"Ama bir dakika şimdi. Yani diyorsun ki..."

"Şöyle diyor..."

"Bırak da adam kendisi konuşsun. Yani diyorsun ki..."

"Hayır efendim, öyle demiyorum."

"Eee, o zaman ne demek istiyorsun? Savunma makamı, bu da ne demek oluyor şimdi?" diye sordu hâkim.

"Müvekkilimin iddiası hâlâ aynı, suçlu değil."

"Ben yapmadım..."

"Sağyın yargıç, yaptı," dedi bir zenci sesi, ısrarsızca.

"...Bu adamı sarhoşken St. Nicholas Bulvarı'ndan söz konusu binanın –tam adres neydi?– bodrumuna sürükledi. Soyma niyetiyle." Bu, hâkimin bütün diğer sesleri bastıran basso sesiydi; güçlü bir New York aksanı vardı.

Arka sırada oturan Herzog şimdi bu davadaki sanığı görebiliyordu. Sanık, üzerinde leş gibi kahverengi bir pantolon olan zenciydi. Bacakları sinirli bir güçle titriyor gibiydi. Bir yarışta koşmaya başlamak üzere olabilirdi; hatta bosbol, kakao rengi pantolonu içinde, sanki başlangıç çizgisinde duruyormuşçasına hafifçe öne doğru eğilmişti. Ama ondan üç metre ötede demir parmaklıklar parlıyordu. Davacının başında sargı bezi vardı.

"Cebinde ne kadar para vardı?"

"Altmış sekiz sent, sağyın yargıç," dedi başı sarılı olan adam.

"Peki seni bodruma girmeye zorladı mı?"

Sanık "Hayır, ifendim," dedi.

"Sana sormadım. Çeneni kapalı tut." Hâkim sinirlenmişti.

Yaralı adam sargılı başını çevirdi. Herzog siyah, kuru, yaşlı bir yüz gördü; gözleri'nin kenarları kırmızı kırmızıydı. "Hayır, ifendim. Bana içki verceğini dediydi."

"Onu tanıyor musun?"

"Hayır, ifendim, ama bana içki verceğdi."

"Ve bu yabancıyla birlikte o evin bodrumuna gittin, adres neydi? Mübaşir, şu kâğıtlar nerede?" Moses hâkimin, yaptığı sinirlilik gösterisi aracılığıyla kendini ve mahkeme aylaklarını nasıl eğlendirdiğini fark etti. Yoksa aslında bunlar sıkıcı bir rutinden ibaretti. "Bodrumda neler oldu?" Mübaşirin uzattığı formları inceledi.

"Bana vurdu."

"Hiç uyarmadan mı? Nerede duruyordu, arkanda mı?"

"Göremedim. Kan akmaya başladıydı. Gözlerime. Göremedim."

O gergin bacaklar özgürlüklerini talep ediyorlardı. Koşmaya hazırdılar.

"Ve altmış sekiz senti aldı, öyle mi?"

"Onu tutup avaz avaz bağırdıydım. O da bana bi daha vuruverdi."

"Bu adama neyle vurdun?"

"Sayın yargıç, müvekkilim ona vurduğunu reddediyor," dedi avukat. "Birbirlerini tanıyorlar. Birlikte dışarıda içmeye çıkmışlar."

Sargının çerçevelediği kalın dudaklı, kuru, kırmızı gözlü siyah yüz avukata baktı. "Onu tanımam."

"O darbelerin biri bu adamı öldürebilirdi."

"Soyma niyetiyle şahsa karşı fiili tecavüz," sözünü duydu Herzog. Ardından hâkim "Sanığın davacı baştan sarhoştu," diye ekledi.

Yani kanı, kömür tozunun üzerine döküldüğünde viskiyle epeyce seyrelmişti. Zaten viskili kan eninde sonunda bu veya benzeri bir şekilde dökülmeye mahkûmdu. Suçlu, o bosbol, gülünç pantolonunun içindeki aynı vahşi gerginlikle gitmeye başladı. Polislere özgü şişko yanaklarıyla aynasız, onu hücre-

lere götürürken neredeyse şefkatli görünüyordu. Kapıyı açıp yağlı yüzüyle bekledi ve omzuna dostça vurarak suçluyu yoluna gönderdi.

Şimdi hâkimin önünde yeni bir grup duruyor, bir sivil polis ifade veriyordu. "Akşam yedi otuz sekizde Grand Central İstasyonu'nun alt katındaki erkekler tuvaletinde... yan pisuvarda bulunan bu adam (adamın adını söyledi) uzanarak elini benim cinsel organımın üzerine koyup şöyle dedi..." Uzmanlık alanı erkekler tuvaleti olan bir dedektif, diye düşündü Herzog; orada takılıyor, bir yem. İfadenin hızından ve ustalığından bunun rutin bir iş olduğu belliydi. "Bu nedenle onu kuralları ihlalden tutukladım..." Sivil polis kuralları numaralarıyla saymayı henüz bitirmeden hâkim "Suçlu mu, suçsuz mu?" dedi.

Fail uzun boylu, genç bir yabancıydı; bir Alman. Pasaportu gösterildi. Üzerinde kemeri iyice sıkılmış uzun, kahverengi bir deri palto vardı ve küçük kafası buklelerle kaplıydı; yüzü kırmızıydı. Bir Brooklyn hastanesinde stajyer doktor olduğu ortaya çıktı. Bu noktada hâkim Herzog'u şaşırttı, zira beriki onu sıradan, kaba, homurdanıp duran, cahil ve politik bir hâkim –sıralarda oturan aylaklara (Herzog da dahil) oyun sergileyen bir hâkim– olarak alınıştı. Ama o, iki eliyle siyah cüppesinin yakasını çekiştirerek –Herzog onun bu hareketle sanığın avukatına durması çağrısında bulunduğunu düşündü– "Müvekkilinize, suçlu olduğunu kabul ederse A.B.D.'de asla doktorluk yapamayacağını söyleseniz iyi olur," dedi.

Demek siyah hâkim cüppesinin yakasından yükselen bu et kütlesi, neredeyse gözsüz ya da balina gözlü denebilecek bu kafa sonuçta bir insan kafasıydı. O boğuk, cahil ses bir insan sesiydi. Sırf Grand Central'ın altındaki o kocaman, pis kokulu mağarada; muhtemelen kendileri de bu tür eğilimlere sahip olan polislerin zavallı insanları ayartıp tuzağa düşürdüğü, hiç kimsenin kendini güvende hissedemeyeceği o günah çukurunda bir dürtüye boyun eğdi diye bir adamın kariyerini mahvedemezsiniz. Valdepenas ona, aynasızların artık soyguncuları ya da kadın avcılarını cezbetmek için kadın kıyafetleri giydiklerini hatırlatmıştı. Kanun adına kadın kılığına girebiliyorlarsa

başka ne düşüneceklerdi ki! Polislerin has hayal gücünün derin yaratıcılığı... Herzog yasalara itaatin sağlanması yolundaki bu sapkın gelişmelere karşıydı. Genel huzuru bozmadığı ve küçük çocuklara zarar vermediği sürece her tür cinsel tatbik insanın sadece kendisini ilgilendiren bir meseleydi. Tabii çocuklar söz konusu olmadığında. Çocuklar asla karıştırılmamalıydı. Bu konuda katı olmak şarttı.

Herzog bu arada mahkemeyi ilgiyle izliyordu. Stajyerin davası devam edecekti ve şimdi görevlilerle seyircileri ayıran parmaklıkların gerisinde bir soygun teşebbüsüne karışan taraflar belirmişti. Tutuklu, bir oğlandı; ne ki yüz çizgileri hayli ilginçti, bir kısmı kadınsı, bir kısmıysa gayet erkeksi. Üzerinde lekeli, yeşil bir gömlek vardı. Boyalı saçı uzun, kaskatı, kirliydi. Solgun, yuvarlak gözleri vardı ve boş –hayır, boştan da beter– bir neşeyle gülümsüyordu. Sesi soruları cevaplarken ince, buz gibi, ustalıklı bir biçimde yapmacıktı.

"İsim?"

"Hangisi, sayın yargıç?"

"Kendi ismin."

"Kız adım mı, erkek adım mı?"

"Ha, anladım..." Bu cevapla alarma geçen hâkim bütün salonu tarayıp bakışlarıyla seyircisinin dikkatini üzerinde topladı. *Şimdi şunu izleyin.* Moses öne doğru eğildi. "Eee, hangisisin, erkek mi yoksa kız mı?"

"İnsanların beni ne olarak istediğine bağlı. Bazıları erkek ister, bazıları da kız," dedi soğuk ses.

"Ne ister?"

"Seks ister, sayın yargıç."

"Eh, o halde erkek adın ne?"

"Aleck, sayın yargıç. Öteki türlü de Alice'im."

"Nerede çalışıyorsun?"

"Üçüncü Bulvar'daki barlarda. Oralarda öylece oturuyorum."

"Hayatını öyle mi kazanıyorsun?"

"Sayın yargıç, ben bir fahişeyim."

Aylaklar, avukatlar, polisler sırıtıyor; hâkimin kendisi de büyük bir zevkle sahnenin tadını çıkarıyordu; bir tek çıplak, dol-

gun kollarıyla yan tarafta dikilen şişmanca kadın bu oyuna katılmamıştı. "Yıkansaydın işin açısından daha iyi olmaz mıydı?" diye sordu hâkim. Ah şu aktörler! diye düşündü Moses. Herkes aktör!

"Pis olunca daha iyi oluyor, hâkim bey." Buz gibi soprano ses beklenmedik bir şekilde tiz ve enerjik çıkmıştı. Hâkim durumdan son derece memnun görünüyordu. Kocaman ellerini birleştirip "Pekâlâ, suçlama nedir?" diye sordu.

"On Dördüncü Cadde'deki tuhafiye ve manifatura dükkânını oyuncak bir tabancayla soyma teşebbüsü. Kasiyere parayı vermesini söylemiş ve kadın da bir darbeyle onu etkisiz hale getirmiş."

"Bir oyuncak, ha! Kasiyer nerede?"

Kasiyer o dolgun kollu, şişmanca kadındı. Ağarmakta olan gür, kalın telli saçları vardı. Omuzları geniş ve etliydi. Dürüstlüğü, kalkık burunlu yüzüne öfkeli bir ifade verir gibiydi.

"Benim, sayın yargıç. Marie Poont."

"Marie? Cesur bir kadınsınız, Marie ve de hızlı düşünen biri. Bize olayın nasıl olduğunu anlatın."

"Sadece cebinde bir silah varmış gibi yaptı ve bana bir torba verip içini parayla doldurmamı söyledi." Herzog onun incelikten yoksun, basit biri olduğunu görebiliyordu, tek kelimeyle mezomorfik bir tip; ölümsüz ruhu bu bedensel mahzene kapatılmış. "Bunun bir numara olduğunu biliyordum."

"Peki ne yaptınız?"

"Bir beysbol sopam var, sayın yargıç. Bizim dükkânda satılanlardan. Sopayla koluna vurdum."

"Bravo doğrusu! Olay bu şekilde mi oldu, Aleck?"

"Evet efendim," diye cevap verdi Aleck o net, soğuk sesiyle Herzog onun bu enerjik neşesinin sırrını tahmin etmeye çalıştı. Bu Aleck denen çocuk olaylara nasıl bakıyordu? Dünyanın komedisine komediyle, şakasına şakayla yanıt veriyor gibiydi. Kışın yıprattığı bir koyun kürküne benzeyen boyalı saçları ve maskara izlerinin hâlâ belirgin olduğu yuvarlak gözleriyle; dar, kışkırtıcı pantolonuyla, intikamcı şen şakraklığında bile sezilen o koyun gibi mizacıyla bir hayal aktörüydü Aleck. Kötü imgele-

miyle kötü bir gerçekliğe meydan okuyor, hâkime bilinçaltı bir mesaj veriyordu: "Senin otoritenle benim yozlaşmışlığım aslında aynı şey." Evet, böyle bir şey olsa gerek, diye düşündü Herzog. Sandor Himmelstein yaşayan herkesin bir orospu olduğunu ilan etmişti hırsla. Elbette hâkim bacaklarını gerçek anlamda ayırmıyordu ama bu göreve atanmak için güç hiyerarşisinde gerekli olan her şeyi yapmış olmalıydı. Bununla birlikte onda bu suçlamaları reddeder gibi bir hava da yoktu. Yüzü aldatmacasızdı, riyakârlığa ihtiyaç duymuyordu. Büyüleyici olduğunu iddia eden, hatta kendine bir parça "tinsellik" bile mal eden kişi Aleck'ti. Biri ona gerçeğe ve onura giden yolun oral seksten geçtiğini söylemiş olmalıydı. Demek bedeni morluklarla kaplı, saçları boyalı Aleck'in de bir fikri vardı. Ona göre herhangi bir muhafazakârdan daha saf, daha yüceydi, yalan söylemiyordu. Böyle fikirlere sahip olan tek kişi Sandor değildi; gerçeğe ve onura dair tuhaf, minimal fikirler. Gerçekçiliğe dair. Transandantal duruşta edepsizlik.

Bir narkotik raporu vardı. Buna şaşmamak lazımdı. Para uyuşturucu için gerekliydi, değil mi?

"Evet, sayın yargıç," dedi Aleck. "Bu bayan çok erkeksi göründüğü için neredeyse vazgeçiyordum. Zor lokma olabileceğini biliyordum. Ama yine de şansımı denedim."

Kendisine hitap edilmediği sürece Marie Poont hiçbir şey söylemiyordu. Başı öne doğru sarkıyordu.

Hâkim "Aleck, böyle devam edersen yakında serseri mezarlığında olacaksın... Sana dört beş yıl veriyorum," dedi.

Mezarlıkta! Gözler gerçekten bomboş ve bu zoraki tatlılık dudaklardan çürüyüp gitmiş. Eee, Aleck, buna ne dersin? Düşünecek –ciddileşecek misin? Ama ciddileşmek Aleck'i nereye götürürdü ki? Ondan ne umabilirdi? Şimdi hücreye geri dönüyordu ve "Herkese Allah'a ısmarladık. Hoşça kalın," diye bağırdı. Yapay bir tatlılıkla ve iyice yayarak. "Hoşça kalıın." Buz gibi bir ses. Onu ite kaka dışarı götürdüler.

Hâkim başını salladı. Şu homolar da ne tipler ama! Siyah cüppesinin cebinden bir mendil çıkarıp çenesini kaldırarak boynunu sildi, yüzü bir sürü lambanın sarı ışığını yakalayıp

yansıttı. Gülümsüyordu. Marie Poont hâlâ bekliyordu ve hâkim "Teşekkürler, bayan. Artık gidebilirsiniz," dedi.

Herzog zarif bir şekilde bacak bacak üstüne atmış; şapkasının oval, tırtıklı siperini kalçasına bastırmış, çizgili ceketi hâlâ ilikli ve bedeninin heyecanlı duruşu yüzünden gerginleşmiş vaziyette oturmakta olduğunu; bütün olanları anlayışlı bir dinginlik yüklü, letafet ve sempati yüklü bakışıyla izlemekte olduğunu fark etti. Tıpkı şu eski şarkıdaki gibi, diye düşündü; hani şu "Benim üzerimde sinekler var, senin üzerinde sinekler var, ama İsa'nın üzerinde hiç sinek yok," diye giden şarkı. Bu kadar zarif ve insancıl görünen bir adam polisin yetki alanının dışında olmalı, acı çekmenin ve cezanın bayağı biçimlerinden muaf olmalıydı. Herzog sıranın üzerinde ağırlığını diğer tarafa verip elini zorlukla cebine soktu. Telefon etmek için bozuk parası var mıydı? Wachsel'i aramalıydı. Ne ki bozuk paralarına ulaşamıyordu (şişmanlıyor muydu yoksa?) ve dolayısıyla ayağa kalktı. Ama ayağa kalkar kalkmaz bir sorunu olduğunu anladı. Sanki kan dolaşımına korkunç, iltihaplı, acı bir şey karışmıştı da damarlarını, yüzünü, kalbini iğne gibi delip geçiyor, yakıyordu. Başında nabzının şiddetli atışını hissetmesine rağmen benzinin attığını biliyordu. Hâkimin ona bakmakta olduğunu gördü; sanki Herzog onun mahkeme salonundan çıkarken ona selam verme nezaketini göstermek durumundaydı... Ama Herzog arkasını döndü ve çift yönlü kapıyı iterek hızla koridora çıktı. Yeni gömleğinin sert düğme deliğiyle biraz uğraştıktan sonra yakasını açabildi. Yüzüne birden ter boşalmıştı. Geniş, yüksek pencerenin yanında dururken biraz daha normal tempoda nefes almaya başladı. Pencerenin alt kısmında metal bir ızgara vardı. Buradan serin bir hava akımı geliyordu ve yeşil-siyah güneşliğin kıvrımlarının altında toz sessizce deveran ediyordu. Herzog'un en iyi arkadaşlarından bazıları, Arye Amca'yı saymıyoruz bile –düşününce, kendi babası da aynı şekilde– kalp yetmezliğinden ölmüşlerdi ve Herzog'un da kalp krizi geçirdiğini sandığı zamanlar olmuştu. Ama hayır, Herzog gerçekten de çok güçlü ve sağlıklıydı ve nerede... Ne diyordu böyle? Ama yine de cümlesini bitirdi: Nerede onda o şans. Ya-

şamak zorundaydı. Görevini tamamlamak zorundaydı, bu görev her ne idiyse.

Derken göğsündeki yanma biraz azaldı. Bir an kendini bir ağız dolusu zehir yutuyormuş gibi hissetmişti. Ama şimdi bu zehrin kendi içinden yükseldiğine dair bir şüphe kafasında uçuşmaya başlamış ve Herzog onu yakalamıştı. Aslına bakılırsa böyle olduğunu biliyordu. Bu zehri ne üretmişti? İçinde bir zamanlar iyi olan bir şeyin bozulduğunu, kokuştuğunu mu düşünmeliydi? Yoksa o şey aslında baştan beri bozuk muydu? Kendi kötülüğü? Kanunun elindeki insanları görmek onu tedirgin etmişti. Tıp öğrencisinin kırmızı alnını, zencinin titreyen bacaklarını korkunç bulmuştu. Ama kendi tepkisinden de şüpheliydi. Simkin ya da Himmelstein veya Dr. Edvig gibi insanlar Herzog'un basit biri olduğuna, insancıl duygularının çocukça olduğuna inanıyorlardı; bazı duyguların yok olmasından, evcil kazın baltadan korunduğu gibi korunduğuna. Evet, evcil bir kaz! Simkin o hastalıklı masum kızı, Madeleine'in incittiğini iddia ettiği saralı kuzenini nasıl görüyorsa Herzog'u da öyle görüyordu. Viktorya dönemindeki kızların piyano ve dantel eğitimiyle büyütüldüğü gibi ahlaki prensiplerle büyütülen genç Yahudiler, diye düşündü Herzog. Ve ben bugün buraya değişik bir şey görmek üzere geldim. Amacımın bu olduğu gayet açık.

Sözleşmemi inatla yanlış okumuşum. Ben asla mal sahibi olmamış, sadece kendime ödünç verilmişim. Tanrı'ya inanmaya devam ettiğim gayet açık. Her ne kadar bunu asla kabul etmesem de. Ama genel tutumumun ve yaşantımın başka ne açıklaması olabilir ki? Dolayısıyla durumu kabul etsem iyi olur çünkü aksi halde en basitinden beni tanımlamak bile mümkün olmaz. Davranışım en başından beri, bütün hayatım boyunca zorladığım, zorlamanın gerekli olduğuna ve bundan bir sonuç çıkacağına inandığım bir engel olduğunu ima ediyor. Muhtemelen eninde sonunda aşabileceğime inandığım bir engel. Böyle bir düşünce kafamda hep yer etmiş olmalı. Bu, inanç mı? Yoksa sadece çocukça bir tutum, görevini yapmanın karşılığında sevilme beklentisi mi? Psikolojik bir açıklama istiyorsanız,

evet, çocukça ve klasik bir biçimde depresif. Fakat Herzog en acımasız ya da minimal açıklamanın –tutumluluk yasası gereğince– en doğru açıklama olduğuna inanmıyordu. İnsanı hasta eden şiddetli dürtüler, aşk, heyecan, tutkulu bir baş dönmesi. Böyle bir içsel yıkıma ne kadar dayanabilirim? Bu bedenin ön duvarı çöküp gidecek. Bütün hayatım sınırlarını yıkmaya çalışıyor ve engellenen arzuların gücü yakıcı bir zehir olarak geri geliyor. Kötü, kötü, kötü!.. Heyecanlı, karakteristik, esrik aşk kötülüğe dönüşüyor.

Herzog acı çekiyordu. Çekmesi de lazımdı. Bu son derece adildi. Sırf bir sürü insandan, doğal olarak annesiyle başlayan çok, pek çok insandan kendisine yalan söylemelerini istediği için bile bunu hak ediyordu. Anneler çocuklarına talep nedeniyle yalan söylerler. Ama belki annesi de Moses'ta gördüğü karamsarlığın –kendi karamsarlığının– ölçüsünden çok etkilenmişti. Aileye has o bakışlar, gözler, gözlerdeki pırıltı. Ve annesinin hüzünlü yüzünü sevgiyle anımsamasına rağmen ruhunun derinliklerinde böyle bir hüznün sürdürüldüğünü görmek istediğini söyleyemezdi. Evet, bir ırkın derin deneyimini, mutluluğa ve ölümlülüğe karşı tavrını yansıtan bir yüzdü bu. O kasvetli insan kılıfı, o karanlık dış cephe, insan olmanın kaderine boyun eğmenin açtığı o çizgiler, o olağanüstü yüz, annesinin en hassas sinirlerinin keder ve ölümle dolu olan hayatın yüceliğine verdiği tepkiyi gösteriyordu. Tamam, çok güzeldi. Ama Herzog birşeylerin değişeceğini umuyordu. Ölümle barıştığımız zaman biz insanların yüzünde daha değişik bir ifade olacak. *Barışabilirsek* tabii!

Ama annesi onun duygularını incitmemek için sürekli yalan söylemiş de değildi. Herzog bir öğle sonrası geç vakitlerde annesinin onu sokağa bakan pencerenin önüne götürdüğünü hatırlıyordu çünkü kutsal kitapla ilgili bir soru –Adem'in nasıl topraktan yaratıldığı sorusunu– sormuştu. Altı yedi yaşlarındaydım. Ve o da bana bunu kanıtlayacaktı. Elbisesi kahverengi ve griydi, ardıç kuşu renginde. Saçları gür ve siyahtı, aralarda

gri teller belirmeye başlamıştı bile. Pencerede bana bir şey gösterecekti. Sokaktaki kardan gelen ışığın haricinde hava karanlıktı. Bütün pencerelerin renkli –sarı, kehribar, kırmızı– perdeleri, soğuk, camlarında da çatlaklar ve lekeler vardı. Kaldırımlarda o zamanın kalın kahverengi elektrik direkleri vardı, tepesinde çoklu çubuk ve yeşil cam fincan olanlardan; karlı, yay gibi eğilmiş telleri tutan çubuklara kahverengi kırlangıçlar tünerdi. Sarah Herzog avucunu açıp "Şimdi dikkatlice bakarsan Adem'in neyden yapıldığını görürsün," demişti. Derin çizgili deride koyu renk bir şey, Herzog'a kesinlikle toprak gibi görünen bir iz belirene kadar parmağıyla avuç içini ovmuştu. "Gördün mü? Doğruymuş." Şimdi yetişkin bir adam olan Herzog, büyük renksiz pencerenin yanında, suçüstü mahkemesinin dışındaki hareketsiz bir yelkenli gibi dururken annesinin yapmış olduğu şeyi yaptı. Gülümseyerek avcunu ovdu ve işe de yaradı, avuç içinde aynı koyuluk belirmeye başlamıştı. Herzog pirinç ızgaranın siyah kafes örgüsüne bakarak bir süre öylece durdu. Belki de bana bu kanıtı kısmen bir komedi ruhu içinde göstermişti. Ancak ölümü son derece yalın bir şekilde düşündüğünüzde, bir insanın gerçekten ne olduğunu düşündüğünüzde sahip olabileceğiniz bir mizah anlayışı.

Annesinin öldüğü hafta, yine kıştı. Bu, Chicago'da olmuştu ve Herzog on altı yaşındaydı, neredeyse genç bir adam. Olay, Batı Yakası'nda yaşanmıştı. Annesi ölüyordu. Moses'ın bunda rol almak istemediği açıktı. Şimdiden özgür düşünceli biriydi. Darwin, Haeckel ve Spencer onun için eski hikâyeydi. O ve Zelig Koninski (o varlıklı ve şanslı gence ne olmuştu acaba?) küçük kütüphaneleri hor görüyorlardı. Walgreen's'te içindeki her şeyin otuz dokuz sent olduğu o kutulardan her türden kalın kitaplar satın alıyorlardı: *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya* ve *Batının Çöküşü*. Ve neler olup bitiyordu! Herzog hafızasını çalışmaya zorlarken kaşlarını çattı. Babam gece işinde çalışıyordu ve gündüzleri uyuyordu. Evde parmak uçlarımıza basarak yürümek zorundaydık. Onu uyandıracak olursak çok öfkeleniyordu. Bezir yağı kokan iş kıyafetleri banyo kapısının arkasında asılı dururdu. Öğleden sonra üçte çayını içmek

için yarı giyinik bir halde odasından çıkardı; sessiz, yüzü sert ve öfke dolu. Ama zamanla yeniden bir girişimci olup Cherry Caddesi'nde, zenci genelevinin karşısında, nakliye trenlerinin arasında gizlice iş yapmaya başladı. Üstü açılır kapanır yazı masalarından aldı. Bıyığını traş etti. Ve sonra annem ölmeye başladı. Ve ben o kış gecelerinde mutfakta oturup *Batının Çöküşü*'nü okuyordum. Yuvarlak masa muşamba bir örtüyle kaplıydı.

Korkutucu bir ocak ayıydı, sokaklar çelik gibi bir buz tabakasıyla kaplıydı. Ay, evlerin arka bahçelerinde derme çatma tahta sundurmaların gölgelerinin düştüğü buzlu karın üzerinde parlardı. Mutfağın altında kazan dairesi vardı. Çuval bezinden önlüğü ve yumuşak kömür tozunun karıştığı zenci sakalıyla apartman görevlisi kazana kömür atardı. Kürek betonu kazır, adından da kazanın ağzına çarparak tıngırdardı. Apartman görevlisi kazanın metal kapağını küreğiyle vurarak kapatırdı. Ardından külleri kocaman kaplarla –eski şeftali sepetleriyle– dışarı taşırdı. Aşağıdaki çamaşır odasında her fırsatta çamaşırcı kızları kucaklardım. Ama şimdi Spengler'a odaklanmıştım, o fesat Alman'ın fikir okyanusunda debeleniyor ve boğuluyordum. En başta herkese iç geçirten antik çağ vardı: O güzel Yunanistan! Ardından Mecusi çağı ve Faust çağı. Bir Yahudi olarak doğuştan Mecusi olduğumu ve biz Mecusilerin altın çağımızı çoktan yaşadığımızı, o dönemin sonsuza dek kapandığını öğrendim. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım Hıristiyan ve Faustvari dünya görüşünü kavrayamayacaktım, zira ikisi de bana bütünüyle yabancıydı. Disraeli, İngilizleri anlayabileceğini ve onlara liderlik edebileceğini *düşünmüş* ama tamamen yanılmıştı. Ben kendimi Kader'in ellerine bıraksam daha iyiydi. Bir Yahudi olarak, sürüngenlerin altın çağının kalıntıları olan kertenkeleler gibi bir kalıntıydım ve Yahudi olmayanları, bozulmuş ve işi bitmiş bir uygarlığın durmadan çalışan sığırlarını, dolandırarak yanlış bir şekilde zengin olabilirdim. Sonuçta tinsel tükeniş çağındaydık; bütün o eski hayaller artık unutulmuştu. Öfkeliydim, o kalorifer kazanı gibi yanıyordum; hırstan kudurmuş bir halde okumaya devam ediyordum.

Yüreğim hırsla ve intikam bakterisiyle iltihaplanmış bir halde karınca duası gibi harflerden ve kitabın sinsi bilgiçliğinden başımı çevirdiğimde annem mutfağa giriyordu. Kapının altından gelen ışığı görünce bütün evi kat ederek hasta odasından oraya kadar gelmişti. Hastalığı yüzünden saçlarının kesilmesi gerekmişti ve bu da o gözleri neredeyse tanınmaz hale sokmuştu. Veya hayır, saçının kısalığı gözlerinin verdiği mesajı olsa olsa daha yalın kılmıştı: *Oğlum, bu ölüm.*

Ben o metni okumamayı seçmiştim.

"Işığı gördüm," demişti. "Bu kadar geç saatte ne yapıyorsun böyle?" Ama ölmekte olanlar kendileri açısından saatleri önemsemeyi bırakırlar. O sadece bana, öksüz oğluna acımıştı; benim gösterişçi, hırslı bir budala olduğumun farkındaydı, gücüme ve görme yeteneğime ismi lazım olmayan bir hesaplaşma gününde ihtiyacım olacağını düşünüyordu.

Birkaç gün sonra, konuşacak gücü kalmadığında, hâlâ Moses'ı rahatlatmaya çalışıyordu. Tıpkı Montreal'de kızağı zar zor iterken nefes nefese kaldığı ve Moses'ın bunu bildiği halde ayağa kalkmadığı zamanki gibi. Annesi ölürken Moses, elinde ders kitaplarıyla odasına girip ona bir şey söylemeye başlamıştı. Ama annesi, ellerini kaldırıp ona tırnaklarını göstermişti. Maviydiler. O öylece bakarken annesi "Evet, Moses, artık ölüyorum," dercesine başını yukarı aşağı sallamaya başlamıştı. Moses yatağın yanına oturmuş, annesi de hemen elini okşamaya başlamıştı. Bunu becerebildiği kadarıyla yapmıştı, parmakları artık esnekliğini kaybetmişti; tırnaklarının altında şimdiden mezarlıkların o mavi toprağına dönüyor gibiydiler. Toprağa dönüşmeye başlamıştı! Moses dışarı bakmaya cesaret edemeden sokaktan gelen kızak seslerini, seyyar arabaların tekerleklerinin eğri büğrü buzda çıkardığı gıcırtıyı, elma satıcısının boğuk sesini ve çelik terazisinin tıngırtısını dinlemişti. Havalandırma deliğinden gelen buhar fısıldıyordu. Perde kapalıydı.

Suçüstü mahkemesinin dışındaki koridorda Herzog iki elini de pantolonunun ceplerine soktu ve omuzlarını dikleştirdi. Dişlerini iyice sıkmıştı. Kitaplara düşkün, toy bir oğlan. Ve sonra, diye düşündü, cenaze töreni vardı. Willie cenaze evin-

de nasıl da ağlamıştı! Ne de olsa hassas yürekli olan, ağabeyi Willie'ydi. Ama... Moses bu düşüncelerden kurtulmak için başını salladı. Ne kadar çok düşünürse geçmişe dair görüşü o kadar acı oluyordu.

Telefon kulübesinin önünde kendi sırasını bekledi. Aleti eline aldığında, onu kendisinden önce kullanan pek çok ağız ve kulaktan ötürü nemliydi. Herzog, Simkin'in verdiği numarayı çevirdi. Wachsel, Simkin'in bir mesaj bırakmadığını ama Herzog'un isterse gelip orada bekleyebileceğini söyledi. "Hayır, teşekkürler, sonra yine aranın," dedi Herzog. Ofislerde bekleme kabiliyeti kesinlikle sıfırdı. Herhangi bir şey için beklemeyi asla becerememişti. "Binada bir yerde olup olmadığını bilme ihtimalin var mı?"

"Burada olduğunu biliyorum," dedi Wachsel. "Cezai bir davaya bakıyordu sanırım. Yani bulunabileceği salonlar..." Salon numaralarından oluşan bir liste sıraladı çabucak.

Herzog bunlardan birkaçına odaklandı. "Ben gidip etrafa bir bakınayım o zaman. Yarın saat sonra tekrar ararım, sakıncası yoksa."

"Sakıncası yok. Sonuçta bütün gün açığız! Bence sekizinci katı bir dene. Küçük Napolyon, o sesle onu duvarların arkasından bile duyman lazım."

Bu önerinin ardından Herzog'un girdiği ilk salonda jüri önünde görülen bir dava vardı. Herzog cilalı ahşap sıralarda oturan az sayıdaki insandan biriydi. Birkaç dakika içinde Simkin'i bütünüyle unutmuştu.

Genç bir çift, bir kadın ve bir gecekondu otelinde birlikte yaşadığı adam, kadının üç yaşındaki oğlunu öldürmekten yargılanıyordu. Avukat, sunumunda çocuğun başka bir adamdan olduğunu ve adamın kadını terk ettiğini söyledi. Herzog bütün bu avukatların ne kadar solgun ve yaşlı göründüklerini düşündü, başka bir nesle ve farklı bir yaşam çemberine sahip insanlar; hoşgörülü, rahat insanlar. Sanıkları bakışlarından ve giysilerinden tanımak mümkündü. Adamın üzerinde lekeli ve eski

püskü, fermuarlı bir ceket vardı ve kızıl saçlı, kırmızı yüzlü kadının üzerinde de kahverengi basmadan bir ev elbisesi. Her ikisi de kayıtsız bir tavırla oturuyor; adam uzun favorileri ve sarı bıyığı, kadınsı, yuvarlak, çilli elmacık kemikleri ve çekik göz yuvalarına gömülmüş gözleriyle sunumdan pek de etkilenmemiş gibi görünüyorlardı.

Kadın Trentonlıydı, bir bacağı doğuştan sakattı. Babası araba tamircisiydi. 94 olarak ölçülen zekâ puanıyla ancak dördüncü sınıfa kadar okumuştu. Ailenin gözdesi ağabeyiydi, o ise ihmal edilmişti. Çekicilikten uzak, somurtkan, becerıksiz, ortopedik ayakkabı giyen bir kız olarak daha küçük yaşta suç işlemeye başlamıştı. Sicilinin mahkemeye sunulmuş olduğunu söyleyerek sözüne devam etti avukat, sakin, yumuşak ve hoş bir sesle. Birinci sınıftan itibaren ölkeli ve kontrol edilemez bir kız olmuştu. Öğretmenlerinin yeminli beyanları vardı. Ayrıca tıbbi raporlar ve psikiyatri raporları, bir de avukatın, mahkeme heyetinin dikkatini özellikle çekmek istediği bir nöroloji raporu vardı. Bu rapor müvekkilinin beyin dokusunda ensefalogramla teşhis edilmiş ve köklü davranış değişikliklerine neden olabilecek bir anormallik olduğunu gösteriyordu. Müvekkilinin epilepsi benzeri şiddetli öfke nöbetlerine tutulduğu biliniyordu, beynin hastalıklı lobu tarafından kontrol edilen duygulara toleransının çok düşük olduğu biliniyordu. Zavallı bir sakat olduğu için sık sık sataşmalara maruz kalmış, daha sonra da ergen oğlanlar tarafından cinsel tacize uğramıştı. Çocuk mahkemesindeki sicili gerçekten de epey kabarıktı. Annesi ondan nefret ediyordu; "Benim böyle bir çocuğum yok. Artık onunla bir ilgimiz kalmadı," diyerek davaya iştirak etmeyi reddetmişti. Sanık on dokuz yaşındayken evli bir adam tarafından hamile bırakılmış, adam birkaç ay onunla yaşadıktan sonra karısına ve ailesine geri dönmüştü. Çocuğu evlatlık vermeyi reddeden sanık bir süre onunla birlikte Trenton'da yaşadıktan sonra Flushing'e taşınıp orada bir ailenin yanında aşçılık ve temizlikçilik yapmaya başlamıştı. Serbest olduğu hafta sonlarından birinde, o zamanlar Columbus Bulvarı'ndaki bir restoranda kapıcılık yapan diğer sanıkla tanışmış ve onunla birlikte 103. Cadde'deki Montcalme

Oteli'nde yaşamaya karar vermişti. Herzog oradan pek çok kere geçmişti. Sefaletin kokusunu ta caddeden alabilirdiniz; o simsiyah, iğrenç koku açık pencerelerden dışarı akardı: yatakların, çöplerin, dezenfektanların, böcek ilaçlarının kokusu. Herzog'un ağzı kupkuru olmuştu, söylenenleri duyabilmek için oturduğu yerde öne doğru eğilmişti.

Adli tıp doktoru kürsüdeydi. Çocuğun cesedini görmüş müydü? Evet. Verebileceği bir rapor var mıydı? Vardı. İncelemenin tarihini ve koşullarını belirtti. İri yarı, kel ve ciddi görünümlü bir adamdı; dolgun ve ağır ağır açılıp kapanan dudakları vardı, notlarını bir şarkıcı gibi iki eliyle birden tutmuştu; tecrübeli, profesyonel tanık. Çocuğun bedensel açıdan normal ama beslenme yetersizliğinden mustarip olduğunu söyledi. Raşitizm başlangıcı vardı ve dişler şimdiden çürümüştü ama bu bazen annenin hamilelik sırasında kan zehirlenmesi geçirdiğinin göstergesi de olabilirdi. Çocuğun bedeninde gözle görülür izler var mıydı? Evet, küçük oğlan bariz bir şekilde dövülmüştü. Bir kere mi yoksa birçok kere mi? Doktorun düşüncesine göre sık sık dövülmüştü. Kafatası zedelenmişti. Sırtta ve bacaklarda alışılmadık ölçüde ciddi çürükler vardı. İncikler mosmordu. Çürüklerin en yoğun olduğu yer neresiydi? Karın ve özellikle cinsel organ çevresi; bu bölgelere deriyi yırtabilecek bir şeyle, muhtemelen metal bir kemer tokası ya da bir kadın ayakkabısının topuğuyla vurulmuş gibi görünüyordu. "Peki iç organlarda neler buldunuz?" diye devam etti savcı. İki kırık kaburga vardı, biri eskiden kırılmış. Daha yeni olan akciğeri zedelemişti. Oğlanın ciğeri yırtılmıştı. Bunun yol açtığı kanama ölümün birincil nedeni olabilirdi. Ayrıca beyin zedelenmesi de söz konusuydu. "O halde sizin görüşünüze göre çocuk kendisine uygulanan şiddet sonucunda öldü, öyle mi?" "Benim görüşüm bu. Sırf akciğer zedelenmesi bile ölmesine yeterdi."

Bütün bunlar Herzog'a aşırı derecede alttan alınıyormuş gibi görünmüştü. Herkes –avukatlar, jüri, anne, annenin sert arkadaşı, hâkim– son derece itidalli, fazlasıyla kontrollü ve sakindi. Böyle bir sakinlik cinayetin kendisiyle ters orantılı mı acaba, diye düşünüyordu Herzog. Hâkim, jüri, avukatlar ve sanıklar,

hepsi duygusallıktan tamamen uzak görünüyordu. Peki ya kendisi? Üzerinde yeni çizgili ceketi ve elinde sert hasır şapkasıyla oturuyordu. Şapkasını sıkıca kavramıştı ve yüreği sıkışıyordu. Hasırın tırtıklı kenarları parmaklarında iz yapıyordu.

Otuz beş yaşlarında, üzerinde şık, koyu gri, Madison Bulvarı'ndan alınma bir yazlık takım olan mazbut görünümlü bir adam tanıklık için yemin etti. Yüzü yuvarlak, dolgun, gerdanlıydı ama başının, kulaklarının yukarısındaki yüksekliği pek azdı ve asker traşı kafasını daha da basık gösteriyordu. Jestleri oldukça yerindeydi, otururken pantolonunun paçalarını kaldırışı, gömleğinin manşetlerini sıyırışı ve soruları cevaplamak için ölçülü, dürüst, erkeksi bir kibarlıkla öne doğru eğilişi. Gözleri koyu renkti. Vereceği cevabı kafasında tartarken kaşlarını çattığında kafa derisinin kırıştığını görebilirdiniz. Kendini dış pencere işinde olan bir satıcı olarak tanıttı: sineklik ve dış pencere. Herzog adamın neden bahsettiğini biliyordu; üç yönlü, alüminyum pencere kasaları: İlanları okumuştu. Tanık Flushing'de yaşıyordu. Sanık koltuğundaki kadını tanıyor muydu? Kadına ayağa kalkması söylendi ve o da kalktı: kısa boylu, topal bir figür; koyu kızıl saçları kıvırcık, çekik gözler içe göçük, deri çillerle kaplı, dudaklar kalın ve grimsi kahverengi. Evet, onu tanıyordu, sekiz ay öncesine kadar satıcı adamın evinde yaşıyordu, tam olarak adam tarafından işe alınmış sayılmazdı, hayır, adamın karısının uzak bir kuzeniydi, kadın onun için üzülmüş ve ona bir oda vermişti: Adam tavan arasını küçük bir daireye dönüştürmüştü; ayrı bir banyo, klima. Doğal olarak ondan ev işlerine yardım etmesi istenmişti ama o da kimi zaman basıp gidiyor ve oğlanı günlerce onlara bırakıyordu. Kadının çocuğa kötü davrandığını hiç görmüş müydü? Çocuk asla temiz değildi. Onu asla kucağınıza almak istemezdiniz. Soğuktan yüzünde uçuk çıkmıştı ve kendi annesi hiçbir şey yapmadığından en sonunda adamın karısı yaraya merhem sürmüştü. Çocuk sessizdi ve fazla bir şey istemiyor, annesine sıkı sıkı sarılıyordu; ürkek, küçük bir oğlan ve de kötü kokulu. Tanık, annenin tavrını biraz daha tarif edebilir miydi? Mesela, yolda, büyükanneyi ziyarete gidiyorlardı ve Howard Johnson's'da dur-

muşlardı. Herkes sipariş vermişti. Kadın barbekü biftekli sandviç istemiş ve siparişi geldiğinde de çocuğa hiçbir şey yedirmeden kendisi yemeye başlamıştı. Bunun üzerine adam (bu haksızlık karşısında öfkelenerek) oğlana kendi etinden ve sosundan vermişti.

Anlamakta güçlük çekiyorum, diye düşündü Herzog, bu iyi adam çenesini sessizce oynatarak kürsüden inerken. Anlamakta güçlük... ama bu, hayatlarını hümanist çalışmalara adayan ve bu nedenle de zulmün bir kere kitaplarda anlatıldı mı bitip gittiğini hayal eden insanların genel sorunuydu. Elbette aslında öyle olmadığını biliyordu, insanların Herzoglar tarafından anlaşılacak şekilde *yaşamayacaklarını* anlıyordu. Bunu neden yapsınlardı ki?

Ama Herzog'un bunu düşünecek vakti yoktu. Sıradaki tanık çoktan yemin etmişti bile, Montcalme'daki resepsiyon görevlisi; ellilerinde bir bekâr; sarkık dudaklar, derin kırışıklıklar, çökük yanaklar, boyanmış gibi görünen saçlar ve her cümleyi düşen bir tempoyla telaffuz eden kalın ve hüzünlü bir ses. Cümleler aşağı, daha aşağı gömülüyordu, ta ki son sözcükler boğuk heceler arasında kaybolunca kadar. Herzog adamın derisinin görünüşünden bir zamanlar alkolik olduğu yargısına vardı ve ayrıca konuşmasında da homoseksüellere özgü aşırı bir titizlik seziliyordu. Bir gözünün hep bu "bahtsız çift"in üzerinde olduğunu söyledi. İçinde mutfağı da olan odalardan kiralamışlardı. Kadın sosyal yardım parası alıyordu. Adamın işi yoktu. Birkaç kere polis gelip onun hakkında sorular sormuştu. Peki ya oğlan, resepsiyon görevlisi mahkemeye onun hakkında herhangi bir şey söyleyebilir miydi? Genel olarak çocuğun çok ağladığını söyleyebilirdi. Otelde kalanlar şikâyet etmişlerdi ve durumu araştıran resepsiyon görevlisi çocuğun bir dolaba kapatıldığını keşfetmişti. Disipline sokmak için, demişti sanık. Ama son zamanlarda çocuk daha az ağlamaya başlamıştı. Öte yandan, öldüğü gün çok gürültü olmuştu. Bir şeyin düştüğünü duymuş ve üçüncü kattan gelen çığlıkları işitmişti. Anne de oğlan da çığlık çığlığa bağırıyorlardı. Birisi asansörü meşgul ediyordu, dolayısıyla resepsiyon görevlisi merdivenlerden yukarı koşmuş ve

kapıyı çalmıştı ama kadın onu duyamayacak kadar yüksek sesle çığlık atıyordu. Dolayısıyla kapıyı açıp içeri girmişti. Mahkemeye ne gördüğünü anlatsa mıydı? Kucağında oğlanla kadını görmüştü. Önce ona sarılıyor sanmıştı ama hayretler içinde gördüğü üzere kadın her iki koluyla tutarak çocuğu fırlatıvermiş ve oğlan duvara çarpmıştı. Aşağıdan duyduğu sesin nedeni buydu. Başka kimse var mıydı? Evet, diğer sanık yatakta uzanmış, sigara içiyordu. Peki çocuk artık ağlıyor muydu? Hayır, şimdi sessizce yerde yatıyordu. Resepsiyon görevlisi bu noktada konuşmuş muydu? Dediğine göre kadının görünüşünden, şişmiş yüzünden korkmuştu. Kadın kırmızı, kıpkırmızı kesilmişti; avazı çıktığı kadar bağırıyor ve ayağını, ortopedik ayakkabı olan ayağını –görevli buna dikkat etmişti– yere vuruyordu. Görevli, kadının tırnaklarıyla gözlerini oymaya kalkacağından korkmuştu. Sonra polisi aramıştı. Kısa süre sonra diğer sanık aşağı inmişti. Kadının oğlunun sürekli sorun çıkaran bir çocuk olduğunu söylemişti. Kadın ona tuvaletini tuvalete yapmayı bir türlü öğretememişti. Kakasını altına yaparak kadını çıldırtıyordu. Ve bütün gece ağlaması! Polis arabası geldiğinde bunlardan konuşuyorlardı. Ve çocuk ölü bulunmuştu, öyle mi? Evet, polis geldiğinde çocuk ölmüştü.

"Çapraz sorgu?" dedi hâkim. Savunma avukatı uzun beyaz parmaklarının bir hareketiyle sorgulamayı savuşturdu ve hâkim de "Kürsüden inebilirsiniz. Hepsi bu kadar," dedi.

Tanık ayağa kalktığında Herzog da kalktı. Hareket etmesi, oradan gitmesi gerekiyordu. Yine rahatsızlanmak üzere miyim acaba, diye düşündü. Yoksa o çocuğun dehşeti mi sarmıştı içini? Sorun ne olursa olsun boğuluyormuş gibi hissetti; sanki kalp kapakçıkları kapanmıyor ve kan ciğerlerine geri gidiyordu. Sert ve hızlı adımlarla yürümeye başladı. Koltukların arasındaki geçitte bir kere dönünce görüş alanında sadece hâkimin zayıf, kır saçlarla kaplı başı, dokümanlarından birini okurken sessizce kıpırdanan dudakları kalmıştı.

Kapıya ulaştığında kendi kendine "Aman Tanrım!" dedi ve konuşmaya çalışınca ağzında yutması gereken acı bir sıvı olduğunu fark etti. Derken kapıdan uzaklaşmak üzere bir adım atın-

ca bastonlu bir kadına çarptı. Siyah kaşlı, orta yaşlı olmasına rağmen simsiyah saçlı olan kadın bir şey söylemek yerine bastonuyla yeri işaret etti. Herzog kadının ayağında bir alçı ve metal takunya olduğunu, tırnaklarının da ojeli olduğunu gördü. Ağzındaki iğrenç sıvıyı yutup "Özür dilerim," dedi. Bulantıyla karışık feci bir baş ağrısından mustaripti, şiddetli ve çirkin bir baş ağrısı. Bir ateşin çok yakınına gitmiş de ciğerleri haşlanmış gibi hissediyordu. Kadın konuşmuyordu ama Herzog'u bırakmaya da henüz niyeti yok gibiydi. Sert bakışlı, patlak gözleri onu olduğu yerde tutuyor; onu bütünüyle, adamakıllı, derinlemesine bir budala olarak tanımlıyordu. Yine –sessizce– *Seni budala!* Herzog üzerinde kırmızı çizgili ceketi, kolunun altına sıkıştırdığı şapkası, taranmamış saçları ve şişmiş gözleriyle kadının gitmesini bekledi. Kadın nihayet ayrılıp da bastonu, alçısı, takunyasıyla tozlu koridorda ilerlemeye başlayınca Herzog konsantre olmaya çalıştı. Bütün gücüyle –zihni ve yüreğiyle– öldürülmüş olan çocuk için bir şey elde etmeye uğraştı. Ama ne? Nasıl? Kendini yoğun bir şekilde zorladı ama "bütün gücü" gömülüp gitmiş olan oğlan için hiçbir şey temin edemedi. Herzog kendi *insanca duyguları* haricinde hiçbir şey tecrübe etmiyordu ve bunun da hiçbir faydası yoktu. Ağlamak istiyorsa ne olmuştu yani? Ya da dua etmek? Ellerini birleştirdi. Ne hissediyordu? Ne hissedecek, kendi ellerini; kendi titreyen ellerini ve yanan gözlerini. Hem, modern, Hıristiyanlık sonrası Amerika'da dua edilecek ne vardı ki? Adalet... adalet ve merhamet mi? Ve hayatın korkunçluğunu, bu kötü rüyayı dualarla savuştur, öyle mi? Hissettiği baskıyı hafifletmek için ağzını açtı. Kıvranıyor ve yine kıvranıyor ve yine, yine kıvranıyordu.

Çocuk çığlıklar atıp sıkı sıkı tutunmuş ama kız onu her iki kolundan tutup duvara fırlatmıştı. Bacaklarında kızılımsı kahverengi tüyler vardı. Sevgilisi de uzun çenesi ve gösterişli favorileriyle yataktan seyrediyordu. Çiftleşmek için yat, öldürmek için kalk. Bazıları öldürür ve sonra ağlar. Diğerleri bunu bile yapmaz.

New York artık onu tutamazdı. Kızını görmek, Madeleine ve Gersbach'la yüzleşmek için Chicago'ya gitmek zorundaydı. Bu karara o varmamıştı, karar kendiliğinden gelmişti. Eve gidip yeni kıyafetlerini çıkararak gofre kumaştan eski bir takım giydi; yeni giysiler içinde yeterince eğlenmişti. Neyse ki Vineyard'dan geldikten sonra bavulunu boşaltmamıştı. Valizi çabucak kontrol edip evden çıktı. Tipik bir şekilde, tam olarak ne yapacağını bilmeksizin herekete geçmiş ve dürtülerinin üzerinde hiçbir kontrolü olmadığını bile kabul etmişti. Uçakta, daha temiz bir atmosferde, neden uçağa bindiğini anlayacağını umuyordu.

Süper jet Herzog'u doksan dakikada Chicago'ya taşıdı; batıya doğru, gezegenin dönüş yönünün tersi yönde uçarak ona uzatmalı bir öğle sonrası ve güneş ışığı sundu. Aşağıda beyaz bulutlar köpük köpüktü. Ve güneş, atomlarına ayrılmakta olan koca uzaya karşı aşılandığımız bir noktacık gibi görünüyordu. Herzog, mavi boşluğa ve kanatların altındaki motorların keskin parıltısına bakıyordu. Uçak sallandığında dudaklarını ısırıyordu. Uçmaktan korktuğundan değil de, uçak düşecek ya da patlayacak olursa (kısa süre önce Maryland üzerinde olduğu gibi; insan bedenlerinin kabuklu bezelyeler gibi saçılıp düştüğü gö-

rülmüştü) Gersbach, June'un yasal koruyucusu olurdu. Simkin vasiyetnamesini yırtıp atmadığı sürece tabii. *Sevgili Simkin, kurnaz Simkin, o vasiyetnameyi yırtıp at!* Ayrıca biri Herzog Baba'nın oğlu Moshe için satın aldığı poliçe olmak üzere ortada iki sigorta poliçesi olurdu. O çocuğun, küçük Herzog'un ne hale geldiğine bir bakın; kırışık yüzlü, şaşkın, yüreği yaralı bir adam. Kendime doğruyu söylüyorum. Tanrı şahidimdir. Hostes, Herzog'a bir içki önerdi fakat o, başını sallayarak geri çevirdi. Kızın o güzel, sağlıklı yüzüne bakabilecek durumda olmadığını hissetmişti.

Uçak yere indiğinde Herzog bileğindeki saatini döndürdü 38. kapıdan çıkıp araba kiralama bürosuna giden uzun koridoru geçti. Kimliğini kanıtlamak için yanında American Express kartı, Massachusetts ehliyeti, üniversite kimliği vardı. Böyle farklı adresler onu bile kuşkulandırmaya yeterdi; başvuran kişinin –Moses Elkanah Herzog– üzerindeki lekeli, kırışık gofre takım da cabası. Fakat başvuru formunu alan görevli (tatlı tavırlı, iri göğüslü, kıvırcık saçlı, geniş burunlu, ufak tefek bir kadın, Herzog'u bu haliyle bile hafifçe gülümsetmişti) ona sadece arabanın üstü açılan tipte mi yoksa sabit tipte mi olmasını istediğini sordu. Herzog üstü sabit, yeşil-mavi renkli bir araba seçip lambaların yeşilimsi ışıltısı, tozlu güneş ışığı ve tanıdık olmayan işaretler altında yolunu bulmaya çalışarak ilerlemeye başladı. Açık otoyola giden dönemeçli kavşağı takip etti ve hızla akan trafiğe katıldı, hız limiti bu bölgede saatte 100 kilometreydi. Chicago'nun bu yeni kısımlarını bilmiyordu. Eski göl tabanının üstüne yığılmış, hantal, pis kokulu, körpe Chicago; puslu, turuncu batı göğü, tazecik yaza zehirli gaz ve kurum saçan fabrikalar ve trenler. Şehirden dışarı akan trafik yoğundu ama Herzog'un tarafı açıktı, Herzog tanıdık sokak isimleri görebilmek için sağ şeritten gidiyordu. Harlem Bulvarı'ndan sonra artık şehre tam olarak girdiğinden yolunu biliyordu. Montrose'da otoyoldan çıkarak doğuya döndü ve merhum babasının evine doğru gitmeye başladı. Bu ev iki katlı, tuğla bir yapıydı, birbirinin aynısı olan bir dizi evden biriydi; eğimli çatı, sağ tarafta ekleme bir beton merdiven,

pencerelerle aynı genişlikte olan pencere önü saksıları, binayla yaya kaldırımı arasında sık çimenler; kaldırım boyunca karaağaçlar ve kararmış, tozlu, kırışık kabukları ve yazın ortalarında kaskatı kesilen yapraklarıyla o salaş kavak ağaçları. Ayrıca belli bazı çiçekler de vardı, Chicago'ya has çiçekler; parlak renkli, kırmızı ve mor mum boyaları andıran, yapay görünümlü doğal nesnelerden oluşan özel bir sınıfa mensup bitkiler. Bu gülünç bitkiler Herzog'u duygulandırmıştı çünkü zarafetten son derece yoksun, son derece kabaydılar. Babasının, hayatının sonlarına doğru ev sahibi olduktan sonra bahçesine duyduğu bağlılığı hatırlamıştı –nasıl her akşam hortumla çiçeklerini suladığını ve nasıl da mest olmuş göründüğünü, dudaklarındaki sessiz gülümsemeyi ve toprağın kokusunu zevkle içine çeken düz burnunu hatırlamıştı. Herzog kiralık, üstü sabit arabadan inerken sulama fıskiyeleri dönerek dans ediyor, parlak damlalar saçıyor, gökkuşakları oluşturuyorlardı. Ve bu ev birkaç yıl önce bir yaz akşamı Herzog Baba'nın öldüğü evdi; birdenbire yatağında doğrulup "*Ich shtarb!*"* demiş ve sonra da ölmüştü. O hayat dolu kanı, bedeninin bütün o büzülmüş damarlarında toprağa dönüşmüştü. Ve sonra beden de – ah, Tanrım!– yavaş yavaş yok oluyor; geriye kemikler kalıyor ve kemikler bile en sonunda unufak olup o sathi emanet yerinde toza dönüşüyor. Ve böylece insanileşen bu gezegen, yıldızlardan ve diğer dünyalardan oluşan galaksisi içinde boşluktan boşluğa gidiyor, sonsuz derecede küçük, ona atfettiğimiz yersiz anlam ve önem içinde acı çekerek. *Yersiz?* Herzog Yahudilere has omuz silkmelerinden biriyle "*Nu, maile...*" diye fısıldadı. Ne olursa olsun.

Neticede merhum babasının evi işte buradaydı. Evde şimdi dul kadın yaşıyordu, Moses'ın yaşlı mı yaşlı üvey annesi, bu küçük Herzog müzesinde yapayalnız. Küçük ev aileye aitti ama artık onu kimse istemiyordu. Shura multimilyonerdi ve bunu yeterince açık bir şekilde belli ediyordu. Willie babasının inşaat malzemeleri işinde oldukça ilerlemişti, kocaman silindir gövdelerinde çimento karıştırarak ilerleyen ve gidecek-

(*) "Ölüyorum!" – ç.n.

leri yere vardıklarında çimentoyu yükselen gökdelenlere akıtan, pompalayan (Moses bu konuda emin değildi) şu kamyonlardan bir sürü vardı onda. Helen'ın kocası belki Willie'yle aynı klasmanda değildi ama en azından hali vakti yerindeydi. Helen artık paradan nadiren bahsediyordu. Peki ya kendisi? Herzog'un bankada altı yüz dolar kadar parası vardı. Yine de kendi amaçları açısından ihtiyaç duyduğu her şeye sahipti. Yoksulluk onun kaderinde yoktu; işsizlik, gecekondular, sapkın insanlar, hırsızlar, mahkemelerdeki kurbanlar, Montcalme Oteli'nin ve odalarının korkunçluğu, çürümenin ve zehirli böcek ilaçlarının kokusu; bunlar onun için değildi. Hâlâ aklına estiğinde süper jetle Chicago'ya gidebiliyor, yeşil-mavi bir Falcon kiralayabiliyor, eski eve arabayla gelebiliyordu. Böylece imtiyazlar –isterseniz bolluk, küstahlık, sahtelik de diyebiliriz– cetvelindeki yerinin son derece açık bir şekilde farkına vardı. Ve bu sadece ona has da değildi, âşıkların kavga ettiklerinde ağlayan çocuğu kapatabilecekleri bir Lincoln Continentalleri vardı.

Beyaz yüzü ve ifadesini sert kılan çenesiyle Herzog yaklaşan gün batımının gölgesindeki merdivenleri çıkıp zile bastı. Zilin ortasında geceleyin yanan bir hilal ay vardı.

Merrily We Roll Along'un son iki notası hariç tamamını çalan zil –kapının üzerindeki o krom borucuklar, metal ksilifon– içeride yankılandı. Herzog'un beklemesi gerekecekti. Yaşlı kadın, Taube, hep yavaş hareket eden biri olmuştu; ellilerindeyken bile öyleydi; ihtiyatlı, titiz, yani tez canlı Herzogların tam tersi. Herzogların hepsi babalarının gülünç çabukluğunu ve zarafetini, yaşlı Herzog'un herkese meydan okurcasına yaptığı o tek kişilik geçit töreninin iddialı havasını miras almışlardı. Moses kendi kendine Taube'yi epey sevdiğini söyledi, ondan hoşlanmasaydı durum muhtemelen fazlasıyla sıkıntı verici olurdu. Taube'nin yuvarlak, patlak gözlerindeki o kararsız bakış belki de ağır hareket etme konusunda aldığı kesin karardan, hayat boyu süren bir gecikme ve duraganlık programından kaynaklanıyordu. Belirlediği her hedefe emekleye emekleye ulaşıyordu. Yavaş yavaş yiyip içiyordu. Bardağı ağzına yak-

laştırmak yerine dudaklarını ona doğru götürüyordu. Ve kurnazlığına hareket sahası sağlamak için çok yavaş konuşuyordu. Sımsıkı kavramayan parmaklarla yemek pişiriyordu ama harikulade bir aşçıydı. Kâğıt oyunlarında hep kazanıyordu, çok oyalanıyordu ama kazanıyordu. Bütün soruları iki üç kere soruyor, cevaplarını da yarı karşısındakine yarı kendine tekrarlıyordu. Aynı ağırkanlılıkla saçlarını örüyor, fırlak dişlerini fırçalıyor ya da sindirimi için incir, hurma ve sinameki doğruyordu. Yaşlandıkça dudağı sarkmış ve boynu omuzlarına doğru kalınlaşmıştı, ki bu yüzden başı biraz öne uzanmış halde duruyordu. Elbette artık çok yaşlıydı –seksenlerinde– ve sağlıklı olmaktan uzaktı. Eklem iltihabından mustaripti ve bir gözünde katarakt vardı. Ama Polina'nın aksine zihni açıktı. Şüphesiz, yaşlandıkça daha hoyrat, çabuk öfkelenen ve huysuz biri haline gelen Herzog Baba'yla yaşadığı zorluklar Taube'nin beynini güçlendirmişti.

Ev karanlıktı ve Moses haricinde biri olsaydı evde kimse olmadığını düşünerek geri dönerdi. Ama o, Taube'nin birazdan açacağını bildiğinden bekledi. Gençken onun bir gazoz şişesini beş dakikada açışını seyrederdi, hamur işi yapacağı zaman masada hamuru bir saatte açışını. Meyveli turtası bir kuyumcunun eseri gibiydi, kırmızı ve yeşil reçel mücevherleriyle dolu olurdu. Sonunda Taube'nin kapıya geldiğini duydu. Dar aralıktan kapının pirinç zincirinin halkaları yükseldi. Herzog, yaşlı Taube'nin gözlerini gördü; artık daha da donuk ve patlaktı bu gözler. Camdan dış kapı onu hâlâ Moses'tan ayırıyordu. Moses onun da kilitli olduğunu biliyordu. Yaşlı insanlar kendi evlerinde bile tetikte ve şüpheci oluyorlardı. Dahası, Moses ışığın arkasından geldiğinin farkındaydı; Taube onu tanımamış olabilirdi. Ayrıca artık o da aynı Moses sayılmazdı. Ama bir yabancıyı incelermiş gibi incelemesine rağmen Taube onu çoktan tanımıştı. Başka hangi açıdan yavaş olursa olsun zihinsel açıdan yavaş değildi.

"Kim o?"

"Moses..."

"Seni tanımıyorum. Yalnızım. Moses?"

"Taube Tante, Moses Herzog. Moshe."

"Ah, Moshe."

Yavaş, aksak parmaklar kilidi çözdü. Kapı, zinciri çıkarmak için kapandı ve sonra tekrar açıldı ve –aman Tanrım!– o ne yüzdü öyle, keder ve yaşlılıkla nasıl da kırışmış, ağzın çevresi nasıl da çizgilerle dolmuştu! Moses içeri girerken Taube ona sarılmak için güçsüz ellerini kaldırdı. "Moshe... İçeri gel de ışığı yakayım. Kapıyı kapat, Moshe."

Moses elektrik düğmesini buldu ve antrenin epey loş ışığını yaktı. Lamba pembemsi bir ışık saçıyordu; aba jurun eski moda camı Moses'a *ner tamid*'i, sinagoglarda yortu arifelerinde yakılan ışığı hatırlatmıştı. Eve girip kapıyı kapatarak yeni sulanmış çimenlerin kokusunu dışarıda bıraktı. Ev havasızdı ve içeriye mobilya cilasının ekşimsi kokusu sinmişti. Moses'ın hatırladığı ihtişam alacakaranlık salonda yerli yerinde duruyordu, üstleri kakmalı dolaplar ve masalar, parıldayan plastik kılıfı içinde brokar kaplı kanepe, Oryantal halı, yanlamasına ve sabit jaluzilerin örttüğü pencerelerdeki kusursuz, sabit perdeler. Arkasında bir lamba yandı. Moses konsol gramofonun üzerinde Marco'nun gülümseyen bir çocukluk resmini keşfetti, çıplak dizleri, capcanlı yüzü ve öne doğru taranmış o güzelim koyu renk saçlarıyla bir bankta otururken. Ve yanında da yüksek lisansını aldığında çekilmiş kendi fotoğrafı duruyordu, yakışıklı ama biraz gerdanlı. Genç yüzü masum bir kibrin taleplerini yansıtıyordu. Yaş açısından olgun bir erkekti ama sadece yaş açısından; babasının gözünde inatla gayri-Avrupalı'ydı, yani bilinçli olarak masum kalmayı seçen biri. Moses kötülüğü tanımayı reddediyordu. Ama onu tecrübe etmeyi reddemiyordu. Bu nedenle bunu ona yapmak için başkaları görevlendiriliyor ve yine bu başkaları (onun tarafından) kötücül olmakla suçlanıyordu. Diğer resimlerin arasında Herzog Baba'nın en son suretiyle –Amerikan vatandaşı– bir fotoğrafı vardı: Yakışıklı, temiz traşlı; o tedirgin, erkeklere has meydan okuyuşundan ve bir zamanlarki atılganlığından ya da ateşli muhalefetinden eser yok. Yine de kendi evinde Herzog Baba'nın resmini görmek Moses'ı adeta eritmişti. Taube Tante yavaş adımlarla geli-

yordu. Burada kendi fotoğraflarını bulundurmuyordu. Moses o Habsburg dudağına rağmen Taube'nin bir zamanlar son derece çekici bir kız olduğunu biliyordu; onu Dul Kaplitzky olarak tanıdığı ellili yaşlarında bile gür, güçlü, güzel kaşları ve kahverengi, kalın bir saç örgüsü vardı; yumuşak, hatta belki biraz sarkık olan bedeni "gorse"si sayesinde sıkı görünüyordu. Belli ki Taube güzelliğini ya da eski canlılığını hatırlamak istemiyordu.

"Dur da sana bir bakayım," dedi Taube, Herzog'un önüne gelerek. Gözleri şişmişti ama yeterince sağlamdı. Herzog ona baktı ve dehşetinin yüzüne yansımasını engellemeye çalıştı. Yaşlı kadının takma dişini takmakla uğraştığı için geciktiğini tahmin etti. Ağzındaki yeniydi ve kötü yapılmıştı; kavisli olmayan, dümdüz bir sıra diş. Dağ sıçanı gibi, diye düşündü Herzog. Parmakları biçimsizleşmiş, sarkan deriler tırnaklarının üzerine doğru ilerlemişti. Ama bu tırnaklar ojeliydi. Peki ya o Herzog'da ne gibi değişiklikler görmüştü? "Ah, Moshe, değişmişsin."

Herzog cevabını bir baş sallamayla sınırladı. "Ya sen nasılsın?"

"Gördüğün gibi. Yaşayan ölü."

"Yalnız mı yaşıyorsun?"

"Bir kadın vardı, balık marketinden Bella Ockinoff. Onunla tamştıydın. Ama temiz değildi."

"Gel, Tante, şöyle otur."

"Ah, Moshe," dedi. "Oturamıyorum, kalkamıyorum, yatamıyorum. Artık babanın yanına gitsem çok daha iyi. Baban benden çok daha iyi durumda."

"O kadar kötü mü?" Herzog duygularını farkında olmadan fazla belli etmiş olmalıydı, zira şimdi Taube'nin gözleri onu epey dikkatle inceliyordu, sanki Herzog'un duygulanışı kendisi için değilmiş de o da bunun asıl kaynağını bulmaya çalışıyormuş gibi. Yoksa ona bu ifadeyi veren şey katarakt mıydı? Herzog onu kolundan tutarak bir sandalyeye götürdü ve kendisi de plastik kılıflı kanepeye oturdu. Goblenin altına. Pierrot. Clair de Lune. Venedik ay ışığı. Öğrencilik günlerinde ona eziyet eden bütün o bayat bayağılık. Artık üzerinde özel bir gü-

cü yoktu. Artık bambaşka bir adamdı ve farklı amaçları vardı. Yaşlı kadının onun ne için geldiğini anlamaya çalıştığını görebiliyordu. Herzog'un fazlasıyla tedirgin olduğunu; her zamanki dalgınlığından, Prof. M.E. Herzog'u bir zamanlar saran o gururlu tecerrütten eser olmadığını sezmişti. *O günler geçip gitti ebediyen.**

"Çok mu çalışıyorsun, Moshe?"

"Evet."

"Hayatını kazanabiliyor musun?"

"Şey, evet."

Yaşlı kadın bir an için başını eğdi. Herzog onun kafa derisini ve seyrek, kır saçlarını gördü. Oldukça az. Organizma elinden geleni yapmıştı.

Taube'nin, hayatta kalmakla onu mirasın bu kısmından mahrum bırakıyor olsa bile bu Herzog mülkiyetinde yaşama hakkı olduğunu hissettirmeye çalıştığını net bir şekilde anladı Moses.

"Sorun yok, Taube Tante, sana içerliyor falan değilim," dedi.

"Ne?"

"Sen sadece yaşamana devam et ve ev konusunda da endişelenme."

"Kıyafetin pek şık değil, Moshe. Mesele ne? Darda mısın?"

"Hayır. Uçak için eski bir takım giydim."

"Chicago'da bir işin mi var?"

"Evet, Tante."

"Çocuklar iyi mi? Marco?"

"Marco kampta."

"Daisy daha evlenmedi mi?"

"Hayır."

"Ona nafaka ödemek zorundasın yani?"

"Fazla bir şey değil."

"Ben kötü bir üvey anne değildim, ha? Doğru söyle."

"Sen iyi bir üvey anneydin. Çok iyiydin."

"Elimden geleni yaptıydım," dedi Taube ve Moses bu uysallıkta onun eski maskelerini gördü: Sabırlı Dul Kaplitzky olarak

(*) 1940'larda *Los Angeles Times*'ta bu adı taşıyan bir karikatür serisi bulunuyordu –ç.n.

Herzog Baba karşısında oynadığı özenli ve güçlü rolü. Bir zamanlar başarılı toptancı Kaplitzky'nin karısıydı, çocuğu yoktu, toptancının tek gözdesiydi, küçük yakutlarla süslü bir madalyon takımı takardı ve Pullman kompartımanlarında –Portland Rose, 20th Century–* ya da *Berengaria*'nın** birinci sınıf kamaralarında yolculuk ederdi. İkinci Bayan Herzog olarak kolay bir hayatı olmamıştı. Kaplitzky için yas tutmakta haklıydı. Ondan hep "*Gottseliger****" Kaplitzky," diye bahsederdi. Bir keresinde Moses'a "Gottseliger Kaplitzky benim çocuk doğurmamı istemedi. Doktor bunun benim kalp için kötü olacağını düşünüyordu. Ve her seferinde... Kaplitzky-*alehoshalom*****" her şeyi hallederdi. Ben hiç bakmazdım bile."

Bunu hatırlayınca Herzog küçük bir kahkaha koyuverdi. Ramona bu "Ben hiç bakmazdım bile" kısmını severdi herhalde. O hep bakardı; iyice yaklaşır, yüzüne düşen bir perçemi kaldırır, yanakları kızarmış bir halde Herzog'un utangaçlığını büyük keyifle izlerdi. Dün gece yatakta kollarını ona açarken olduğu gibi... Ramona'ya telgraf çekmeliydi. Yoksa birdenbire yok oluşuna bir anlam veremezdi. Derken kan, Herzog'un beyninde zonklamaya başladı. Neden burada olduğunu hatırlamıştı.

Ölümünden bir yıl önce Herzog Baba'nın onu vurmakla tehdit ettiği noktanın çok yakınında oturuyordu. Öfkesinin nedeni paraydı. Moses, beş parasız kalmış ve babasından borç istemişti. Yaşlı adam onu işi, masrafları ve oğlu konusunda inceden inceye sorguya çekmişti. Moses'a tahammül edemiyordu. O dönemde Philadelphia'da yaşıyordum, tek başıma, Sono'yla Madeleine arasında bir seçim (seçim falan değildi aslında!) yapmaya çalışıyordum. Hatta belki de Katoliklik'e geçmek üzere olduğumu duymuştu. Birisi böyle bir dedikodu çıkarmıştı, Daisy olabilir. O sırada Chicago'daydım çünkü babam beni çağırmıştı. Bana vasiyetindeki değişikliklerden bahsetmek istemişti. Gece gündüz mallarını nasıl bölüştüreceğini tasarlıyor

(*) Lüks yolcu trenleri –ç.n.
(**) Bir okyanus gemisi – ç.n.
(***) Sofu, dindar – ç.n.
(****) Huzur içinde yatsın – ç.n.

ve doğal olarak her birimizi, ne hak ettiğimizi, alacağımızı şeyi nasıl kullanacağımızı düşünüyordu. Olmadık zamanlarda bana telefon edip hemen gelmem gerektiğini söylerdi. Bütün geceyi trende oturarak geçirirdim. Ve o beni bir köşeye çekip "Şunu ilk ve son kez duymanı istiyorum. Abin Willie dürüst bir adam. Ben ölünce her şeyi birlikte kararlaştırdığımız gibi yapacak," derdi. "Buna inanıyorum, baba."

Ama her seferinde tepesi atardı. Beni vurmak istediği zaman bunun nedeni beni görmeye; yüzümdeki o bakışı, o kibir ya da gururlu bir sıkıntı yüklü bakışı görmeye tahammül edememesiydi. O elit bakış. Onu suçlamıyorum, diye düşündü Moses, Taube yavaş ve detaylı bir şekilde hastalıklarını anlatırken. Babam en küçük oğlunun yüzünde böyle bir ifade görmeye tahammül edemiyordu. Yaşlanıyordum. Kendimi aptalca tasarılarla, ruhumu *azat etmek* için harcıyordum. Yüreği benim yüzümden öfkeyle sızlıyordu. Ve babam ölümleri yaklaştıkça duyarsızlaşan bazı yaşlı adamlar gibi değildi. Hayır, onun kederi şiddetli ve süregendi. Babası adına duyduğu acı Herzog'u yine delip geçmişti.

Bir süre Taube'nin kortizon tedavisine dair anlattıklarını dinledi. İri, parlak, uysal gözleri, Herzog Baba'yı evcilleştiren o gözler, şimdi Moses'ı izlemiyordu. Moses'ın ötesinde bir noktaya bakıyor ve onu, Herzog Baba'nın son günlerini hatırlamak için serbest bırakıyorlardı. Sigara almak için birlikte Montrose'a yürümüştük. Haziran ayıydı, hava şimdiki gibi sıcak ve parlaktı. Babamın tam olarak anlamlı konuştuğu söylenemezdi. Dul Kaplitzky'yi on yıl önce boşaması gerektiğini, hayatının son yıllarının tadını çıkarmayı ummuş olduğunu –Eskenazi dilini kullandığı bu sohbetlerde konuşması daha karmaşık ve tuhaf bir hale gelmişti– ama demirini soğuk bir ocağa getirdiğini söylemişti. A *kalte kuzhnya, Moshe. Kein fire.* Boşanmak imkânsızdı çünkü Taube'ye çok fazla para borçluydu. "Ama artık paran var, değil mi?" demişti Herzog, dobra bir tutumla. Babası durup onun yüzüne bakmıştı uzun uzun. Herzog parlak yaz ışığında babasının şimdiden kendinden ne çok şey yitirdiğini görünce afallamıştı. Ama kalan kısım inanılmaz derecede canlıydı ve Moses

üzerindeki eski gücü de aynen duruyordu; o düz burun, gözlerin arasındaki o derin çizgi, gözlerdeki o kahve-yeşil kırıntılar. "Param bana lazım. Bana kim bakacak, sen mi? Ölüm Meleği'ni daha uzun süre rüşvetlerle kandırabilirim." Sonra dizlerini hafifçe bükmüştü, Moses o eski işareti okumuştu; babasının jestlerini yorumlama konusunda bir ömrün getirdiği ustalığa sahipti: O bükülmüş dizler, son derece ince bir meselenin açıklanmak üzere olduğu anlamına geliyordu. "Ne zaman doğacağımı bilmiyorum," diye fısıldadı Herzog Baba. Eski Eskenazi dilinde bir kadının doğum yapmasını ifade eden *kimpet* sözcüğünü kullanmıştı. Moses ne diyeceğini bilemiyordu ve cevap veren sesi bir fısıltının ötesine geçmemişti: "Kendine işkence etme, baba." Ölümün ellerinde sonlanacak olan bu ikinci doğumun dehşeti, gözlerinin parlamasına, dudaklarının sessizce birbirine yapışmasına neden olmuştu. Ardından Herzog Baba "Oturmam lazım, Moshe. Güneş bana göre fazla sıcak," demişti. Gerçekten de birdenbire yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Moses ona destek olmuş, çimenliğin beton duvarına yavaşça oturmasına yardım etmişti. Yaşlı adamın bakışı şimdi incinmiş erkeklik onurunu yansıtıyordu. "Sıcağı ben bile hissediyorum bugün," demişti Moses. Kendini babasıyla güneş arasına yerleştirmişti.

"Gelecek ay kaplıca için St. Joe'ya gidebilirim," diyordu Taube. "Whitcomb'a. Güzel bir yer."

"Yalnız değil herhalde?"

"Ethel'la Mordecai de gitmek istiyor."

"Öyle mi..." Moses Taube'nin konuşmaya devam etmesini sağlamak için başını salladı. "Mordecai nasıl?"

"O yaşta nasıl olabilir ki?" Moses, Taube yeniden başlayana kadar dikkatini ona verdi, sonra yine babasına döndü. O gün arka verandada birlikte öğle yemeği yemişlerdi ve kavga da orada başlamıştı. Belki de Moses'a öyle gelmişti ki orada müsrif oğul olarak bulunuyor, en kötüyü kabullenip yaşlı adamdan merhamet dileniyordu ve dolayısıyla da Herzog Baba oğlunun çözülmesi imkânsız yüzünde sadece aptal bir yakarış görüyordu. "Dangalak!" diye bağırmıştı yaşlı adam. "Budala!" Sonra Moses'ın sabırlı bakışının altındaki öfkeli talebi görmüştü. "Çık dı-

şarı! Sana hiçbir şey bırakmıyorum! Her şey Willie'yle Helen'a! Sen?.. Bir serseri yatağında cavlağı çek!" Moses kalkarken Herzog Baba "Git. Ve cenazeme de gelme," diye bağırdı.

"Tamam, belki de gelmem."

Taube Tante kaşlarını kaldırarak –o zaman hâlâ kaşları vardı– onu ses çıkarmaması için uyarmakta çok geç kalmıştı. Herzog Baba öfkenin çarpıttığı yüzüyle masadan sendeleyerek kalkıp tabancasını almaya koşmuştu.

"Git, git hadi! Daha sonra gelirsin. Seni ararım," diye fısıldamıştı Taube Moses'a ve Moses da ıstırabı babasının evinde kabul görmediğinden (korkunç egotizminin kendine göre talepleri vardı) şaşkın, gönülsüz, öfkeden yanarak, gücenmiş bir halde istemeye istemeye masadan kalkmıştı. Taube "Çabuk, çabuk!" diyerek onu ön kapıya götürmeye çalışmış ama Herzog Baba tabancasıyla birlikte onları yakalamıştı.

"Seni öldüreceğim!" diye bağırmıştı Herzog Baba. Moses ise inanmadığı bu tehditten ziyade babasının geri dönen gücü nedeniyle irkilmişti. Hiddeti içinde eski gücü bir anlığına geri gelmişti, ne ki bunu hayatıyla ödeyebilirdi. Gergin boynu, sıkılmış dişleri, korkutucu rengi ve hatta silahı Rus askerleri gibi gösterişle doğrultuşu... bunlar, diye düşündü Herzog, yürüyüş sırasında duvara çöküp kalmasından çok daha iyiydi. Herzog Baba acınmak için doğmamıştı.

"Git, git hadi," demişti Taube Tante. Moses o sırada ağlıyordu.

"Belki de sen önce ölürsün," diye bağırmıştı Herzog Baba.

"Baba!"

Herzog, kuzeni Mordecai'nin yaklaşan tedavisini ağır ağır anlatan Taube Tante'yi yarım yamalak duyarak o çığlığın tonunu acıyla hatırladı. *Baba, baba.* Seni ahmak! Yaşlı adam o neredeyse bunak haliyle senin sahip olman gereken erkekliği göstermeye çalışıyordu. Onun evine uzun süredir acı çeken bir oğlun Hıristiyanlaşmış sırıtışıyla gittin. Mady gibi doğrudan Hıristiyan olsaydın daha iyiydi. Tetiği çekmeliydi. Moses'ın bakışları ona eziyet gibi geliyordu. O yaşlı haliyle bu sorunlardan uzak kalmayı hak ediyordu.

Ve sonra Moses şişmiş, yaşlı gözleriyle sokakta taksi beklerken Herzog Baba bu pencerelerin önünde hızlı adımlarla bir ileri bir geri dolanıyor, ıstırap içinde ona bakıyordu; evet, bunu ona yaptıran sendin. Orada o aceleci tarzıyla, ağırlığını bir topuğuna vererek bir ileri bir geri yürüyüşü. Tabanca yere atılmış. Ona verdiği kederle babasının hayatını kısaltıp kısaltmadığını kim bilebilir. Belki de öfke dürtüsü ömrünü uzatmıştır. Ölüp de bu olgunlaşmamış Moses'i ortada bırakamazdı.

Ertesi yıl barışmışlardı. Ve sonra yine aynı şeyler olmuştu. Ve sonra... ölüm.

"Çay yapayım mı?" dedi Taube Tante.

"Evet, lütfen, yapabilecek gibiysen seve seve içerim. Bir de babamın masasındaki çekmeceye bakmak istiyorum."

"Babanın masası mı? Kilitli. Çekmeceye mi bakmak istiyorsun? Her şey siz çocuklara ait. Ben öldüğümde masayı alabilirsin."

"Hayır, hayır!" dedi Moses. "Masanın kendisine ihtiyacım yok; sadece havaalanından geçiyordum ve uğrayıp nasıl olduğuna bakayım dedim. Hazır buraya gelmişken de masaya bir bakmak istiyorum. Senin için bir sakıncası olmadığını biliyorum."

"Bir şey mi istiyorsun, Moshe? Geçen sefer annenin gümüş bozuk para kutusunu almıştın."

Onu Madeleine'e vermişti.

"Babamın saat kösteği hâlâ orada mı?"

"Sanırım onu Willie aldı."

Herzog düşünceli bir edayla kaşlarını çattı. "Peki ya rubleler?" diye sordu. "Onları Marco için istiyorum."

"Rubleler mi?"

"Büyükbabam Isaac, Devrim sırasında çar rubleleri satın almıştı; hep o çekmecede duruyorlardı."

"Çekmecede mi? Ben hiç görmedim."

"Sen çay yaparken bir bakmak istiyorum, Taube Tante. Anahtarı verebilir misin?"

"Anahtar mı?.." Az önce onu sorguya çekerken daha hızlı konuşan Taube şimdi yine eski ağırlığına geri dönmüş, Herzog'un önüne geciktirme meramından bir dağ çıkarıyordu.

"Nerede saklıyorsun?"

"Nerede mi? Nereye koymuştum acaba? Babanın dolabına mı? Yoksa başka bir yere mi? Dur da hatırlayayım. İşte bu hale geldim, hatırlamakta zorlanıyorum..."

"Nerede olduğunu biliyorum," dedi Herzog, birden ayağa kalkarak.

"Nerede olduğunu biliyor musun? Nerede o zaman?"

"Onu hep sakladığın müzik kutusunda."

"Müzik?.. Baban onu oradan almıştı. Geldikçe benim sosyal güvenlik çeklerimi oraya koyup kilitliyordu. Diyordu ki bütün para *onun* olmalıymış..."

Moses doğru tahmin ettiğini biliyordu. "Sen zahmet etme, ben alırım," dedi. "Sen de ısıtıcıya su koyabilirsen... Çok susamışım. Sıcak ve uzun bir gün oldu."

Taube'nin gevşemiş kolunu tutarak kalkmasına yardım etti. Kendi dediğini yaptırıyordu, tehlikeli sonuçlarla dolu olan zavallı bir zafer. Yanında Taube olmaksızın ilerleyerek yatak odasına girdi. Babasının yatağı odadan çıkartılmıştı. Taube'nin yatağı çirkin örtüsüyle tek başına duruyordu: Paslı dili andıran bir malzemeden yapılmış bir örtü. Eski baharat kokusunu, kasvetli, ağır havayı içine çekti ve müzik kutusunun kapağını kaldırdı. Bu evde aradığı şeyi bulması için yapması gereken tek şey hafızasını yoklamaktı. İçteki silindir dönünce mekanizma küçük notalarını salmaya, küçük piyano *Figaro*'nun melodisini çalmaya başladı. Moses sözleri hatırlayabilmişti:

Nel momento
Della mia cerimonia
Io rideva di me
Senza saperlo.

Parmakları anahtarı tanıdı.

Yaşlı Taube yatak odasının dışındaki karanlıktan "Bulabildin miydi?" diye sordu.

Moses "Burada," diye cevap verdi; durumu daha da zorlaştırmamak için alçak ve yumuşak bir sesle konuşmuştu. Ne de ol-

sa ev Taube'nindi. Onu işgal etmek kaba bir davranıştı. Moses bundan utanıyor değildi; sadece bunun doğru olmadığını son derece objektif bir şekilde kabul ediyordu. Ama yapılmalıydı.

"Su ısıtıcısını çalıştırmamı ister misin?"

"Hayır, bir bardak çayı hâlâ kendim yapabiliyorum."

Moses, Taube'nin koridorda ağır adımlarla ilerlediğini duydu. Mutfağa gidiyordu. Moses çabucak küçük oturma odasına geçti. Perdeler kapalıydı. Masanın yanındaki lambayı yaktı. Lambanın düğmesini ararken abajurun eski, ipek kumaşını yırtarak etrafa ince bir tozun yayılmasına neden olmuştu. Bu rengin adı eski güldü, bundan emindi. Kiraz ağacından çekmeceyi altından tutarak yanlardaki raylarından çıkardı. Ardından geri gidip odanın kapısını kapattı ama önce Taube'nin mutfağa ulaştığından emin olmayı ihmal etmedi. Çekmecedeki bütün nesneleri tanıyordu; deri, kâğıt, altın. Süratli ve gergin, başındaki damarlar ve ellerindeki tendonlar belirginleşmiş bir halde çekmeceyi karıştırdı ve aradığını buldu: Herzog Baba'nın tabancası. Eski bir tabanca, namlusu nikel kaplama. Babam bunu Cherry Caddesi'nde, demiryolu manevra istasyonlarındayken yanında bulundurmak için almıştı. Moses silindiri açtı. İki mermi vardı. İşte bu kadardı. Hemen silindiri kapatıp tabancayı cebine koydu. Orada çok belirgin bir çıkıntı yapmıştı. Cüzdanını çıkarıp onun yerine silahı koydu. Cüzdanı arka cebine yerleştirdi.

Sonra şu rubleleri aramaya başladı. Onları küçük bir gözde eski pasaportların ve kurumuş kanı andıran mumdan mühürlü kurdelelerin arasında buldu. *La bourgeoise Sarah Herzog avec ses enfants, Alexandre huit ans, Hélène neuf ans et Guillaume trois ans,** imza Kont Adlerberg *Gouverneur de St. Petersbourg.*** Rubleler büyük bir cüzdandaydı, kırk yıl önceki oyuncaklarından biri. Görkemli bir zırh içindeki Büyük Petro; olağanüstü, haşmetli bir Katerina. Lambanın ışığı filigranları gösteriyordu. Moses Willie'yle birlikte bu paralarla nasıl kumarhanecilik oynadıklarını hatırlayınca kısa kahkahalarından birini attı ve cebindeki ta-

(*) Orta sınıfa mensup Sarah Herzog'la çocukları; Alexandre sekiz yaşında, Hélène dokuz yaşında ve Guillaume üç yaşında (Fr.).

(**) St. Petersburg valisi (Fr.).

bancaya büyük kâğıt paralardan bir yuva yaptı. Şimdi tabancanın daha az belli olması gerektiğini düşündü.

"İstediğin şeyi aldın mı?" diye sordu Taube mutfakta.

"Evet." Moses anahtarı emaye kaplı metal masaya koydu.

Taube'nin yüzündeki ifadenin koyun gibi olduğunu düşünmesinin yakışık almadığını biliyordu. Zihninin bu benzetme alışkanlığı, sağduyusunu felç ediyordu ve muhtemelen bir gün onu mahvedecekti. Belki de o gün yakındı, belki de bu gece ruhu ondan istenecekti. Silah cebinde ağırlık yapıyordu. Ama patlak dudaklar, iri gözler ve kırışık ağız gerçekten de koyun gibiydi ve bütün bunlar onu, yıkım karşısında şansını fazla zorladığı konusunda uyarıyordu. Taube –hayatta kalma işinde kıdemli ve deneyimli biri, dikkate alınması gereken biri– mezarıyla savaşarak onu durmaya zorlamış, yavaşlığıyla ölüme bile engel olmuştu. Kurnazlığı ve inanılmaz sabrı haricinde her şey çürümüştü ve Moses'ta yine Herzog Baba'yı görüyordu: sinirli ve aceleci, atılgan, hep acı çeken. Mutfakta Taube'ye doğru eğildiğinde Moses'ın gözü seğirdi. "Çok mu derdin var? Durumu daha da beterleştirme, Moshe."

"Derdim yok, Tante. Yapmam gereken bir işim var... Aslına bakarsan çayı bekleyemeyeceğim galiba."

"Senin için babanın fincanını çıkarmıştım."

Moses babasının çay fincanıyla çeşmeden su içti.

"Hoşça kal, Taube Tante, kendine iyi bak." Taube'yi alnından öptü.

"Sana yardım ettiğimi hatırlıyor musun?" dedi Taube. "Unutmayasın. Dikkatli ol, Moshe."

Moses arka kapıdan çıktı; bu, ayrılışı kolaylaştırmıştı. Yağmur oluğu boyunca hanımelleri vardı –babasının zamanında olduğu gibi– ve akşam havasında mis gibi kokuyorlardı, neredeyse biraz fazla yoğun bir koku. Bu durumda hangi yürek taşlaşabilirdi?

Herzog motoru çalıştırıp dur ışığını yakarak Harper Bulvarı'na hangi yoldan daha çabuk gidebileceğine karar vermeye çalıştı. Yeni Ryan otoyolu çok hızlıydı ama onu insanların gezin-

tiye çıktığı ya da arabalarıyla dolaştığı Batı 51. Cadde'deki yoğun zenci trafiğinin ortasına çıkaracaktı. Garfield Bulvarı çok daha iyiydi ama Herzog karanlık çöktükten sonra Washington Parkı'nın içinden yolunu bulabileceğinden emin değildi. Eden's'i takip ederek Congress Caddesi'ne ve Congress Caddesi'nden de Outer Otoyolu'na çıkmaya karar verdi. Evet, en hızlısı bu olurdu. Harper Bulvarı'na geldikten sonra ne yapacağına henüz karar vermemişti. Madeleine eve yaklaşmaya bile kalkarsa onu tutuklatmakla tehdit etmişti. Poliste resmi vardı ama bu zırvadan başka bir şey değildi, zırva ve paranoya. Bu hayali güçlerin buyurganlığı Herzog'u bir zamanlar etkilemişti. Ama şimdi Madeleine'le arasında geçek bir mesele vardı, bir çocuk, bir hakikat: June. Korkaklık, hastalık, sahtekârlık, beceriksiz bir baba ve entrikacı bir anneden hakiki bir şey ortaya çıkmıştı! Onun küçük kızı! Otoyolun rampasını hızla çıkarken kendi kendine *ona* hiç kimsenin zarar veremeyeceğini haykırdı. Kendi şeridindeki trafiğe ayak uydurarak hızını artırdı. İçindeki hayat ipliği iyice gerilmişti. Çılgın gibi titreşiyordu. Onun kopmasından ziyade yapması gereken şeyi yapamamaktan korkuyordu. Küçük Falcon yıldırım gibi gidiyordu. Herzog hızının müthiş olduğunu düşünüyordu ki sağ şeritte bir çekici kamyonun yanından geçti. O anda birden ceza yemek için hiç de uygun bir zaman olmadığını fark etti –cebinde bir tabanca varken bu iyi olmazdı– ve ayağını gaz pedalından kaldırdı. Sağa sola bakınarak eski caddelerin, ona tanıdık gelen eski caddelerin yeni otoyolu kestiğini gördü. Işıklarla taçlandırılmış devasa yakıt tanklarına ve vitrini andıran ışıklı penceresinde kabartmalı bir İsa figürünün sergilendiği bir Polonya kilisesinin arka kısmına yeni bir perspektiften baktı. Doğuya giden uzun dönemeç tozlu gün batımında alev alev yanan, rayları batıya uzanan yük trenlerinin üzerinden geçiyordu; sonra, dev gibi postanenin altından geçen tünel; sonra, State Caddesi'ndeki batakhaneler. Congress Caddesi'nin son rampasından gölün üzerinde alacakaranlığın ördüğü yumuşak bir duvar varmış gibi görünüyordu; mor, puslu mavi, alacalı gümüş ve ufukta kurşuni mavi şeritlerin kestiği bir duvar.

Dalgakıranın iç tarafında sağa sola sallanan bağlı tekneler, yukarıda titreşen ışıklarıyla helikopter ve küçük uçaklar. Güneye doğru hızla giderken tatlı suyun o tanıdık kokusu, hoş ama keskin, burnuna ulaştı. Cinnet ve şiddet ayrıcalığını talep etmek Herzog'a mantıksız görünmüyordu; ne de olsa her şeye katlanmak zorunda bırakılmıştı: Alay ve dedikodu, baskı, acı, hatta Ludeyville'de sürgün. O ev onun tımarhanesi olacaktı. En sonunda da mozolesi. Ama ona başka bir şey daha yapmışlardı, beklenmedik bir şey. Temiz bir vicdanla öldürme fırsatına sahip olmak herkese nasip olmaz. Haklı çıkarılabilir bir cinayet için yolu açmışlardı. Ölmeyi hak ediyorlardı. Onları öldürmeye hakkı vardı. Neden öldüklerini bile gayet iyi bileceklerdi, hiçbir açıklama gerekmeyecekti. Onların önüne dikildiğinde boyun eğmek zorunda kalacaklardı. Gersbach sadece başını eğecekti, gözünde kendisi için döktüğü yaşlarla. Nero gibi –*Qualis artifex pereo.** Madeleine çığlık atıp küfredecekti. Hayatındaki en güçlü unsur olan, diğer bütün güç ve dürtülerden daha kuvvetli olan nefretten. Ruhsal anlamda Madeleine onun katiliydi, dolayısıyla Herzog salıverilmişti, pişmanlık duymadan vurabilir ya da boğabilirdi. Kollarında ve parmaklarında, ta kalbinin merkezine kadar, boğmanın o tatlı gayretini –birini öldürmenin korkunç ve tatlı, orgastik vecdini– hissetti. Şiddetle terliyordu, gömleği sırılsıklam ve kollarının altında soğuktu. Ağzına bakır tadı geldi; metabolik bir zehir, yavan ama ölümcül bir tat.

Harper Bulvarı'na vardığında arabayı köşeye park etti ve evin arkasından geçen ara sokağa girdi. Betona iri taneli kum dökülmüştü; cam kırıkları ve çakıl taşları adımlarının çok ses çıkarmasına neden oluyordu. Herzog dikkatle yürüdü. Burada arka çit eskiydi. Tahtaların altına bahçe toprağı dökülmüş, çiti süpürge otları ve sarmaşıklar bürümüştü. Bir kere daha hanımelleri gördü. Hatta sarmaşık gülleri, alacakaranlıkta koyu kırmızı. Garajı geçerken meyilli çatıdan sarkan funda öbekleri nedeniyle yüzünü kapatmak zorunda kaldı. Avluya girdi-

(*) Benimle beraber ne büyük bir sanatçı ölüyor (Lat.). (Neron'un intihar etmeden önceki son sözleri.)

ginde yolunu görmeyi başarana kadar öylece durdu. Bir oyuncağa ya da alete takılmamalıydı. Gözlerine bir sıvı dolmuştu; çok berrak, sadece görüşünü biraz çarpıtan bir sıvı. Gözlerini parmak uçlarıyla sildi ve ceketinin klapasıyla kuruladı. Yıldızlar çıkmıştı; çatıların, yaprakların, telefon tellerinin çerçevelediği mor noktacıklar. Artık avluyu görebiliyordu. Çamaşır askılığını gördü: Madeleine'in külotları ve kızının küçük tişörtleri ve elbiseleri, minicik çorapları. Mutfak penceresinden gelen ışık sayesinde çimenlerin üstündeki kum havuzunu seçebildi; oturmak için geniş kenarlıkları olan, yeni, kırmızı bir kum havuzu. Herzog pencereye yaklaşıp mutfağa baktı. Madeleine oradaydı! Onu seyrederken nefes almayı bırakmıştı. Spor bir pantolon ve bluz giymiş, bluzun üzerine ona verdiği pirinç tokalı, geniş, kırmızı, deri kemeri takmıştı. Omuzlarına dökülen düz saçlarıyla masayla lavabo arasında gidip gelerek akşam yemeğinin artıklarını topluyor ve tabakları o kendine has çabukluğuyla sıyırıyordu. Madeleine lavabonun başında dururken Herzog onun düz profilini, lavaboya deterjan koyma ve suyun sıcaklığını ayarlama işine konsantre olmuşken çenesinin altındaki gerdanını inceledi. Yanaklarının rengini ve neredeyse gözlerinin mavisini bile görebiliyordu. İzlerken kararlı ve gücünün doruğunda kalma için öfkesini besliyordu. Avludan onu duyması pek olası değildi çünkü dış pencereler çıkarılmamıştı; en azından geçen sonbahar evin arka kısmına kendisinin taktıkları duruyordu.

Herzog geçide doğru ilerledi. Neyse ki komşular evde değildi de onların ışıklarından çekinmesine gerek kalmamıştı. Madeleine'i görmüştü. Şimdi kızını görmek istiyordu. Yemek odası boştu; yemek sonrası boşluğu; kolaşişeleri, kâğıt peçeteler. Sonra banyo penceresi vardı, diğerlerinden daha yüksekte. Ama banyo penceresindeki sinekliği çıkarmaya çalışırken üzerine çıktığı beton bir blok olduğunu hatırladı; gerçi sonradan banyo için dış pencere olmadığını keşfederek bu uğraşa son vermişti. Bu durumda sineklik hâlâ camdaydı. Peki ya blok? O da tam bıraktığı yerde, patikanın sol tarafındaki inci çiçeklerinin arasında duruyordu. Bloku yerine taşıdı –küveti dolduran

su, çıkan sürtünme sesini bastırmıştı– ve üzerine çıkıp bedenini binaya dayadı. Ağzını açarak soluma sesini azaltmaya çalıştı. Suyun aktığı ve oyuncakların yüzdüğü küvette kızının küçük bedeni parlıyordu. Onun çocuğu! Madeleine, kızının siyah saçlarını uzatmıştı ve şimdi bu saçlar banyo için lastikle tepeden toplanmıştı. Herzog kızına duyduğu şefkatle eriyip gitmişti, duygularının neden olabileceği bir sesi engellemek için elini ağzının üzerine koydu. Küçük kız, Herzog'un göremediği biriyle konuşmak için yüzünü kaldırdı. Akan suyun gerisinden bir şey söylediğini duydu ama sözcükleri seçemedi. Yüzü bir Herzog yüzüydü: iri, koyu renk gözleri *onun* gözleriydi; burnu Moses'ın babasının, Zipporah Tante'nin, ağabeyi Willie'nin burnuydu; ağzı da yine kendi ağzı. Hatta güzelliğindeki o bir parça melankoli, onda da Moses'ın annesi vardı. Sarah Herzog vardı, dalgın, etrafındaki hayatı düşünürken yüzünü hafifçe başka tarafa çeviren... Son derece duygulanmış olan Herzog açık ağzıyla soluyarak, yüzünün yarısını eliyle kapatmış bir halde onu seyrediyordu. Etrafında kanatlı böcekler dolanıyordu; ağır bedenleri sinekliğe çarpıyor ama küçük kızın dikkatini çekmiyordu.

Derken bir el uzanıp suyu kapattı, bir erkek eli. Gersbach'tı bu. Herzog'un kızına banyo yaptıracaktı! Gersbach! Herzog şimdi onun belini görebiliyordu. Eski moda yuvarlak küvetin yanında ağır ağır dolaşıyor, eğiliyor, kalkıyor, eğiliyordu: Şu Venedikli gondolcuları andıran topallayışı. Ardından büyük bir güçlükle diz çöktü ve o, duruşunu ayarlarken Herzog onun önce göğsünü sonra da başını gördü. Duvara yapışmış bir halde, çenesi omuzuna bitişik, Herzog, Gersbach'ın şal desenli yünlü gömleğinin kollarını sıvayışını; gür, alev alev saçlarını geriye atışını, sabunu alışını seyretti ve şefkatsiz sayılmayacak bir tonda "Tamam artık, maymunluğu kes bakalım," deyişini duydu, zira June kıkırdıyor, sağa sola dönüyor, etrafa su sıçratıyor, gülerek gamzelerini ve küçük beyaz dişlerini gösteriyor, burnunu buruşturuyor, muziplik ediyordu. "Şimdi kıpırdamadan dur," dedi Gersbach. Neşeyle çığlıklar atan küçük kızın kulaklarını, yüzünü, burnunu, ağzını banyo lifiyle yıka-

yıp temizledi. Otoriter bir sesle konuşuyordu ama June'u sevecen bir tavırla, homurdanırcasına gülerek, bazen de kahkaha atarak yıkıyordu; sabunluyor, duruluyor, June tepinip ciyaklarken sırtını durulayabilmek için oyuncak gemilerini suya batırıyordu. Adam onu şefkatle yıkıyordu. Bakışları muhtemelen sahteydi. Ama onun *gerçek* bir ifadesi hiç yok ki, diye düşündü Herzog. Yüzü sırf bir kütleden ibaretti, cinsellik yüklü bir et parçası. Gömleğinin açık olan önüne bakan Herzog Gersbach'ın kıllarla kaplı göğsünün dolgun, yumuşak etini gördü. Çenesi kalındı ve taştan bir balta, vahşi bir silah gibiydi. Sonra bir de aşırı duygusal gözleri, gür saçlardan oluşan o sorgucu, kendine has sahteliği ve bayağılıyla o kalın sesi vardı. Herzog'un nefret ettiği bütün o özellikler oradaydı. Ama bakın June'layken nasıldı: Oyuncu, sevecen bir tavırla onun üzerine su dökülyordu. Annesinin çiçekli bonesini takmasına izin vermişti, plastikten taç yaprakları çocuğun başına yayılmıştı. Derken Gersbach ona ayağa kalkmasını söyledi ve June da Gersbach küçük poposunu yıkayabilsin diye hafifçe eğildi. Babası bu sahneye bakakalmıştı. Ani bir acı hissetti ama işlem çabucak halledilmişti. June tekrar oturdu. Gersbach çocuğun üzerine temiz su döktü, zar zor ayağa kalktı ve banyo havlusunu açtı. Onu yavaş yavaş, iyice kuruladı ve ardından da büyük bir pudra pomponuyla pudraladı. June zevkten zıp zıp zıplıyordu. "Yaramazlığı bırak artık," dedi Gersbach. "Şimdi pijamalarını giy bakalım."

June koşarak dışarı çıktı. Herzog, Gersbach'ın eğilmiş olan kafasının etrafında hâlâ pudra taneciklerinin uçuştuğunu gördü. Gersbach'ın kızıl saçları yukarı aşağı gidip geliyordu. Küveti ovuyordu. Moses onu tam şu anda öldürebilirdi. Sol eli ruble rulosunca sarılmış olan tabancaya dokundu. Gersbach'ı, sarı, dikdörtgen süngere sistematik bir şekilde ovma tozu dökerken vurabilirdi. Silahta iki kurşun vardı... Ama kurşunlar orada kalacaktı. Herzog bunu net bir şekilde fark etti. Usulca tüneğinden aşağı indi ve ses çıkarmadan avluyu yeniden geçti. Çocuğunun mutfakta olduğunu gördü –Mady'ye bakıyor, bir şey istiyordu– ve yan yan ilerleyerek bahçe kapısın-

dan sokağa çıktı. Tabancayı ateşlemek bir düşünce olmaktan öteye gitmemişti.

İnsan ruhu bir amfibi ve ben de onun böğrünü dokundum. Amfibi! Ruh benim bilebileceğimden çok daha fazla element içinde yaşıyor ve öyle sanıyorum ki o uzak yıldızlarda henüz oluşum aşamasında olan maddeler bizden de tuhaf varlıklar yaratacaklar. Anlaşılan, June bir Herzog'a benzediği için onun, bana onlara olduğundan daha yakın olduğunu düşünüyorum. Ama hayatında bir yerim yoksa bana nasıl yakın olabilir ki? Her şey o iki grotesk aşk aktörüne ait. Ve görünüşe göre çocuğun benimki gibi bir hayatı olmazsa, Herzogların "yürek" ve diğer standartlarına uygun bir eğitim almazsa gerçek bir insana dönüşemeyeceğine inanıyorum. Bu tamamen irrasyonel bir düşünce fakat zihnimin bir bölümü buna kesin gözüyle bakıyor. Ama gerçekten de onlardan ne öğrenebilir ki? O yapmacık tatlılığıyla itici, zehirli, bireyden ziyade bir fragman, sürüden kopmuş bir parça gibi görünen Gersbach'tan ne öğrenebilir? Onu vurmak! Absürt bir düşünce. Herzog gerçek adamı gerçek bir banyo yaptırırken görür görmez; olayın gerçek yüzünü, onun gibi bir soytarının küçük bir çocuğa gösterdiği sevecenliği görür görmez, niyetlendiği şiddet eylemi *tiyatroya*, gülünç bir şeye dönüşmüştü. O kadar katıksız bir aptal durumuna düşmeye hazır değildi. Ancak kendine duyduğu nefret, onu kalbi "kırılmış" olduğu için kendini mahvetmeye itebilirdi. Kalbi böyle bir çift tarafından nasıl kırılabilirdi ki? Herzog sokakta bir süre oyalanarak kendini şansından ötürü kutladı. Nefesi bedenine geri dönmüştü ve ne güzel şeydi nefes almak! Yaptığı yolculuğa değmişti.

Düşün! diye yazdı not defterine Falcon'da, tepedeki küçük ışığın altında. *Nüfus bilimciler şimdiye kadar doğmuş olan insanların en azından yarısının şimdi, bu yüzyılda sağ olduğunu tahmin ediyorlar. İnsan ruhu için ne büyük bir an! Gen havuzundan gelen karakteristikler, istatistik olasılığa göre, insan hayatındaki en iyi ve en kötü unsurları yeniden oluşturdular. Hepsi çevremizde. Buda ve Lao Tzu yeryüzünde bir yerlerde dolaşıyor olmalı. Ve Tiberius ve Nero. Korkunç olan her şey, yüce olan her şey*

ve henüz hayal edilmemiş şeyler. Ve sen, yarı hayalci, neşeli, trajik memeli. Sen ve çocukların ve çocuklarının çocukları... Kadim zamanlarda insanların dehası büyük ölçüde metaforlara harcanıyordu. Ama şimdi gerçeklere... Francis Bacon. Aletler. Ardından tarif edilemez bir keyifle şöyle ekledi: *Zipporah Tante babama, asla birine karşı silah kullanamayacağını; asla kamyon şoförleriyle, kasaplarla, dövüşçülerle, kabadayılarla,* razboinik*'lerle başa çıkamayacağını söylemişti. "Zengin bir beyefendicik." Birinin kafasına vurabilir miydi? Birine ateş edebilir miydi?*

Moses, Herzog Baba'nın asla –hayatında bir kere bile– bu silahın tetiğini çekmediğine kendinden emin bir şekilde yemin edebilirdi. Sadece tehdit etti. Beni de tehdit ettiği gibi. O zaman Taube beni savunmuştu. Sevgili Taube Teyze! Soğuk bir ocak! Zavallı Herzog Baba!

Ama henüz paydos etmek istemiyordu. Phoebe Gersbach'la konuşması lazımdı. Bu çok önemliydi. Ve Herzog telefon edip de ona kendini hazırlama, hatta onu görmeyi reddetme fırsatını vermeyecekti. Arabayı doğrudan Woodlawn Bulvarı'na sürdü; Hyde Park'ın kasvetli ama aynı zamanda karakteristik bir kesimi, *onun* Chicagosu: devasa, hantal, biçimsiz, çamur ve çürüme kokan, köpek pisliği kokan bir mahalle; isten kararmış bina cepheleri, mimari değeri olmayan beton yığınları, içlerinde sadece çürüyen sigara izmaritleri ve diğer pislikler olan çiçek saksılarının göze çarptığı, anlamsız bir şekilde süslenmiş üçlü girişler, çinili kalkan duvarlarının altındaki camekân odalar, kaba geçitler, iç sıkıcı arka merdivenler, çatlak ve yarıklarından ot fışkıran betonlar, yabani otları çevreleyen kocaman çitler. Ve liberal, iyiliksever insanların yaşadığı (bir üniversite semtiydi burası) bu geniş, rahat, pasaklı evlerin arasında Herzog kendini gerçekten de evinde hissediyordu. O da muhtemelen bu sokaklar kadar orta batıya has ve amaçsızdı. (Belirlenimcilikten ziyade belirleyici öğelerin eksikliği, biçimlendirici bir gücün yokluğu, diye düşündü.) Bunların hepsi tipikti ve hiçbir şey noksan değildi, taze yaz yapraklarının

altındaki kaldırımlarda acemi bir şekilde, gıcırdayarak ilerleyen patenlerin sesi bile. Sokak lambalarının şeffaf yeşil ışığı altında kısa etekleri ve kurdeleli saçlarıyla iki küçük kız yavaşça paten kayıyordu.

Gersbach'ın kapısına gelince Herzog'un içini bir huzursuzluk kaplamıştı ama bunu yenip girişi geçti ve zili çaldı. Phoebe hemen kapıya geldi. "Kim o?" dedi ve camdan Herzog'u görünce sesini çıkarmadı. Acaba korkmuş muydu?

"Eski bir dost," dedi Herzog. Kısa bir süre geçti, Phoebe kararlı bir şekilde sımsıkı kapalı ağzına karşın tereddüt ediyordu, göz kapakları kâküllerinin altında kocaman görünüyordu. "Beni içeri almayacak mısın?" diye sordu Moses. Ses tonu reddedilme olasılığını dışlıyordu. "Fazla vaktini almayacağım," dedi içeri girerken. "Ama konuşmamız gereken birkaç mesele var."

"Mutfağa gel lütfen."

"Tabii..." Phoebe onunla ön odada konuşurken birine yakalanmak ya da yatak odasındaki küçük Ephraim tarafından duyulmak istemiyordu. Mutfağa girince kapıyı kapattı ve Herzog'a oturmasını söyledi. Gözlerinin odaklandığı sandalye buzdolabının yanındaydı. Orada kimse onu mutfak penceresinden göremezdi. Herzog belli belirsiz gülümseyerek oturdu. İnce yüzündeki aşırı soğukkanlılığa bakarak Phoebe'nin kalbinin güm güm attığını, muhtemelen kendisininkinden bile daha hızlı çalıştığını tahmin etti. Düzenli, otokontrolü oldukça yüksek, temiz –baş hemşire– görüntüsüyle Phoebe ciddi ifadesini korumaya çalışıyordu. Herzog'un ona Polonya'dan getirdiği kehribar kolyeyi takmıştı. Herzog tabancanın kabzasının görünmemesi için ceketinin düğmelerini iliklediği. Silahın görüntüsü Phoebe'yi kesinlikle korkudan öldürürdü.

"Eee, nasılsınız bakalım, Phoebe?"

"İyiyiz."

"Rahatça yerleştiniz mi? Chicago'dan memnun musunuz? Küçük Ephraim hâlâ aynı okulda mı?"

"Evet."

"Peki ya sinagog? Val'ın Haham Itzkowitz'le bir program yaptığını gördüm, adı neydi? 'Hasidik Yahudilik, Martin Buber,

Ben ve *Sen*.' Hâlâ şu Buber taktiği! Hahamlarla pek samimi Belki de bir hahamla eş değiş tokuşu yapmak istiyordur. 'Ben ve Sen'den başlayıp senli benli olacak: 'Sen ve Ben, Yavrum!' Ama herhalde sen de bu noktada çizgiyi çekerdin. Her şeyi de desteklemezdin."

Phoebe cevap vermedi ve ayakta durmaya devam etti.

"Belki de oturmazsan daha erken gideceğimi düşünüyorsundur. Hadi, Phoebe, otur. Buraya olay çıkarmaya gelmediğime yemin ederim. Eski bir dostu görme isteğimin haricinde tek bir amacım var..."

"Biz eski dost değiliz."

"Takvim yıllarına bakacak olursan hayır. Ama Ludeyville'de birbirimize çok yakındık. Bu doğru. Sürekliliği düşünmelisin, Bergson'un bahsettiği süreklilik. Biz birbirimizi süreklilik içinde tanıdık. Bazı insanlar birtakım ilişkilere *mahkûm edilirler*. Belki de her ilişki ya bir neşe kaynağı ya da cezadır."

"Sen kendi cezanı hak ettin, eğer bu şekilde düşünmek istiyorsan. Madeleine ve sen Ludeyville'e gelip kendinizi zorla kabul ettirene kadar sakin bir hayatımız vardı." Phoebe ince ama kızarmış yüzü ve kıpırtısız göz kapaklarıyla Herzog'un onun için çektiği sandalyenin ucuna ilişti.

"Güzel. Düşündüklerini söyle, Phoebe. Benim istediğim de bu. Arkana yaslan. Korkma. Sorun yaratmaya çalışmıyorum. Ortak bir derdimiz var."

Phoebe bunu reddetti. İnatçı bir bakışla, son derece enerjik bir şekilde başını salladı. "Ben basit bir kadınım. Valentine New York'un taşrasından."

"Sadece bir taşralı. Tabii. Büyük şehrin o çirkin fantezileri hakkında en ufak bir fikri yok. Telefon numaralarını nasıl tuşlayacağını bile bilmiyordu. Onu yozlaşmaya adım adım götüren ben oldum, Moses E. Herzog."

Gergin ve tereddütlü, Phoebe o ani tarzıyla yana döndü. Ardından bir karara varıp yine aynı ivedilikle tekrar Herzog'a döndü. Güzel bir kadındı ama gergin, çok gergin, kemikli, kendine güvensizdi. "Onu asla anlamadın. Senden çok etkilenmişti. Sana hayrandı. Sırf sana yardım etmek istediği için bir en-

telektüel olmaya çalıştı; üniversitedeki saygıdeğer konumundan ayrılmakla ne kadar korkunç bir şey yaptığını, Madeleine'le alelacele taşraya taşınarak ne kadar pervasızca davrandığını görmüştü. Madeleine'in seni mahvettiğini düşünüyordu ve seni doğru yola geri döndürmeye çalıştı. Sırf sen o kırların ortasında biriyle konuşabilesin diye bütün o kitapları okudu, Moses. Çünkü yardıma, övgüye, pohpohlanmaya, desteğe, şefkate ihtiyacın vardı. Ama bunların hiçbiri sana yetmiyordu. Onu çok yıprattın. Seni destekleyeceğim diye neredeyse canından oluyordu."

"Evet?.. Başka? Devam et," dedi Herzog.

"Hâlâ da yetmiyor. Ondan şimdi ne istiyorsun? Neden buradasın? Daha çok heyecan mı istiyorsun? Hâlâ heyecana aç mısın?"

Herzog artık gülümsemiyordu. "Söylediklerinin bazıları yeterince doğru, Phoebe. Ludeyville'deyken gerçekten de bocalıyordum. Ama Barrington'da son derece normal bir hayatınızın olduğunu söyleyerek beni şaşırtıyorsun. Ta ki Mady ve ben kitaplarımızla ve dramatik bir gösterişle, yüksek entelektüel yaşantımızla, büyük fikirler ortaya atarak ve tarihin koca çağlarını bir fiskeyle devirerek sahneye çıkıncaya kadar. Bizden korkmuştun çünkü biz –özellikle de Mady– onun özgüvenini artırmıştık. Önemsiz, topal bir radyo spikeri olduğu sürece, istediği kadar atıp tutsun, olmasını istediğin yerde duruyordu. Çünkü blöfçü ve tuhaf bir tip –bir nevi ucube– de olsa *senindi*. Ama sonra cesareti arttı. Gösterişçiliğini daha iyi sergileyebileceği alanlar keşfetti. Doğru, ben budalanın tekiyim. Benden hoşlanmamakta bile haklıydın; sırf neler olduğunu görmeyerek ve bu şekilde senin omuzlarına fazladan bir yük bindirerek bunu hak etmiştim. Ama neden bana hiçbir şey söylemedin? Bütün bunlar olurken seyrettin. Bu durum yıllarca devam etti ve sen hiçbir şey söylemedin. Ben aynı şeyin *sana* yapıldığını görseydim senin kadar kayıtsız kalmazdım."

Phoebe bunun hakkında konuşup konuşmamakta tereddütlüydü ve rengi daha da solmuştu. En sonunda "Diğer insanların benimsedikleri sistemi anlamayı reddetmen benim suçum değil," dedi. "Görüşlerin buna engel oluyor. Belki de benim gibi

zayıf birinin başka seçeneği yoktur. Senin için hiçbir şey yapamazdım. Özellikle de geçen sene. Bir psikiyatra gidiyordum ve bana uzak durmamı söylemişti. Senden, her şeyden önce senden ve bütün o sorunlarından uzak durmamı. Yeterince güçlü olmadığımı söylemişti ve bunun doğru olduğunu biliyorsun, yeterince güçlü değilim."

Herzog bunu düşündü; Phoebe zayıftı, bu kesinlikle doğruydu. Asıl konuya gelmeye karar verdi. "Neden Valentine'i boşamıyorsun?" dedi.

"Bunun için bir sebep göremiyorum." Sesi anında eski gücüne kavuşmuştu.

"Seni terk etti, öyle değil mi?"

"Val mı? Neden böyle söylediğini bilmiyorum! Terk edilmiş falan değilim."

"Peki o şimdi nerede, bu akşam? Şu anda?"

"Şehir merkezinde. İş için."

"Ah, hadi canım, bana bu numaraları çekme, Phoebe. Val, Madeleine'le yaşıyor. Bunu inkâr mı ediyorsun?"

"Kesinlikle evet. Böyle saçma bir fikre nasıl kapıldığını hayal bile edemiyorum."

Moses bir koluyla buzdolabına yaslanarak sandalyesinde yana doğru eğilip cebinden bir peçete çıkardı, New York'taki dairesinden aldığı kâğıt havlu parçasını. Yüzünü sildi.

"Boşanma davası açarsan," diye açıkladı "ki buna kesinlikle hakkın var, zina suçlusu olarak Madeleine'i gösterebilirsin. Avukat için para toparlamana yardım ederim. Hatta bütün masrafı karşılarım. June'u istiyorum. Görmüyor musun? Birlikte onları alt edebiliriz. Madeleine'in seni oradan oraya gütmesine izin verdin. Sanki yaşlı bir keçiymişsin gibi."

"Yine içindeki o şeytan konuşmaya başladı, Moses."

Yaşlı keçi benzetmesi bir hataydı, Phoebe'nin daha çok inatlaşmasına neden oluyordu. Ama zaten sonuçta Phoebe kendi bildiğini okuyacaktı. Herzog'un planına asla katılmazdı.

"June'un vesayetini almamı istemiyor musun?"

"Bu beni ilgilendirmez."

"Madeleine'le kendine göre bir savaşın var sanırım," dedi

Herzog. "Erkek uğruna mücadele. Bir kedi kavgası, kadınların seks kavgası. Ama o seni yenecek. Çünkü o bir psikopat. Senin de yedekte biraz gücün olduğunu biliyorum. Ama o bir kaçık ve kaçıklar hep kazanır. Ayrıca Valentine kendisini ele geçirmeni istemiyor."

"Ne dediğini gerçekten anlamıyorum."

"Sen kavgadan çekildiğin anda Valentine, Madeleine için değerini yitirecek. Zaferden sonra Madeleine onu dışarı atmak zorunda kalacak."

"Valentine eve her gece geliyor. Asla geç vakte kalmıyor. Az sonra gelmesi lazım... Ben bir yerde takılıp azıcık geciksem meraktan çıldırıyor. Şehirdeki her yere telefon ediyor."

"Bunu muhtemelen umuttan yapıyordur," dedi Moses. "Merak maskesi altına gizlenmiş umut. Nasıl olduğunu bilmiyor musun? Bir kazaya kurban gidersen Valentine ağlayacak ve eşyalarını toplayıp temelli olarak Madeleine'in evine taşınacak."

"Yine içindeki şeytan konuşuyor. Benim çocuğum *kendi* babasıyla büyüyecek. Hâlâ Madeleine'i istiyorsun, değil mi!"

"Ben mi? Asla! O histerik saçmalık bitti artık. Hayır, ondan kurtulduğuma memnunum. Hatta artık ondan eskisi gibi nefret bile etmiyorum. Benden yolduğu bütün o parayı da güle güle harcasın. Yıllar yılı benim paramı bankada biriktirmiş olmalı. Olsun varsın! Paramı ona helal ediyorum. Tanrı o kaltaktan razı olsun! İyi şanslar ve hoşça kal. Onun için dua ediyorum. Ona dolu, faydalı, güzel, dramatik bir hayat diliyorum. Ve *aşk* dolu bir hayat. En iyiler âşık olurlar ve o da en iyilerden biri, dolayısıyla da bu adama âşık. İkisi de *âşık*... Ama gel gör ki çocuğu yetiştirmek için yeterince iyi değil..."

Herzog bir yaban domuzu ve Phoebe'nin kâkülleri de koruyucu bir çit olsaydı, o kahverengi gözler ancak o kadar tetikte olabilirdi. Ama Moses onun için üzülüyordu. Ona zorbaca davranıyorlardı: Gersbach ve Gersbach aracılığıyla Madeleine. Ama Phoebe bu yarışmayı kazanmaya kararlıydı. Bir insanın bu kadar mütevazı, bu kadar minimal hedefler –yemek, alışveriş, çamaşır, çocuk– belirlediği halde yine de mücadeleyi kaybetmesi ona olasılık dışı görünüyor olmahydı. Hayat o kadar

da kaba ve hoyrat olamazdı. Değil mi? Başka bir hipotez: Cinsellikten muaf olmak Phoebe'nin gücüydü, süperegonun otoritesine boyun eğiyordu. Bir başkası: Modern yozlaşmanın yaratıcı derinliğini, özgürlüklerine kavuşmuş olan marjinal insanların kösnül sefahatlerini biliyor ve bu nedenle de kendini zavallı, nörotik, sıkıcı, bahtsız, çamura saplanıp kalmış, burjuva bir kadın olarak görüyordu. Onun gözünde Gersbach sıradan bir adam değildi ve karakter zenginliğinden, tinsel-erotik dürtüsünden ya da kim bilir hangi saçma sapan metafizik teoriden ötürü iki ya da daha fazla eşe ihtiyacı vardı. Belki de bu iki kadın birbirlerine bu turuncu sorguçlu bedeni çok farklı ihtiyaçlardan dolayı ödünç veriyorlardı. Üç bacaklı çiftleşme için. Huzurlu bir ev ortamı için.

"Phoebe," dedi Herzog. "Zayıf olduğunu kabul ediyorum, ama ne kadar zayıfsın? Affedersin... Ben bunu oldukça komik buluyorum. *Her şeyi* inkâr edip hiçbir sorun yokmuş gibi davranacaksın, öyle mi? En azından küçük bir kısmını kabul edemez misin?"

"Bunun sana ne faydası olacak ki?" dedi Phoebe sertçe. "Hem ayrıca, benim için ne yapabileceğini düşünüyorsun?"

"Ben mi? Yardım ederim..." diye başladı Herzog. Ama sonra kendini durdurdu. Bu doğruydu, ona fazla bir şey sunamazdı. Phoebe için gerçekten de işe yaramazdı. Gersbach'layken hâlâ bir eşti. Gersbach eve geliyordu. Phoebe yemek pişiriyor, ütü yapıyor, alışverişe çıkıyor, çek imzalıyordu. Gersbach olmadan var olamazdı; yemek pişiremez, yatakları düzeltemezdi. Trans bozulurdu. Peki ya sonra?

"Kızının vesayetini istiyorsan neden bana geliyorsun ki? Ya kendi başına bir şey yap ya da meseleyi unut. Şimdi beni yalnız bırak, Moses."

Bu da son derece adildi. Herzog sessizce, gözlerini ayırmadan Phoebe'ye baktı. Son zamanlarda hiçbir kısıtlama kabul etmeyen zihninin eski, doğuştan gelen alışkanlığıyla Phoebe'nin yüzündeki küçük, kansız yara izlerinden kendine göre bir anlam çıkardı. Sanki ölüm onu şöyle bir dişleyip henüz olgunlaşmamış olduğunu görünce bırakmıştı.

"Şey, bu sohbet için teşekkürler, Phoebe. Gidiyorum." Ayağa kalktı. Herzog'un ifadesinde her zamankinden yumuşak, çok sık ortaya çıkmayan bir şefkat vardı. Beceriksiz bir şekilde Phoebe'nin elini tuttu ve kadın Herzog'un dudaklarından kaçınmaya fırsat bulamadan onu kendine çekip başından öptü. "Haklısın. Gereksiz bir ziyaretti bu." Phoebe parmaklarını onun ellerinden kurtardı.

"Güle güle, Moses." Herzog'a bakmadan söylemişti bunu. Herzog'un Phoebe'den verebileceğinden fazlasını alması mümkün değildi. "...Sana köpek muamelesi yapıldı. Bu doğru. Ama artık her şey bitti. Bunlardan uzaklaşman lazım. Bütün bunlardan uzaklaş artık."

Kapı kapandı.

Kibarlık kırıntıları –biz yoksulların birbirine verip verebileceği tek şey bu işte. "Kişisel" yaşamın bir yüz karası olmasına ve birey olmanın da hor görülmesine şaşmamak lazım. Sırtımıza giysi, ayağımıza ayakkabı, ağzımıza et koyan tarihsel süreç kimseyi kayırmayan yöntemiyle, başka birinin kasıtlı olarak yapabileceğinden çok daha fazlasını yapıyor bizim için, diye yazdı Herzog kiralık Falcon'da. *Ve bu faydalı mallar anonim bir planlama ve emeğin armağanı olduğuna göre, kasıtlı iyiliğin ne gibi bir başarı elde edebileceği (hele de iyiler birer amatörken) sorusu akla geliyor. Özellikle de sevgimiz ve yardımseverliğimiz –kendi sağlığımız için– egzersiz talep ediyorsa; zira burada duygusal, tutkulu, kendini ifade edebilen, başkalarıyla bağ kurabilen bir hayvan söz konusu. Derin hususiyetleri olan, duygusal karmaşalardan ve fikirlerden örülü bir ağ olan bu yaratık günümüzde diğer insanlara bağımlı olmaktan kurtulmayı umut edebileceği bir organizasyon ve özdevim noktasına geliyor. İnsanlar gelecekteki durumlarına göre davranmaya başladılar bile. Benim duygusal karakterim arkaik. Tarımsal ya da pastoral dönemlere ait...*

Herzog bu belirsiz düşüncelerin ne gibi bir önemi olabileceğini bilmiyordu. Sadece fazlasıyla heyecanlanmış, iyice coşmuştu ve düşünme alışkanlığına dönerek öncelikle zihnini yeniden

düzene koymaya çalışıyordu. Kanı kaynıyordu ve şu an için ya özgürdü ya da deli. Ama sonra soyut ve karmaşık bir entelektüel gibi çalışmaya –sanki bir hayatta kalma mücadelesiymiş gibi kendini hep ortasına attığı çalışmaya– girişmek zorunda olmadığını fark etti. Düşünmemek ille de ölümcül değildir. Gerçekten de düşünme durduğunda öleceğime mi inanıyordum? Böyle bir şeyden korkmak: Delilik diye işte buna denir.

Geceyi Lucas Asphalter'ın evinde geçirmeye karar verdi ve kendini davet ettirmek üzere bir telefon kulübesinden ona telefon etti. "Sana engel olmam, değil mi? Evde biri var mı? Yok mu? Senden özel bir iyilik isteyeceğim. Çocuğu görmek için Madeleine'e telefon edemiyorum. Benim sesimi tanır tanımaz telefonu kapatıyor. Onu arayıp June'u yarın almamı ayarlayabilir misin?"

"Tabii," dedi Asphalter. "Hemen arayayım da sen geldiğinde cevap hazır olsun. Öyle pat diye, önceden düşünmeden mi geldin buraya? Plan falan yapmadan?"

"Teşekkürler, Luke. Evet, şimdi ara lütfen."

O gece gerçekten de dinlenmesi, biraz uyumaya çalışması gerektiğini düşünerek kulübeden çıktı. Fakat aynı zamanda yatıp gözlerini kapatmak konusunda tereddütlüydü; ertesi gün bu yalın, özgür, yoğun farkındalığı yeniden yakalayamayabilirdi. Dolayısıyla arabayı yavaş sürüyordu. Bir ara Walgreen's'te durup Luke için bir şişe Cutty Sark ve June için de birkaç oyuncak aldı: kanepenin üstüne, köşelerin ardına bakabileceği bir periskop, üfleyerek şişirilen bir deniz topu. Blackstone'la 53. Cadde'nin köşesindeki sarı Western Union ofisinden Ramona'ya telgraf çekecek vakti bile buldu. Mesajı şöyleydi: *İki günlük Chicago işi. Çok sevgiler.* Yokluğunda Ramona'nın kendini gayet iyi avutacağından emindi; halbuki o olsa hemen "terk edilmişlik" hissine ve umutsuzluğa kapılırdı, o hastalıklı ruh halinin, hayatına bu tuhaf biçimi veren o çocukça ölüm korkusunun sonucuydu bu. Herkesin beceriksiz çocuk-adamlara, masumiyet örtüsüne sarınmış o saf yüreklere müsamaha gös-

termesi ve zaruri olan bir miktar yalanı seve seve kabul etmesi gerektiğini keşfetmiş olan Herzog, duygusal şekerlemeleriyle kendi köşesine yerleşmişti: gerçek, dostluk, çocuklara düşkünlük (Amerikalıların o tipik, çocuklara tapınma eğilimi) ve patates-sevgi. Bu kadarını biliyoruz. Ama bu bile hikâyenin tamamı değil. Gerçek bilincin başlangıcına daha yeni yaklaşıyoruz. Zorunlu öncül şu: Bir insan "karakteristiklerinin", duygularının, uğraşlarının, beğenilerinin ve "hayatım" diye adlandırmaktan hoşlandığı yapıtlarının toplamından her nasılsa daha fazladır. Hayat'ın böyle bir partikül bulutundan, yalın verilerden fazlası olduğunu düşünmek için iyi nedenlerimiz var. Kavranabilir şeyler üzerinde derinlemesine düşününce sadece kavranamaz şeylerin hayata ışık tuttuğu sonucuna varırsınız. Bu fikir şu anda Herzog için kesinlikle "genel bir düşünce" değildi. Yoğun bir şekilde aydınlatılmış bu telgraf ofisinde şimdiye kadar gördüğü her şeyden çok daha elle tutulurdu. Şimdi bütün mesele ona son derece açık görünüyordu. Bunu sağlayan neydi? Çizginin en sonunda bulunan bir şey. Bu şey Ölüm müydü? Ama ölüm, kalbinin kabul ettiği o kavranamaz olgu değildi. Hayır, hiç değildi.

Herzog saatin üzerinde ilerleyen zarif yelkovana, başka bir döneme ait olan sarı mobilyalara bakmak için durdu, büyük şirketlerin o kadar çok kâr etmesine şaşmamak lazımdı; yüklü faturalar, eski alet edavat, Postal Telegraph saf dışı edildiğinden beri rakip falan da yok... Bu sarı masalardan, Herzog Baba'nın Cherry Sokağı'nda aynı tür mobilyalardan faydalandığından çok daha verimli bir şekilde faydalandıklarına şüphe yoktu. Cherry Sokağı kerhanenin karşısındaydı. Kerhanenin sahibi olan kadın rüşvetlerini vermeyince polisler kadınların yataklarını ikinci katın pencerelerinden dışarı atmışlardı. Kadınlar ite kaka polis arabasına tıkıştırılırken ciyak ciyak bağırarak zenci küfürleri savuruyorlardı. Herzog Baba –iş adamı– bu ahlaksız ve vahşi yaratıkları, polisleri ve barbar, obez kadınları şaşkınlıkla düşünerek bu masaların arasında dolaşmıştı; depo satışlarından alınan standart ikinci el eşyalar. Aile servetimizin temeli işte burada atılmıştı.

Asphalter'ın evinin önünde Falcon'ı gece için kilitledi. June'un hediyelerini bagajda bırakmıştı. Periskobu çok seveceğinden emindi. Harper Bulvarı'ndaki evde görülecek çok şey vardı. Bırakalım da çocuk hayatı keşfetsin. Ne kadar yalın olursa o kadar iyi olur herhalde.

Asphalter onu merdivende karşıladı.

"Ben de seni bekliyordum."

"Bir şey mi oldu?" dedi Herzog.

"Hayır, hayır, merak etme. Yarın öğlen June'u alıyorum. Yarın günlük bir anaokuluna gidiyor."

"Harika," dedi Herzog. "Sorun çıkmadı ya?"

"Madeleine'le mi? Hayır, hiç sorun çıkmadı. Seni görmek istemiyor. Onun dışında küçük kızını istediğin gibi ziyaret edebilirsin."

"Benim bir mahkeme emriyle çıkagelmemi istemiyor. Evde o topal karga olduğu sürece yasal açıdan şüpheli bir durumda. Neyse, onu bunu bırak da sana şöyle bir bakayım." Birlikte eve girdiler, içeride ışık daha parlaktı. "Biraz sakal bırakmışsın, Luke."

Asphalter bakışlarını Herzog'dan kaçırarak gergin ve utangaç bir tavırla çenesine dokundu. "Sorunu geçiştirmeye çalışıyorum."

"Aniden bastıran talihsiz kelliği telafi etme çabası mı?" dedi Herzog.

"Depresyonla mücadele çabası," dedi Asphalter. "Bir imaj değişikliğinin iyi olabileceğini düşündüm... Evin kusuruna bakma."

Asphalter hep böyle öğrenci evi pisliği içinde yaşardı. Herzog etrafına baktı. "Eğer elime bir daha toplu para geçerse sana bir kitaplık alacağım, Luke. Şu eski sandıklardan kurtulmanın vakti geldi artık. Bu bilimsel kitaplar da amma ağır. Ama hale bak, kanepenin üzerine benim için temiz çarşaf sermişsin. Çok düşüncelisin, Luke."

"Sen eski bir dostsun."

"Teşekkürler," dedi Herzog. Konuşmakta güçlük çektiğini fark edince şaşırdı. Durup dururken bir duygu seli boğazına

hücum etmişti. Gözleri doldu. Patates--sevgi, dedi kendi kendine. Şu anda burada. Dikkatini duygularına çevirmek, bunları oldukları gibi adlandırmak kontrolü yeniden ele almasını sağlamıştı. Kendi kendisinin hatasını düzeltmek onu canlandırıyordu. "Luke, mektubumu aldın mı?"

"Mektup mu? Bana mektup mu gönderdin? Ben de sana mektup göndermiştim."

"Hiç görmedim. Neyle ilgiliydi?"

"Bir işle. Elias Tuberman'ı hatırlıyor musun?"

"Şu beden eğitimi öğretmeniyle evlenen sosyolog mu?"

"Dalga geçme. Adam *Stone's Encyclopedia*'nın yayın yönetmeni ve yeniden gözden geçirme işine bir milyon papel ayırmış. Ben biyoloji bölümünden sorumluyum. Tarih bölümünü senin üstlenmeni istiyor."

"Benim mi?"

"Dediğine göre Romantizm ve Hıristiyanlık üzerine olan kitabını yeniden okumuş. Ellilerde kitap ilk çıktığında pek de başarılı bulmamışmış ama o zamanlar kör olmalıymış. Kitap tam bir şaheser, diyor."

Herzog ciddi görünüyordu. Aklından bir sürü cevap uydurmaya başlamıştı ki birden hepsini bir kenara itti. "Hâlâ bir akademisyen olup olmadığımı bilmiyorum. Sanırım Daisy'yi bıraktığımda akademisyenliği de bıraktım."

"Ve Madeleine de anında atılıp onu kaptı."

"Evet. Beni bölüştüler. Valentine benim ince tavırlarımı aldı ve Mady de profesör olacak. Sözlü sınavlarına girmesi yakın, değil mi?"

"Çok yakın."

Birden Asphalter'ın maymununun ölümünü hatırlayan Herzog "Sana neler oldu, Luke?" dedi. "Maymunundan tüberküloz falan kapmadın, değil mi?"

"Hayır, hayır. Tüberküloz testini düzenli olarak yaptırdım. Hayır."

"Rocco'ya suni teneffüs yaptırmaya kalktığında kendinde değildin herhalde. Bu sefer eksantrikliği fazla ileri götürdün."

"Onu da yazdılar mı?"

"Tabii. Başka türlü nasıl bilebilirdim ki? Olay gazetelere nasıl sızdı peki?"

"Fizyoloji bölümündeki piçlerden biri *American* için casusluk yaparak para kazanıyor."

"Maymunun tüberkülozlu olduğunu bilmiyor muydun?"

"Ölmek üzere olduğunu biliyordum ama hastalık hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ve ölümünden o kadar etkilenmeyi de kesinlikle beklemiyordum." Herzog Asphalter'ın bakışlarındaki ciddiyete kendini hazırlamamıştı doğrusu. Yeni sakalının rengi değişik tonların karışımıydı ama gözleri dökülen saçlarından bile daha siyahtı. "Beni gerçekten altüst etti. Rocco'yla takılmanın komik bir şey olduğunu düşünüyordum. Bana ne çok şey ifade ettiğinin farkında değildim. Ama gerçek şu ki, dünyada başka hiçbir ölümün beni bu kadar etkileyemeyeceğini fark ettim. Kendime abimin ölümü beni bunun yarısı kadar sarsar mıydı diye sormak zorunda kaldım. Sanırım sarsmazdı. Herkesin şuna veya buna aşırı düşkün olduğunu biliyorum. Ama..."

"Gülmeme bozulma lütfen," diyerek özür diledi Herzog. "Elimde değil."

"Başka ne yapabilirsin ki?"

"İnsan, maymununu sevmekten çok daha kötü şeyler yapabilir," dedi Herzog. "*Le coeur a ses raisons.** Gersbach'ı gördün. Çok sevdiğim bir dostumdu. Ve Madeleine *onu* seviyor. Senin utanacak neyin var ki? Bu da şu acı verici duygusal komedilerden biri işte. Collier'in şempanzeyle evlenen adam hakkındaki öyküsünü okumuş muydun? *Maymundan Bir Eş*. Harika bir öykü."

"Korkunç bir bunalıma girmiştim," dedi Asphalter. "Şimdi daha iyiyim ama yaklaşık iki ay boyunca hiçbir iş yapamadım. Bu ağlama nöbetlerini saklamak zorunda kalacağım bir karım ve çocuklarım olmadığına şükrediyordum."

"Hepsi o maymun yüzünden, öyle mi?"

"Laboratuvara gitmeyi bırakmıştım. Kendimi sakinleştiricilerle yatıştırmaya çalışıyordum ama buna uzun süre devam

(*) *Kalbin kendine has nedenleri vardır.* Pascal'ın "Kalbin kendine has nedenleri vardır ve akıl bunları hiçbir zaman anlayamaz" sözüne gönderme – ç.n.

edemezdim. Eninde sonunda durumu kabullenmek zorundaydım."

"Ve Doktor Edvig'e mi gittin?" Herzog gülüyordu.

"Edvig mi? Hayır, hayır, başka bir deli doktoruna gittim. Beni sakinleştiriyordu. Ama ona haftada sadece iki saat gidiyordum. O iki saatin dışında tir tir titriyordum. Sonunda kütüphaneden birkaç kitap aldım... Tina Zókoly denen şu Macar kadının böyle krizler sırasında ne yapmak gerektiğini anlatan kitabını okudun mu?"

"Hayır. Ne diyor?"

"Bazı egzersizler öneriyor."

Bu konu Moses'ın ilgisini çekmişti. "Ne gibi egzersizler?"

"Temel egzersiz, kendi ölümünle yüzleşmek."

"Bunu nasıl yapıyorsun ki?"

Asphalter sıradan, sohbet havasında, betimsel bir ton tutturmaya çalışıyordu. Belli ki bu konuda konuşmak onun için çok zordu, ama aynı zamanda da karşı konulmazdı.

"Öldüğünü farz ediyorsun," diye başladı.

"Olabilecek en kötü şey oldu yani... Sonra?" Herzog daha iyi duymak, daha dikkatle dinlemek istercesine başını hafifçe çevirdi. Ellerini kucağında birleştirmişti, omuzları yorgunluktan çökmüştü, ayakları içe dönüktü. Sandıklardan birine iliştirilmiş bir masa lambasıyla aydınlanan, rutubetli, kitaplarla dolu oda ve sokakta yaz meltemiyle hışırdayan yapraklar Herzog'a biraz huzur vermişti. *Grotesk bir biçime sahip olan hakiki şeyler*, diye düşündü. Nasıl olduğunu biliyordu. Asphalter'ın duygularını paylaşıyordu.

"Darbeyi yedin. Istırap sona erdi," dedi Asphalter. "Artık ölüsün ve ölü gibi yatman lazım. Tabutta ne hissedersin? İçi doldurulmuş ipek."

"Hadi ya? Demek hepsini düşünüyorsun. Bayağı zor olmalı. Şimdi anlıyorum..." Moses iç geçirdi.

"Pratik yapmak gerekiyor tabii. Aynı anda hissetmek ve hissetmemek, olmak ve olmamak zorundasın. Hem varsın hem de yoksun. Ve hayatındaki insanlar bir bir gelip sana bakıyorlar. Annen. Baban. Sevdiğin ya da nefret ettiğin herkes."

"Ya sonra?" Herzog kendini iyice kaptırmış bir halde Asphalter'a çapraz bir açıdan bakıyordu.

"Sonra kendine şöyle soruyorsun: 'Şimdi onlara söyleyecek neyin var? Onlar için ne hissediyorsun?' Artık gerçekten düşündüğün şeyin dışında söyleyecek hiçbir şey yok. Ayrıca bunu onlara değil kendine söylüyorsun çünkü ölüsün. Hakikat, yanılsama yok. Gerçekler, yalan yok. Bu kadar."

"Ölümle yüzleşmek. Heidegger'in felsefesi. Bundan ne sonuç çıkıyor?"

"Tabutumdan yukarı bakarken başlangıçta dikkatimi ölümümün üzerinde yoğunlaştırabiliyorum ve yaşayanlarla olan ilişkimin, ama sonra başka şeyler geliyor, her seferinde."

"Ve yorulmaya mı başlıyorsun?"

"Hayır, hayır. Tekrar tekrar aynı şeyleri görüyorum." Lucas sinirli, acı dolu bir kahkaha attı. "Babam Batı Madison Caddesi'ndeki şu salaş otelin sahibiyken birbirimizi tanıyor muyduk?"

"Evet, seni okulda görüyordum."

"Büyük Bunalım patlak verdiğinde o eski otele biz kendimiz yerleşmek zorunda kalmıştık. Babam en üst katı bir daireye çevirmişti. Haymarket Tiyatrosu birkaç adım ötedeydi, hatırlıyor musun?"

"Şu kabare mi? Tabii hatırlıyorum, Luke. Okulu kırıp oraya hatunların dansını seyretmeye giderdim."

"Şey, ilk olarak işte o otelde çıkan yangını görüyorum. Tavan arasında kapana kısılmıştık. Abimle ben ufaklıkları battaniyelere sarmıştık ve pencerelerin yanında öylece dikiliyorduk. Sonra itfaiye gelip bizi kurtarmıştı. Ben kız kardeşimi kucağıma almıştım. İtfaiyeciler hepimizi tek tek aşağıya indirmişti. En son Rae Teyze'yi almışlardı. Teyzem neredeyse yüz kiloydu. İtfaiyeci onu taşırken elbisesi uçuşuyordu. Adamcağızın yüzü taşıdığı ağırlıktan ve zorlanmaktan kıpkırmızı kesilmişti. Muazzam bir İrlandalı yüzü. Bense aşağıda durmuş, teyzemin kalçalarının yavaş yavaş yaklaşmasını seyrediyordum; o heybetli kalçalar ve son derece solgun, çaresiz görünen o kocaman yanaklar."

"Ölü taklidi yaptığında gördüğün şey bu mu yani? Koca popolu yaşlı bir teyzeciğin ölümden kurtarılışı."

"Gülme," dedi Asphalter, kendisi de acı acı gülerek. "Bu, gördüğüm şeylerden yalnız biri. Bir diğeri de yandaki kabaredeki hatunlar. Gösterilerin aralarında yapacak hiçbir şeyleri olmazdı. O sıralarda film gösterilirdi: Tom Mix. Soyunma odalarında sıkılırlardı. Onlar da sokağa çıkıp beyzbol oynarlardı. Beyzbola bayılıyorlardı. Hepsi de güçlü kuvvetli, gürbüz kızlardı ve harekete ihtiyaçları vardı. Ben de kaldırımın kenarına oturup onları izlerdim."

"Üzerlerinde kabare kostümleriyle mi oynuyorlardı?"

"Pudralanmış ve rujlarını sürünmüş halde. Saçları yapılmış. Atış ve vuruş yapıp koşarken göğüsleri hop hop hoplardı. Normalden az kişiyle ve yumuşak topla oynuyorlardı. Moses, sana yemin ederim ki..." Asphalter ellerini sakalla kaplı yanaklarına bastırdı, sesi titriyordu. Parlak siyah gözleri ürkekti, acıyla gülümsüyordu. Sonra sandalyesini biraz geriye, ışıktan uzağa çekti. Muhtemelen ağlamak üzereydi. Umarım ağlamaz, diye düşündü Herzog. Onun da yüreği kabarmıştı.

"Kendini o kadar kötü hissetme, Luke. Şimdi beni dinle. Belki sana bu konuda birşeyler söyleyebilirim. En azından bunu nasıl gördüğümü söyleyebilirim. İnsan 'Şu andan itibaren gerçeği söyleyeceğim,' diyebilir. Ama gerçek bunu duyar ve adam daha lafını bitirmeden kaçıp saklanır. İnsan olmanın komik bir tarafı var ve uygar zihin de kendi ürettiği fikirlerle alay ediyor. Bu Tina Zokôly de dalga geçiyor olmalı."

"Pek sanmıyorum."

"O zaman şu eski *memento mori*'nin* –masada duran maymun kafatasının– günümüze uyarlanmış hali söz konusu. Peki ama bunun ne faydası var? Bütün bunların kökeni, ölüm korkusunun senin için iyi olduğunu, seni zihin dağınıklığından kurtardığını, özgür ve otantik kıldığını söyleyen şu Alman var oluşçularına uzanıyor. Tanrı artık yok. Ama Ölüm var. Onlar böyle düşünüyor. Ve mutluluğun mekanik bir model üzerine kurulduğu hedonist bir dünyada yaşıyoruz. Yapman gereken tek şey fermuarını açıp mutluluğu yakalamak. Böylece bu diğer teorisyenler de suçluluk duygusuyla korku arasındaki ge-

(*) Ölümü hatırlatan ya da sembolize eden bir nesne – ç n.

rilimi ıslah edici bir unsur olarak bize tanıtıyorlar. Ama insan hayatı bütün modellerden çok daha karmaşık, o dâhiyane Alman modellerinden bile. Korku ve yeisle ilgili *teorileri* okumaya ihtiyacımız var mı? Bu Tina Zokóly saçma sapan görüşleri olan bir kadın. Kendine gereksiz yere eziyet etmeni söylüyor ve zihnin de buna mizahla karşılık veriyor. Ama sen meseleyi fazla ileri götürüyorsun. Yeis duyana kadar kendinle alay etmektir bu. Mutsuzluk giderek daha da artar. Maymunlar ve kalçalar ve beyzbol oynayan şarkıcı kızlar..."

"Bu konuda seninle konuşabilmeyi umuyordum," dedi Asphalter.

"Kendine fazla hoyrat davranma Luke ve duygularına karşı böyle fantastik saldırılar düzenleme. Senin iyi biri olduğunu, yüreğinin gerçekten sızladığını biliyorum. Dünyaya inanıyorsun. Ve dünya da sana gerçeği grotesk kombinasyonlarda aramanı söylüyor. Ayrıca entelektüel onuruna değer veriyorsan her türlü teselliden uzak durman gerektiği konusunda da seni uyarıyor. Bu teori gerçeğin bir ceza olduğunu ve senin de bunu bir erkek gibi göğüslemen gerektiğini söylüyor. Bu teori diyor ki, gerçek senin ruhuna işkence edecek çünkü zavallı bir insancık olarak hep yalan söyleme ve yalanlarla yaşama eğilimindesin. Dolayısıyla ruhunda aydınlığa kavuşturulmayı bekleyen bir şey varsa bunu asla bu insanlardan öğrenemezsin. Bir tabutta olduğunu hayal edip bu ölüm egzersizlerini yapmak zorunda mısın? Düşünce derinleşmeye başladığı anda hemen ilk iş olarak ölüme geliyor. Modern filozoflar eski moda ölüm korkusunu diriltmek istiyorlar. Hayatı yeise kapılmaya değmeyecek kadar önemsiz bir şey olarak gören yeni tavır uygarlığın can evini tehdit ediyor. Ama bu bir korku –ya da benzeri herhangi bir sözcük– meselesi değil... Bununla birlikte, düşünceli insanlar ve hümanistler uygun sözcükleri bulmak için çabalamaktan başka ne yapabilirler ki? Örneğin beni ele alalım. Büyük bir telaşla herkese bir sürü mektup yazdım. Sözcük üstüne sözcük. Ben gerçekliği dil aracılığıyla yakalamaya çalışıyorum. Belki de bütün gerçekliği dile çevirmek, Madeleine'le Gersbach'ı *vicdan* sahibi olmaya zorlamak istiyorumdur. İşte bir sözcük daha. Sanırım insanı insan yapan gerilimleri

korumaya çalışıyorum. Acı çekmezlerse benden uzaklaşmış olacaklar. Ben de onların kaçmasını engellemek için bütün dünyaya mektuplar yağdırdım. Onların insan formunda olmasını istiyorum, dolayısıyla da onların etrafını sarabilmek için koca bir insan topluluğunu yardıma çağırıyorum. Bu kurgulara tüm ruhumu katıyorum. Ama bunlar da sadece kurgu."

"Evet ama sen insanlarla uğraşıyorsun. Benim gösterecek kimim var? Rocco mu?"

"Önemli olan bu değil. Ben insanı insan yapan şeyin kardeşlik bağı olduğuna gerçekten inanıyorum. Şayet Tanrı'ya bir insan hayatı borçluysam, işte bu noktada benden bekleneni yapamıyorum demektir. 'İnsan sadece kendisiyle değil, kardeşinin yüzünde de yaşar... Herkes Ebedi Babamız'ı görecek, her yer sevgi ve sevinç dolacak.'* Korku vaizleri başka insanların seni sadece metafizik özgürlükten uzaklaştıracağını söylediklerinde onlara sırtını dönmelisin. Gerçek ve en önemli mesele bizim diğer insanlara nasıl hizmet ettiğimiz ve onların da bize nasıl hizmet ettiği. Bu karşılıklı hizmet olmaksızın ölümden asla korkmazsın, ona davetiye çıkarırsın. Ve ne için yaşayacağını, ne için öleceğini bilmeyen bilinç sadece kendine zarar verir ve kendiyle alay eder. Senin Rocco ve Tina Zokóly'nin yardımıyla yaptığın gibi, benim saçma sapan mektuplar yazarak yaptığım gibi... Başım dönmeye başladı sanki. Şu Cutty Sark şişesi nerede? Bir fırt içmem lazım."

"Bence yatıp uyuman lazım. Her an yıkılacakmış gibi görünüyorsun."

"Kendimi hiç de kötü hissetmiyorum," dedi Herzog.

"Zaten benim de yapacak işlerim var. Hadi gidip yat. Sınav kâğıtlarını okumayı bitiremedim daha."

"Galiba pes ediyorum," dedi Moses. "Yatak çok çekici görünüyor."

"Sabah erken uyandırmayayım da biraz uyu. Bol bol vakit var nasılsa," dedi Asphalter. "İyi geceler, Moses." El sıkıştılar.

(*) William Blake'in "The Four Zoas" (Dört Zoa) adlı şiirinden alıntı – ç.n.

İşte nihayet kızını kucaklayabilmişti. Küçük kız minik elleriyle yanaklarından tutup babasını öptü. Onu hissetmeye, çocuksu kokusunu içine çekmeye, yüzüne, simsiyah gözlerine bakmaya, saçına, elbisesinin altındaki tenine dokunmaya aç olan Herzog kızının küçük kemiklerini sıkıştırarak "Junie, tatlım. Seni çok özledim," diye kekeledi. Mutluluğu acı vericiydi. Ve June bütün o masumiyeti ve çocuksuluğu içinde, küçük kızların o saf ya da âşıkane içgüdüsüyle onu –kaygı ve endişeden bitkin düşmüş, perişan, mikrop yuvası babasını– dudağından öptü.

Asphalter kenardan onları izliyordu. Gülümsüyor ama kendini biraz tuhaf hissediyordu; kel kafası terliyor, yeni alaca sakalıyla kaplı yüzü sıcaklamış görünüyordu. Jackson Parkı'ndaki Bilim Müzesi'nin uzun, beton merdivenlerinde duruyorlardı. Otobüsler dolusu çocuk, anne babaları ve öğretmenlerince güdülen siyah beyaz sürüler halinde müzeye giriyordu. Bronz süslemeli cam kapılar açılıp kapandıkça parlıyor; süt ve çişle dolu bütün o küçük bedenler, her renk ve biçimden o mübarek kafalar, iyiliksever Herzog'un gözünde geleceğin dünyasının umudu olan, dünyanın gelecekteki iyiliği ve kötülüğü olan o minik insanlar içeri ve dışarı akın ediyorlardı.

"Benim tatlı June'um. Baban seni çok özledi."

"Babişko!"

"Biliyor musun, Luke," dedi Herzog ani bir duygu patlamasıyla, yüzü hem mutlu hem de çarpıklaşmış. "Sandor Himmelstein bu çocuğun beni unutacağını söylemişti. Kendi Himmelstein soyunu düşünüyordu herhalde: kobay fareleri, hemstırları."

"Herzoglar daha iyi bir hamurdan mı?" diye sordu Asphalter. Ama bunu nazik bir şekilde söylemişti, iyi niyetli bir soruydu. "...Akşam dörtte seninle buluşabilirim, tam bu noktada," dedi.

"Sadece üç buçuk saat mi? Kadın utanmadan buna bile karışıyor! Neyse, tamam, bu konuda tartışmayacağım. Tatsızlık çıkarmak istemiyorum. Daha yarın da buradayım."

Zihnindeki çağrışım birimlerinden birinin ürettiği uzun bir iç monolog (Kızımdan feragat etmek yürek paralayıcı. Başka bir şehvetli kaltak olup çıksın diye mi? Ya da Sarah Herzog gibi hüzünlü bir güzele dönüşüp onun ruhu ve ruhunun Tanrısı hakkında hiçbir şey bilmeyecek çocuklar doğursun diye? Yoksa insanlık yeni bir yol tutturarak Herzog'un türünün –buna memnun olurdu!– demode olmasını mı sağlayacaktı? New York'ta verdiği bir seminerden sonra genç bir yönetici birden yanına gelip ona "Profesör, Sanat Yahudiler içindir!" demişti. Bu incecik, sarışın ve ateşli genci karşısındagören Herzog başını sallayıp "Eskiden tefecilik için böyle derlerdi," demekle yetinmişti), o ani sancılardan birine neden olarak geçip gitti. Yeni gerçekçilik böyle işte, diye düşündu. "Luke? Teşekkür ederim. Dörtte burada olacağım. Sen de bütün günü kara kara düşünerek geçireyim deme sakın."

Moses yumurtlayan tavukları görsün diye kızını müzeye soktu. "Marco sana kartpostal yolladı mı, canım?"

"Evet. Kamptan."

"Marco'nun kim olduğunu biliyor musun?"

"Abim."

Demek ne tür bir delilik içinde olursa olsun Madeleine kızını Herzoglara yabancılaştırmaya çalışmıyordu.

"Buradaki, müzedeki kömür madenine indin mi?"

"Beni korkuttu."

"Civcivleri görmek ister misin?"

"Zaten gördüm ki."

"Bir daha görmek istemez misin?"

"İsterim. Çok seviyorum onları. Val Amca beni geçen hafta götürmüştü."

"Val Amca'yı tanıyor muyum?"

"Of, baba! Aptal şey." Küçük kız Herzog'un boynuna sarılıp kıkırdadı.

"Kim o?"

"O benim üvey babam. Bal gibi de *biliyorsun*."

"Annen sana öyle mi dedi?"

"Üvey babam işte."

"Seni arabaya kapatan o muydu?"

"Evet."

"Peki sen ne yapmıştın?"

"Ağlamıştım. Ama çok değil."

"Peki Val Amca'yı seviyor musun?"

"Evet, çok komik biri. Yüzüyle komik şeyler yapıyor. Sen yüzünle komiklikler yapabilir misin?"

"Eh işte," dedi Herzog. "Ben yüzümle komiklik yapmak için fazla gururluyum."

"Sen daha güzel hikâye anlatıyorsun."

"Ben de öyle umuyorum, birtanem."

"O yıldızlı oğlan hakkındaki hikâye."

Demek uydurduğu hikâyelerin en iyilerini hatırlıyordu. Herzog kızına hayret ederek, onunla gurur duyarak, minnettar bir edayla başını salladı. "Şu çilli oğlan mı?"

"Gökyüzü gibiymiş hani."

"Her çil bir yıldız gibiymiş ve oğlanın yüzünde hepsi varmış. Büyükayı, Küçükayı, Avcı, İkizler, Betelgeuse, Samanyolu. Yüzünde her bir yıldız varmış, hem de doğru yerde."

"Sadece bir yıldızı kimse bilmiyormuş."

"Oğlanı gökbilimcilere götürmüşler."

"Ben televizyonda onlardan gördüm."

"Ve gökbilimciler demişler ki 'Vay vay, ne ilginç bir tesadüf. Ne acayip bir ufaklık.'"

"Daha. Daha."

"Oğlan en sonunda Hiram Shpitalnik'i görmeye gitmiş. Hiram çok, çok yaşlı, miniminnacık bir adammış ve sakalı da ta ayaklarına değiyormuş. Bir şapka kutusunun içinde yaşıyormuş. Oğlana demiş ki 'Seni dedemin incelemesi lazım.'"

"O da bir ceviz kabuğunda yaşıyormuş."

"Aynen öyle. Ve bütün arkadaşları arıymış. Arı gibi çalışırsan üzülmeye vaktin olmaz. Shpitalnik Dede kabuğundan bir teleskopla çıkmış ve Rupert'ın yüzüne bakmış."

"Oğlanın adı Rupert'mış."

"Yaşlı Shpitalnik arılara kendisini kaldırmalarını söylemiş ve oğlanın yüzüne bakmış ve onun *gerçek* bir yıldız olduğunu, yeni bir keşif olduğunu söylemiş. Kendisi de uzun zamandır o yıldızı görmeyi bekliyormuş... Bak işte, civcivler burada." Kızını parmaklığın üstüne doğru kaldırdı, onu sol tarafında tutuyordu ki çocuk büyük dedesinin rublelerine sarılmış olan silaha yaslanmasın. Rubleler ve silah hâlâ sağ göğüs cebindeydi.

"Sapsarılar," dedi June.

"İçeriyi sıcak ve aydınlık tutuyorlar. Şu yumurtanın sallanışını görüyor musun? Civciv çıkmaya çalışıyor. Birazdan gagası kabuğu delecek. Seyret."

"Baba, artık bizim evde traş olmuyorsun. Neden?"

Herzog şimdi yürek sancısına karşı direncini güçlendirmeliydi. Durum zorunlu bir sertlik gerektiriyordu. Aksi halde yerlilerin piyano tanımı onun için de geçerli olurdu: "Savaşmaya kalkıyorsun, ağlayıveriyor." Ve Yahudilerin çok iyi olduğu bu gözyaşı sanatı şu an için bastırılmalıydı. Dikkatle seçilmiş sözcüklerle "Traş bıçağım başka bir yerde," diye cevap verdi. "Madeleine sana ne dedi?"

"Artık bizimle yaşamak istemiyormuşsun, öyle dedi."

Herzog öfkesini çocuğa belli etmekten kaçındı. "Öyle mi? Şey, ben her zaman seninle birlikte olmak istiyorum. Ama yapamıyorum işte."

"Neden?"

"Çünkü ben bir erkeğim ve erkekler çalışmak ve uzaklara gitmek zorundalar."

"Val Amca da çalışıyor. Şiir yazıyor ve anneme okuyor."

Herzog'un ciddi yüzü birden aydınlandı. "Harika." Madeleine onun o saçmalıklarını dinlemek zorunda kalıyordu demek. Kötü sanat ve kötü huylar el ele. "Buna çok sevindim."

"Onları okurken tuhaf görünüyor."

"Peki ağlıyor mu?"

"Ay, evet."

Duygusallık ve barbarlık; biri olmadan diğeri olmuyor, fosil ve petrol gibi. Bu, paha biçilmez bir haber. Bunu duymak müthiş bir mutluluk.

June başını eğmiş ve bileklerini gözlerinin üstüne koymuştu.

"Ne oldu hayatım?"

"Annem Val Amca hakkında konuşma demişti."

"Neden?"

"Çok ama çok kızarmışsın, öyle dedi."

"Ama kızmadım. Bak nasıl gülüyorum. Tamam. Onun hakkında konuşmayız biz de. Söz veriyorum. Tek kelime etmeyeceğiz."

Herzog deneyimli bir baba olarak baklayı ağzından çıkarmadan önce Falcon'a varmalarını beklemişti. "Bagajda senin için bir iki hediye var!"

"Ay, baba! Ne getirdin!"

Arkasında hantal, eski, kocaman Bilim Müzesi binasıyla June son derece canlı, son derece taze görünüyordu (süt dişleri ve seyrek çilleri ve iri umut dolu gözleri, incecik boynu). Ve Herzog, kızının bir gün marifetli aletlerden, fizik ve uygulamalı bilim prensiplerinden oluşan bu dünyayı miras alacağını düşündü. Bunun için gerekli zekâya sahipti. Onda yeni bir Madam Curie gören Herzog daha şimdiden gururdan adeta sarhoş olmuştu. June periskoba bayıldı. Ağaçların arkasına ve umumi tuvaletin kemerine saklanıp arabanın yanlarından birbirlerini gözetlediler. Outer Drive'daki köprüyü geçerek göl kenarında yürüdüler. Herzog, June'un ayakkabılarını çıkarıp suda oynamasına izin verdi; sonrasında ayaklarını kendi gömleğiyle kurula-

yıp parmaklarının arasına giren kumları dikkatle silkeledi. June babasının aldığı bir paket Cracker Jack'i çimenlerin üzerinde yedi. Tohumları etrafa saçılan karahindibalar pamuk gibi görünüyordu; çimenlik taze ve yumuşaktı, ne mayısta olduğu gibi nemli ne de güneşin kavurduğu ağustosta olduğu gibi kuru ve sert. Mekanik çim biçici daireler çizerek ilerliyor, tepecikleri traş ediyor, sağa sola çimen püskürtüyordu. Güneyden vuran ışıkla aydınlanan su muhteşem bir renk almıştı: canlı, yoğun bir gök mavisi. Gökyüzü pırıl pırıl ufkun üzerinde dingindi, bir tek Gary tarafındaki çelik ocaklarından yükselen ince siyah sütunlar kızıl-kahve ve sarı-yeşil dumanlar üflüyorlardı. Ludeyville'de iki yıldır kesilmeyen otlar şimdi çoktan saman tarlasına dönmüş olmalıydı ve yöre avcılarıyla âşıkları muhtemelen yine içeri giriyor, pencereleri kırıyor, ateş yakıyorlardı.

"Akvaryuma gitmek istiyorum, baba," dedi June. "Annem beni oraya götürmeni söyledi."

"Öyle mi? Peki o zaman, hadi gidelim."

Falcon güneşin altında pişmişti. Herzog içeriyi biraz serinletmek için camları açtı. Yanında bir sürü anahtar birikmişti, bunları ceplerine daha sistemli bir şekilde yerleştirmesi lazımdı. New York'taki evinin anahtarı, Ramona'nın verdiği anahtar, üniversiteden verilen Fakülte Erkekler Salonu anahtarı, Asphalter'ın evinin anahtarı ve birkaç tane de Ludeyville anahtarı. "Senin arka koltuğa oturman lazım, tatlım. Hadi içeri gir, ama elbiseni de iyice aşağıya çek çünkü plastik çok sıcak." Batı havası doğu havasından daha kuruydu. Herzog'un keskin duyuları bu farkı sezmişti. Sürekli hezeyanın eşiğinde olduğu ve karmakarışık, binbir çeşit düşünceye gömüldüğü bu günlerde, içindeki derin duygu akımları ya Herzog'un algılarını geliştirmişti ya da onu bulunduğu çevreyi kendisinden birşeylerle donatmaya itiyordu. Sanki her şeyi kendi ağzından, kanından, ciğerlerinden, bağırsaklarından, cinsel organlarından aldığı renk ve nemle boyuyordu. Otuz yıldan fazladır kendisine tanıdık olan Chicago'nun işte böyle girift bir şekilde farkındaydı. Organlarının bu tuhaf sanatıyla şehrin kendine göre bir versiyonunu yaratmıştı. Kalın duvarların ve eğri büğrü yolların pis ko-

kular saldığı zenci gecekonduları, daha batıda fabrikalar, nehrin lağım suyuyla yoğunlaşmış ve üstü parıldayan, sarı bir pislik tabakasıyla kaplı durgun güney kesimi, şu anda terk edilmiş olan Stockyards, yalnızlık içinde çürüyen yüksek, kırmızı mezbahalar, sonra bungalovların ve cılız parkların o hafif sıkıntılı havası, kocaman alışveriş merkezleri, onları takip eden mezarlıklar, eski ve yeni Herzogların mezarlarının bulunduğu Waldheim, insanların ata bindiği, Hırvat pikniklerinin düzenlendiği, âşıkların dolaştığı ve korkunç cinayetlerin işlendiği Forest Preserves, hava alanları, taş ocakları ve son olarak da mısır tarlaları. Ve bununla birlikte, binbir çeşit faaliyet: Gerçeklik. Moses gerçekliği görmek zorundaydı. Belki de gerçekliği daha iyi görebilmek, gerçekliğin sımsıkı kucaklamasında uykuya dalmamak için onun bir şekilde dışında tutulmuştu. Farkındalık onun işiydi; kesintisiz bilinç onun uzmanlık alanı, mesleği, nöbetiydi. Küçük kızını balıkları görmeye götürmek için zaman ayırıyorsa bunu nöbet fonuna geri ödemenin bir yolunu buluyordu. Bugün de tıpkı –kendisini güçlendirip gerçekle yüzleşti– Herzog Baba'nın cenaze günü gibiydi. O zaman da çiçek açma dönemiydi; güller, manolyalar. Bir önceki gece hava sınsi bir şekilde çiçek kokusu yüklüydü. Moses ağlamış, uyumuştu. Yoğun rüyalar görmüştü, acı verici, kötü, dopdolu, gece boşalmasının ender yaşanan esrikliğiyle bölünen rüyalar; ölüm zincire vurulmuş içgüdülere nasıl da özgürlük vadediyor: Zihinleri ve bedenleri tuhaf sinyallere cevap vermek zorunda olan, Âdem'in acınası evlatları. Hayatımın çoğunu daha tutarlı düşünceler doğrultusunda yaşama çabasına harcadım. Bunların hangi düşünceler olduğunu bile biliyorum.

"Baba, buradan dönmen lazım. Val Amca hep buradan dönüyor."

"Tamam." Herzog bu gafın küçük kızı üzdüğünü aynadan görebiliyordu. Yine Gersbach'tan bahsetmişti. "Hey, kedicik," dedi. "Bana Val Amca hakkında söylediklerini asla kimseye söylemeyeceğim. Sana onun hakkında hiçbir soru sormayacağım. Artık bu konuda endişelenme. Saçma sapan şeyler bunlar."

Herzog Anne ona Verdun'daki damıtma evi konusunda hiç-

bir şey söylememesini tembihlediğinde, Moses June'dan büyük değildi. Mekanizmayı gayet iyi hatırlıyordu. O borular ne güzeldi! Sonra, ezilmiş arpayla su karışımının o yoğun kokusu vardı. Yanılmıyorsa Herzog Baba teknenin içine çuvallar dolusu bayat çavdar ekmeği boca ediyordu. Her neyse, sonuçta sırlar o kadar da kötü değildi.

"Birkaç sırrımızın olmasının hiçbir zararı yok," dedi.

"Ben bir sürü şey biliyorum." June Herzog'un tam arkasındaki koltukta oturuyor ve babasının başını okşuyordu. "Val Amca çok iyi."

"Tabii ki öyle."

"Ama ben onu sevmiyorum. Kötü kokuyor."

"Hah ha! Eh, biz de ona bir şişe parfüm alıp çok güzel kokmasını sağlarız."

Akvaryumun merdivenlerinden çıkarken kızının elini tutan Herzog kendini, gücüne ve sakin yargılarına güvenilir bir baba gibi hissediyordu. Binanın camla kaplı çatısının aydınlattığı merkezî avlusu çok sıcaktı. Fıskiyeli havuz ve azgın bitkiler ve yumuşak, tropik, balık kokulu hava Moses'ı kendini kontrol altına almaya, enerjisini korumaya zorluyordu.

"Önce ne görmek istersin?"

"Büyük kaplumbağaları."

Sarı ve yeşil renklerin hâkim olduğu karmaşık koridorlarda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladılar.

"Şu hızla giden küçük balıkların adı humuhumu-elieli, Hawai'den. Şu kayar gibi giden yaratığın adı vatoz, dişleri var ve kuyruğu da zehirli. Şunlar da asalak balıklarla akraba olan taşemenler, emici ağızlarıyla başka balıklara yapışıp onları öldürene kadar emiyorlar. Bak, şurada da gökkuşağı balıkları var. Bu koridorda kaplumbağa yok, ama sondaki şu kocaman şeylere bak. Köpekbalığı mı sence?"

"Ben Brookfield'de yunus gördüm," dedi June. "Denizci şapkaları var, bir zile basıyorlar. Kuyruklarının üstünde dans edip basketbol oynuyorlar."

Herzog onu kucağına alıp taşımaya başladı. Çocuklarıyla buluştuğu günler, muhtemelen duygu yoğunluğu çok yüksek ol-

duğundan, hep fazlasıyla yorucu geçiyordu. Marco'yla geçen bir günün ardından Moses genelde gözlerine soğuk kompres koyup uzanıyordu. Görünüşe göre ziyaret eden bir baba, çocuklarının hayatına sürekli girip çıkan bir hayalet olmak onun kaderiydi. Ama buluşma ve ayrılıklara yönelik bu garip duyarlılığın ehilleştirilmesi gerekiyordu. Böyle derin bir keder. Freud'un bunun için ne gibi bir terim bulduğunu düşünmeye çalıştı: Kaynağı ölüm içgüdüsüne kadar giden, bastırılmış travmatik materyalin kısmi dönüşü? Çocuklara aktarılmamalıydı; onlara aktarılmamalıydı hayat boyu süren bu ölüm korkusu... Öğrenciyken Herzog bu duyguyu dünyevi ve göksel şehirlerin rahmi olarak görmüştü, zira insanlar sevdiklerinden ya da ölülerinden, ne bu dünyada ne de öbür tarafta ayrılabilirler. Ama kucağında kızıyla yeşilimsi sudaki taşemenlere ve kaygan, karınları çentikli köpekbalıklarına bakmakta olan Moses E. Herzog için bu duygu zorbalıktan başka bir şey değildi. Alexander V. Herzog'un, Herzog Baba'nın cenazesini yönetişini ilk defa farklı gözlerle görüyordu. Cenaze evinde hüzne yer yoktu. Shura'nın gösterişli, tenleri golf oynarken bronzlaşmış arkadaşları –bankerler ve şirket başkanları– omuz, el ve yanak kısımlarında sağlam olduğu ölçüde saçlarda zayıf olan heybetli bir et duvarı oluşturuyorlardı. Sonra kortej vardı. Belediye, Shura Herzog'un kendileri için ne denli önemli olduğunu göstermek amacıyla motorsikletli eskort göndermişti. Polisler ciyak ciyak bağıran sirenleriyle önden giderek cenaze arabasının trafik ışıklarını hızla geçmesi için araba ve kamyonları kenarlarda bekletmişti. Herhalde hiç kimse Waldheim'e o kadar hızlı gitmemiştir. Moses, Shura'ya "Babam yaşarken aynasızlar hep peşindeydi; şimdiyse..." demişti. Helen, Willie, limuzindeki dört evladın dördü de bu söze hafifçe gülmüştü. Ardından tabut toprağa verilirken Moses ve diğerleri ağladığında Shura ona "Lanet bir göçmen gibi davranma," demişti. Onu golf arkadaşlarının, şirket başkanlarının yanında utandırmıştım. Belki ben de tamamen haklı değildim. O noktada Shura iyi Amerikalıydı. Ben hâlâ Avrupalı kirliliğini taşıyorum; sevgi, anne baba sevgisi gibi Eski Dünya duyguları beni hasta etmiş. O eski, sersemce hayaller.

"Kaplumbağa işte *orada!*" diye bağırdı June. Hayvan su tankının derinliklerinden sert zırhı, kocaman gagası, tembel başı ve çağların kayıtsızlığının okunduğu gözleriyle, kanatlarını yavaşça çırparak çıkıp cama hafifçe dokundu; göğsü pembemsi sarı muazzam pullarla, sırtıysa zarif çizgileri olan, suyun yüzey gerilimini taklit eden siyah, kavisli plakalarla kaplıydı. Yeşil bir parazit topluluğu bir kuyruk gibi peşinden gidiyordu.

Karşılaştırma yapmak için ortadaki havuzda bulunan Mississippi kaplumbağalarının başına gittiler; onların yan tarafları kırmızı çizgiliydi, kütük gibi bir şeyin üzerinde uyukluyor ya da eğreltiotlarının gölge yaptığı, bozuk paralarla kaplı zeminin üzerinde yayın balıklarıyla birlikte yüzüyorlardı.

Çocuk artık göreceğini görmüştü, babası da öyle. "İstersen artık gidip sana bir sandviç alalım. Öğle yemeği vakti geldi," dedi Herzog.

Park yerinden oldukça dikkatli bir şekilde çıkmıştık, diye düşünecekti Herzog daha sonra. Ne de olsa ihtiyatlı bir sürücüydü. Ama Falcon'ı trafiğe çıkarırken kuzeyden gelen ve arabaların hızlandığı o uzun kavşağı hesaba katması lazımdı. Arkasında küçük bir Volkswagen kamyon vardı. Herzog biraz yavaşlayıp arkasındaki araca yol vermek için frenlere hafifçe dokundu. Ama frenler fazla yeni ve hassastı. Falcon birden durdu ve küçük kamyon da arkadan çarparak arabanın bir elektrik direğine toslamasına neden oldu. Herzog öne doğru fırlayıp kafasını direksiyona çarpınca June çığlık atıp onun omuzlarına yapıştı. Çocuk, diye düşündü; ama onun için korkmasına gerek yoktu. Çığlığından, June'un yaralanmadığını, sadece korktuğunu anlamıştı. Direksiyonun üzerinde öylece kalakalmıştı; kendini güçsüz, son derece güçsüz hissediyordu. Gözleri yavaş yavaş kararırken bulantı ve uyuşukluk tarafından alt edildiğini hissetti. June'un çığlıklarını duyuyor ama ona doğru dönemiyordu. Kendi kendine bayılmak üzere olduğunu haber verip bilincini yitirdi.

Onu çimenlerin üzerine yatırmışlardı. Çok yakınlardan gelen bir tren sesi duydu: Illinois Central. Derken tren uzaklaşmış gibi geldi. Drive'ın karşısındaki otların içinden ilerliyor-

du sanki. Başlangıçta gözlerinin önünde kocaman lekeler uçuşuyordu ama bunlar az sonra rengârenk noktacıklara dönüştü. Pantolonunun paçaları yukarı çıkmıştı. Herzog bacaklarında bir ürperme hissetti.

"June nerede? Kızım nerede?" Gövdesini kaldırdığında June'un iki siyah polisin arasında olduğunu gördü, adamlar Herzog'a bakıyorlardı. Cüzdanını, çarlık rublelerini ve tabii ki tabancayı almışlardı. Oradaydı işte. Gözlerini tekrar kapattı. Başını nasıl bir belaya soktuğunu düşündüğünde bulantı geri geldi. "Çocuk iyi mi?"

"Gayet iyi."

"Buraya gel, Junie." Herzog ileri doğru uzandı ve June da kendini babasının kollarına bıraktı. Kızına sarıldığında, ürkmüş yüzünü öptüğünde kaburgalarında şiddetli bir sancı hissetti. "Azıcık yat babacım. Yok bir şey." Ama babasını bu çimenlerin üzerinde boylu boyunca serilmiş halde görmüştü. Müzenin ilerisindeki yeni binanın hemen önünde. Aynasızlar ceplerini ararken, uzanmış kol ve bacaklarıyla ölü gibi görünüyordu muhtemelen. Yüzünün kansız, çökmüş, kaskatı olduğunu; duyumunun bir hayli azaldığını hissetti ve bu onu korkuttu. Saç diplerindeki acıdan, saçlarının muhtemelen topyekün beyaza döndüğünü düşündü. Polisler kendine gelmesi için ona birkaç dakika süre tanıyorlardı. Devriye arabasının mavi ışığı dönerek yanıyordu. Küçük kamyonun şoförü kızgın bir ifadeyle ona bakıyordu. Az ileride sığırcıklar yürüyor, birşeyler yiyorlardı; siyah boyunlarında o her zamanki ışık oyunları görülüyordu. Herzog omzunun üzerinden baksa Doğal Tarih Müzesi'ni göreceğini biliyordu. Keşke o mahzende bir mumya olsaydım, diye düşündü.

Polisler onu fena yakalamışlardı. Sessiz bakışları ona bu bilgiyi veriyordu. Junie'ye sarıldığı için beklemişlerdi, şu an için ona fazla sert davranmayabilirlerdi. Şimdiden vakit kazanmaya çalışan Herzog, olduğundan daha bilinçsiz görünmek için çaba sarf ediyordu. Aynasızların çok kötü olabileceğini biliyordu, onları iş üstünde görmüştü. Ama bu çok uzun zaman önceydi. Belki de artık devir değişmişti. Yeni bir komiser vardı. Ge-

çen yıl bir narkotik konferansında Orlando Wilson'ın yakınında oturmuştu. El sıkışmışlardı. Elbette bundan bahsetmeye bile değmezdi, zaten sonuçta hiçbir şey bu iki iri yarı siyah polisi nüfuz imalarından daha çok onun aleyhine çeviremezdi. Onlar açısından Herzog günün avıydı ve cebinden çıkan rubleler ve silahla onu öylece salıvermelerini umamazdı. Bir de tabii elektrik direğine toslamış vaziyette duran yeşil-mavi Falcon vardı. Trafik akıyor, arabalar parıldayarak ilerliyordu.

"Sen Moses mısın?" diye sordu polislerin daha yaşlı olanı. İşte buradaydı, yalnızca dokunulmazlık ortadan kalktığında duyduğunuz o ölümcül teklifsiz ton.

"Evet, ben Moses'ım."

"Bu çocuk senin mi?"

"Evet, küçük kızım."

"Mendilini başına koysan iyi edersin. Orada küçük bir kesik var, Moses."

"Öyle mi?" Bu, saç diplerindeki acıyı açıklıyordu. Mendilini – şu kâğıt havlu parçası– bulamayınca ipek kravatını boynundan çıkarıp katlayarak geniş tarafını alnına bastırdı. "Önemli bir şey değil," dedi. Küçük kız yüzünü babasının omzuna gömmüştü. "Babanın yanına otur, hayatım. Tam yanıma, çimenlerin üstüne otur. Babanın başı azıcık acıyor." June itaat etti. Uysallığı, babasının duygularını paylaşması, Herzog'a bilgece ve şefkatli görünen duyarlılığı, anlayışı, onu duygulandırmış, ona cesaret vermişti. Öne doğru eğilip otururak kravatı başına bastırdı.

"Bu silah için ruhsatın var mı, Moses?" Soruyu soran polis cevabı beklerken kalın dudaklarını büzmüş, tırnağıyla bıyıklarını yukarı doğru kaldırıyordu. Diğer polis ise son derece öfkeli olan Volkswagen şoförüyle konuşuyordu. Sivri yüzlü, sivri ve kırmızı burunlu adam dövecekmiş gibi Moses'a bakarak "O adamın ehliyetini alacaksınız, değil mi?" diye soruyordu. Silah yüzünden durumum kötü ve bu herif de beni kışkırtmaya çalışıyor, diye düşündü Herzog. Bu haksızlık karşısında duyduğu öfke onu hislerini bastırmaya sevk etti.

"Bir kere sordum, bir kere daha soruyorum, Moses: Ruhsatın var mı?"

"Hayır efendim, yok."

"Burada iki kurşun var. Dolu silah, Moses."

"Memur bey, o babamın silahıydı. Babam öldü, ben de silahı Massachusetts'e götürüyordum." Cevapları olabildiğince kısa ve sabırlıydı. Hikâyesini tekrar tekrar anlatmak zorunda kalacağını biliyordu.

"Bu para neyin nesi?"

"Değersiz, memur bey. Rusların Konfederasyon parası gibi bir şey. Sahne parası. O da bir hatıra."

Polis memuru anlayıştan yoksun görünmüyordu ama aynı zamanda yüzünde yorgun, kuşkucu bir ifade vardı. Göz kapakları yarı kapalıydı ve sessiz, kalın dudaklarında sanki bir gülümseme seziliyordu. Onu hayatındaki diğer kadınlar hakkında sorguya çekerken Sono'nun ağzı da biraz böyle görünürdü. Eh, sonuçta polis de her gün binbir çeşit tuhaflıkla, görgü tanıklarıyla, yalanlarla, fantezilerle karşılaşıyordu. İçindeki suçluluk hissine ve korkuya rağmen olabildiğince mantıklı hesaplar yapmaya çalışan Herzog, kendisini kategorize etmenin bu polis memuru için çok da kolay olmayabileceğini düşündü. Doğal olarak ona uyabilecek etiketler vardı ama bunun gibi üniformalı bir polis onlara aşina olmayabilirdi. Böyle bir anda bile Herzog'un bu düşüncesinde bir parça gurur yok değildi; insan evladının aptallığı işte böylesine inatçıydı. "Tanrım, bırak da melekler övsün adını. İnsan aptal bir yaratıktır, aptal bir yaratık. Ahmaklık ve günah oynar bütün oyunlarını..."* Herzog'un başı ağrıyordu ve mısraların geri kalanını hatırlayamadı. Kravatı başından kaldırdı. Kumaşı yaraya yapıştırmanın bir anlamı yoktu; pıhtılaşan kısmın kalkmasına neden olurdu bu. June başını babasının kucağına koymuştu. Herzog kızının gözlerine gölge yapıyordu.

"Kazanın ayrıntılarını not etmemiz lazım." Aynasız, parlak pantolonuyla Herzog'un yanına çömeldi. Kocaman, şişman kalçasından kendi silahı sarkıyordu. Silahın çapraz çizgili metalden kahverengi kabzası ve palaska; Herzog Baba'nın büyük,

(*) İngiliz şair George Herbert'ın (1593-1633) "Miserie" adlı şiirinden – ç n.

hantal Cherry Sokağı revolverinden çok farklı görünüyordu. "Bu Falcon'ın ruhsatını göremedim."

Küçük araba her iki taraftan göçmüştü ve motor kapağı midye kabuğu gibi açılmıştı. Motor fazla hasar görmüş olamazdı, görünürde sıvı sızıntısı falan yoktu. "Onu kiralamıştım. O'Hare'in oradan. Kâğıtlar torpido gözündeydi," dedi Herzog.

"Bu bilgileri yazmamız lazım." Polis elindeki dosyayı açıp kalın bir kâğıda basılmış bir formu sarı kalemiyle doldurmaya başladı. "Şu park yerinden çıkıyordun –hız kaçtı?"

"Çok yavaş gidiyordum. Saatte sekiz on kilometre, kağnı gibi gidiyordum."

"Bu adamın geldiğini görmedin mi?"

"Hayır. Kavşak onu saklamıştı sanırım. Bilmiyorum. Ama yola girdiğimde tam dibimdeydi." Pozisyonunu değiştirerek belindeki ağrıyı biraz hafifletmek için öne doğru eğildi. Zihnini ağrıyı umursamamaya çoktan ikna etmişti. June'un yanağını okşadı. "En azından ona bir şey olmadı," dedi.

"Çocuğu arka pencereden çıkardım. Kapı sıkışmıştı. Onu kontrol ettim. Bir şeyi yok." Bıyıklı polis Herzog'a –dolu bir silahı olan bir adam– herhangi bir açıklama borçlu olmadığını belirtmek istercesine kaşlarını çattı. Zira Herzog'a yapılacak olan asıl suçlama kazayla değil, içinde iki kurşun bulunan bu hantal silahla ilgili olacaktı.

"Ona bir şey olsaydı beynimi uçururdum."

Sessizliğinden anlaşıldığı kadarıyla devriye polisi Moses'ın ne yapmış olacağıyla pek ilgilenmiyordu. Ayrıca revolveri herhangi bir şekilde kullanmaktan bahsetmek, kendine karşı bile olsa pek de akıllıca değildi. Ama Herzog hâlâ afallamış ve şaşkın bir haldeydi; kendini, son birkaç günün spiral uçuşunun ardından yere çakılmış gibi hissediyor, bu ani düşüşün –umutsuzluğunu demeyelim de– şokunu yaşıyordu. Başı hâlâ dönüyordu. Bu saçmalığın bir an önce durması gerektiğine karar verdi, yoksa işler daha da kötüye gidecekti. Kızını korumak için Chicago'ya koşmuştu ama onu neredeyse öldürüyordu. Gersbach'ın etkisini dengelemek ve kızına kendi varlığının –

bir baba, bir erkek vs. olarak– avantajlarını sunmak için gelmiş ama neticede bir direğe toslamıştı. Sonra da çocukcağız onu baygın vaziyette arabadan dışarı sürüklenirken görmüştü: başında bir yarayla, cebinden çıkan revolver ve rublelerle. Hayır, hayatı boyunca mazeret olarak gösterdiği (ve kibirle nöbetleşe değişen) zayıflık ya da hastalık, Moses'ın dengeyi koruma yöntemi –Herzog jiroskobu– artık tamamen yararsızdı. En azından *bunun* sonuna geldiği açıktı.

Küçük Volkswagen kamyonun yeşil işçi gömlekli şoförü kazayı kendi açısından anlatıyordu. Moses cebinin üstüne sarı iplikle işlenmiş olan harfleri okumaya çalıştı. Benzin şirketinden miydi acaba? Belli değildi. Elbette bütün suçu Herzog'un üzerine yıkıyordu. Oldukça orijinal, yaratıcı bir hikâyeydi. Her saniye ayrıntılar daha da artıyordu. Ah, kendini haklı çıkarmanın azameti! diye düşündü Herzog. Bu ölümlülerin, en şapşal olanlarının bile, içlerindeki dehayı nasıl da ortaya çıkarıyordu. Adamın kafa derisindeki kırışıklar alnındaki çizgilerden farklı bir desen oluşturuyordu. Buna bakarak eskiden saçlarının başladığı sınırı çıkarabilirdiniz. Başında birkaç tel saç kalmıştı.

"Birden önüme çıkıverdi. Ne sinyal var, ne bir şey. Ona alkol testi falan yapsanıza. Arabayı sarhoş gibi kullanıyordu."

"Pekâlâ, Harold," dedi yaşlı polis. "Senin hızın neydi bakalım?"

"Vallahi de hız sınırının çok altındaydı."

"Bu şirket şoförlerinin çoğu özel arabaların canına okumayı seviyor," dedi Herzog.

"Önce önüme fırladı, sonra da frene asıldı."

"Ona bayağı sert bindirmişsin. Demek ki onu çekilmeye zorluyordun."

"Evet. Bana aynen öyle görünüyor..." Yaşlı polis kaleminin silgili ucuyla iki, üç, beş kere ileriyi işaret etti, herkesin yola odaklanmasını sağlamıştı. (Herzog orada Gadaralı domuzların*

(*) Yeni Ahit, Matta 8: 23-34'e gönderme. İsa Gadara'ya gelip cinlerin ele geçirdiği iki kişinin içlerindeki cinleri kovarak yakında otlayan bir domuz sürüsüne gönderir. Cinler domuz sürüsünün içine girdikten sonra domuzlar kayalıklara koşup göle atlar ve boğulurlar – ç.n.

koşuşunu görür gibi oldu; rengârenk ve pırıl pırıl, henüz kayalıklarına ulaşmamışlar.) "Bana onu sıkıştırıyormuşsun gibi geldi, Harold. Muhtemelen diğer şeride geçemeyince yavaşlayıp sana yol vermek istedi. Frene biraz sert bastı ve sen de onu bir güzel benzettin. Ehliyetindeki zımba izlerinden şimdiye kadar zaten iki ceza aldığın anlaşılıyor."

"Doğru, bu yüzden de artık çok daha dikkatliyim."

Allah vere de o öfken kafa derini yakıp kavurmasa, Harold. O kıpkırmızı renk ve kabarıklık hiç de hoş görünmezdi, tıpkı bir köpeğin damağı gibi.

"Bana öyle geliyor ki onun iyice dibinde olmasaydın o kadar sert bindirmezdin. Dönmeye çalışır ve ona sağdan vururdun. Sana ceza kesmem lazım, Harold."

Ardından Moses'a dönüp "Seni götürmem gerekiyor. Hafif suçtan zabıtlara geçeceksin."

"Bu eski silah yüzünden mi?"

"Dolu bir silah..."

"Ama o bir şey değil ki... Sicilim temiz, daha önce hakkımda hiç zabıt tutulmamıştı."

Herzog'un ayağa kalkmasını beklediler. Sivri burunlu Volkswagen şoförü kızıl kaşlarını çatmış onu izliyordu; adamın öfkeli, kıvılcımlar saçan bakışları altında Herzog ayağa kalktı ve kızını kucağına aldı. Babası onu kaldırırken küçük kız saç tokasını düşürmüş, epey uzun olan saçları yanaklarına dökülmüştü. Herzog kaplumbağa kabuğu şeklindeki tokayı aramak için tekrar eğilemedi. Bir yokuşa park edilmiş olan devriye arabasının kapısı ardına kadar açıldı. Herzog şimdi gözaltına alınmanın nasıl bir his olduğunu bizzat tecrübe ediyordu. Kimse soyulmamış, kimse ölmemişti ama o yine de üzerinde ağır, ölümcül bir gölge varmış gibi hissediyordu. İşte bu da tam senlik bir tutum Herzog, dedi kendi kendine. Kendisini suçlamaktan kurtulamıyordu. Çünkü dün onunla ne yapmaya niyetlenmiş olursa olsun bugün o nikel kaplı tabancayı Asphalter'ın kanepesinin altındaki valizinde bırakmalıydı. Sabahleyin ceketini giyip de göğsünde o tuhaf ağırlığı hissettiğinde hemen o an Donkişotçuluğu bir kenara bırakabilirdi. Çünkü sonuçta Don-

kişotvari biri değildi, değil mi? Donkişotvari biri, örnek aldığı büyük adamları taklit ederdi. Herzog kimi örnek alıp taklit ediyordu? Donkişotvari birinin Hıristiyan olması gerekiyordu; oysa Herzog Hıristiyan değildi. Burası Donkişotçuluk sonrası, Kopernik sonrası A.B.D. idi; uzayda özgürce dolaşan bir zihin bu zaman ve mekânda, kendi küçük evrenine tıkılıp kalmış bir 17. yüzyıl insanının hayal bile edemeyeceği bağlantıları keşfedebilirdi. Herzog'un 20. yüzyıl avantajı işte burada yatıyordu. Ne ki –çimlerin üzerinde, dönerek yanıp sönen mavi ışığa doğru yürüyorlardı– Herzog'un varlığının onda dokuzu tıpatıp kendisinden öncekiler gibiydi. Revolveri (güçlü olduğu kadar belirsiz bir nedenle) almıştı çünkü babasının oğluydu. Polisten, maliyeden ya da gangsterlerden korkan Jonah Herzog'un bu düşmanlardan uzak duramadığından neredeyse emindi. Korkularının peşine düşüp onları kendisine saldırmaya kışkırtmıştı. (Korkuya dayanabilecek miydi? Şoku atlatabilecek miydi?) Dua kitapları ve omuz atkıları ve sakallarıyla en eski Herzoglar bir revolvere asla dokunmazlardı. Şiddet Yahudi olmayanlara göreydi. Ama onlar artık yitip gitmiş, yok olmuş, arkaik adamlardı. Jonah bir papele bir silah satın almıştı ve Moses da bu sabah, canı cehenneme, neden olmasın, diye düşünüp ceketini ilikleyerek arabasına gitmişti.

Herzog polise "Bu Falcon'ı ne yapacağız?" diye sordu ve durdu. Ama polisler "Sen onu düşünme, biz hallederiz," diyerek onu yürüttüler.

Vinci ve kancasıyla çekici kamyonun geldiğini gördü. Onun da tepesinde dönerek yanıp sönen mavi bir ışık vardı.

"Bakın," dedi. "Bu çocuğu eve götürmem lazım."

"Evine gidecek. Tehlikede falan değil."

"Ama onu dörtte teslim etmem lazım."

"Neredeyse iki saatin var."

"Ama bu işlemler bir saatten fazla sürmez mi? İlk önce onunla ilgilenmeme izin verirseniz size minnettar kalırım."

"Yürümene bak, Moses..." Kibar ama uzlaşmaz olan yaşlı polis onu yürümek zorunda bıraktı.

"Daha öğle yemeği yemedi."

"Sen ondan daha kötü durumdasın."

"Hadi ama..."

Herzog omuz silkti ve lekeli kravatı buruşturup yol kenarına attı. Kesik ciddi değildi, kanama durmuştu. June'u polis memuruna bıraktı ve arabanın ateş gibi olmuş plastik, mavi arka koltuğuna oturunca onu kucağına aldı. Kendi dürüst Herzog yönteminle aradığın gerçeklik tesadüfen bu olabilir mi acaba, Herzog? Diğer insanlarla –sıradan hayatla– aynı seviyede? Tek başına hangi gerçekliğin gerçek olduğuna karar veremiyor musun yoksa? Hangi filozofa sorarsan sor, sana gerçekliğin bütün akılcı yargılar gibi ortak kanıtlar üzerine kurulu olduğunu söyleyecektir. Gel gör ki bunu bu şekilde yapmak kendini bile bile ateşe atmaktan farksızdı. Yine de bu da aslında insanca bir davranıştı. Domuz rosto yapmak için evi yakıp kül edersin. İnsanlık domuz rosto yapmak için hep bu yöntemi kullanmıştır.

June'a "Şimdi biraz dolaşacağız, hayatım," diyerek açıklama yaptı. Küçük kız sessizce başını sallamakla yetindi. Gözleri yaşsız, yüzü donuktu ve böylesi çok daha kötüydü. Bunu görmek Herzog'a acı veriyordu. Yüreği parçalanıyordu. Madeleine ve Gersbach yetmiyormuş gibi, coşkun sevgisi ve heyecanı, kucaklamaları, öpücükleri, periskopları, huzursuz duygularıyla bir de *o* çıkmıştı çocuğun başına. Onu alnı kanarken görmek zorunda kalmıştı. Herzog ağrımaya başlayan gözlerini başparmağı ve işaret parmağıyla kapattı. Kapılar çarpıldı. Motor güçlü bir homurtuyla çalıştı ve araba kayarak ilerlerken kuru, yoğun yaz havası egzoz gazıyla karışarak camdan içeri akmaya başladı. Bu, Herzog'un bulantısını bir sıcak hava fırını gibi artırmıştı. Araba göl kenarından ayrıldıktan sonra gözlerini 22. Cadde'nin çirkin sarılığına açtı. Yaz belasının o aşina görüntüsünü hemen tanımıştı. Chicago! Donnelly Fabrikası'ndan gelen o sıcak, kötü kokuyu, kimyasal madde ve mürekkep kokusunu duydu.

Polisler ceplerini ararken June onları izlemişti. Herzog o yaştayken her şeyi capcanlı görürdü. Her şey ya güzel ya da korkutucuydu. Kanayan ya da kötü kokan şeyler ona sonsuza dek

bulaşırdı. Kızının da bunları o kadar net hatırlayıp hatırlamayacağını merak etti. Onun tavuk kesimini hatırladığı gibi: Tavukların kümesten getirilirken attıkları tiz çığlıkları, bokları ve talaşları ve sıcağı ve kümes kokusunu, teneke bir raf üzerinde kesilen boyunlarından kan akarken tavukların debelenişini, pençelerinin metal zeminde hareket edip çırpınmayı ısrarla sürdürüşünü. Evet, bu olay Roy Caddesi'nde, üzerinde siyah semboller olan kırmızı biletlerin uçuştuğu Çin çamaşırhanesinin yanında olmuştu. Ve orası da –Herzog'un kalbi hızla atmaya başlamış, bedenini ateş basmıştı– iğrenç bir yaz akşamı bir adam tarafından yakalandığı dar sokağın yakınındaydı. Adam arkadan yaklaşıp elini Moses'ın ağzına kapatmıştı. Moses'ın pantolonunu indirirken kulağına birşeyler tıslamıştı. Dişleri çürük ve sakalları uzundu. Ve o kırmızı, derisiz, korkunç şey oğlanın bacakları arasında ileri geri, ileri geri gidip gelmiş, en sonunda da bir köpük fışkırtmıştı. Arka bahçelerdeki köpekler hırlayıp havlayarak, tükürük saçarak, çığlıklar atarak çitlere atlarken adamın kolu Moses'ın boynunu kavramıştı. Öldürülebileceğini biliyordu. Adam onu oracıkta boğabilirdi. Nereden biliyordu? Tahmin etmişti. Dolayısıyla orada öylece durmuştu. Derken adam asker paltosunun önünü kapatıp "Sana beş sent vereceğim. Ama önce bu doları bozdurmam lazım," demişti. Ona kâğıt parayı gösterip olduğu yerde durmasını söylemişti. Moses onun sokağın çamurunda uzaklaşmasını izlemişti, uzun paltosunun içinde kambur ve çok zayıftı, eğri büğrü ayaklarla, hızlı hızlı yürüyordu, eğri büğrü, şeytani ayaklar, diye hatırladı Moses, neredeyse koşuyordu. Köpekler havlamayı kesmişti ve o bekliyor, kıpırdamaya korkuyordu. En sonunda ıslak pantolonunu toplayıp eve gitmişti. Bir süre verandada oturup sonra hiçbir şey olmamış gibi yemeğe gitmişti. Hiçbir şey! Willie'yle birlikte lavaboda ellerini yıkayıp sofraya gelmişti. Çorbasını içmişti.

Daha sonra hastanedeyken o iyi Hıristiyan kadın –bağcıklı ayakkabıları ve tramvayın elektrik çubuğuna benzeyen bir şapka iğnesi olan, yumuşak sesli ve ciddi bakışlı o kadın– gelip Moses'tan Yeni Ahit'ten bölümler okumasını istemiş ve o da ki-

tabı açıp okumuştu: "Bırakın çocuklar bana gelsin." Derken kadın başka bir bölümü göstermişti: "Sizde olanı verin, size verilecek... Dolu bir ölçekle kucağınıza boşaltılacak."

Katlanamadığınız şeyi unutmanızı salık veren ünlü, Alman kökenli olmasına rağmen yüce bir nasihat vardır. Kuvvetli insanlar unutabilir, geçmişe sünger çekebilirler. Ne güzel! Gerçi kuvvetten söz etmek kendi kendini pohpohlamaya giriyor: Bu estetikçi filozoflar belli bir tutum, bir poz içerisindeler ama güç bütün pozları kırıp geçiriyor. Yine de insan bir kâbusu bir diğerine dönüştürmeye devam edemez, Nietzsche bu konuda kesinlikle haklıydı. Fazla duyarlı bir zihne sahip olanlar kendilerini sertleştirmeliler. Bu dünya ölü bir taş yığınından mı ibaret? Hayır, hayır ama kimi zaman bir men etme sistemi gibi, her insanın bildiği şeyin bir inkârı gibi görünüyor. Çocuklarımı seviyorum ve onlar da beni dünyalar kadar seviyorlar ama buna rağmen onlara kâbuslar yaşatıyorum. Bu çocuğu düşmanımdan yaptım. Ve onu seviyorum. Onun görüntüsü, saçının kokusu şu anda bile sevgiyle titrememe neden oluyor. Düşmanımın çocuğunu böylesine sevmem gizemli değil mi? Ama bir insan mutluluğa *kendisi* için gereksinim duymaz. Her türlü işkenceyle –hatıralarla, kendi kötü huylarıyla, umutsuzlukla– baş edebilir. Ve işte bu da insanın yazılmamış tarihi, onun görünmeyen, negatif başarısıdır: Ortada yüce bir şey, bireyin kendi varlığını ve tüm diğer varlıkları içine alabilecek bir şey olduğu sürece kendi mutluluğundan feragat etme gücü. Böyle bir duygu yoğunluğu varken insanın anlama ihtiyacı yoktur. Çünkü o zaman her şey apaçıktır, bu yoğunluğun *kendisi* anlamdır.

Ama bütün bunlara artık bir son vermeliydi. *Bunlar* derken devriye arabasına binmek gibi şeyleri kastediyordu. Baba sevgisini (aslen Çinlilere özgü bir olgu) çirkin, işe yaramaz bir revolver taşıyarak göstermek. Nefret etmek ve bu konuda birşeyler yapmaya kalkmak. Nefret insanın kendine olan saygısının göstergesidir. İnsanların içinde başın dik yürümek istiyorsan...

İşte Güney State Caddesi'ne gelmişlerdi, buralara film dağıtımcıları cafcaflı afişler asarlardı: Bir kayalığın üzerinden at-

layan Tom Mix, şimdiyse barlara cam eşya satan dükkânların olduğu temiz, boş bir caddeydi. Peki ama bu neslin felsefesi ne? "Tanrı öldü" değil, o noktayı geçeli çok oldu. Belki de "Ölüm Tanrı'dır" şeklinde ifade edilebilir. Bu nesil sadık, savunmasız, kırılgan olan hiçbir şeyin kalıcı olamayacağını ve gerçek bir güç barındıramayacağını düşünüyor; ki bu, onların en temel düşüncesi. Onlara göre ölüm bu tür şeyleri, düşmekte olan bir ampülü bekleyen bir beton zemin gibi bekliyor. O incecik cam kabuk küçük vakumunu bir patlamayla kaybeder ve hepsi budur. Birbirimize metafizik öğretme şeklimiz de aynen böyle. "Tarihin sevgi dolu yüreklerin tarihi olduğunu mu sanıyorsun? Seni aptal! Şu milyonlarca ölüye bak. Onlara acıyabilir misin, onların duygularını paylaşabilir misin? Hiçbir halt edemezsin! Çok fazla ölü var. Onları yakıp kül ettik, buldozerlerle gömdük. Tarih yumuşak mizaçlı insanların sandığı gibi sevgiyle değil zulümle örülü. Hangisinin güçlü ve hayranlık verici olduğunu görmek için her bir insan yeteneğiyle deneyler yaptık ve hiçbirinin öyle olmadığını gösterdik. Değeri olan tek şey pratiklik. Eski Tanrı varsa bir katil olmalı. Ama tek gerçek Tanrı, Ölüm. Korkakça hayalleri bir kenara bıraktığında durum işte bundan ibaret." Herzog bunu sanki kafasının içinde yavaşça söyleniyormuşçasına duymuştu. Eli ıslanmıştı, dolayısıyla June'un kolunu bıraktı. Belki de onu bitkin düşüren kaza değil de bu tür düşüncelerdi. Bulantı dediği şey sadece bu düşüncelerin idrakı, heyecanı, dayanılmaz yoğunluğuydu.

Araba durdu. Herzog kaldırıma çıktığında, karakola sanki sallanıp duran bir tekneyle gelmişçesine sendeledi. Proudhon "Tanrı *asıl* kötülüktür," diyor. Ama dünya devriminin derinliklerinde *la foi nouvelle*'i* aradığımızda neyle karşılaşıyoruz? Ölümün zaferiyle; akılcılığın ya da akılcı inancın zaferi değil. Kendi cinai hayal gücümüz, Tanrı'yı cinayetle suçlayarak işe başlayan insani hayal gücümüzün en büyük güç olduğu ortaya çıkıyor. Bütün bu felaketin temelinde insanlığın ortada bir haksızlık olduğuna dair görüşü yatıyor ve ben artık bunu bir

(*) Yeni inanç – ç.n.

kenara bırakmak istiyorum. Tanrı'yı suçlamaktansa hiç var olmamak daha kolay. Çok daha basit. Daha temiz. Ama bu saçmalık yetti artık!

Polis memurları kızını Herzog'a verip ikisini birlikte, bir alay insanı alabilecek genişlikte görünen asansöre götürdüler. İki tutuklu –gözaltına alınmış iki adam– daha onunla birlikte yukarı çıkarıldı. Burası 11. Cadde'yle State'in kesiştiği yerdi. Burayı hatırlıyordu. Korkunç bir yerdi. Silahlı adamlar girip çıkıyordu. Kendisine söyleneni yapıp koridorda kocaman elli ve geniş kalçalı şişman polisi izlemeye başladı. Diğerleri de arkasından geliyordu. Bir avukata ihtiyacı olacaktı ve doğal olarak Sandor Himmelstein'ı düşündü. Sandor'un ne söyleyeceğini düşünmek onu güldürdü. Sandor'un kendisi polis metotları, zekice psikolojik yöntemler kullanıyordu: Lubyanka'da kullanılanlar gibi, bütün dünyada kullanılanlar gibi. Önce acımasızca davranıyor, istediği sonucu aldıktan sonraysa biraz daha yumuşuyordu. Sözleri unutulmazdı. Davadan çekilip Moses'ı düzenbaz avukatların eline bırakacağını haykırmıştı; onu kapana kıstırıp ağzını kapatacak, bağırsaklarını düğümleyecek, burnunun üzerine bir sayaç koyup aldığı her nefes için ona para ödeteceklerdi. Evet, evet, bunlar unutulmaz sözlerdi, Gerçeklik öğretmeninin sözleri. Hakikaten de öylelerdi. "O zaman ölümünü düşünmek seni memnun edecek. Tabutuna yeni bir spor arabaya binermiş gibi gireceksin." Sonra "Ben karımı zengin bir dul olarak bırakacağım, üstelik istediğiyle yatabilecek kadar da genç olacak." Sandor bunu sık sık tekrarlardı. Şimdi Herzog'a komik geliyordu. Kızarmış, leş gibi bir halde, üzerinde kan lekeli bir gömlekle bunu düşünürken sırıtıyordu. Yaşlı Sandor'u bu kadar sert olduğu için hor görmemeliyim. Bu, onun popüler görüşe, Amerikan hayat tarzına dair kendi kişisel, acımasız yorumu. Peki ya benim tarzım ne? Minik pisiyi çok severim, kürkü pek sıcak tutar, ben onu incitmezsem, o da bana vermez zarar; ki bu da aynı inancın çocuksu tarafını temsil ediyor. İnsanlar bu rüyadan hainçe uyandırılıyor ve sonra da homurdanan gerçekçilere dönüşüyorlar. Biraz akıllan, sersem şey! Ya da Taube Tante'nin masum gerçekçiliği: "*Gottseliger* Kaplitzky her şeyi

hallederdi. Ben hiç bakmazdım bile." Ama Taube Tante tatlı olduğu kadar da uyanıktı. İki unutma arasında yaptığımız ve söylediğimiz şeyler... Ne ki şimdi June'la birlikte büyük ama havasız bir odaya getirilmişlerdi ve yine siyah bir polis –bir komiser muavini– tarafından polis tutanaklarına geçirilecekti. Muavin oldukça yaşlı görünüyordu, yüzü hoş bir şekilde kırışıklarla kaplıydı. Kırışıklılar içe doğru değil dışa doğruydu. Ten rengi koyu sarıydı, zenci sarısı. Herzog'u tutuklayan polisle konuştuktan sonra silaha baktı, iki kurşunu çıkardı, onunla gizlice fısıldaşmak üzere eğilmiş olan parlak pantolonlu aynasıza birkaç soru daha fısıldadı.

Ardından Moses'a "Pekâlâ, sen," dedi. Benjamin Franklin gözlüklerini taktı: ince, altın çerçeveli, antika iki cam tablet. Kalemini eline aldı.

"İsim?"

"Herzog, Moses."

"Göbek adının baş harfi?"

"E. Elkanah."

"Adres?"

"Chicago'da yaşamıyorum."

Epey sabırlı olan muavin tekrar sordu: "Adres?"

"Ludeyville, Massachusetts ve New York City. Şey, pekâlâ, Ludeyville, Massachusetts. Cadde numarası yok."

"Bu senin çocuğun mu?"

"Evet efendim. Küçük kızını June."

"O nerede yaşıyor?"

"Burada yaşıyor, annesiyle birlikte, Harper Bulvarı'nda."

"Boşandın mı?"

"Evet efendim. Çocuğu görmeye gelmiştim."

"Anlıyorum. Onu yere koymak ister misin?"

"Hayır, memur bey... muavin bey," diyerek kendini düzeltti ve uysal bir şekilde gülümsedi.

"Şu anda tutanaklara geçiyorsun, Moses. Sarhoş değildin, değil mi? Bugün içki içtin mi?"

"Dün gece yatmadan önce bir tane içmiştim. Bugün içmedim. Alkol testine girmemi ister misiniz?"

"Gerek yok. Burada söz konusu olan trafik suçu değil. Seni bu silah yüzünden tutanaklara geçiriyoruz."

Herzog kızının elbisesini aşağı çekti.

"Sadece bir hatıra. Şu para gibi."

"Bu ne tür bir mangır böyle?"

"Rus parası, Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma."

"Ceplerini boşalt, Moses. Her şeyi şöyle koy ki kontrol edebileyim."

Moses hiç itiraz etmeden parasını, defterlerini, kalemlerini, kâğıt havlu parçasını, cep tarağını ve anahtarlarını masaya koydu.

"Bir yığın anahtarın varmış gibi görünüyor, Moses."

"Evet efendim, ama hepsini size tek tek sayabilirim."

"Gerek yok. Anahtarlara karşı bir kanun yok, tabii hırsız olmadığın sürece."

"Tek Chicago anahtarım şu üzerinde kırmızı işaret olan anahtar. Arkadaşım Asphalter'ın evinin anahtarı. Onunla dörtte Rosenwald Müzesi'nin önünde buluşmam gerekiyordu. Kızımı ona teslim etmem lazım."

"Eh, saat daha dört değil ve sen de şimdilik hiçbir yere gitmiyorsun."

"Ona telefon edip haber verebilsem çok iyi olurdu. Yoksa orada boşuna bekleyecek."

"Peki çocuğu neden doğrudan annesine götürmüyorsun, Moses?"

"Şey... annesiyle aramız pek iyi değil. Bir sürü kavga yaşandı."

"Ondan korkuyormuşsun gibi geldi bana."

Herzog bir an için biraz alınmıştı. Bu söz onu kışkırtmak için sarf edilmişti. Ama şu anda öfkelenecek pozisyonda değildi. "Hayır, efendim, pek sayılmaz."

"O zaman belki de o senden korkuyordur."

"Biz olayı böyle ayarladık, bir arkadaşımız aracılık yapıyor. O kadını geçen sonbahardan beri görmedim."

"Tamam o zaman, arkadaşına ve çocuğun annesine telefon edeceğiz."

Herzog "Hayır, onu aramayın!" diye bağırdı.

"Hayır mı?" Muavin Herzog'a tuhaf bir şekilde gülümsedi ve sanki ondan istediği şeyi almışçasına kısa bir süre geriye yaslanıp dinlendi. "Neden olmasın, onu buraya çağırıp söyleyeceklerini dinleyeceğiz. Eğer senden bir şikâyeti varsa, durum sadece yasadışı silah taşımaktan daha kötü demektir. O zaman kötü bir suçlamaya maruz kalırsın."

"Herhangi bir şikâyet yok, muavin bey. Onu buralara kadar getirmeden, dosyalara bakarak bunu kontrol edebilirsiniz. Bu çocuğun masraflarını ben karşılıyorum ve asla tek bir çeki bile aksatmıyorum. Bayan Herzog'un size söyleyebilecekleri de bundan ibaret."

"Bu revolveri kimden satın aldın?"

İşte yine aynasızların o doğal küstahlıklarıyla karşı karşıyaydı. Kışkırtılıyordu. Ama sakinliğini korudu.

"Satın almadım. Silah babamındı. Rus rubleleri gibi."

"Sadece duygusal birisin yani, öyle mi?"

"Evet, duygusal hergelenin tekiyim. Böyle de diyebilirsiniz."

"Şu ikisi konusunda da duygusal mısın?" Her iki kurşunu da hafifçe masaya vurdu, bir, iki. "Pekâlâ, şu telefon konuşmalarını yapalım. Buraya bak, Jim, isimleri ve telefon numaralarını yaz."

Muavin, Herzog'u karakola getiren polise seslenmişti. Şişman yanaklı polis memuru kenarda durmuş, dudaklarını büzerek tırnaklarıyla bıyığına dokunuyordu.

"Adres defterimi alabilirsiniz, şuradaki kırmızı defter. Ama sonra lütfen geri getirin. Arkadaşımın adı Asphalter."

"Ve öbür isim de Herzog," dedi muavin. "Ev Harper Bulvarı'ndaydı, değil mi?"

Moses başını salladı. Kalın parmakların Paris derisinden adres defterinin yazılar ve çiziklerle dolu sayfalarını çevirişini izledi. "Çocuğun annesine haber verirseniz zor duruma düşeceğim," dedi Herzog, muavini ikna etmek için son bir girişimde bulunarak. "Sadece arkadaşım Asphalter gelse sizin için ne fark eder ki?"

"Devam et, Jim."

Polis memuru bulduğu numaraların yanına kırmızı kalemle

işaret koyup gitti'. Moses yüzündeki nötr ifadeyi korumak –isyan eden, yalvaran ya da ruh halini ele veren bir bakıştan kaçınmak– için özel bir çaba sarf ediyordu. Bir zamanlar doğrudan bir bakışın, bir insanın yüreğini sessizce bir başkasına açmasının mevki farklarını ve diğer tüm tesadüfî farklılıkları bir kenara itme gücüne sahip olduğuna inanıyordu. Özün öz tarafından tanınması. Bu düşünceye içten içe güldü. Tatlı hayaller! Muavinin gözlerine bakmaya kalkacak olsa adam ona verilebilecek en ağır cezayı verirdi. Neticede Madeleine geliyordu işte. Eh, ne yapalım, gelirse gelsin. Belki de sonuçta istediği şey buydu: Onunla yüzleşme fırsatı. Düz burnu ve solgun yüzüyle dikkatle yere bakıyordu. June kucağındaki pozisyonunu değiştirince kaburgalarındaki ağrı nüksetti. "Çok üzgünüm, tatlım," dedi. "Bir dahaki sefere yunusları görmeye gideriz. Belki de köpekbalıkları kötü şans getirmiştir."

"İstersen oturabilirsin," dedi çavuş. "Bacakların güçsüz görünüyor, Moses."

"Avukatını göndermesi için abime telefon etmek istiyorum. Yani, avukata ihiyacım olacaksa. Kefalet ödemem gerekecekse..."

"Kefalet ödeyeceksin ama şu anda miktarı bilemiyorum. Etrafta kefalet ödemeye gelen bir sürü adam var." Elinin tersiyle etrafı gösterdi ve Moses arkasında duvar kenarlarına dizilmiş çeşit çeşit insan olduğunu gördü. Aslına bakılırsa şık görünüşlerinden kefil oldukları anlaşılan iki adam epey yakınlarında dolaşıyordu. Herzog, gayet nötr bir şekilde polislerin kendisini riskli bir vaka olarak değerlendirdiklerini düşündü. Uçak biletini, anahtarlarını, kalemlerini, rublelerini ve cüzdanını görmüşlerdi. Otoyolda haşat olan araba onun olsaydı en azından küçük bir kefaleti karşılardı. Ama kiralık bir araba? Üzerinde kirli bir gofre takım olan, kravatı bile olmayan, eyalet dışından bir adam? Birkaç yüz dolar kefalet ödeyebilecekmiş gibi görünmüyordu. Eğer hepsi o kadar olursa, diye düşündü, belki de Will'i ya da Shura'yı rahatsız etmeden bu işi halledebilirim. Bazı insanlar daima iyi bir izlenim bırakırlar. Benim böyle bir becerim asla olmadı. Duygularım yüzünden. Tutkulu bir

yürek, kötü kredi riski. Ben olsam ben de kendimi aynı şekilde değerlendirirdim.

Kum sahada yerler seçilirken nasıl hep sol kanada itildiğini ve derin düşüncelere daldığı için topu ıskaladığında herkesin nasıl bağırdığını hatırladı. *"Hey! Şaşkaloz. Beceriksiz! Kelebeklere mi bakıyosun lan? Dangalak!"* Herzog cevap vermemesine rağmen sessizliğiyle bu alaylara katılmış olurdu.

Ellerini kızının hızla ve hafifçe atan kalbinin üzerinde birleştirmişti.

"Pekâlâ, Moses, neden dolu bir silah taşıyordun? Birini vurmak için mi?"

"Tabii ki hayır. Ve lütfen, muavin bey, çocuğun bu tür şeyler duymasını istemiyorum."

"Onu buraya getiren sensin, ben değilim. Belki de sadece birini korkutmak istemişsindir. Kızgın olduğun biri var mı?"

"Hayır, muavin bey, onu sadece kâğıt ağırlığı olarak kullanacaktım. Kurşunları çıkarmayı unutmuşum çünkü silahlar hakkında pek bir şey bilmem, dolu mu diye bakmak aklıma gelmemişti. Bir telefon konuşması yapmama izin verecek misiniz?"

"Biraz sonra. Daha değil. Ben başka bir işi hallederken sen de şöyle otur. Otur ve çocuğun annesinin gelmesini bekle."

"Onun için küçük bir süt alabilir miyim?"

"Jim'e bozukluk verirsen kapıp getirir."

"Kamışlı sütlerden, değil mi, June? Kamışla içmek istersin herhalde." June başını salladı ve Herzog da "Zahmet olmazsa kamışlı olanlardan, lütfen," dedi.

"Baba?"

"Evet, June."

"Bana en-en hikâyesini anlatmadın."

Herzog bir an için hatırlayamamıştı. "Ha..." dedi. "İnsanların her şeyin en fazlası olduğu, New York'taki şu kulüpten bahsediyorsun."

"Evet o hikâye."

Küçük kız sandalyede Herzog'un bacaklarının arasına oturdu. Herzog ona daha çok yer açmaya çalıştı. "İnsanların üye ol-

duğu bir dernek varmış. Oradaki herkes bir şeyin en fazlasıymış. Mesela en kıllı kel adam, en kel kıllı adam..."

"En şişman zayıf kadın."

"Ve en zayıf şişman kadın. En uzun boylu cüce ve en kısa boylu dev. Hepsi bu dernekteymiş. En güçsüz kuvvetli adam ve en kuvvetli güçsüz adam. En aptal bilge adam ve en zeki mankafa. Sonra bir de sakat akrobatlar ve çirkin güzeller varmış."

"Bu insanlar ne yapıyormuş, baba?"

"Cumartesi akşamları danslı bir akşam yemeği oluyormuş. Bir yarışma yapıyorlarmış."

"Ayırt etme yarışması."

"Evet, tatlım. Mesela en kıllı kel adamla en kel kıllı adamı birbirinden ayırt edebilene ödül veriliyormuş."

Neyse ki küçük kız babasının zırvalarından büyük zevk alıyordu, ne de olsa Herzog onu eğlendirmek zorundaydı. Başını babasının omzuna yasladı ve uykulu bir şekilde gülümseyerek küçük dişlerini gösterdi.

Oda sıcak ve havasızdı. Herzog dikkatini asansörde onlarla birlikte çıkan iki adamın davasına yöneltti. İki sivil polis –ahlak masası ekibinden oldukları çok geçmeden anlaşılmıştı– ifade veriyordu. Yanlarında bir kadın da getirmişlerdi. Ona daha önce dikkat etmemişti. Fahişe miydi acaba? Evet, orta sınıfa mensup saygıdeğer kadın havalarına karşın görünüşe göre öyleydi. Herzog kendi dertlerine rağmen izlemeyi sürdürüp kulak kesildi. Sivil polislerden biri "Bu kadının odasında kavga ediyorlardı," dedi.

"Sütünü iç, June, hayatım," dedi Herzog. "Soğuk mu? Yavaş yavaş iç, canım."

"Onları koridordan mı duydunuz?" dedi muavin. "Mesele neymiş?"

"Bu adam bir çift küpeyle ilgili birşeyler bağırıyordu."

"Küpelere ne olmuş? Kadının kulağındakiler mi? Onları nereden buldun?"

"Satın aldım. Ondan. Sadece bir iş meselesini tartışıyorduk."

"Ödeme konusunda. Senin yapmadığın ödeme."

"Bal gibi de yaptım."

"Ücreti hizmet olarak alıyordu herhalde. Anlıyorum," dedi muavin.

"Olay şöyle oluyor," dedi sivil polis, asık ve bıkkın bir suratla. "Adamımız şu diğer adamı getiriyor ve kadın işini yaptıktan sonra berikinin verdiği paranın on papelini istiyor. Küpeler için ona borcu olduğunu söylüyor. Ama kadın parayı vermek istemiyor."

"Muavin bey!" diye yalvardı diğer adam. "Ben hiçbir şey bilmiyorum! Şehir dışındanım."

O simsiyah, gür kaşlarına bakılırsa Ninova* şehrinden olmalıydı. Moses dikkatle izliyor, ara sıra kızma birşeyler fısıldayarak onun dikkatini dağıtmaya çalışıyordu. Kadın abartılı makyajına, yeşil göz farına, boyalı saçına, alta doğru genişleyen burnunun o kibirli ifadesine rağmen Herzog'a tuhaf bir şekilde tanıdık geliyordu. Ona bir soru sormayı gerçekten çok isterdi. McKinley Lisesi'ne mi gitmişti? Glee Club'da hiç şarkı söylemiş miydi? Ben de! Hatırlamıyor musun? Herzog? Mezuniyet gününde konuşma yapan, Emerson üzerine konuşan Herzog?

"Baba, süt gelmiyor."

"Çünkü kamışı ısırmışsın. Dur da şunu düzeltelim."

"Buradan çıkmamız lazım, muavin bey," dedi mücevher satıcısı. "Bizi bekleyen insanlar var."

Karıları! diye düşündü Herzog. Karıları bekliyordu!

"Siz ikiniz akraba mısınız?"

Mücevher satıcısı "Bu benim kayınbiraderim, Louisville'den bizi ziyarete gelmişti," dedi.

Eşler –biri kız kardeş– bekliyordu. Ve o da, Herzog da bekliyordu; olacakları beklerken şaşkına dönmüş haldeydi. Bu kadın, gerçekten de Glee Club'da "Bir Kez Daha Neşeyle"de (Wagner) kontralto solo söyleyen Carlotta olabilir miydi? Bu imkânsız değildi. Ona bir de şimdi bak. Neden insan böyle bir hatunu becermek ister ki? Neden! Neden olduğunu gayet iyi biliyordu. Bacaklarındaki şu kalın damarlara, birbirine sokulmuş şu göğüslere bak. Yıkanmış ama ütülenmemiş gibi görü-

(*) Asur Devleti'nin bugünkü Musul yakınlarındaki başkenti – ç.n.

nüyorlardı. Ve o balık gözleri, şişman ağzı. Ama Herzog neden olduğunu biliyordu. Çünkü pis, ahlaksız şeyler yapıyordu, sebep buydu. Müstehcen bilgi.

O anda Madeleine geldi. "Çocuğum nerede!.." diyerek içeri girdi. June'un Herzog'un kucağında olduğunu görünce odayı hızla geçti. "Buraya gel, bebeğim!" Süt kutusunu kaldırıp yere koydu ve küçük kızı kucağına aldı. Herzog kanının pompalanışını kulaklarında hissedebiliyordu; başının arka kısmında da korkunç bir baskı vardı. Madeleine onu mutlaka görmüştü ama bakışında onu tanıdığını gösteren bir aşinalık yoktu. Soğuk bir tavırla ona sırtını döndü, gözü seğiriyordu. "Kızım iyi mi?" diye sordu.

Komiser muavini ahlak masası ekibine biraz çekilmelerini işaret etti. "Gayet iyi. Vücudunda en ufak bir sıyrık bile olsaydı onu Michael Reese'e götürürdük." Madeleine June'un kollarını, bacaklarını kontrol etti; sinirli elleriyle bütün vücudunu yokladı. Muavin Herzog'a yaklaşmasını işaret etti. Herzog yaklaştı ve masanın iki tarafında Madeleine'le karşılıklı durdular.

Madeleine'in üzerinde mavi, keten bir takım vardı ve saçları sırtına dökülüyordu. Tutumunu ve davranışlarını en iyi tarif eden kelime *ustalıklı* idi. Topukları, uğultulu odada net bir şekilde duyulan amirane bir ses çıkarmıştı. Herzog onun mavi gözlü, düz, Bizanslı profiline, küçük dudaklarına, gerdanına bastıran çenesine uzun uzun baktı. Yüzü kızarmıştı, bilincinin epey yoğun olduğunu gösteren bir işaretti bu. Herzog bu yüzde hafif bir ablaklaşma –başlangıç aşamasında olan bir hantallık– sezmişti sanki. Öyle olmasını umuyordu. Gersbach'ın bayağılığının bir kısmının ona bulaşması son derece adildi. Neden bulaşmasındı ki? Madeleine'in arkadan kesinlikle daha geniş göründüğünü düşündü. Bunun sebebi muhtemelen sıkıca kavramalar ve kucaklaşmalardı. Eşine aşırı düşkün bir erkeğin marifeti, ama "düşkün" doğru kelime değil... Şehvetli diyelim.

"Bu adam çocuğun babası mı, hanımefendi?"

Madeleine hâlâ Herzog'a onu tanıdığını belirten bir bakış bahşetmeyi reddediyordu. "Evet," dedi. "Onu boşadım. Çok olmadı."

"Massachusetts'te mi yaşıyor?"

"Nerede yaşadığını bilmiyorum. Beni ilgilendirmiyor."

Herzog, Madeleine'e hayret etmişti. Kendini kontrol edişindeki mükemmeliğe hayran olmamak elinde değildi. Madeleine hiç tereddüt etmiyordu. Junie'nin elinden sütü aldığında, odaya daha yeni girmiş olmasına rağmen kutuyu nereye atacağını tam olarak biliyordu. Şimdiden masadaki bütün nesnelerin –rubleler ve tabii silah da dahil olmak üzere– envanterini yapmıştı mutlaka. Hiç görmemiş olmasına rağmen Ludeyville anahtarlarını yuvarlak manyetik halkalarına bakarak tanımış ve silahın ona ait olduğunu anlamıştı. Herzog onun yöntemlerini çok iyi biliyordu; bütün o tavırlarını, aristokrat havalarını, burnunun seğirişini, gözlerindeki o bariz, delice kibri. Muavin onu sorgularken Moses biraz şaşkın ama aynı zamanda dikkatli tarzıyla, çağrışımları bastırabilmeksizin, Madeleine'in hâlâ o kadınsı salgıların kokusunu yayıp yaymadığını, o müstehcen havasını taşıyıp taşımadığını düşündü. Kendine özgü o tatlımsı ekşi kokusu, ateş mavisi gözleri, delici bakışları ve her türlü hainliğe hazır olan küçük ağzı Moses'ın üzerinde bir daha asla aynı güce sahip olmayacaktı. Yine de sırf ona bakmak bile Moses'ın başının ağrımasına neden oluyordu. Kafatasında hissettiği nabzı, siyah bir yağ tabakasıyla kaplı bir motorun manivelası gibi hızla ve düzenli bir şekilde atıyordu. Madeleine'i son derece canlı bir biçimde görüyordu: kare yakalı giysisinin açık kısmından görünen göğsünün pürüzsüzlüğü, sütlü kahve rengindeki bacaklarının pürüzsüzlüğü. Yüzü, özellikle de alnı Herzog'un zevkine göre fazla pürüzsüz, fazla parlaktı. Sertliğinin bütün yükü burada odaklanmıştı sanki. Fransızların *le front bombé* dediği şey vardı onda; başka bir deyişle pedomorfik bir alın. Gerisinde olup bitenler sonuçta bir muammaydı. Görüyor musun, Moses? Birbirimizi tanımıyoruz. Ateşli, sahte gözleri ve katmerli, ablak yanaklarıyla Gersbach bile ne dersen de –şarlatan, psikopat– bir muammaydı. Ve ben de öyleyim. Ama birine yöneltilen sert ve acımasız bir davranış, bu

kötülüğü yapanların o kimsenin bütünüyle çözülebilir olduğunu düşündüklerini gösterir. Beni küçük düşürdüler, demek ki Herzog'u bütünüyle çözdüklerini iddia ediyorlardı. Beni *çözmüşler*! Ve ben herhangi bir insanın yapması imkânsız olan bir şeyi talep etmenin, güç uygulanamayacağı bir noktada güç uygulamanın zorbalık olduğu konusunda Spinoza'ya katılıyorum (umarım buna aldırmaz). Dolayısıyla, sayın hanımefendi ve beyefendi, affedersiniz ama bana dair tanımlarınızı reddediyorum. Ah, bu Madeleine ne tuhaf biri: O kadar gururlu ama kıçını doğru düzgün silmiyor, o kadar güzel ama öfkesi onu çirkinleştiriyor, saf altınla Woolworth camı karışımı bir dimağ. Ve bana onca dalkavukluk eden Gersbach. Ortakyaşarlık uğruna. Ortakyaşarlık ve alçaklık. Ve Madeleine, ucuz şekerlemeler kadar tatlı, asidik şekerler kadar zehri hatırlatıyor. Ama ben nihai bir yargıya varmıyorum. Bu onlara göre bir şey, bana göre değil. Kabul ediyorum, onlara zarar vermeye geldim. Ama ilk kan benden aktı ve artık oyundan çıktım. Beni yok sayın. June'la ilgili meseleler haricinde. Onun dışında, bu sahneden olabildiğince çabuk çekiliyorum. Hepiniz hoşçakalın.

"Eee, size sorun çıkardı mı?" Konuşmaları yarın kulakla dinleyen Herzog, komiser muavininin bu soruyu sorduğunu duydu.

Madeleine'e kısaca "İstersen söylediklerine dikkat et. Gereksiz yere sorun yaşamayalım," dedi.

Madeleine bunu duymazlıktan geldi. "Evet, beni rahatsız etti."

"Hiç tehdit savurdu mu?"

Herzog gergin bir şekilde Madeleine'in cevabını bekliyordu. Muhtemelen Herzog'un June için gönderdiği parayı, kirayı düşünecekti. Uyanık, son derece kurnaz ve uyanık bir kadındı. Ama aynı zamanda nefretinin şiddeti de göz önüne alınmalıydı, çılgınlık sınırında bir nefretti bu.

"Hayır, doğrudan bana değil. Onu geçen ekimden beri hiç görmedim."

"Kime peki?" diye üsteledi muavin.

Görünüşe göre Madeleine onun konumunu zayıflatmak için elinden geleni yapacaktı. Gersbach'la ilişkisinin vesayet

davasına dayanak teşkil ettiğinin farkındaydı ve dolayısıyla da Herzog'un şu anki zayıflığını –aptallığını– en iyi şekilde kullanacaktı. "Psikiyatristi," dedi, "beni uyarmayı uygun görmüştü."

"Uygun görmüş! Ne konuda?" dedi Herzog.

Madeleine hâlâ sadece çavuşla konuşuyordu. "Bana endişeli olduğunu söylemişti. Onunla konuşmak isterseniz adı Doktor Edvig. Beni bazı konularda uyarmayı gerekli..."

"Edvig sersemin teki, tam bir budala," dedi Herzog.

Madeleine'in rengi iyice koyulaşmış, boğazı bile kızararak pembemsi –kızıl kuvars gibi– bir renk almış ve gözlerine de o tuhaf parıltı gelmişti. Herzog bu anın onun için ne olduğunu biliyordu: Mutluluk! Ah, evet, dedi kendi kendine, beceriksiz dangalak yine sol sahada bir top kaçırdı. Karşı takım skor yapıyor, bütün puanları alıyor. Madeleine hataları çok iyi değerlendiriyordu.

"Bu silahı tanıyor musunuz?" Çavuş silahı sarı avcunda tutuyor; sanki bir balıkmış, tatlı su levreğiymiş gibi titiz parmaklarla evirip çeviriyordu.

Madeleine'in silaha çevrilen bakışlarındaki parıltı, Herzog'un şimdiye dek onun yüzünde gördüğü cinsel haz ifadelerinin hepsinden daha derindi. "Onun silahı, değil mi?" dedi. "Kurşunlar da mı?" Herzog onun gözlerindeki acımasız, bariz sevinci görebiliyordu. Dudakları sımsıkı kapanmıştı.

"Silah onun üzerindeydi. Tanıdık geliyor mu?"

"Hayır ama hiç şaşırmadım."

Moses şimdi June'u izliyordu. Küçük kızın yüzü yine bulutlanmıştı, kaşlarını çatmış gibi görünüyordu.

"Moses hakkında hiç şikâyette bulunmuş muydunuz?"

"Hayır," dedi Mady. "Bunu gerçek anlamda yapmadım." Derin bir nefes aldı. Bir hamle yapmak üzereydi.

"Muavin bey," dedi Herzog. "Size ortada bir şikâyet olmadığını söylemiştim. Ona şimdiye kadar tek bir çeki aksatıp aksatmadığını sorun."

"Ama Hyde Park polisine onun bir fotoğrafını vermiştim," dedi Madeleine.

Herzog onu çok ileri gittiği konusunda uyarmak amacıyla "Madeleine!" dedi.

"Kapa çeneni, Moses," dedi muavin. "Bunu neden yaptınız, hanımefendi?"

"Evin çevresinde dolaşmaya kalkarsa diye. Polisin tetikte olmasını sağlamak için."

Herzog başını salladı, bu hareket aynı zamanda kendisine de yönelikti. Bugün daha eski bir periyoda ait bir hata yapmıştı. Bugünden itibaren bu hata onun için tipik olmayacaktı. Ama şimdi eski bir hesabı ödemek zorundaydı. Ne zaman kendine yetişeceksin! O gün ne zaman gelecek!

"Hiç dolaştı mı peki?"

"Dolaşırken hiç görülmedi ama bunu yaptığını bal gibi biliyorum. Kıskanç ve sorun yaratan biridir. Korkunç öfkelidir."

"Ama sonuçta yazılı bir şikâyette bulunmadınız?"

"Hayır. Ama herhangi bir saldırıdan korunacağımı sanıyorum."

Sesi birden tizleşmişti ve o konuşurken Moses, çavuşun ona yeniden şöyle bir baktığını gördü, sanki Madeleine'in o kibirli tuhaflıklarını sonunda sezmeye başlamıştı. Tablet biçimli camlarıyla Ben Franklin gözlüğünü eline aldı. "Saldırı falan olmayacak, hanımefendi."

Evet, diye düşündü Moses, işin aslını görmeye başladı. "O silahı sadece kâğıtları yerinde tutmak için kullanacaktım, başka hiçbir niyetim yoktu," dedi.

Madeleine bu noktada Herzog'la ilk kez konuştu. Kaskatı işaret parmağını iki kurşuna uzatıp gözlerinin içine bakarak "Bunlardan biri benim içindi, değil mi!" dedi.

"Öyle mi düşünüyorsun? Bu fikirlere nereden kapıldığını merak ediyorum. Peki diğeri kimin içindi?" Herzog bunu söylerken oldukça sakindi, ses tonu ölçülüydü. Gizli Madeleine'i, onun bildiği Madeleine'i ortaya çıkartmak için elinden geleni yapıyordu. Madeleine gözlerini dikip ona bakarken rengi kaçmış, burnu hafifçe seğirmeye başlamıştı. Tikini ve bakışlarındaki şiddeti kontrol etmek zorunda olduğunu fark etmiş gibi görünüyordu. Ama yüzü hissedilir bir çabuklukla bembeyaz ke-

silmiş, gözleri küçülmüş, taş gibi olmuştu. Herzog bunları doğru yorumladığına inanıyordu. Bunlar Madeleine'in onun ölmesi yolundaki kayıtsız şartsız talebini ifade ediyordu. Sıradan bir nefretin çok ötesindeydi bu his. Yok olmam için verilen bir oy, diye düşündü. Komiser muavininin bunu görüp göremediğini merak ediyordu. "Eee, o ikinci hayali atışın kimin için olduğunu düşünüyorsun?"

Madeleine ona başka bir şey söylemedi, sadece aynı ifadeyle bakmaya devam etti.

"Şimdilik bu kadar, hanımefendi. Çocuğunuzu alıp gidebilirsiniz."

"Güle güle, June," dedi Moses. "Şimdi eve git. Baban yakında sana yine gelecek. Bana bir öpücük ver bakalım, yanaktan." Yanağında kızının dudaklarını hissetti. June annesinin omzunun üzerinden uzanıp ona dokundu. "Tanrı'ya emanet ol," dedi Moses ve Madeleine giderken de "Geri geleceğim," diye ekledi.

"Zabıt işini şimdi bitiriyorum, Moses," dedi muavin.

"Kefalet ödemem gerekiyor mu? Ne kadar?"

"Üç yüz. Amerikan parası, bunlardan değil."

"Keşke bir telefon etmeme izin verseydiniz."

Çavuş ona sessizce masadaki kendi bozukluklarından almasını işaret edene kadar Moses onun ne kadar güçlü bir polis yüzü olduğunu düşünmeye vakit bulabilmişti. Damarlarında Kızılderili kanı olmalıydı; muhtemelen Cherokee ya da Osage, belki biraz da İrlandalı kanı. Derin çizgilerle kaplı solgun, sarımtrak teni, sert burnu ve kalın dudakları sakinliğinin; başındaki sayısız, minicik gri bukleler de ağırbaşlılığının simgesiydi. Kalın parmakları telefon kulübesini gösteriyordu.

Herzog, ağabeyini aradığında yorgun ve bitkindi ama kederli olmaktan çok uzaktı. Her nedense durumu gayet iyi idare ettiğine inanıyordu. Yine hep yaptığı şeyi yapmıştı, evet; yine yaramazlık etmişti. Will onu kurtarmak zorunda kalacaktı. Ama Herzog kendini üzgün değil, aksine özgür hissediyordu. Belki de kederli olamayacak kadar yorgundu. Evet, durum bundan ibaret olabilirdi: Yorgunluğun metabolik artıkları (bu fizyolojik açıklamaları seviyordu; bu seferki, Freud'un Yas ve Melan-

koli üzerine yazdığı makalesinden geliyordu) onu geçici olarak kaygısız, hatta neşeli kılmıştı.

"Evet?"

"Will Herzog orada mı?"

Birden ikisi de birbirinin sesini tamdı.

"Mose!" dedi Will.

Herzog Will'i duymanın içinde uyandırdığı duygular konusunda hiçbir şey yapamazdı. O eski tonu, eski adı duyduğu anda duyguları harekete geçmişti. Will'i ve Helen'ı seviyordu, milyonları yüzünden mesafeli biri olduğu halde Shura'yı bile seviyordu. Küçük metal kulübede boynunun üstünde bir anda ter damlaları belirmişti.

"Nerelerdeydin, Moses? Dün akşam bizim ihtiyar aradı. Kapattıktan sonra uyuyamadım. Neredesin?"

"Elya," dedi Herzog, ağabeyinin aile içindeki adını kullanarak. "Merak etme ciddi bir şey yapmadım ama 11. Cadde'yle State'in oradayım."

"Karakolda mı?"

"Sadece küçük bir trafik kazası. Kimseye bir şey olmadı. Ama benden üç yüz papel kefalet istiyorlar ve yanımda o kadar para yok."

"Tanrı aşkına, Mose. Geçen yazdan beri kimse seni görmedi. Çok endişelendik. Hemen geliyorum."

Herzog kendisinden başka iki adamın daha olduğu hücrede bekliyordu. Adamların bir tanesi sarhoştu ve üzerinde lekeli fanilasıyla uyuyordu. Diğeri zenci bir oğlandı, yüzünde daha tüy bitmemişti. Üzerinde açık kahve, pahalı bir takım ve ayağında da kahverengi, timsah derisinden ayakkabılar vardı. Herzog ona merhaba dedi ama oğlan cevap vermemeyi tercih etti. Kendi dertlerine dalmış bir halde kafasını çevirdi. Moses onun için üzülmüştü. Demir parmaklıklara yaslanıp beklemeye devam etti. Parmaklıkların yanlış tarafındaydı, bunu yanağıyla hissedebiliyordu. Hemen yanında tuvalet kabı ve metal ranza, tavanda da sinekler vardı. Herzog buranın *onun* günahlarının sahası olmadığını fark etti. Buradan sadece geçiyordu. O, kendi süresini sokaklarda, Amerikan toplumunda dolduru-

yordu. Sakin bir şekilde ranzaya oturdu. Elbette, diye düşündü, Chicago'yu hemen terk edeceğim ve ancak June'a olumlu bir katkıda, gerçek bir katkıda bulunmaya hazır olduğumda geri geleceğim. Artık o çılgınca, yürek paralayan, dramatik pencere gözetlemeleri yok; çarpışmalar, bayılmalar, savaşmaya-kalkıyorsun-ağlayıveriyor karşılaşmaları, yüzleşmeleri yok. Hücre ve koridorlardan gelen bela homurtuları, karakolların kötü kokusu, yüzlerdeki sefillik, çiş lekeli külodu yla uyuyan şu baygın adamdan daha umutlu olmayan gardiyanlar... Gözleri, burnu, kulakları olan duysun, koklasın, görsün. Zekâsı, yüreği olan düşünsün.

Kaburgalarındaki ağrı izin verdiğince rahat oturan Herzog daha sonra hatırlamak için birkaç satır birşeyler bile çiziktirebildi. Yazdıkları pek tutarlı –hatta mantıklı bile– değildi ama kendiliğinden gelen fikirlerdi. Moses E. Herzog işte böyle çalışıyordu ve dizindeki deftere neşeli bir hevesle şöyle yazdı: *Sivil barışın tekleyen, hatalı çarkı. Tarih öncesi devirlere ait bir eser. Şayet Röheim'ın, Freud'un vesaire inandığı gibi toplumsal düzenin temelinde ortak bir ilk suç–erkek kardeşlerin birleşip ilkel babaya saldırarak onu öldürmeleri, bedenini yemeleri, bu cinayet aracılığıyla özgürlüklerini kazanmaları ve haksız yere döktükleri bu kanla aralarında bir bağ oluşması– yatıyorsa, hapishanelerin böyle karanlık, arkaik tonlarının olmasının bir nedeni var demektir. Tabii ya, erkek kardeşlerin, askerlerin, tecavüzcülerin vs. o kontrolsüz enerjisi. Ama bu sadece bir metafor. Kendi hatamı bu yoğun bilinçaltı buluta, bu ilkel kan sarhoşluğuna atfedebileceğimi gerçek anlamda hissetmiyorum.*

İnsan yüreğine ne kadar güvenmesek ve içerlesek de, onun asıl hayali hayatın kendisini anlamlı bir motif oluşturarak tamamlaması. Gizemli bir yoldan. Ölümden önce. İrrasyonel değil de gizemli bir şekilde tamamlanması. Bu beceriksiz polis gardiyanlarınca bağışlandığında adaletin ne olduğunu öğrenmek için son bir şans elde ediyorsun. Gerçeğin ne olduğunu öğrenmek için.

Sevgili Edvig, diye yazdı çabucak. *Nevrozun belirsiz durumlara tolerans gösterememe derecesiyle ölçülebileceğini açıkladığında benden aldığın paranın karşılığını gayet iyi bir şekilde vermiş*

oldun. Az önce Madeleine'in gözlerinde bir hüküm okudum: "Korkaklara Ölüm!" Onun bozukluğu, aşırı-netlik saplantısı. Alçakgönüllü bir şekilde şu anda belirsizlikler konusunda çok daha iyi olduğumu iddia etmeme izin ver. Fakat sanırım şunu söyleyebilirim ki, entelektüellerin başına bela olan en temel muamma –yani medeni bireylerin, hayatlarını mümkün kılan medeniyetten nefret etmeleri ve ona içerlemeleri– beni es geçti. Onların sevdikleri şey kendi dehalarının yarattığı hayali bir insan durumu, ki bunun tek hakiki insan gerçekliği olduğuna inanıyorlar. Ne tuhaf! Ama bir toplumda, en iyi davranılan, en çok kayırılan ve en zeki olan kesim genellikle en değer bilmez kesim olur. Ne ki onun fonksiyonu da değer bilmezliktir. İşte bir muamma daha!.. Sevgili Ramona, sana çok şey borçluyum. Bunun bütünüyle farkındayım. New York'a hemen dönmeyebilirim ama seninle temas halinde olmak istiyorum. Yüce Tanrım! Merkamet et! Tanrım! Rachaim olenu... melekh maimìs... *Ölümün ve Yaşamın Efendisi!..*

Karakoldan çıkarlarken ağabeyi "Fazla altüst olmuş gibi görünmüyorsun," dedi.

"Değilim, Will."

Kaldırımın ve ılık akşamın yukarısında, gökyüzünde uçakların uzun, gümüşi izleri görünüyordu ve 12. Cadde'nin hemen kuzeyinde ucuz gece kulüplerinin dağınık ışıkları şimdiden yanıp sönüyordu: Caddenin sonu gibi görünen solgun binalar yığını.

"Nasıl hissediyorsun?"

"İyi hissediyorum," dedi Herzog. "Nasıl görünüyorum?"

Ağabeyi temkinle "Biraz dinlenmeye ihtiyacın varmış gibi," dedi. "İstersen doktoruma uğrayıp sana bir baktıralım."

"Bence gerek yok. Başımdaki şu küçük çiziğin kanaması neredeyse hemen durmuştu."

"Ama demin belini tutuyordun. Aptallık etme, Mose."

Will duygularını fazla belli etmeyen, dayanıklı, akıllı, sessiz bir adamdı; kardeşinden daha kısa boyluydu ama saçları onunkinden daha gür ve koyu renkti. Herzog Baba ve Zip-

porah Hala gibi duygularını ateşli bir şekilde ifade eden insanlardan oluşan bir ailede Will daha sessiz, gözlemci, ketum bir tarz geliştirmişti.

"Ailen nasıl, Will, çocuklar falan?"

"İyiler... Neler yapıyordun, Moses?"

"Görünüşe aldanma. Endişelenmen için göründüğü kadar neden yok. Aslında gayet iyiyim. Wandawega Gölü'nde kaybolduğumuz zamanı hatırlıyor musun? Hani çamurun içinde bata çıka ilerlerken ayaklarımız sazlar yüzünden kesik içinde kalmıştı. O yaptığımız gerçekten tehlikeliydi. Bu onun yanında hiçbir şey."

"O silahla ne yapıyordun?"

"Onunla birine ateş etme kapasitemin babamınkinden fazla olmadığını biliyorsun. Sen onun saat zincirini aldın, değil mi? Ben de çekmecesindeki rubleleri hatırladım ve sonra revolveri de aldım. Bunu yapmamalıydım. En azından kurşunları çıkartmalıydım. Düşünmeden yapılan saçma hareketlerden biriydi işte. Unutalım gitsin."

"Pekâlâ," dedi Will. "Seni utandırmaya çalışmıyorum. Mesele o değil."

"Meselenin ne olduğunu biliyorum," dedi Herzog. "Benim için endişeleniyorsun." Sesini kontrol edebilmek için alçaltmak zorunda kalmıştı. "Ben de seni seviyorum, Will."

"Evet, bunu biliyorum."

"Ama pek makul davranmadım. Senin açından... Şey, yani mantıklı olan herhangi bir açıdan. Madeleine'i evlenmeden önce görmen için ofisine getirmiştim. Onu onaylamadığını anlamıştım. Ben kendim de onu onaylamıyordum. O da beni onaylamıyordu."

"Onunla neden evlendin?"

"Tanrı boşta kalan ipleri birbirine bağlıyor. Neden olduğunu kim bilir! Benim mutluluğum ya da egom –şu değerli şey– onu hiç ilgilendirmiyor. Tek söyleyebileceğin, 'Şurada kırmızıyla ya da maviyle bağlanmış yeşil bir ip var, neden acaba?' Sonra Ludeyville'deki eve onca para yatırdım. Düpedüz delilik."

"Belki de öyle değildir," dedi Will. "Sonuçta bir emlak söz konusu. O evi satmaya çalıştın mı?" Will emlak işine büyük bir inanç besliyordu.

"Kime? Nasıl?"

"Bir emlakçıya göster. Belki ben de gelip bir bakarım."

"Çok sevinirim," dedi Herzog. "Aklı başında hiçbir alıcının o eve dokunacağını sanmıyorum."

"Ama bırak da Doktor Ramsberg'i arayayım, Mose; seni bir muayene etsin. Sonra eve gelip bizimle yemek yersin. Bizimkiler buna bayılır."

"Ludeyville'e ne zaman gelebilirsin?"

"Haftaya Boston'a gitmem lazım. Sonra da Muriel'le Cape'e gidecektik."

"Ludeyville üzerinden gidersin. Turnpike'a yakın nasıl olsa. Bana çok büyük iyilik etmiş olurdun. O evi satmak zorundayım."

"Bizimle akşam yemeği yersen bu konuyu konuşabiliriz."

"Will, olmaz. Bunu yapabilecek durumda değilim. Şu halime bak. Üstüm başım pislik içinde, herkesi tedirgin ederim. Kaybolmuş, leş gibi bir koyuna benziyorum." Bir kahkaha attı. "Hayır, kendimi daha normal hissettiğim bir zaman gelirim. Bu ülkeye yeni gelmiş gibi görünüyorum. Savaşta yurtlarından olmuş mülteciler gibi. Kanada'dan eski Baltimore ve Ohio İstasyonu'na geldiğimiz zamanki halimiz gibi. Michigan Central'daki halimiz. Tanrım, kurumdan leş gibi olmuştuk."

William kardeşinin geçmişe yönelik tutkusunu paylaşmıyordu. O bir mühendis ve teknoloji uzmanıydı, müteahhit ve inşaatçı; dengeli, sağduyulu bir insan olarak Moses'ı o halde görmek ona acı veriyordu. Kırışıklarla dolu yüzü terlemişti, huzursuzdu; iyi dikilmiş ceketinin iç cebinden bir mendil çıkarıp alnına, yanaklarına, iri Herzog gözlerinin altına bastırdı.

"Üzgünüm, Elya," dedi Moses, daha alçak bir sesle.

"Eh..."

"Kendimi biraz toparlamama izin ver. Benim için endişelendiğini biliyorum. Ama sorun da bu ya. Seni endişelendirdiğim için üzülüyorum. Ben gerçekten iyiyim."

"Öyle misin?" Will ona üzgün gözlerle bakıyordu.

"Evet, şu anda her şey benim aleyhimde; kirliyim, sersem gibiyim, nezaretten yeni çıkmışım. Son derece gülünç bir durum. Gelecek hafta doğuda her şey farklı görünecek. İstersen seninle Boston'da buluşurum. Kendime biraz çeki düzen verdiğimde. Şu anda bana bir sersem ya da çocukmuşum gibi davranmaktan başka yapabileceğin bir şey yok. Ve bu da doğru değil."

"Seni yargılamıyorum. Bu seni utandıracaksa benimle eve gelmek zorunda da değilsin. Gerçi biz senin kendi ailenin... Neyse, arabama geldik, yolun karşısında." Koyu mavi Cadillac'ını işaret etti. "Sadece benimle doktora gel de kazada yaralanmadığından emin olayım. Sonra neyin en iyi olduğunu düşünürsen onu yaparsın."

"Pekâlâ. Adil görünüyor. Ama hiçbir şeyim yok. Bundan eminim."

Yine de bir kaburgasının kırılmış olduğunu öğrendiğinde çok da fazla şaşırmadı. "Akciğerde hasar yok," dedi doktor. "Altı hafta boyunca sargı. Ayrıca başına da iki üç dikiş atmamız gerekecek. Hepsi bu. Ağır kaldırmak, zorlanmak, odun kesmek ya da diğer sert aktiviteler yok. Will kırsalda yaşadığını söyledi. Berkshires'ta bir çiftliğin mi var? Arazi falan?"

Geriye doğru taranmış kır saçları, küçük cin gibi gözleri ve ince dudaklarıyla doktor Herzog'a şaşkınlıkla karışık bir ilgiyle bakıyordu.

"Ev bayağı kötü durumda. Sinagogdan kilometrelerce uzakta," dedi Herzog.

"Hah ha, kardeşin şaka yapmayı seviyor," dedi Dr. Ramsberg. Will hafifçe gülümsedi. Ağırlığını bir topuğuna vermiş, kollarını kavuşturmuş vaziyette dikilirken biraz Herzog Baba'yı andırıyordu; Herzog Baba'nın zarafetinden birşeyler almıştı ama tuhaf alışkanlıklarını almamıştı. Öyle şeylere vakti yok, diye düşündü Herzog; bir iş yürütüyor. Onlara ilgi duymuyor. Diğer şeylere gömülmüş durumda. İyi bir adam, çok iyi bir adam. Ama garip bir işlev dağılımı seziyorum sanki; buna göre ben, tinsel öz farkındalıkta, duygusallıkta, düşüncelerde ya da saçmalık-

ta uzmanım. Muhtemelen belli bir türden ilkel duyguları canlı tutmaktan başka bir işe yaradığım yok. O, şehrin her yerini saran şu yeni gökdelenlere pompalamak üzere harç karıştırıyor. Politik davranmak, kurnazlık etmek, rüşvet vermek ve vergiden kaytarmanın yollarını bulmak zorunda. Babamın asla yapamadığı ama yapmak için doğduğunu sandığı şeyler. Will sessiz bir görev ve rutin adamı; parası, güçlü bir pozisyonu, nüfuzu var ve kendi özel ya da "kişisel" yanından kurtulmuş olmaktan gayet memnun. Beni bu dünyanın issizliğinin ortasında ateş saçarken görüyor ve eminim öfkem yüzünden bana acıyor. Eski görev dağılımına göre; yani sürekli hata yapan, samimi, yontulmamış Moses olarak -entrikasız bir yürek, korunmaya muhtaç, anormal bir vaka, romantikliğin modern bir kalıntısı– korunmaya ihtiyacım olabilirdi. Ve Will bana bu korumayı seve seve sunardı çünkü o "dünyayı olduğu gibi tanıyan bir adam". Oysa ben gururlu öznelliğiyle insanlığın toplu ve tarihsel ilerleyişinden kendi isteğiyle elini eteğini çekmiş bir adamım. Ve bu, kendilerine estetik bir tarz, zengin bir duyarlılık içeren bir tarz seçen alt sınıf oğlanlar ve kızlar için de geçerli. *Kitle* denen şeyin ezici ağırlığı altında var oluşa dair kendi yorumunu korumaya çalışmak. Marks bu ağırlığı "materyal ağırlık" olarak adlandırmıştı. "Özel hayatım" denen şeyi bir sirke, bir gladyatör dövüşüne çevirmek. Ya da daha uysal eğlence biçimlerine. Kendi "utancımla", kendi geçici belirsizliğinle dalga geçmek ve neden acı çekmeyi hak ettiğini göstermek. Küçük odanın modern beyaz ışıkları dönüyordu. Doktor ilaç kokulu sargıları göğsüne sıkıca sararken Herzog ışıklarla birlikte döndüğünü hissetti. Şimdi, bütün bu yalanlardan kurtulmak için...

"Kardeşim biraz dinlense iyi olacakmış gibi geliyor bana," dedi Will. "Sen ne dersin, doktor?"

"Son zamanlarda kendine biraz fazla yüklenmiş gibi görünüyor, bu doğru."

"Ludeyville'de bir hafta geçireceğim," dedi Moses.

"Benim kastettiğim gerçek bir istirahat, yatak istirahati."

"Evet, durumumun parlak görünmediğini biliyorum. Ama aslında kötü durumda değilim."

"Yine de," dedi Herzog'un ağabeyi "beni endişelendiriyorsun."

Sevgi dolu, yontulmamış bir adam; karmaşık, şımartılmış, sevecen bir adam. Kim onu bir şekilde değerlendirebilir? Değerlendirilmeye can atıyor. Ona nerede ihtiyaç var? Kendisini gerçek, düzen, barış uğruna feda etmek için gitmesi gereken yeri gösterin. Ah, şu gizemli yaratık, şu Herzog! Komik bir şekilde sargılanmış, ağabeyi Will'in yardımıyla kırışık gömleğini giyiyor...

Herzog taşradaki evine ertesi gün ikindi vakti vardı; önce uçakla Albany'ye, oradan otobüsle Pittsfield'e, oradan da taksiyle Ludeyville'e gelmişti. Asphalter önceki gece ona Tuinal vermişti. Derin bir uyku çekmişti ve sargılı gövdesine rağmen kendini çok iyi hissediyordu.

Ev köyden üç kilometre uzaktaki tepelik kısımdaydı. Berkshires'ta çok güzel, pırıl pırıl bir yaz günüydü; hava açık, akarsular hareketli, ormanlar yoğun, yeşil tazeydi. Kuşlara gelince, görünüşe göre Herzog'un arazisi onlar için bir sığınağa dönüşmüştü. Veranda saçağının süslü kıvrımlarının altında çalıkuşları yuva yapmıştı. Dev akçaağaç pek de ölü görünmüyordu ve üzerinde hâlâ sarı asmalar yaşıyordu. Herzog şoförü, yosun tutmuş, yan kısmı taşlık yolda durdurup indi. Evin yaklaşılabilir olup olmadığından emin değildi. Ama patika ağaç gövdelerince kapanmamıştı ve çakıl taşlarının büyük bölümü fırtınalarda ve karlar erirken sürüklenip gitmiş olmasına rağmen taksi kolaylıkla ilerleyebilirdi. Yine de Herzog kısa bir tırmanıştan şikâyetçi değildi. Göğsünde sargıdan sağlam bir zırh vardı ve bacakları da oldukça hafifti. Köyden biraz erzak almıştı. Avcılar ve serseriler yemediyse kilerde bir miktar da konserve vardı. İki yıl önce kilere domates, fasul-

ye ve ahududu konserveleri koymuş ve Chicago'ya taşınmadan önce şarabıyla viskisini saklamıştı. Elektrik elbette kapatılmıştı ama muhtemelen küçük el jeneratörünü çalıştırabilirdi. Su konusunda küçük sarnıca her zaman için güvenebilirdi. Yemekleri şöminede pişirebilirdi, evde eski maşalar ve sahan altlıkları vardı. Ve işte (Herzog'un yüreği titredi) otların, sarmaşıkların, ağaçların, çiçeklerin arasından ev görünmüştü. Herzog'un akılsızlığının kanıtı! Samimi ve sevecen budalalığına, karakterinin bilinmeyen kötülüklerine dikilmiş bir abide; bir Yahudi olarak Beyaz Anglo-Sakson Protestan Amerika'da (veciz sözleriyle meşhur o yaşlı adamın, Başkanlık Yemin Töreni'nde söylediği gibi "Toprak bize aitti biz ona ait olmadan önce")* sağlam bir yere sahip olmak için verdiği mücadelenin sembolü. Ben de sosyal tırmanış konusunda payıma düşeni yaptım, diye düşündü, hem de epey bir kibirle; devlet bütün toprakları demiryollarına vermeye başladığı için 1880'lerde kendi sabunlarını kaynatmayı bırakan, Avrupa turlarına çıkan ve İrlandalılardan, Latin Amerikalılardan ve Yahudilerden şikâyet etmeye başlayan *Wasp*'lara** meydan okuyarak. Ne mücadeleydi o öyle! Beceriksizce ama çetin. Ama bu kadar yeter, işte buradayım. *Hineni!**** Ne kadar da olağanüstü bir gün bugün. Otların bürüdüğü avluda durdu; güneşin altında, göz kapaklarının arasından giren alevden oklara karşı gözlerini kapadı; katalpa çanlarının, toprağın, hanımellerinin, yabani soğanların ve bitkilerin kokusunu içine çekti. Akçaağacın yanındaki çimenlerde ya geyikler ya da âşıklar yatmış olmalıydı zira otlar düzleşmişti. Fazla zarar görüp görmediğini kontrol etmek için evin etrafında dolaştı. Kırık cam yoktu, içeriden çengelle tutturulmuş olan panjurlar sağlamdı. Sadece taşınmadan

---

(*) Robert Frost'un "The Gift Outright" adlı şiirinin ilk dizesi. Şair bu şiiri 1961'de John F. Kennedy'nin Başkanlık Yemin Töreni'nde okumuştu – ç.n.

(**) White Anglo-Saxon Protestant (Beyaz Anglo-Sakson Protestan) sözcüklerinin baş harflerinden oluşan bu kelime Amerikan toplumunun üst sınıfına mensup beyazları nitelediği gibi "eşekarısı" anlamına da gelir – ç.n.

(***) "İşte buradayım." Tanrı İbrahim Peygamber'e oğlu İsmail'i kurban etmesini söylediğinde İbrahim'in verdiği yanıt. İlahi emri yerine getirmeye hazır oluşu belirten bir sözcük – ç.n.

önce astığı, bu mülkün polis koruması altında olduğunu belirten uyarılardan birkaç tanesi yırtılmıştı. Bahçe sıkı bir şekilde birbirine dolanmış dikenli otlardan, güllerden, böğürtlen ve ahududu çalılarından ibaretti. Bütünüyle umutsuz görünüyordu, hayıflanılacak noktayı çoktan geçmişti. Herzog bir daha asla çekiçle dövme, boya yapma, yamama, yapıştırma, budama, spreyleme gibi işlere sarılacak gücü kendinde bulamazdı. Buraya sadece eve şöyle bir bakmak için gelmişti.

Ev tahmin ettiği gibi rutubetliydi. Mutfaktaki panjur ve pencereleri açtı. Yapraklar, çam iğneleri, örümcek ağları, kozalar ve böcek ölülerinden oluşan birikintileri eliyle ittirdi. Bir an önce ateş yakması lazımdı. Yanında kibrit getirmişti. Olgun bir yaşa gelmenin avantajlarından biri de insanın böyle konularda akıllanması, daha tedbirli olmasıydı. Elbette bir bisikleti vardı, unuttuğu şeyleri almak için köye gidebilirdi. Lastiklerini korumak için bisikleti ters koymayı bile akıl etmişti. Lastiklerde fazla hava kalmamıştı ama onu aşağıdaki Esso İstasyonu'na kadar götürürdü. Herzog birkaç tane çam odunu taşıyıp şöminede tutuşturdu, bacanın dumanı çektiğinden emin olmak için önce küçük bir ateş yaktı. Kuşlar ya da sincaplar baca deliğinde yuva yapmış olabilirdi. Ama sonra çatıya çıkıp baca deliklerine telden ağ taktığını hatırladı: Emeğinden maksimum verim alma konusunda kapıldığı çılgınlığın bir parçasıydı bu da. Ateşe daha çok odun attı. Odunun üzerindeki kabuk dökülerek altındaki böceklerin çalışmalarını gözler önüne serdi: Kurtçuklar, karıncalar, uzun bacaklı örümcekler kaçıştılar. Herzog kaçıp kurtulmaları için elinden geleni yaptı. Siyah, kuru dallar sarı alevler çıkararak yanmaya başladı. Herzog ateşi odunla besleyip odunları demir ayaklıkla sabitledi ve evi incelemeye devam etti.

Konservelere dokunulmamıştı. (Her şeyin daima en iyisini seçen) Madeleine'in aldığı lüks konserveler vardı: S.S. Pierce kaplumbağa çorbası, Hint pudingi, yer mantarı, zeytin. Sonra bir de Moses'ın ordunun artık erzak satışından aldığı daha gösterişsiz yiyecekler vardı: fasulye, konserve ekmek vesaire. Envanterini, bu bir seferlik kendi kendine yetme dönemi-

ne dair hülyalı bir merakla yapıyordu: çamaşır makinesi, kurutucu, şofben, merhum babasının çirkin bir yeşil renkteki, zar zor kazanılmış, sıkıntıyla sayılmış, mirasçılara acı içinde paylaştırılmış dolarlarını yatırdığı bembeyaz, pırıl pırıl nesneler. Eh, diye düşündü Herzog, beni ölü imparatorları öğreneyim diye okula göndermemeliydi. "Adım Ozymandias, kralların kralı: / Eserlerime bak, ey Yüce Varlık, ve yeis duy!"* Ama kendi kendine yetmek ve yalnızlık, asalet, bütün bunlar son derece çekiciydi, kulağa son derece masum geliyordu, gülümseyen Herzog'a tasvir olarak çok yakışıyordu. Bu gizli cennetlerde ne kadar çok kötülüğün olduğunu ancak çok sonra keşfediyor insan. *İşsiz kalmış bilinç*, yazdı kilerde. *İşsizliğin yaygın olduğu bir dönemde büyüdüm ve benim için bir iş olabileceğine asla inanmadım. Sonunda önüme bir sürü iş çıktı ama her nasılsa bilincim yine işsiz kaldı. Nihayetinde*, diye devam etti ateşin yanında, *insan zekâsı evrenin muazzam güçlerinden biri. Kullanılmadan güvenli bir şekilde durması mümkün değil. İnsan yapılan pek çok ayarlamanın sıkıcılığının (örneğin orta tabakanın aile hayatı) yeni nesillerin zihinlerini özgür kılmak, onları bilime yönlendirmek gibi tarihsel bir amacı olduğu sonucuna varıyor neredeyse. Ama hayat boyu süren korkunç bir yalnızlık, Leviathan'ın besin kaynağını oluşturan planktondan başka bir şey değil... Bunu yeniden düşünmelisin. Ruhun yoğun duygulara ihtiyacı var. Aynı zamanda erdem insanlığı sıkıyor. Konfüçyüs'ü yeniden oku. Öyle muazzam bir nüfusla dünya Çinli'ye dönüşmeye hazırlanmalı.*

Görünüşe göre Herzog'un şu anki yalnızlığı sayılmıyordu çünkü gayet bilinçli bir şekilde neşeli bir yalnızlıktı. On sentlik Dryden ve Pope kitaplarıyla saklanıp "Oturduğumuz yer Kew, Kral'm köpeğiyim" ya da "Elbet büyük zekâlar pek yakındır deliliğe"** dizelerini okuduğu tuvaletteki çatlaktan baktı. Geçmişte onu hep rahatlatan gül orada, aynı konumunda duruyordu; eskisi kadar biçimli ve kırmızıydı, Herzog'a eskiden olduğu gibi bir cinsel organı çağrıştırıyordu. Bazı güzel

(*) Percy Bysshe Shelley'nin "Ozymandias" adlı şiirinin ilk iki dizesi – ç.n.

(**) John Dryden'ın "Absalom and Achitophel" adlı şiirinden – ç.n.

şeyler tekerrür edebiliyor. Uzunca bir süre taş duvarla kerestenin arasından gülü seyretti. Nemi seven çekirgeler (devasa düz kanatlılar) taş ve kontrplaktan yapılma bu odada hâlâ yaşıyorlardı. Herzog'un yaktığı bir kibrit onları gözler önün sermişti. Boruların arasındaydılar.

Evinin içinde attığı tur tuhaftı. Kendi odasında akademik projesinin masaya ve raflara dağılmış kalıntılarını buldu. Pencereler iyotla kaplıymış gibi görünecek kadar renk değiştirmişti ve dışarıdaki hanımelleri sineklikleri neredeyse yerinden çıkarmıştı. Herzog kanepede evin gerçekten de âşıklarca ziyaret edildiğine dair bir kanıt buldu. Tutku onları karanlıkta yatak odalarını arayamayacak kadar kör etmiş olmalıydı. Ama Madeleine'in at kılından antikalarının üzerinde bel kemikleri eğrilecekti. Köyün gençlerinin kendi odasını –bir yığın akademik notla dolu bu odayı– seçmiş olmaları nedense Herzog'u özellikle memnun etmişti. Koltukların kıvrımlı kol dayanaklarında kızlara ait saç telleri buldu ve bedenlerini, yüzlerini, kokularını hayal etmeye çalıştı. Ramona sağ olsun, onları kıskanmasına gerek yoktu ama sonuçta gençleri azıcık kıskanmak da aslında oldukça normaldi. Yerde, kendisine ait olan büyükçe kartlardan birini gördü; üzerinde *Condorcet'nin hakkını vermek gerekirse...* yazıyordu. Daha fazla okumaya yüreği el vermedi ve kartı ters bir şekilde masanın üzerine koydu. En azından şimdilik Condorcet kendine başka bir savunucu bulmak zorundaydı. Yemek odasında Tennie'nin istediği değerli tabak çanak vardı: Kenarları kırmızı işlemeli ince porselen, çok şık. Onlara ihtiyacı olmayacaktı. Üzerleri ince bir örtüyle örtülmüş olan kitaplara dokunulmamıştı. Herzog örtüyü kaldırıp özel bir ilgi duymaksızın kitaplara şöyle bir baktı. Küçük banyoyu ziyaret edip de Madeleine'in Saloane'den aldığı lüks ıvır zıvırı, tarak kabuğu biçimli gümüş sabunlukları, duvara monte edilmiş olsa da sıvanın taşıyamayacağı kadar ağır olan parlak havlu asacaklarını görünce bayağı eğlendi. Havlu asacakları iyice sarkmıştı. Duş kabinine Gersbach'ın rahatı için –Gersbachların Barrington'da duşları yoktu– tutunacak bir kol eklenmişti büyük bir incelikle. "Madem bu ka-

bini koyuyoruz, Valentine'in de kullanabileceği şekilde yapalım," demişti Mady. Eh, neyse ne, diye düşünerek omuz silkti Moses. Derken klozetten gelen tuhaf bir koku dikkatini çekti ve tahta kapağı kaldırınca küçük kuş kafatasları ve kalıntılarıyla karşılaştı, muhtemelen klozetteki su kuruduğunda oraya yuva yapmış ve kapak üstlerine kapanınca da orada ölmüşlerdi. Herzog klozete acı bir ifadeyle baktı, bu kazadan yüreği burkulmuştu. Tavan arasında kırık bir pencere ve evde de başka kuş yuvaları olması gerektiği sonucuna vardı. Gerçekten de yatak odasında baykuşların olduğunu gördü; kırmızı perde saçağının üzerine tünemiş ve tünedikleri yeri de pislik içinde bırakmışlardı. Herzog kaçmaları için elinden geleni yaptı ve gittiklerinde de bir yuva aramaya başladı. Küçük baykuşları, Madeleine'le birlikte onca acı ve nefret (biraz da zevk) tecrübe ettikleri yatağın üzerindeki büyük lambanın içinde buldu. Yuvadan yatağın üzerine epeyce çöp dökülmüştü: samanlar, yün iplikler, tüyler, et parçaları (fare artıkları) ve dışkı. Bu düz yüzlü küçük yaratıkları rahatsız etmek istemeyen Herzog evlilik yatağının şiltesini June'un odasına taşıdı. Birkaç pencere daha açınca güneş ve kır havası hemen içeri doldu. Böyle bir memnuniyet duyduğuna şaşırmıştı... memnuniyet? Kimi kandırıyordu, bu düpedüz sevinçti! Belki de ilk defa Madeleine'den özgür olmanın nasıl bir şey olduğunu hissediyordu. Sevinç! Köleliği sona ermiş, yüreği o korkunç ağırlığından ve bağladığı kabuktan kurtulmuştu. Madeleine'in yokluğu, sırf bu yokluğun kendisi bile, bütünüyle bir tatlılık ve iç ferahlığıydı. 11. Cadde'yle State'te Herzog'u zor durumda görmek Madeleine için bir mutluluk olmuştu, Ludeyville'de ise Madeleine'in kendi teninden ayrıldığını hissetmek Herzog için çok hoş bir sevinçti; tıpkı omuzlarına ve kasıklarına batan, kollarını ve boynunu kaskatı yapıp sakatlayan bir şeyden kurtulmak gibi. *Benim sevgili bilge ve embesil Edvigim. Acıdan kurtulmak insan mutluluğunun küçümsenmeyecek bir parçası olabilir. Bunun ilksel ve daha aptal seviyelerinde ara sıra kapalı bir vana tekrar açılabiliyor ve...* O tuhaf ışıklar –Herzog'un genellikle melankoli zarı ya da koruyucu kitin tabakasıyla, durmadan

çalışan beyninin yan ürünleriyle kaplı olan kahverengi gözleri– yeniden parlıyordu.

Şilteyi June'un eski odasının zemininde ters çevirmek onu biraz uğraştırdı. Birkaç terk edilmiş oyuncağı ve çocuk eşyasını –kocaman, mavi gözlü bir kaplan, lazımlık, kırmızı bir kar elbisesi, gayet iyi durumda– ayak altından kaldırması gerekti. Ayrıca büyükannenin bikinisini, şortunu, halterlerini de tanımıştı ve diğer bir sürü ıvır zıvırın yanı sıra Phoebe'nin Herzog'un isminin baş harflerini işleyerek doğum günü hediyesi olarak verdiği lifi de... Kulaklarının temiz olmadığı yolunda bir ima olabilir. Gülümseyerek lifi ayağıyla kenara itince altından bir böcek kaçtı. Herzog şiltenin üzerine uzanarak açık pencerenin altında, yüzünde güneş ışığıyla bir süre dinlendi. Yukarıda kocaman ağaçlar, ön bahçedeki alaçamlar, o güzel dallarını sergiliyor; ısınmış çam iğnesi ve reçine kokusu yayıyorlardı.

Herzog burada, güneş odadan geçip gidinceye kadar, samimiyetle, yüreğinin dingin zenginliğinden kopup gelen bir başka mektup silsilesine başladı.

Sevgili Ramona. Sadece "Sevgili" mi? Hadi Moses, biraz daha samimi ol. *Ramona, hayatım. Ne kadar da harika bir kadınsın.* Bu noktada durup ona Ludeyville'de olduğunu söyleyip söylemeyeceğini düşündü. Ramona, Mercedesi'yle üç saatte New York'tan oraya gelebilirdi ve gelmesi de muhtemeldi. Tanrı onun kısa ama mükemmel bacaklarını, dolgun ve esmer göğüslerini, bembeyaz ve bombeli dişlerini, çingenelerinkini andıran kaşlarını, dalgalı saçlarını korusun. *La devadora de hombres.* Bununla birlikte, tarih atarken Chicago yazmaya ve Lucas'tan mektubu yeniden postalamasını istemeye karar verdi. Şu anda ihtiyacı olan şey huzurdu, huzur ve netlik. *Umarım yaptığım bu kaçamakla seni üzmemişimdir. Ama senin, iptal edilmiş bir randevuyu affetmesi bir ayı bulan o geleneksel kadınlardan olmadığını biliyorum. Kızımı görmek zorundaydım ve de oğlumu. Oğlum şimdi Catskill yakınlarındaki Ayumah Kampı'nda. Bu yaz dolu geçeceğe benziyor. Bir sürü ilginç gelişme var. Henüz çok fazla iddiada bulunmak istemiyorum ama en azından iddia etmeyi ya da his-*

setmeyi hiç bırakmadığım bir şeyi kabul edebilirim. Gerçeğin ışığı asla çok uzakta değil ve hiçbir insan da ona ulaşamayacak kadar önemsiz ya da yoz değil. Bunu söylememem için bir sebep göremiyorum. *Ama acizliği, yalnız bir yaşama sürgünü ve zihin karışıklığını kabul etmek...* Bunu yan odadaki baykuşlar, o mavi noktalı çıplak baykuşçuklar üzerinde bir denesene, Herzog. *Zira ilk ve son mesele olan ölüm bize kendi "özgürlüğümüzün" kanıtı olarak kendimizi mahvetmek ya da var oluş denen bu uyanıklık nöbetine –hiçliğe rağmen– bir hayat borçlu olduğumuzu kabul etmek gibi ilginç seçenekler sunuyor. (Ne de olsa sonuçta bu hiçlik hakkında pozitif bir bilgimiz yok.)*

Bütün bunları Ramona'ya söylesem mi? Bazı kadınlar dürüstlüğü kur yapmak olarak alıyor. Bir çocuk isteyecek. Onunla bu şekilde konuşan bir adamla neslini devam ettirmek isteyecek. *Çalışmak. Çalışmak. Gerçek, faydalı işler yapmak...* Durdu. Ama Ramona zaten çalışmayı seven biriydi. Kendi dalında. Ve yaptığı işi seviyordu. Herzog güneşin aydınlattığı şiltesinde şefkatle gülümsedi.

Sevgili Marco. Etrafı kolaçan etmek ve biraz rahatlamak için eski eve geldim. Her şeye rağmen ev oldukça iyi durumda sayılır. Belki kamptan sonra burada benimle biraz vakit geçirmek istersin; sadece ikimiz, ilkel şartlar altında. Bu konuyu Ebeveynler Günü'nde konuşuruz. O günü dört gözle bekliyorum. Dün Chicago'da kız kardeşinle buluştum, her zamanki gibi bıcır bıcır ve güzeldi. Kartını almış.

Scott'un Antartika keşif gezisi hakkındaki konuşmalarımızı, Amundsen'in zavallı Scott'u Kutup'a ulaşmada nasıl alt ettiğini hatırlıyor musun? Bu konuyla ilgilenmiş gibi görünüyordun. Bu hikâye beni hep çok etkiler. Scott'un ekibinden bir adam diğerlerine hayatta kalma şansı vermek için gruptan ayrılıp bilerek kaybolmuştu. Çünkü hastaydı, ayakları yara içindeydi ve diğerlerine yetişemiyordu. Sonra, nasıl şans eseri donmuş bir kan tepeciği –kestikleri atlarından birinin kanı– bulduklarını ve onu eritip içebildikleri için ne büyük bir şükran duyduklarını hatırlıyor musun? Amundsen başarısını at yerine köpek kullanmayı seçmiş olmasına borçluydu. Güçsüz olanları kesip güçlü olanlara yedirmiş-

lerdi. Yoksa keşif seferi başarısızlığa uğrayacaktı. Bir şeye hep çok şaşırmışımdır. Çok aç oldukları halde köpekler kesilen türdeşlerinin etini şöyle bir koklayıp geri çekiliyorlarmış. Eti yemeleri için adamların önce deriyi sıyırması gerekmiş.

Belki gerçek soğuğun nasıl bir şey olduğunu hissetmek için Noel'de seninle Kanada'ya gidebiliriz, ha? Biliyorsun, ben de Kanadalı'yım. Laurentian dağlarındaki Ste. Agathe'yi ziyaret ederdik. 16'sında beni bekle, erkenden geleceğim.

Sevgili Luke –Lütfen bu mektupları postalayıver. Umarım depresyonun sona ermiştir. Bence teyzenin itfaiyeci tarafından kurtarılması ve beyzbol oynayan hatunlar psikolojik toparlanma işaretleri. Kısa zamanda iyileşeceğini tahmin ediyorum. Bana gelince... Sana gelince, diye düşündü Herzog, şu anda nasıl hissettiğini, bütün bu taşkın duyguları ona anlatmayacaksın! Bu onu daha mutlu yapmaz. Kendini coşkun hissediyorsan bunu kendine sakla. Zaten anlatırsan kafayı sıyırdığını düşünebilir.

Ama aklımı kaçırdıysam bana göre hava hoş.

Sevgili Profesör Mermelstein. Sizi harika kitabınız konusunda tebrik etmek istiyorum. Bazı konularda benden önce davranmışsınız ve bu yüzden kendimi berbat hissettim. Çalışmamın önemli bir kısmını (Wallace ve Darwin?) fazlalık durumuna düşürdüğünüz için bir koca gün boyunca sizden nefret ettim. Fakat böyle bir çalışmanın ne kadar emek ve sabır istediğini gayet iyi biliyorum –onca inceleme, öğrenme, sentez– ve şu an size sadece büyük bir hayranlık duyuyorum. Kitabınızın gözden geçirilmiş baskısını –veya belki de yeni kitabınızı– yayımlaya hazır olduğunuzda bu konuların bazılarını sizinle konuşmak benim için büyük bir zevk olurdu. Henüz tasarı aşamasında olan kitabımda dönmeyi hiç düşünmediğim bölümler var. O materyallerle istediğinizi yapabilirsiniz. Önceki kitabımın (ki siz de ona atıfta bulunma nezaketini göstermişsiniz) bir bölümünü kehanetçi Romantizmde Cennet ve Cehennem kavramına ayırmıştım. Bunu sizin zevkinize uygun bir şekilde yapmamış olabilirim ama siz de bu konuyu tamamen görmezden gelmemeliydiniz. O şişko, şık giyimli barbarın, Egbert Shapiro'nun "Luther'den Lenin'e Devrimci Psikolojinin Tarihi" adlı monografını okumalıydınız. O tombul yanakla-

nıyla Gibbon'a gerçekten çok benziyor. *Oldukça değerli bir çalışma. Bin yılcılık ve Paranoya adlı bölümden epey etkilenmiştim. Modern güç sistemlerinin bu psikoza benzerlik gösterdiği gözden kaçırılmamalı. Banowitch adında biri bu konuda korkunç ve çılgın bir kitap yazmıştı. Oldukça insanlık dışı bir kitap; bütün toplumların temelde yamyam olduğu, ayakta duran insanların oturanları içten içe korkuttuğu, gülümseyen dişlerin açlığın silahı olduğu, zorba hükümdarların çevrelerinde ceset yığınları (belki de yenebilir?) görmeye bayıldıkları gibi iğrenç, paranoyakça hipotezlerle dolu. Ceset üretmenin modern diktatörlerin ve takipçilerinin (Hitler, Stalin vs.) en dramatik başarısı olduğu doğru gibi görünüyor.* Sadece –Herzog bir deneme, bir deney yapıyordu– Mennelstein'ın içinde bir parça Stalincilik olup olmadığını görmek için. *Ama bu Shapiro eksantrik bir adam ve ondan sadece uç örnek olarak bahsediyorum. Uç örnekleri ve felaket kehanetlerini, ateşleri, boğulmaları, boğmaları ve bunun gibi şeyleri nasıl da severiz. Ölçülü, temelde ahlaklı, güvenli orta sınıfımız büyüdükçe radikal heyecan talebi artıyor. Görünüşe göre ılımlı ya da ölçülü dürüstlüğün ya da doğruluğun şu anda hiçbir çekiciliği yok. Halbuki bu tam da ihtiyacımız olan şey!* ("Köpek boğulurken ona bir bardak su ikram edersin," derdi babam acı bir ifadeyle.) *Her neyse, kitabımın kehanet ve Romantizmle ilgili o bölümünü okusaydınız belki onca hayranlık beslediğiniz o Rus'a –Isvolski?– biraz daha objektif bir gözle bakmaya başlardınız. Monadların ruhlarını, unufak olmuş ve atomlarına ayrılmış lanetlilerden oluşan ordular, Cehennemde bir toz fırtınası olarak gören; Şeytanın kolektifleştirilmiş, tinsel karakterden ve gerçek kişilikten yoksun kalmış insanlığı ele geçirmeye çalıştığı uyarısında bulunan bir adam. Bunun bazı kısımlarının mantıklı olduğunu inkâr etmiyorum ama bu tür fikirlerin, içlerindeki bir parça doğruluk nedeniyle, bizi yine o eski kilise ve sinagoglara götürmesinden endişe ediyorum. Kitabınızda "vur ve kaç" olarak nitelendirdiğim kimi alıntılar ve göndermeler ya da bazı yazarların ciddi inançlarının sadece metaforlar olarak alınması beni biraz rahatsız etti. Örneğin "Istıraba Dair Yorumlar" ve ayrıca "Bir Can Sıkıntısı Teorisine Doğru" adlı bölümleri beğendim.*

Bunlar kusursuz bir araştırma örneğiydi. Ama Kierkegaard'ı işleyiş biçiminizin fazlasıyla özensiz olduğunu düşündüm. Şunu söyleme cesaretini göstereceğim: Bence Kierkegaard gerçeğin bizim üzerimizdeki gücünü kaybettiğini ve korkunç bir ıstırabın ve kötülüğün onu bize tekrar öğretmesi gerektiğini; insanlığın yeniden ciddileşebilmesi için Cehennemin ebedi acılarının tekrar gerçeklik kazanmak zorunda olduğunu söylemek istiyordu. Ben buna katılmıyorum. Kriz, yabancılaşma, felaket ve umutsuzluk kavramlarıyla oynayan güvenli, rahat insanların ağzından bu tür fikirler duymanın beni hasta ettiği gerçeğini bir kenara bırakalım. Lanetli bir zamanda yaşadığımız, dünyanın sonunu beklediğimiz gibi düşünceleri, popüler dergilerde rastladığımız bu katıksız saçmalıkları artık kafamızdan atmalıyız. Durum bu tüyler ürpertici oyunlar olmadan da yeterince iç karartıcı. İnsanların birbirini korkutması bayağı bir ahlaki egzersiz. Ama asıl meseleye gelecek olursak, acı çekmenin salık verilmesi ve övülmesi bizi yanlış yöne sevk ediyor ve uygarlığa sadık kalmak isteyenlerimiz o yöne gitmemeli. İnsan acıyı doğru şekilde kullanma, tövbe etme, aydınlanma gücüne sahip olmalı; buna vakti ve fırsatı olmalı. Dindar insanların gözünde acı çekme sevgisi şükran duygusunun bir biçimi veya kötülüğü tecrübe edip onu iyiliğe dönüştürmek için bir fırsat. Bu kimseler tinsel döngünün insanın var oluşunda tamamlanabileceğine ve tamamlanacağına; insanın, hayatının son anlarında bile olsa çektiği acının faydasını göreceğine, Tanrı tarafından gerçek ile ödüllendireceğine ve değişmiş biri olarak öleceğine inanıyorlar. Ama bu özel bir egzersiz. Çoğunlukla acı çekmek insanları kırıyor, eziyor ve hiç de aydınlatıcı bir deneyim değil. Acının insanları ne kadar korkunç bir şekilde yok ettiğini –insanlıklarını kaybetmenin neden olduğu ıstırap da eklenince ölümlerinin tam bir yenilgi olduğunu– görüyorsunuz. Sonra da "orfizmin modern biçimleri" ve "acı çekmekten korkmayan insanlar" hakkında yazıp ortaya başka kokteyl partisi tabirleri atıyorsunuz. Neden bunun yerine güçlü bir imgeleme sahip olan, derin hayallere dalıp olağanüstü ve kendine yeten kurmacalar üreten insanların bazen –uyanık olduğunu hissetmek için kendini çimdikleyen biri gibi– mutluluklarına biraz ara vermek için acı çekmeye baş-

vurduklarını söylemiyorsunuz? Ben kendi çektiğim acının –şayet buna değinmeme izin varsa– çoğunlukla bu türden olduğunu, hayatın daha uç noktada bir biçimi olduğunu, gerçek uyanıklığa ve yanılsamaların panzehrine ulaşma çabası olduğunu biliyorum ve dolayısıyla da bundan kendime ahlaki bir pay çıkaramıyorum. Artık daha fazla acı çekme talimi yapmadan kalbimi açmak istiyorum. Ve bunun için herhangi bir acı doktrinine ya da teolojisine gerek yok. Felaket kehanetlerini çok fazla seviyoruz, kriz etiğini ve tüyler ürperten diliyle tumturaklı aşırıcılığı. Affedersiniz ama hayır. Ben yeterince korkunç şey gördüm. İnsanlık tarihinde öyle bir noktaya geldik ki bazı kimseler için "Bu Şey de ne?" diye sorabiliyoruz. Ben artık bunları istemiyorum; hayır, hayır! Ben basbayağı bir insanım, öyle ya da böyle. Hatta "öyle ya da böyle" kısmını size bırakmaya da hazırım. Benim hakkımda siz karar verebilirsiniz. Metaforları seviyorsunuz. Diğer yönleriyle hayranlık uyandıran çalışmanızı bozuyorlar. Eminim benim için de müthiş bir metafor bulabilirsiniz. Ama şunu söylemeyi de unutmayın: Ben acı çekmeyi asla hiç kimse için açıklayıp yorumlamayacağım ve bizi ciddi, dürüst insanlar yapması için cehennemi yardıma çağırmayacağım. Hatta bana öyle geliyor ki, insanın acıyı algılayış biçimi fazla incelikli bir hal aldı. Fakat bu, başka bir uzun incelemenin konusu.

Pekâlâ, Mermelstein. Git ve artık günah işleme. Ve Herzog muhtemelen bu tuhaf yergiden biraz sersemlemiş bir halde şilteden kalkıp (güneş çekiliyordu) tekrar aşağı indi. Birkaç dilim ekmekle fasulye yedi --soğuk, fasulyeli sandviç– ve sonra da hamağıyla iki portatif sandalyeyi dışarı taşıdı.

Mektuplarla geçen son haftası işte böylece başlamış oldu. Sekiz hektar genişliğindeki tepelik ve ağaçlık arazisinde dolaşarak hiçbirini postalamadığı mektuplar tasarladı. Bisikletle postaneye gidip köyde Bayan Herzog ve küçük June hakkında sorulacak soruları cevaplandırmaya henüz hazır değildi. Herzog, skandalıyla ilgili grotesk gerçeklerin paylaşımlı telefon hattından duyulduğunu ve Ludeyville'in fantezi hayatının besin kaynağı haline geldiğini gayet iyi biliyordu. Telefonda asla kendine hâkim olmaya çalışmamıştı, bunu yapamayacak kadar telaşlıy-

dı. Ve Madeleine de taşralı hödüklerin ne duyduğunu umursamayacak kadar aristokrattı. Zaten sonuçta Herzog'u o kapı dışarı ediyordu. Onun itibarını sarsacak bir durum yoktu.

Sevgili Madeleine, Sen müthiş birisin, cidden öylesin! Çok yaşa e mi! Ne kadın ama! Restoranda akşam yemeği yedikten sonra ruj sürmek için bıçaktaki suretine bakardı. Herzog bunu keyifle hatırladı. *Ve sen, Gersbach, Madeleine'i buyur al. Onun tadını çıkar, hayrını gör. Ne ki onun aracılığıyla bana ulaşamayacaksın. Onun bedeninde beni aradığını biliyorum. Ama ben artık orada değilim.*

Sevgili Baylar, kısa süreliğine uğradığım Panama City'deki sıçanların boyut ve sayıları beni gerçekten hayrete düşürdü. Gördüklerimden biri yüzme havuzunun kenarında güneşleniyordu. Bir diğeri restoranda meyve salatamı yerken lambri duvarın girintisinden bana bakıyordu. Sonra, bir muz ağacına uzanan bir elektrik telinin üzerinde koca bir sıçan grubu görmüştüm, ileri geri gidip gelerek mahsul kaldırıyorlardı. Telde en az yirmi kere, bir defa bile çarpışmaksızın gidip geldiler. Benim tavsiyem, onlara içine doğum kontrol maddeleri katılmış yem vermeniz. Zehir asla işe yaramaz (Malthus prensibi: Nüfusu bir şekilde azaltırsanız sadece daha büyük bir güçle artmasına yol açarsınız). Ama uzun yıllar süren bir doğum kontrolü sıçan probleminizi çözebilir.

Sevgili Herr Nietzsche –Sevgili Bayım, Size bir soru yöneltebilir miyim? Dionysosvari ruhun Korkunç olanın, Kuşkulu olanın görüntüsüne dayanma gücünden bahsediyorsunuz ve kendine Yıkım lüksü tanıma; Çürümeye, Çirkinliğe, Kötülüğe tanıklık etme gücünden. Dionysosvari ruh bunların hepsine kadir çünkü bizzat Doğanın sahip olduğu iyileşme gücünün aynısı onda da var. Bu tabirlerin bazılarının epey Germanik bir tonu olduğunu söylemeliyim. "Yıkım lüksü" kesinlikle Wagner'e yakışan bir tabir ve bütün o hastalıklı Wagnervari budalalıkları ve debdebeyi sonradan nasıl hor gördüğünüzü biliyorum. Artık Dionysosvari ruhun gücünü test etmeye yetip artacak kadar çok yıkım gördük, peki bunu atlatıp iyileşen kahramanlar nerede? Şu anda (bizzat) Doğa ve ben Berkshires'ta yalnızız ve bu, birşeyleri anlayabilmem için iyi bir

fırsat. Bir hamakta yatıyorum, çenem göğsümde, ellerim birbirini kavramış, kafam düşüncelerle dolu, biraz telaşlıyım, evet, ama aynı zamanda neşeli ve neşeli olmaya değer verdiğinizi biliyorum: Gerçek neşe, Epikürcülerin görünüşteki iyimserlikleri ya da kırık kalpli kimselerin stratejik canlılıkları değil. Ayrıca derin acının, yaş odun gibi ağır ağır yanan acının insanı yücelttiğini düşündüğünüzü de biliyorum ve bu konuda da size hemen hemen katılıyorum. Ama bu yüksek eğitim için hayatta kalmak şart. Acıdan uzun yaşamak zorundasınız. Herzog! Bu tartışmacı tutumu ve büyük adamları kızdırmayı bırak artık! Hayır, gerçekten, Herr Nietzsche, size büyük bir hayranlık besliyorum. Sempati duyuyorum. Bizim hiçlikle yaşayabilmemizi sağlamaya çalışıyorsunuz. Kendimizi iyi huyluluk ve güven gibi olgularla, sıradan insani meselelerle kandırmak yerine kötülüğü evire çevire, her açıdan, amansızca, demirden bir iradeyle, daha önce hiç kimsenin sorgulamadığı gibi sorgulamamızı ve acınası tesellilere kulak asmamamızı sağlamaya çalışıyorsunuz. En mutlak, en yakıcı sorular. İnsanlığı şu anki haliyle reddediyorsunuz; o sıradan, pratik düşünen, çalıp çırpan, leş gibi kokan, aydınlanmamış, körkütük sarhoş ayak takımını. Ama sadece emekçi ayak takımını değil; kitaplarıyla, konserleriyle, seminerleriyle, liberalizmiyle, romantik dramatik "aşkları" ve "tutkularıyla" ondan daha da beter olan "eğitimli" ayak takımını da reddediyorsunuz. Bütün bu saçmalıklar yok olmayı hak ediyor ve olacak da. Tamam. Yine de sizin aşıncılarınız da hayatta kalmak zorunda. Hayatta kalmak yoksa Amor Fati* de yok. Sizin ahlak karşıtlarınız da et yiyor. Onlar da otobüse biniyorlar. Tek farkları şu ki, otobüste midesi en çok bulanan yolcular onlar. İnsanlığın başlıca besini, çarpıtılmış fikirler. Çarpıtıldığında sizin fikirleriniz de şiddetle kınadığınız Hıristiyanlığınkilerden daha iyi değil. İnsanlıkla bağlantısını koparmak istemeyen her filozof kendi sistemini önceden çarpıtıp birkaç onyıl sonra neye benzeyeceğini hayal etmeli. Sadece bir sınır bölgesi olan bu yemyeşil, dünyevi aydınlıktan selamlarımı gönderiyor ve her neredeyseniz size mutluluklar diliyorum. Saygılarımla, Maya'nın örtüsünün altındaki M.E.H.

(*) Kader sevgisi – ç.n.

Sevgili Dr. Morgenfruh. Öleli epey zaman oldu. *Ben Herzog, Moses* E. Kendini tanıt. *Madison, Wisconsin'de birlikte bilardo oynardık.* Biraz daha anlat. *Ta ki Willie Hoppe gelip de yaptığı gösteriyle bizi utandırana kadar.* O üç top bu büyük bilardo sanatçısına kayıtsız şartsız itaat ediyordu; sanki onlara fısıldıyarak, istekasıyla onları şöyle bir okşayarak topların ayrılmasını ve sonra yine buluşup öpüşmesini sağlıyordu. Bunun üzerine kel kafası; ince, komik, kıvrık burnu ve yabancılara has büyüleyiciliğiyle yaşlı Morgenfruh onu alkışlayıp bütün nefesini seferber ederek "Bravo," diye bağırmıştı. Morgenfruh piyano çalar ve kendi kendini ağlatırdı. Helen, Shumann'ı ondan daha iyi çalıyordu ama Helen'ın kaybedecek daha az şeyi vardı. Çalarken müziğin tehlikeli bir şey olduğunu ama kendisinin onu terbiye edebileceğini gösterircesine kaşlarını çatardı Helen. Oysa Morgenfruh kürkünün içinde piyanonun başına oturduğunda önce inler, sonra notalarla birlikte söylemeye başlar ve en sonunda da ağlardı; müzik onu alt ederdi. Fevkalade bir adamdı Morgenfruh, sadece birazcık hilekârdı; bir insandan başka ne isteyebilirsiniz ki? *Sevgili Dr. Morgenfruh, Doğu Afrika'daki Olduvai Vadisi'nden gelen son bilgiler insanın barışçıl bir ağaç maymunundan değil de yerde yaşayan etobur bir türden, sürüler halinde avlanan ve avlarının kafataslarını sopaya da kemikle kıran maymunlardan geldiği varsayımını destekliyor. İyimserler ve insan doğasına dair ılımlı, umut dolu görüşleri olanlar için kötü bir haber bu. Sir Solly Zuckerman'ın Londra Hayvanat Bahçesi'nde yaptığı ve sizin de sık sık bahsettiğiniz çalışma geçerliliğini yitirdi. Doğal ortamlarındaki maymunlar esaret altındakilere kıyasla daha zayıf bir cinsellik güdüsüne sahip. Esaret ve can sıkıntısı şehveti körüklüyor olmalı. Ayrıca sahip olunan bölgeyi savunma içgüdüsü cinsellik içgüdüsünden daha güçlü olabilir. Işığın bol olsun, Morgenfruh. Sana arada bir yazacağım.*

Herzog açık havada geçirdiği saatlere rağmen hâlâ solgun göründüğünü düşündü. Belki de sabah kalkınca baktığı banyo kapısında ayna dışarıdaki yemyeşil ağaçları yansıttığı için ona öyle gelmişti. Ama hayır, iyi görünmüyordu. Heyecanı bütün gücünü tüketmiş olmalıydı. Sonra bir de göğsündeki sargıların

ısrarla yaydığı ilaç kokusu vardı ki ona sürekli pek de iyi olmadığını hatırlatıyordu. İkinci ya da üçüncü günden sonra ikinci katta uyumayı bıraktı. Baykuşların evden kaçıp yavrularını pirinçten yapılma üçlü bir zinciri olan eski lambanın içinde ölmeye terk etmelerini istemiyordu. Klozette o minicik iskeletleri görmek yeterince kötüydü. İşine yarayacak birkaç eşyasıyla birlikte (eski bir yağmurluk ve şapka, St. Paul'deki Gokey'den sipariş ettiği botları; şahane, esnek, çok şık, yılan ısırıklarını geçirmeyen botlar; öyle botları olduğunu bile unutmuştu) aşağı kata taşındı. Ardiyede başka ilginç şeyler de keşfetmişti: "Mutlu günler"in fotoğrafları, kutular dolusu giysi, Madeleine'in mektupları, feshedilmiş çek desteleri, ince ince işlenmiş düğün davetiyeleri ve Phoebe Gersbach'a ait bir yemek kitabı. Fotoğrafların hepsi Moses'tındı. Madeleine diğerlerini alıp onunkileri bırakmıştı. İlginç bir tavır. Terk edilmiş giysilerinin arasında pahalı hamile giysileri de vardı. Çeklerin üzerindeki rakamlar oldukça yüklüydü ve çoğu hamiline ödenmişti. Madeleine gizli gizli para mı biriktiriyordu acaba? Herzog bunu ondan beklerdi doğrusu. Davetiyeler onu güldürdü: Bay ve Bayan Pontritter kızlarını Bay Moses E. Herzog PhD'ye eş olarak veriyorlardı.

Dolaplardan birinde, boya yaparken mobilyaların üzerine örtülen sert bir kumaş parçasının altında bir düzine Rusça kitap buldu. Şestov, Rozanov... Herzog, Rozanov'u seviyordu ve şansına kitap İngilizce'ydi. *Solitaria*'nın birkaç sayfasını okudu. Ardından boyaların durumuna baktı: eski fırçalar, tinerler, içindeki boyanın kuruyup katılaştığı kovalar. Birkaç kutu vernikli boya da vardı. Şu küçük piyanoyu boyasam mı ki? diye düşündü Herzog. Onu Chicago'ya, Junie'ye gönderebilirim. Ufaklık gerçekten de müziğe çok yatkın. Madeleine'e gelince, ücreti ödenip kapıya teslim edilince piyanoyu almak zorunda kalır, kaltak. Geri gönderemez. Yeşil vernikli boya ona tam da uygun göründü ve vakit kaybetmeden en iyi durumdaki fırçaları alıp salonda büyük bir hevesle çalışmaya koyuldu. *Sevgili Rozanov*. Piyanonun kapağını dikkatle boyuyordu; boya açık yeşil, çok hoş bir renkti, tıpkı yaz elmaları gibi. *Peygamberle-*

rin hiçbirinin söylemediği muazzam gerçek şu ki, diyorsunuz, özel hayat her şeyin üzerindedir. Dinden daha evrenseldir. Gerçek güneşten daha yüksektedir. Ruh tutkudur. "Ben yakıp kül eden ateşim." Boğazına kadar düşüncelere gömülmek bir mutluluktur. İyi bir insan bir başkasının kendisi hakkında konuşmasını dinlemeye katlanabilir. Bu tür konuşmalardan hoşlanmayan birine güvenilmez. Tanrı beni tepeden tırnağa yaldızla kapladı. Bunu sevdim, Tanrı beni tepeden tırnağa yaldızla kapladı. Bu adam yok mu, çok dokunaklı; gerçi bazı konularda son derece yontulmamış ve şiddetli önyargılarla dolu ama olsun. Vernik iyi olmuştu ama muhtemelen bir kat daha atmak gerekecekti ve bunun için yeterli boya olmayabilirdi. Herzog fırçayı bırakıp kapağa kuruması için biraz zaman tanıdı, bu arada da onu buradan nasıl çıkaracağını düşünüyordu. O devasa, eyaletler arası kamyonların bu tepeyi tırmanmasını bekleyemezdi. Köyden Tuttle'ın pikabını kiralaması gerekecekti. Bu ona yaklaşık yüz dolara patlayacaktı ama kızı için elinden gelen her şeyi yapmalıydı ve para konusunda da ciddi bir problemi yoktu. Will yazı geçirmek için ona istediği kadar para verebileceğini söylemişti. *Tarihsel bilincin artmasının ilginç bir sonucu da şu ki, insanlar açıklamanın hayatta kalmak için şart olduğunu düşünüyorlar. Durumlarını açıklamak zorundalar. Ve şayet açıklanmamış hayat yaşamaya değmezse, açıklanmış hayat da bir o kadar dayanılmaz. "Sentez yap ya da yok ol!" Yeni yasa bu mu? Ama insan zihninden ne kadar tuhaf fikirlerin, sanrıların, yansıtmaların çıktığını görünce Tanrı'ya yeniden inanmaya başlıyorsunuz. Bu budalalıklara rağmen hayatta kalmak... Her neyse, entelektüel hep bir Ayrılıkçı olmuştur. Ve bir Ayrılıkçı nasıl bir sentez öne sürebilir?* Neyse ki ben günlük hayattan çok fazla uzaklaşma imkânına sahip değildim. Buna memnunum. Diğer insanlarla olabildiğince çok şey paylaşmak ve kalan yıllarımı eskisi gibi harcamaktan kaçınmak niyetindeyim. Herzog içinde derin, baş döndürücü bir *başlama* isteği olduğunu hissetti.

Küçük sarnıçtan su alması gerekiyordu ama tulumba fazlaca paslanmıştı, tulumbayı suyla doldurup kolunu indirmeye çalıştı ama kendini yormaktan öteye gidemedi. Sarnıç doluydu. De-

mir kapağı bir manivelayla kaldırıp içine bir kova sarkıttı. Kova suya gürültüyle düştü. Bu su kadar yumuşak bir su başka yerde bulamazdınız, ama kaynatılması gerekiyordu. Sarnıçtan gelen su tertemiz ve saf görünse de dipte hep bir iki sincap ya da fare cesedi olurdu.

Herzog ağaçların altına oturmaya gitti. *Onun* ağaçları. Burada, Amerika'daki arazisinde, yirmi bin dolar değerindeki taşra yalnızlığı ve gizliliği içinde dinleniyor olma düşüncesi onu eğlendirmişti. Kendini bir mülk sahibi gibi hissetmiyordu. Yirmi bin papele gelince, şu anda burası kesinlikle üç dört binden fazla etmezdi. Hiç kimse Berkshires'ın bir ucundaki –müzik festivallerinin ve modern dansların, tilki avlarının ve diğer züppeliklerin düzenlendiği popüler kısım değil– bu eski moda evleri satın almak istemiyordu. Bu tepelerde kayılmıyordu bile. Hiç kimse buraya gelmiyordu. Herzog'un sadece sessiz sakin, hafif çatlak yaşlı komşuları vardı: Jukelar ve Kallikaklar verandalarındaki sallanan sandalyelerinde ölene dek sallanıyor, televizyon seyrediyorlardı; 19. yüzyıl bu uzak, yeşil delikte yavaş yavaş ölüp gidiyordu. Eh, burası onundu işte, onun yuvası; bunlar *onun* huş ağaçları, katalpaları, at kestaneleriydi. Çürüyüp gitmiş huzur hayalleri. Çocuklarına bıraktığı miras: Marco'ya Massachusetts'in kasvetli bir köşesi, June'a da onu memnun etmeye çalışan babasının sıcak bir yeşile boyadığı küçük piyano. Muhtemelen onu da diğer pek çok şey gibi yüzüne gözüne bulaştıracaktı. Ama en azından bir zamanlar korktuğu gibi burada ölmeyecekti. Önceki yazlarda çimleri keserken bazen ter içinde kalmış bir halde çim biçme makinesine yaslanıp, ya şimdi aniden, kalp krizinden ölüversem? Beni nereye gömerler? Belki de kendi yerimi kendim seçsem iyi olur. Alaçamın altı? Hayır, eve çok yakın, diye geçirirdi içinden. Şimdi düşünüyordu da, Madeleine herhalde onun yakılmasını sağlardı. *Bunlar dayanılmaz açıklamalar ama yapılmaları gerekiyor. 17. yüzyılda mutlak gerçeğin peşindeki tutkulu arayış sona erdi ki insanlık dünyayı değiştirebilsin. Düşünceyle pratik birşeyler yapılmaya başlandı. Zihinsel olan aynı zamanda gerçek oldu. Mutlak olguları aramaktan kurtulmak hayatı daha güzel kıldı. Sadece fanatik entelektüel-*

lerden, profesyonellerden oluşan küçük bir sınıf bu mutlak olguların peşinden koşmaya devam etti. Ama devrimlerimiz, nükleer terör de dahil, metafizik düşünceleri bize geri veriyor. Bütün pratik faaliyetler şu sonuca ulaştı: Şu anda her şey yok olabilir, uygarlık, tarih, anlam, doğa. Her şey! Şimdi Bay Kierkegaard'ın sorusunu hatırlayacak olursak...

Dr. Waldemar Zozo'ya: Siz, Bayım, 1942 yılı civarında Norfolk, Virginia'da beni muayene eden ve bana alışılmadık ölçüde olgunluktan uzak olduğumu söyleyen deniz kuvvetleri psikiyatrıydınız. Söylediğiniz şeyi zaten biliyordum ama profesyonel birinin teyidi bende korkunç bir yeis yaratmıştı. Yeis konusunda olgunluktan uzak değildim. Asırların deneyimine müracaat edebilirdim. O zamanlar bu meseleleri çok ciddiye alıyordum. Her neyse, neticede astım yüzünden terhis edildim, çocuksuluğum yüzünden değil. Atlantik'e âşık olmuştum. Ah, o ağırsı, dağ zeminli engin deniz! Ama denizdeki sis sesimin gitmesine neden oldu ve bu da bir iletişim sorumlusu için yolun sonuydu. Ne ki, odanızda çıplak ve solgun bir halde oturmuş, dışarıda tozun içinde talim yapan denizcilerin seslerini ve bana karakterim hakkında söylediklerinizi dinler ve güneye has o sıcağı hissederken ellerimi ovuşturmam uygunsuz kaçacaktı. Onları bacaklarımın üzerinde tutmuştum.

İlk başta nefretten ama sonra objektif olarak ilgimi çektiği için kariyerinizi bilimsel dergilerden takip etmeye başladım. Geçenlerde yayımlanan "Bilinçaltında Varoluşsal Huzursuzluk" adlı makaleniz beni büyüledi. Gerçekten de klas bir çalışma. Umarım sizinle bu şekilde konuşmamdan rahatsız olmuyorsunuzdur. Şu anda gerçekten de alışılmadık ölçüde özgür bir ruh hali içindeyim. Walt Whitman'ın çok güzel ifade ettiği gibi "Yürünmemiş patikalardayım... Kendini teşhir eden hayattan kaçtım..." Ah, ne musibettir o, kendisini sergileyen hayat, ne musibet! An gelir, her gülünç Âdem evladı diğer tüm insanların üstüne çıkmaya heves eder; bütün o acayiplikleri, seğirmeleri ve tikleriyle, kendi kendine tapan çirkinliğinin bütün ihtişamıyla, sırıtan dişleri, sivri burnu, şena halde yoldan sapmış mantığıyla diğer insanlara –kendisinin iyilikseverlik olarak yorumladığı bir narsizm patlamasıyla– şöy-

le der: "Ben tanık olmak için buradayım. Size örnek olmak için geldim." Zavallı şaşkın çatlak!.. Her neyse, Whitman'ın dediği gibi kendini teşhir eden hayattan kaçtım ve şimdi "hoş kokulu diller konuşuyor benimle." ...Ama bir ilginç gerçek daha. Geçen bahar sizi 54. Cadde'deki Primitif Sanat Müzesi'nde gördüm. Ayakların nasıl da ağrıyordu! Ramona'dan biraz oturmamızı istemek zorunda kalmıştım. *Müzeye birlikte geldiğim bayana "Şuradaki Dr. Waldemar Zozo değil mi?" diye sordum. Tesadüfen o da sizi tanıyordu ve bana sizinle ilgili son gelişmeleri aktardı: Oldukça zenginmişsiniz, Afrika antikaları topluyormuşsunuz, kızınız bir folk şarkıcısıymış ve daha bir sürü şey. Sizden hâlâ ne kadar çok nefret ettiğimi hissettim şiddetle. Halbuki sizi de affettiğimi düşünüyordum. İlginç, değil mi? Sizi, balıkçı yakalı beyaz gömleğinizi ve smokin ceketinizi, Edward devrinden kalma sakalınızı, nemli dudaklarınızı, kelinizi kapamak için arkadan öne taranmış saçlarınızı, koca göbeğinizi, maymun poposunu andıran* (kimyasal olarak yaşlı!) *poponuzu gördüğümde sizden ne kadar tiksindiğimi fark ettim sevinç içinde. Bu his tam 22 yıl sonra yüreğimden taptaze bir şekilde fışkırıvermişti!*

Herzog'un zihni o tuhaf sıçramalarından birini yapmıştı. Leş gibi olmuş defterinde yeni bir sayfa açtı ve böceklerin istila ettiği bir yabani kiraz ağacının yaprak desenli gölgesinde bir şiir yazmak için notlar almaya başladı. Junie için bir Böcek İlyadası yazmayı deneyecekti. Junie henüz okuma bilmiyordu ama belki Madeleine, Luke Asphalter'ın ufaklığı Jackson Parkı'na götürüp eline geçen bölümleri ona okumasına izin verirdi. Luke doğal tarih konusunda çok şey biliyordu. Bunun ona da faydası dokunurdu. Bu içten saçmalığın heyecanıyla solgunlaşmış olan Moses kahverengi gözleriyle yere bakıyor; omuzları kambur, defterini sırtına yaslamış, öylece dikilerek ayrıntıları düşünüyordu. Truvalıları karınca yapabilirdi. Akhalar da su sineği olurdu. Luke onları o salak karyalitlerin dikildiği lagünün kıyısında bulup June'a gösterebilirdi. Pekâlâ, parıldayan oksijen boncuklarıyla süslü ipeksi tüyleriyle su sinekleri. Helena, güzel bir eşek arısı. Priamos köklerden özsu emen, mala biçimli karnıyla tünelleri sıvayan bir ağustos böceği. Ve Akhilleus da sivri

dikenlere ve korkunç bir güce sahip olan ama yarı tanrı olduğu halde kısa bir hayat sürmeye mahkûm edilmiş bir geyik böceği. Suyun kenarında annesine haykırıyor...

Böyle dedi Akhilleus
Ve Thetis çamurun içinden duydu onu,
Kadim babasının yanında oturuyordu,
Herkese yeten görkemli balçığın üstünde.

Ama bu proje çabucak terk edildi. İyi bir fikir değildi, gerçekten değildi. Bir kere, Herzog yeterince istikrarlı değildi, zihnini buna odaklamayı asla başaramazdı. Ruh hali fazlasıyla tuhaftı; bir karışım ki içinde basiret ve kin, *esprit de l'escalier*,* yüce amaçlar, şiir ve saçmalık, fikirler, aşırı duyu bir arada. Bu şekilde, içinde güçlü ama bulanık bir müzik duyarak, hayaller görerek, en net nesnelerin çevresinde hareler görerek etrafta dolaşıyordu. Zihni o sarnıç gibiydi; demir kapağın altında yumuşak, saf bir su vardı ama içmek için yeterince güvenli değildi. Hayır, kendini kızı için piyanoyu boyamaya verse daha iyiydi. Hadi! Bırak da hayal gücünün ateşli pençesi yeşil fırçayı kavrasın. Hadi! Ama boyanın ilk katı henüz kurumamıştı ve Herzog yağmurluğunun cebinde taşıdığı paketten aldığı bir parça ekmeği yiyerek ormana doğru ilerledi. Ağabeyinin her an gelebileceğinin farkındaydı. Will onun halini beğenmemişti. Orası kesindi. Dikkat etsem iyi olur, diye düşündü Herzog, çünkü insanlar akıl hastanesine kapatılabiliyorlar, hem de bunu kasten bile yaptıkları oluyor. Ben de birilerinin bana bakmasını istemiştim. Emmerich'in beni hasta bir halde bulmasını tüm kalbimle umut etmiştim. Ama artık bunu yapmaya niyetim yok; bir sorumluluğum var, akla karşı bir sorumluluk. Bu sadece geçici bir heyecan. Çocuklara karşı bir sorumluluğum var. Yavaşça ormanın içine doğru yürüyor; yaşayan ve ölü yaprakların, yeşil ve kahverengi yaprakların, çürümüş kütüklerin,

(*) Birebir çevirisi "merdiven nüktesi" olan bu tabir, verilmesi gereken zekice bir cevabın insanın aklına çok geç (ortam terk edilip merdivenlerden inilmeye başlandığı sırada) gelmesi durumunu anlatır – ç.n.

yosunların, mantarların arasında ilerliyordu. Bir avcı patikası, bir de geyik izi buldu. Burada kendini oldukça iyi hissediyordu ve daha sakin. Sessizlik ona güç veriyordu ve harikulade hava, çevresindeki her şeyin onu gevşek bir şekilde sarmaladığı hissi. *Tanrı'nın içindeki boşlukta,* diye yazdı *ve gerçeklerin nihai çoğulluğuna sağır, azami uzaklıklara kör. İki milyar ışık yılı uzakta. Süpernovalar.*

Gün ışığı, ayaklar altında
Tanrı'nın içindeki boşlukta

Tanrı'ya da birkaç satır yazdı.

Zihnim olaylara anlam verebilmek için nasıl da uğraştı. Bu konuda pek de başarılı olamadım. Ama senin bilinmeyen iradeni yerine getirmek istedim, seni ve iradeni semboller olmadan yorumladım. Her şeyin derin bir anlam ve önemi var. Özellikle de benden sıyrıldığında.

Herzog bir kez daha pratik meselelere dönerek Will'leyken çok dikkatli olması; onunla sadece somut konularda –örneğin evi– ve son derece somut tabirlerle konuşup olabildiğince normal görünmesi gerektiğini düşündü. Ona bilge bir ifadeyle bakacak olursan, diye uyardı kendisini, başın derde girer, hem de hemen. Artık kimse böyle bakışlara tahammül edemiyor, ağabeyin bile. Dolayısıyla yüzüne dikkat et! Bazı ifadeler insanların tepesini attırıyor, özellikle de bilgece bir ifade seni doğrudan timarhaneye gönderebilir. Bunu hak etmiş olursun!

Akasyaların yakınında yere uzandı. Akasyalar baharda beyaz, minicik ama çok hoş çiçeklerle dolu olurdu; Herzog bunu kaçırdığına üzüldü. Başının altındaki kolları ve açık bacaklarıyla, tıpkı bir haftadan az bir süre önce New York'taki o küçük, pis kanepesinde yattığı gibi yatmakta olduğunu fark etti. Sahi, sadece bir hafta mıydı, beş gün? İnanılmaz! Kendini nasıl da farklı hissediyordu! Kendinden emin, hatta heyecanı içinde mutlu, istikrarlı. Acı gerçekler zamanla geri dönecekti. Bu dinlence ve mutluluk, hayatla hiçlik arasındaki o tuhaf astar –veya yanardöner ipek kumaş– üzerindeki anlık bir değişiklikten ibaret-

ti. *Bana verdiğin hayat oldukça garip geçti,* demek istedi annesine, *ve muhtemelen miras almak zorunda olduğum ölüm ondan çok daha garip ve anlaşılmaz olacak. Bazen ölümün acele etmesini dilediğim, bir an önce gelmesi için can attığım oldu. Ama hâlâ sonsuzluğun aynı tarafındayım. Bu da aslında gayet iyi bir şey çünkü hâlâ halletmem gereken birkaç işim var. Fazla gürültü yapmadan, umarım. En eski hedeflerimden bazıları yitip gitti gibi görünüyor.* Ama başka hedeflerim de var. *Bu dünya üzerindeki hayat sadece bir resimden ibaret olamaz.* Ve içimdeki korkunç baskılar, hayranlığın veya övgünün baskısı da dahil; güçler, sevme gücü de dahil; onları kontrol etme kapasitesine sahip olmadığım için beni neredeyse bir geri zekâlıya çeviren şeyler. *Belki de herkesin, senin, hatta benim de sandığım kadar korkunç, iflah olmaz bir budala olmadığım ortaya çıkabilir.* Bu esnada, bazı inatçı ıstırapları bir kenara koy. Bırak bu hiperaktif yüzün hiperaktifliği kopup gitsin. Onun yerine güneşin parlak ışığına dön yüzünü. *Sana ve diğerlerine, kalbimdeki en sevecen dilekleri göndermek istiyorum. Ellerimi uzatmak, idrak edilemez olana uzanmak için bundan başka yolum yok. Sadece ona doğru dua edebilirim. Öyleyse... Huzur!*

Sonraki iki gün boyunca –yoksa üç müydü?– Herzog sadece bu tür mesajlar gönderdi; şarkılar, ilahiler ve ifadeler kaleme aldı; sık sık düşünüp de biçim ya da onun gibi bir şey uğruna daima bastırdığı şeyleri sözcüklere döktü. Arada sırada kendini yeniden küçük piyanoyu boyarken veya mutfakta ekmek ve fasulye yerken ya da hamakta uyurken buluyor ve yapmakta olduğu şeyi fark edince biraz şaşırıyordu. Bir sabah takvime bakıp içinden sessizce gün ve geceleri sayarak, daha doğrusu el yordamıyla üstlerinden geçerek, tarihi tahmin etmeye çalıştı. Sakalı bu konuda beyninden daha iyi bilgi veriyordu. Yüzündeki kıllar dört günlük gibiydi ve Herzog Will'i traşlı bir yüzle karşılamanın daha iyi olacağım düşündü.

Şömineyi yakıp bir tas su ısıttı ve yanaklarını kahverengi çamaşır sabunuyla köpürttü. Temiz traşıyla son derece sol-

gun görünüyordu. Ayrıca yüzü de epey süzülmüştü. Usturayı elinden yeni bırakmıştı ki bahçe yolunun başından gelen yumuşak bir motor sesi duydu. Ağabeyini karşılamak için bahçeye koştu.

Will, Cadillac'ında yalnızdı. O koca araba karnını taşlara vurarak ve upuzun otları çiğneyerek tepeyi tırmanıyordu. Will usta bir şofördü. Kısa boylu olabilirdi ama hiç de ürkek sayılmazdı; Cadillac'ın o güzel, mürdüm eriği rengindeki boyasına gelince, ufak tefek birkaç çizikten çekinecek adam değildi Will. Araba karaağacın altındaki düzlükte durdu. Egzozdan çift d'işli Çin kılıçlarına benzer bir duman çıktı ve William güneşin kırıştırdığı yüzüyle arabadan indi. Moses heyecanla ona doğru yaklaşırken eve şöyle bir baktı. Acaba Will ne hissediyordur, diye merak etti Moses. Dehşete düşmüş olmalı. Başka ne olabilir ki?

"Will! Nasılsın?" Ağabeyini kucakladı.

"Nasılsın, Moses? Kendini iyi hissediyor musun?" Will istediği kadar ölçülü davranabilirdi. Gerçek duygularını kardeşinden asla gizleyemezdi.

"Yeni traş olmuştum. Traştan sonra hep solgun görünürüm ama iyi hissediyorum. Cidden."

"Zayıflamışsın. Chicago'dan ayrıldığından beri dört beş kilo vermişsindir. Bu çok fazla," dedi Will. "Kaburgan nasıl?"

"Hiç rahatsızlık vermiyor."

"Peki başın?"

"İyi. Bol bol dinlendim. Muriel nerede? Onun da geleceğini sanıyordum."

"O uçakla geliyor. Onunla Boston'da buluşacağız."

Will itidalli davranmayı öğrenmişti. Bir Herzog olarak içinde bastırılmayı gerektiren çok şey vardı. Moses, Willie'nin de hislerini açığa vurduğu, tutkulu ve patlamaya hazır olduğu, öfke nöbetlerine tutulduğu, eline geçeni yere fırlattığı zamanları hatırlıyordu. Bir saniye, yere fırlattığı şey neydi sahi? Bir fırça! Evet, fırlattığı şey buydu! O eski, kalın, Rus malı ayakkabı fırçası. Will onu yere öyle sert fırlatmıştı ki üzerindeki ahşap kaplama dökülmüş ve altından dikişleri, balmumuyla yapıştırılmış

ipleri –hatta belki de kirişi– görünmüştü. Ama bu çok uzun zaman önceydi. En azından otuz beş yıl. Peki nereye gitti Willie Herzog'un, sevgili ağabeyimin, hiddeti? Ağırbaşlı bir tutuma ve sessiz bir mizah anlayışına... Yarı nezaket, yarı (muhtemel) kölelik. Dışa dönük patlamalar içe dönük patlamalara dönüşmüş, bir zamanlar aydınlık olan yeri yavaş yavaş karanlık kaplamıştı. Ama bu önemli değildi. Will'in görüntüsü Moses'ın ona duyduğu sevgiyi uyandırmıştı. Will yorgun ve kırışıklarla kaplı görünüyordu; uzun zamandır yoldaydı, birşeyler yemeye ve dinlenmeye ihtiyacı vardı. Bu yolculuğu yapmıştı çünkü onun için, Moses için endişeleniyordu. Ve Muriel'i getirmemesi de ne kadar düşünceli bir davranıştı.

"Yolculuk nasıldı, Will? Aç mısın? Ton balığı konservesi açayım mı?"

"Yemek yememiş gibi görünen sensin. Ben yolda birşeyler yedim."

"Eh, bari gel şöyle de biraz otur." Moses ağabeyini portatif sandalyelere götürdü. "Toprakla ilgilendiğim zamanlarda buralar çok güzeldi."

"Demek ev bu? Hayır, oturmak istemiyorum, teşekkürler. Biraz dolaşmayı tercih ederim. Eve bir bakalım."

"Evet, o meşhur ev burası, mutluluk evi," dedi Moses ama sonra ekledi: "Aslına bakarsan son zamanlarda burada *mutluyum*. Nankörlük etmiş olmayayım."

"Sağlam görünüyor."

"Bir müteahhidin bakış açısından dehşet bir şey. Bugün neye mal olurdu, düşünsene. Temeli, Empire State binasını bile taşır. Sana elle yontulmuş kestane ağacından kirişleri göstereyim. Eski geçme ve zıvanaları. Hiç metal yok."

"Isıtması zordur herhalde."

"Çok zor değil. Süpürgeliklerde elektrikli ısıtıcı var."

"Evine elektrik satan kişi olmayı isterdim. Bir servet kazanırdım... Ama yeri çok güzel, bu konuda hakkını vermek lazım. Ağaçlar falan çok hoş. Arazi kaç hektar?"

"On altı. Ama etrafı terk edilmiş çiftliklerle çevrili. Üç kilometre boyunca tek bir komşu yok."

"Ya... Bu iyi bir şey mi?"

"Oldukça özel, demek istiyorum."

"Vergi durumun ne?"

"Yüz seksen altı civarı. Hiçbir zaman yüz doksan olmuyor."

"Peki ya ipotek?"

"Ufak bir miktar. Faizlerle birlikte yılda iki yüz elli."

"Çok iyi," dedi Will onaylayan bir ifadeyle. "Ama söylesene, Mose, bu eve ne kadar para yatırdın?"

"Hiç hesaplamadım. Yirmi bin civarında herhalde. Yarısından çoğu tamirlere gitti."

Will başını salladı. Kollarını kavuşturmuş, yüzünü kısmen öte yana çevirmiş, yukarı, eve bakıyordu; onda da bu kalıtsal huy vardı. Sadece gözleri sessiz ve kararlı bir şekilde uyanık, hayallerin dışında görünüyordu. Fakat Moses Will'in ne düşündüğünü en ufak bir zorluk çekmeden görebiliyordu.

Bunu kendi kendine Eskenazi dilinde ifade etti. *In drerd aufn deck.* Issızlığın kıyısı. Cehennemin dibi.

"Kendi içinde güzel bir ev. O açıdan gayet makul bir yatırım olabilir. Tabii yeri gerçekten de biraz tuhaf. Ludeyville haritada bile yok."

"Haklısın, yol haritasında yok," diyerek onu isteksizce onayladı Moses. "Ama elbette Massachusetts eyaleti buranın nerede olduğunu biliyor."

Kardeşlerin her ikisi de birbirine bakmadan hafifçe gülümsedi.

"Hadi içeri bakalım," dedi Will.

Moses mutfaktan başlayarak ona evi gezdirdi. "Havalandırmak gerekiyor."

"Biraz rutubetli. Ama güzel. Boya çok iyi durumda."

"Tarla farelerini kovalamak için bir kedi lazım. Kışı evde geçiriyorlar. Onları seviyorum ama her şeyi kemiriyorlar. Kitap ciltlerini bile. Yapıştırıcıyı seviyora benziyorlar. Ve balmumunu. Parafini. Normal mumları. O türden her şeyi."

Will, Moses'a çok nazik davranıyordu. Shura'nın yapacağı gibi ona temel sorunları hatırlatarak sertçe çıkışmıyordu. Will'in kendine has tatlı bir kibarlığı vardı. Helen'da da vardı bu. Shu-

ra olsa "Bu eski ahıra o kadar para yatırmakla hıyarlık etmişsin," derdi. Eh, Shura da öyleydi işte. Moses her şeye rağmen hepsini seviyordu.

"Peki ya su rezervi?" dedi Will.

"Dereden geliyor, üstten beslemeli. Ayrıca iki eski kuyumuz da var. Bir tanesinin içine gaz yağı karışınca kullanılmaz hale geldi. Birisi koca bir teneke gaz yağını kuyuya atmış. Ama önemli değil. Su rezervi çok iyi durumda. Foseptik de gayet sağlam. Yirmi kişiyi rahat idare eder. Portakal ağaçlarına falan da gerek yok."

"O da ne demek?"

"14. Louis Versailles'da portakal yetiştiriyormuş çünkü sarayın ürettiği dışkı havayı berbat bir kokuyla dolduruyormuş."

"İnsanın eğitimli olması ne hoş bir şey," dedi Will.

"Ukala olması, demek istiyorsun," dedi Herzog. Büyük bir ihtiyatla konuşuyor, son derece normal olduğu izlenimini vermek için özel bir çaba sarf ediyordu. Will'in –Herzogların en ketum ve gözlemci üyesi haline gelen ağabeyinin– onu incelediği gün gibi ortadaydı. Moses bu dikkatli bakışların karşısında durumu iyi idare ettiğini düşündü. Solgun, yeni traşlı yüzü onun aleyhindeydi, koca evin kendisi de öyle (klozetteki iskeletler, lambalardaki baykuşlar, yarı boyanmış piyano, yemek kalıntıları, eşin terk ettiği evin buruk atmosferi); ayrıca ani bir "ilhamla" yaptığı Chicago ziyareti de kötü sonuçlanmıştı. Hem de çok kötü. Üstelik sıradışı bir ruh hali içinde olduğu da belli olmalıydı: Heyecandan genişlemiş gözbebekleri, muhtemelen kocaman irislerinden takip edilebilen telaşlı nabzı. *Bu kadar aşırı heyecanlı biri olmak zorunda mıyım... Ama öyleyim. Öyleyim ve yaşlı köpekleri eğitemezsin. Ben şu şu yapıda biriyim ve böyle olmaya da devam edeceğim. Bununla mücadele etmek niye? Benim dengem istikrarsızlıktan geliyor. Diğer insanlarda olduğu gibi düzen ya da cesaretten değil. Zor bir durum ama böyle işte. Bu koşullar altında ben de –ben bile!– birtakım şeyleri idrak ediyorum. Belki de bunu sadece bu şekilde yapabiliyorum. Elimdeki enstrümanı çalmak zorundayım.*

"Demek bu piyanoyu boyuyorsun."

"June için," dedi Herzog. "Bir hediye. Sürpriz."

"Ne?" diyerek güldü Will. "Onu buradan göndermeyi mi planlıyorsun? Yani, taşıma ücreti iki yüz papel tutar. Ayrıca tamir ve akort edilmesi gerekir. O kadar iyi bir piyano mu?"

"Madeleine açık arttırmadan yirmi beş papele almıştı."

"Bu konuda bana güven, Moses, Chicago'da depo satışlarından güzel, eski bir piyano alabilirsin. Etrafta bunun gibi bir sürü eski enstrüman var."

"Öyle mi?.. Ama ben bu rengi çok sevmiştim." Bu elma, papağan yeşili; bu özel Ludeyville rengi. Moses'ın gözleri mülhem bir ısrarla eserinde sabitlenmişti. Öyle bir noktadaydı ki, her an düşüncesizlik edip tuhaf bir davranışta bulunabilirdi. Bunun olmasına izin veremezdi. İrrasyonel olarak yorumlanabilecek tek bir kelime dahi etmemeliydi. Durum zaten yeterince kötü görünüyordu. Bakışlarını piyanodan bahçedeki net gölgeliğe çevirdi ve *onun* kadar net düşünmeye çalıştı. Ağabeyinin fikrine riayet etti. "Tamam. Bir dahaki gidişimde ona bir piyano alırım."

"Burası çok güzel bir yaz evi," dedi Will. "Biraz ıssız bir yerde ama çok hoş. Bir de temizleyebilirsen..."

"Çok sevimli bir yer olabilir. Ama aslında burayı Herzog yazlığı haline de getirebiliriz. Bütün aile için. Herkes biraz para katar. Çalı çırpıyı keseriz. Yüzme havuzu yaptırırız."

"Tabii, tabii. Helen yolculuklardan nefret ediyor, bunu biliyorsun. Ve Shura da yarış atlarının, kâğıt oyunlarının, diğer zengin iş adamlarının ya da hatunların olmadığı böyle bir yere tam da gelecek adam ya."

"Barrington Fuarı'nda tırıs yarışları oluyor... Haklısın, ben de bunun pek iyi bir fikir olduğunu sanmıyorum. Şey, belki de burayı bir bakımevine dönüştürebiliriz. Ya da başka bir yere taşıyabiliriz."

"Değmez. Yoksul semtlerin yeniden inşası sırasında ya da yeni otoyollar yapmak için evlerin yıkıldığını gördüm. Bunu yıkıp yeniden inşa etmeye değmez. Burayı kiraya veremez misin?"

Herzog sessizce sırıtıp Will'e ısrarlı, alaylı bir bakış fırlattı.

"Pekâlâ, Mose, geriye kalan tek öneri evi satışa çıkarman. Ona harcadığın parayı geri alamayacaksın."

"Çalışmaya başlayıp zengin olabilirim. Bir ton para kazanabilirim, sırf bu evi elimde tutmak için."

"Evet," dedi Will. "Bunu yapabilirsin." Kardeşiyle yumuşak bir tonda konuşuyordu.

"Kendimi acayip bir duruma soktum, Will, değil mi?" dedi Moses. "Kendi açımdan. Bizim açımızdan. Herzoglar demek istiyorum. Onca şeyden sonra gelinecek tuhaf bir nokta gibi görünüyor. Bu güzel, yemyeşil delikte... Benim için endişelendiğini görebiliyorum."

Will –kaygılı ama kontrollü, Moses'm gözünde en tanıdık ve en uzun süredir sevilen insan yüzü– ona yanlış yorumlanması imkânsız bir ifadeyle baktı. "Elbette endişeleniyorum. Helen da öyle."

"Ama benim için kaygılanmanıza gerek yok. Biraz garip bir ruh hali içindeyim ama kötü durumda değilim. Tokmağı bulabilsem sana kalbimi açardım, Will. Benim için üzülmenizi gerektirecek hiçbir neden yok. Tanrım, Will, şimdi ağlayacağım! Nasıl oldu böyle bir şey? Hayır, bunu yapmayacağım. Sadece sevgiden. Ya da insanı sevgi gibi sıkıştıran bir şey. Muhtemelen sevgi. Şu anda ona direnecek durumda değilim. Bir sorun olduğunu düşünmeni istemiyorum."

"Mose, neden öyle düşüneyim ki?" Will alçak bir sesle konuşuyordu. "Benim de sana karşı derin duygularım var. Ben de senin gibi arayış içindeyim. Müteahhit olmam ne demek istediğini anlayamayacağım anlamına gelmez. Buraya sana zarar vermeye gelmedim, biliyorsun. Ha şöyle, Mose, bir sandalye çek. Yere sağlam bas."

Moses dokunur dokunmaz üzerinden toz kalkan eski kanepeye oturdu.

"Seni daha az telaşlı görmek isterdim. Biraz yemeye ve uyumaya ihtiyacın var. Muhtemelen biraz da tıbbi bakıma. Birkaç gün hastanede kalıp rahatlamaya."

"Will, sadece heyecanlıyım, hasta değilim. Ruhsal bir hastalığım varmış gibi davranılmasını istemiyorum. Geldiğin için sana minnettarım." Herzog sessizce, inatçı bir ifadeyle oturuyor, direniyor, gözyaşlarını koyuvermek için duyduğu şiddetli, bo-

gücu arzuyu bastırıyordu. Sesi de boğuk çıkmıştı.

"Acele etme," dedi Will.

"Ben..." Herzog'un sesi düzeldi ve tane tane konuşarak "bir konuda açık olmak istiyorum," dedi. "Kendimi senin ellerine zayıflıktan ya da kendi başımın çaresine bakamadığımdan bırakıyor değilim. Bir hastanede birkaç gün dinlenmeye itirazım yok. Helen ve sen böyle yapmam gerektiğini düşünüyorsanız buna hayır demem. Temiz çarşaflar ve banyo ve sıcak yemek. Uyku. Hepsi gayet güzel. Ama sadece birkaç gün. On altısında Marco'yu kampta ziyaret edeceğim. O gün Ebeveynler Günü ve Marco beni bekliyor."

"Gayet makul," dedi Will. "Olması gerektiği gibi."

"Kısa süre önce New York'ta hastaneye yatırılma fantezileri kuruyordum."

"Sağduyulu biri gibi düşünüyormuşsun," dedi Will. "İhtiyacın olan şey uzman gözetiminde dinlenmek. Benim de kendim için aynı şeyi düşündüğüm oldu. Ara sıra hepimiz o noktaya geliyoruz. Şimdi –saatine baktı– doktorumdan civardaki bir hastaneyi aramasını istemiştim. Pittsfield'de."

Will bunu söyler söylemez Moses kanepede birden doğruldu. Söyleyecek söz bulamıyordu. Sadece başıyla olumsuz bir işaret yaptı. Bunun üzerine Will'in yüzü de değişti. Hastane sözcüğünü çok ani bir şekilde söylediğini, halbuki daha temkinli davranıp peyderpey söylemesi gerektiğini düşünüyor gibiydi.

"Hayır," dedi Moses başını sallayarak. "Hayır. Kesinlikle olmaz."

Şimdi de Will sessizdi, taktik hatası yapmış bir adamın acılı ifadesiyle taşlaşmıştı. Moses, onu nezaretten çıkardıktan sonra Will'in Helen'a ne dediğini ve aralarında ne kadar endişeli bir konuşma geçtiğini kolayca hayal edebiliyordu. ("Ne yapacağız şimdi? Zavallı Mose, belki de olup bitenler sonunda onu delirtmiştir. Bari en azından durumu hakkında profesyonel birinin görüşünü alalım.") Helen profesyonel görüşler konusunda çok iyiydi. "Profesyonel görüş" derken ses tonundaki saygı Moses'ın hep komiğine giderdi. Böylece Will'in dahiliyecisine

danışıp ondan Berkshire yakınlarında –gizlice– birşeyler ayarlamasını rica etmişlerdi. "Ama hani anlaşmıştık?" dedi Will.

"Hayır, Will. Hastane falan yok. Helen'la senin kardeşlik görevinizi yaptığınızı biliyorum. Ve buna uymak bana çekici de geliyor. Benim gibi bir adam için ayartıcı bir düşünce bu. 'Gözetim altında dinlenmek.'"

"Peki niye hayır diyorsun? Sende bir iyileşme görseydim bu konuyu açmazdım," dedi Will. "Ama şu haline bak."

"Biliyorum," dedi Moses. "Ama tam ben biraz mantıklı düşünmeye başlamışken beni bir psikiyatriste teslim etmek istiyorsun. Helen'la düşündüğünüz şey bir *psikiyatristti*, değil mi?"

Will sessizdi, ne söyleyeceğini ölçüp biçiyordu. Derken iç geçirip "Bunun ne zararı olabilir ki?" dedi.

"Benim bu kadınlarla evlenip bu çocuklara sahip olmam ve böyle bir yere taşınmam babamın içki kaçakçısı olmasından daha mı absürd? Onun deli olduğunu hiç düşünmedik." Moses gülümsemeye başlamıştı. "...Hatırlıyor musun, Will, hani şu sahte etiketler vardı: White Horse, Johnnie Walker, Haig and Haig; önümüzde tutkal kabıyla masanın etrafında otururduk ve babam da etiketleri gösterip 'Eee, çocuklar, sizce bugün ne yapalım?' derdi ve biz de 'White Horse, Teacher's,' diye ciyak ciyak bağırırdık. Soba sıcak olurdu. Külün içine kırmızı dişlere benzeyen korlar dökülürdü. Babam o güzel, koyu yeşil şişeleri tutardı. Artık o biçimlerde cam şişe yapmıyorlar. Benim favorim White Horse'tu."

Will usulca güldü.

"Hastaneye gitmek sorun değil," dedi Herzog. "Ama şu an için yanlış bir hareket olur. Bu lanetle uğraşmayı bırakmamın vakti geldi. Her şeyi anladığımı düşünüyorum. Neyden kaçınmam gerektiğini net olarak görüyorum. Sonra birden kendimi tam da o şeyle yatakta buluyor, onunla sevişiyorum. Madeleine'le olduğu gibi. Görünüşe göre içimdeki özel bir ihtiyacı karşılıyordu."

"Bunu nasıl anladın, Mose?" Will, Moses'a katılarak kanepede onun yanına oturdu.

"Çok özel bir ihtiyaç. Ne olduğunu bilmiyorum. Madeleine

hayatıma ideoloji getirmişti. Felaketle ilgili bir şey. Ne de olsa ideolojik bir çağda yaşıyoruz. Belki de hoşlandığı birini baba yapmak istemiyordu."

Will, Moses'ın bunu ifade etme biçimine gülümsedi. "Peki ama şimdi burada ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Biraz daha kalabilirim. Marco'nun kampından fazla uzakta değilim. Evet, en iyisi bu. Daisy izin verirse onu önümüzdeki ay buraya getiririm. Şöyle yaparım: Beni ve bisikletimi arabanla Ludeyville'e bırakırsan elektriği ve telefonu açtırırım. Tuttle buraya gelip otları biçer. Belki Bayan Tuttle da benim için evi temizler. Yapacağım şey işte bu." Ayağa kalktı. "Su tesisatını da hallederim ve yiyecek doğru dürüst birşeyler alırım. Hadi, Will, beni Tuttle'ın dükkânına götürüver."

"Kim bu Tuttle?"

"Her şeyi o idare ediyor. Ludeyville'in olmazsa olmazı. Uzun boylu bir adam. Çekingen görünür ama aslında bu da kurnazlığının bir parçası. Bu ormanların cinidir o. Bir saat içinde buradaki ışıkların yanmasını sağlayabilir. Her şeyi bilir. Fazla para alır ama çok, çok utangaç bir tavırla."

Will'in arabası dükkâna vardığında Tuttle artık antikalaşmış, uzun, ince benzin pompalarının yanında dikiliyordu. Zayıf, yüzü kırışıklarla dolu, kollarındaki tüyleri un gibi bembeyaz olan Tuttle'ın başında pamuklu bir boyacı şapkası ve takma dişlerinin arasında da (bir keresinde Herzog'a açıkladığı gibi, sigarayı bırakmasına yardımcı olması için) plastik bir kürdan vardı. "Evde olduğunu anladıydım, Bay Herzog," dedi. "Hoş geldin."

"Nasıl anladın?"

"Bacadaki dumanı gördüm, bu bir."

"Öyle mi? Peki ikincisi neymiş?"

"Valla, bir bayan telefonla sana ulaşmaya çalışıyordu."

"Kim?" dedi Will.

"Barrington'dan biri. Numarasını bıraktı."

"Sadece numara mı?" dedi Herzog. "İsim yok mu?"

"Bayan Harmona ya da Armona."

"Ramona," dedi Herzog. "Barrington'da mıymış?"

"Birini mi bekliyordun?" dedi Will, koltuğunda ona doğru dönerek.

"Sadece seni."

Will bu konuda daha çok şey öğrenmekte ısrarlıydı. "O kim?"

Herzog biraz isteksizce ve kaçamak bir bakışla "Bir bayan, bir kadın," diye cevapladı. Ardından, ketumluğu bir kenara bırakıp –sonuçta tedirgin olmasına ne gerek vardı ki?– ekledi: "Bir kadın, çiçekçi, New York'tan bir arkadaşım."

"Onu geri arayacak mısın?"

"Evet, elbette." Karanlık dükkânda Bayan Tuttle'ın beyaz, dikkat kesilmiş yüzünü gördü. "Düşünüyordum da," dedi Tuttle'a, "...evi açmak istiyorum. Elektrik verilmesi lazım. Belki Bayan Tuttle da evi biraz temizlememe yardım eder."

"Tabii, edebilir herhalde."

Bayan Tuttle'ın ayağında tenis ayakkabıları vardı ve elbisesinin altından geceliğinin kenarları görünüyordu. Cilalı tırnaklarında tütün lekeleri göze çarpıyordu. Herzog'un yokluğunda epey kilo almıştı; Herzog onun o güzel yüzündeki bozulmayı, ihmal edilmiş koyu renk saçlarının karışıklığını ve gri gözlerindeki o tuhaf, uzak bakışı fark etti; sanki vücudundaki fazladan yağ, onda uyuşturucu etkisi yapmıştı. Herzog onun Madeleine'le konuşmalarını paylaşımlı hattan takip ettiğini biliyordu. Muhtemelen söylenen bütün o utanç verici, korkunç şeyleri dinlemiş; o hiddetli konuşmaları ve hıçkırıkları duymuştu. Ve şimdi Herzog kadını çalışması, yerleri süpürmesi, yatağını düzeltmesi için evine çağırmak üzereydi. Bayan Tuttle filtreli bir sigara aldı, bir erkek gibi yaktı, dumanın içinden transa geçmiş gri gözleriyle baktı ve "Şey, olur herhalde, tamam," dedi. "Bugün motelde izin günüm. Otoyol üzerindeki yeni motelde hizmetçi olarak çalışmaya başladıydım."

"Moses!" dedi Ramona telefonda. "Mesajımı almışsın. Evinde olman ne hoş. Barrington'da herkes Ludeyville'de bir iş halletmek istiyorsan Tuttle'ı ara diyor."

"Merhaba, Ramona. Chicago'dan gönderdiğim telgrafı almadın mı?"

"Aldım, Moses. Çok düşüncelisin. Ama orada uzun süre kalmayacağını düşündüm ve taşradaki evine gidebileceğin içime doğdu. Zaten Barrington'daki birkaç eski arkadaşı ziyaret etmem gerekiyordu, ben de geldim işte."

"Gerçekten mi?" dedi Herzog. "Bugün günlerden ne?"

Ramona güldü. "Ne kadar tipik. Kadınların senin için deli olmasına şaşmamak lazım. Bugün cumartesi. Myra ve Eduardo Misseli'nin evinde kalıyorum."

"Ha, şu kemancı. Onu sadece markette gördüğümde selam verecek kadar tanıyorum."

"Müthiş bir adam. Keman yapma sanatı üzerinde çalışıyor, biliyor muydun? Bütün sabah onun dükkânındaydım. Ve Herzog arazisine bir bakmam lazım diye düşündüm."

"Yanımda abim var, Will."

"Ya, ne güzel," dedi Ramona, yükselip tizleşen sesiyle. "Seninle mi kalıyor?"

"Hayır, geçerken uğradı."

"Onunla tanışmayı çok isterim. Misseliler benim için küçük bir parti veriyorlar. Akşam yemeğinden sonra."

Will telefon kulübesinin yanında durmuş, dinliyordu. İçten ve endişeli görünüyordu; koyu renk gözleri temkinli bir şekilde Moses'a başka hata yapmaması için yalvarıyordu. Buna söz veremem, diye düşündü Moses. Ona sadece şu anda kendimi Ramona'nın ya da başka bir kadının ellerine bırakmayı düşünmediğimi söyleyebilirim. Will'in gözlerinde bir aile bakışı vardı, herhangi bir sözcüğün olabileceği kadar net bir kahverengi ışık.

"Hayır, teşekkürler," dedi Herzog. "Parti olmaz. Şu anda hiç parti havasında değilim. Ama bak, Ramona..."

"Oraya geleyim mi?" dedi Ramona. "Böyle telefonda konuşmak çok saçma. Buradan sadece sekiz dakika uzaktasın."

"Şey, belki de..." dedi Herzog. "Düşündüm de, benim de zaten Barrington'a gelmem lazım, alışveriş yapmak ve telefonu açtırmak için."

"Ludeyville'de bir süre kalmayı mı düşünüyorsun?"

"Evet. Marco da bana katılacak. Bir saniye, Ramona." Herzog

ahizeyi eliyle kapatıp Will'e "Beni Barrington'a götürebilir misin?" diye sordu. Will elbette olur dedi.

Birkaç dakika sonra Ramona gülümseyerek onları bekliyordu. Siyah Mercedesi'nin yanında şortu ve sandaletleriyle duruyordu. Üzerinde metal düğmeli, Meksika usûlü bir bluz vardı. Saçları pırıl pırıldı ve yüzü kızarmış görünüyordu. Tanışma anının gerginliği otokontrolünü tehdit ediyor gibiydi. "Ramona," dedi Moses, "bu Will."

"Ah, Bay Herzog, Moses'ın abisiyle tanışmak ne büyük zevk."

Will ona karşı temkinli olmasına rağmen kibardı. İnsan ilişkilerinde sakin, zarif bir tutumu vardı. Herzog Ramona'ya gösterdiği nezaketteki o hoş ağırbaşlılık için ağabeyine minnettardı. Will ona sempatik bir ifadeyle bakıyordu. Gülümsüyordu ama çok da fazla değil. Ramona'yı epey çekici bulduğu belliydi. Bir köpekle karşılaşmayı bekliyordu herhalde, diye düşündü Herzog.

"Hale bak, Moses," dedi Ramona. "Traş olurken yüzünü kesmişsin. Hem de çok fena. Bütün çenen çizik içinde."

"Öyle mi?" Moses dalgın bir endişeyle yüzüne dokundu.

"Kardeşinize ne kadar çok benziyorsunuz, Bay Herzog. Aynı düzgün baş ve yumuşak, ela gözler. Burada kalmayacak mısınız?"

"Boston'a gidiyorum."

"Ben de kendimi New York'un dışına zor attım. Berkshire olağanüstü bir yer, değil mi? Nasıl da yemyeşil!"

Dedikodu gazetelerinde böyle koyu renk saçların üzerine *aşk haydudu* başlığını atarlardı. Yirmilerde. Gerçekten de Ramona o havalı, seksi figürlere benziyordu. Ama onda son derece dokunaklı birşeyler de vardı. Ramona mücadele ediyor, savaşıyordu. Bu pozu koruyabilmek için muazzam bir cesarete ihtiyacı vardı. Bu dünyada kendi işini kendisi halleden bir kadın olmak! Ve onun bu cesareti sağlam değildi. Zaman zaman sallanıyordu. Yanakları titrediği için çantasında bir şey arıyormuş gibi yapıyordu. Ramona'nın omuzlarından yayılan parfüm kokusu Moses'in burun deliklerine ulaştı. Ve Moses hemen her zaman

olduğu gibi içinden gelen o derin, kozmik, budalaca erkek tepkisini duydu: *Vak*. Derinlerdeki üreme arzusunu temsil eden o şehvetli vaklama. *Vak*. *Vak*.

"O zaman partiye gelmiyor musunuz?" dedi Ramona. "Peki evini ne zaman göreceğim?"

"Şey, etrafı biraz temizletiyorum," dedi Herzog.

"Yani o zaman... Eee, birlikte akşam yemeği yiyelim madem?" dedi Ramona. "Siz de dahil, Bay Herzog. Moses özel karides yemeğimin fena olmadığını size söyleyebilir."

"Fena değilin çok ötesinde. Yediğim en güzel karides yemeği. Ama Will'in yola devam etmesi gerekiyor ve sen de tatildesin, Ramona, sana yemek pişirtemeyiz. Sen gelip benimle yemek istemez misin?"

"Vay..." dedi Ramona yeniden kabaran bir neşe dalgasıyla. "Beni ağırlamak mı istiyorsun?"

"Neden olmasın? Birkaç tane kılıç balığı bifteği alırım."

Will kararsız bir gülümsemeyle Moses'a baktı.

"Harika. Ben de bir şişe şarap getiririm," dedi Ramona.

"Öyle bir şey yapma sakın. Altıda gel. Yedide yemek yeriz ve sen de partine rahat rahat yetişirsin."

Ramona Will'e şarkı söyler gibi bir tonda (bunu bilerek mi yapmıştı? Moses karar veremedi) "O zaman hoşça kalın, Bay Herzog. Umarım bir daha görüşürüz," dedi. Mercedes'ine binmek için dönerken elini bir an için Moses'ın omzuna koydu. "Güzel bir yemek bekliyorum, ona göre..."

Will'in aralarındaki samimiyeti fark etmesini istemişti ve Moses da bunu ondan esirgemek için bir sebep göremedi. Yüzünü Ramona'nın yüzüne bastırdı.

"Biz de burada vedalaşalım mı?" dedi Moses, Ramona arabasıyla uzaklaşırken. "Eve taksiyle dönebilirim. Seni geciktirmek istemiyorum."

"Hayır, hayır, seni Ludeyville'e bırakırım."

"Şuraya girip kılıç balığımı alayım. Birkaç limon. Tereyağı. Kahve."

Ludeyville'den önceki son yokuşu tırmanırken Will "Seni emin ellere mi bırakıyorum, Mose?" dedi.

"Gitmem güvenli mi, demek istiyorsun herhalde. Bence gönül rahatlığıyla gidebilirsin. Ramona kötü sayılmaz."

"Kötü mü? Ne demek istiyorsun? Büyüleyici bir kadın. Ama Madeleine de öyleydi."

"Hiç kimsenin ellerine bırakılıyor değilim."

Will yumuşak, ironi dolu, hüzünlü ve sevecen bir bakışla "Amin," dedi. "Ama şu ideoloji konusuna gelelim. Onun da bir ideolojisi yok mu?"

"Burası iyi, tamam, Tuttle'ın dükkânının önü. Beni kamyonetle eve bırakırlar, bisikleti falan da alır kamyonet. Evet, onun da bir idelojisi var sanırım. Seksle ilgili. Bu konuda oldukça fanatik. Ama bence sorun yok."

"Dışarı çıkıp hangi yolu izleyeceğimden emin olayım," dedi Will.

Moses ve Will yavaşça yanından geçerlerken Tuttle "Evin elektriği herhalde birkaç dakika içinde gelmiş olur," dedi.

"Teşekkürler... Hey, Will, şu mazıdan biraz alıp çiğnesene. Çok hoş bir tadı var."

"Hiçbir şey için hemen karar verme. Daha fazla hatayı kaldıramazsın."

"Onu yemeğe çağırdım. Hepsi bu. Sonra Misselilerin partisine gidiyor, ben onunla gitmeyeceğim. Yarın pazar. New York'ta bir işi var ve burada kalamaz. Onunla kaçacak falan değilim. Ne de –sandığın gibi– o benimle."

"İnsanların üzerinde tuhaf bir etkin var," dedi Will. "Eh, hoşça kal, Mose. Belki batıya giderken Muriel'le birlikte uğrarız."

"Beni bekâr bulacaksın."

"Umurunda olmasa hiç önemli değil. İstersen beş kadınla daha evlen. Ama senin o her şeyi ateşli bir şekilde yapma huyun yok mu... ve de ölümcül seçimler yapma yeteneğin..."

"Will, için rahat olsun. Sana söylüyorum işte... Hatta söz veriyorum. Öyle bir şey olmayacak. En ufak bir ihtimal yok. Güle güle ve teşekkürler. Eve gelince..."

"O konuyu düşüneceğim. Paraya ihtiyacın var mı?"

"Hayır."

"Emin misin? Doğru mu söylüyorsun? Unutma, abinle konuşuyorsun."

"Kiminle konuştuğumu biliyorum." Moses Will'i omuzlarından tutup yanağından öptü. "Güle güle, Will. Kasabadan çıkınca ilk sapaktan sağa dön. Turnike işaretini göreceksin."

Will gittikten sonra Moses mazı ağacının yanındaki bankta Bayan Tuttle'ın gelmesini beklerken köye ilk defa rahat rahat baktı. *Görünüşe göre dünyanın her yerinde doğal yaratının modeli okyanus. Dağlar kesinlikle öyle görünüyor, parlak, yalçın ve o mağrur mavi renk. Hatta şu kırpık çimenler bile. Şu kırmızı tuğla evleri bu dalgaların üzerine yıkılmaktan koruyan şey, yapıların içlerinin eskiliği. Bu eskilik kokusunun pencerelerden yayıldığını hissedebiliyorum. Ruhların kokusu duvarları destekliyor. Aksi halde tepelerin dalgaları onları unufak ederdi.*

"Eski ama şahane bir evin var, Bay Herzog," dedi Bayan Tuttle, eski arabası tepeyi tırmanırken. "Tamiri bayağı pahalıya patlamıştır herhalde. Burada daha çok kalmaman ne yazık."

"Önce mutfağı temizleyelim ki yemek pişirebileyim. Size süpürgeleri, kovaları falan bulup getireyim."

Herzog karanlık kilerde el yordamıyla aranıyordu ki ışıklar geldi. Tuttle tam bir mucize adam, diye düşündü. Elektrik istediğimde saat ikiydi. Şu anda dört buçuk, beş olmalı.

Ağzına bir sigara iliştirmiş olan Bayan Tuttle başına bir bandana bağladı. Elbisesinin altından çıkan açık kırmızı geceliğinin naylonumsu kumaşı neredeyse yere değiyordu. Taş kilerde Herzog pompa düğmesini buldu. Suyun anında yükselmeye, boş basınç tankını doldurmaya başladığını duydu. Ocağı gaza bağladı. Buzdolabını çalıştırdı; soğuması biraz zaman alacaktı. Aklına şarabı derede soğutma fikri geldi. Ardından ön bahçedeki otları temizlemek üzere eline tırpanı aldı, böylece Ramona evi daha iyi görebilecekti. Ama tırpanı daha birkaç kere sallamıştı ki kaburgaları acımaya başladı. Bu işleri yapabilecek kadar iyi hissetmiyordu kendini. Bir süre yüzü güneye dönük vaziyette şezlongda uzandı. Güneş etkisini yitirir yitirmez ardıç kuşları ötmeye başladı; onlar arazilerine izinsiz girenleri tehdit eden tatlı sert şarkılarını söylerken karatavuklar ge-

ce için sürüler halinde uçmaya başlayacak, tam gün batımına doğru bu ağaçlardan birbirini takip eden dalgalar halinde ayrılıp bir uçuşta beş altı kilometre kat ederek su kenarındaki yuvalarına gideceklerdi.

Ramona'nın gelecek oluşunun ona biraz sıkıntı verdiği doğruydu. Ama yemek yiyeceklerdi. Ramona bulaşıkları yıkamasına yardım edecekti ve sonra da Herzog onu arabasına kadar geçirecekti.

Artık hayatın tuhaflıklarını sahneye koymak için hiçbir şey yapmayacağım. Benim yardımım olmadan da yeterince iyi bir şekilde yapılıyor bu.

Bir tarafta tepeler güneşten mahrum kalarak daha yoğun bir mavi renge bürünmeye başlamışlardı, diğer taraftaysa hâlâ beyaz ve yeşil görünüyorlardı. Kuşların sesleri bir hayli yüksekti.

Neticede çok seçeneğim varmış gibi davranabilir miyim? Kendime bakıyorum ve bir göğüs, bacaklar, ayaklar görüyorum; bir kafa. Bu tuhaf düzenlemenin öleceğini biliyorum. Ve içeride; bir şey, bir şey, mutluluk... "Beni Sen yönlendiriyorsun." Bu hiçbir seçenek bırakmıyor. Bir şey bir coşku üretiyor, kutsal bir duygu; tıpkı portakalların portakal, çimenin yeşil, kuşların sıcaklık ürettiği gibi. Tahminen bazı yürekler daha çok, bazılarıysa daha az sevgi veriyor. Bu bir şey ifade ediyor mu? Yüreklerin ürününün bilgi olduğunu söyleyenler var. "Je sens mon coeur et je connais les hommes." Ama şimdi zihni kendisini Fransızca'dan da soyutlamıştı. Ben bunu söyleyemezdim, orası kesin. Gözlerim fazla kör, zihnim fazla sınırlı, içgüdülerim fazla zayıf. Ama bu coşku, hiçbir anlamı yok mu? Bu hayvanın, hayvanların bu en tuhafının, birşeyler haykırmasına neden olan sadece anlamsız bir sevinç mi? Ve o, bu tepkiyi ebediyetin bir işareti, bir kanıtı olarak görüyor, öyle mi? Yani ebediyet onun göğsünde mevcut? Ama bu konuda öne sürecek bir savım yok. "Beni Sen yönlendiriyorsun." "Peki ama ne istiyorsun, Herzog?" "Mesele de bu ya, tek bir şey istemiyorum. Var olmaktan, benim için belirlendiği şekilde ve bana izin verildiği sürece var olmaktan gayet memnunum."*

(*) Kalbimi hissediyorum ve erkekleri tanıyorum (Fr.).

Sonra yemekte mum yakmayı düşündü çünkü Ramona mumları seviyordu. Sigorta kutusunda bir iki tane olabilirdi. Ama şimdi şişeleri dereden çıkarma vakti gelmişti. Şarapların etiketleri soyulmuştu ama şişeler buz gibiydi. Suyun canlandırıcı soğuğu Herzog'a büyük zevk vermişti.

Ormandan dönerken sofra için biraz çiçek toplamaya başladı. Çekmecede tirbuşon olup olmadığını merak etti. Acaba Madeleine onu Chicago'ya götürmüş müydü? Eh, belki Ramona'nın Mercedes'inde bir tirbuşon olabilirdi. Mantıksız bir düşünce. İş o noktaya gelirse bir çivi kullanabilirlerdi. Ya da eski filmlerdeki gibi şişelerin ağzını kırarlardı. Herzog bu arada şapkasını sarmaşık gülünden –şu yağmur borusuna sarılmış olandan– kopardığı çiçeklerle dolduruyordu. Dikenler hâlâ çok taze olduğundan fazla acıtmıyordu. Sarmıcın yanında sarı, gün zambakları vardı. Herzog onlardan da toplamaya başladı ama koparır koparmaz soluyorlardı. Sonra bahçenin daha karanlık kısımlarında şakayık aramaya başladı, birkaç tanesi hâlâ hayatta olabilirdi. Derken birden hata yapıyor olabileceğini düşündü ve durup Bayan Tuttle'ın yerleri süpürürken çıkardığı sesi, süpürgenin ritmik sesini dinledi. Çiçek toplamak mı? Düşünceli, hoş bir şey yapıyordu. Acaba nasıl yorumlanacaktı? (Hafifçe gülümsedi.) Yine de kendi zihninden geçenleri bilmek yeterliydi; çiçekler ona karşı kullanılamazdı, hayır, onun aleyhine döndürülemezdi. Dolayısıyla Herzog onları fırlatıp atmadı. Kararmış yüzünü tekrar eve doğru çevirdi. Evin etrafını dolaşıp içeriye ön taraftan girerken, aklının başında olduğuna kanıt olarak hastaneye gitmeyi reddetmesinin haricinde ne gösterebileceğini düşündü. Belki de artık mektup yazmayı bırakırdı. Evet, aslına bakılırsa sırada bu vardı. Artık mektuplarla işinin bittiğini fark etti. Şu son aylarda ona ne olmuş, nasıl bir büyünün etkisine girmişse, bu şey artık gerçekten de geçip gidiyor gibi görünüyordu. Herzog güller ve gün zambaklarıyla dolu şapkasını yarı-boyalı piyanonun üzerine koyup, bir çift Kızılderili kamçısı gibi taşıdığı şişelerle birlikte çalışma odasına gitti. Notların ve kâğıtların üzerine basarak Recamier koltuğuna yattı. Kolların ve bacaklarını uzatırken derin bir nefes aldı

ve ardından gözlerini sarmaşıkların gevşettiği sinekliğin ağına dikip Bayan Tuttle'ın süpürgesinin düzenli hışırtılarını dinleyerek öylece uzandı. Ona yere biraz su serpmesini söylemek istedi. Çok fazla toz kaldırıyordu. Birkaç dakika sonra "Yerleri biraz ıslatıverin, Bayan Tuttle. Lavaboda su akıyor," diye seslenecekti. Ama daha değil. Şu anda kimseye bir mesajı yoktu. Hem de hiç. Tek bir kelime bile.

20. yüzyılın birey üzerindeki yıkıcılığını ele alan *Herzog*, Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Saul Bellow'un başyapıtı olarak kabul ediliyor.

Herzog, hayatı her anlamda altüst olmuş, "Aklımı kaçırdıysam bana göre hava hoş," diye düşünecek kadar kendinden vazgeçmiş bir adamın hikâyesini anlatır. Başarısız yazar, başarısız hoca, başarısız baba Moses Herzog, kendisini kişisel felaketlerinden ve modern zamanların yıkıcılığından sağ çıkabilmiş bir kazazede olarak görür. İçini dökmek ve sıkışmışlığından kurtulmak amacıyla tanıdığı tanımadığı, hayatta ya da ölü, önemli ya da önemsiz bir sürü insana, hiç göndermeyeceği mektuplar yazmaya başlar. Arkadaşlarına, düşmanlarına, meslektaşlarına ve ünlülere dünya görüşünü, çektiği acıları, içinden çıkamadığı sorunları, özlem ve hıncını anlatır, kalbini açar. Amerikan edebiyatının en önemli romancılarından olan Saul Bellow, *Herzog*'da adeta içinde yaşadığı çağın duygusal, düşünsel ve ahlâki röntgenini çeker.

"Madam Bovary'yi Charles'ın ya da Anna Karenina'yı Karenin'in bakış açısından anlatma hevesine kapılan biri, *Herzog*'da bunun kusursuz bir şekilde gerçekleştirildiğini görecektir."

Philip Roth

TMG
0160403
BYP

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-0534-8
9 789750 505348